

روانی

مہ جوی

کتابخانه‌ی دیجیتال
www.rabari.org

محوى، محمد، ۱۸۳۷ - ۱۹۰۹.

ديوانى مه‌حوى/مه‌لا موحه‌مه‌دى كورى مه‌لا عوئمان بالخي. ليكدانه‌وه و ليكولنه‌وه‌ى مه‌لا عبدالكريمى مدرس. محمدى مه‌لا كه‌ريم. - سئندج انتشارات كردستان، ۱۳۸۱.
سى و دو. ۵۹۷ ص.

ISBN: 964 - 7638 - 18 - 3 ۸۰۰۰۰ رىال

فهرست‌نويسى بر اساس اطلاعات فييا.

كردى.

چاپ سوم.

۱. شعر كردى -- عراق -- قرن ۱۹. الف. مدرس، عبدالكريم، ۱۲۸۳ -، شارح. ب. ملا

كريم، محمد، شارح. ج. عنوان.

۳م۷۴۳/س/ ۳۲۵۶ PIR ۸۶۹/۲۱

۳۶۹د

۱۳۷۹

۱۳۷۹

۱۲۹۸۷ - ۷۹م

كتابخانه ملي ايران

دیوانی مەھوی

«مەلا موحەممەدی کوری مەلا عوسمانی بائخی»

لیکدانەوه و لیکۆلینەوهی:

مەلا عەبدولکەریمی مودەرپرێس و موحەممەدی مەلا کەریم

انتشارت کردستان

سنه - ۱۳۸۷

کتابخانه‌ی دیجیتالی
www.rabari.org

نهم سوخته له بهر ئیزنی بهرین «مهدی مهلا کهریم» له چاپ دراوه
و مافی له جابدانهوی نهم نوسخه بهرین دراوه بۆ بلۆکرتنهوی کوردستان

انتشارات کوردستان

سنه - پاساژی عیززهتی - تلهفون - ۲۲۶۵۳۸۲

دیوانی مه حوی

✓ دیوانی مه حوی	✓ ناوی کتیب (نام کتاب):
✓ مه لا عهبدولکه ریمی موده ریس	✓ نیکو لیموه و لیکدانهوی (شرح و تحقیق):
✓ پینجهم (پنجم): ۱۳۸۷	✓ کهرهتی جاب (نوبت چاپ):
✓ ۵۰۰۰ دانه (جلد)	✓ ژماره‌ی جاب کراو (تیواژ):
✓ ۶۴۸ صفحه‌ی وزیر	✓ ژماره‌ی لاپه‌ره و قه‌وزه (تعداد صفحه و قطع):
✓ بلۆکرتنهوی کوردستان (انتشارات کوردستان)	✓ بلۆکرتنهوی (ناشر):

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۸۰-۰۱۹-۶

ISBN: 978-964-980-019-6

نرخ: ۸۰۰۰

تمنه ۸۰۰۰

کتیبخانه‌ی دیجیتالی
www.rabari.org

مه حوی پيشهنگی هونه رانی خوداناس

وهك ئاشكرا به ده ورانی زيرپینی شيعر و ئه ده بی کوردی - که ده گه پرتته وه بۆ يهك دوو سه ده له مه وه بهر، چ له کوردستانی رۆژه لاتدا له زه مانى ئه رده لانییه کان و چ له کوردستانی باشوردا له زه مانى حکوومه تی به به کان و چه ند ده هه دواى ئه وان - ته مه نیکى زۆر کورتى بووه، به لام کارىگه ریه کى ئه وتۆى بووه که ئه مپۆ به راشکاوى ئه توانین بلین ئه ده بیاتی کوردی ده وله مند کردوو. گه وره ئه دیبانیکی وهك نالی و سالم و کوردی و وه فایى و مه ستوووه و مه هجوورى و مه وه لوى و حاجى قادر و... په لکه زيرپینه به کن له ئاسمانى ئه ده بی کورده وارى و خالى بادانه وه ن له میژووی ئه ده بی کورددا.

به تابهت ئه م بیره رووناك زه میره ی و ته پر ته ئسیره ی زاخاو دیتوو له کووره ی هه لگيرساو به ده مه ی سۆزى ته ريقه ته، ئه م شاره زا له شارپنگه ی شه ربه ته، ئه م رى بردوو له بازاری حه قيقه ته، ئه م سه رمه سه ته جام به ده سه ی هۆشيارى رۆزى ئه له سه ته، ئه م په روانه بى په روا له سووتانه ی شه يدای عيرفان و زانسته، ئه م مۆمه هه لگيرساوه ی ئه نجومه نى شيعر و هه لبه سه ته، که سه وداگه رى که له بازاری ئه ويندا بى پوول و پاره به دلنیکى پر سۆز و سه رنیکى سه ودا زه ده وه بۆ یوسفى عه شق کپياره، که دياره له م بازاره دا پاره دراوى چرووکه و ده روونى بوريان و دللى پاره پاره به هاداره، بۆ به ش به پزيران (مه لا موحه ممه دى مه لا عوسمانى بالخی نازناو به «مه حوى») به و سۆز و گودازه راسته وه که هه يان بوو توانيان ئه م که لینه (نزا و گازه ی خوداناسانه) له ئه ده بیاتی کوردیدا پر بکه نه وه و ئه م منه ته بنینه سه ر شانى چینی دوايى. خودا پاداشى به خیر هه م به مامۆستا وه هه م به رافه که رانى ئه م ديوانه واته: جه نابى مامۆستا مه لا عه بدولکه ريمى موده رپرس و رۆله ی شياوى کاک موحه ممه د بداته وه.

ئه م نوسخه يه

له م نوسخه يه داگۆر انکار يهك ئه يينرى که هۆى جيا بوونه وه به تى له باقى نوسخه کانى تر که

بريتين له:

۱. پیت چینی نوئی و گۆپینی رینوسه که ی به رینوسه نوئی، بهم رنگه ته اووی وشه عه ره بییه کانی به شیوه ی کوردی نووسراون، به لام بۆ ئه وه ی خوینهران نه که ونه هه له وه له په راوئزدا ئه سلئی وشه عه ره بییه که مان به رینوسه عه ره بی له ناو دوو که وانهدا («») دووباره نووسیوه ته وه.

۲. گۆپینی ئه و وشانه که «ی» به کیان پئی زیاد کرابوو بۆ راست کردنه وه ی کیشی به یته که، به لام ئیمه له و باوه ره داین که ئه بی ئه و کشاندنه زه وقی خوینهر دروستی بکات و نابئی بنوسرت؛ چونکه «واو» ی بادانه وه (عه تف) یا واوی په یوه ندی (ره بت) کاتی به دوا ی وشه یه که دا هات که دوا پیتی «یاء» بوو خۆی بۆ خۆی به شیوه ی «یو» ئه خوئرتته وه.

۳. گواستنه وه ی شیعیری پیتی «ث» و «ذ» و «ظ» و «ط» بۆ پیتی «س» و «ز» «ت».

۴. ئه و هه لانه ی که له پاشبه ندی چاپه پیشووه که دا راست کرابوونه وه، ئیمه راسته کانیمان خسته جی و له جیتی خۆباندا داماننان.

۵. له هه ر شوئیکدا ئه گه ر وشه یه ک یا رسته یه ک به پئوست زانرایت زیاد بکرت، له په راوئزدا یا له ناو دوو که وانه ی گۆشه دار ([]) دا نووسراوه. وه به هیچ کلۆجی ته نانه ت پیتیکیش که م نه کراوه ته وه.

له کۆتاییدا سپاس و پیزانی خۆمان سه باره ت به و براده رانه ده ر ئه برین که له راست کردنه وه و هه له گیری ئه م به ره مه ره رۆئیکی به رچاویان بووه:

۱. کاک عه تائوللای حه واری نه سه ب، که له رینوئینییه کانی که لکی زۆرمان وه رگرت.

۲. کاک مه لاره فیقی رۆسته می.

۳. کاک مه لاره سه وودی ئه حمه دی.

۴. کاک سیروان ره حمانی (سه لاس و باوه جانی).

۵. کاک مه لاره لمانی فه ره جیان.

۶. کاک عه بدولحه میدی شیری (مه ریوانی).

له هه موو خوینهرانی به ریز داوا ئه که یین ئه گه ر هه له یه کیان به رچاو که وت ئاگادارمان بکه نه وه تا له چاپه کانی تردا بتوانین نوسخه یه کی پاکتر بخه ینه به رده ستیان.

بلاوکردنه وه ی کوردستان

به کورتی میژووی ژیانی «مه حوی»

«مه حوی» ناوی مه لا موحه ممه د و کوری مه لا عوسمانی بالخیه له نه وهی پیر و زانای ناودار «شیخ رهش». باپیریسی، وهك باوکی، ناوی مه لا عوسمان بووه و وهك شیخ مارفی نۆدی له گه ل دروست کردنی سلیمانیدا هاتوو ته شاری نۆیوه. «بالخ» یش دییکه له ناوچهی «ماوهت» له شارستانی سلیمانی. میژوونوسی کورد موحه ممه د نه مین زه کی به گ ده لئ: له سالی ۱۲۵۲ی-ك (۱۸۳۶-۱۸۳۷ی-ز) دا له دایك بووه. ماموستا «عه لئه دین سه جادی» یش ده لئ: له ۱۸۳۰ (۱۲۴۶ی-ك) دا له دایك بووه. كاكهی فه للاحیش ده لئ: له ۱۲۴۷ی-ك (۱۸۳۱-۱۸۳۲ی-ز) دا له دایك بووه. باوکی خه لیفه ی شیخ عوسمان سیراجه دینی ته وئله بووه. حه وت سالان بووه خراوه ته بهر خویندن و ماوه یه ك لای باوکی خویندوو یه تی. بو خویندن چوو ته سنه و سابلاغیش و لای مه لا «عه بدوللا» ی پیره باب خویندوو یه تی. پاشان گه راوه ته وه بو سلیمانی و لای مه لا ناوداره کانی نه و ناوچه یه خویندوو یه. نه و جا چوو به بو به غدا و بووه به فه قیتی زانای به ناوبانگی کورد، مو فتی زه هاوی و ئیجازه ی مه لایه تی لای نه و وه رگرتوو. دیسان ماموستا عه لئه ددین سه جادی ده لئ: پاش ئیجازه وه رگرتنی له (۱۸۵۹ی-ز) دا بووه به مه لای مزگه وتی ئیمامی نه عزم له به غدا، به لام له ۱۸۶۲ دا به غدا ی به جی هیشتوو و گه راوه ته وه بو سلیمانی و بووه به نه ندامی دادگا. له ۱۸۶۸ دا به هوی مردنی باوکیه وه ده ستی له کاری میری کیشاوه ته وه و بووه ته وه به مه لا و ده ستی کردوو به ده رس و تنه وه به فه قیان.

مه لا حه سه نی کوری مه لا عه لی قز لجی و مه لا مه حموودی مه زناوه یی و مه لا سه عید نه فه ندی، نایب ئوغلی که رکوک و مه لا عه زیزی مو فتی سلیمانی له به ناوبانگ ترینی

فه قیکانی بوون. ههر به ریچکه ی باوکیا ریگای ته ریه ته تی گرتووه ته بهر و بووه به خه لیفه ی شیخ «به هائهدین» ی کوری شیخ عوسمانی ته ویله.

وهك مامؤستا شیخ موحه ممدی خالیس له «موفتی زه هاوی» یه که یدا نووسیویه: مه حوی له سالی ۱۲۹۱ ی. ك (۱۸۷۴-۱۸۷۵ ی. ز) دا له گهل چهند مه لایهك له سلیمانییه وه نه فی کراوه بو به غدا. ناوبرا و هیچی تری له باره ی ئەم نه فی کردنه و هۆیه که ی و چۆنیه تی گه رانه وه ی مه حوییه وه له وه و پاش بو سلیمانی، نه نووسیوه.

مه حوی، له ۱۸۸۳ د- به پیی قسه ی مامؤستای سه ججادی- چووه بو حج و له ویوه چووه بو ئەسته موول و له ریگای پیاو ماقوولانی کورده وه له ئەسته موول چاوی به سولتان «عه بدولحه مید» ی عوسمانی که وتووه. سولتان ریژیکی زوری لی گرتووه و فرمانی داوه خانه قایه کیان له سلیمانی بو کردووه ته وه که ئەوه ته ئیستا به «خانه قای مه حوی» به ناوبانگه. مه عاشیکیشی به ناوی خزمهت کردنی هه ژارانه وه بو بریوه ته وه. که گه راپاوه ته وه بو سلیمانی تا مردنی له سه ره تای شه شه لانی ۱۳۲۴ (تشرینی یه که می ۱۹۰۶ د)^(۱) ههر خه ریکی دهرس و تنه وه به فه قی و بلاو کردنه وه ی ئابین و خزمهت

(۱) هه موو ئەوانه ی میژووه کی تریان بو کۆچی دواپی «مه حوی» نووسیوه، به هه له دا چوون. «بیخود» ی شاعیر سالی کۆچی دواپی مه حوی له م به یته دا دیاری کردووه:

چو بشنید «بیخود» وفات سلف بتاریخ گفتا: «عمر شد خلف»

واته: که «بیخود» هه والی کۆچی دواپی پیشینی [مه به ست له «مه حوی» یه] بیست، بو میژوو وتی: «عمر شد خلف» واته عومهر بوو جی نشین. ئەم رسته ی «عمر شد خلف» ه به حیسابی حورووفی ئەبجهد ده کاته ۱۳۲۴ [پروانه وه]: «دیوانی بیخود»، کۆکردنه وه و رتک خستن و له سه ر نووسینی موحه ممدی مه لاکه ریم، به غدا، ۱۹۷۰]. ئەم عومهره که بیخود له م به یته دا باسی ده کا شیخ عومهری کوری مه حوی و باوکی شیخ موحه ممدی مه حوییه.

سه رچاوه کانی ئەم کورته میژووه ی ژبانی مه حوی:

۱- پیشه کی دیوانی مه حوی، نووسینی باپیر ناغازاده عه لی که مال، سلیمانی، ۱۹۲۲.

۲- موحه ممد ئەمین زه کی، «خلاصة تاریخ الکرد و کردستان»، ته رجه مه ی موحه ممد

عه لی عه ونی، «قاهره»، ۱۹۳۶.

کردنی موسولمانان و بلاو کردنہ وہی گیانی سو فیہ تی بووہ. لہ یہ کیّ لہ ژوورہ کانی
خانہ قاکہ ی خویدا بہ خاک سپرراوہ.

ئەم دیوانہ...

* ئەو سەرچاوانہ ی ئەم دیوانہ یان لہ سەرہ تادا لہ روو نوو سراوہ تہوہ، نوسخہ
دەسختہ کانی شیخ مەلا عومەری مەحوی کورپی شاعیر و ھەندی نوسخہ ی
دەسنووس و بە یازی تری کتیب خانہ ی بنە مالا کە یانن، کە چەند پارچە یە کی خە تی
مەحوی خویشییان تیاہ.

* لہ پیشاندا شیخ موحەممەدی مەحوی بە بەراورد پئی کردنی نوسخہ چاپە کە ی
۱۹۲۲ - کە پرە لہ ھەلە - و ئەو دەسنووس و بە یازانہ نوسخہ یە کی دیوانہ کە ی
نووسیوہ تہوہ.

* پاشان لہ سالانی ۱۹۶۰ - ۱۹۶۱ دا پینکەوہ لہ گەل ماموستایان گوران و کاکە ی
فەللاحدا ئەو نوسخہ یان راست کردوہ تہوہ و ھیناویانہ تہ سەر رینووسی نوئی
کوردی.

﴿﴾

۳- موحەممەد ئەمین زەکی، «مشاہیر الکرد و کردستان فی الدور الاسلامی»، ترجمە
کریمتہ، «بغداد»، ۱۹۴۵.

۴- شیخ موحەممەدی خال، موفتی زەھاوی، «بەغدا»، ۱۹۵۳.

۵- «عەلانیە دین سەجادی، میژووی ئەدەبی کوردی، چاپی دووہم، «بەغدا»، ۱۹۷۱.

۶- ھەندی وردە دەستنووسی شیخ موحەممەدی مەحوی.

۷- کاکە ی فەللاج، «نبدة موجزة عن حياة الشاعر الكردي المعروف والعالم الديني الكبير
الملقب بـ«محوي»، مجلة المثقف الجديد (رۆشنیری نوئی)، العدد ۲۲، حیزران ۱۹۷۴.

۸- سۆران مەحوی، ناوہ ندە ئەدەبیە کی ئالوز و ژبانی ئەدەبیان، رۆژنامە ی عیراق
«پاشبە ندە کوردیە کە ی رۆژنامە ی [العراق]»، ژمارە ۲، ۱۹۷۷/۴/۲۱.

* له سالی ۱۹۶۲دا ئەو نوسخه راست کراوه یه دراوه به باوکم و ئەویش له سهری نووسیه و مه عنای شیعره کانی لیک داوه ته وه.

* له ۱۹۶۳دا من به سه ر نووسینه که ی باوکمدا هاتمه وه و دامرشته وه و لیم زیاد کرد و پاکنوسم کرده وه.

* له پاش ۱۹۶۴ شیخ موحه ممه دی مه حوی هندی پارچه شیعره تری مه حوی دهست گیر بو، نوسخه یه کی پاکنوسی نویی دیوانه که ی له سه ر بناغه ی نوسخه لیکۆلراوه که ی خۆی و گۆزان و کاکه ی فه للاح نووسیه وه.

* له سالی ۱۹۷۵دا کاکه ی فه للاح به وردی چاوی به و نوسخه یه دا گیرایه وه که باوکم له سه ری نووسیوو و من به سه ریدا هاتبوو مه وه و دامرشته وه.

* کاکه ی فه للاح کۆمه له سه رنجیکی به جیی له لیکدانه وه که ی باوکم و پیاچوونه وه که ی من پیشان دا و به نووسراوه یی بۆی ناردين.

* له سه ره تاي ۱۹۷۷دا به ر له دهست کردن به چاپ، من و مامۆستا شیخ موحه ممه دی مه حوی و کاکه ی فه للاح دانیشتیکی درێژمان له سلیمانی کرد و له سه رنجه کانی کاکه ی فه للاح و کۆمه لی سه رنج و پیشناری مامۆستا شیخ موحه ممه د کۆلینه وه و هه موو شتیکیان له باره یانه وه بریه وه و بریاری پیوستمان له باره ی چونیته تی له چاپدانی دیوانه که وه دا و شیخ موحه ممه د نوسخه ده سنووسه تازه که ی خۆی و هه موو نوسخه ده سنووسه کۆنه کانی خسته به رده سته ی من.

* له سه ره تاي مانگی مارتی ۱۹۷۷ه وه له سه ر بناغه ی لیکدانه وه پیشووه که ی باوکم که خۆیشم پیاچوو بو مه وه دهستم کرد به ئاماده کردنی لیکدانه وه و لیکۆلینه وه یه کی نوی، له گه ل رچاو گرته ی سه رنجه کانی کاکه ی فه للاحیدا و شیعره کانیشم له گه ل ده سنووسه کان به راورد کرده وه و جیاوازیه کانیا من له په راویزدا نووسیه وه. ئەنجا به ره به ره بابه ته ئاماده کراوه کانم خسته ژیر چاپ.

* له کاتی دهست کردن به چاپدا نوسخی تایبه تی مامۆستا مه لئه سه ده ی مه حویشیان دایه لام که نوسخه یه کی چاپ بو و له هندی شویندا ئیشاره تی ئایه تیک

یا حه دیسیکی روون کردبووه وه، یا مه عنای وشه یه ک یا رسته یه کی لیک دابووه وه. منیش هه ر کام له و ئیشاره ت و مه عنا لیدانه وانه ی ماموستا مه لا ئه سه دم، که خو مان پیشان بوی نه چوو بووین، وه رگرت و خسته مه چوار چیوه ی لیک دانه وه کانی خو مانه وه.

* له بنه ماله ی مه حوی، سه ره پای ماموستا شیخ موحه ممه دی مه حوی، کاک سوران مه حویش، بو ئه وه ی کاره که مان پوخت تر و جوانتر بی په ی تا په ی تا له م ماوه ی له چاپ دانه دا، به پیشنیار و سه رنجی به جی، یارمه تی داوین و به سه ری کردووینه ته وه.

* بو لیکدانه وه ی ئه و ناو و وشه فارسی و عه ره بیبانه ی له م دیوانه دا هه ن ته ماشای کتیبی «کشف الظنون» و فره نگی «عمید» و «برهان قاطع» ی فارسی و «المنجد» ی عه ره بی کراوه.

* به ره می ره نجی تیکرای ئه م چند ساله ی ئه م چند که سه، ئه م کتیه یه که وا ئیستا ده یخه ی نه به رده ستی خوینده وارانی کورد، ئاواته خوازی ئه وه ی ن به دلیان بی و په سه ندی بکه ن و هه ر که م و کورتی و ناته واوییه کیان دی ئاگادارمان بکه نه وه.

موحه ممه دی مه لا که ریم

پيشه كى

زور له وانهى خهريكى توژينه وه و ليكولينه وهى بهرهمى نه ده بى و هونه رى ده بن، داب و رهوشتيان وايه نه گهر له ريگاي سه چاوهى ميژووييه وه شاره زاي جورى بير كردنه وه و ليكدانه وه و سه رنجى كومه لايه تى و بارى ده روونى نه دييكت يا هونه رمنديك نه بن، په نا بهر نه بهر بهرهمه نه ده بى و هونه ريه كاني و له ريگاي شى كردنه وه و لي ورد بوونه وهى نه و بهرهمه مانه وه له كه سايه تى و ته رزى بير كردنه وه و باوه رى كومه لايه تى و ژان و نازار و ناواته كاني گياني نه و كه سه بگهن. نه م كاره نه گهر له گهل ليكولينه وهى ميژووى كومه لايه تى و بير و باوه ربه به گزى په كدا چووه كاني كومه لى سه رده مى ژياني نه و نه ديه يا نه و هونه رمنده و به گوپره رى و شوين و پيره ويكى زانستيانه ي وايش بى كه خه باتى كومه لايه تى بكا به سه چاوهى بيرى كومه له و ماكى رهنگ رشتنى، نه وه بى گومان به پيى توانا و لي هاتوويى نه و كه سه ي ده ست ده داته توژينه وه و ليكولينه وهى بهرهمه نه ده بيه يا هونه ريه كه، سوودمهنده و به كه لك ده بى و ليى ده وه شيته وه له ديارى كردنى خاصيه ته كاني نه و نه ديه، يا نه و هونه رمنده دا ده ستى خوينده واران بگرى و په نجه يان بخاته سه ر راستى.

به لام وه نه بى نه م كاره، هر به م چه شنه كه ئيمه خستمانه روو، ئاسان و بى گرى و ته گهره بى. تى گه يشتيكى ورد و توژينه وه و ليكولينه وه به كى راستى بهرهمه كه، شاره زايى له بارى كومه لايه تى و زوران بازى بيرى سه رده مى خاوه ن بهرهمه توژراوه و ليكولراوه كه، زانينى زانستى خه باتى كومه لايه تى و قانونه هه لسوورپينه كاني، نه مانه هيچ كاميان شتيك نين هه روا به ئاسانى ده سگير بين تا هه ركه سيك بيه وى ده ستيان بداتى. بويه منيش كه ده مه وى له م پيشه كييه دا به يارمه تى بهرهمى مه حوى خويه وه

که ميک له خوئی بکۆلمه وه، به ترسيکی زۆره وه پي هه لدينمه وه و به ته مای له وه زیاتر نیم که توانيیتم نيشانه يه که له م مهيدانه دا دانيم؛ نه وه نده ی له باره دا بي ده سه چيله يه که بدا به ده ستی تويزه ره وه و ليکۆله ره وه ی دوا رۆژه وه، تا له تاريکايی ريگای کاريدا به رپي خوئی پي روون بکاته وه.

له داوینی ئەم کتیبه وه به شی زۆری ئەو بابە تانەم نووسيوه ته وه که له باره ی مه حويه وه نووسراون. بابە ته کانی که ش تیکرا له چوار چيوه ی ئەم بابە تانە ده رناچن و شتيکی زیاتريان تيا نه. نووسينه وه ی ئەو بابە تانە يارمه تی خوینده وار ده دا که وا بزانی تیکرا ئەو رۆشنيره کوردانه ی که به بابە تی ئەده به وه خه ريکن، به چ چاوی ده روانه مه حوی و چۆنی هه لده سه نگیئن. من خۆم له گه ل گه لی سه ری بير و راکانی مامۆستايان «علاء الدین» سه ججادی و کاکه ی فه للاح نیم. به لام ئەوه به هيچ جوړی وا ناگه يه ني قه دري ته وای نووسيني ئەو دوو مامۆستايه و هه روا مامۆستاکانی تريش له باره ی مه حويه وه نازانم. به پيچه وانه وه ئەو نووسينا نه ده ستی خوینده وار ده خه نه سه رگه لی له خاسيه ته کانی شيعری مه حوی و له جوړی بير کردنه وه ی خوئی. بۆيه لام وايه ئەمانه گه لی سه ری ئەو ئەرکه يان ئاسان کردوه که من ده مه وی بيخه مه سه رشانم و ليره دا ده مه وی زیاتر بايه خ به لايه نی وای بيري مه حوی بده م که ئەوان ليی نه دوا بن، يا بايه خي پيوستی خوئیان نه دايتی.

مه حوی به ره مه می سه رده ميکه که له باره ی سياسي و کۆمه لايه تيه وه بۆي پروانی ده بينی مير نشيني بابان له ناو چوو بوو. ئەو چه که ره ی که سايه تی سياسي کورده که چاوه پروانی ئەوه ی لي ده کرا له ناوچه ی باباندا سه وز بيی و پي بگا و شتيکی نوئی لي بيته به ره م، پوکابووه وه و وشک بوو بوو؛ تا پاشان توویکی لي به جي بميني سه ر له نوئی له زه مينه ی نيشتماندا شی هه لمژئ و به شیوه يه کی تر سه وز بيته وه و شتيکی تازه ی به رگه گرتووتری لي بيته به ر.

هاتنی عوسمانيه کان بو ناوچه که و ئەو گۆرانه کۆمه لايه تيه ی به سه ر سلیمانياندا هینابوو، باریکی نوئی بير و ژيانی هینابووه ئاراهه. له ئەنجامی ئەوه وه ده زگای نوئی

میری، پە یوئەند لە گەڵ ژیانی نوێ، کولتووری نوێ، خۆبەندە واری نوێ، بازرگانی نوێ، باری نوێی چینیایەتی، تا رادە بە کێ بەرچاوە و تۆ پەیدا بوو بوو. ئەو هەرایە ی که تازە بوونە وە ی تەریقە تی نە قشەبەندی لە کوردستانی خواروودا نایە وە و بەر بەرە کانی و کێشە ی توند و تیژی نیوان نە قشەبەندی و قادری و دەسەلاتی زۆری تەریقە تی قادری لە ناو شاری سلیمانیدا لە شە خسی بنە ماله ی شیخانی بە رزنجە دا که سە بید و ئە ولادە ی پیغە مە بر بوون و بە پیچە وانە ی ئە وە وە دەسە لات پەیدا کردنی تەریقە تی نە قشەبەندی بە سەر بە شی لە لادی کانی ناوچە ی دەور و پشندا لە ریگای خەلیفە کانی مە ولاناوہ پاش هە لاتنی مە ولانا خۆ ی بو بە غذا و شام، که مە ولانا خۆ شی کوری کابرایە کی نە ناسراوی جافی مکایە لی بوو، هە روە ها موتور بە بوونی تەریقە تی قادری لە گەڵ دەسە لاتنی دە رە بە گیانە و هاتنە ئارای بە کار هیئانی دەسە لاتنی ئایینی بو سوودی دنیایی و هە ولی زۆر و بە تینی عوسمانیە کانیس بو س پر کردنی میسک و بیری خە لک و هە لخلە تاندن و خە لاندنیان لە ریگای پشتیوانی کردنی بیری سو فییە تی و دە رویشییە وە، که لە و هە موو دەس گرۆ یی کردنە ی شیخە کان و تە کیە و خانە قا بو کردنە وە و مووچە و مانگانە بو برینە وە یاندا دیاری دە دا... ئە مە هە مووی نە خشە یە کی ئە و بارە کۆ مە لایە تیە مان پیشان دە دا که مە حوی تیا هاتە دنیا وە و تیا پی گە یشت...

تەریقە تی نە قشەبەندی خۆ ی لە خۆیدا دە مارێکی تیژی بیر کردنە وە و فە لسە فە کاری تیا یە، لە وانە یە بە شیکیشی لە هیندە وە هیئابی و لە کە لە پووری سامانە فە لسە فییە دە و لە مە ندە کە ی ئە و لایە تی بی. لە بارە ی ریشە ی چینیایە تی شە وە تەریقە تە کان هە موویان و بە تاییە تی تەریقە تی نە قشەبەندی لە پیشا ریازی رەش و رووت و هە ژار و چە و ساوہ کانی کۆ مە ل بوون. سو فیە تی خۆ ی دە نگی بیزاری دە برینیکی سە لیبیە لە رووی تو یژە ئاوسا و ئینتیللا کردووە کانی چینه خوین مژە کانی کۆ مە لگای ئیسلامدا، که هەر بە رابواردن و دنیا پەرستیە وە خە ریک بوون. ئە و بە رە نگار بوونە ش که ناحە زان هەر لە سەرە تاوہ بە رە نگاری تەریقە تی نە قشەبەندیان پی کرد، ئە وە ندە ی تر گیانی یاخی گە ری و بە ر بەرە کانیی ئۆ لیگارکیتی ئایینی سە ر دە می تیا بە هیز کرد و کردی بە

شەھىدىكى رىڭگاي بىرى ئازاد و نوپكارى بەرەبەر بە كۆنى جىي گىر بوو... شاعىرىش بە درىژايى سەدەكانى ناوہ پراست و چەرخى تارىكى، تەنانەت زۆر جار شاعىرانى دىوہ خانى پادشا مىرەكانىش، زمانى مىللەتى چەوساوە و دەنگى نارەزايى كۆمەل و رەخنەى توند و توونى ھۆشيارانى گەل بوون، لە زۆردارى و سىستىمى رزىوو بوگەن و لە چەوساندنەوہ و رووتاندنەوہ و پىي شىل كەردنى راستى...

كە ئەمانەمان ھەموو زانى و زانىشمان مەھوى ھەم باوكى خەلىفەى شىخ عوسمانى تەوئىلەى جىي نىشىنى مەولانا خالىدى نەقشەندى شارەزوورى و ھەم خۆيشى خەلىفەى شىخ «بھاءالدين»ى كورى شىخ عوسمان بووہ و ھەم لە خۆشىدا سەرەراى بەھرەى شاعىرى تەكەى خاوەنى نەفسىكى ياخى و شۆرش گىر و دەروونىكى سەرکەش بووہ و لە سلىمانىشدا ژياوہ، كە مەيدانى ئەو ھەموو ناكۆكى و زۆران بازىيەى نىوان حەق و ناحەق و زولم و داد بووہ، كە پىشان پەنجەيە كمان بۆ راکىشا...

بەلئى كە ھەموو ئەمان زانى و چاويكىشمان بە دىوانە كەيدا گىرا، لە جۆرى بىر و باوہرو بارى دەروونى دەگەين و ھەرچەندىش يەكە يەكەى «بۆنە»كانى وتنى شىعرەكانىمان بۆ روون نەبوہ تەوہ، تىكرا دەزانين دەلئى چى و لە چى دەدوى...

دىوانى مەھوى پەرە لە پلار لە ناحەز و نەيار.^(۱) ناحەز و نەيارى مەھوىش ھىچيان

(۱) دىوانەكەى مەھوى پەرە لە بەلگە بۆ ئەم قەسەيەمان. بۆ نمونە:

بۆ دوكانى موشتەرى گر حەول ئەدا، كالا فرۆش

دىنى وا دىئىتە قىمەت خواجە ئەعزەبى بكا

[بەيتى چوارەم، پارچەى شەشەم، بيتى «ئەلف»]

ياخود:

رىشىكى پان و تووكى بنا گوئى، درىژو لوول سۆفى لە دىنى لادە بە دىمەن لە جوو دەكا

[بەيتى سىھەم، پارچەى نۆھەم]

﴿﴾

یاخود:

به پیچی خوارو خییچ ئیما ده کا پیری تهریقته: بی

حهقیقتهت پیره زاهید پیره، گوم کردوو تهریق ئه ماما

[بهیتی چواره م، پارچهی یازدهه م]

**

یاخود:

واعیز، له من بلی به نه زهر ته عنه به س بدا دینی بتانه دینی من، ئه و مه زهه بی زه هه ب

[بهیتی پینجه م، پارچهی سیهه م، پیتی «بی»]

**

یاخود:

واعیزم پرسى: یه کئی شوخانه جوابی دامه وه:

وه عزی چی؟! سهر لنگه ده ستارپی کپه ی ده ستارپی هات

شیخ و تورپه ی میزه ر و نه قل و نو قوولی هیچ و پووج

من به تورپه ی یار ئه سیرم ئه و به کوئی تورپه هات

[بهیتی هه وته م و هه شته م، پارچهی یه که م، پیتی «تی»]

**

یاخود:

فهزبله ی ئه سل و فه سل ئینسانی پی نابی به ساحیب فهزل

که تو کو سه ی، به تو چی مامه ریشی باب و بایرت!

[بهیتی شه شه م، پارچهی چواره م]

**

یاخود:

به داوه وه عزی و، خو شی به تاوه «یا حافظ»! له هه لقولانه که لیکى ده م و لچی «واعیظ»

[بهیتی یه که م، پارچهی یه که م، پیتی «ظی»]

**

﴿﴾

﴿﴾

ياخود:

«شه طه يي ئاوي که زاهيد بۆ «وضو» يه ك کردووه زايغ

فه قيره، هر به بايه ك ئه وه موو رهنجه ي بووه زايغ

[به يتي يه كه م، پارچه ي يه كه م، بيتي «عين»]

**

ياخود:

لا له غاوه ي واعيز ئه مړؤ موج ئه دا، دم پر له كه ف

ريشي قيرووسيا، كتيبي وه عزه كه ي بوو به رته رف

[به يتي يه كه م، پارچه ي يه كه م، بيتي «في»]

**

ياخود:

ده خاته فكري ئه هلي مه عرفه ت شيوه ي جه جال «الحق»

ده بيتي به عزه ئه شخاسي به دويا خه رگه له ي مه خلوق

[به يتي سيه م، پارچه ي دووه م، بيتي «قاف»]

**

ياخود:

که شيخ واعيز و سؤفي به جه نته ت بدن گه دوگيال

ده بي ئه مسالي ئيمه بۆ جه ه ننه م به ن، سړو سپال

[به يتي يه كه م، پارچه ي يه كه م، بيتي «لام»]

**

ياخود:

خه لق ئه وا مه جبوري دوو خو خستني خه لقن به جان

من به دل مه نفورمه، روتبه ي جه جالم بۆ چيه!

[به يتي شه شه م، پارچه ي چواره ده هم، بيتي «هي»]

**

﴿﴾

﴿﴾

یاخود:

قسه گهر عیقدی گه وههر بئ، غه رز ده یکا به خهر موهره
چ ته ئسیرئ له وه عزتدایه؟ واعیز، واپر ئه غرازی
[بهیتی شه شه م، پارچه ی شه شه م، پیتی «یی»]

**

یاخود:

به غه یهت کردنی ئه م بئ نه وایه تووشی خه جلهت دئ
بلئ واعیز بهس ئه م میرووله بخوا، وازی لئ بیئنی
[بهیتی پینجه م، پارچه ی نۆه م]

**

یاخود:

به تاقه فه خری کیسرا، ههر خه وه پنه ق فه خری نوعمانه
دهنی هیمهت وه هایه ههر له گه ل کوجک و که له ک ده دوی
[بهیتی شه شه م، پارچه ی ده ه م]

**

یاخود:

شیخی هه مه وه ندیککی ده دا په ند و نه سیحه ت
ئو قور به سه ره ی دابووه بهر فه حش و فه زیحه ت
خۆش هاته جواب و وتی: تو حه قته، فه قه ت من
قوتناعی ته ریقم، نه کو قوتناعی ته ریقته
[چوار خشته کی ژماره ۱۱]

**

یاخود:

چوو ئه و فیرعه ونه حیزه بۆ جه هه ننه م قور به سه ر هاما ن
ده بئ ئه سیابی زووتر چوونه خزمهت ئه و بدا سامان

﴿﴾

وا ديار نيه شتيكى شه خسى له گه ليان بووي. ناحهز و نه ياره كانى له وانه بوون كه بار بوون به سهر شانى كومه له وه و وهك زه روو خوئنى ثم خه لكه يان مژيوه و چه وساندوو ياننه ته وه.

ديوانى مه حوى پره له تانوت دان له شيخ و سوفي و زاهيد و واعيز... كه ده ش زانين مه حوى خوى يه كيك بووه له به ره ي شيخ و سوفي و زاهيد و واعيز؛ تى ده گه ين دياره مه به ستي هه رگيز تانوت دان نه بووه له شيخه تى و سوفيه تى و زوه دى و وه عز كردن؛ به لكوو به پيى داب و نه ريتى شاعيره كلاسيكه يا خيهه كان كه له شه خسى شيخه تى و زوه دى و وه عزى دروژنانه ي شيخ و زاهيد و واعيزه دروژنه كاندا ره خنه يان له ره به رانى كردار و گوftar جياوازي كومه ل گرتوو و به دناويان كر دوون. ثم ميش دى سهر و گو يلاكى ته و دز و جه رده تايينيانه ي ناو كومه ل ده كو تيه ته وه، كه ده ش توانين هه ر به ناو بلين كين و له گه ل چه په لى كردار و ده روونيشاندا شيخه تى و سوفيه تى و ده روئشى و به ديمه ن ده ست به ردارى دنيا بوون و ريگاي چا كه پيشانديان كر دبوو به پيشه ي خويان.

راسته كه ي ثم مه هه ليكى باش بووه بو مه حوى ريك كه و توه، كه وا توانيوه شيوه ي شيعرى ته قلیدی بكا به چه كى ده ستي بو هيرش بردنه سهر ناحهزه كانى و هيرشه كه ي بخاته قالبى نه ريتكى نه ده بيه وه و له و ريگايه وه مه يدانى نه وه له ناحهزه كانى ته نگ بكا ته وه كه بتوانن بير له توله لى سه ندنه وه ي بكه نه وه.

﴿﴾

له وانه و هه م له ثم مسالى نه وانه ياره بي هه ر ئان
جه هه نهم پر بكه ن، جه نته ته هى بى بو موسولمانان

[چوار خشته كى ژماره ۳۰]

به لام، به داخه وه، ثم بیزاریه ی مه حوی له کوومه له تاین به پهرده ی تاوان و ستم کردوه، له گه ل نه وه شدا که گه لی جار به نرخیکی نه وه نده قورس که وتوه ته سه ری له وانه بووه بیگه یه نیته لیواری خوین و مهرگ، هه رچهند به هندی به لگه و نیشانه شدا دهرده که وی که وا گه یشتو ویشه ته راده ی نه وه مه حوی له ساخته چیه تی و ناراستی کوومل بگا و^(۱) به لکوو هندی جاریش بیگه یه نیته ئاستی بزار بوونیکی خهست له جیهان و له خه لک و^(۲) دهر برینی ناره زایی له باری چه وتی کوومل و^(۳) دزایه تی کردنی

(۱) بۆ نمونە، وهك:

غیری نه مه که سویدی دروی بۆ بخۆن و بهس قوربانی ناوی، ناوی له ناوا نه ما خودا
[بهیته شه شه م، پارچه ی یه که م، بیته «ئه لف»]

**

یاخود:

ئه هلی فه زل ئارام ورووناکی نه شه وئه سلانه روژ بۆ نیه و نابی، که نه مرۆ روژی نائه هلانه روژ
[چوار خشته کی ژماره ۲۰]

(۲) بۆ نمونە، وهك:

عه هد و وه فایه سوخره یی به دعه هدی و جه فا هه ر ما به دادی ئه هلی وه فادا بگا خودا
هه ر ئه و که سه که خهیری دوعای خیری دیوه لیم دائیم دوعامه شه پرپی له من لابدا خودا
[بهیته سیه هم و چواره م، پارچه ی یه که م، بیته «ئه لف»]

**

یاخود:

تشویش حال من تو ز تخلیط من بفهم ز اهل زمانه بس که رسد بر دلم جفا
[بهیته هه شته م، پارچه ی چواره م]

**

یاخود:

ته له بی ره حم و مرووه ت له دلێ ئه هلی زه مان ته له بی ئاوی حه یاته له سه رابستانا
[بهیته دووه م، پارچه ی دوازه هه م]

**

ہر وہا سہیری پارچہ می سیہمی پیتی «زئ» بکہ

**

یاخود:

ئەمپرو لہکن زہمانہ ہونەر بۆتہ قەشمەری شیری ژبانی بۆ چیہ، مہیمونہ گەرہک
فیتہت بلند و پایہ بلندم نەدی، بە گوێش گەردوون ئەوەندە دوونہ کہ ہەر دوونہ گەرہک
[بہ پیتی سیہم و چوارہم، پارچہ می چوارہم]
(۳) بۆ نمونہ، وەك:

قاتی پیاوہ لہسەر ئەم ئەرزہ، دەبینی مەنسور بە سەری داروہ، «ذاللون» لہ بن زیندانہ
[بہ پیتی سیہم، پارچہ می دواز دەہم، پیتی «ئەلف»]

**

یاخود:

کەم بوو وەك ئەو دەمە، سیدق ئەم دەمە، ہەم کەم بووہ قات
فەرہحی نەك بە دوا بی، غەم و ہەم ہەم بووہ قات
[بہ پیتی یە کەم، پارچہ می دووہم، پیتی «تئ»]

**

یاخود:

ئەم عەسرہ، عەسرووہ قتہ لہ بۆ فاجیریئ لہ ہیچ دینی نەکا و یقایہ، حەیا نە یگریئ لہ ہیچ
[بہ پیتی یە کەم، پارچہ می دووہم، پیتی «جیم»]
ئەگەر ئەم ئەہلی دنیا یہ، وە کوو ہەن ریئ خەنہ جەننەت
دەنائەت زوو دەکا ئەو دونیہ لہم دنیا یہ دنیا تر
[بہ پیتی حەوتەم، پارچہ می سیہم، پیتی «زئ»]

**

یاخود:

ئەوہندەئ ئەہلی دنیا ن ئەہلی دنیا، تاقہ رۆژی، گەر
بە قەرنی من ئەوہندە ئەہلی خودا بم دەبمہ پیغەمبەر

﴿﴾

[به یتي یه کهم، پارچه ی پینجه م]

**

یاخود:

نائه هلی ئەم ئەهالییه مه علوومی من که بوو
شوگری خودا، خودا بهس، ئومیدم نه ما به کهس

[به یتي سیهه م، پارچه ی دووهه م، پیتی «سین»]

**

یاخود:

نامه رد ئه وهنده موعته به ره له م زه مانه دا
مه رد ئیعتیاری که م بووه، مه ردی خودا خوسووس

[به یتي چه وته م، پارچه ی یه کهم، پیتی «سین»]

**

یاخود:

دهنی تهبعی به جارێ عالهمی داگرت ئهوا «مه حوی»
درهنگه ئیلتیجا به بهر دهری عالی جه نابێ زوو

[به یتي پینجه م، پارچه ی دووهه م، پیتی «واو»]

**

یاخود:

له سایه ی دهوری چه رخێ سوفله پهروه ره له که به له که دهوئ
سهگی ئاواته خوازی ئیسکی وشتر له شه که دهوئ

دهبینم شیړی شیړ ئەفگهن ده له که وهلی ده کا، ده بیه م

به کۆلێ کلکوه ره ئوی له گه له که وهلی ده له که، دهوئ

دهبینی بایه زیده، وه که یه زیدیکی ده بینن خه لق

به بێ په رده شه یاتینی له ئه حوالی مه له که دهوئ

[به یتي یه کهم و دووهه م و سیهه م، پارچه ی دهه م]

﴿﴾

چینی پاره دار و^(۱) به ره لستی کردنی ستمکاران و^(۲) جارو باریش په نجه ی بخاته

﴿﴾

دیمه نیکی تری ئەم لایه نه ی هه ست و سروشتی مه حوی، له و گیانی شانازی به خووه
کردن و عیزه تی نه فس و گلەیی له قه دری هونه رمه ند له ناو کۆمه لگایه دا ده رده که وئ که له
گه لئ لای دیوانه که یدا ده ری بریوه، وه ک ئەوه که ده لئ:

وتی: میوه ی به هه شته شیعیری «مه حوی» خودا نه بری له باغم داری به ردار
[به یتی چه وته م، پارچه ی یه که م، پیتی «رئ»]

یا ده لئ:

بی منه ت رزقیکه غه م، بمرم له برسان، ئەو ده خو م
تەفره ناخۆم و ته له ب ناکه م له دنیا قووتی رۆح
[به یتی چواره م، پارچه ی یه که م، پیتی «حئ»]

یا ده لئ:

«مه حویا» بازئکی تو قودس ئاشیان بوونه بوومی شوومی ئەم وئرانه بۆچ!
[به یتی یازده هه م، پارچه ی یه که م، پیتی «جیم»]

یا ده لئ:

کئ قه دری شیعیری ئیمه ده زانی، به ری ده کا هه ر ساحیبه له به رکه ری کالایی بی ره و اج
[به یتی شه شه م، پارچه ی یه که م، پیتی «جیم»]
(۱) بۆ نموونه، وه ک:

یا ماری سه ر خه زئنه! بترسه که گه ژدومی به و نووکه چزه پر به ده مت کاله ژه هری مار
[به یتی سیه هه م، پارچه ی دووهه م، تیپی «رئ»]

یا خود:

ئه ربایی غینا ئەوه نده غه رپه به زه رن ئه ربایی به هارو دیتنی جو ده زه رن
ئه میانه مه قام به سته یان ناشکوریه به عتی ده وه رن ئەگه ر ده می بی نه زه رن

﴿﴾

□

[چوار خشته کی ژماره ۳۳]

**

ياخود:

ئەم پارە پەرستانە لە خۆيان کە دەچن زوو دەخلى نه پەلى ديوه، نه باى بالى پەرى بوو
عاقلم و فەقەت في له گەل ديتنى پارەن ماھى نهوى ئەم قەومە هيلالى قەمەرى بوو
[چوار خشته کی ژماره ۳۷]

(۲) بۆ نمونە، وهك:

ئەي ئەو كەسەي كە مەستی غورووری بە هاتی كار
بە و دەستی زۆره بديره پەرۆبەك له كاری «چار»
هەرچەندە خەرتەلی، لە پڕی چەرخى پەنجە باز
دەتكا بە بازی پەنجەیی «مىقادۆ» یى شكار
[بەيتى يەكەم و دووھەم، پارچەي دووھەم، پیتی «پرى»]

**

ياخود:

زالمى دل ره قى روو گرژى موسولمان نازار
هەر بە ئىزايە كە رهنگى بگەرپتە روخسار
بەرد ئەگەر سەر نەشكىنى بە چى روو رهنگين كا؟
كە لە پى هەلچەقنى ئەوسا روخى گولنارييه خار
[چوار خشته کی ژماره ۱۴]

**

ياخود:

رهشى، بۆ كوشتنى يەك روو رهشى بەدەستەوه بوو
بە دزىهوه وتى: فتوا دە، روخسەتم فەرموو
وتم: كە دەردەكەوى زوو كە ئەم غەزاكەرە توى
بە دەستی سەوز و سپى بوونەوهی جەمال و روو

[چوار خشته کی ژماره ۳۸]

سەر بۆگەنى سىستېمى حوكمدارى و^(۱) بە چاوى سووك تە ماشاى رژىمى كۆمە لايەتى
پى بكاو^(۲) بانگە وازى حەق پەرسى و^(۳) تىكۆشان و بەردەوام بوونى لەسەر خەبات

(۱) بۆ نمونە، وەك:

لە عارىف عامىيەك پرسى ھەوالى مەسلەخ و قەسساب
بە ئەنگوشتى شەھادەى كرد ئىشارەى مەحكەمە و ناىب

[بەيتى پىنجەم، پارچەى شەشەم، پىتى «بى»]

ياخود:

لەبەر دارى ھەدا من بىم، ئەتۆ مەست دە قازى حەق بلى تۆ، «حەق» چ بەردار

[بەيتى چوارەم، پارچەى بەكەم، پىتى «رى»]

(۲) بۆ نمونە، وەك:

ئەغلە بەى تەكەو دەرگاھى بىلادى رۆم... بىشكى، دى: چەلەبى ھەر جەلەبى بوو، دەدە دەد

[بەيتى سىھەم، پارچەى دووھەم، پىتى «دال»]

ياخود:

موتەزىن بەزمى شەو وەك مورغى بى وادە دە شىوئىنى

ھەموو وەختى لە ئىمە كردوو بەم قوقو زابىع

[بەيتى شەشەم، پارچەى بەكەم، پىتى «عەين»]

ياخود:

دەرچوو لە ھەددى غايە عورروجى دە جاجىلە يا رەببى تۆ بکەى كە بكا عيسە يەك نزوول

[بەيتى شەشەم، پارچەى سىھەم، پىتى «لام»]

(۳) بۆ نمونە، وەك:

ھەتا حەق ناسىرە، ھەر حەقمە مەنزور وەكرو مەنسور ئەگەر بىمكەن بە دارا

[بەيتى سىھەم، پارچەى سىھەم، پىتى «ئەلف»]

پئی بهرزکاته وه و^(۱) کاریکی وای لی بکات بیهیتیته سهر ئه و باوهره که ئه بی بنیادهم
هاوبهشی دهر د و مهینه تی خه لک بی و^(۲) خزمه تیان بکا.

☞

یا خود:

له حق بیژی بووه به حری «أنا الحق» ههر قه سیدی کم
له باتی جائیزه واجب گه پرا قه تلم بکه ن واجیب
[بهیتی شه شه م، پارچه ی شه شه م، پیتی «بی»]

**

یا خود:

به حق ههر حق، به ناحق ناحقم و توه له رۆژی بووم
وه کوو مه نسوور ئه گهر بیشمکوژن ناکه م له حق لادم
[بهیتی چواره م، پارچه ی هه شه م، پیتی «میم»]

(۱) بۆ نمونه، وه لک:

له ئولکه ی عیشقه دا بی چونه سهر دار به ئاسانی مه زانه بوونه سهر دار
هه یه گهر عیشقی سهر داری له سهر تا بکه مه شقی له وانه ی چونه سهر دار
[بهیتی یه که م و دووه م، پارچه ی یه که م، پیتی «رئ»]

**

یا خود:

موحه ققه ق ههر که سی مه سه لکه یه حه قق و حه قیه مه نزوور
سلووکی چونه سهر داره، ته ریه ی پیره مه نسوور
[بهیتی یه که م، پارچه ی چواره م]

**

یا خود:

به پیری مه رگه وه فرسه خ به فرسه خ رۆیون مه ردان
ئهو ی باکی له مردن بی دیاره بلح و نامه رده
[بهیتی دووه م، پارچه ی چواره م، پیتی «هی»]

☞

(۲) بۆ نمونه، وه لک:

به لئی له گه ل هه موو نه مه شدا نه یگه یانده راده ی نه وه که تئی بگا ئاو له سه رچاوه وه
 لیله و دوژمنی راسته قینه ی گه له که ی و هو ی کلۆلی و پاشکه وتووی کۆمه ل و رزیوی و
 گهنده لی سیستیمی کۆمه لایه تی بنا سیته وه. بۆیه هو شیاریه که ی تادوایی هه روا به نیوه
 و ناته واو مایه وه و نه وه ی به سه ردا تیپه ری که وا رژیمی فه رمانه وای ولات و
 ده سه لاتدارانی شاره که ی خو ی که نه و به ده ستیانه وه ده ینا لاند و ^(۱) ته نانه ت چه ند
 جاریش هاته سه ر نه وه که سلیمانیان بۆ به جئی به یللی، ^(۲) له یه ک سه رچاوه ئاو
 ده خو نه وه و له راستیدا هه موویان پارێزگاری یه ک جوړه به رژه وه نندین. به لکو و له وانه یه
 بنیاده م بیته سه ر نه و باوه رپه که وا مه حوی لای و ابووی ده توانری له ریگای نه وانه وه
 به ره ره کانیی نه مان بکریت.

نه گه ر وا نه بویه و نه م هه موو متمانه یه ی به راستی و دروستی و خاوینی نه وان
 نه بویه، نه ده هات به شان و بالی سه رکه وتنی سولتان «عبدالحمید» دا هه ل بدا، که
 به سه رگه لی خه بات که ری یوناندا زال بوو بوو؛ ^(۳) له کاتیکا که کورده که ی خو ی که له
 ههندی شوینی دیوانه که یدا شانازی پتوه ده کا، له هیچ روویه کی ژیا نه وه له سایه ی

﴿﴾

نووری عومری سه رف نه کا بۆ که شفای تاریکی له خه لقی

وه ک چرا هه رکه س به شوخی مه جلیس ئارایی بکا

[به یتى دووهه م، پارچه ی شه شه م، یتى «ئه لف»]

یاخود:

عه جیبم دئی له عه قلی نه و که سه وا تئی ده گا مه رده

که چی وه ک خان و خانم دائیما دل خوش و بئ ده رده

[به یتى یه که م، پارچه ی چواره م، یتى «هئ»]

(۱) به شیکی زوری نه و به یتانه ی له په راویزی یه که مدا نووسیماننه وه، به لگه ی نه م راستیه شن.

(۲) سه بری پارچه شیعرى سیته می یتى «زئ» بکه که له په راویزی سیته مدا ئیشاره تمان بۆ کرد.

(۳) سه بری پارچه ی شیعرى یینجه می یتى «نون» بکه.

حوکمی عوسمانی و سولتان «عبدالحمید» دا له یونانییه کان به خسته و رتر نه بووه. یا نه ده هات چوار خشته کی بو شایه کی سته مکاری وه ک حه مه علی شای قاجاری بنووسی،^(۱) که هه موو میژوونوسان ده لئین تیران به دریزایی میژووی خوئی مه گه ر به ده گمه ن سته مکاریکی له و کابرایه به د ره زاتر و به د فه سالتتری به خوئی وه دیب.

راسته که ی له مهیدانی کوردایه تیشدا، کوردایه تیه که ی مه حوی ئه وه ی له باردا نیه شان له شانی کوردایه تی به کینکی وه ک نالی و به لکوو سالمیش بدا، که هیچ نه بی له بهر دواکه وتنی سه رده می ئه م و ده رکه وتنی راستی پتر بوئی، ده بوو ئه گه ر له وان پیشیش نه که وتایه، هیچ نه بی بگاته راده و پله یان... جووته چوار خشته کییه که شی که ههستی کوردایه تی خوئی تیا یاندا ده رپرپوه،^(۲) ته نها ده سه چیله یه کن له ئاگری به تینی کوردایه تی و ههستی نه ته وه په رستی نالی وه رگراون.

به تیکپرای دیوانی مه حوی پارچه شیعرینکی وای تیا نیه که چ له مهیدانی ناسینه وه ی دوژمنانی گه لی کورد و چ له مهیدانی گیانی کوردایه تیدا به قوله پیی «قوربانی تۆزی ریگه تم...» ه که ی نالیدا بگاته وه. هه روه ها ئه وه ش که هاتوه قه سیده یه کی «بورده» ئاسای به کوردی بو موسولمانانی کورد وتوه، له راده یه کی که مدا نه بی ناتوانی پال به ههستی نه ته وه یی کوردانه وه بنی و بیزوینی. به لام له گه ل ئه م ره خنامه شدا ده بی هه ر دان به وه دا بنیین که وا مه حویش که م تا بیشتی ههستیکی نه به کامی بیری کوردایه تی بووه و ئه مه روویه کی گه شی تره له ژبانی مه حویدا.

له باره ی شیعره ئایینییه کانیشیه وه ده بی ئه وه بلیین که وا جیاوازیه کی گه وره له نیوان جووری ههستی ئایینی مه حوی و که سیکی وه ک نالیدا هه یه. ئه وه ته له کاتیکدا که نالی قه سیده ئایینییه کانی پرن له ههستی به سوژی ده روونی کوردیکی ئایین په روه ر و هونه رمه ند؛ مه حوی هاتوه ریژی له باسی ئه و مو عجیزانه گرتوه^(۳) که زوریان

(۱) سهیری چوار خشته کی پینجه می به شی فارسی بکه.

(۲) سهیری چوار خشته کی ژماره ۳۲ و ژماره ۴۰ بکه.

(۳) سهیری «قه سیده ی به حری نور» بکه.

تهنانهت به پئی ودانی ثابین خویشی ساغ نه بوونه ته وه و له زیاده پره وی به ولاره نین. سه ره پای ته وه که باس کردنیشیان، هیچ ده ورینکی ئیجایی له مهیدانی پیش خستنی بیر و ههستی کۆمه له دا نابینی.

راسته که ی که هه ره له باره ی ئایینه وه ته ماشا ده که ین، واده بی ههستیکی قه ده ریانه ی پاشکه وتوویش له بیر مه حویدا به دی ده که ین که ئینکاری ده وری هه موو «هو» یه که ده کا له ژیاندا و ئینسان ده کا به پوووشکه یه که به ده م بای قه ده ره وه. (۱)

له سه رده می مه حویدا ههستیکی موسولمانه تی، وه که شیوه یه کی به ره به کانیی ته مپریالیزم، جیهانی موسولمانانی گرتبووه وه و کۆمه لئی له روشنیرانی ئیسلام به و ریگایه دا ده چوون. سه رچاوه ی ئه م ههسته له سه ریکه وه سه ودای خه بات له دژی ته مپریالیزمی تازه هاتوو و سه ریکیشی له هاندانی سولتان «عبدالحمید» وه بوو، که ئالای «پان ئیسلامیزم» ی به رز کردبووه وه. (۲) ئه م ههسته تیکرا ههستیکی پیشکه وتن خوازانه بووه، چونکه یه کی که بووه له ریبازه کانی خه بات بو پاراستنی سه ره به خوئی ولاته ئیسلامه کان له هیرش و ده ست دریژی ته مپریالیزم، که چ له رووی سوپایی و چ له رووی ئابورییه وه رووی کردبووه ولاته موسولمانه کان. مه حوی ئه م ههسته ی به ئاشکرا تیا دیاره و له م مهیدانه دا له روشنیره موسولمانه کانی سه رده می خوئی دوانه که وتوو. نه که ته نها ئه مه نده، به لکوو ده توانین بلین مه حوی تیکرا له کاروباری سیاسه تی ده وله تان بی ئاگا نه بووه، ده نگو باسی جیهانی بیستوو وه (۳) به رابه ره به رووداوه کانی

(۱) سهیری پارچه شیعری ژماره ۲ ی پیتی «رئی» بکه.

(۲) دیسانه وه سهیری سه رچاوه ی په راوئزی پیشوو بکه.

(۳) بو نمونه، وه که:

ئه هلی عیبهت ماوه گهر، بی سهیری «ناسر شا» بکات

دوو له دوو سی که م شهی کرد و «کش» یکی ری نه هات

هاتی و سهیری نه هاتی که ن که سه د تیان سوار

پاسه وانسی بوون، له ناو به ستا پیادی کردی مات

[چوار خسته کی ژماره ۱۴]

رۆژ، هەلۆیستی بوو. (۱) بەلام ئەم هەلۆیستە، وەك كەمێك لەمە و پێش باسمان كرد، هەلۆیستی موسولمانیكى باوەر بە خەلافەتى ئىسلامى بوو، بوو.

له رووی کۆمەلاتییەوه بۆ ئەم شوێنە ئەمەندە لێکدانەوه بە بەس دەزانم. له رووی هونەریشەوه بە پێویستی دەزانم بۆ بەیچەوانەى ئەوهوه که مامۆستا «علاءالدین» سەججادی دەلی. (۲) مەحوی شاعیرێک نەبوو زۆر له خۆی بکا بۆ شیعەر وتن. شیعەری کوردی مەحوی هیچ نیشانەیه کی ئەوهی پێوه نیه کهوا په کی لهسەر کەرەستە و دار و پەردووی شیعەر کهوتی، یا کون و که له بەری شیعەری به وشەى لهسەر زمان قورس و لهسەر گوێ گران پەر کردبێتەوه. تەنانەت له بەحرە عەرۆوزییه گرانە کانیشتا که تەکنیک و دارشتنیان هەروا به ئاسانی نایەت بەدەستەوه، شیعەری مەحوی رەسایى و رەوانییه کهى خۆی هەرگیز ون ناکا.

من لام وایه بنه‌ره‌تى ئەم گله‌بییه‌ى مامۆستا، گرانی واتا و نا ئاسانی تیگه‌یشتنی هەندى شیعەری مەحوی بێ، وەك خۆیشی ئەوه دەردبەری و گله‌بیی لهوه ده‌کا که بۆچی مەحوی شیعەری وای زۆره‌ خەلك به ئاسانی لێى حالى نابن. له‌وانه‌یه‌ گله‌بیى وا له شاعیرى ئەم چەرخ و سەردەمه‌ ره‌وا بێ، بەلام کردنی له شاعیرێکی وەك مەحوی به‌ هیچ کلۆجی دروست نیه. سەنگ و ترازووی شیعەری رەسەن له سەردەمی مەحویشتا هەشتا هەر ئەوه بوو خەلك به زەحمەت لێى حالى بێن و پتر له مەعنایه‌ك هەلبگرێ. تەنانەت «خەلك» هەكەش ئەو رۆژه ئەو خەلكه نەبوو كه ئیمه‌ ئەمرو له وشە كه‌وه تێى ده‌گه‌ین. خەلكی شیعەر بۆ نووسراو له‌و سەردەمه‌دا چینی سەره‌وه‌ى كۆمه‌ل بوو، كه

(۱) بۆ نموونه، وەك:

هوجوومی «هیندو»ی خەت سەر «فەرەنگستان»ی روخساری

بە حەشری بوو، وەكوو ئەو حەشرە «مقادۆ» بە «چار»ی كرد

[بەیتى سیهەم، پارچەى یه‌که‌م، بیتی «دال»]

(۲) سەیری وتاره‌که‌ى مامۆستا «علاءالدین» سەججادی بکه که له [باشبەندى] ئەم دیوانەدا

نووسیمانەتەوه، له چوار چۆه‌ى بابەتى «له‌باره‌ى مەحویه‌وه نووسیبانە» دا.

بریتی بووه له مه لاه و فه قی و هه ندی شیخ و بازرگان و دهره به گی روشنبیر؛ یان به واته یه کی راست تر خوینده وار و ره شه خه لکه که ش له یادی که سدا نه بوون. که س شیعری بو ئه وان نه ده وت، مه گهر هه ندی شاعیری میلی که شیعره کانیا ن له بهر ده کرا و له گوئی ئاگری شهوانی زستانی مزگه وت و مالان و چاخانه کانداه به زم و ئاوازه وه ده خوینترایه وه و دلی دلدارانی ده کولانده وه و تینی زاتی ده خسته ده روونی لاوچاکانی ئازا و خوین گهرم.

من به ش به حالی خۆم گله ییم له شیعره فارسییه کانی مه حوی هه یه، هه رچه ند مامۆستایان شیخ موحه ممه دی مه حوی و کاکه ی فه للاح ده یگێر نه وه گوایه مامۆستا گۆران زۆر رای لێیان بووه و به شیعری بالآ ده ستی زانیون. جارێ تیکرا بیری ئه م شیعره فارسییه نه دووباره کردنه وه ی بیری شیعره کوردیه کانی. زیاد له وه ش له باره ی زمانه وه هه ست به قورسی و لاوازیه کی زۆر ده کری تیا یاندا. سه ره رای به کار هینانی زۆری وشه ی قاموسی وایش که له جیهانی ئه ده بی فارسی نه ک ئه مرۆ به لکوو سه رده می مه حوی خویشیدا به وشه ی مردوو و له کار که وتوو داده نرین.

به پیچه وانه ی ئه وه ی شه وه که مامۆستا کاکه ی فه للاح ده یلی،^(۱) مه حوی به هیه ج جوړی له ریزی پیشه وه ی که سینکی وه ک نالییه وه نه بووه. نه ک هه ر مه حوی، به لکوو که س له نالی تی نه په راندوو. ئه و قوتابخانه شیعرییه ی نالی له ئه ده بی کوردا دایهینا، چله پۆپه که ی ته نها هه ر خۆی بوو. هیه کام له وانه ی له پاش ئه و هاتن نه گه یشتنه وه به ودا. هه موویان ماوه یه که له شوینی خویاندا هاتن و چوون و دوایی قوتابخانه که تیکرا - وه ک قوتابخانه یه کی خوین گهرم - دوایی هات و شوینی خۆی بو قوتابخانه یه کی نوێ چۆل کرد که ئه وه بوو گۆران داینا...

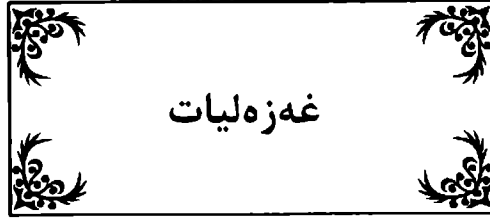
به لام له گه ل ئه م سه رنجانه شدا که من دهرم برین، تازه مه حوی له وه دهرچوه که س بتوانی به یه کی له چله پۆپه کانی شیعری کلاسیکی کوردی دانه نی. له ناو ئه واندا که

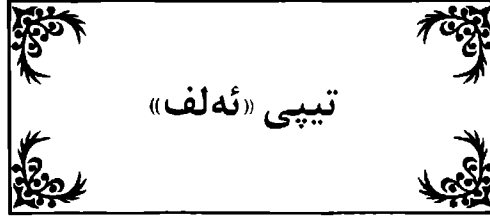
(۱) سهیری وتاره که ی مامۆستا کاکه ی فه للاح بکه که له [باشه ندی] ئه م دیوانه دا نووسیومانه ته وه له چوار چیه ی بابه تی «له باره ی مه حویه وه نووسیوانه» دا.

ریچکھی نالیان گرت و ئەو ئەرکە یان بە جی گە یاند که داهینانی قوتابخانە ی شیعری نالی له ئە دە بی کورددا له ئە ستۆ ی خۆ یی گرت، سالم و کوردی و مه حوی و شیخ رهزا ئەو چوار که سه ن که له پیشی هه موانه وه ده وه ستن.

من ئەو که سه نه بووم که به خۆمدا رابهر مووم به وردی له ته کنیکی شیعری مه حوی و خاسیه ته هونه ریه کانی بکوڵمه وه، یا له گه ل شاعیرانی سه رده م و به ر له خۆیدا له کورد و له فارس به راوردیکی ره خنه گرانه ی بکه م. بۆیه ئەم ئەرکه هه روا زه ق له پیشی ره خنه گرانی ئە دە بی کورددا ده مینیتته وه. بی گو مان به جی هینانیشی به نده به وه وه کوّمه له ره خنه گریکی ئە دە بی و امان بۆ په یدا بیی شاره زای خاسیه ته کانی ره وان بیژی عه ره ب و کولتوری ئیسلام و هونه ری عه رووز و ئە دە بی کلاسیکی کورد و ری و شوینی ره خنه گری نو ی بن. ده سا با به چاوه پروانی هاتنی ئەو رۆژه وه ئەم با سه مان بپرینه وه و ئیتر خوینده وارینه فه رموونه سه ر سفره و خوانی ئاوه دان و ده وله مند ی شیعره کانی مه حوی هونه رمه ند.

موحه ممه دی مه لا که ریم

تیپی «ئەلف»

-۱-

لہم بہ حری فیتنہ بہ لکی نہ جات بد خودا
 داوینسی با خودا بگرہ، بہ رده نا خودا (۱)
 بی کہس منم، کہسی لہ زوبانم بگانہ
 ہمہ دم خودا نہ ناسن و دم پر لہ یا خودا (۲)
 عہد و وہ فایہ سوخرہ بی بہد عہدی و جہ فا
 ہر ما بہ دادی ٹہ ہلی وہ فا دا بگا خودا (۳)

-۱-

(۱) با خودا: ٹہ وہی لہ گہ ل خودا بی. نا خودا: کہ شتیہ وان.

واتہ: بو ٹہ وہی خوا لہ شہری ٹہم جیہانہ رزگارت بکا کہ وہک دہریای ناشووب و ہہرا
 وایہ، چارت تہنہ ٹہ وہیہ دہسہ و دامینی ٹہو کہسہ بیی کہ بہ راستی ہہموو شتیکی بہدہستہ،
 کہ خوا خوبہ تی و گوئی بہوانہ نہدہی کہ بہ دیمہن چارہ ساز و کار سازن، وہک کہ شتیہ وان لہ ناو
 کہ شتیدا بہ سہر دہریا وہ، چونکہ راستہ کہی ٹہوانہ ہیچیان بہدہست نیہ.

ٹہم بہیتہ ئستیعارہ بہ کی موسہرہ حہی تیداہ، ٹہو تہ دنیای تیدا شو بہینراوہ بہ بہحر و ناوی
 بی شو بہینراوہ کہ ہیتراوہ و نیشانہ بہ کی وایش لہ نارادایہ وہک «با خودا» بی، کہ پہیوہندی بہ
 شو بہینراوہ کہ وہ ہہیہ، ہہر چہند «نا خودا» یش ہہیہ کہ پہیوہندی بہ بی شو بہینراوہ کہ وہ ہہیہ،
 لہ نیوان «با خودا» و «نا خودا» یشدا جیناسی لایق ہہیہ، سہرہ رای تباقی بہ دیمہ نیان لہ مہ عنادا.
 (۲) واتہ: لہم دہریای دنیاہ دا کہ شتی رزگار ٹہوہندہی دوور خستوو مہ تہوہ، گہ یشتوو مہ تہ
 شوینی کہس شک نابہم تیادا و کہسیک نیہ لہ زمانم حالی بیی و لہ دہردم بگاو بہ فریامہ وہ
 بیٹ. ہہرچیم لہ گہ لہ بہدہم و دیمہن ہہر «با خودا... یا خودا...» یانہ و لہ خوا دہ پارٹنہ وہ،
 کہ چی لہ راستیشدا لہ کو مہ لکی خوا نہ ناس بہ ولاوہ نین.

وشہ ناراییہ کی جوان لہم بہیتہ دا لہ نیوان «بی کہس» و «کہسی» و «خودا» و «یا خودا» دا
 ہہیہ.

(۳) واتہ: بی وہ فایہ ٹہوہندہ پہرہی سہندووہ، عہد و وہ فا بووہ بہ گالتہ جاری ٹہو و
 وہ فاداران دادو بندا دیانہ و لہ خودا دہ پارٹنہ وہ کہ لہ چنگی بی وہ فایہ رزگاریان بکا... کار
 گہییوہ تہ زادہ یہک مہ گہر خوا ہیچی تر نہ کا ہہر بہدہم ہاوار و دادی ٹہوانہ وہ بجی...

ھەر ئەو کەسە کە خەیری دوعای خیری دیوہ لیم
 دائیم دوعامە شەپری لە من لابدا خودا (۴)
 لوتفی بە حالی من کە، وتم، ئەو وتی بە قار:
 تۆ شیخی با خوداو ئەمن شوخی ناخودا (۵)
 غەیری ئەمە کە سویندی درۆی بی بخۆن و بەس
 قوربانی ناوی، ناوی لە ناوانەما خودا (۶)

لە «عەھد» و «وەفا» و «بەد عەھدی» و «جەفا» دا لەف و نەشری رێک و پێک ھەیە، سێھەم
 بەرابەر بە یە کەم و چوارەم بەرابەر بە دووھەمە.
 (۴) واتە: بی وەفایی و چاکە لەبەر چاوەبوون بە جۆری تەنبووتەو، تەنانت ئەو کەسانەش
 کە بەھۆی دوعای خیری منەوہ خیر ھاتوو تەریان، بە جۆری کەوتوو تە خراپە کردن
 لە گەلم، ھەمیشە لە خوا دەپارتمەوہ کە شەریانم لی لابدا، چ جایی ئەوہی بە تەمای چاکە و
 وەفیان بێ.
 ئەم بەیتە ئیشارەتە بو ئەو واتە مەشھورە کە دەلی: «إِنِّي شَرٌّ مِنْ أُخْسَنْتَ إِلَيْهِ» واتە: خۆت لە
 خراپەیی ئەو کەسانە بپارێزە کە چاکەت لە گەل کردوون.
 (۵) قار: قین.

واتە: بە یارم وت میھرەبانییە کم لە گەل بکە چونکە من عاشقی تۆم و دەرمانی دەرەم لای
 تۆیە. لە وەلاما وتی: تۆ پیریکی خوا پەرست و من جوانیکی ژبان پەرستم. ئیتر چۆن دەکەوینە
 یەک؟ یان: لە وەلاما وتی: ھەرچەند تۆ بە دیمەن شیخی، بەلام شیخیکی «خودئا» ی، واتە:
 لە گەل خۆ ھاتوو و خۆ پەرستیت. منیش یاریکی عەباری کەشتی رانم، کەشتی رانیش بی
 وەرگرتنی کرپی خۆی کەس سوار ناکا. ئەو کرپەش کە من وەری دەگرم بەرامبەر بە میھرەبانی
 و سوار کردن، بریتییە لە خاوینی دل و دەروون.
 (۶) واتە: خوا - بە قوربانی ناوی بێ - ناوی ھەر بۆ ئەو لەناوا ماوہ کە سویندی درۆی بی
 بخۆن و کەس بۆ لەوہ زیاتر ئیشتی بی نە.

تا زولمه تی وجوده تهریکی له نووری عیشق
سیبهر نه ما هه تاوه، که «مه حوی» نه ما، خودا (۷)

- ۲ -

بوگوم بووانی چۆلی مه حه بیه تیه تی، خودا
ته بشیری «وَالسَّلَامُ عَلٰی تَابِعِ الْهُدٰی» (۱)
موسته غنیه له مه ننی سه فینه و سه فینه وان
هه رکهس که ئیشی هه ر به خودا بی، نه ناخودا (۲)
دل بویه خووشی دی له نه خووشی به پر به دل
بیماره چاوی یار و خووشی دی له دهر د و دا (۳)

(۷) ته ریک: ته نها، دوور.

واته: تا خۆت مه به ست بی و بو خۆت بروانی، له تاریکستانی خو پهرستیدا ده مینی. تاله و
تاریکستانه شدا بمینی، له تیشکی خوشه وستی خوا دوور ده بی. که واته واز له خو پهرستی
بیته، چونکه که ده ست له خۆت هه لگرت سیبهری بوونت نامینی له گه ئناو هه تاوی خوا
ناسینت لی ده که وی. که خویشت له ئاگری عیشقی خودا سووتاند ئه و کاته هه ر ئه و له ئارادا
ده مینی و خویشت «مه حو» ده بیته وه.

- ۲ -

(۱) ته بشیر: مژده راگه یاندن.

واته: خوا که ده فهرموی: «وَالسَّلَامُ عَلٰی مَنْ اتَّبَعَ الْهُدٰی» که یه عنی: ئه وانهی ری و ناکه ن
له سزای رۆزی قیامت پارێزراو ده بن؛ مه به ستی له و که سانه یه که له بیابانی خوشه وستی
خودا ریگه یان ون کردوه و سه ری خویان هه لگرتوه. مه به ستی ئه وه یه بللی ری به دیسی
کردنی راسته قینه بریتیه له ری و ن کردن به بیابانی به دهره تانی خوشه وستی خودا.
(۲) موسته غنی: بی ئیحتیاج. مه ن: منه ت. سه فینه: که شتی.
واته: ئه وه ی له دهریای دهر د و به لای دنیا دا پشتی به خوا قایم بی، منه تی که شتی و
که شتییه وان هه لئاگری.
(۳) بیمار: نه خووش، نه رم.

به خودا قهسه مه له گه ل دلی خالی له سۆزی عیشق
 ته کراری حه رفه به س ده می پر یا خودا خودا (۴)
 گسونجایشی جه لالی خه یالی ئه وم له دل
 جی بوونه وه ی سه مایه، له یه ک دانه کونجوو دا (۵)
 له و رۆژه وه جو دا بووه لیم ئه و په ری وه شه
 رۆژم ره شه، شو عوور و دلّم لی بووه جو دا (۶)
 به س کاری دل توینه وه «مه حوی» له پیشته
 «لَا یَحْسَبِ الْاِنْسَانِيْ اَنْ يُتْرَكَوَا سُدِي» (۷)

واته: دلّداری راسته قینه ئه و که سه یه له هه موو شتیکا چاو له یار بکاو ئه و چی بوئی ئه میش
 ئه وه ی بوئی. جا بۆیه ش دل هه میشه هه زی له نه خۆشییه، چونکه چاوی یار بیماره و هه زی له
 ده رده دار کردنی دلّدارانه. مه به ست له چاوی بیمار چاوی نه رم و ناسکه. که واته شیعه که
 ورده کاریه کی جوانی تیدایه که ئه وه ته ماده م چاوی یار بیماره - هه رچه ندیش مه به ست له م
 بیماریه ده رده داری نیه - دۆستان هه ز له بیماری راسته قینه ده که ن.

(۴) واته: ئه گه ر دل پر نه بی له سۆزی عیشق و خۆشه وستی خوا، ناو هینانی رووتی هه یج
 دادی نادا و ئینسان هه رچه ند ناوی خوا یینی، له وه زیاتری نه کردووه که ئه لف و بی دووباره
 کردووه ته وه. مه به ست له «ئه لف» و «بی» ئه و تپانه به ناوی خویان لی پیک هاتووه.
 (۵) گونجایش: گونجان. جه لال: شکۆ. کونجوو: کونجی.

واته: جی بوونه وه ی گه وره یی و شکۆی یادی دۆست له دلّم، ئه وه نده زه حمه ته، وه ک
 ئه وه ته ئاسمان به و گه وره ییه که هه یه له ده نکه کونجیه کدا جی بیته وه! که دیاره چه ند بچووکه.
 (۶) په ری وه ش: وه ک په ری، په ری ئاسا. «وه ش» وشه یه کی فارسییه به مه عتا «وه ک».

واته: به رچاو روونی و هه ست کردن و دلّداریم به نده به وه وه که له گه ل یار بم. بۆیه له و
 رۆژه وه که ئه وم لی جوئی بووه ته وه، رۆژی رووناکم بووه به شه وی تاریک و هه ستم نه ماوه و
 دلّم لی جوئی بووه ته وه.
 (۷) به س: زۆر، گه لی.

- ۳ -

به جی نایی، ده بی روو کهینه سارا
 حه قی ئادابی مه جنوونی له شارا (۱)
 که چه رخ ئه سکه ندهری دی دهرده داره
 وتی: ئهم هم بووه هم دهردی دارا (۲)
 هه تا حه ق ناسیره، هه حه قمه مه نزوور
 وه کوو مه نسوور ئه گهر بمکه ن به دارا (۳)

☞

واته: مه حویا! گه لێ کاری قورس و زه حمه تی وات له پیشه، له بهر گرانیان له وانه یه دلت
 بتویننه وه و بیکه ن به ئاو. که واته ئاده میزاد نابێ وا بزانی به ره لالا ده کری و هه رگیز لێ
 ناپرسرێته وه.

- ۳ -

(۱) سارا: «صحرا»، دهشت و بیابان. ئاداب: داب و نه ریت.
 واته: ئه وهی بیه وی وه که مه جنوونی له یلا گرفتاری دهردی عیشق بی، ده بی روو بکاته
 دهشت و بیابان، چونکه ئه وه له ئاوه دانیدا ناکرێ.
 (۲) ئه سکه ندهر: ئه سکه ندهری کورپی فیلیبی مه قذونیا بی، ئه وه بوو به له شکر تکی چل
 هه زار که سییه وه رووی کرده روژه لات و له « ۳۳۱ ی پ-ز » دا لای هه ولیری ئیستادا داربووشی
 شای ئیرانی به زاند و ده وله تی هه خامه نشی روو خاند و ئاگری بهردایه کۆشک و ته لاره پر
 شکوکانی شاهه نشاکانی ئیران. دارا: داربووشی سیهه م، دوا پادشای بنه ماله ی هه خامه نشی.
 واته: که چه رخی زه مانه ئه سکه ندهری دی گرفتاری دهرد بووه، وتی وا ئه میش چووه پال
 دارا که ئهم خۆی به زاندی و ته خت و تاجی لێ سه ند. مه به ست له وه یه دنیا بو که س نامینی و
 که س خۆی لێ نه گۆرێ.

(۳) حه ق: خوا. مه نزوور: مه به ست. مه نسوور: حوسه یینی کورپی مه نسووری حه للاج،
 یه کیک بووه له خوا ناسه کانی سه ده ی سیهه می کۆچی. هه ندیکیش به پیاو تکی جادو و گهر و
 قیلبازیان دا وه ته قه له م. له حاله تی جه زبه و سۆز لێ هاتندا ده ستی ده کرد به «أَنَا الْحَقُّ» وتن.

☞

نەگەیمە ئەو جوانە و گەیمە پیری
مەدەد یا پیری پیرانی بوخارا (۴)
لەبەر زار و نەزاری بوومە وەك پووش
دە ئەمجا رابویره من بە زارا (۵)
مەگەر تۆ عەرزى حالم كەى لە كنى یار
قەلەم، ساغى قسە: من نیمە یارا (۶)

مەلاكان قسە كانیان بە پیچەوانەى شەرع دانا، لەبەر ئەو بە گرتیان دا. هەشت سالی لە بەندیخانەدا برده سەر. لە سەردەمی «المقتدر بالله»ی عەباسیدا لە زیندان هینایانە دەروە و هەزار داریان لێ دا، ئەوجا هەردوو دەست و هەردوو پێیان بریەو و پاشان لاشەشیان ئاگر تێ بەردا. بەلام لەناو خەلكدا وا مەشهورە كەوا لە سیدارەیان داو.

واتە: تا خوا یارمەتى دەرم بێ، هەر حەق دەلیم؛ با وەك مەنسوری حەللاجیش لەسەر «حەق» وتن هەلمواسن و لە سێ دارەم بدەن.

(۴) مەدەد: یارمەتى، وشەیه كە بۆ داواى یارمەتى بە كار دێ. بوخارا: شارێكە لە كۆماری ئۆزبەكستانی سۆڤیەتى. پیری پیرانی بوخارا: «بهاءالدین محمد» كۆپى ئەحمەدى فاروقى كە بە «شاهی نەقشبەند» ناوبانگی دەركردوو، لە ۷۹۱ى - ك (۱۳۸۹ى - ز) دا كۆچى دوایی كردوو. گۆپرى لە بوخارایە، تەریقەتى نەقشبەندى بە ناوى ئەووە ناوى دەركردوو. واتە: پیر بووم و نەگەیشتم بە پیریكى دەستگیر كە بمخاتە سەر رینگەى راست... دەسا شاهی نەقشبەند فریام كەو و یارمەتىم بدە...

(۵) زار و نەزاری: لەپرو لاوازی، دوو وشەى فارسین. زار: دەم. واتە: لەبەر دووری تۆ لەپرو لاواز بووم. لە لەپرو لاوازشدا وەك پووش زەرد و بارىك بووم. سا با جارێك بە دەمتدا ییم و ناوم بهێنى.

لە نێوان هەردوو «زار» دا جیناسى تەواوو لە نێوان «زار» و «نەزار» دا جیناسى ناتەواو هەیه. (۶) یارا: توانا.

واتە: ئەى قەلەم! من خۆم ناتوانم، مەگەر تۆ حالم لای یار باس بكەیت و حالى دەردمى بۆ بنووسى و داواى لێ بكەى جارێ ناوم بهێنى. لە نێوان «یار» و «یارا» دا جیناسى ناتەواو هەیه.

له ږم دی زاهید ثم زستانه، زانیم
 کلك نادا به زړپنگی بههارا (۷)
 وهره دهستی به خوونم که نیگارین
 خوینسی من حاللت بی، نیگارا (۸)
 زوو ئه و شوخه له عاشق وهرده چه رخی
 له گهل کهس، چه رخنه ئه و، ناکا مودارا (۹)
 موژهی خوینتی ده کا ههر له حزه، سهیره!
 ئه مه نده گول له بن یه ک نووکه خارا (۱۰)

(۷) زړپنگ: گیای زووره س.

ههرچهند به دیمه ن وشه ی «زاهید» واته که سی دهستی له دنیا داشوردبی، لای مه حوی
 کینایه به له که سیکی دیاری له وانه ی له ناو خه لکی سهرده مدا به خوا ناس و دنیا نه ووست
 به ناو بانگ بوون، به لام ثم به و چاوه بؤ نه وکه سه ی نه پروانیوه. ههروه ها «سؤفی» و «شیخ» و
 «واعیز» یش. ئیمه لم لیکو لینه وه ماندا به پیوستی نازانین ئه و ناوانه بهینین. ئه وه ی لای ئیمه
 مه به سته ته نها ئه وه یه که مه حوی که سیک بووه به هه موو هیژ و توندیه ک به ره لستی ئه وه ی
 کردووه که سانیکی تایه تی له ژر پرده ی پیروزی دیندا، دنیا پرستی بکه ن و مالی دنیا کز
 بکه نه وه...

(۸) خوون: خوین. نیگارین: ویناوی، ره نگین. نیگار: یاری وه ک وینه جوان.

واته: ئه ی یاری وه ک نیگار جوان، خوینم حاللت بی، وهره دهستت به خوینم رهنگاوی
 بکه.

(۹) چه رخن: نه گونجاو و وهره گه پراو.

واته: ئه و شوخه زور زوو له دلدارانی خوی په شیمان ده بیته وه و پشتیان تی ده کا... یارنکی
 نه گونجاوه، له گهل کهس نایکری.

(۱۰) له حزه: تاو. خار: درک.

واته: ههر تاوی به تیری برژانگی یه کی ده کوژی و ههر برژانکیکی تیری کوشتنی
 دلدارنکه. سهیره له بن ههر نووکه درکیدا ئه وه نده گول بی.
 مه به سته له گول دلوی خوینتی رزای دلداره کوژراوه کانه.

که شك بهم «مه‌حویا» هەر شه‌ربه‌تی مه‌رگ
له‌سه‌ر ئه‌رزا نیه ئاوی گه‌وارا (۱)

- ۴ -

«یار از وفا گذشت بر این گشته‌ی جفا
شد مشهدم ز مقدم او روضه‌ی صفا» (۱)
«چون در قفاش دل شده‌گانش نمی‌فتند
کاکل کمند جان و دل افکنده بر قفا» (۲)
کوردی، زوبانی ئەسڵمه‌گه‌ر ته‌رکی که‌م به‌کول...
بو‌فارسی، به‌کوللی ئەمن ده‌بمه‌ بی‌ و‌فا (۳)

(۱) ئاوی گه‌وارا: ئەو ئاوه‌ی به‌ ئاسانی قووت بدری.

واته: ماده‌م من هەر شه‌ربه‌تی مه‌رگم ده‌سگه‌ر بی‌، رووی زه‌وی، به‌ش به‌ حالی من، ئاوی
گه‌وارای وه‌ک تیا نه‌بی‌ وایه.

- ۴ -

ئەم پارچه‌ شیعره‌ له‌ دیوانه‌ چاپ کراوه‌ که‌ی مه‌حویدا نیه.

(۱) واته: یار له‌ رووی وه‌فا داریه‌وه‌ به‌ سه‌ر ئەم کوشته‌ی بی‌ مه‌یلی خۆیه‌دا تیه‌په‌ری. به‌ هۆی
ئەو تی‌په‌رینه‌یه‌وه‌ که‌ ده‌می‌ بوو چاوه‌پروانی بووم و له‌به‌ر نه‌بوونی شه‌هید بوو بووم، جیگای
شه‌هید بوونه‌که‌م که‌ به‌ خوینی خۆم رازابووه‌وه‌ و بوو بوو به‌ گولزار، بوو به‌ باخچه‌ی خۆشی و
رابواردن...

نیوه‌ی دووه‌می ئەم به‌یته‌ له‌ نوسخه‌یه‌کی‌ تردا به‌م جووره‌یه‌:

«بیت‌ الحزن شد از قدمش روضه‌ الصفا»

(۲) واته: ماده‌م یار کاکۆلی خۆی کردووه‌ به‌ که‌مه‌ندی گیانی دلداران و دلپانی داوه‌ به‌ کۆلیا،
ئیتیر چۆن دۆسته‌ دل‌ پۆشتووه‌ کانی - به‌ دوا‌ی دل‌ه‌ رۆشتووه‌ کانیاندا - نه‌که‌ونه‌ دوا‌ی، یا چۆن
دلپان له‌ دوا‌یه‌وه‌ نه‌که‌وئ، که‌ یه‌که‌ یه‌که‌ له‌ کۆلی داده‌که‌ون...
(۳) به‌کول: به‌ ته‌واوی. به‌کوللی: به‌ یه‌که‌جاری.

دووری مهینه تو له که ریمی بهها نه جوؤ
 هرچی که کورده پاکی به خشیی به «بُوالوفا» (۴)
 عفوم که «یا عَفُو» به حق جاهی ئه و شهه
 ئایه ی عولووی جاهی ئه وه ئایه تی «عَفَا» (۵)
 مه حمودی «فی السَّما» به، حه بیبی خودایه ئه و
 مه قبوولی باره گاه، ئه وه موختار و موسته فا (۶)

مه حوی بهم به یته به لگه بو به رده وام نه برون له سهر به فارسی وتنی ئهم پارچه شیعره ی دینیته وه. له هه مان کاتیشدا به یته که نیشانه یه کی ئاشکرای ههستی کوردایه تی مه حوی و شانازی کردنیه تی به زوبان و که له پووری میلی نه ته وه که ی.

(۴) بهها نه جوؤ: ئه وه ی داوای نرخ ناکا. «بُوالوفا»: مه بهست پیغه مبه ره (د.خ). دووریش نیه ئیشاره تیکی تیدا بی بو «بُوالوفا» ی کورپی شیخی «سراج الدین» ی ته وئله که مه حوی خوئی خه لیفه ی شیخی «سراج الدین» بو وه، له بهر ئه وه که کورده و یه کیکه له خاسانی خوا.

واته: پیوسته شیعر به کوردیش بلیم و کوردی شووریه یی نیه و کورد ئه گهر گونا هباریش بن، دوور نیه خوای بی بریتی - به خشنده - هه موویان به خشیی به پیغه مبه ره چونکه ئوممه تی ئه ون، یا به شیخ «بُوالوفا» له بهر ئه وه که کورده و یه کیکه له ئه ولیا. له نیوان «به کول» و «به کوللی» دا جیناسی ناقیس هه یه.

(۵) ئایه: نیشانه. عولوو: «عَلُو»، به رزی. ئایه تی «عَفَا»: ئایه تی: ﴿عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذْنَتْ لَهُمْ﴾ واته: خوا لیت خۆش بی، بو رینگه ت دان، که باسی تاقمی له دوو رووه کانی سه رده می پیغه مبه ره که داوایان له پیغه مبه ره کردبوو رییان بدا له گه لی نه پۆن بو غهزا؛ چونکه گوایا بییان ناکرئی برۆن و ده ستیان گیراوه، خوایش به و ئایه ته و به ریزه ئایه تیکی تر په رده ی له روو هه ئمالیون و ده ری خستوو ه که وا له بهر دهس گیراوی و سه رقالی نیه ناپۆن بو غهزا، به لکوو هه ره له بنه ره تا باوه ریان به خوا نیه.

واته: ئه ی خوای به خشنده، له بهر خاتری پایه و شان و شکزی ئه و پیغه مبه ره که ئایه تی: ﴿عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذْنَتْ لَهُمْ﴾ نیشانه ی بلندی پایه یه تی، بم به خشه و لیم بیوره.

(۶) واته: ئه و پیغه مبه ره ی که وا له ناو مه لائیکه تانی ئاسماندا به «مه حمود» ناوبانگی

«صَلَّى عَلَيْهِ إِلَيْهَا مَا يَلِيقُ بِهِ
مَعَ صَاحِبِهِ وَآلِهِ وَالْأَهْلِ ذِي الصَّفَا»^(۷)

«تشیویش حال من، تو ز تخلیط من بفهم
ز اهل زمانه بس که رسد بر دلم جفا»^(۸)

«گفتا بتم: وفا طلب از من تو «محویا»
در عمر خود شنیده‌ای از عمر اگر وفا»^(۹)

دەرکردوو و خوۆشه‌ویستی خوایه و په‌سه‌ندی باره‌گای ئه‌وه و هه‌لبژارده و پوخته‌ی ئاده‌میزاده. مه‌به‌ست له‌وه که پیغه‌مبه‌ر له ناو مه‌لائیکه‌تانی ئاسماندا به «مه‌حموود» مه‌شهووره، ئیشاره‌ت کردنه بو ئایه‌تی: ﴿وَوَبَشِّرْهُ بِرَسُولٍ يَأْتِيهِ مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ﴾ که به زوبانی حه‌زهره‌تی عیساوه ده‌یگی‌پێته‌وه که به خه‌لکه‌که‌ی و تووه موژده‌ی هانتی پیغه‌مبه‌ر ئه‌تکنان ده‌ده‌می که له‌پاش خۆم دئی و ناوی ئه‌حمه‌ده. ئه‌حمه‌د و مه‌حموودیش هه‌ردوکیان له یه‌ک ریشه‌ دروست کراون.

(۷) واته: ئه‌وه‌نده‌ی شایانیه‌تی، خوای ئیمه‌ ره‌حمه‌ت به‌سه‌ر خۆی و هاو‌پێیان و خزم و که‌س و کاره‌ موسوڵمانه‌کانی و به‌سه‌ر خه‌یزانی پاکیدا بپێژێ.

(۸) واته: به‌وه‌دا بزانه‌ حاله‌م تێک چووه، که‌وا ده‌بینی شیعری فارسی و کوردی و عه‌ره‌بیم تیکه‌لی یه‌ک کردوو؛ یان قسه‌ی تیکه‌ل و پیکه‌ل ده‌که‌م، ئه‌وه‌ش له‌وه‌یه‌ که مه‌ینه‌تیکه‌ی زۆرم له‌سه‌ر ده‌ستی ئه‌هلی ئه‌م زه‌مانه‌دا چه‌شته‌وه و ده‌ردیکه‌ی زۆر به‌سه‌ر دله‌مدا هاتوو.

نیوه‌ی دووه‌می ئه‌م به‌یته‌ له‌ ده‌سنووسیکدا به‌م جوۆره‌یه:

«ز اخلاط بس که من رسدم بر جگر جفا»

(۹) واته: دۆسته‌که‌م، که وه‌ک بت ده‌په‌رستم، بینی وتم: ئه‌گه‌ر به‌ عومری خۆت بیستومه‌ عومر وه‌فای بۆ که‌س بووبی، تۆیش داوای وه‌فا له‌ من بکه. مه‌به‌ستی دۆسته‌ ئه‌وه‌یه‌ که خۆی وه‌ک عومری دله‌دار وایه.

- ۵ -

ئەرى دَل بى شەرابى لە على گول پەنگت لە گول چ بکا؟!
 كە جيلوهى گول لە گولشەندا نەبى، بولبول لە چل چ بکا؟! (۱)
 كە ھەلگيرسا لە نوورى باده شەمعى حوسنى جانانە
 نەچىتە سەر تەرىقەى حەزرەتى پەروانە، دَل، چ بکا؟! (۲)
 بە ئاھم گەر رەقىبان تە بسووتىن ئەى گولئى رەعنا
 مەرەنجە، تۆ خودا شوعلە لە ئاقارى چقل چ بکا؟! (۳)

- ۵ -

(۱) مەحوى لەم بەيتەدا لەلايەكەوہ دلى شوبھاندووہ بە ھەنگو رووى يارى شوبھاندووہ بە گول و ماچى لىئوى يارى شوبھاندووہ بە مژىنى شيلەى گول و دەلى: ھەنگى دلم بى مژىنى شيلەى ماچى لىئوت گولئى رووتى بۆ چيە؟! لە لاىەكى كەشەوہ دلى شوبھاندووہ بە بولبول و بالاي يارى شوبھاندووہ بە چلى دار گول و رووى يارى شوبھاندووہ تەوہ بە گول و دەلى: كە تۆ رووى خۆت داپوشىيى و بولبولئى دلم رووى وەك گولت نەبىنى، چى دەسگير دەبى بەسەر چلى بالاتەوہ بنىشيتەوہ!

(۲) تەرىقە: تەرىقەت، رى و شوئىنى خواپە رستى لای ئەھلى تەسەووف.
 واتە: كە لە نوورى بەرەكەتى ئەو ئاسۆ خۆش و فراوانەوہ كە بۆ سەر خۆش پەيدا دەبى، چراى جوانى دۆست داگيرساو دَل بە خۆشەوستى راستەقىنەى خۆى گەيشت كە ئازادى و سەر بەستىيە لە كۆت و زنجيرى ئەم جىھانە پەر لە پىنەندە، ئىتر دَل چى بۆ دەمىنيتەوہ لەوہ زياتر كە بچىتە سەر رى و شوئىنى پەروانە و خۆى لە پىناوى ئەو زيانە خۆشەدا بسووتىنى!
 (۳) رەعنا: جوان و بالارىك و بەرز. ئاقار: ئاست، سنوور.

مەحوى لەم بەيتەدا بەدكارى شوبھاندووہ بە درك و بالاي يار بە گول و ئاھ و ھەناسەى گەرمى خۆى بە بلىسەى ئاگر و دەلى: ئازىز! لىم مەرەنجى ئەگەر بەدكارى بە بنمان كە وەك درك وان بە دەورى گولئى رووتاو رىيان لى گرتووم، بە ھەناسەى گەرم و ئاھ و نزوولەى من ئاگرىان تى بەر بى، چونكە ئاگر كە گەيشتە درك و پووش، گرى تى بەر دەداو چارئكى ترى لەوہ بەولاوہ نيە.

هەتا ماوە دەبێ ئەشکی نەدامەت داوەرێنی چاوە
عەرەق ریتن نەبێ، شەخسی لە کاری خۆ خەجڵ چ بکا؟! (۴)
سەفەر جائیز نیە، با بۆ حەرەم بێ، لەو بەرەبوومە
فەقەت مەجزووبی زنجیری نەسبێ ئاو و گۆل چ بکا؟! (۵)
فەلەك هەرگا کە سێکی هەلبێری، وەقتی هیلاکەتیه
کە سەر بۆ گەییە پەت بێ، پێ لە کورسی و ئەسکەمل چ بکا؟! (۶)

(۴) نەدامەت: پەشیمانی. ریتن: رشتن. لە گەڵ «ریتال» و «ریخ» ی کوردی و «ریخت» ی فارسی یەک ریشەیان هەیە. مەعنایشیان لە بناغەدا هەر یەکە.

واتە: ئەو چاوەی جارێ بۆ تۆی روانیبی، ئەوەندە خۆی لە ئاستی تۆ بە بێ قابیلەت دیتە پێش چاوە، شەرمەزار و خەجالەت دەبێ و دەبێ تا ماوە فرمیسکی پەشیمانی داوەرێنی، چونکە بنیادەمی خەجالەت و لە کاری خۆ پەشیمان، لە ئارەقی پەشیمانی رشتن بە ولایە چارە یەک شک نابا.

بە کار هێنانی وشە «ریتن» لەباتی «رشتن» نیشانهیهکی بالادەستی مەحووبیە لە کوردی زانیندا.

(۵) بووم: ولات، جێ. مەجزووب: لە عەرەبیدا واتە: راکیشراو. لە ئیستیلاحی ئەهلی تەسەووفیشدا حالەتی جۆرە بێ ئاگاییە کە بەسەر سۆفیدا دێ و دەکەوتتە سۆز کردنێکی بە گۆل.

واتە: ئاو و گۆل بنیادەم لە خاک و بوومی تۆ هەل نەکەنی، بۆی رەوانیە بە جێت بهێلێ، با بۆ حەرەمی مەککەیش بێ.

(۶) واتە: گەردوون کە یەکیکی بەرز کردەو، ئەو بۆ ئەوێ بەرز کردووەتەو کە بیدا بە زەویداو هەر بەرز کردنەو یەکی بە دیمەن نیشانهی دانەواندنیکی راستەقینەیه و ئەو بەرز کردنەو بە دیمەنە وەک ئەو وایە کە پێی بنیادەم بنرێتە سەر کورسی و ئەسکەمل، بۆ ئەوێ بیکەن بە دارا؛ چۆن ئەو پێ نانە سەر کورسی و ئەسکەملە بۆ ئەوێ کە مل بکری بە پەتەو، ئەمیش بۆ دانەواندنی راستەقینەیه.

ئەم بەیتە یەکیکە لە بە ناخا چوونە فەلسەفییەکانی «مەحوی».

له عوشاق و ره قیب ئه و شوخه چاوی لوتفی وه رگیرا
 که ئاسک ئاده می یا سه گ ببینی، غه پری سل چ بکا؟! (۷)
 چ حاجت نه رگسی مه ستت بکه م وه سفی به مه خموری
 که چاوی سورمه کیشرای خودایی بی، له کل چ بکا؟! (۸)
 له هه ر جیه که هلی خورشیدی عیشقی گول روخان «مه حوی»
 نه گه ر عه قلی ببی، له و جینگه ئاونگی عه قلی چ بکا؟! (۹)

- ۶ -

تی گه یی و شیوه نیه ئه مپۆ، دا سبه ی شایی بکا
 پی گه یوو ده رویشه، دا سو بچه ی شه هه نشایی بکا (۱)

(۷) مه حوی له م به یته دا یاری به ئاسک و دلدارانی به ئاده میزاد و به دکاری به سه گ
 شوبه اندوو، که واته به یته که له ف و نه شری شیواوی تیا به.

(۸) نه رگس: کینایه یه له چاو. مه خمور: شه راب لیداو، سه رخوش.

مه به ستی مه حوی ئه وه یه بلی: چاوی یار هه ر له خوا بییه وه مه سته، پیوست به وه ناکا بلین
 شه رای خوار دووه ته وه، وه ک چۆن چاوی له خۆیدا ره ش بی پیوست به کله تی کردن ناکا.
 (۹) مه حوی له م به یته ناسکه یدا عیشقی شوبه اندوو به رۆژو عه قلی شوبه اندوو به ئاونگی
 شه و که له سه ر رووی گیاو گول ده نیشتی.

واته: وه ک چۆن که رۆژ بووه وه ئاونگ به سه ر گیاو گول وه نامینی، که عیشقیش په یدا بوو
 عه قلی ون ده بی.

له هه موویش ناسکتر ئه وه یه مه حوی عه قلی به ئاده مزادینکی تیگه یشته و داناو، بۆ به
 وتوو به: ئه گه ر ئاونگی عه قلی عه قلی ببی...

- ۶ -

(۱) دا: تا.

مه به ست له وه یه به خته وه ری ئه و دنیا به نده به ره نج کیشان و ئازار چه شتنی ئه م دنیا وه،
 هه ر چه ند ده ش گونجی تیکرا مه به ست هه ر له م دنیا بی.

نوورى عومرى سەرف ئەكا بۆكە شفى تارىكى لە خەلق
 ۋەك چىرا ھەركەس بە شوخى مەجلىس ئارايى بكا (۲)
 نەر لە دنيا چاكەيى سادر بوو، تەفرەي پىنە خۆي
 رووسپى ھەر روو رەشە گەر بى سەد ئازايى بكا (۳)
 بۆ دوكانى موشتەرى گر حەول ئەدا كالا فرۆش
 دىنى وا دىنئە قىمەت خواجە ئەعزايى بكا (۴)

(۲) كەشف: لادان. مەجلىس ئارايى: كۆر رازاندنەوہ.

مەحوى لەم بەيتەدا فىعلى «ئەكا» ى بە «دە» دەست پىنە كەردووە، ۋەك ھەموو جارى وا دەكا، چونكە پىوستى راگرتنى ئاوازي بەيتەكە واى دەوئ «سەرف ئەكا» بە «سەرفەكا» بختىرئەتەوہ. ئەم ديار دەيە لە گەلى شوئنى تىرشدا لەبەر ناچارى دووبارە دەيتەوہ.

واتە: ئەوہى بە جوانى كۆپى ژيان برازئىتەوہ، ۋەك چىرا رووناكى ژيانى خۆي بەخت دەكا بۆ ئەوہى تارىكايى لە بەرچاوى خەلك لاداو رىنگاي ژىنى راستە قىنەيان بۆ روون بكا تەوہ. (۳) رووسپى: ئافرەتى خۆ فرۆش.

واتە: دنيا ۋەك ئافرەتى خۆ فرۆش واى، ھەر تارى بى بە بەرى كەسىكەوہ. بۆيە ۋەك چۆن چاوەروانى داوئىن پاكى لە ئافرەتى خۆ فرۆش ناكرى، چاوەروانى چاكەش لە دنيا ناكرى، جا ئەگەر بە رىكەوت ھەلكەوت جارئك چاكەيەك لە دنيا ۋەشاىەوہ باوہرى پىنە مەكەن.

لە نىوان «رووسپى» و «روو رەش» دا تىباق ھەيە. لە ئەپالى روو سپى دانى «ئازايى» ىشدا وردەكارىيەكى ناسك ھەيە، ديارە بىر لى بى ئاگا نابى.

(۴) خواجە: جوولەكە. لىرەدا كىنايەيە لە كەسىك رىشكى زلى ۋەك رىشى جوولەكەي ھىشتبىتەوہ بۆ ھەلفرىواندنى خەلك.

واتە: كابراى رىش پان كە بىەوئ بىنە بە «ئەندامى ئەنجومەن»، لى مەگرن و گلەيى لى مەكەن... لە رىنگاي ئەو ئەندامەتتەوہ دەيەوئ دەسمايەكەي دەستى كە ئايىنەكەيەتى بختە مەزاتى ئەوانەي لى دەكرن و نرخی زۆرترى پىنە پەيدا بكا؛ ۋەك چۆن بازرگانىش بەدواى دوكانى وادا دەگەرئ لەسەر رى كرىار بىنە خەلك زۆر رووى تى بكەن و كەل و پەلى زۆرى بۆ تيا بفرۆشرى.

رهم ده کا حه تتا له میهر و مهه جنون نادابی عیشق
سیبهری لی باره ههرکهس مهیلی ته نهایی بکا (۵)

﴿﴾

ده شگونجی «موشته ری گر» به «موشته ری گر» بخوئرتته وه و مه عناکه ی وای لی بیته وه: .
ئه گهر کالافروش بۆ دووکانی هه ولّ بدا که دووکانی کریار بی واته روهی تی بکا، له جیی
خۆریابه تی، چونکه ته نانهت مه لای وهك جووله که ریش پانیش بهش به حالی خۆی له و
رنگایه وه ده به وئ نرخی زۆرتری به رابه ر به ئاین فروشی ده سگیر بی که بی به «ئه نداسی
ئه نجومه ن» و قسه ی ره وای و کاری خه لکی بکه وئته لا.

هه رچه ند لای ئیمه روه ن نیه ئه م «ئه نجومه ن» ه ی مه حوی قسه ی لی ده کا چ ئه نجومه تیکه
و بابته بی به یته که کییه، به لام دیاره له و سه رده مه دا ئه نجومه نی وا هه بووه ئه نداسه کانی مه لای
گه وره گه وره بوون و ئه و مه لایانه له ده وئه ته وه زۆر نزیك بوون و پایه که یان مه ترسی ئه وه ی
لی کراوه بی به هۆی فه وتانی ئاینیان له پیناوی سوودی دنیا و ده وئه تدا.
به یته که ره خنه یه کی کاریگه ره، له و پیاوه ئاینیانیه ی پشت له رنگه ی راستی خۆیان
هه لده که ن بۆ دنیا و، نیشانه یه کی تری ده ست داشۆردنی مه حویه له م دنیا یه کی له م رنگا
چه په لانه وه ده سگیر بی.

پتری کاریگه ری ره خنه که ی مه حوی له وه وه دئ که ریشی پانی ئه و جووره مه لایانه ی
شوبه اندووه به ریشی جووله که و، دیاره دنیا په رستیشیانی شوبه اندووه به ته ماعی جووله که
بۆ پاره خرکردنه وه و، دام و ده زگا ئاینیه له بهر چاوه کانشیانی شوبه اندووه به دووکانتیکی
جووله که که و تیبته سه ر ریی ریواران...
(۵) رهم: هه لاتن. میهر: خۆر. مه ه: مانگ.

واته: ئه وه ی به هۆی عیشقه وه ره وشتی شیتی گرتی، ته نانهت له مانگ و خۆریش راده کا...
ئینسانی عاشق هه زی له ته نهاییه تا به ته نها راز و نیازی دلّی خۆی لیک بداته وه. ئه وه ش که
هه زی له ته نهایی بی، سیبهری خۆیشی لی ده بی به بار.
ورده کاریه کی جوان له م به یته دا هه یه، چونکه له لایه که وه سیبه ر نیشانه ی ئاوه دانیه و
عاشقی شیتیش ده ست و چۆلی ده وئ تا له ئاوه دانی هه ل بی. له لایه کی که شه وه مه شه ووره
شیت ته نانت له سیبهری خۆی ده ترسی.

﴿﴾

مادەری گیتی لە شیرى برپیه‌وه، دەبرێتە‌وه
 فائیدەى چى شەخسى لى كەوتوو بە‌دادایى بكا! (٦)
 با حەقیشى بى، لە‌بۆ «مە‌نسور» «أنا الحق» حەق نیه
 شیتیه، مە‌جنوون ئە‌گەر بى نازى لە‌یلایى بكا (٧)
 زوشت و ناشیرینه پیر، ئە‌مما چ شیرینه ئە‌گەر
 چاوى خوونبارى نە‌دامەت ریشى خورمایى بكا (٨)

لە‌چە‌ند نوسخە‌یه‌كیشدا لە‌جیاتى «جنون ئاداب» نووسراوه: «جنون ئاداب». بە‌پى ئە‌م
 نوسخانه مە‌عنای رسته‌كه‌ وای لى دیتە‌وه: ئە‌وهى شیتی عیشق دلى ئاوه‌دان کردیتە‌وه.
 (٦) مادەر: دایك. بە‌دادایى: بە‌د ئادایى، بە‌د ئە‌دایى، بى ئوسوولى.
 واتە: كه دنیا پشتى له‌كەسى هە‌لكرد و لە‌ شیرى برپیه‌وه، ئیتر دە‌برێتە‌وه و هیچى تیدا
 نامینى. كە‌واتە‌ بنیادە‌مى لى كە‌وتوو شە‌رى چى دە‌فرۆشى و بۆ‌ واز ناهینى و دە‌یه‌وى مە‌مكى
 دى‌ئای هە‌رگیز لە‌ دە‌م نە‌برى و لە‌م رینگایە‌دا خە‌رىكى كاری ئاوسوول و نابه‌جیه‌!
 (٧) واتە: مە‌نسورى حە‌للە‌ج هە‌رچە‌ند حە‌قیشى بووبى، نە‌ده‌بوو ئە‌وه‌نده پى لى هە‌لبرى و
 خۆى لى بگۆرئى و بلى «أنا الحق»، چونكه‌ مە‌جنوون هە‌رگیز ناگاتە‌ پایە‌یه‌ك نازى لە‌یلایى بكا و
 ئە‌گەر شتى وا بكا بە‌ شیتی دە‌درتە‌ قە‌لە‌م بۆى.
 (٨) زوشت: ناشیرین. خوونبار: پڕ لە‌ خوین، فرمیسكى خوینین. خورمایى: سوور.
 واتە: پیر ناشیرینه، بە‌لام ئە‌گەر بێتو پیر لە‌ رابوردوى خۆى بكا تە‌وه و بە‌ فرمیسكى
 سوورى پە‌شیمانى ریشى خۆى سوور بكا زۆر جوانه، چونكه‌ بنیادە‌مى راستە‌قینه ئە‌وه‌یه
 هە‌میشە‌ چاو بە‌ رابوردوى خۆیدا بگێرتە‌وه و لە‌ كرده‌وه خراپە‌كانى پە‌شیمان بێتە‌وه.
 جاران باو بوو پیره‌كان ریشیان دە‌گرتە‌ خە‌نه، وه‌ك ئیستا بۆ‌یه‌ى رەش لە‌سە‌ریان دە‌ده‌ن یا
 شانە‌ى رەش كە‌رە‌وه‌ى پیا‌دا دە‌هین... جا مە‌حوش دە‌لى: لە‌جیاتى ئە‌وه‌ى خە‌نه بگرنه
 ریشتان و راستى خۆتان لە‌بیر بە‌رنه‌وه و بە‌ درۆ خۆتان منال بکە‌نه‌وه، چاتر ئە‌وه‌یه‌ بە
 فرمیسكى خوینینى پە‌شیمانى لە‌ كرده‌وه‌ى بە‌دى رابوردوتان، سوورى بکە‌ن.

دل له ئیدارکی حه‌قیقه‌ت بی‌به‌شه بی‌ داغی عیشق
 «مه‌حویا» دانا ده‌بی به‌م چاوه بینایی بکا^(۹)

- ۷ -

مژدیکی چه‌نده خو‌شه ره‌قیبی ملی شکا
 عه‌یی فه‌قه‌ت نه‌وه‌نده‌یه یارم دل‌ی شکا^(۱)
 دای ئیزنی هه‌رچی دیده غه‌زاله له‌ گه‌ردی ری
 بی‌چاره کل فرۆشه، ره‌واجی کلی شکا^(۲)

(۹) ئیدراک: تی‌گه‌یشتن. بینایی بکا: پروانی.

- ۷ -

(۱) واته: موزده‌یه‌کی زۆر خو‌شه بۆ‌گرۆی دل‌داران، که‌وا به‌دکاری به‌ینی نه‌وان و یار ملی شکاند و رۆیی. نه‌گه‌ر نه‌م مل شکانه‌ی به‌دکار عه‌ییکی هه‌بی هه‌ر نه‌وه‌یه که‌وا یار دل‌ی شکاوه و خه‌فه‌تبار بووه، چونکه که‌سێک لای رۆیشتوو که به‌یوه‌ندیکی پیوه بووه وه‌کوو به‌دکاره که‌بی.

له‌ لایه‌که‌ی که‌شه‌وه مه‌به‌ست له (دل‌شکان) نه‌وه‌ته یار دل‌په‌قیه‌که‌ی جاران ئاره‌زوی ئازاردانی دل‌دارانی نه‌ماوه و رنگای داوان چاویان پی‌بکه‌وی و به‌تۆزی به‌ریی چاویان برپژن، وه‌ک له‌ به‌یتی دووه‌مدا ده‌یلت...

(۲) واته: پاش نه‌وه‌ی به‌دکاری نیوان یار و دل‌داران رۆیی و رنگای هات و چوو بۆ‌ یار کرایه‌وه، یار به‌ تۆزی رنگای خۆی چاوی هه‌موو دل‌دارانی چاوله‌پتی رشت و چاوی جوان کردن و به‌وه ئیتر بازاری نه‌و نازدارانه‌ش نه‌ما که‌ چاویان وه‌ک چاوی ئاسک جوانه، چونکه تۆزی به‌ریی نه‌م، چاوی دل‌دارانی له‌ چاوی نه‌وان ره‌ش‌تر و جواتر کرد. هه‌ی قور به‌سه‌ر کل فرۆش، که‌ ئیتر پاش زۆر بوونی تۆزی ری یار، که‌س ناچی کلی لی بکری و کله‌که‌ی نه‌ویش بی‌ ره‌واج که‌وت و که‌لکی پیوه نه‌ما.

ده‌شگونجی مه‌عنا‌ی نیوه به‌یتی یه‌که‌م به‌م جۆره بی‌ که‌وا: یار ری هه‌موو چاو جوانانی دا بین گه‌ردی رنگای هه‌لگرن و بیبه‌ن ییکه‌نه‌ چاویان و چاوی پی برپژن... به‌یپی نه‌م مه‌عنا‌یه

﴿﴾

تۆچۈۋىيە باغ و پىشتى شىكا، حەقىيە، باغەوان
بازارى گۈل شىكاۋە، دلى بولبولى شىكا (۳)
خەندەى لەب و عەبىرى خەتى تۆبوو وەك منال
تۆۋى تىكاكە غونچە، وەنەوشە مىلى شىكا (۴)
رووتى لە سەبىرى پۆشتەيەك بووچ خۆشى وت:
سەبىرى ھەيە فەرەس كە پەرۆشى جلى شىكا (۵)

زىادە پەۋىيە كە لەۋەدا دەبى كەۋا يار ئەۋەندە جوانە تەنانەت ئەۋانەش كە چاۋيان وەك چاۋى
ئاسك رەشە، تۆزى رىنگاى ئەۋيان دەۋى چاۋى بى بېرېژن و پىي جوان بىكەن.
(۳) واتە: كە باخەوان بەھۆى رۆيشتى تۆۋە بۇ ناۋباخ، پىشتى بىشكى، حەقىيەتى، چونكە
بەھۆى رۆيشتەكەى تۆۋە بۇ ناۋباخ بازارى گۈلەكانى شىكاۋە لەبەر ئەۋەكە گۈل نىيە لە
بەرابەرى تۆدا ئىدديعاى جوانى و بۇن خۆشى بكاو بولبولىش دلىان شىكاۋە، چونكە تازە
بەھۆى بى بايەخ بوونى چل و گۈلەكانەۋە جىگەيەك نەماۋە لەسەرى بىششەۋە و بۆى بىجىرۋىنن.
(۴) عەبىر: بۆنى خۆش.

ۋاتە: وەك چۆن مناللىكى نەۋسەن كە خواردە مەنىيەك بىيىنى حەزى لى بكا بەلام دەسگىرى
نەبى، دەللىن تۆۋى دەتكى و وەك چۆن ئەگەر ساۋاشتى بۇن خۆشى لى نىزىك بىكەنەۋە دەللىن
بە بۇن دەكەۋى، خونچەيش بۇ زەردەخەنەى لىۋى تۆبوو ئەۋەندە گرىا پىشكوت و دەمى
كرايەۋە و بوو بەگۈل و سىس بوو و تۆۋى داۋەرىيە زەۋى... بەھۆى بۆنى خۆشى خەت و
خالى تۆيشەۋە بوو وەنەوشە بە بۇن كەوت و مىلى شىكا. مەبەست لە مىل شىكانى وەنەوشە
ئەۋەتە كە ھەمىشە لار دەبىتەۋە و قىچ راناۋەستى.

«تېياق» يىكى ناسك لە نىۋان «خەندەى لەب» و «گرىانى غونچە» دا ھەيە كە لە «تۆۋ
تىكان» ەكەيەۋە ديارى دەدا.

(۵) فەرەس: ماين. پەرۆشى: ئارەزۋى بەتىن.

ۋاتە: كابرەيەكى بەھرەمەندى ھەزار و بى دەسەلات سەبىرى كابرەيەكى پۆشتە و پەرداخى
نەفامى كرد و بەراۋردى خالى خۆى لەگەل خالى ئەۋكرد، كەۋا دىنا بەم جورەيە ئىنسانى
بەھرەمەند و بە قابىلەتى تىدا لاتە و بىيادەمى نەفام و نەزانىش داراۋ دەۋلەمەندە و لە ئەنجامى

غونچه ده می له باسی ده می تۆوه دا، سه با
 مشتیکى دا له ده می، دم قسه ی زلی شکا (۶)
 یه عقووب وهش که «مه حوی» یه، چاویشه داری هیجر
 چاوی به گهردی راهی به شیرت گلی شکا (۷)

﴿﴾

ئهو به راوردده دا قسه یه کی جوانی کرد، وتی ماده م پۆشاکى جوان و باش بۆ که سانى وهك ئەم کابرایه بى، شتی چاکه ماینی ره سه ن به ره سه نی خۆی بنازى و زینی جوانی نه وى. هه رچه ند مه حوی خۆی له به یته که دا ئه وه ی نه وه توه، به لام له به راورد کردنی رووت و پۆشته که وه به یه ک و له باس کردنی ماینی بى زینه وه دیاره و یستویه تی کابرا پۆشته که ش بشوبه ینى به گوپریژى کورتان لى کراو.

(۶) واته: خونچه ده یوست باسی ده می بۆن خۆشى تۆ بکاو چاو له تۆ بکاو خۆی وهك تۆ به جوان و بۆن خۆش بداته قه لهم. باى به یان مشتته کۆله یه کی دا به ده میداو ده می قسه ی زل کردنی شکاند و کردی به گۆل...

مه به ستی مه حوی ئه وه یه بلنى: پشکووتنى خونچه و به گۆل بوونى، هى ئه وه یه نیازی لاسایی کردنه وه ی تۆی بووه، باى به یان مشتته کۆله یه کی داوه به ده میداو پشکواندوویه تی و دیاره ئه نجامه که شى ئه وه یه پاش چهند رۆژ سیس ببی و بوهرى و هه ر تۆ بمینتیه وه له مه یدان... (۷) یه عقووب: چه زره تی یه عقووب پیغه مبه ر که له تاو دووری یووسفی کورپی چاوی کوپر بوو و که کراسه که ی یوسفیان بۆ هیئا، هیئای به چاویداو چاوی روشن بووه وه. وهش: پاشگریکه له زمانى فارسیدا به مه عنا وهك و ئاسا. به شیر: ئه وه ی موژده دینى.

واته: مه حوی له تاو دهردی دووری تۆ تووشی چاویشه بووه، وهك یه عقووب که له تاو دووری یووسفی کورپی کوپر بووبوو. به لام وا به تۆزی رنگات که موژده ی هانتی بۆ هیئا گلی چاوی شکا، وهك چۆن یه عقووب که کراسه که ی یوسفیان بۆ هیئاو موژده ی سه لامه تی ئه ویان بى گه یاند چاوی چاک بووه وه.

وشه ی «به شیر» ئیشاره ته بۆ ئایه تی: ﴿فَلَمَّا أَنْ جَاءَهُ الْبَشِيرُ﴾ واته: کاتى که موژده هیته ر هاته لای یه عقووب... تاد، که کاره ساتی بردن و خسته نه چال و فرۆشتنی چه زره تی یووسف ده گیریته وه...

- ۸ -

گەردی ریی هەستاوه جیی داوا ده‌کا
 به‌خته! مائی چاوی کئی ئاوا ده‌کا!^(۱)
 وەرده‌گیرئی روو که سوجدە ی بهر ده‌بەم
 هە ی دەلی: که ی نوژی روژاوا ده‌کا!^(۲)
 چاوه، جیی ئەو شوخه بی، وتم و وتی:
 ئەم مه‌لا شیخه قسه‌ ی بیجا ده‌کا!^(۳)

- ۸ -

(۱) واته: یار هەستاوه که وتوو ته ری و تۆزی رینگای بهرز بووه ته وه، جیی دهوئی لینی بنیشی. ده‌سا ئە ی بهخت! ئاخۆ یار روو بکاته کئی و جه‌وا هیر سورمه‌ ی تۆزی به‌ری پینی له چاوی کئی بنیشی و مائی چاوی کئی ئاوه‌دان بکاته وه...
 ده‌شگونجی «به‌خته مائی» به وشه‌یه کی مورە ککه به‌ دابری و به مه‌عنا ی مائی به‌ختیار بی. واته: ئاخۆ ئەو تۆزه مائی به‌ختیاری چاوی کئی ئاوه‌دان بکاته وه و لینی بنیشی و بیکا به‌ ماوا ی خۆی!
 (۲) واته: که چاوم به‌ ناو چاوی یار ده‌کهوئی سوجدە ی بۆ ده‌بەم. که چی ئەو ئەوه‌نده لیم لالووته رووم لی وەرده‌گیرئی و بهو روو وەرگیرانه ئەوه‌نده خه‌فه‌تبارم ده‌کا به‌رچاوم تاریک ده‌بی، یا قزی ره‌شی ده‌رده‌کهوئی و دنیا ده‌بی به تاریکه شه‌و، که چی گالته‌شم بی ده‌کا، ده‌لی سه‌یری ئەم کابرایه که نه‌که‌وا نوژی روژاوا ی دوا خستوو بۆ ئیستا که دنیا به‌ ته‌واوی تاریک بووه و ئیستا نوژی مه‌غریب ده‌کا که ده‌بوو زووتر بیکردایه. مه‌به‌ست له‌ نوژه که سوجدە بردنه‌که‌یه که ئەو پردیه به‌ر رووی یار.
 (۳) واته: وتم هەر چاوم شک ده‌بەم بۆ ئەوه بشی بی به جیی ئەو شوخه. که چی ئەو وتی: سه‌یری ئەم مه‌لا شیخه بکه‌ن قسه‌ ی چه‌ند بیجا و ناشیرین ده‌کا، که ده‌بوو و نه‌بوا یه، چونکه هەم مه‌لایشه و هەم شیخیشه... من چۆن رازی ده‌بم به‌وه که له‌ناو چاوی ئەودا جیی بگرم... من جیی به‌رزتر و شایان‌ترم ده‌وئی.
 ده‌شگونجی مه‌عنا ی نیوه به‌یتی یه‌که‌م و ابی که‌وا: به‌ چاوم وت: یاخوا به‌خت یار بی و بی به‌ جیگه‌ ی یار. به‌م مه‌عنا یه به‌یته که په‌یوه‌ندیه کی به‌ به‌یتی یه‌که‌مه‌وه ده‌بی که وای گه‌یاند یار که وتوو ته ری و تۆزی به‌ر پینی ده‌رکه‌وتوو.
 له‌نیوان (جیی... بی) و (بی‌جا) دا جوژه تباقیکی جوان هه‌یه.

کوشته ی نهو چاوه م له جه معی کوشته گان
 خه نجه ری موژگانی، من «منها» ده کا (۴)
 دا به یه کباره به بادا عومری خه لقی
 دئی به با کاکو له که ی تا تا ده کا (۵)
 چاوه که ی به یدهستی مه ستیشه، که چی
 هر به له حزی فیتنه یی به رپا ده کا (۶)
 نهو که دل دوو قه ده کا شیر ی بروی
 ئیکه خه نجه ر بو به قه ده خویا ده کا! (۷)

(۴) کوشته گان: کوژراوان. موژگان: برژانگ. «منها»: ئیستیسن، جوئی کردنه وه.
 واته: له ریزی کوژراوانی عیشقی چاوی یاردا منیش یه کی کم له و کوژراوانه. که چی
 خه نجه ری برژانگی چاوی یار به رابه به من نابزوئی، واته چاوی یار توژی بوم ناروانی و به و بو
 نه پروانین و به کار نه هیئانی برژانگانه من له ریزی کوژراوه کان جیا ده کاته وه.
 (۵) دا: تا. یه کباره: به یه کجاری. تا تا: تال تال.
 واته: یار دئی تال تالی مووی قژ و زولفی ده دا به با، تا به ته ماشای نهو دیمه نه جوانه
 عومری خه لک بدا به با. یا له بهر نه وه که دلی عاشقان به سراوه به مووی قژ و زولفی نه وه وه، که
 نهو مووانه تال تال کران دلی عاشقه کان داده که وئی و عومریان ده درئی به با و ده مرن.
 له نیوان «با» و «تا تا» دا له و رووه وه که دوو پیته «ئه لف» و «بئ» ن، ته ناسوب و بهو پیته که
 «بادان» و «تال تال کردن» دژی یه کن تیباق هه یه. له نیوان «دا» و هه ردوو «با» و «تا» کانی «تا
 تا» یشدا جیناسی لایق هه یه.
 (۶) به یده ست: ده سته مؤ. له حز: لاچاو.
 واته: چاوی ده سته مؤ یار مه ستیشه. بو یه ده بوو هیچ ده سه لاتی نه بوایه و هیچی پی
 نه کرایه. که چی له گه ل نه وه شدا به ته نها لاکردنه وه یه کی نازاوه یه کی گه وره ده نیته وه.
 (۷) ئیکه: ئیتر.
 واته: یار که به شیر ی بروی دلی دلداران ده کا به دوو که رته وه، ئیتر خه نجه ری بوچی و
 بوچی ده یکا به قه دی خویدا!

زامی دَل وِیران و مال ئاوا تەبیب
مالی وِیرانم که مال ئاوا دەکا (۸)
تورکی چاوی مەستی «مەحوی» موزدە بێ
واکەبابی جەرگ و دَل داوا دەکا (۹)

- ۹ -

وەک بولبول ئەو دَلە بە گۆلی روو که روو دەکا
پەروانە یە زیارەتی شەمع ئارەزوو دەکا (۱)
من وەسلی ئەو بەرابەری جەننەت دەگرم و ئەو...
دۆزەخ بە ئاهی سینەیی من روو بە روو دەکا (۲)

(۸) واتە: من زامی دَل وِیرانە و پزیشکە کە شەم که یارمە بۆ خۆی مال ئاوا دانە و خەفەتی
هیچی نیە و مەبەستی نیە من چیم بەسەر دێ. بۆیە ئەو تە مال ئاوا دەکا و دەپروا بە جیم
دێلێ... ئەو مال وِیران خۆم.

(۹) تورکی چاوی: چاوی تورکی... لە ئەدەبی کۆندا کینایە یە لە چاوی جوان، چونکە چاوی
تورکان زۆر جوانە.

واتە: مەحویا! موزدە بێ و چاوی جوانی یار داوا کەبابی جەرگ و دَل دەکا بۆ مەزە
شەرابی مەستی خۆی، ئیتر بەو زامی دَلت تیمار دەبی و دەردی دەروونت چار دەکری.

- ۹ -

(۱) واتە: دَل که وەک بولبول بە نالە و سۆزەو روو دەکاتە گۆلی رووی یار، لەبەر ئەوە یە که
رووی یار وەک مۆم وایە و ئەمیش وەک پەروانە و دەبەوێ بە دەوریا بگەرێ تا دەسووتێ.

(۲) واتە: من ئەو ئەندە بە پەرۆشم بۆ گەشتن بەو، دەلیم ئە گەر پێی بگەم ئیتر بە هەشتم ناوێ.
کەچی ئەو ئەو ئەندە بێ وەفایە، ئەو ئەندە خۆیم لێ دوور دەگری ئاهی سینەم وەک دۆزەخ تاو
بسینتی و هەناسە ی گەرمی سینەم لێ دەکا بە ئاگری دۆزەخ.

ریشیکی پان و تووکی بنا گوئی درژو لوول
 سوئی له دینی لاده به دیمهن له جوو ده کا (۳)
 گهر عاشقی له خوونی جگهر قوم ده، دم مه ده
 مهی خواره، خام کاره هه تا هاو و هوو ده کا (۴)
 دنیا به حیله مه یلی به ئه بنای ئه گهر بیئ
 ئه «دایه ریژبار» به فرزه ندی شوو ده کا (۵)

(۳) مه حوی له م بهیته دا، وهك له زۆر بهیتی تریشیدا، ئاور ده داته وه به لای ئه و به دیمهن ئه هلی مه عناو به راستی بی ناو کانه دا که و له بهر ئه وهی خزیان له به هه شتی دلداری راسته قینه بی به شن، چاو لیگهری و دیمهن کاریه که یان هیچ دادیان ناداو راستیه که یان ناگۆری. بیان ده لئ: ئه مانه دیمه نیان نیشانه ی ده روو نیانه. به ریشی پان و تووکی درژو لوولی بنا گوئیانا - دوور له دینه که یان - له جووله که ده چن. بۆیه دیمهن کاریه که یان نایانگه به ئیته مه به ست و ئه نجامیکیان لیوه ده سگیر نابی.

(۴) دم: هه ناسه. مهی خوار: مهی خۆر. خام کار: ساویلکه و نه زان و تازه کار.

مه حوی له م بهیته دا زۆر قوول بی داهه گری و به ده ریای عیشقدا رۆ ده چی. ده یه وی عاشق نهك ته نها به به زام و ده ردی خۆی رازی بی و بهس، به لکوو ده بی ناله و هاواریشی لیوه نه یهت. ده لئ: تو ئه گهر عاشقی راسته قینه ی قوم بده له خوینی جگهری خۆت و بیخۆره وه و هه ناسه مه ده تا ته واوی ده که یهت و نالهت لی نه یهت، چونکه مهستی راسته قینه که سیکه ئه وه نده سه رخۆش بی له هۆشی خۆی بچی، ئه گینا به نه فام و ساویلکه داهه نری.

(۵) ئه بنا: «آبناء»، کوپان. دایه ریژبار: دایه ریژوار، ناوی ئافره تیکه له فولکلور و میژووی تا قمی ئایینی «کاکه یی» یا «ئه هلی حه ق» دا، وهك «سو لئانی ساق = سو لئان ئی سحاق» و «سه یه د برا» و «باوه یادگار» جیگایه کی تایبه تی هه یه. له ناو موسولمانانی ئه و ناو چانه دا که کاکه ییه کانیان تیا ده ژین. وا مه شهووره وه ختی خۆی خیلی کاکه یی ته فرو توونا کراون و که سیان لی ده رنه چووه، ئافره تیکی دوو گیان نه بی که ناوی «دایه ریژوار» بووه، له شوینی ئاواپی «هاوار» ی ئیستادا خۆی په نا ده دا تا مناله که ی لی ده بیته وه. مناله که ی کوپ ده بی، به خیری ده کاو پی ده گه یه نی. که گه و ره ده بی خۆی شووی بی ده کاو وه چه یان لی ده که و ته وه

ئەشكەوتی بایەكە دەمی واعیز كە دیتە وە عەز
 وەقتی سكووتی نەقشی سمیلی لە قوو دەكا (۶)
 دا عەكسی جیلووە دەرنەكەوئ، نەك لە چاكیە
 ئەو شوخە چاكی سینەیی «مەحوی» رفوو دەكا (۷)

﴿﴾

و دیسانەوێ خێلەكەیان زیندوو دیتەوێ. هەر چۆن بێ، راست و درۆیی ئەم رازە لای ئێمە
 ئاشكرا نیە. زۆریش رێی تی دەچێ دەست هەلبەست بێ و لە ئەنجامی ناكۆکی بیری
 كاكەییەكان و موسولمانە سوننیەكاندا دروست كرابێ! كاكەییە تاقمێكن لە تاقمەكانی
 موسولمانان، لە كوردستانی عێراقدا لە ناوچەیی تاوغ «دافووق» و لە دێی «ھاوار»ی سەر بە
 «هەلەبجە» دەژین.

واتە: هەرگیز بە دنیا پشت ئەستور مەبە و دەست لە دلداری خۆت هەل مەگرە، چونكە
 ئەگەر جاروبارێش وا رێ بكەوئ دنیا لا بە لای ئینساندا بكاتەوێ، لا كوردنەوێكە بە فرۆ فیل
 دەبێ و لا كوردنەوێكە ناپەسەند و نادروست دەبێ، وەك شوو كوردنەكە «دایە رێزوار» بە
 كۆرەكەیی.

بێ (ن): دەبوو، بەلام بەپێی ئەم نوسخەییە شەرت و جەزاکە ناكەوێ یەك.

(۶) واعیز: ئامۆژگاری كەر. وە عەز: ئامۆژگاری. سكووت: بێ دەنگی. قوو: پەلەوێرێكە مل و
 گەردنێكی درێژی هەبە و مەلەوانی دەكا! پەڕێكی نەرم و جوانی رەش و سپی هەبە نانیشتە
 سەر یەك.

واتە: گۆی مەدەرە پەند و ئامۆژگاری واعیزی زۆر بلی... قسەكانی چونكە لە باوێر و دلو
 دەروونێكی پاكەوێ دەرنانچن، كەلكی هێچیان پێوێ نیە و كە دەم دەكاتەوێ بۆ پەند دادانی خەلك
 ئەوێندە زۆر دەدوئ، دەمی دەلێ ئەشكەوتی پڕ لە بایە و كە بێدەنگیش دەبێ دەم و سمیلی لە
 سەر و كەللی تەیری قوو دەكا.

(۷) دا: تا، بۆ ئەوێ. چاك «ی دووھەم»: لەت، توئ توئ. رفوو: پینە.

واتە: لە چاكی خۆی نیە یار كە دیت سینەیی لەت كراوم دەدووریتەوێ. بۆیە دەدووریتەوێ
 چونكە وێنەیی خۆیی تیاپە و ئەگەر نەیدووریتەوێ وێنەكەیی دەردەكەوئ و ناشیەوئ دەر كەوئ.

- ۱۰ -

دهوری هەر چاویکی ئەمڕۆ داوه سەد فەوجی بەلا
 دین و دل یەغما دەکەن، چاری کەن ئەی شیخ و مەلا (۱)
 وەسیەتی مەجنونە: هەرکەس دەردی دنیا عارە بۆی
 خو بکا وەك من بە دەردی عیشقی یاری موبتەلا (۲)
 کۆتری دل، چەنگولی بازی قەزا بەعنی موژە
 دی، بە زولفی چوو پەنا با، کەوتە نیو داوی بەلا (۳)

- ۱۰ -

ئەم پارچە شیعەر، چ لە دەستووسەکانی بەر دەستمانداو چ لە نوسخە چاپەکەشدا، بە پیتی
 ریزی تیبەکانی ئەلف و بی بۆ «لامەلفەلا» دانراوە کە لە پیش «ی» وە دئی. دیارە مەحویش، وەك
 شاعیرەکانی تری سەردەم و پیش خۆی و بستوویە بۆ هەر بیتیک پارچە شیعەری هەبی. بەلام
 لەبەر ئەوە کە لە راستیدا پیتیک نە ناوی «لامەلفەلا» بی، ئیمە گێرامانەووە جینگای راستەقینە
 خۆی لە پیتی «ئەلف» دا کە ئیترە یە.

مەحوی ئەم پارچە شیعەری بەبۆنە کۆچی دوایی سەردەستە شاعیرانی عیشق
 دۆستی کورد «مەولەوی» یە وە وتوو.
 (۱) یەغما: تالان.

واتە: چاوەکانی یار ئەوەندە فیتتە گێرو ئاشووباوین، هەر یەکیکیان سەد فەوج بەلای بە
 دەوردایە، دین و دلی دلداران بە تالان دەبەن، دەسا شیخ و مەلاینە خۆتان و غیرەتان،
 چارە یەکی بۆ بدۆزنەو.

(۲) واتە: مەجنوون کە سەردەستە عاشقانه رای سپاردوووە کەواکی دەردی دنیای پین عارە
 و نایەوئ گرفتاری بی و بکەوتە داوێوە، با وەك ئەو رنگای عیشق بگرتە بەر و خۆی
 گرفتاری دەردی عیشقی یاریک بکا، چونکە تەنھا لە رنگای دلدارییەووە بنیادەم ئازادی
 راستەقینە خۆی دەستینتەووە و لە داوی دنیاو دنیاپەرستی دەرباز دەبی.

عارە بۆی (ن): بارە لئی.

(۳) چەنگول: چنگ.

وہفتی نوێزی سەر جەنازە ی بۆ شەھیدی عیشتق دۆست
 مەوج ئەدا ئەم ئاسمانانە لە دەنگی «الصلّاء» (۴)
 تانە بووری تۆ لە سەر، رێ ناخە یە مەیدانی عیشتق
 سەر لە پێشی پێ دەبێ لەم رێگە دانیی «اؤلا» (۵)
 تورکی من کوشتارخانە ی عاشقانی دی، وتی:
 من «بەرنجی بر یزید»، ئیترە «ایکنجی کربلا» (۶)
 «مەحوی» ئەمشەو ئەو پەری شیوە ی لە خەو دیبێ، دەبێ
 بۆیە ئەمڕۆ «مەولەوی» کەوتۆتە حالی حەلوەلا (۷)

واتە: کۆتری بەسە زمانی دڵ، چنگی بازی قەزاو قەدەری دی کە برژانگی یارە، لە ترسا
 چوو پەنای بە زولفی برد خۆی تیا حەشار بەدا، کەچی لەویش کەوتە داوی بەلای زولفیەو.
 (۴) «الصلّاء»: «الصلّاء»، وەرن بۆ نوێژ.

واتە: لە کاتی نوێزی شەھیدی عیشتق دۆستدا کە مەولەویە، ئەم ئاسمانانە هەموو دەنگ
 دەدەنەو لە بانگەوازی بانگ کردنی فریشتەکان بۆ کردنی نوێزی جەنازە.

ئەم بەیتە ئیشارەتە بەو حەدیسە کە دەگیرێتەو: جارێکیان یە کێ لە ئەسحابەکانی پێغەمبەر
 (دروودی خۆی لێ بێ) شەھید کرابوو، پێغەمبەر (د.خ) فەرمووی: نوێزی لەسەر مەکەن
 چونکە شەھید لەلایەن فریشتەکانی ئاسمانەو نوێزی لەسەر دەکری.

(۵) واتە: ئەو کەسە ی رێگای دلداری بگریتە بەر، دەبێ دەسبەرداری گیانی خۆی بێ...
 دەبێ بەرلەوێ هەنگاو هەلبێتتەو دەست لە گیانی خۆی داشوا؛ چونکە ئەم رێگایە بە
 «سەر» تە ی دەکری ئەک بە «پێ»...

(۶) واتە: کە یار کوشتارخانە ی دلدارەکانی خۆی دی، وتی: من بەزیدی یە کەم و ئەم
 شوینەش کەربەلای دوو هەمە.

ئەم بەیتە ئیشارەتە بۆ کارەساتی کوشتنی حوسەینی کورپی عەلی کورپی ئەبوتالیب و
 هاوڕێکانی لە دەشتی کەربەلا، لەسەر دەستی لەشکری یەزیدی کورپی موعاویەدا.

(۷) واتە: مەحویا، رەنگ بێ ئەمشەو «مەولەوی» عەنەبەر خاتوونی پەری شیوە ی یار و ژن و

- ۱۱ -

دهم و زاری تیا مایته وه رهنگاری ریق ئه ماما
پیا لیکسی عه قیقه، پپر له بادیکسی عه قیق ئه ماما^(۱)

﴿﴾

خۆشه وستی خۆی له خه ودا دبیب، وا ئه مرۆ که وتوو ته حالی حه لوه لاو خه ریکه ده مرئ «و مرد»، تا پرا خۆی پئ بگه به نئ و له رینگای عیشقیدا شه هید ببئ. ده شگونجئ مه عنای به یته که والئ بدینه وه بلین واته: ده ببئ ئه مشه و مه حوی یاری پهری شیوه ی خۆیی له خه ودا دبیب، بۆیه ئه مرۆ وه که ده روئشی تاقمی «مه وله وی» که یه کیکن له تاقمه کانی ئه هلی ته سه ووف حالی لی هاتوو وه که وتوو ته حه لوه لا کردن. ئه م مه عنایه ته نها له حالیکدا ده ست ده دا که په یوه ندی به یته که مان به تیکرای پارچه شیعره که وه مه به ست نه ببئ. رسته ی «ئه مرۆ مه وله وی که وتۆته حالی حه لوه لا» له نیوه ی دووه می ئه م به یته دا، به حوروفی ئه بجه د و به پئی شیوه ی نووسینی فارسی ئامیزی جارانی کوردی، واته به م جۆره: «امر و مولوی کوتوته حالی حلولا» ده کاته ۱۳۰۰، که ئه وه ش به سالی کۆچی، سالی کۆچی دوایی مه وله ویه که به رابه ری «۱۸۸۲ - ۱۸۸۳ ی - ز» یه.

- ۱۱ -

(۱) ریق: تف. بادیکسی: باده به کی. عه قیق: جۆره مور وویه که له هه مووره نگیکی هه یه، به لام گران به هاتریان سووره. به کوردی پئی ده لئین: ئاقیق. واته: ده می هه ر دلدارئ رهنگاری ته پرای ده می یاری تیا مایته وه، وه که پیا له یه کی له ئاقیق دروست کرا وایه که شه راییکسی سووری ئاقیق رهنگی تیا ببئ. رووی ئه م شوبه اندنه ئه وه یه ته پرای ناوده می یار ئه وه نده خۆش و سه رخۆش که ره، له گه ل ماچ و مزینی ده مدا بچینه ناو ده می هه ر دلدار تکه وه، له بهر ئه وه که له ده می یاره وه هاتوو، ده می دلداره که ش ده کا به پیا له یه کی شه راب که له ئاقیق دروست کرابئ و پربئ له شه رابی ئاقیق رهنگ.

«ئه ماما» ی یه که م له دار شتنه وه ی به یته که دا به په خشان ده ببئ به سه ره تای رسته و «ئه ماما» ی دووه می ش ده که وئته پئش «پپر له بادیکسی...» یه وه.

لە پىر ئەو چاۋە ھەلدە پىرئ و جەرگى عالمى دەپىرى
 نىيە، ھەر بەرقە غەمزەى دىل شىكافى، بى بەرىق ئەمما (۲)
 لە فىرقەى خاكسارانى مەحبىيەت بىفكرە يەك يەك
 بە دىمەن يەك نەفەر، دامەن بە لىۋى سەد فىرىق ئەمما (۳)
 بە پىچى خواروخىچ ئىما دەكا پىرى تەرىقەت: بى
 حەقىقەت پىرە زاھىد پىرە، گوم كر دوو تەرىق ئەمما (۴)

(۲) بەرق: برووسكەى ئاسمان. غەمزە: چاۋ ھەلتە كاندىن. دىل شىكاف: دىل لەت كەر. بەرىق: تىشك.

واتە: يار لە پىر چاۋ ھەلدە پىرئ و بە تىرى نىگائى جگەرى كۆمەلى دىلداران لەت دەكا. لەمەو ھەر دەكەوئى كەوا سەرنجى دىل لەت كەرى يار برووسكەى ئاسمان نەبى چى تر نىيە، ھەر ئەو ھەندە يە ۋەك ئەو تىشك ناداتەو ھ.

(۳) خاكسار: ئەو ھى لەناۋ خاك و خۇلدا بتلىتەو ھە و خۇى خۇلاۋى بىكا. فىرىق: تاقم، كۆمەلە. واتە: بە دىل بىر لە كۆمەلى ئەو دىلدارانە بىكەر ھە كەوا لە خاك و خۇلى خۇشە و سىتىدا دەتلىتەو ھ. ئەمانە ھەركاميان بگىرى بە دىمەن ئاقە كەسىكە، بەلام داۋىنيان بە لىۋى سەد پىاۋى گەورە ياسەد تاقمە خەلكەو ھەيە. مەبەستى لەو ھەيە ھەركاميان بگىرى بايەى ئەو ھەندە بلىندە چەند كەس بە لىۋ داۋىنى ماچ دەكا.

(۴) ئىما: ئىشارەت. تەرىقەت: رىنگائى سۆفىيان بۇ خواناسى. تەرىق: رىنگا.

واتە: پىرى تەرىقەت كە بە دىمەن خۇى بە خواناس دەخاتە بەرچاۋ، ۋەك ئافرەتلىكى ناشىرىن كە بىھوئى بە شەدەى لار دىلى دىلداران فرىو بىدا ئىشارەت مان بۇ دەكاۋ بانگمان دەكا بۇلاى خۇى كەوا بىچىن تەرىقەت لەسەر دەستىدا ۋەربگىرىن. بەلى، راستە ئەم پىرە زاھىدە پىرە، بەلام پىرى تەرىقەت نىيە، تەرىق و رىنگائى تەرىقەتى ون كر دوو ھ. بۇيە دىمەنە كەشى كە خۇى بە زاھىد و دەست لە دنيا داشۇردوۋ پىشان دەدا نەيكر دوو بە زاھىد و دەست لە دنيا داشۇردوۋى راستەقىنە، ۋەك چۇن ئافرەتلىكى پىرى ناشىرىن شەدەيەكى لار بىتتە سەرى و ئىشارەت بۇ خەلك بىكا، بەو شەدەى لار و ئىشارەت كىردنەى نابى بە شۇخىكى نازدار.

ئەم بەيتە يەككە لە شابەيتە كانى مەحوى و پىر لە يەك تەشبىھە و ئىستىعارە و وردەكارى

چەراکردن لە باغی حوسنیا، مەنزوریه چام
 کە دەگری ریشی... لە بەحرایه غەریق ئەمما^(۵)

﴿﴾

تێدایه. خواستنی پێچی خوار کە مایه نازداری و ئافره تانی شوخه، بۆ سەر و میزهری شیخینک کە بۆ ئەو دەبی بە جینوو سەرەرای ئەوه هاو جووت کردینشی لە گەل «خێج» کە بە یە کجاری بە دناوی دەکا... هەر وه ها رووت کردنه وهی پیری تهریقهت له هه موو مایه یه کی شکۆی کە تهریقهت کە یه تی و هیشتنه وهی تهنه سیفه تی پیری بۆی کە ده یکا به قه واره یه کی بی تواناو ده سه لات...

شوبه اندنی شیخیش به پیره ژنیکی عه یاری خو به ساخته جوان کردوو، کە هه موو مەبه ستیکی هەر فریو دانی خەلک بی... ئەمانه هه موو نیشانه ی بلندی ئەم به یته و قوول ئەو توانجن کە مەحوی ده یگریته ئەو کەرته شیخه. له هه مان کاتیشدا نیشانه ی ناگری هەرگیز خامۆش نه بووی شوپۆشی ناو ده روونی مەحوین له رووی ئەوانه دا کە له ژیر په رده ی ئایینه وه بازرگانیان به راستیه وه کردوو.

خوالی خوش بوو، مەلا ئەسه دی مەحوی نیوه ی دووه می ئەم به یته ی به م جوړه راست کردوو ته وه:

حه قیقهت پیره زاھید، پیره کەم کردی تهریق ئەمما

واته: تهریقی کرده وه.

(۵) چەراکردن: لە وه راندن. مەنزور: مەبه ست. غەریق: خنکاو.

نوسخه ی ئەم پارچه شیعره به خه تی مەحوی خو ی نه ماوه. له وانه یه هەر خویشی به ده سه نقه ست جیگه ی وشه نادیاره کە ی نیوه به یتی دووه می به بۆشی هیشتیتته وه. له نوسخه ده سنوو سه کە ی ره حمه تی شیخ عومەری کورپی مەحوی و باوکی شیخ موحه ممه دی کۆ کەر وه ی شیعره کان و له ده سنوو سه کانی تریشدا ئەو جیگایه هه روا چۆله، به لام هەرچۆن بی مەعنا ی تیکرایی به یته کە دیاره.

واته: چام ئامانجیکی به رزی هه یه کە ئەوه ته له باغی جوانی یار بله وه پڕی، به لام کە ده ست به ریشی... وه ده گری و ده یه وی له و رنگایه وه بگاته ئامانجی خو ی، له بهر ئەوه یه کە ناچاره وه ک له ناو ئاو دامابن و خه ریک بی بخنکی. مەسه له یه کی مەشهوریش هه یه کە ئەلی: «الغریق یتسبب بکل حشیش» واته: ئەوه ی خه ریک بی بخنکی هه ر پل و پووشیکی ده سگیر بی

﴿﴾

دەمى بوو يار و ھەمدەم بوو لە گەل دل سەبر و ھوش ئاخىر
لەبەر بى تايى، ئەو تەشريفى برد و بى رەفيق ئەمما (۶)
بلاوھى كرد و رۆيى كۆمەلەى ياران و ئەھلى دل
لە شوومى بەختە «مەھوى» ماو، بى يار و رەفيق ئەمما (۷)

- ۱۲ -

بوومە خاكي سەرى رىي، پيەكى تا پيما نا
وتى: سەد دەفعە بخۆ ئەى حەرىكەى بى مانا (۱)
تەلەبى رەحم و مرووت لە دلى ئەھلى زەمان
تەلەبى ئاوى حەياتە لە سەرابستانا (۲)

﴿

دەستى پيە دەگرئ، ئەگينا ريشى.... شايانى ئەو نە كەس دەستى پيە بگرئ و لە پووشيك
زياتر بۆ مروى لە ئاوداگير خواردوو كەلكى نە.
(۶) واتە: ماو يەك بوو دلەم ھاودەمى سەبر كردن و ئازامى و لە ھوشى خۆ نەچوون بوو و بە
ھۆى ئەو ھاودەمەو دەيتوانى كەمىك ئۆقرە بگرئ. وا ئەو ھاودەمەشى سەرەوتى نەماو رۆيى
و بارى كرد و دلش بى ھاودەم ما يەو.
(۷) واتە: كۆمەلى ياران و خاوەن دلان ھەموو مردن. منيش كە ماوم و نەپروشتووم، مانە كەم
نیشانەى كلۆلى و بەدبەختيمە، ئەگينا ئەگەر بەختيار دەبووم وەك ئەوان دەپروشتەم.

- ۱۲ -

(۱) واتە: تا بە تەواوى خۆم لە بەردەستى ياردا زەليل نە كرد لايەكى لى نە كەردمەو و تا نەبووم
بە خاكي بەرى پيى و لەسەر رويدا نە كەوتم پيەكى پيا نە نام... ئەوسا كە بەسەر مدا ھات و
كوتامىو ھە گوتى: دە بخۆ، دەى ئەو دەردت بى ئەى بزىوى جەم و جوول كەرى نە فام...
مەبەستى لە كەمتەرخەمى دۆست و گوى نەدانىەتى بەو ھەموو دەردانەى كە تووشى دلدار
دین لە پیناوى ئەودا.
(۲) سەرابستان: ولانى سەراب، ئەو شوئەى لە دورو ھە وادىتە پيش چا و كەوا ئاوى تيدا بى،

﴾

قاتی پیاوه له سهر ئهم ئه رزه - ده بینی مه نسور
 به سهری داره وه - «ذوالنون» ه له بن زیندانا (۳)
 له قسیکی له بی پشکووتوو شۆری دوو جیهان
 قسه یه كه سه د له کی مانا له لکی دامانا (۴)
 قسه می گوئی به چاوی به چه دا پیری موغان
 كه له مه ولا نه بیی وه عز و قسه ی مه ولانا (۵)

﴿﴾

که چی که ده گه یته لای، ده رده که وئ که وا به رده رتزه تیشکی خۆر لئی ده داو ده بریسکیته وه. واته: وهك چۆن ئاوی عاده تی خوار دنه وه، چ جای ئاوی ژبان، له سه رابستاندا ده ست ناکه وئ، داوای به زه بی و ته مای پیاوه تیش له ئه هلی ئهم چه رخه بووه به خه یالئکی به تال و هیوایه کی بی بنه رته.

(۳) مه نسور: مه نسوری چه للاج که له سهر ئیددبعای «أنا الحق» کردن، کردیان به دارا. «ذالنون»: چه زه ته ی یونس که ماسیه کی گه وه قووتی داو چه وت رۆژ له ناو سکیدا مایه وه، تا پاشان به خواستی خوا له قه راغ ئاوئکدا هه لی هینایه وه.

واته: پیاوئ پیاو بی نه ماوه له سهر زه ویداو دنیای دوون جیگه ی مرۆی مه ردو به هیممه تی تیدا نابیته وه. بۆیه وا مه نسوری چه للاج ده کړئ به دارا پئی له زه وی ده بری و یونس یغه مبه ر ده که وئته زیندانی سکی ماسی بنی ده ریاوه و که سیان له سهر رووی زه وی ناژین... (۴) شۆر: هه راو جه نجال. له ك: سه د هه زار، وشه یه کی هیندییه. لك: چمك. دامان: داوین.

واته: شۆر و جه نجال هه ردوو دنیا له گفیتکی لئوی ئه وه وه په یدا ده بی و هه ر قسه یه کی سه د هه زار مه عنا له چمکی داوئنه یدا شار دراوه ته وه.

(۵) به چه: به چه کی پیری موغان. له ئه ده بی کۆندا ره مز ی یاره. پیری موغان: پیری سه رگه وره ی موغه کان. موغ پشه وای نایینی زه رده شتیاته. مه ولانا: له زمانی عه ره بدا واته گه وره مان. به پیری ته ریه قه ت ده وتری. دووریش نه ئیشاره ت بی بۆ «مه ولانا خالیدی نه قشه ندی».

واته: پیری موغان گوئچه کی سوئند دام به چاوی به چه موغ، که له مه ولا په ند و ئاموژگاری پیری ته ریه قه ت نه بیسی و قسه ی ئه وی به گوئدا نه چی و هه ر له مه یخانه دا به سه ر به ری.

﴿﴾

تۆۋى سەر خستووہ بن خاکہ، سەرئەفرازیى بہر
ہەر لہ ریگہی تہلہبا بوو سہری دانا، دانا^(۶)
وتم: ئەو خالہ چ بوو ہەر کہرہ تیکت دەرخت
وتی: داغی بوو بہ جہرگ و دلی «مہحوی» ما نا^(۷)

- ۱۳ -

کہ دل دہ توتتہوہ بو تۆ، دہ کہی ئەو روژہ تۆ پروا
کہ خو دەرخی وہ کوو خوړ، دل وہ کوو شەونم لہ خو پروا^(۱)

﴿﴾

لہ نیوان «بہچہ» و «موغ» و «گوئی» و «چاو» دا تہناسوبیتیکی جوان و لہ نیوان «موغ» و «مہولانا» یشدا جۆرہ تیباقتیکی ناسک ہہیہ.

گوئمی (ن): خو می. لہ مہولا (ن): ئیتر گوئی.

(۶) بہر: میوہ، بہرہم. دانا «ی دووہم»: ژیر.

واتہ: ئەو بہرہمہی ہلچووبی و چووبی بہ ئاسماندا، ہی ئەو تۆوہیہ کہ سہری خوئی
خستیتہ بنی خاکہوہ. پیایوی ژیریش ئەو کہ سہیہ لہ پیناوی دہسکہوتی دواروژدا سہری خوئی
دادہنی و دہینیتہ ناو خاک...

مہبہستی ئەوہیہ ئەوہی زۆرتہ سہرہرزی مہبہست بی زیاتر خوئی دہکا بہ قوربانی،
چونکہ تا زیاتر لہ خوئی بیوری، پتر بہ ئامانج دہگہی، وەك چون تۆو ہەرچہند باشتر لہ
خاکدا بشاررتہوہ باشتر سہوز دہبی و لہ ئەنجامدا بہری چاکتر دہدا.

لہ نیوان ہەردوو «دانا» دا «جیناس» یتکی تہواوی جوان ہہیہ.

(۷) داغ: داخ.

مہبہستی ئەوہیہ: کہ ئیستا ئەو خالہ بہ رووی یارہوہ دہرناکہوئی، لہبەر ئەوہیہ بووہ بہ
داخیک و نراوہ بہ دل و جہرگی مہحویداو لہوئی سہقامگیر بووہ.

- ۱۳ -

(۱) واتہ: ئەو روژہی کہ دل دہ توتتہوہ بو تۆ، باوہر دہ کہی کہوا ہەرکاتئ تۆ رووی وەك روژ

﴿﴾

که رۆحم تئ گه یی تۆحه ز به ده رچوونی ده که ی، ده رچوو
 ده بی عاشق که دی بیزاره یاری، بی برۆ پروا^(۲)
 وتم: با له م ده ر و له م کۆیه دا ئانی سکونته که م
 وتی: عاشق ده بی هه ر ده ربه ده ر بی، کۆ به کۆ پروا^(۳)
 ره قیبت ده رکه، ئەم به رده رکه پا که پس ئەکا، فه رمووی:
 که به م به رقا پییه لازم سه گیکی وایه بو بروا^(۴)
 وتی: «مه حوی» من و تۆ ئافتاب و سایه تیمسالین
 جه نابی من که ده رکه وتم، ده بی ته شریفی تۆ پروا^(۵)

جوانی خۆت ده رخست دلم وهك شه ونم که له بهر خۆردا خۆی رانا گری، له خۆیه وه ده پروا
 له ناو ده چی.

له نێوان هه ردوو «خۆ» و هه ردوو «پروا» دا جیناسی ته واو هه یه.

(۲) بی برۆ: بی ئه وه ی پیی بلین برۆ، واته: هه ر له خۆیه وه تئ بگا.

(۳) کۆ: شار ئی. ئان: تاو. سکونته: ئارام گرتن.

(۴) مه حوی له م به یته شدا، نهك وهك هه موو جار ئی که سه ره تای فیعلی موزاریع به «ده»
 ده ست پی ده کا له جیاتنی «ئه»، فیعلی «ئه کا» ی له رسته ی «پیس ئەکا» دا به «ئه» ده ست پی
 کردوو، چونکه سه نگی به یته که پیوستی ده کا «ئه» که قووت بدرئ و رسته که به «پیسه کا»
 بخوێنرێته وه.

(۵) سایه: سیبه ر. تیمسال: وینه، وهك.

واته: یار پیی وتم: من و تۆ وهك خۆر و سیبه ر واین. بۆیه که جه نابی من ده رکه وت ده بی تۆ

بار بکه ی و برۆی...

- ١٤ -

کهی له کن ٺه حمق ده بی حاجه تی دانا ره وا؟!
 قهت ده کری چهرمه کهر یا به عه با یا که وا؟! (١)
 به خششی دنیا مه خو، یه عنی به نائیکی جو
 خو مه که ره بهر منهت پیره ژنی نانه وا (٢)
 ئیسته که ده ستت ده گا پی بسووه بو نه جات
 حه یفه له دنیا بروی کامی دلٺ ناروا (٣)
 گریه: ده جو شئی له وی، ٺاهه: دبئی نه سره وی
 نه مدی وهك ٺیقلمی عیشق جیگه به ٺاب و هه وا (٤)

- ١٤ -

(١) حاجهت: ٺیجیاجی، ئیش و کار و پیوستی. ره وا: رژیستوو و جی به جی بوو.
 واته: په نا بردنه بهر مروی نه فام و بی وٺل بو جی به جی کردنی کاری ٺینسانی هوشیار، وهك
 ٺه وه ایه چهرمه کهر بکری به عابا، یا به که وا، که دیاره بو شتی وا ده ست نادا. مه بهستی
 ٺه وه یه که وا بنیاده می نه فام کاری باش نارو ٺنی و پی جی به جی نا کری.
 (٢) واته: دنیا وهك پیره ژنیکی نانه وا و به خششی دنیا وهك نائیکی جو وایه. نه پیره ژنه که
 شایانی ٺه وه یه و نه نانه جو که ٺه وه ننده ده ٺینی که س منه تی هه ل بگری.
 (٣) واته: ئیستا که هه یت و ده ژیت، ریگای رزگاری ٺه و دنیا بگری بهر و ٺه وه ننده پیا برپو تا
 بیٺت ده سوئی، چونکه حه یفه ٺم دنیا به جی بیلی و ٺاره زووی دلٺ شتیکی ناشایان بی، که
 ژبانی ته نیا ٺم دنیا یه یه. یا مه بهستی دلٺ که ژبنی به ختیار ٺه و دنیا یه، بوٺ نه چو و بیٺه سر.
 له کو کردنه وی «ده ست» و «پی» و به راورد پی کردنی «پوشتن» و «نه روشتن» دا که له
 «بروی» و «ناره وا» وه درده که ون. وشه ٺاراییه کی ناسک هه یه.
 (٤) واته: ولٺم نه دیوه وهك ولٺتی دلٺاری خاوهن «ٺاو» و «هه وا» بی. گریان له وی له خو یه وه
 دیته جو ش و هه ناسه هه لکیشان سره وت و ٺارامی ٺه.
 له ده سنو و سه کانی بهر ده ستماندارسته ی «گریه ده جو شئی» به «گریه و جو شئی» نو و سراوه.
 له بهر ٺه وه که مه عنایه کی ٺه و توئی نه ده به خششی به هه له مان زانی و به م جو ره مان راست کرده وه.

دینتم ئیمانە خوۆ، کوفره نه گه ینم به تو
 قور به سهرم، دینه: چوو، کافریه: بوو ئهوا (۵)
 ئاگری داغی دلم پهنبهیه، ساغت دهوی
 نیمه وه کوو چاوی یار تاقه تی نازی دهوا (۶)
 کییه دهلی بی نهوا کهس نیه «مه حوی» نه بی
 بیته و له ههر بن مووی دا بییی سه د نهوا (۷)

(۵) واته: ئیمان و موسولمانیتی من به وهیه چاوم به تو بکهوئی و کافر بوونیشم به وهیه به پی گه یشتنت شاد نه بم. ده سا هه ی قور به سه ر خوۆم. وای دین بووم چونکه دیتتم بو نه بوو و کافر بووم.

له ههردوو وشه ی «دین» دا ته وره ههیه که هه م بو معنای ئاین و هه م بو معنای بینین دهست ده داو جاری یه که م بو معنای یه که م و جاری دووهه م بو معنای دووهه م به کار هینراوه.

(۶) پهنبه: په موو. دهوا: ده زمان.

واته: راستت دهوی ئاگری داخی دلم زور بی نرخه لام، چونکه سروشتی دلم وه که هی چاوی یار وایه، وه که چۆن ئه و ده زمانی چاوی بیماری خو ی ناکا، منیش نامه وی دلی داخدارم بخه مه بهر نازی ده زمان و دوکتور.

مه بهست له ده زمان و دکتور چاوی یار و نازی چاوی یار خو یه تی. مه بهست له بیماری چاوی یاریش نازداریه تی، چونکه له ئه ده بی کۆندا به چاوی یاران ده لێن بیمار. مه عنا لی دانه وه ی «پهنبه» ش به بی نرخ، له وه وهیه که له کور دیدا مه شهووره که سی گوی به قسه یه که نه دا ده لی ئه م قسه یه لای من په مووه یا په شمه.

(۷) نهوا: ئاوازه.

واته: کییه ده لی له مه حوی به ولاره کهس نیه له جیهانی دلداریدا بی نان و خوان بی، با بی گوی بگری له بنی ههر موویه کی له شمه وه سه د ئاوازی عیشق بیسی. مه حوی له م به یته دا ههر موویه کی خو ی شوبه اندوو به ژیه کی ئاله تی مؤسیقا.

- ۱۵ -

ئەي جەمالت نوورى دىدەي ئەنيا
شامى توپرەت سوبىحى عىدى ئەوليا^(۱)
ئەو بەرو بوومە جەنابى تۆ تىاي
بەردى بۆ مە دوپرە، گەردى تووتيا^(۲)
ئاوى خىزرە خاكى ئەو بەرقاپىيە
دېركى ئەو بەردەركە گول، پووشى گيا^(۳)

- ۱۵ -

مەجھۇبى ئەم پارچە شىعرەي لە سەنا خوانى پىغەمبەردا (د.خ) وتووه.
(۱) شام: ئىوارە. توپرە: دەستە مووى ئەملاو ئەولاي ناوچاوان. عىد: جەژن.
واتە: ئەي ئەو پىغەمبەرىيە كە يىنايى چاوانى پىغەمبەران لە جوانى تۆو يە و دەستە مووى
وەك شەو رەشى ئەملاو ئەولاي ناوچاوانت وەك بەرە بەيانى رۆزى جەژنى پىاوانى خوا
رووناك و پىرۆزە...
(۲) مە: ئىمە. تووتيا: كلە.
واتە: ئەو ولانەي تۆي تيا دەژىت، بەھۆي بوونى تۆو تىادا ئەوئەندە پىرۆز بوو، بەردى بۆ
ئىمە بوو بە دوپرە گەردى بوو بە كلە، دەبى بەردى بىكەينە مل و گەردى بە چاودا يىنين.
وشە ئارايىيە كى جوان لەم بەيتەدا لە نىوان «بەرو بوومە» و «بەردى بۆ مە» و «تۆ تيا» و
«تووتيا» دا ھەيە.
تۆ تىاي: لە چەند نوسخەيە كدا بە «تۆي تىاي» نووسراو تەوھ.
(۳) ئاوى خىزر: ئەو ئاوى خىدرى زىندە گەيشتە سەرى و لىي خوار دەوھ و بوو بەھۆي ژيانى
ھەميشە يى بۆي.
واتە: بەردەركەي ئەو لە بەردەركەي كەس ناچى. خاكى ئەك ھەر لە جىگەي ئاودايە، بەلكو
لە جىگەي ئاوى حەياتىشدايە... دېركى وەك گول ناسك و بۆن خۆشە... پووشى لە جىگەي
گياي تەردايە.

ئافتابی گسرتەو، وەك كاسە، چەرخ

سوآلی لەو روخسارە بوو زەرپری زیا (۴)

ئەهلی رەحم و فەزلی تۆ، «مەحوی» دەخیل

سەد کەوا نائەهله، رەحمت بی پیا (۵)

- ۱۶ -

کە ئەمری فەرموو ئەو شاهە بە «إِقْرَأْ»

ئەگەر فەرمانی قەتلە کی دەلی نە؟ (۱)

(۴) ئافتاب: خۆر. چەرخ: گەردوون. زەرپری: زەرپرەیهك، تۆسقائیک. زیا «ضیا»: روشنی. واتە: گەردوون قورسی رۆژی وەك كاسە لار کردوووەتەو سوآلی تۆسقائی روشنی لە رووی تۆ دەکا بجیتتە ناوی.

دەشگونجی «زەرپری» بە «زەرپری» بخوینیتەو وەك لە هەندئ نوسخەدا وا نووسراوە. واتە: زبیری رووناک. واتە: ئەو رووناکییەکی وەك زبیر وایە یاگران بەهایە. (۵) واتە: تۆ پیاویکی گەورە و خاوەن بەزەبیت. دەسم دامینت، مەحوی هەرچەند ناشایانیشە و بۆ ئەووە ناشی بەزەبیت پیا بیتەو، رەحمیکی هەر بی بکە.

- ۱۶ -

(۱) واتە: کە ئەو شاهی دولبەرانە فەرمانی دا بە دلدارەکانی کەوا دەفتەری عیشق بخوینتەو و خەریکی دەرسی عیشق بین، کەسیان ناتوانی لە ئاست ئەو فەرمانە ملی پێچی بکا. هەرچەند ئەو فەرمانی خویندەوێ دەفتەری عیشقە ئەنجامە کە ی کوژرانی عاشقە کەش بی. شاهە (ن): شوخە.

دەشگونجی وشە «إِقْرَأْ» ئیشارەت بی بۆ ئایەتی: «إِقْرَأْ كِتَابَكَ، كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا» کە خوا لە رۆژی قیامەتدا نامە کرداری هەرکەس دەداتە دەستی خۆی و پێی دەفەرموی: خۆی نامە خۆی بخوینیتەو بزانن لە جیهاندا چی کردوو. مەبەست لێرەدا ئەو بی کە یار نامە چارەنووسی هەر دلدارێک دەداتە دەستی خۆی و پێی دەلی نامە خۆی بخوینیتەو. جا ئەگەر دلدارێک چارەنووسی کوژرانی بی نکولی لئ ناکاو ملی بۆ کەچ دەکا.

قسەى ماىەى خروشى «نَشَأْتَيْن»ە

دوو عالەم نەشئە جوڤشا، لەبىە مەنشەء (۲)

بە يادى قامەتى ماوم بە پىو

«عَلَىٰ مَا مِثْلَهَا مُوسَىٰ تَوَكَّأ» (۳)

بە هيجرانم دەوت «سُوَاءَ الْعَذَابِ»ە

«فَلَمَّا ذُكِّرْتَهُ قَد كَانَ أَسْوَأَ» (۴)

بە سوۆزى عىشقە بوونە «ذى كمال»ت

«إِذِ الْأَنْوَارُ مِنْ ذِي النَّارِ تَنْشَأُ» (۵)

(۲) «نَشَأْتَيْن»، نەشئەتەين: لە بنچىنەدا بە هاتنە دىناو زىندوو بوونەو دەلین، لیرەدا مەبەست لىى مردن و ژيانە. نەشئە جوڤشا: ئەوەى نەشئە و ژيان سەر بکا لىیەو.

واتە: ژيان و مردنى دلداران بەسراو بە فەرمىانى ئەووە و هەردوو جىهانى مەرگ و ژين بەندى گفتىكى لىوى ئەون.

(۳) واتە: وەك چۆن موساى پىغەمبەر پالى دەدا بە عاساكەيەو و دەوستان، منىش پالم داو بە يادى بالاي قنجى يارەو و بەو يادە دەژيم.

ياخود واتە: وەك چۆن عاساكەى حەزرەتى موسا موعجيزەى دەستى بوو، يادى بالاي يارىش بۆ من بوو بە ماىەى موعجيزە و من بە يادى ئەووە دەژيم، ئەگىنا خۆم لە خۆمدا ياراي ژيانم نەماو.

بەيتەكە ئىشارەتە بۆ ئايەتى: ﴿مَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَىٰ؟ قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِي وَإِلَيْ فِيهَا مَأْرَبٌ آخِرِي﴾ (سەورەتى «طە» ئايەتى ۱۷ و ۱۸) واتە: خوا بە موساى فەرموو: ئەوە چىە بە دەستى راستتەو؟ وتى: عاساكەمە پالى دەدەمە سەرو پىى دەخوړم لە مەپرەكانم و مەبەستى ترىشم پىى هەيە.

(۴) واتە: دوورى دۆستم بە سزايەكى سەختى وەك سزاي دۆزەخ دەهاتە پيش چاو. كە چەشتم، ديم لەو خراپترە.

(۵) واتە: بەهۆى ئاگرى عىشقەو بە هەر پياوێكى پى گەشتوو پى گەشتوو، چونكە پى گەشتن رووناكيە و رووناكيش لە شتىكەو بەيدا دەبى كە مادەى ئاگرى تيا بى و عىشقىش ئاگرە.

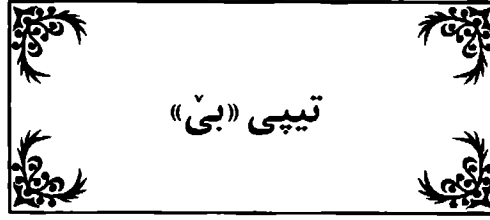

وتی: راکیشه مل «مه‌حوی»، سهرت هات
«بِسَلِّ السَّيْفِ أَوْمِي لِي: تَهَيَّأ» (۶)

شهره‌ف هر عیلمه، نابینی که شه‌شرف
موشه‌رپه‌ف بووبه‌ئه‌مر‌ئه‌ووه‌ل به ﴿إِقْرَأْ﴾ (۷)

(۶) واته: یار، به لادانی کیلانی په‌چه‌له‌رووی شیری بروی، ئیشاره‌تی بۆ‌کردم‌که‌وا‌ناماده‌بم
بۆ‌کوشتن، چونکه‌سهرمه‌هاتووه.

(۷) واته: شهره‌ف و سهربه‌رزی ههمووی به‌زانستی عیشق و خۆشه‌ویستی‌خوایه. نابینی
یه‌که‌م‌فه‌رمان‌که‌خوا‌بۆ‌پیغه‌مبه‌ری‌گه‌وره‌ی‌نارد‌ئه‌وه‌بوو‌فه‌رمووی: ﴿إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي
خَلَقَ...﴾ (سوره‌تی «علق» ئایه‌تی ۱). واته: بخوئنه‌به‌به‌ره‌که‌تی‌ناوی‌ئه‌و‌خوایه‌که
ئاده‌میزادی‌دروست‌کردووه.

-۱-

بۆ شهوی هیجر ئەو مهه وهك ئافتاب
جیسمی وهك رۆحی، گلی کرده حیجاب (۱)
بهو جه ماله عیشق و، بهو جاهه حهسه د
ههم دلی من، ههم دلی دشمن كه باب (۲)

-۱-

شیخ موحه ممه دی مه حوی له نوسخه دهستنوسه که ی خۆیدا له سەر ئەم پارچه شیعره ی نووسیوه که وا له موسه ووه ده دهسخه ته کانی شاعیر خۆیدا دۆزراوه ته وه و له ویش ههروهك لیره دا ته نها شەش بهیته و ئەو بهیته ی که ده بی ناوی «مه حوی» تێدابی له موسه ووه ده که دا نه بووه. (※)

بهیتی سیهه م و جواره می ئەم پارچه شیعره له نوسخه له چاپ دراوه که دا وهك چوارینه یهك له چاپ دراون.

(۱) حیجاب: په رده ی ئیوان.

واته: ئەو یاره وهك مانگ جوان و نازداره. بۆ ئەوه ی شهوی دووری دابهینی، هات له شی وهك گیان ناسکی خۆی خسته ناو په رده ی خۆ له وه و چوو قه بر، وهك چۆن رۆژ که ئاوا ده بی کتوو شاخه کان ده بن به په رده له ئیوان ئەو و جیهاندا. له وه ده چی مه حوی ئەم پارچه شیعره ی له لاواندنه وه و پیا هه لدانی یه کێکدا وتی.

(۲) واته: دلی من له خۆ شه وستی جوانی ئەو یاره داو، دلی دوژمن له بهر به خیلی بردن به پایه ی بلندی، ههردوو برژاون و بوون به که باب.

(*) شیخ موحه ممه د، که وهختی خۆی له گه ل مامۆستا گۆران و کاکه ی فه لاحدا خه ریکی راست کردنه وه و هینانه سه ر ریتوسی نوی شیعره کان بووه، به زویانی مامۆستا گۆرانی وه ده گیرێته وه که وا: مه رج نیه غه زه ل هه ر تاك بی. ریش ده که وی که وا جووتیش بی و ناوی شاعیریشی تیدا نه بی.

با وجودی لئوی شه ککه رباری تۆ
 بی وجوده نه شه به خشین شه راب^(۳)
 بهیتی زاتی تۆ له دیوانی وجود
 مۆری حهق کرده به نوقتهی ئینتیخاب^(۴)
 بی حساب به گه ر گونا، باکم چیه!
 حه زه تی ئه و شافیه روژی حساب^(۵)
 بهر شه فاعه ی ئه و شه فیه م خه ی خودا
 خو شم و ئه حباب و ئه هل و داك و باب^(۶)

(۳) با: له گه ل، وشه یه کی فارسییه. شه ککه ربار: ئه وه ی ئه وه نده شیرین بی وهك شه کری گرتی و باری شه کری به کۆله وه بی. نه شه به خشین: سه رخۆش کردن.

واته: ماده م لئوی شیرینی تۆ له ئارادا بی، سه رخۆش کردنی مه ی به هیچ دانانری.

(۴) بهیت: تاقه شیعر، خانوو. دیوان: دیوانی شیعر؛ دیواخان.

واته: تۆ له دیوانی شیعر گیتیدا وهك تاقه بهیتیکی هه لێژارده، یا له خانوو به ره و دیواخان گیتیدا وهك ژوو رتکی هه لێژارده وه های که مۆری خوا کردی بوو بی به نوخته ی نیشانه ی هه لێژارده یی بوی. دارشته وه ی به یته که به په خشان به م جو ره ی لی ده کا: «بهیتی زاتی تۆ له دیوانی وجودا، مۆری حهق به نوقته ی ئینتیخاب، کرده».

(۵) بی حساب به گه ر گونا: ئه گه ر گونا هیشم ئه وه نده زۆر بی له ژماره به ده ر بی.

(۶) شه فاعه: شه فاعه ت، تکا کاری. شه فیه: تکا کار، مه به ست پیغه مبه ره (دخ). له وان ه شه ئه و که سه بی که ئه م پارچه شیعره له لاواند نه وه ی ئه ودا و تراوه، ئه گه ره یه کێک بوو بی له خاسانی خوا.

-۲-

ماهی من روژی له روو لادا نیقاب
 شهو مه گەر ههلبی له شهрман ئافتاب^(۱)
 لیوی هەر هاته قسه، روحم چوو
 بو سوئالی ئهو، بهلی روحه جهواب^(۲)
 ئهزیهتم کهمتر ده دا، دا روژی حهشر
 زوری رانه گرن له گه ل من بو حساب^(۳)

-۲-

ئهم پارچه شیعرهش له موسه و وه دهی ده سنووسه کانی مه حوی خۆیدا دۆزراوه ته وه و نه له
 نوسخه ده سنووسه کانی تر داو نه له نوسخه له چاپ دراوه که دا نیه. ئه میش هەر له ناته واو ده چی.
 (۱) نیقاب: سه ریۆش. ئافتاب: خۆر.
 واته: یاره که ی من مانگه، به لام مانگیکی وایه ئه گەر روژی له روژان په رده له رووی خۆی
 هه لمالی، تیشکی خۆر بی بایه خ ده کاو ئیتر خۆر له شهрман مه گەر هەر به شهو ههلبی که کهس
 نه بیینی!
 کردنی شهو به کاتی هه له اتنی خۆر بو ئه وه ی شهو چونکه تاریکه کهس نایینی،
 زیاده ره ویه کی ناسکی تیایه، ئه گەر ئه وه رچاو که ین که خۆر هه له ات شهو بی و روژ بی دنیا
 روون ده کاته وه و کهس نه بیینی له مه ی دانا نامینی.
 له نیوان «ماه» و «ئاقتاب» و «شهو» و «روژ» دا هه م ته ناسوب» و هه م تیباق هه یه.
 (۲) واته: که لیوی یار جوو لایه وه و هاته ده نگ، من ده س به چی گیانم ده رده چی و راده کا
 بۆلای ئهو، چونکه له وه لامی قسه ی ئه ودا، مه گەر هەر ئه وه م پی بکری گیان بده م به ده سته وه.
 (۳) واته: یار له بهر ئه وه نیه که خۆشی ده ویم و دلّم راده گری، بۆیه له دنیا دا ئازارم که م ده دا.
 به لکوو له بهر ئه وه یه ئه وه نده مه به سته تی لیم دوور بی، ده ترسی ئه گەر له م دنیا دا ئازارم بدا،
 له و دنیا بیخه نه بهر لی پرسینه وه و زۆر له گه لمی راگرن که ناشیه وی له گه لمی راگرن.
 له پالک نووس نه کراوه که ی ده سخه تی مه حوی خۆیدا ئه م به یته به م جۆره ش نوو سراوه که
 له جیاتی «دا» «نهک» و له جیاتی «رانه گرن» «رابگرن» بی.

رامه هتا بۆ سه گیکى وهك ره قیب
ئه و جه نابه هه ر له منیه ئیجتیناب^(۴)

- ۳ -

زلله ی موعه للیم، ئه و گۆلی روومه تیه خسته تهب
﴿تَبَّتْ یَدَا اَبِي لَهَبٍ﴾ ی بی ئه ده ب ﴿وَ تَبَّ﴾^(۱)
ئازاری دام و هه رکه سه کردی له گردی خوئی
هیزم که شی جه هه نمه ﴿حَمَّالَةَ الْحَطَبِ﴾^(۲)

(۴) رام: ده سه مۆ. ئیجتیناب: خوۆ دوورگرتن.

له تیوان «جه ناب» و «ئیجتیناب» دا وشه ئاراییه کی ناسک هه یه.

- ۳ -

(۱) تهب: تاو، سوور بوونه وه.

مه حوی له م به یته دا مامۆستایه کی شوبه اندوو به ئه بووله هب و ئه و دوغای شه ره ی لی
کردوه که خوا له قورئاندا له ئه بووله هه بی کردوه که فه رمو یه تی: ﴿تَبَّتْ یَدَا اَبِي لَهَبٍ وَ تَبَّ﴾
واته: یاخوا ده سه کانی ئه بووله هه ب وشک بن و وشکیش بوون. هوی ئه و شوبه اندن و
دوغای شه پ کردنه ش ئه وه بووه، وهك چۆن ئه بووله هه ب ده ستی خوئی به کاره یناوه بۆ
ده س دریزی بۆ سه ر پیغه مبه ر (د.خ)، ئه و مامۆستایه ش شه قازله ی له بناگویی قوتاییه کی
ناسکی جوآنکیله داوه.

واته: زلله ی مامۆستا گۆلی روومه تی ئه و قوتاییه ی سوور کرده وه، یاخوا ده سه کانی
وشک بن که ده وری ده ستی ئه بووله هه بی بی ئه ده بیان دیروه.

(۲) گرد: ده ورو پشت. هیزم که ش: ئه وه ی دار ده گوێز ته وه.

واته: یار ئازاری دلێ دام و به فیتنه ی ناحه ز خراپه ی له گه ل کردم. ئه واته ی که یار له ده وری
خوئی خری کردوونه ته وه و دلێ داوئی هه موو فیتنه و قسه به رن و خراپه ی منی لا ده لێن. ئه مانه
خۆش که ری ناگری دۆزه خن و داری بۆ دینن، وهك سه عدی شیرازی ده لێ:

میان دو کس جنگ چون آتش است سخن چین بدبخت هیزم کش است

زاهید، خودا له ناوی بهرئ، ناوی عاشقان
 بۆچی دهبا ئه وهنده، خودایا، به بی ئه دهبا^(۳)
 دل هه به داغی عیشقه ئه گهر ئیمتیزی بی
 وهك نوقتهی ئینتیخابه له سه ر شیعی مونه خه ب^(۴)
 واعیز، له من بلی به نه زهر ته عنه بهس بدا
 دینی بتانه دینی من، ئه و مه زهه بی زه هب^(۵)
 هه ر رۆژه مردنیکیه بژی بی به رۆحی وا
 دهستی کهوی به گرتنه وهی دهستی بۆ ته له ب^(۶)

واته: شه ر له نیوان دوو که سدا وهك ئاگر وایه و ئه وهش که قسه له نیوان ئه و دوو که سه دا
 دینی و دهبا وهك ئه وه به دار بی نی بۆ ئه و ئاگره.

وشه ی «حَمَّالَةَ الْحَطَبِ» یه وهك «تَبَّتْ يَدَا» ی به یی پیشوو له سووره تی «تَبَّتْ»
 وه رگیراوه که خوا له باره ی ژنه که ی ئه بووله هه به وه ده فه رموی: «وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ» واته:
 ژنه که ی ئه بووله هه ب که دار ده گو یز ئه وه.

(۳) مه عنای ئه م به یته به سراوه به به یی پاشه وه وه.

(۴) واته: به زاهید بلی بۆچی قه دری عیشقی لایه و ناوی عاشقان ئه وهنده به سووک و
 بی قه در ده با... بۆ نازانی که وا دل ئه گهر شتی که هه بی جیای بکاته وه له ئه ندامانی تری له ش و
 هه لآ وێرده ییبه کی بداتی، ئه وه ته که داخی عیشقی پیوه بی، وهك شیعی هه لێژارده که خالیکی
 سووری له سه ر داده نری بۆ جیا کردنه وه ی له شیعی تر. بۆیه ئه گهر دل به داخی عیشق مۆر
 نه کرابی، پارچه گو شتیکی هه یج و بی بایه خه و شتیکی له ئه ندامه کانی تری له ش جیا نه.

(۵) دین «ی به که م»: ئایین. دین «ی دووه م»: بی تین. زه هه ب: زێر.

واته: به واعیز بلی با بهس به چا و تانه م لی بدا. من بهس نه ئایینم بریتیه له په رستی
 نازدارانی جوان... خو ئه و په رستیاری زێر و دنیا به و به داوی مالی دنیا دا و ئه که چلکی دهسته.
 جیناسی ته واو له نیوان هه ردوو «دین» و وشه ئاراییه کی ناسک له نیوان «مه زه هب» و

«زه هه ب» دا هه یه.

(۶) ته له ب: داوا، سوال.

بابی وتی به هامه: غه زب نهو بلیسه یه
 به ریو ته رو حی بابت و بهر عومری «بووله هب» (۷)
 هه م ده مکوژیت و دین و دلیشم ده با، ده لی:
 من «مَنْ قَتَلَ»، نه میشه فه تیلیم، «لِي السَّلْب» (۸)
 «مه حوی» ی وت و زوبانی جوابم نه بوو، گه را
 لیوی له لیوم، نهو ده مه رو حم گه یشته له ب (۹)

واته: من بلیم چی بهو، به ناو زاهدی له راستیدا دنیا په رسته، نهو ژبانه ی نهو نه ژبی به
 رو حی کی واوه که به هو ی ده ست پان کردنه ووه له م و لهو بو شت، ده ستی که وئ، نه گه ر
 هه ستی بگردابه هه ر رو ژنکی ژبانی خو ی به مردنیک داده نا.
 بژیی (ن): ژینی.

(۷) هامه: ده لین کوری شه ی تانه.

واته: شه ی تان به هامه ی کوری وت تو وره یی نهو بلیسه نا گره یه که گیانی باو کتی سووتاند و
 کافری کرد و عومری نه بووله هب ی دا به با.

نه م به یته ئیشاره ته به مه سه له ی تو وره بوونی شه ی تان و رازی نه بوونی به سو جده بردن بو
 حه زره تی ئاده م که سه ره نجام کی شایه ووه بو نه و له به هه شت ده ری که ن.

له رسته ی «بابی وتی به هامه» دا ئیشاره تی کی ش بو «باب» و «بهاء الله» ی له مهر به هائییه کان
 کراوه، هه ر چه ند مه عنایه کی نهو تویش نابه خشی. هه ر وه ها له «نهو بلیسه یه» دا که به رنووسی
 کو ن له گه ل «ابلیس» یه کی ده گرت ووه ئیشاره تی کی و اتا نه به خشی تر هه یه.

(۸) واته: یار منی کرد ووه به کافری جه نگی، وه ک چون له حه دیسی پیغه مبه ردا (دخ)
 ده فه رموئت: «مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا فَلَهُ سَلْبُهُ» واته: هه ر که س کافر نیکی له جه نگدا کوشت، که ل و
 په له که ی بو نه ووه، نه میشه ده یه وئ بشمکوژئ و دین و دلیشم به تالان به ری.
 (۹) له ب: لیو.

واته: یار ناومی به زوباندا هات، به لام من نه متوانی وه لامی بده مه ووه. هه ر که لیوم له لیوی
 گه راو وستم شتی بلیم گورج گیانم گه یشته سه ر لیوم و مردم.

- ۴ -

به یادی ئه و له به، ئه ی شوخی روومەت روژی مه ه غه بغه ب
 له باله ب ما له ناله م سینه، ههروهك كۆتری له ب له ب (۱)
 له وه قتیكا كه روحم گه ییبه سهر له ب، روحي من به فدات
 ده یته روحي تازه، ئه و له به م گهر بیئیه سهر له ب (۲)
 به جییه چونکه ئه و ههستا قیامەت جی به جی ههستا
 له چه رخ ئه مشه و، وه کوو ئه شکم له دیده، داوه ری که وکه ب (۳)
 ئه گهر واعیز دوسه د ته عنه بدا، ته عنیکی لی نادهم
 ئه گهرچی موسته حه ققی له عنه، با بو رافزی بی سه ب (۴)

- ۴ -

ئهم پارچه شیعره ش له دیوانه چاپ کراوه که دا نیه.
 (۱) غه بغه ب: گۆشتی ژر چه ناکه. له باله ب: لیوان لیو، پر. له ب له ب: گمه گم که ر.
 واته: ئازیز له به ر بیرلی کردنه وه ی لیوی تو سینگم وهك كۆتری گمه گم که ر پر له ناله.
 (۲) واته: له کاتی گیان ده رجوونمدا که گیانم ده گاته سهر لیوم، ئه گهر لیوت بنیته سهر لیوم،
 زیندوو ده بمه وه و گیانیکی تازهم ده کری به به ردا.
 (۳) چه رخ: ئاسمان. که وکه ب: ئه ستیره.
 واته: شتیکی به جییه له به ر روشتنی یار قیامەت داب و ئاسمان ئه ستیره کانی لی دا که ونه
 خواره وه، وهك چۆن دانە ی فرمیسك له چاوه کانی من داده وه رین.
 (۴) ته عن: تانه. له عن: له عنهت. رافزی: ئه وانە ی له لادان له ری و شوینی ئه هلی سوننه تدا له
 سنوور لاده دن و به هیچی رازی نین. سه ب: جنیودان.
 واته: با من وهك حه زره تی عایشه ی حه ره می پیغه مبه ر بم که رافزیه کان بوختانی
 به ده مه وه ده کەن و جینیوی ده دنه ی و واعیزیش وهك رافزی بی. هه رچه ند ئه و به گویره ی شه ر
 شایانی له عنهت لی کردنیش بی، من هیچی بی نالییم با جنیودان هه ر به شی ئه و بی.

حزهر له م حشری بی وادهی له قهر هه لساندنی مردوو به سهر قهبری شهیدانا به شوخی لنگ ئه دهی مه رکه ب^(۵)
 شهوی ریحلهت پدهر - روچی موروه ووه - وه سیه تی فهرموو:
 مه حیهت مه زهبت بی، نووری چاوم، مه یکه شی مه شرب^(۶)
 دوو ئه سپه مه نزلت پی تهی ده کهن تا سه رحه دی مردن
 به دیقته «مه حویا» تی فکره، شهو شه بدیزه، روژ ئه شهه ب^(۷)

(۵) حزهر: ناگادار به. مه رکه ب: و لاخ.

ئهم به یتهش په یوه ندی به به یتی بی شه وه هه یه، ده لی: به دگو چابوکانه و لاخی به خراپه ناو بردن به سهر گوپی شه هیدانی دلداریدا تاو ده دا. با ناگای له خو ی بی له م حشری ناو ادهی نه گوپ هه لساندنی مردوانه. له ناو خه لکدا مه شهووره که ناوی مردوو به خراپ بهرن، ئه و له گوپه که یدا گوپی دهرزنگیته وه و وا ده زانی روژی حشر به ریا بووه.

له م به یته شدا فیعلی «ئه دهی» به «ئه» ده ست پی کراوه، چونکه ناوازی به یته که وا پیوست ده کاکه له گه ل وشه ی «لنگ» دا لیک بئالترین و بخوینرته وه «لنگه دهی».

هه لساندنی (ن): هه لساندنه ت. ده گونجی «هه لساندنی» یش نه بی و «هه لساندنه ی» بی.

(۶) ریحلهت: کوچی دواپی. پدهر: باوک. روچی موروه ووه: گیانی شاد بی. مه زه ب: زبازی ری. مه یکه شی: شراب دهر خواردی خه لک دان. مه شرب: رهوشت. ئاوه خوژگه.
 واته: باوکم، به ره حمه ت بی له شهوی کوچی دوا پیدا وه سیه تی بو کردم که وا هه میسه رنگای خو شه ویستی بگر مه بهر و شرابی دلداری دهر خواردی خه لک بدهم، یا له سهر چاوه ی شرابی خو شه ویستی خو م تیرو بکه م.

(۷) دوو ئه سپه: به دوو ئه سپ، کینایه یه له په له کردن. شه بدیز: وه ک شهو رهش، ناوی ئه سپه که ی خوسره وی په رویش بووه. ئه شهه ب: شی.

واته: فریشته ی کار به دهستی جی به جی کردنی چاره نووسی ئاده میزاد به په له رنگای زیانت پی دهرن تا ده تگه یه ننه سنووری مهرگ. باش له مه وردبهره وه، ئهم رنگا به په له پی تهی کردنه دوو ئه سپی تیدا به کار ده هینری: ئه سپی شهو که بووه به «شه ودیز» و ئه سپی روژ که ئه سپیکی «شی» یه.

ده شگونجی به یته که وا مه عنا لی بدهینه وه که وا ئاده میزاد دوو ئه سپی هه یه رنگای زیانی به ره و مهرگ پی تهی ده کهن: ئه سپی شهو که «شه ودیز» یه تی و ئه سپی روژ که ئه سپی «شی» یه تی.

- ۵ -

که تۆ غایب له بهرچاوم ده بی، چم بی له تۆ غایب
 قیامت حازری بهرچاومه، خۆمم له خۆ غایب (۱)
 خیتابت هەر عیتابه، ئەو له به بیته قسه، هەرکەس
 موخاته بهتە، ده کا دهردهم زوبانی گفـت وگۆ غایب (۲)
 له خوین و خاکه دا «کۆکه ن» وتی مه قسوودی «خوسره و» بوو
 بـینن ماجه را، ته بلیغی که ن شاهید له بو غایب (۳)
 شوکر تۆ له فکر م ناچی، ئەگه رچی من له فکر ت چووم
 له من غایب نه بی تۆ، به سمه، با من بم له تۆ غایب

- ۵ -

(۱) چم: چیم. قیام: راست بوونه وه. واته: چی بی له تۆ نهینی بی، که تۆ له بهرچاوم ون ده بی، من راست بوونه وه که ی تۆم هەر له بهرچاودایه و لیم ون نابی، به لام خۆم له خۆم بی ئاگام و له هۆشی خۆم ده چم. ده شگونجی «قیامت» به «قیامت» بخوینرته وه، واته: ئەوه ندهم پێ نارەخت ده بی رۆژی قیامه تم دێته پێش چاو و له هۆشی خۆم ده چم.
 (۲) خیتاب: گفـت وگۆ. عیتاب: لۆمه و سه رزه نشت. دهردهم: ده س به چی، یا خود له ناو ده مدا. واته: قسه ت هەر سه رزه نشت کردن و به سه ردا هاتنه. له گه ل هەرکە سیش بیته قسه ده ست به چی زمانی ده شکێ و زمانی گفـت وگۆ له ناو ده میدا ون ده بی.
 (۳) کۆکه ن: فه رهادی کۆکه ن، دلداری شیرینی ئه رمه ن. خوسره و: خوسره وی په روێز. شاهید: حازر.
 واته: فه رهاد که له ناو خاک و خۆیندا ده تلایه وه، وتی مه به ستی خوسره و ئەوه بوو خه لک ئەو کاره ساته بـینن که به سه ر منداهات و ئەوه ی دیوانه بیگێر نه وه و ئەوه ی نه یدیوه بیسی له وه ی دیویه، بۆیه وای پێ کردم.

دەزانى رۆژە ئەو، مەن شەو، كەچى پېشم دەلى: «مەھوى»
«حضورى گر ھەمى خواھى، مەشو «حافظ» از او غايب» (۴)

- ۶ -

دەپرسى: بۆچى مەن دەرکەوتم و دل بوو لە تۆ غايب؟
كە وەختى رۆژ ھەلات، ئەلبەت دەبى شەونم لە خو غايب (۱)
چ يارايە، بە بى ئىمايى ئەبرۆ سەيرى ئەو چاوە
حەرەمە مەيکەشى لەم مەيکەدە بى روخسەتى حاجيب (۲)
دەپرسن: كىميا؟ خەدمەت بە مەرد، ئەمما بە ئىخلاسى
و ھەگەرنا، كەم لە «بووبە كرى» نەبوو خەدمەت «ئەبووتالىب» (۳)

(۴) واتە: يار دەزانى خۆى رۆژە و مەن شەو و ديارە شەو و رۆزىش ھەرگىز پىكەو كۆنابنەو. كەچى پېشم دەلى ئەگەر دەتەوئ ھەمىشە لای يار بى دەبى ھەرگىز خۆتى لى و ن نەكەى. نيوە فارسىيە كەى ئەم بەيتە لە «حافىز» ى شىرازى وەرگىراو.

- ۶ -

(۱) واتە: لىم دەپرسى بۆچى ھەر كە مەن دەرکەوتم دلەت لات نەما؟ دەلىم چونكە تۆ وەك رۆژ وایت و دلەى منىش وەك شەونم وایە. ديارىشە كە رۆژ ھەلات شەونم لە خۆبەو دەفەوتى.
(۲) يارا: وئران. توانا. ئىما: «ايماء»، ئىشارەت. مەيکەدە: مەيخانە. حاجيب: دەرگاوان.
واتە: كى دەوتىرئ سەيرى چاوى يار بكا مادەم ئەو بە بروئ ئىشارەت نەكا كەوا رازىيە تەماشای چاوى بکەن... كى دەتوانى بە شەرابى چاوى يار مەست ببى تا دەرگاوانى ئەو مەيخانەيە كە برويەتى - رىنگا نەدا!
(۳) واتە: دەپرسن دەلىن: كىميا چىە؟ منىش دەلىم كىميا خەزمەت كەردنى مەردانى خوايە، بەلام بە دلەسۆزى و دلەى پاكەو، چونكە ئەگەر وا نەبى خەزمەتە كە كەلكى نامىنى. ناينى ئەبووتالىبى مامى پىغەمبەرىش (د.خ) كە مەتر لە ئەبووبە كرى خەزمەتى نەكرد بە پىغەمبەر، بەلام چونكە ھىنە كەى ئەو لە ئىسلامە تىبەو نەبوو، لەبەر خەزمايەتى بوو، رزگارى نەكرد لە ئاگرى دۆزەخ، وەك چۆن كىمياگەرىش ھىچى لە كىمياگەرىيە كەى دەسگىر نابى، لە گەل ئەو شەدا كە

به‌ناو ئیمه‌ش ریجالین و ریجالی «هُم رِجَالٌ» هم
 به‌فه‌جری ناوده‌بن‌سه‌د‌حه‌یف، نه‌گه‌ر‌سادیق، نه‌گه‌ر‌کازیب (۴)
 له‌عاریف‌عامیه‌ک‌پرسی‌هه‌والی‌مه‌سله‌خ‌و‌قه‌سساب
 به‌نه‌نگوشتی‌شه‌هاده‌ی‌کرد‌ئیشاره‌ی‌مه‌حکه‌مه‌و‌نائیب (۵)

ئه‌بوو‌زۆری‌لی‌ده‌سگیر‌بوایه. بۆیه‌ش‌ده‌سگیری‌نابێ‌چونکه‌له‌به‌ر‌ت‌ماع‌ناتوانی‌د‌لسۆزانه‌خه‌ریکی‌بێ، وه‌ک‌سه‌عدی‌شیرازی‌ده‌لی:

کیمیای‌گر‌به‌غصه‌مرده‌و‌رنج

هینانی‌ناوی‌کیمیای‌له‌مه‌بته‌دا‌له‌وه‌وه‌یه، جاران‌مه‌شهوور‌بوو‌ئه‌وه‌ی‌کیمیای‌بزانن‌ئاسن‌ده‌کا‌به‌زێ. بۆیه‌ش‌له‌مه‌سه‌له‌ی‌کور‌دیدا‌ده‌لی «کیمیای‌ناگاتی».

(۴) ریجال: پیاوان. فه‌جر: به‌یان. فه‌جری‌سادیق: به‌یانی‌راسته‌قینه‌که‌به‌یه‌گجاری‌روژ‌ده‌بیته‌وه. فه‌جری‌کازیب: به‌یانیه‌دروژنه‌که‌که‌ناری‌ئاسمان‌روشن‌ده‌بیته‌وه‌و‌دیسانه‌وه‌تاریک‌ده‌بیته‌وه.

واته: ئیمه‌ش‌پیمان‌ده‌لین‌پیاو‌و‌ئه‌و‌پیاوانه‌ش‌که‌خوا‌له‌ئایه‌تی: «رِجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَ لَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ» دا‌باسی‌کردوون، (سووره‌ی «نور» ئایه‌تی ۳۷) پیاوان‌ده‌لین‌پیاو. به‌یانی‌راسته‌قینه‌و‌به‌یانیه‌دروژنه‌ش‌هه‌ردوکیان‌پیاوان‌ده‌لین‌به‌یانی.

مه‌عنای‌ئایه‌ته‌که‌ئه‌وه‌یه: له‌مزگه‌وته‌کانی‌خوادا‌کو‌مه‌له‌پیاویکی‌وا‌هه‌ن‌بازرگانی‌و‌کپین‌و‌فرۆشتن‌ناوی‌خوایان‌له‌بیر‌ناباته‌وه‌و‌په‌کی‌نوێژ‌کردن‌و‌زه‌کات‌دانیان‌ناخا. له‌و‌روژه‌ده‌ترسن‌که‌چاو‌و‌دلی‌تیا‌ئه‌بله‌ق‌ده‌بێ.

نیوه‌ی‌یه‌که‌می‌ئه‌مه‌بته‌له‌نوسخه‌له‌چاپ‌دراوه‌که‌دا‌به‌مه‌جووره‌یه:

به‌ناو‌ئیمه‌ش‌ریجالین‌و‌«رِجَالٌ هُم» ریجالن‌هم.

(۵) عامی: ئۆمی، یه‌کیک‌له‌مه‌ره‌شه‌خه‌لکه. مه‌سله‌خ: جیگای‌گروونی‌حه‌یوانی‌سه‌رپراو. واته: کابرایه‌کی‌نه‌خوێنده‌وار‌له‌خوواناسیکی‌پرسی‌قه‌ساب‌کێیه‌و‌قه‌سابخانه‌که‌وتوه‌ته‌کو‌توه‌؟. ئه‌و‌یش‌به‌په‌نجه‌ی‌شایه‌تیمانی‌ئیشاره‌تی‌بو‌کرد‌بو‌دادگا‌و‌داد‌به‌ده‌ستی‌دادگا، واته‌حوکمه‌کانی‌دادگا‌و‌داد‌به‌ده‌ستی‌دادگا‌ئه‌وه‌نده‌نادروستن، دادگا‌که‌بووه‌به‌قه‌سابخانه‌و‌داد

له حق بیژی بووه به حری «أنا الحق» هر قه سیدیکم
 له باتی جائیزه، واجب گه را قه تلم بکنه واجیب (۶)
 دلّه عهرشی خودا «مه حوی» خه جالّهت به له بهر غه فلّهت
 که بوته بوتکه دهی بی به ره مهن یا دهیری بی راهیب (۷)

به دهسته کیش بووه به قه ساب بۆ سه رپرین و گروونی پیستی رهش و رووت و هه ژاران.
 مه حوی که ده لی «به نهنگوشتی شه هادهی»... تاد... مه بهستی نه وهیه وه لامه که ی نه وهنده ی
 شایه تیمان لا راسته...

ئیشاره ی (ن): ئیشاره ت.

(۶) قه سیدیکم: قه سیده یه کم. جائیزه: خه لات.

واته: نه وهنده قسه ی راستم کردوه، هر قه سیده یه کم وهك ده ریای «أنا الحق» وتنی لی
 هاتووه که بوو به هوی به کوشت دانی مه نسووری هه للاج. له بهر نه وه پیویست بووه بمکوژن
 و وهك مه نسوور بمکنه به داراو نه وه خه لاتی راست بیژیم بی.

ئهم به یتهش نیشانه ی نه وهیه که مه حوی به قوولی له سروشتی سیستی می سه رده م
 گه یشتووه و زانیویه تی نه وانه ی وتنی راستیان بۆ خو یان کردوه به پیشه، پاداشیان هر نازار و
 سزاو کوشتن ده بی.

ئهم به یته موری تاوانبار کردنه مه حوی ناویه تی به ناوچاوی رژیمی حوکمرانی سه رده می
 خویدا که ته نانه ت دادگاو داد به دهسته کانی به قه سابخانه ی خه لکی رهش و رووت دادنی. جا
 ئیتر ده بی ده زگای پۆلیس و به ندیخانه ی چۆن بووین.

قه سیدیکم (ن): قسه ی ده یکه م.

(۷) غه فلّهت: بی ناگایی. بوتکه ده: بتخانه. به ره مهن: به ره مهن، پیشه وای ئایینی پیپره وی
 به راهمایه ی که یه کیکه له ئایینه کانی هیندوستان. ده یر: کلیسا. راهیب: ره به ن.

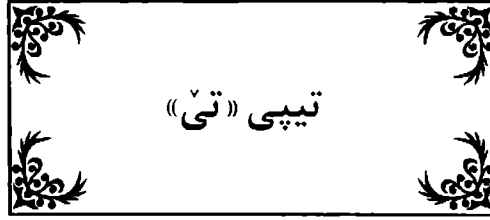
واته: دلّی موسولمان عهرشی خودایه، حه یف نیه تو نه وهنده له خوا بی ناگا بی دلّت وهك
 بتخانه ی بی به ره مهن و کلیسای بی ره به نی لی هاتنی!

ئهم به یته ئیشاره ته بۆ حه دیسی: «قَلْبُ الْمُؤْمِنِ عَرْشُ الرَّحْمَنِ» واته: دلّی موسولمان عهرشی
 خودایه.

نیوهی یه که می ئه م به یته له نوسخه یه کدا به م جوړه نو سراوه ته وه:
دلّهی عه رشی خودا، «مه حوی» خه چالّه ت بئ له بهر غه فله ت
هه رچه ند به م جوړه ش ده ست ده دا، به لام له گه ل نیوهی دووه می به یته که ناگونجی،
مه گه ر «بوته» ش «بوو یته» بئ.

تیپی «تی»

- ۱ -

دل له سهر خوچوونی په‌ی‌ده‌رپه‌ی‌ ده‌لیلی یاره‌ هات
 عه‌قل و هوښ نه‌ی دل بکه‌ حازر، له‌پیشه‌ کاره‌ هات(۱)
 ون بووه‌ له‌و روژه‌وه‌ لیوی حه‌یات نه‌فزاتی دی
 وا ده‌بئ شرم و حه‌یا، نه‌ی نافرین، ناوی حه‌یات(۲)
 بو وه‌فاکردن به‌ وه‌عه‌دی هاتنی بمره‌، وتی:
 کس نیه‌ ئیختاری کا وا هاتووه‌ واده‌ی وه‌فات(۳)

- ۱ -

(۱) واته: نه‌مه‌ که‌ دل هه‌ر تاو نه‌ تاوئ له‌سهر خوئی ده‌چی، نیشانه‌ی نه‌وه‌به‌ یار به‌رپوه‌به‌ دیت
 و دلش له‌ خوښیدا ناگای له‌ خوئی نامینئ، به‌لام هاتنی یار وا ده‌گه‌به‌نئ که‌ دل نه‌رکی گه‌وره‌ و
 کاری زوری ده‌که‌وټه‌ به‌ر، بو‌یه‌ پیوسته‌ عه‌قل و هوښی خوئی ناماده‌ بکاو هه‌مووکاتئ له‌سهر
 خوئی نه‌چی، تا نه‌و نه‌رک و کارانه‌ به‌جئ بینئ.

له‌پیشه: ره‌حه‌متی مه‌لا نه‌سه‌دی مه‌حوی نووسیویه‌ به‌ «له‌پیشی» ده‌خوټرټه‌وه‌، واته:
 کاری له‌پیشه. شتی وا له‌ شیوه‌ی فارسی نامیزی کوردی نووسینی جاراندای هه‌یه‌.
 (۲) حه‌یات نه‌فزا: ژبان به‌خس. نه‌فزا، خوئی له‌ بنچینه‌دا به‌ مه‌عنا زیادکه‌ره‌، لیره‌دا مه‌عنا‌ی
 به‌خشنده‌ ده‌گه‌به‌نئ.

واته: نافرین له‌ ناوی حه‌یات، شرم و حه‌یا نه‌وه‌به‌ نه‌وه‌به‌تی. له‌و روژه‌وه‌ که‌ لیوی
 ژبان به‌خشی تژی دیوه‌، قه‌دری راسته‌قینه‌ی خوئی فامیوه‌ و زانیویه‌ له‌ مه‌یدانی لیوی تژدا هېچ
 نیه‌، بو‌یه‌ خوئی ون کردووه‌.

له‌م به‌یته‌دا «ناوی حه‌یات» هه‌م په‌یوه‌ندی به‌ «ون بووه‌» و هه‌م په‌یوه‌ندی به‌ «نه‌ی
 نافرین» هه‌ه‌یه‌، واته: ناوی حه‌یات ون بووه‌ و نافرین له‌ ناوی حه‌یات که‌وا ون بووه‌...
 (۳) ئیختار: ناگادارکردن.

واته: یارگفتی دابو به‌ دل که‌وا هه‌رکاتئ که‌وته‌ گیانه‌لا، نه‌و دټه‌ سه‌ری. بو‌یه‌ به‌ دل‌م وت:
 بمره‌ با یار له‌سهر گفته‌که‌ی خوئی بیته‌ سه‌رت. دلش له‌ وه‌لامدا وتی: ناخر که‌س نیه‌
 ناگاداری کا که‌وا واده‌ی کۆچی دواپی کردنی منه‌، یا که‌س نیه‌ ناگاداری کاو پیی بلئ که‌وا نه‌وا

تۆ که ده رکه وتی، مه پرسه چی به سهر دئی جان و دل
 حالته تی شه ونم ته ماشاکه به وه قتی رۆژه لات (۴)
 گهر له تۆ دنیا به ری بوو، قهوم و خویشت لی به رین
 گهر به راتی بوو، هه موو عالم بووه باب و برات (۵)
 «الْحَدْر» له م چه رخی که چه بازه، به روو چه رخان دینک
 چه نده سولتان و شه هی کرد و ده کا بی ده ست و مات (۶)

﴿﴾

دلی فلانه که س ده مرئ و واده ی وه فا کردنی تزیه، نازیز به گفته که ت که وا بجیته سه ری.
 مه به ست له نه بوونی که س ئه وه بی که وا دنیا پیا وه تی تیا نیه، یا که س ناتوانی بجی به لایا چونکه
 هه رکه س نزیک ی بکه و یته وه خۆی گیر و ده ی ده بی...

(۴) واته: نازیز تۆ وه ک خۆر وایت و گیان و دلش وه ک شه ونم وان، چون هه رکه خۆر هه لات
 شه ونم ده بی به هه لم و ده چی به هه وادا، که تۆیش ده رکه وتی گیان و دل به و جۆره ده تۆنه وه.
 رسته ی «وه قتی رۆژه لات» ده توانری به «وه قتی رۆژه لات» یش بخوینر ته وه.
 شه ونم (ن): شه بنم.

(۵) واته: ئەم دنیا دنیای سوود و مه سلّه حه ت په رسته یه و له ئاستی ئەم راستیه دا خزمایه تی
 و که سایه تی زۆر نزیکیش ده ورئکی ئه وتۆ نایینی. بۆیه ئە گهر دنیا لیت دوور بی و خاوه نی
 دارایی نه بی، که س و کاریش هه موو لیت ته وه للا ده بن. خۆ ئە گهر دنیا به راتی خۆیت به سه ردا
 بریژی و ده سه لات دار بی ئەم خه لکه هه موو به بیگانه و خویشه وه ده بن به باوک و برات.
 له نێوان «به رات» و «برات» دا وشه ئاراییه کی جوان هه یه.

باب و (ن): مامو.

(۶) «الْحَدْر»: وریا به. که چه باز: شه وه ی کرده وه ی لار و نابه جی بی. مات: ده توانری به
 «مات» ی کوردیش و به «مات» ی عه ره بیش بخوینر ته وه و فاعیله که ی بگه رته وه بۆ «سولتان»
 و «شه ه».

روو (ن): روخ. روخ: روو.

واعیزم پرسى، یه كى شۆخانه جوابى دامه وه:
 وه عزی چى؟! سه رلنگه ده ستارى كره ی ده ستارى هات^(۷)
 شیخ و تورپه ی میزه ر و نه قل و نوقولى هیچ و پوچ
 من به تورپه ی یار نه سیرم، نه و به كۆلى تورپه هات^(۸)
 عه نهرى سارا وتم زولفسى، نه باتى میسرى لیو
 زولفسى ئالوزا، وتى لیوی كه ناوی من نه بات^(۹)

(۷) شۆخانه: به لاقرتیه وه، بۆگالت و خۆشى. ده ستار: ده ست هار، ئامیزىكى ناومالى لادىنى كورده وارییه له دوو بهردى خپرى نه ستور دروست ده بۆ ههردوو رووه كه یان، به تاییه تى رووی ناوه وه یان، نه قارییه كى باش كراوه، بهردى بنه وه یان میخك كراوه به ناوه راسته كه یدا، بهردى سه ره وه شیان كوئیک له ناوه راسته كه یدا به ده كرى به میخه كه ی بهرده كه ی بنه وه و ده سکیكىشى هه یه، گه نم و شتى وا ده كرى به كونه كه ی لای میخه كه یدا به ده سكه كه ی ده سوورپنرته وه، گه نمه كه ده هاپى، به لام دیاره نه وه نده به هیز نه وهك ئاش بیكا به ئارذ. بۆ نه و مه به ستهش نه كراوه وا ورد بیهارى. كره: دهنگى ده ستار. لیک كردنه وه ی برنج و توئكله كه ی كه هیشتا چه ئتووكه. دهنگى كه وهك وشه ی «كره» بیته گوى.

واته: هه والى واعیزی ئامۆزگارى كهرم له كه سیک پرسى، وه لامىكى خۆشى به توئكلى دامه وه، وتى: كه ی نه وه به واعیز داده نرى، هه رچه ند به دیمه ن مه لایه و میزه رى به سه ره وه یه و ئامۆزگارى خه لك ده كا، به لام میزه رى زلی وهك لنگه ده ستار وایه و ده م جوولان و ئامۆزگارى كردنه كه شى وهك كره ی ده ستار له بهر گوى قورس و ناخۆشه.

(۸) تورپه: مه به ست لیزه دا خپه، وهك مۆرى تورپه. نه قل: گپرا نه وه ی هه دیس و فه رموده ی زانایان و پیاوچاكان. نوقول: جه معی نه قله.

واته: شیخ و میزه رى خپرى سه رى و ئامۆزگارى كردن و قسه ی زانایان و پیاوچاكان گپرا نه وه یم هه مو له لا هیچ و پوچه، چونكه هیچى له سه رچاوه ی راستیه وه هه لته قولوه. راست نه و خۆشه و ستییه به كه له دلئى مندایه كه منى دیلى زولف و مووی نه ملاو لای ناوچاوانى یار كرده وه، نهك نه و تورپه هات و شتى هیچ و پوچ و ئاوه كیانه ی كه بوون به بار و چوونه ته كۆلى نه و...

(۹) عه نهرى سارا: گیایه كى بۆن خۆشه. عه نهر به مایه یه كى بۆن خۆشیش ده لئین له ناو

ئەو نەھاتن: دەردە، داغى ئەو نەھاتن: دەردەھا
 كەس بە دەردى من نەچى، وەك من نەبى تووشى نەھات (۱۰)
 جوان و شىرىنە ئەگەر دنيا، لە روودا مېھرەبان
 وەردى خارە، شەھدى زەھرى مارە، عەھدى بى سەبات (۱۱)
 گەر بى ئىمەت نەدیو، بۆچى دوینى دەتپەرست!
 ئەى بورەھمەن، تۆ لەلات ئەمروكە چى وەك لاکە «لات» (۱۲)

سكى يارىخۆلەى جۆرە ماسىيەكى دەردەھىتن.

واتە: زولفى يارم لە بۆن خۆشيدا شوبھاند بە عەنبەرى ساراو لئويشىم لە شىرىنيدا شوبھاند بە نەباتى مىسر. زولفى لەداخا ئالۆزاو ئىستا كە زولفى يار لول و ئالۆزە، لەووە يە. لئويشى خەبەرى بۆ ناردم وتى يىيى بلين ھەرگىز ناوى منى بە دەما نەيەت، من گەلى لەو زياترم كە ئەو نىم بدوى و بىم شوبھىتى بە نەبات و شتى وا. من وەك ھىچ شتى نىم و ھىچ ناگاتە پلە و رادەى من...

لە ئىوان ھەردوو «نەبات» دا جىناسى تەواو ھەيە.

(۱۰) دەردەھا: چەند دەرد. نەھات: نەگەتى، فىعلى «نەھاتن».

واتە: دەردى من تاقە دەردىك نىە. نەھاتنى يار ئەو دەردىك، خەمى نەھاتنە كەشى كە ھەمىشە دووبارە دەيتتەو، ئەو چەند دەردى تر. سا خوايە كەس وەك منى لى نەبى و تووشى دەردى من نەبى و نەگەتى نەيەتە پرى كە ھەمىشە ھەر «يار نەھات» بەسەر زمانىو ھەي.

لە وشەى «نەھات» دا «تەوربە» يەكى جوان ھەيە.

(۱۱) مېھرەبان: دل پر لە خۆشەويستى. وەرد: گول. خار: درك. شەھد: ھەنگوین. عەھد: پەيمان. سەبات: راگىر بوون.

مەبەستى لەو ھەيە بە دىمەنى دنيا ھەلنەخەلەتین.

(۱۲) لاک: لاکە تۆيو، يا لاکە گۆشت. لات: بتيكى ناودارى سەردەمى ييش ھاتنى ئىسلامى عەرەبەكانە.

بە بۆچوونى ئىمە مەحوى بەم بەیتە پلار دەگرتتە ئەو كەسانەى ھەر رىگايەك بگرتەبەر بۆ

چاویان، ئەم ئەهلی دنیا، ئەوەندە برسێه
 پادشاکانی بە دەمدا یەك سەری یەكتر دەبات (۱۳)
 ئابروو یەكجاری چوونی غونچە، یەك دەم خەندە بوو
 گەر حەیات ئەی دڵ دەوئ، شیوەن کە «ما دَامَ الْحَيَاة» (۱۴)
 بەر خودایە و بەس، لە شەیتانی شەقی، «مەحوی» پەنا
 پەس لە غەدری شەیتەنەت پیشە مەبە بەر کەس شکات (۱۵)

سوودی تاییەتی خۆبانی دەگرنەبەر و کە ئەو سوودە لە ئارادا نەما پاشگەز دەبنەو و دەست لە رابوردووی خۆیان دادەشۆرن و هەزار بیانو بۆ هەلۆتستی پێشویان دەهێننەو. مەحوی دەلێ: ئەی بۆرەهمەنی لەپراستی لاداو تۆ ئەگەر بتی ئیمەت نەدیو و ئەو دەکە ی بە بیانوی پشت تێ هەلکردنی، ئەی پیمان نالێی دوینی چۆنت دەپەرس، کەچی ئەمڕۆ وا بەجۆرئ پاشگەز بووتەووە بێکی بەناویانگی وەك «لات»ات لا بوو بە لاکە تۆیو، یا بوو بە لاکە گۆشت، کە تەنها بۆ خواردنی و کراندنەوێ ئیسکەکانی دەتەوئ.

(۱۳) مەبەستی مەحوی ئەوەیە بلێ: ئەگەر پادشایانی جیهان ئەوەندە چاوی برسی بن، یەك سەری یەك بە دەمدا بەرن کەسەر لەبەر گەورەیی بە دەمدا نابری، دەبێ هەزاران بەو هەموو هەژاری و ناچاری و موحتاجییەو لە چ حالێکدا بن و چی بکەن!

لە کۆکردنەوێ «چاوی» و «دەم» و «سەر»دا تەناسوینیکی ناسک هەیه.

(۱۴) دەم خەندە: پێکەنینی تەنها بە دەم، واتە لە ناخەو نا.

مەحوی لەم بەیتەدا وردە کاریه کی ناسکی کردووە، هاتووە پشکووتنی خونچە کی بەشانیس دەکیشتیەووە بۆ سیس بوون و ژاکان و وەرینی پەرەکانی گۆل و فەوتانیان، داناو بە ئابروو چوون و فەوتان، تەپایی رووی پەرە گۆلی داناو بە «ئابروو»، دەلێ: خونچە هەر بەو ئابرووی چوو و بوو بە گۆل و سیس بوو و تەپایی لە گەلاکانیدا نەما، کە تاقە جارێک دەمی کردەو و زەر دەخەنە کی سەرزارە کی کرد کە پشکووتنە کە یەتی؛ بۆیە تۆیش ئەی دڵ ئەگەر حەیات بێ و نەتەوئ ئابرووت بچی تا ماوی دەگریت...

(۱۵) شەقی: بەدبەخت. پەس: وشە کی فارسیه بە مەعنا: کەواتە. شەیتەنەت: شەیتانیه تی.

- ۲ -

که م بوو وهك نه ودهمه، سیدق نه مدهمه هم که م بووه قات
 فهره حی نهك به دوا بی، غم و هم م بووه قات (۱)

﴿﴾

واته: په نا له دهست شهیتانی له عین ههر بۆلای خودا ده برئ، ههر که سیش کرده وی بهد
 بی وهك شهیتان وایه، که واته نه گهر یه کی له وانه ناهه قیه کی له گهل کردی، لای که س شکاتی
 لی مه که و حه و آله ی خوای که، چونکه ههر خوا خوئی له عوده ی شهیتان و شهیتان پیشه کان
 دی.

نه م به یته نیشانه ی یه کی که له و نارپه حه تیپانه ی که سائی کی ناحهزی به ده سالات به سر
 مه حویاندا هیناوه و مه حویش ده یاندا ته دهستی خوا که تالوی شیایوی خو یان بکا به لووتیاندا.

- ۲ -

له هه موو نوسخه ده سنو سه کاند او هه روه ها له نوسخه چاپیه که شدا نه م پارچه شیعه،
 له گهل پارچه شیعه ئکی تر که دوا وشه ی هه موو به یته کانی «قهت» ه خراونه ته پیتی «تی» وه.
 دیاره «مه حوی» خویشی ههر وای کردوه و وای و بستوره، چونکه و بستوویه تی هه موو
 پیته کانی نه لف و بی پر کاته وه، وهك چون پارچه یه کیشی بۆ «لامه لفه لا» تهر خان کردبوو و تیمه
 خستمانه بهر پیتی نه لف. له بهر نه وه که وشه ی «قات» ههر چه ند له بنچینه دا له «قهحت» ی
 عه ره بییه وه هاتووه، که س به م شیوه یه به عه ره بی دانانئ، نه م پارچه شیعه مان هینا یه ئیره و
 له جی خویدا له پیتی «تی» دا دامان نا، به لام نه وی «قهت» مان له وی هیسته وه چونکه وشه ی
 «قهت» ههر چه ند له کور دیدا به «قهت» ده خوینر یته وه، ده سکاریه کی وای نه کراوه دیمه نه که ی
 بگورئ.

(۱) واته: له م سرده مه دا، وهك ده می یار دیار نیه، هه روه ها راستیش قات بووه. له بهر نه وه ش
 که له پاش خه م و ناخوشی خوشی په یدا ده بی، وهك خوا له قورئاندا ده فهر مویت: ﴿إِنَّ مَعَ
 الْعُسْرِ يُسْرًا﴾ واته له گهل نارپه حه تیدا ره حه تی هه یه، خه م و ناخوشیش قات بووه، نه وهك
 پیوست بی له وه پاش خوشی به دوا دا بی.

مه به ست له دیار نه بوونی ده می یار یا ده بی بچو وکی بی که واته نه وه نده بچو وکه وهك دیار
 نه بی وایه، یا ده بی بی لوتفی و قسه نه کردن بی.

﴿﴾

مەسەلی عەهد و وەفا وەك مەسەلی عەنقاہ
 پیاوہتی باسی لەكن كەس مەكە، ئادەم بووہ قات (۲)
 لە ھەموو جیئ لە چ كەس بیئنی مرووہت نایئ
 كەرەم و سیدق و وەفا ئیستە لە عالەم بووہ قات (۳)
 بە دوو بەیتی غەم و دەردی دل ئەگەر بیئنمە عەرز
 كەسی وا عەرزی كریئ خوئنیە، مەحرەم بووہ قات (۴)
 بە ھەموو دەم لە سەدەد باس و قسەی ئەو دەمە دام
 كە دەمی باسی بكەم، كەس نیە، ھەمدەم بووہ قات (۵)
 بە حەددی بیئ ئەدەبی باوہ، لەمەولا سەبیاد
 پەکی راوی بكەوئ كەلبی موعەللەم بووہ قات (۶)

لە نیوان ھەردوو «دەم» و ھەردوو «ھەم» دا «جیناسی تەواو» و لە نیوان «دەم» و «ھەم» و «كەم» «غەم» دا «جیناسی لایحیق» ھەیە.
 (۲) عەنقا: بالدارتکی وەھمیە. ئادەم: بنیادەم.
 واتە: وەفاو پەیمان راگرتن وەك عەنقا ی لئ ھاتووہ، دەنگی ھەیە و رەنگی نیە. پیاویش
 نەماوہ پیاوہتی لئ بوہ شیتتەوہ، بۆیە باسی پیاوہتی لای كەس مەكە.
 (۳) بیئ: بۆن. بیئنی (ن): بۆنی. وەفا (ن): سەفا.
 (۴) عەرز: لئكدانەوہ و باس كردن.
 مەبەستی لەوہیە دنیا وای لئ ھاتووہ بنیادەم لە ھەموو لایئ خۆی بە نامۆ دەزانئ و كەسئ
 نیە شەریکی خەمی بیئ و پئی مەحرەم بیئ.
 (۵) واتە: بە ھەموو ھۆیەکی لئكدانەوہ و تیگەیانندن دەمەوئ تاوئ باسی دەمی یار بكەم،
 كەچی كەس نیە گوئیم بۆ شل بكاو ھاودەم قات بووہ.
 لە كۆكردنەوہی ئەم چوار «دەم» دا وشە ئارایی و «جیناس» یكی ناسك ھەیە.
 (۶) سەبیاد: راوچی. كەلبی موعەللەم: سەگی تەعلیم دادراو.

حەقى وت ئەو كەسە: نابەم ئىكە ناوى «مەحوى»
كەسى وازىكرى ئەوانەى كە لە كن كەم، بووہ قات (۷)

- ۳ -

خزر ئەگەر چاوى حەياتى بربىه ئاوى حەيات
من لە خاكى دەرى جانانەمە ھەر چاوى حەيات (۱)
مردنىكى لەبەر ئەو قاپىبەدا مەردانە
بە خودا چاترە ئەمپرۆ لە گلاراوى حەيات (۲)

﴿﴾

واتە: بى ئەدەبى بە رادەيەك پەرى سەندووہ، تەنانەت حەيواناتىشى گرتووہ تەوہ. بۆيە
ئەگەر راوچىش پىوستى بە سەگى تەعلیم دادراو بى بۆ راو دەستى ناكەوئى، چونكە
سەگە كانىش لەبەر بى ئەدەبى تەعلیم دانادرن. دەشگونجى مەبەستى ئەوہ بى: بنیادەمى وەك سەگ ئەوہندە زۆر بووہ كەس نەماوہ
تەعلیمى سەگ دابداو سەگ فێرکردن فەرامۆش كراوہ. ھەر وەھا دەشگونجى مەعنای بەیتە كە والى بدرتەوہ: كە وا بى ئەدەبى بە جورئى بلاو
بووہ تەوہ. خەلكە كەى ھەموو كرددووہ بە سەگ و لەوہش بەولاوہ كرددوونى بە سەگىكى وا
قابىلى تەعلیم دادان نەبن، بۆيە ئەگەر راوچى پەكى لەسەر سەگى تەعلیم دادراو بكەوئى
دەستى ناكەوئى، چونكە سەگە كان لەوہ دەرچوون كە قابىلى تەعلیم دادان بن.
(۷) واتە: ئەوہى وتى جارنىكى تر ناوى «مەحوى» نابەم چونكە كەسى وا نەماوہ ناوى ئەو
جۆرە كەسانەى لا بەرم، حەقى بوو و قسەيەكى راستى كرد.

- ۳ -

(۱) واتە: ئەگەر خدرى زىندە چاوى تەماى ژيانى ھەمىشەى بربىتە «ئاوى حەيات» و بە تەما
بووبى لە رىنگاى خواردنەوہى ئەو ئاووہ ژيانى ھەمىشە بۆ خۆى مسۆگەر بكا، ئەوا من وا
ناكەم... من خۆلى بەردەرگاى ياران دەخۆم، بۆ ئەوہى بۆيم و چاوى تەماى ژيانى ھەمىشەم
نەو خۆلەيە، يا من ھەولم ھەر بۆگەيشتن بە يارە و لە ژيانمدا ھەر ئەوہم دەوئى.
(۲) ئەم بەیتە لە حوكمى بەلگەدايە بۆ بەيتى پىشوو، واتە: من بۆيە چاوەرپوانى ژيان لەوہ

﴿﴾

تەنکە تووژئیکی کشاوه به رووا قولزومی مهوت
 وهك حەبابی به ههوا بەنده نرا ناوی حەیات (۳)
 ئەگەر ئازادەگییەك بێ له عەدەمدا بوومان
 چی هەیه غەیری به پێچی پەلەپەل داوی حەیات (۴)

دەكەم كه له ناو خۆلی بەردەرگای یاراندا بکهوم و لهو خۆلە بخۆم، چونکه تەنانهت مردنیکی
 مەردانە له ناو ئەو خۆلەدا له ژبانی ناخۆش و دانەمەزراو وهك گلازاو کردنی ئەمەڕۆ چاترە...
 (۳) قولزوم: دەریای سوور. مەبەست تێکرای دەریایە. حەباب: بڵقی سەر ئاو، ئەو
 قولنەییە کاتی هەڵدانی شتی بۆ ناو ئاو پەیدا دەبێ.
 واتە: مەرگ وهك دەریایەکی گەورە و قوول وایە، تووژئیکی تەنکی بەسەردا کشاوه وهك ئەو
 بڵقی بەسەر ئاو هە پەیدا دەبێ؛ ئەو تووژە ناو نراوه ژبان. جا بێ بەراوردیکی ژبان و مردن بە
 یەك بکه و بزانه چۆن مردن برانەوهی نیه و ژبان به فووبهك دادەمرێتەوه.
 مەبەستی مه حوی گەیانندی مەفهوومیکی فەلسەفییە، کەوا گرایە لەم جیهانەدا مەرگ و
 نەبوونی ئەسلە و ژبان و بوون ناپایە دارە.
 (۴) ئازادەگی: سەر بەستی.

ئەم بەیتە له حوکمی بەلگە هینانەوه دایە بۆ بەیتی پێشوو، دەلی: نەبوون، هیچ نەبێ
 سەر بەستیەکی بۆ بنیادەم تیا، لەم هەموو کۆت و زنجیرە جۆر بە جۆرە ماددی و رۆحییانە
 بە خۆیانەوه یان بەستوووەتەوه. بەلام ژبان چیه، له داویکی به پەلەپەل پێچ دراو زیاتر که
 سەرەرای ئەو هەش که داوه، لەبەر به پەل پەل پێچ درانە که ی ئالۆزاوه و بووه به گری کۆتره و
 ئەو نەندە سەری هەیه مەروی هەرگیز لێ رزگار نابێ.

ئەم بەیتە جۆرە دەربڕینیکی قوولی هەستی بێزارییە لەلایەن مەحوییهوه لهو هەموو
 داوانە ی مرویان له ژباندای پێ بەستراوەتەوه و له هەموو جۆرە ئازادییه کی راستە قینە بێ بەشیان
 کردوو.

دوو ریش نیه مه حوی مەبەستی له «بوومان» ئەم مەعنایه نەبێ که ئیمە دامانی، بەلکه «بۆ
 مان» بێ، واتە «بۆ ژبان». ئەگەر وابێ ئەوا بۆ چوونە که ی زۆر قوولتر دەبێ، واتە تەنها له جیهانی
 «نەبوون» دا له وانهیه «بوون» جۆرە سەر بەستییه کی دەسگیر بێ...
 بوومان (ن): وێمان.

دهم له دهم نانی ره قیانی چ بی مروه تیه
 تیکه لی ئاوی ده باخانه ده کا ئاوی حیات (۵)
 به و هه موو تالییه وه شه ربه تی مهرگ، ئه هلی حه یا
 خوش گه وارا تره بوی ئیسته له شه کراوی حیات (۶)
 ئیزنی چوونه چه مهنی وه سللی سپیرا به ره قیب
 «مه حویا» بمره که مردن بووه میراوی حیات (۷)

(۵) ده با خانه: ده باغ خانه.

مه حوی له م به یته دا «دهم له دهم نان» ی که به مه عنا «له گه لدا که وتنه قسه و شه ره دهم»، به مه عنا حه رفیه که ی مه عنا لی داوه ته وه، واته: که یار قسه له گه ل به دکاره کانی ده کا که بۆ ئه وه ناشین دهم بنیته ده میان و قسه یان له گه ل بکا، وه ک ئه وه وایه ده می نایته ناو ده میان و که ده میشی نایه ناو ده میان، وه ک ئه وه وایه ئاوی حیات که تفی ده می ئه وه له گه ل ئاوی پیسی ده باغ خانه که تفی ده می به دکارانه تیکه ل بکات، ئه مهش کارنکی ئیجگار بی مروه تانه یه.
 (۶) گه وارا: قووت چوو.

واته: ژبان ئه وه نده ناخوش بووه، شه ربه تی مهرگ به و هه موو تالییه وه که هه یه لای بنیاده می به حه یا له شه کراوی ژبان باشتر قووت ده چی.

ئه مهش ده نگه نا ره زایی ده برینکی تری مه حوییه له باری ناخوشی ژبانی کۆمه لایه تی سه رده م، که خوشی بۆ که سی تیا نه بووه قه در و حه یای خۆ را گیر بکا.
 (۷) چه مهن: چه مهن، سه وزایی.

واته: ماده م ریگای گه یشتن به یار و چوونه ناو باخچه ی بی گه یشتنی به ده ست به دکار بی، مردن خوشتره، چونکه چاوه پروانی هه یج جۆره خوشیه ک له ژبان ناکری، ماده م کلیلی ده رگا که ی به ده ست مهرگه وه بی و مهرگ میراوی کانیاو و جۆگه ی ژین بی.

له م پارچه شیعه دا ئه م به یته چله پۆبه ی شانازی کردنی مه حوییه به سه ره رزی خۆی و به خۆ شل نه کردنیه وه له بهر باری ناله باری ژباندا که کاروباری داوه ته ده ستی که سانی ناکه س و ناشایسته و ده بوو مه حوی ناچار بوایه سه ر بۆ ئه و جۆره که سانه شو ر بکا.

به کار هینانی «سپیرا» له باتی «سپیرا» به لگه به کی زمانه وانیه له مه حوییه وه بۆ دروست بوونی سووک کردنی فیعل کاتی که دوو پیتی هاوچه شننی تیا کۆ بیته وه و به کار هینانیان بیکه وه له سه ر زمان قورس بی.

- ۴ -

خه لاسی بوونی قهت ناوی ئه سیری زولفی زنجیرت
 له بهر تیرت، مه له ك بی، هه لفرینی نه بووه نه خچیرت^(۱)
 موژهت قوللابی گیرا، زولفی دلگیرت که مه ند ئاسا
 مه حاله بهرگری یا به ربیی که س که وته بهر گیرت^(۲)
 له ناوا باسی تۆبه ی تۆ بوو ئه مرۆ ئه ی سته مگه ر شوخ
 بخه ئه م تۆبه پاشی کوشتنی من، تۆ بی یو پیرت^(۳)
 به دهنگی ناله وه م هات، ئه و ده مه روچ هاته سه ر لیوم
 بلی: ئه ی ناله، ئاخیر ئیسته من چ بکه م له ته ئسیرت^(۴)

- ۴ -

(۱) مه له ك: مه لایكه، فریشته. نه خچیر: نیچیر.
 واته: دیلی که مه ندی زولفی تۆ هه رگیز نایه وی رزگار ببی و نیچیری راوت ئه گه ر
 فریشته ش بی هه رگیز له بهر تیری تۆ هه لئا فری و ده یه وی به و تیره بپیکری، چونکه دلدار
 ده یه وی هه میشه له یاره که یه وه نزیك بی.
 (۲) گیرا: بگیری. که مه ند ئاسا: وه ك که مه ند.
 واته: برژانگت وه ك قولاییکی شت بیا هه لواسین وایه که هه رگیز شتی لی بهر نه بیته وه و
 زولفی دلگیریشته وه ك که مه ند وایه. ئه وی که وته داوی برژانگ و زولفته وه مه حاله بتوانی
 خوئی بپاریزی یا خوئی ده رباز بکا.
 ئه م به یته «له ف و نه شری مورته ب» ی تیدا یه، «بهرگری» بو «قوللاب» و «به ربیی» بو
 «زولف» ده گه ریته وه.
 (۳) واته: نازداره سته مکاره که م! ئه مرۆ باسی تۆبه ی تۆ له ئارادا بوو که وه ده ست له نازاردانی
 دلدارانت هه لده گری. ده ستم دامینت بیکه به خاتری ئه و پیره ی تۆبه ی له سه ر ده ستدا
 داده ده ی جاری تۆبه مه که تا من به ته واوی ده کوژی و که مه ند کیشی خوتم ده که ی. تۆبه که ت
 بخه ره پاش کوشتنی من.
 (۴) واته: یار به دم ناله مه وه نه هات تا گیانم گه یشته سه ر لیوم و که وته گیانه لا... جا توخوا
 من که وه ئیستا گیانم ده رده چی، ده بی تازه چ که لکی له که لک به خشین ناله که م وه ربگرم!

له چىنى پەرچەما نوورى جەينى دى، وتى زاھىد:
 كه سووتا دامى تەزويرم بە نوورى دامى تەنویرت (۵)
 فەزىلەى ئەسل و فەسل ئىنسانى پى نابتى بە ساحىب فەزىل
 كه تۆكۆسەى، بە تۆچى مامە رىشى باب و باپىرت! (۶)
 له خاكى پاكى ئەو بەردەرکه داگەوزا رەقىب، ئامان
 دەرىكە، حەيفە گوور ئاسن خەسارەت دالە ئىكسىرت (۷)

(۵) جەين: ناوچا، تەوئىل. دام: داو.

واتە: زاھىدى ساختە كار كه لەژىر چىنى پەرچەمى ياردا نوورى ناوچاوانى دى، دنيا روون دەكاتەو ھاوارى لى ھەلسا، وتى وا داوى ساختە و فرۆفیلەم بە تىشكى ناوچاوانت سووتا كه كر دووتە بە داو بۆگىرۆدە كردنى ئەوانەى رىى فرۆفیل دەگرەنەبەر.

سووتا (ن): پچرا، نوورى (ن): زۆرى.

(۶) ئەسل و فەسل: باو باپىر.

واتە: كەس بەو ھەورە نابتى كه باب و باپىرى پياو بووبن و گەورە بووبن، ھەك چۆن كەسى خۆى كۆسە بى بەو ھەورە نابتى بە خاوەن رىش كەوا ئەوان خاوەن رىش بووبن. مەبەستى لەو ھەورە كە گەورە بى راستە قىنە ئەو ھەورە بىيادەم خۆى گەورە و پياو بى نەك بە گەورە بى و پياو تى كەسى تر بنازى.

ھەك ئاگاداران دووبادى دەكەنەو مەبەستى مەحوى لە «كۆسە» كەسىكى تايەتە لەو پياو ماقولانەى سلیمانى كە لە باب و باپىر يانەو ھەورە رى و شوئىكى گەورە يان بۆ بەجى مابوو و بەيوەندىيان لە گەل مەحوى باش نەبوو...

(۷) گوور ئاسن: ئاسنە كوتە و ژەنگ ھەلاوردوو و خلتەى بەر كورەى ئاسنگەر. ئىكسىر: كىميا گەرانى كۆن بە ماى ھەورە كىان و توو، ماى ھەورە بى نرخی پى كراو ھەورە بە نرخی ھەك جيو ھەورە بە زيو مس بە زىر. كە ماى ھەورە و ھىشتا نەدۆزراو ھەورە.

واتە: بەدكار لە خاكى بەردەرگای مالى ياردا گەوزا، دەستم دامىنت ئازىز، بەدكار ھەك ئاسنە كوتە و خاكى بەردەرگای تۆش ھەك ئىكسىر و ھەورە، حەيفە ئىكسىر كى و اگران بەھا بدرى لە ئاسنە كوتە ھەورە كى و ناچىز و بى باىخ... دەسا دەرىكە و دوورى خەروە با ئەو سەر بەرزى ھەورە دەسگىر نەبى.

له بهر باری مه حبهیت ئاسمان و ئهرز ئه نالینن
 چیه ئهم ده عوییهت زاهید، جلی لی باره گاپیرت (۸)
 شوکر «مه حوی» که وا موددیکه ناوی چووبووه نیسیان
 له زومرپی وه عدی کوشتن هاتوانا هاته وه بیرت (۹)

- ۵ -

«جگر ز زخم تو معمور و دل ز غم شاداست»
 ئه مه نده بابته تی عهیشی نه داوه بو شا دهست (۱)

(۸) ده عوی: ئیددیعا.

واته: زاهید! گاپیری نه فسی تو ئه وه نده لی نه هاتوو و بار نه بهره جله کانی خۆی لی بووه به تهوق و کاری خۆی پی به پرتوه نابری. چیه وا ئیستا هاتوو ئیددیعا یه لگرتنی باری قورسی عیشقی خودا ده که ی که ئه رکیکی ئه وه نده قورسه زهوی و ئاسمان پیان هه لئه گیراوه.
 مه حوی له م به یته دا ئیشاره تی بو ئایه تی: ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا، وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا، وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ، إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُلًا﴾ کردوو که واته: ئیمه ئه رکی لی پرسینه وه مان خسته ئه ستوی ئاسمان و زهوی و شاخه کان. که سیان هه لیان نه گرت و ترسان، ئاده میزاد هه لی گرت، ئه و خرابی کرد له گه ل خۆی و سوودی خۆی نه ده زانی.
 ئایه ته که شی به پیی ری و شوینی ئه هلی ته سه ووف مه عنا لی داوه ته وه، چونکه له ته فسیره کاندایه مانته به ئه رکی لی پرسینه وه مه عنا لی دراوه ته وه، به لام به پیی واتای به یته که خۆشه وستی خواو عیشقی راسته قینه یه...
 (۹) واته: ده می بوو ناوی مه حوی له بیر چووبووه وه، له سایه ی خواوه وا له ریزی ئه وانه دا که واده ی کوشتنیان هاتوو وه، که وته وه یادت...

- ۵ -

ئهم پارچه شیعره له دیوانه چاپ کراوه که دا نیه.

(۱) واته: جگهرم به زامی تیری تو ئاوه دان بووه ته وه، هه رکوی دیوانی جی نووکی تیری توی پیوه یه. دلشیم به هۆی خه فه تی بی په حمی تووه شادمانه، چونکه ئه گه ر تو بیر کردنه وت

﴿

له سینه جوښشی نالینه، چاوه پر ئه سرین
«ز یمن جور تو اقلیم درد آباد است» (۲)
قورئ بکهم به سهرا یا به دادرینی بهرؤک
حەقی مه حەببەت ئەداکەم، بدە ی خودایا دەست (۳)
غەنیمەتە، به دەم و دەستی بگره دامەنی دۆست
له دەستی خۆتی مەدە، داویە خودا تا دەست (۴)

﴿﴾

له دلی من مه بهست نه بوایه خەفەتت بۆ فەراهم نەدە کرد. کەواته ئەمه ئه وێهه پەڕی به ختەوه ریه
و هەرگیز ئەمە نەدە بابەتی خوښی بۆ پادشایش هەلنە کە وتوو.

نیوه فارسییه کە ی ئەم بهیته و بهیتی پاشه وه ی هی «حافیز» ی شیرازین. ئەم جوړه
دەسکاری کردنه ی شیعر پێی دەلین «تَشطیر»، واتە: نیوه نیوه کردن.

(۲) واتە: گوئ له سینە دەگری دەبینی وا نالە ی تیدا هاتوو ته جوښ... سهیری چاویش
دەکە ی دەبینی وا پر بووه له فرمیسک. له خوا به زیاد بێ له بهرە کە تی ستمی تۆوه ولاتی دل
ئاوه دان بووه ته وه.

ناسکی ئەم بهیته له وه دا به ولات به ستم وێران دەبێ، کە چی ستمی یار ئه وه نده به پیت و
به ره کە ته بووه به هۆی ته قینی کانیای چاو و به مایه ی به زم و گۆرانی و مۆسیقا وتنی ناو سینە
کە ئه وه ش نیشانه ی ئاوه دانیه.

(۳) واتە: بنیادەم دەبێ به وه فا بێ و سوپاسی چاکه ی له بهر چاو بێ... سا خویه دەستم بدە ی
له خوښی ئەم هه موو ناز و نعیمة ته دا حەقی خوښه وستی به جی بینم و قورئ بکهم به سه ر
خۆمداو بهرؤکی خۆم له خوښیاندایا دادرم.
(۴) غەنیمەت: تالان. دامەن: داوین.

واتە: ئەمه کە ئیسته بۆت هه لکه وتوو یارت لێوه نزیکه خه ریکی ستمکاریه له گه لت،
تالانه هاتوو ته بهر دەستت، تا خوا دەست و دەسه لاتی داوی له دەستی خۆتی مەدە و داوینی
یار به دەم و دەست بگره.

وتم: نیازمه بهر پیتی خهم سهرم، فهرموی
 به ناز و عیشوه: شههی بوگه دا که نادا دهست (۵)
 له پی حه رامه زرهی سلیسلیلهی موقه ددهسی عیشق
 بی به شیر و مه گهر هه لگری له دنیا دهست (۶)
 هیلاکی دهستی حه نایته، کوشته بی دهمی تیغ
 نه من شکاری پابهسته و نه تو با دهست (۷)
 به دهستی غونچه دهمی، دهستی دا که به یعت بوم
 چ ناره زوممه له «عیسا» دم و له «موسا» دهست (۸)

(۵) عیشوه: ناز. شههی: پادشایه تی.

مه بهستی له وهیه سهر خسته بهر پی یار له حوکمی پادشایه تیدایه و بوگه دا نالوی...

به ریپتی خهم (ن): به ریپت بخهم.

(۶) واته: زنجیری عیشق ناکرپته پی هه موو کهس و هه موو کهس شایانی خه لاتی وا پیروز
 نیه. بو نه وهی نه زنجیره بکرپته پیت و له پیتدا زرهی بی، پیوسته بی به شیر و نه وهنده نازا
 بی بتوانی دهست له دنیا هه لگری.

دهش توانی «له پی» به «له پی» بخوینرپته وه. لهم حاله دا پیوسته «بی» و «هه لگری» یس
 به «بی» و «هه لگری» بخوینرپته وه.

(۷) حه نایی: خه نه یی، سوور. شکار: نیچیر. پابهسته: پی به ستراو.

واته: من به دهستی وهك خه نه تی گیراو سووری تو کوژراوم و نهو سووری به دهسته وه
 خه نه نیه، خوینی منه. من بی به کارهینانی دهمی تیغ کوژراوم... منی نیچیری پی به ستراو ده بی
 له ئاست تو ی به دهست و دهسه لاتاردا چیم پی بکری!

(۸) غونچه دم: نه وهی دهمی نه وهنده بچووک بی وهك خونچه ی نه پشکووتوو وابی.
 به یعت: به پیشه وای خو په سه ند کردن.

واته: من که بوم ری که وی دهستی به یعت پی کردن بخه مه دهستی نازدارنکی خونچه
 ده مه وه، ئیترچ ناره زوممه کم هه یه له هه ناسه ی مردوو زیندوو که ره وهی عیساو له دهستی سپی
 موسا که وهك چرا تیشکی ده دایه وه!

به دهستی دووده کهون ئەهلی، ئەر له پئی کهوتن
 بهسم نه دیوه له دنیا، هه تا کو بر وا دهست (۹)
 بلئی به ئەهلی حهسه د «مه حویا» وه کوو «حافیز»:
 «قبول خاطر و لطف سخن خداداد است» (۱۰)

له دیوانه دهستوو سه که ی شیخ عومهری کورپی شاعیردا، ههروهاله نوسخه یه کی تریشدا، له نیتوان ئەم بهیته و بهیتی داها توودا جینگه ی بهیتیک به سپه تی هیلراوه ته وه. زیاتر له وه ده چی نیشانه ی ئەوه بی ئەم پارچه یه بهیتیکی ناته واو بی. غه زه لیش زیاتر تاقه. ئەمهش به لگه یه کی تری ناته واوی بهیتیکه له م شوئنه دا.

(۹) فهوتانی بهیتیک له پیش ئەم بهیته وه رینگای ئەوه ی لئ گرتوین بزاین مه بهستی مه حوی به وردی له م بهیته چیه و باسی کی ده کا. بۆیه ده بی بلیین که وا دهست ده دا باسی دلدارانی راسته قینه بکاو بلئی ئەمانه تا پیشان هه بی راده کهن به دوا ی یارداو که له پئی کهوتن له سه ر دهست ده رۆن به پێدا بۆلای و دوا ی ده کهون، چونکه له جیهانی دلداریدا تا دهست بر واو ده سه لات هه بی «بهس» نیه و ناوتری، وه ک خوا فه رمویه تی: «وَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ» واته: چه ندتان له توانادا بی خۆتان له خوا بیارێزن و بی فه رمانی مه کهن. هه روا ده ستیش ده دا مه بهستی له ئەهلی دنیا بی و بلئی: دنیا په رست به هیچ تیر ناخوا، ئەگه ر له پیش کهوت به دهست بۆی ده که وئته چنگه کرپی... من هه رگیز «بهس» و قه ناعه تم له دنیا دا نه دیوه و کهس به هیچ دانا که وئ و مه گه ر گل چاوی برسی ئاده میزاد تیر بکا.

به دهستی دوو ده کهون (ن): به دهست دووی ده کهون. ئەر (ن): گه ر.

(۱۰) واته: مه حوی، تۆش وه ک حافیزی شیرازی، بلئی به وانه ی به خیلیت پی ده بن له بهر ئەوه که شیعره کانت لای خه لک په سه ند و جوانن و قسه ت ناسکه، بلئی: ئەم به هره یه خوا پئی به خشیوم و له که سه وه نیه و ئیوهش له داخا هه ر له ورگی خۆتان بدهن!

- ۶ -

نه وهك هەر چاوی مهسته، خوشی هەر مهست
 به لادا دئ، كه دئ، وهك توركى سه رمهست^(۱)
 له چه جلهی ناز و ئیعزازی به سه د ناز
 خودا تۆ حافیزی بی، هاته دهر مهست^(۲)
 به دوویا شیخ و سوئی مهستی عیشقی
 له ریئا كه وتوون مهسته له سه رمهست^(۳)
 نیگاهی مهستی تا مهستانی ری دا
 نه ما له و جینگه ریگهی كهس له بهر مهست^(۴)
 بنازم به و پیالهی چاوی مهسته
 به یهك پرشنگی عالم سه ربه سه رمهست^(۵)

- ۶ -

ئهم پارچه شیعره له دیوانه چاپ کراوه كه دا نه.
 (۱) تورك: له ئه ده بیاتی كۆندا كینایه به له یاری شوخ و جوان.
 له نیتوان «دئ» ی «به لادا دئ» و «دئ» ی «كه دئ» دا جیناس و وشه ئاراییه کی جوان هه به.
 (۲) چه جله: شوئنی تایبه تی به كه م شهوی بووك و زاوا. ئیعزاز: قه در لئ گرتن. مهست: به
 حالی سه رخۆشییه وه.
 (۳) مهسته له سه رمهست: هه موو لال و پال به سه رمه خوشی به سه رمه كه دا كه وتوون.
 (۴) نیگاه: چاو.
 واته: ههر كه چاوی مهستی ریگای سه رخۆشه كانی عیشقی خۆی دا له ده وری كۆبینه وه،
 سه رخۆشی ته ماشای ئه وه نده لئ كۆبو وه وه، ئه وه ده ورو به ره جینگهی كه سی تیا نه ما.
 (۵) یهك پرشنگی (ن): پرشنگی کی.

له بهر حوكمی نیگایا قاته هوشیار
هه تا چاوی بکا بر، مهسته، هه مهست
وتی: سهیری دهرو دهشتم نه ماوه
له چاوم مهوج نه دا، پر دهشت و دهه مهست (۶)
به جوز مهی ناوی ئه م ناوه به چی به م
به نه شهی ئه و به شهر هه م «بُوالْبَشْر» مهست (۷)
ده ناسی باده کهی، مه قسوودی حه شره
ده لئی: «مه حوی» بنوو تو تا سه حه ر مهست (۸)

- ۷ -

خه رامی ناز نه گه ر هینایه له نجه سه روی مه وزوونت
وه کوو له یلا، له سه ر ری پرسشی که حالی مه جنوونت (۱)

(۶) واته: یار وتی وهك چون كه سی چاوی پر بووبی له فرمیسك هیچی بی نابینری، منیش
چاوم شه پۆل ده دا له مه ستانی نیگام و دهشت و ده ری پر کردووه و هیچم بی نابینری.
(۷) جوز: بیجگه. ناو: ناز. «بُوالْبَشْر»: باوکی ئاده میزاد، حه زه تی ئادم.
واته: بیجگه له مه ی چ ناوئکی تر هه یه بینیم له م نازه ی یار، که وا ئاده میزاد و باوکی
ئاده میزادیشی به نه شه ی خوی مه ست کردووه.
به جوز (ن): مه گه ر.

(۸) واته: یار ئه م باده ی نیگای خویه ده ناسی که وا مه به سستی کۆ کردنه وه ی سه رخۆشانیه تی
له ده وری خوی و روژی حه شریش روژی کۆ کردنه وه ی خه لکه له سه حرای مه حشه ردا، بۆیه
پیم ده لئی مه حوی تا روژی حه شر هه ر سه رخۆشی نیگام به و، به سه رخۆشی بنوو تا ئه و روژه
که هه موو جیهانم له ده ور کۆ ده بیته وه.

- ۷ -

(۱) خه رام: کرده وه یه كه که له رووی نازه وه بی، کینایه یه له رویشتنی به ناز. مه وزوون: رێك.

ده ترسم گهردی خوینی من له شیشهی گهردنت نیشی
 وه گهرنا، غه م نیه بمرم له چهسرهت لیوی مه یگوونت (۲)
 خهرامت چوویه باغ و سهروی بهر بادی خه جالته دا
 گولی ههروهك درك ئالونه داوینسی واژوونت (۳)
 كه مهندی زولفی وهك ئه بریشمی خاوی نیگار یکت
 له دل ئالا، خه یالی خاوه، دل له و داوه بهر بوونت (۴)

پرسش: پرسیار.

واته: ئه گهر رهوتی نازدارانه بالای وهك سهرو رتک و بهرزتی هینایه له نجه و لار و وهك له یلاکه و تیه ری، له سه ر رتیه پرسیار یکیش له حالی منی وهك مه جنوون عه و دال بووی خۆت بکه.

(۲) مه یگوون: وهك مهی، سور.

واته: خهفتهی ئه وه م نیه له تاو دهردی دووری لیوی سوورت بمرم، ترسی ئه وه م ههیه تۆزی خوینی وشك بووه وه م له شووشه ی گهردنت بنیشی و له كه داری بکا، بۆیه نامه وی به و دهردی دووریه بم کوژی. مه به ست له تۆزی خوینی وشك بووه وه، ئوبالی تاوانی كوشتنه كه یه. (۳) واژوون: سه ره و خوار کراوه.

واته: شنه ی له نجه و لاری تۆ چووه ناو باخ و داری سهروی دایه بهر بای خه جالته كه به راوردی خۆی له گه لی کرد. گولانی ناو باخیش به جۆری گیرۆده ی بوون وهك درك له داوینی هه له وگه راوی ئالان. مه به ست ئه وه یه كه سهروی رتک و بهرز له چاو بالای یاردا نانوتی و گولاله ی جوانی ناو باخ له ئاست بۆنی خویشی داوینیدا نمووی نیه.

(۴) واته: كه كه مهندی زولفی وهك ئاوریشمی خاوی یاریکت له دل ئالا، ئیتر خه یالی خاوه تا ماوی له داوی ئه و كه مهنده رزگار بیی.

نیگار یکت (ن): نیگارینت. به پی ئه م نوسخه یه مه عنای به یته كه به م جۆره ده بی: دل بووه به داوی زولفی وهك رهنگا وره نگ جوانی وهك ئاوریشم خاوته وه. خه یالی خاوه ئیتر جار یکتی تر له و داوه بهر بیی.

له تیوان هه ردوو «خاو» دا جیناس و وشه ئاراییه کی ناسك هه یه.

حەیاتى تازە دیتە بەرم و رۆحم دەردەچى، وەرنا
سەداينكى نيه وهك مهوجى گهوههر هاتن و چوونت^(۵)
له هەر شيعرى له ديوانت دهجۆشى نەشئەين «مەحوى»
سەداينكى له يەكتر جوئ دەدا هەر تارى قانونت^(۶)
له چەند و چوونى دنياڤا به زايە چوونى عومرم چەندا!
خودايا بەس به زايە چم، به حەققى زاتى بئى چوونت!^(۷)

- ۸ -

به دەم مهوجى خوئى ئەشكەوهم، پروانه چۆنم بۆت!
دەروونم كەيلى زووخی دەرد و غەم، پروانه چۆنم بۆت!^(۱)

(۵) واتە: بەوهدا بە هاتن و چوونت دەزانم كە ديت زیندوو دەبمەوه و كە دەپۆى دەمرم،
ئەگینا خۆ هات و چۆت دەنگى نایەت، وهك شەپۆلى تیشكى گەوههري شەوچراغ كە
دەردەكەوئ دنيا روون دەكاتەوه و كە دەروا دنيا تاريك دەبیتەوه.

مهوجى (ن): ئاوى.

(۶) تار: ژئ. قانون: ئامپيرىكى مۇسقىاھ.

واتە: شيعرى مهحوى ئەوهندە بەتام و خوئيه، ئەك هەر پارچەبەكى، بەلكوو هەر تاقە
بەيتىكى تامىكى تايەتى هەيە و لە خۆشيدا لە ئاوازی مۇسقىا دەچى، لە گوئدا كە هەر ژيەكى
دەنگىكى جيا لە دەنگى ژىكانى تری بدا.

(۷) بئى چوون: بئى هاوتا.

واتە: با بەسى بئى بەزايە چوونى عومرم لە ئال و وئلى دنياڤا، خوايه تۆبى و زاتى بئى هاوتای
خۆت بگەرە فریام با لەمە زیاتر بەزايە نەچم.

- ۸ -

(۱) واتە: بەراوردئ لە ئیوان بئى پەرەحمى خۆت و دلسووزى مندا بکە، لەتاو دەردى تۆ
كەوتوو مەتە سەر لاڤاوى خوئناوى فرمیسکم و دەروونم پەرە لە زووخی غەم و مەینەتى تۆو
هیشتاش هەر دەس بەردارت نابم.

ره قیبی سه گ چه زی بوو، کو شتمت، سه یری که چونی بوم
 دوعا بو دهست و تیغت من ده کهم، پروانه چونم بوت! (۲)
 به غه دداری نه وه که ناوت بهرن، بم نه نجنی، قهت من
 شکاتی جهوری تو بهر کهس ده بهم؟ پروانه چونم بوت! (۳)
 هه ناسه ی ناگریم برده وه بهر، تا دهروونم سووت
 به ناله تا دلّت سه خلت نه دهه، پروانه چونم بوت! (۴)
 بیانوو بگره، شیوه ی خوت بشیونه به من کوشتن
 وهها چاوی بهدت لی لاده دهه، پروانه چونم بوت! (۵)
 به تاوی گریه هه ردهم ناوی چاوم شستووه، نه که جیت
 به خوین تاغوشته بی، تو، چاوه کهم، پروانه چونم بوت! (۶)

(۲) واته: سه یری خوت بکه و سه یری منیش بکه. به دکار ناره زوی له وه به من له نیواندا
 نه مینم، تیش له سه ر ناره زوی نه وه ده مکوزی، که چی منیش له جیاتی گله بی و دوعای شه
 لی کردن دوعا بو دهست و تیغت ده کهم.

(۳) واته: نه نجن نه نجیشم بکه ی شکات له دهست تو نابه مه بهر کهس، نه وه که خه لک پیّت
 بلین غه ددار و سته مکاره. جا سه یر که من بو تو چونم.

(۴) واته: بو نه وه ی به ناله نال دلّت بازار نه دهه، هه ناسه ی گهرمی خوم برده وه ناو سینگم و
 هه ناسه م هه لنه کیشتا تا دلّم سووتا.

نیوه ی به که می نه م به یته له چه ند نوسخه به کی ترده بهم جوره به:

هه ناسه ی ناگری به رداومه بهر تاوی دهروونم سووت

(۵) واته: شیوهت زور جوانه، ترسی نه وه م هه به چاوی پیس کارت تی بکا، له بهر نه وه
 شیوه ی خوت بشیونه و بیگوره و رووی خوت ترش بکه و من بکوزه تا کهس وا نه زانی
 شیوهت جوانه و چاوت بدا.

(۶) گریه: گریان. تاغوشته: تیکه ل.

واته: چاوه کانم پرین له خویناوی جگهرم و جیگای توش ناوی چاومه. جا بونه وه ی
 جیگاکه ی تو خویناوه بی، هه ردهم به فرمیسک دای ده شوم.

غەمى خوشى نيه «مه حوى» له دليا، هەر غەمى تۆيه
له عىشقتدا ده كه م غەم بۆ به غەم، پروانه چۆنم بۆت! (۷)

- ۹ -

ئىتتىفاقى ئافتاب ئانى موقابيل بوو به رووت
ئافە تىكى دى نەما تابی، بوەستى رووبە رووت (۱)
دياره خو پەروانه هەر سووتانه ئەسلى موددە عای
بۆيه ئیمەش عاشقین، ئەى شەخسى ئاتەش خو، به خووت (۲)

(۷) به غەم: به خىو.

واتە: مه حوى لەم جيهانەدا نەك خەمى كەسێك يا شتێك، تەنانەت خەمى خویشى له دلدایا، هەر خەمى تۆى له دلدایە. له پیناوى عىشقى تۆدا خەمت بۆ به خىو دەكاو بۆئەوهى هەمیشە بەرابەر بە خو شەو بىستیت بە وه فابى و خەمت بۆ بخوا، هەر خەمت بۆ به خىو دەكا. وا دياره وشەى «بۆ» له نيوەى دوو هەمى ئەم بەیتەدا «بۆت» بووبى و سووك كرايىتەوه يا بە هەلەى نووسینەوه فەوتابى، چونكە «ت» كە له زاراوهى سلیمانیدا بە دەنگىكى تايه تی دەخوینرێتەوه و لەوانەى نووسەرێ كە تازە دەس بداتە نووسینی كوردی هەستىكى ئەوتۆى بى نەكا. دەشگونجى تىكراى نيوە بەیتە كە بەم جۆرە بخوینرێتەوه:
له عىشقتدا ده كه م غەم بوو به غەم؟ پروانه چۆنم بۆت!

- ۹ -

(۱) ئىتتىفاقى: بە رىكەوت. ئافتاب: خوڤ. ئانى: كاتىك. تاب: تىن.
واتە: بە رىكەوت جار ئىكيان رۆژ تاوێك له گەل رووت رووبە روو بوو؛ دەردىكى واى بەسەر هات توانای نەما له بەرابەرتدا خو رى راگرى.
له «تاب» دا لە تافەت هەيه. له نىوان «بە رووت» و «رووبە رووت» بشدا جیناسى ناتەواو هەيه.

ئىتتىفاقى (ن): ئىتتىفاقەن «اتفاقاً». بوەستى (ن): بمىنى.

(۲) موددە عا: مەبەست، داخوازی. ئاتەش خو: خو و ئاگرین، توند و توورە.

ئەم فیزاعەت بەدووە، حەقتە کە ناپرسی چیه
 تۆیه کئی، دائیم هەزاریکی وه کوو من دوو به دووت^(۳)
 ئەی مه حەبەت! ئاگریکی هینده خوۆش و دل نشین
 ئەو که سهی سووتووته، هەر ئەو ههول ئەدا بو سوو به سووت^(۴)
 ئەم شه راره ی فیرقه ته مه خلوقی وا کرده که باب
 مالیکی دۆزه خ دلی بهم عالهمی ناسووته، سووت^(۵)

واته: په روانه که عاشقی چرا ده بئ مه بهستی ئەو هیه بسووتئ، هەر بۆیه ش ئیمه عاشقی
 خووی تۆ بووین که تازارانی دلدارانه تا تازارمان بدهی.

شه خسی (ن): شه معی.

(۳) فیزاع: هاوار و دهنگه دهنگ. دوو به دوو: دوابه دوا.

واته: ناههقت ناگرم که هه والی دلداره کانت ناپرسی، تۆیی که هه زارانی وه ک منت به دواوه
 بئ و تۆیش هەر ته نهها خوۆت بی، هەر ئەو هه نده پیت ده کری لا به لای ئیمه دا بکه یته وه و سزیمان
 بدهی.

ده شگونی جئ مه عنای «دوو به دووت» و الی بدر یته وه که وا ئەم هه موو خه لکه گشتیان له
 ئاست تۆدا به دوو هه مت داده نرئین.

(۴) دل نشین: له دلدا جئ گرتوو. سووتوو: سووتاو. سوو به سوو: دوو باره سووتاو، یا خود
 ئەملاو ئەولا.

واته: ئەی خوۆشه وستی! تۆ ئاگریکی ئەو هه نده خوۆش و له دلدا جئ گرتووی، هه رکه س
 جارێک پیت سووتا خوا خوا به تی جارێکی تریش پیت بسووتئ، یان کون به کون به دواتا
 ده گه پئ تا جارێکی تریش پیت بسووتئ.

وه سف کردنی خوۆشه وستی به «دل نشین» وه سف کردنیکی ناسکه، چونکه خوۆشه وستی
 هه م دلگیره و هه م له دلشدا به...

(۵) شه راره: پزیسک. مالیک: ده رگاوانی دۆزه خ. ناسووت: مرو فایه تی.

واته: ئاگری دووری له یار خه لکی به جوړئ کردوو به که باب، ته نانهت دل ره قیکی بئ
 به زه یی وه ک مالیکی ده رگاوانی دۆزه خیش دلی بو ئەم ئاده میزادانه سووتا.

سوبھی مه حشر بوو، وت: سوبھی زووه وادهی ویسال
عالمی کوشت ئیتیزی هاتی وادهی زووه زووت^(۶)
بو له باسی زولفیا «مه حوی» نه بیته موشکاف
روح و دلیه «مُدَّة العُمَر» ی نه سیری موو به مووت^(۷)

- ۱۰ -

دهمت چی؟ پر له دور، دورجیکی یاقوت
نیشانه و موری چی؟ خه تیکی زمووت^(۱)

له نیوان «ناسوت» و «سوت» دا جزره جیناسیکی ناقیس هه یه.
عالمی (ن): عالمه ی.

(۶) واته: نه و سبه پیته که داتابوو به کاتی بی گه یشتنت و ده توت زور نریکه و ها نه و نه دت
زانی هات، بوو به روژی حشر و ده رکوت بهم زوانه پی ناگه بن... خه لکیش که نه و نه دت یان
چاوه پروانی کرد واده که هه نه هاته پیته وه، هه موو له تاو ناخوشی چاوه پروانی مردن.
(۷) موشکاف: که سی نه و نه دت ورد و زیره ک بی وه که له وانه بی موو بقلیشینی و له تی کاو بیکا
به دوو که رته وه.

واته: مه حوی حقیه تی له باسی زولفی یاردا ژیر و ورد بی، چونکه به درژیایی ژبانی،
روح و دلی دیلی تال تالی موی زولفی یار بووه و له گه ل یادیا رای بواردووه.

- ۱۰ -

نهم پارچه شیعره له دیوانه چاپ کراوه که دا بلاو نه کراوه ته وه.

(۱) دورج: سندووقیکی بچکولانه یه ژنان گه وهه ر و شتی گران به های خویانی تی ده خه ن.
واته: دهمت دم نه!، سندووقیکی یاقوتیه پره له دانه ی دور که ددانه کاتن، نه و
نیشانه یش که به و سندووقه وه یه خه تیکی وه که زمووت شینه که گه نه تووکی تازه ده رها تووی
سه رلیوته.

به گریانم، وه کوو گول، پیکه نی یار
 له باغی من به بارش غونچه پشکووت (۲)
 قوبوولم که ی نه گهر، لوتفیک ی زوره
 به که متر هیندویکی خالی هیندووت (۳)
 شوکر هر مامه وه بو یادگاری
 به کاری زه خمه که ی شمشیری نه برووت (۴)
 له غه مزه ی چاوت نه برو داگره و بهس
 مه که بو قه تللی عاشق رهنجه، بازووت (۵)
 نه خووشی عیشقی لیوت وه سیه تی کرد:
 بتاشن داری عونابی به تابووت (۶)

(۲) بارش: باران بارین.

واته: یاری وه گول نازدار و جوانم به گریان من پیکه نی. ژبانی من وه ک باغ وایه و گوله که ی یاره که مه و بارانی ناودانی فرمیسکی چاوه کانمه؛ به داوهرینی نه و بارانه گوله که ی من که یاره که مه پشکووت و پشکووتنه که ی نه وه بوو ده می کرایه وه که پیکه نی.

(۳) هیندوو: خوولامی رهش، کینایه یه له ناچیزی. خالی هیندوو: خالی وه ک هیندی رهش.

واته: نه گهر. وهرمگری به که مترین به نده ی خالی رهشت، لوتفیک ی زورم له گه ل ده که ی.

(۴) واته: خوا شوکر به کاری شمشیری بروت نه مردم و مامه وه بو یادگاری.

(۵) رهنجه: نازار چه شتوو.

واته: که وستت یه کی له دلداره کانت بکوژی، پیوست به وه ناکا نازاری شان و قولی

خوت بده ی و شمشیری بو دابه نیته وه، ته نها به چاو ئیشاره تیک ی بو بکه و برویه کی لی داگره دهس به جی گیروده ده بی و ده کوژی.

(۶) چونکه داری عوناب سووره و له رهنگا په یوه ندیه کی له گه ل لیوی یار هه یه.

منی بهم حال و قاله دی که دهیوت:
 کتیبیکی غه ریم دیوه، په پپووت^(۷)
 به نیله بی نه باتی میسری لیوت
 جلم. سو بجم، هه موو هه ر شامه بی پووت^(۸)
 له نالهی گهرمی دل باکت نه بوو تو
 به ناھی سه ردی «مه حوی» من دل م سووت^(۹)

- ۱۱ -

دل دوزه تیری ناھی فه قیرانی رووت و قووت
 بو کوشتنه هه میسه که ناماده شیری رووت^(۱)

(۷) حال و قال: جۆر. غه ریب: سه یر.

واته: چونکه نه و نه ده سه رگوزه شته و کاره ساتی عیشقم لایه، له کتیبیکی کونی شپ ده چم.
 (۸) واته: بی لیوی وه که نه باتی میسر شیرینی تو عازیه تی بارم و جل و به رگم وه که ناوی نیل
 شینه. بی شهوقی رو خساریشت به یانیم وه که ئیواره تاریکه.

ورده کاری مه حوی لهم به یته دازور جوان دیاره که «نیل» و «میسر» و «نه بات» ی له لایه که وه
 و «شام» و «بیرووت = بی پووت» ی به یه که وه کۆ کردووه ته وه که کۆمه لی «ته وریه» و
 «ئیستیعاره» یان تیدایه.

(۹) واته: ئازیز، نه ی یاری بی به زه بی، تو باکت نه بوو له نالهی گهرمی دلی «مه حوی»،
 که چی من به هه ناسه ی ساردی نه و دل م سووتا.

- ۱۱ -

نهم پارچه شیعره ش له دیوانه چاپ کراوه که دا نیه.

(۱) دل دوز: نه وه ی کار بکاته دل و ئازاری بداو خو ئناوی بکا. له مه ی دانی دل داری و کاری
 تیری برژانگ و غه مزه ی چاو و شتی وادا به کار ده هینری و له غه یری نه و شو ئنا نه شدا به
 مه جاز.

واته: تیری ناھی فه قیران و هه ژاران دل ده سمی، چونکه ناھی نه وان وه که شم شیری له

مه حفوزی تو که روو له خودا بی له دیوو دهه
 بو حیرزی تو، ده بیته زری نه سچی عنکه بووت (۲)
 دل زیندوو به عیشق و بژی تو له مهرگ ئەمین
 بهم درده بمره، تا بیه «حَیَّ لَا یَمُوت» (۳)
 گهر سهنگی کو هساره، بووه له علی تابدار
 ههرکس به جهبری سه بر و حه یا خوینی بوو به قووت (۴)

کیلان دهره تراو وایه و شمشیریش که له کیلان رووت کرا بو بریندار کردنه. یان مادهم تو شیرری رووی خووت وهک برۆت بی نامادهت کردی بو کوشتنی عاشقانی هه ژار، ده بی ترسیشت له ئاه و نزووله یان بی، چونکه ئاه و نزووله ی ستم لی کراوان گرانه.

(۲) دیو: بوویه کی خه یالیه به دیمه ن وهک ئاده میزاد وایه، به لام زور به هیز و ناشیرین و به سامه، ده لین گوایه شاخ و کلکیشی هه یه! ده: جانه وهری دورنده ی وهک شیر و پلنگ. حیرز: پارێزراوی. زری: کراسی ئاسنین. نه سچی عنکه بووت: ته نراوی جالجالو که.

واته: تو ئەگەر روو له خودا بی، له هه موو دیوو جانه وهرێک ده پارێزری و ته نانهت شتی بی هیزی وهک ته نراوی جالجالو کهت بو ده بی به کراسی ئاسنین بو ئەوه ی بپارێزی.

(۳) واته: ئەوه ی دلی پر بی له عیشق هه رگیز نامری و ئەوه ی به ده ردی عیشق بمری هه رگیز به مردوو دانانری.

مه به سستی ئەوه یه که مردن و ژبان ئەوه نین خه لک تییان گه یشتوون. مردنی راسته قینه ئەوه یه دلی ئاده میزاد شتیکی تیا نه بی گره ویده ی بووی و که سیکیش که بو مه به ستیکی به رز و پیروز بژی، با له پیناوشیدا بمری به مردوو نادرته قه له م.

(۴) سهنگ: بهرد. کو هسار: ناوچه ی شاخاوی. له عل: به ردیکی گران به هایه. تابدار: خاوه ن پرشنگ. جه بر: زور.

واته: ئەوه ی له ژیر باری خوێراگرتن و ترسی خوادا خوینی دلی خوی خوارده وه، ئەگەر به ردی سه ر شاخانیش بی ده بی به له علی پرشنگدار.

بوو به (ن): کرده.

یا رب له دۆزهخ ئوممه تی «ئه حمه د» بدهی نه جات
 کهم بی چیه له کووره بی وا باوه شی بزووت (۵)
 ده یوت: قیامت ئه لبه ته رووت نیشان ئه ده م
 روو ده رخه، تا کوو روژی قیامت هه لئی له رووت (۶)
 بهر پیی ئه وم، به میزه ره وه، سه ر که نا، وتی:
 «مه حوی» ته مایه بم خه له تیئی به تووری پووت (۷)

(۵) بزووت: سووته مه نی.

واته: گونا هبارانی ئوممه تی پیغه مبه ر (د.خ) له چاو هه موو ئه هلی دۆزه خدا له باوه شی
 سووته مه نی زیاتر نین و ته نووری دۆزه خیش به نه بوونی ئه و باوه شه سووته مه نییه سارد
 نایته وه و په کی ناکه وئ.

(۶) هه لئی: هه لئی.

واته: یار وتی: روژی قیامت رووت پیشان ده ده م. منیش ده لیم ئیستا رووت ده رخه، بۆ
 ئه وه ی هه ر له ئیستا وه روژی قیامت په یدا بی. مه به ستی له وه یه به ده رکه وتنی رووی، ئه م
 خه لکه هه موو له عیشقی روویدا ده مرن، وه ک چۆن له روژی قیامت دا هه رچی زیندوو هه موو
 به جارئ ده مرن. دووریش نیه مه به ستی له «هه لئی» هه لانتی به مه عنا را کردن بی، واته: به
 ده رکه وتنی رووت روژی قیامت بایه خی نامینی و راده کا. ئه م مه عنا هه رچه ند زیاده پوه یه کی
 قورسی تیدایه به ئاسانی قووت ناچی، به لام زۆر ناسک و ورده.

تا کو (ن): تا کی.

له م به یته شدا رسته ی «نیشان ئه ده م» یه کیکه له و شوینانه ی له بهر ناچاری سه ره تای
 فیعلیان تیا به «ئه» ده ست پی کراوه نه ک به «ده».

(۷) پووت: پووجه ل.

واته: که سه رم به میزه ره وه نایه په ریئی یار و کردم به قوربانی، وتی مه حوی ده یه وئ به
 سه لکه توورکی پووجه ل هه لم خه له تیئی.

- ۱۲ -

خودا بیدا، له هیلیکی ده‌دا، سه‌یری هه‌یه ریکه‌وت
 وه‌نوزم دا، نیگارم هاته‌خه‌و، ئەمشه‌و خه‌وم پی‌که‌وت (۱)
 به‌له‌یلاوه‌وه‌ره‌به‌ر قاپی ئەم له‌یلایه‌ئهی مه‌جنوون
 شه‌هیکه‌سه‌د سه‌ری فه‌ره‌اد و شیرینی له‌به‌رپی‌که‌وت (۲)
 وتم: ئاوئیکی ره‌حمه‌ت، گه‌ییبه‌رۆحم ئاگری فه‌یره‌ت
 وتی: له‌م دۆزه‌خه‌زه‌حمه‌ت که‌ده‌ر بی‌هه‌رکه‌سی تی‌که‌وت (۳)
 له‌گه‌ل د‌ل چووم و بی‌د‌ل د‌یمه‌وه، ئەم‌گه‌وه‌هه‌ره‌یاره‌ب
 له‌وی‌که‌وت و به‌جی‌ما، یا له‌ریدا‌که‌وت و بی‌جی‌که‌وت (۴)
 نیگاهی گه‌رته‌غه‌یر و من د‌لم له‌ت بوو، ته‌ماشا‌که‌ن
 خه‌ده‌نگی گه‌رته‌کی، شه‌قفزنی له‌کوی، زه‌ربی به‌رکی‌که‌وت (۵)

- ۱۲ -

(۱) واته: ریکه‌وت سه‌یری هه‌یه، ئەمشه‌و وه‌نوزئیکم دا ده‌س‌به‌جی یاری وه‌ک نیگار جوانم
 هاته‌خه‌وم. خه‌وی ئەمشه‌وم پی‌که‌وت، وه‌ک خه‌وی شه‌وه‌کانی ترم نه‌بوو. راسته‌ئه‌گه‌ر خوا
 ئاره‌زووی لی‌بی له‌هیلیک ده‌یدا به‌جووتیار، هیلیک زه‌وی هه‌لده‌گیرته‌وه‌له‌په‌رگه‌نجینه‌یه‌ک
 د‌یته‌به‌ر ئیره‌ق و گاسنه‌که‌ی. منیش وه‌نوزئیکم دا یارم هاته‌خه‌وم.
 (۲) واته: ئەهی مه‌جنوون نه‌له‌یلائی تۆو نه‌هیچ یاریکی تر له‌چاو یاره‌که‌ی مندا نانوینن، تۆ به
 له‌یلاکه‌ی خۆته‌وه‌وه‌ره‌بۆ به‌رده‌رگای له‌یلاکه‌ی من و په‌روانه‌شاهیکی وایه‌سه‌د فه‌ره‌اد و
 شیرین له‌به‌ر بییدا‌که‌وتوون.
 (۳) واته: داوام له‌یار کرد به‌زه‌ییبه‌کی پیامی ب‌یته‌وه‌فینکیه‌ک بدا به‌د‌لم، ئاگری دووری بۆ
 ناردم و وتی: ئەوه‌ی بکه‌وته‌دۆزه‌خی عیشه‌وه‌هه‌رگیز ده‌ربازبوونی ناب‌ی لی‌بی.
 (۴) واته: که‌چووم بۆ لای یار د‌لم له‌گه‌لم بوو؛ که‌گه‌پامه‌وه‌له‌گه‌لم نه‌بوو. جا سه‌رسام و دوو
 د‌ل ماوم نازانم ئاخۆ د‌لم لای یار به‌جی‌ماو ری‌و جی‌شایانی خۆی ده‌سگیر بوو، یاخود له
 ریدا لیم که‌وتووه‌و بی‌ری‌و جی‌ماوه‌ته‌وه‌و نه‌لای خۆمی به‌نسیب بوو نه‌لای یار.
 (۵) نیگاه: ته‌ماشا، تیری چاو. خه‌ده‌نگ: تیر. شه‌قفز: شه‌قه‌ی بال. زه‌رب: لیدان.

لەسەر شانى كەسانى دى جەنازەى من، وتى: چا بوو
 ئەم ئىفتادەش لە غەم رسگارى بوو بۇ خۆى و سەر پىن كەوت (۶)
 بە جىلوەى ئەو، وە كوو شەونم، فرى ھەر عەقل و ھۆشى بوو
 كە سىبەر مەحوە لەو جىيە ھەتاوى لە حزەيەك لى كەوت (۷)

﴿﴾

واتە: يار تىرى جاوى بە يەككى ترەو نە، كە چى من لە جىي خۇمدا پىكرام و كەوتم.
 سەبرى يار كەن چۆن كوشندەيە كە!، تىر دە گرئە كى و شەقەى بالى لە كوئو دەى و زرمە لە كى
 ھەلدەستىنى!

(۶) چا: چاك. ئىفتادە: پەك كەوتوو، يا لەبەر منالى يا لەبەر پىرى. رسگار: رستگار، رزگار.
 مەحوى لەم بەيتەدا عومقيكى فەلسەفى دەدا بە مەسەلەى ژيان و مردن و قۇناغى ژيان بە
 قۇناغى منالى ئادەمىزاد دادەنى و مەرگىش بە پىگەيشتن و سەرەتاي ژيانى راستەقىنە. دەلى:
 يار تەر مەكەمى بەسەر شانى خەلكەو دە، وتى چاك بوو ئەم لى كەوتوو بە دەسەلاتەش لە
 خەم رزگار بوو و كەوتە سەر پى و ئىتر دەتوانى بۇ خۆى بروا بەرپو. بەپى ئەم مەعنايە قۇناغى
 ژيانى ئادەمىزاد لە جىھاندا شوبەيتراو بە قۇناغى قىنگەئىشە و گاگۆلكى كردنى منال و
 ھەلگرتنى بەسەر شانى خەلكەو بە سەر قەبران كە خەلكە كە بە پى دەرپۆن، شوبەيتراو بە
 سەر پى كەوتن و پى گرتن.

دەشگونجى مەعناكەى ھەروا سادە بى و مەبەست لە ئىفتادە پىرى و لەسەر پى كەوتنىش
 ئەو بەى كە بەسەر شانى خەلكەو ھەلدە گىرى بۇ سەر قەبران، بەلام بەم پىيە بەيتە كە بەيتىكى
 بى تام و چىزو دوور لە ھەموو ھونەر مەندىيەكى لى دەردە چى.
 رسگار (ن): رزگار.

(۷) جىلوە: دەر كەوتن.

واتە: يار وەك خۆر وايە و عەقل و ھۆش لە ئاست بوونى ئەودا وەك شەونم و وەك سىبەر
 وايە لەبەر خۆردا، چۆن ھەركە خۆر ھەلھات ئىتر گورج شەونم ھەموو دەپى بە ھەلم و دەچى
 بە ئاسمانداو سىبەر نامىنى لەناوا، لەگەل دەر كەوتنى ئەوئىشدا كەس تۇسقالى ئەقل و ھۆشى لا
 نامىنى.

جىيە (ن): لەم رىيە. لە حزەيەك (ن): لەمەيەك.

- ۱۳ -

وہ کوو روژ ئەو مەھە لەو دوورە دەرکەوت
 لەمیوہ ئەشک و ئاھی ئیمە سەرکەوت^(۱)
 کە ئەو لیوو ددانەم دی، بە جاری
 لە بەرچاوم ھەموو لەعل و گوھەر کەوت^(۲)
 وەنەوزیکم شەوی دا، گەییە سەرم و
 وتی: ھەستە، ھەتاوت وا لەسەر کەوت^(۳)
 لە کئی یارەب خەبەر پرسی بگەم من
 کە ھەرکەس بو خەبەر چوو، بی خەبەر کەوت^(۴)

- ۱۳ -

ئەم پارچە شیعەرەش لە دیوانە چاپکراوە کەدا نیە، تەنھا بەیتی یەکەم و دووھەمی نەبی کە
 وەك چوار خشتەکییەك نووسراونەتەوہ.
 (۱) لەمیوہ: لێرەوہ.
 واتە: کە یاری وەك مانگ جوانی من لە دوورەوہ دیاری دا، فرمیسکی بەخوڕو ئاھی
 بەسۆزم لێرەوہ لەبەر زۆری ئارەزووی دیدار جۆشیان سەند، وەك چۆن کە روژ بدا لە زەوی
 تەر ھەلمی لی ھەلدەستینی و شەونمی پیوہ ناھیلێ.
 (۲) واتە: کە لیوی وەك لەعل سووری یار و ددانی وەك گەوھەریم دی، ئەوئەندەم لا جوان
 بوون وام زانی ھەرچی لەعل و گەوھەری دنیا ھەییە ھەموویم بەجاری کەوتۆتە پیش چاوی؛ یا
 لەبەر جوانی ئەمان ھەموویم بەجاری لەبەرچاوی بیزرا.
 (۳) واتە: شەونکیان وەنەوزیکم داو تۆزی خەوم لی کەوت، یار ھاتە سەرم و ھەلی ساندەم و
 وتی: ھەستە خۆر ھاتەسەرت و ھەتاو لیی دایت. مەبەستی لە خۆر و ھەتاوہ کە خۆیەتی.
 (۴) واتە: ھەرکەس کەوتە داوی عیشقی یار سەری نەھینایە داوہ. ئیتر خوایە دەبی من
 ھەوالی یار لە کئی پیرسم!؟

دلم وهك شیړی بیښه‌ی شوعله گرتوو
 له سینه‌ی پر له سۆزم دهر به‌دهر كهوت (۵)
 به تیر نه‌مړۆ درې وا ههرچی پیش هات
 خودا پیداوه ههرکس بهر نه‌زهر كهوت (۶)
 له‌سه‌ر خو چوو به‌دهم گریانوه دل
 گه‌ره‌ك پر بوو كه هم منداله دهر كهوت (۷)
 له روژئاواوه ئیمشه و بی نیقابه
 مه‌هی من، ماهی عالم بی مه‌فه‌ر كهوت (۸)
 به خو‌رایی نه‌وه‌ندهم ناله کیشا
 له سینهمدا پسا، ما، بی نه‌سه‌ر كهوت (۹)

(۵) واته: سینه‌ی پر له سۆزم وهك دارستانی ناگر گرتوو وایه، چۆن كه دارستان ناگری گرت چی شیړ و دورنده‌ی تری تیا بی هه‌موو دهر ده‌چن، به‌جوژه دلی منیشر له سینهم دهر چوو.
 (۶) واته: ههرکس هاته پیشه‌وه، یار به تیری چاوی پارچه پارچه‌ی کرد. كه‌واته ههرکس بهر تیری چاوی كه‌وتی خوا پیداو بووه.
 (۷) واته: دلی مندالم نه‌وه‌نده گریاو هاواری کرد به‌دهم گریانوه له‌سه‌ر خو‌ی چوو. گه‌ره‌کیش له‌تاو ده‌نگی گریانی هم منداله پر بوو له هه‌راو زه‌نا كه كه‌وته ناو کۆلانه‌کان.
 پر (ن): كه‌پ.

(۸) مه‌فه‌ر: جی‌گایه‌ك كه ئاده‌میزاد هه‌لی برواته نه‌وی.
 واته: مانگی من كه یاره‌كه‌مه نه‌مشه‌و له روژئاواوه به‌بی په‌چه دهر كهوت و هات، ههر كه نه‌وه‌ر كهوت و هات، مانگی ئاسمان كه له روژه‌لانه‌وه هه‌ل هاتبوو، له شه‌رمانا رای‌کرد، جی نه‌بوو خو‌ی تیا بشارته‌وه و نه‌یده‌زانی بۆ کوی هه‌لی.
 (۹) واته: نه‌ونده هه‌ناسه‌ی بی سوو دم هه‌ل‌کیشا، هه‌ناسه له سینهمدا تاساو پر زهم لی بپا، توانای نه‌وه‌م نه‌ما هه‌ناسه‌ی تر هه‌ل‌کیشم و نیشانه‌ی هه‌ناسه‌م به‌ده‌روه نه‌ما.

برۆی ئەو شووخه ئەمپۆ تیغی کیشا
 نه جاتی دا به ره حمهت هه رچی بهرکهوت (۱۰)
 به پیر ئەو رۆژهوه «مه حوی» ئەوهنده...
 به سهر چوو بوو، وه کوو شهونم له سهرکهوت (۱۱)

- ۱۴ -

به كهس نابیی بتی من ئاشنا قهت
 غه زاله ی بهر نیه رامی وه فا قهت (۱)
 مه حاله بیتهو ئەو پئی سهر سهرم نی
 به تاجی پادشا ناگا گه دا قهت (۲)

(۱۰) واته: ئەمپۆ برۆی یار وهك شیر له رووی عاشقانیدا هه لکیشرا. هه رکهس پتوه بوو بهختی بوو، به ره حمهتی خوا چوو.

(۱۱) واته: مه حوی له جیاتی پئی، ئەوهنده به سهر به پیری ئەو رۆژهوه چوو که بهر تیغی یار بکهوئ تیایدا، سهری نهما. وهك شهونم که رۆژ هه لدی به سهر به پیرییهوه ده چی و له ناو ده چی.

مه حوی له م به یته دا «رۆژ» ی به «ته وریه» به کار هیناوه و دوو مه عنای لی و بستووه.

- ۱۴ -

(۱) قهت: قهت، هه رگیز.

واته: یاره که ی من هه رگیز نابیی به هاوده می کهس، چونکه وهك ئاسکی بیابان وایه و ئاسکی بیابانیش دهسته مۆی وه فا نابیی و بۆ کهس ناگیرئ.

(۲) بیتهو: روو بدا، چونکه ئەگه ر «بیتهو» بوایه که له ریشه ی «هاتن» بی، زه میری «ئهو» ده که وته پئیشی؛ نهك وهك ئیستا که که وتووه ته دوای.

مه بهستی له وهیه پئی یار وهك تاجی شایی و سهری خویشی سهری گه دایه و مه حالیشه تاجی شایی بنرێته سهر سهری گه دا.

وتم: چ بکھم له بؤ وه سلّت؟ وتی: کهس

به کهس نه یوتووہ عیلمی کیمیا قہت^(۳)

چ ئیستیغنا، چ وه حشی تهبعی ینکه

نه پرسی تۆ هه والی ئاشنا قہت؟!^(۴)

له یادت دهر نه چم بهس، پهس هه وهسته

له دهرحه قما مه که غه یری جه فا قہت^(۵)

هه موو بیسمیلیه، هه ر من نیمه بیسمیل

نه بوو کاری بکا هه ر بؤ خودا، قہت^(۶)

هه موو فخری که داغ و دهرده عاشق

مه بهن، ریسواییه، ناوی دهوا قہت^(۷)

(۳) واته: به من گه یشتن وهك فیربونی «کیمیا» وایه و که سیش کیمیا فیری کهس ناکا. جاران
وا مه شهوور بوو. کیمیازان ئاسن ده کا به زپرو جیوه به زیو... بویهش ده یانوت: فلانه کار
کیمیای ناگاتی، واته ئه وهنده به بهر هه مه.

(۴) ئیستیغنا: موحتاج نه بوون به خه لك. وه حشی تهبعی: کتوبه تی و ده سه مؤ نه بوون.

(۵) پهس: ئیتر.

واته: ئاره زووی خۆته، هه رچیم لی ده که ی بیکه، چه ز ده که ی هه میشه هه ر ئازارم بده. من

ته نها ئه وه ندهم به سه که له یادت دهر نه چم، ئیتر با بؤ ئازار دانیس بمخه یته وه یادی خۆت.

(۶) بیسمیل: ناوی خوا هیان له کاتی سه برینی قوربانیدا. له عه ره بیدا «بشملة». واته: وتی:

«بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ».

واته: هه موو دلداران بیسمیلایان لی کراوو یاره کانیان سه ریان برین و به مورادی خۆبانیان

گه یاندن، من نه بی یارنك شك ناهم سه رم بپری و که سیك نیه بؤ خوا کاریکی وام له گه ل بکا.

(۷) فخر: شانازی.

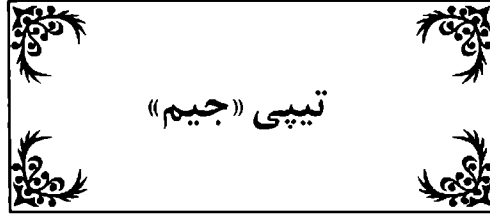
واته: هه موو شانازییه کی عاشق داخ و دهرده که یه تی. که واته خه لکینه، شووری و

ریسواییه ناوی دهرمانی لا بهینن و ئه و مایه ی شان و شکویه ی لی بستین.

وتم: بئ باکه بو خون پیزی، شه برۆت
وتی: تیغ شهز برش ناکا حه یا قهت (۸)
وتی: «مه حوی» هه ناسه ی ئاگرینه
به ده م من نازکم، ناوم نه با قهت (۹)

(۸) شهز «از»: له. وشه یه کی فارسییه. برش: برشت، برین.
واته: به یارم وت برۆت سل ناکاته وه له خوین رشتن. شه ویش له وه لامدا وتی: برۆم تیغه و
تیغیش شه رمی لی نایی له برشت...
خوون پیزی (ن): خوین ریژی.
(۹) واته: یار وتی: هه ناسه ی مه حوی گهرمه و منیش ناسکم. ده سا با ناوم نه هیتی به ده میدا
نه وه ک بسو ویتیم.

تیپی «جیم»

-۱-

بو پاره حه یفه خو ده که یه پوولی ناره واج
 بو پارویکی نان ئه سه فه روو ده که ی به ساج^(۱)
 ریی داله قایپیا بمرم، پیشی سهر سهرم
 نا، واگه دا ده بی به خوداوه نندی تهخت و تاج^(۲)
 بو زه بتی مولکی دل به سه لهو لیوه یه ک قسه
 شاهم، به سه وقی له شگری غه مزه چ ئیختیاج^(۳)
 با بینه سهیری گهردن و سینهی نیگاری من
 نه دیدیوه هه رکه سی بتی زیوو سه نه م له عاج^(۴)

-۱-

(۱) مه حوی لهم به یته دا وه ستاییه کی ته وای دهر پرپوه، که دایناوه ئه وه ی به دوای پاره دا
 بگه ری ده بی به پاره یه کی بی ره واج و ئه وه ی هه ره وولی نانی بی شه رمه زار ده بی و رووی
 له ناو کۆمه لدا وه ک ساج ره ش ده بی.
 (۲) خوداوه ند: خاوه ن.

مه به ستی ئه وه یه پاشایه تی راسته قینه به وه ده بی بنیادم له بهر دهر گای دۆستدا بمری و
 دۆست پی به سه ر سهریدا بنی، واته: به ختیار ی به راست ئه وه یه بنیادم له پیناوی خواستی
 پیروزی خویدا هه موو کلۆلی و کۆیره وه ریه کی بیته ری. یاخود واته: به رده رگای مالی یار
 تهختی پادشاییه و پیشی تاجی سه ره.
 ده بی (ن): ده که م.

(۳) واته: ئازیز تو شاه و فه رمان ره وای دلی منی. ولاتی دل به تنها وته یه ک لهو دوو لیوته وه
 سه رت بو داده نه وینی و پیوست ناکا بو ئه م مه به سه ته له شگری ئیشاره ی چاوانت بخته ری.
 مه به ستی مه حوی ئه وه یه ئه وه بگه یه نی که وا له جیهانی دل و دلداریدا ئیشاره تیکی چاو له
 هه زار قسه کاریگه رتره.
 (۴) عاج: ئیسقانی فیل.

مه به ستی مه حوی ئه وه یه بلنی: گهردنی یار وه ک گهردنی په یکه ری له زیو دروست کراو و
 تهختی سینهی وه ک تهختی سینهی په یکه ری له ئیسقانی فیل تاشراو وایه.

کە ی دَل دەسینرئ له بتئ سەندبیتئ ئەو
 لئوی له میسر و زولفی له چینی خەراج و باج (۵)
 کئ قەدری شیعری ئیمە دەزانئ، بەری دەکا
 ھەر ساحیپە لەبەرکەری کالایی بی رهواج (۶)
 «مەحوی» عەبەس بە دیدەبی بیمار مائیلە
 ناگیرئ ئاشنایی لە گەل مەستی نامیزاج (۷)

(۵) واتە: چۆن دەتوانین دلئ یارئ بستینین بۆ خۆمان کە ئەوەندە شوخ و نازار بی، لئوی له شیرینیدا خەراجی له میسر سەندبی کە بەناوبانگە بە شەکر و نەبات هینانە بەرھەم و زولفی له بۆن خۆشیدا باجی له چین سەندبی کە دەنگ و باسی موشکی بۆن خۆشی خەتاو خوتەنی دنیای گرتوووە. یاخود چۆن دەتوانین دلمان لە یارئکی وا بستینێوە.

کە ی (ن): قەت.

(۶) واتە: کەس قەدری شیعری ئیمە نازانئ، ئەگەر قەدریان بزانیانە لەبەریان دەکرد و دەماو دەم دەیانگێڕایەو. بۆیە ھەر لە دلئ خۆماندا دەمینیتەو، چونکە کالای بی رهواج کەس نیکرئ و دەبی ھەر خواوەنە کە ی خۆی بیپۆشی و لەبەری بکا.

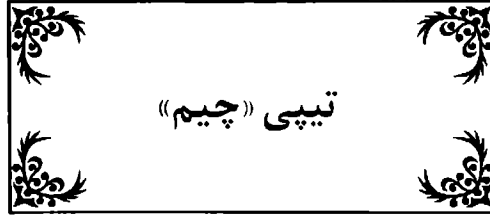
ئەم بەیتە ی مەحوی گلەبیبە کئ بەسۆزە لە کۆمەلئکی پاشکەوتوو کە «گۆزان» واتەنی قەدری ھونەر مەند لای «وہ کوو عە کسئ قەمەر وایە لەناو ئاوتکی لیخندا».

لەم بەیتە دا وردە کاریبە کئ ناسک ھە یە لە بەکارھێنانی «لەبەرکردن» دا بۆ دوو مەعنا ی جیا جیا.

(۷) عەبەس: بیھوودە.

واتە: مەحوی لە خۆرایی بەتەمای ئاشنایەتی گرتنە لە گەل چاوی بیمار و مەستی یار. کئ دیو بە بنیادەم دۆستایەتی لە گەل مەستیکی نەخۆشدا بگرئ؟ مەستی نەخۆش کە ی ئاگا و توانای دوستایەتی گرتنی ھە یە!

-۱-

تۆنەیین، نووری ئەم چاوانە بۆچ!
 بۆ نیساری تۆنەبێ، ئەم جانە بۆچ!^(۱)
 جیلووی ئەو حوسنە نیە گەر کارگەر
 بۆ جەمادیش، ئاینە حەیرانە بۆچ!^(۲)
 دڵ لە سینەم هیچرەتی کرد و وتی:
 بوونە، عومری فەرشی ئاتەشخانە بۆچ!^(۳)
 چۆلی دی سینەم لە دڵ، بۆ سووتتی
 ئەمری دا، شیرێ نەبێ ئەم لانه بۆچ!^(۴)

-۱-

(۱) نیسار: بە قوربان کردن. جان: گیان.
 واتە: چاوم ئەگەر تۆ نەبیینی، کوێر بێ چاکترە. گیانیشم ئەگەر بە قوربانی تۆ نەبێ دەرچی چاکترە.
 (۲) جیلووی: دەرکەوتن. جەماد: ئەوێ نەش و نوما ناکا. ئاینە: ئاوتنە. حەیران: سەرسام؛ مەبەست لە شیتە.
 واتە: ئەگەر دایاری دانی جوانی یار کار لە جەماداتیشدا ناکا، بۆچی ئاوتنە کە یەکیکە لە جەمادات شیت بوو. مەبەستی ئەوێ بلی ئەو ئاوتنای شیتو ئەشیتوین، بۆیە ئەشیتوین چونکە یار سەیری خۆی تیدا کردوون و ئەوانیش کە جوانی یاریان لە خۆیاندا دیوێ شیت بوون.
 (۳) ئاتەشخانە: مالی ئاگر، تەنوور.
 واتە: سینەم لەبەر هەناسە ی گەرم و بەسۆزم وەک تەنووری گەرمی لێ هاتوو. بۆیە دڵ خۆی پێ رانەگیراوە دەرچوو. وتی: بۆچی من بە درێژایی عومرم بێم بە فەرشی راخراوی ناو تەنوور و هەمیشە هەر بسووتیم، یا بۆ وەک رایەخ لە ناو ئاتەشگادا بکەوم، خۆ من ئاگر بەرست نیم، راکەم چاترە.
 (۴) واتە: کە دڵ لە سینەم باری کرد و یار سینەمی بە چۆلی دی، فەرمانی دا ئاگری تی بەردەن و وتی: ئەم لانه یە بۆچی بمانی مادەم شیرە کە ی تیا نەماوە و لان بەبێ شیر بە کەلکی چی دی.

خوئىنى جەرگ وكونجى عوزلەت بەسمە بەش

بەر منەت بوونى مەى و مەيخانە بۆچ! (۵)

سائىلى ئەو بەردەرەم، وتم و وتى:

تۆگەدای، ئەم نەخوۋەتى شاھانە بۆچ! (۶)

ھەر بە تىرى غەمزە كوشتن، نەك بە شىر

حەيفە، خوون ئالوودە ئەو دامانە، بۆچ! (۷)

زاھىد ئەو زولفەى لەسەر روو دى، وتى:

كوفرى وا روو پۆشى ئەم ئىمانە بۆچ! (۸)

(۵) بەرمنەت بوون: منەت ھەلگرتن.

واتە: لەجىياتى ئەو ەى كونجى مەيخانە بگرم، كونجىكى چۆلى تر دەگرم بۆ خۆم ولە ھەموو كەس دوور دەكە مەو، لەجىياتى خواردەنەو ەى مەيش خوئىنى سوورى جگەرى خۆم دەخۆمەو ە منەتى ھىچ مەيگىرو ھىچ مەيخانە چىيەك ھەلناگرم.

(۶) سائىل: دەرۆزە كەر. بەردەر: بەردەرگا. نەخوۋەت: فیز و خۆلى بايى بوون.

واتە: سۆلكەرى بەردەرگاى يار پايەيەكى ئەو ەندە بلىندە مەگەر بۆ پادشاھان دەست بدا. بۆيە ھەركەسى ئىدديعاى ئەو ە بكا كە سۆلكەرى بەردەرگاى يارە، فیز و شان و شكۆى پادشاھىتى بۆ خۆى ئىدديعا كرددو، ئەو ەش بۆ ھەموو لات و گەدايەك نالوى.

(۷) خوون ئالوودە: خوئىناوى.

واتە: كوشتنى راستەقىنە كە داوتنى پىن لە خوئىنەو ە بتلى، كوشتنە بە تىرى چاۋ. بۆيە حەيفە ياز بە تىرى چاۋ ئىشارەتى نازدارانەى، دلداران بكوژى و داوتنى خۆى بە خوئىيان رەنگ بكا، باشتەر ئەو ەيە بە شىر بيانكوژى كە ھىچ نىشانەيەكى كوشتنە كە دەرناكەوى.

ئەم بەيتە، بەم مەعنايە زيادەپەويەكى ورد و ناسكى تىدا پەيدا دەپى.

(۸) مەبەستى لە شوبھاندنى رووى يارە بە ئىمان لە رۆشنىداو زولفى بە كوفرى لە تارىكى و رەشىدا، كە زولفىشى دى بەسەر روويدا.

ھەر به ھەسرەت، نەك به زەر بەت، كوشتمی
 دا نەلین ئەم قەتلی بی تاوانە بۆچ! (۹)
 تاقە خانیکە لەسەر ریی ئاخیرەت
 زادی ریی ھەلناگری لەم خانە بۆچ! (۱۰)
 «مەحویا» بازیکێ تۆ، قودس ئاشیان
 بوونە بوومی شوومی ئەم وێرانە بۆچ! (۱۱)

- ۲ -

ئەم عەسرە، عەسر و وەقتە لەبۆ فاجیری لە ھیچ
 دینی نەکا و یقایە، حەیا نە یگری لە ھیچ (۱)

(۹) ھەسرەت: داخ. زەر بەت: لێدان بە تیر و شیر.

(۱۰) زاد: تۆشوو.

جارێان کە ھاتوو چوو لە تێوان شاراندا بە و لای بوو، لە ھەر مەنزلیکدا خانیک ھەبوو
 کاروانی باریان تێدا دەخست و تێیدا دەھەسانەو و تۆشوو قۆناغیکێ تری رییان لە نان و
 ئاو تێدا ھەلنەگرت بۆ ئەوێ لەرێدا پەکیان نەکەوئ... مەحویش ھاتوو و ژبانی شوبھاندوو بە
 سەفەرێک و دوایی ھاتنی سەفەرە کە ی داناو بە مەرگ و مەبەستی بۆ روشتنی داناو بەو دنیا.
 دەلێ: ئادەمیزاد ریبوارە و دوا مەنزلی لەو دنیا بە ئەم دنیا بە ھەل خانیک وایە لە رینگاید کە
 سەرەتاکە ی لە ھاتنە دنیاوە دەستی پێ کردوو. حەیفە ئادەمیزاد بۆ ئەوێ بە ساغی و رەحەتی
 بگاتە جی، لەم سەفەرە درێژەیدا تۆشوو ھەلنەگری کە بریتێ بە کردەوێ چاکە لە ژبانی.
 (۱۱) قودس ئاشیان: ئەو بالدارە ی ھیلانە ی بە شوئیکێ بەرز و پیرۆزەوێ. بووم: بایە قوش.
 واتە: مەحوی! تۆ بازیکێ ھیلانە ی کێ پیرۆزە ھەبە کە جیھانی مەردانی خوا، سوودی
 چێ بێ بە بایە قوشی نەگبەتی خانە وێرانی دنیا و کردەوێ چاکت نەبێ.
 بوونە (ن): بووبە.

- ۲ -

(۱) فاجیر: خرابکار، ئەوێ خەریکی فیسق و فوجوور بێ. و یقایە: پاراستن.

دنیا به کامی هیچ که سانه همیشه دهم
 هیچ نه لبه ته به هیچ دهمی نابری له هیچ (۲)
 دنیا که هیچه، جومله ده زانن، که چی چ که س
 مگردانه بو خودا نیه دس هه لگری له هیچ (۳)
 تا سهر نه بوته گو، ده له دنیا ده تو شقی
 هر نه شقه به کاره که وا هه لدری له هیچ (۴)
 ماچی دهمی له که لکه له ما بو، چ خوشی وت:
 قرم، نهی نه سیری واهیمه، خوش ناکری له هیچ (۵)

واته: نه م چهرخه چهرخی نه و خراب کارانه یه که دینی خویان له هیچ خرابه یه ک ناپارزن و
 شهرم له هیچ کرده و یه کی به د نایانگیرته وه.
 (۲) کام: نار زوو. هیچ که سان: نه و که سانه ی که هیچ و پووجن. هه میشه دهم: هه مووکاتی.
 واته: دنیا هه میشه به نار زووی نه و که سانه یه که هیچ و پووجن. نه م ش شتیکی به جیه،
 چونکه هه میشه شتی هیچ و پووج بۆ که سانی هیچ و پووجه.
 (۳) واته: هه مووکه س ده زانی دنیا هیچ و پووجه، که چی که سیش نیه مگردانه بۆ خوا ده ست
 له شتی هه لگری له م دنیا هیچ و پووجه دا.
 (۴) گو: توپیکی دارینه له یاریه کی تایبه تیدا به گوچانیک لیی ده دن. ده «ی یه که م»: ده سا. ده
 «ی دووه م»: بده.

واته: تا نه مردوویت و سهرت نه بوته گو و نه که وتووه ته بهر شقی نه جهل، زووکه تو
 جیی نه و دنیای خۆت خوش که و شقی له دنیا بده. هر نه و شقه هه یه که لکیکی لی
 وه ربگیری.

(۵) که لکه له: خه یال. قرم: مرق، مرخ.

واته: به ته مای ماچیکی دهمی یار بووم. وتی: هه ی دوا ی خه یال که وتوو! من دهم کوا تا تو
 ماچی که ی؟ مرخ چۆن له شتی نه بوو خوش ده کری!

دہم نادیار و نازی قسہی پر بہ دہشت و شار
 دنیاہک ٹاوی زیندہ گی و دہرخریٰ لہ ہیچ (۶)
 مہجنونہ: شاہی عیشق و بیابانی بارہ گا
 ٹاہی، دہکا ہمیشہ بہ پا چادریٰ لہ ہیچ (۷)
 دیققت کہ، غہیری روشتی جان و میانی یار
 روشتم نہ دیوہ «مہجوی» ٹہمن، بادریٰ لہ ہیچ (۸)
 چاوی کہوی کہ بہم غہزلہم دور شناسی شیعر
 کئی بی دہلیٰ ٹہمہندہ گوہر وہرگریٰ لہ ہیچ (۹)

(۶) واتہ: یار دہمی دیار نیہ، کہچی نازی قسہی دنیاوی پر کردوہ. بہراستی سہیرہ پری
 دہریاہک ٹاوی ژبان لہ ہیچ دہرچی. مہبہستی لہ ٹاوی ژبان قسہ کانیہ تی.

(۷) واتہ: شیتی عیشقی دولہر وہ کوو بادشا وایہ و ٹہو بیابانہش کہ پیادا دہ سوورپتہ وہ
 بارہ گاکہ یہ تی. ہہرکاتیکیش بیہوی بہ ہہناسیہ کی سارد چادریٰ لہ ہیچ بہریا دہ کا. مہبہستی
 ٹہوہیہ رووی ٹاسمان دہ گریٰ و دہیکا بہ سیہر بؤ خوی.

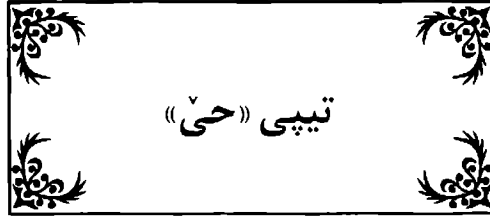
بیابانی (ن): بیابانہ.

(۸) روشتم: بادراو. میان: ناوقہد.

واتہ: گیانی من لہ تاو دہردی عیشق وہک نہبوو وایہ. ناوقہدی یاریش لہ بہر باریکی
 ہہروہ کوو نہبوو وایہ. گیانی منیش لہ ناوقہدی یار ٹالآوہ و گرہ ویدہی بوہ. من غہیری ٹہو
 دوو شتہ نہبووہ ہیچ شتیکم نہ دیوہ نہ بن و لہ یہ کیش ٹالآ بن.

(۹) واتہ: من لہ تاو دہردی عیشق وہک ہیچم لی ہاتوہ، کہچی شیعری وا ورد و ناسک و
 جوانیش دہ ٹیم. دورناسی شیعر کہ چاوی بہم شیعرانہم بکہوی سہری سپر دہ مینی و دہلیٰ کئی
 بی ٹہمہندہ گہوہر لہ ہیچ وہرگریٰ.

ٹہمہندہ (ن): ٹہوہندہ.

تیپی «حی»

-۱-

ساقی، ئەی مایەى تەزەب لەب، پەرچەمت رەیحانی رووح
 نیم خەندى که له غونچە، دەرخە سەرچاوەى سەبووح (۱)
 پرسشی کا حالی زاری ئیمە، زاری کردەوہ
 لەو ددانانە کہ دەدرەوشایەوہ نەجمی فوتووح (۲)
 لیوی دەرخست و بە ناسیح لیوہ لەرزەى خست ئەگەر
 بى تەبەسسوم کا دەبیتە ئافەتى تەوہبەى نەسووح (۳)

-۱-

(۱) نیم خەند: نیمچە پینکەنین، زەر دەخەنە. سەبووح: مەى.
 واتە: ئەى ئەو یارەى کہ لیو جوولاندن و گەفت وگۆو پینکەننت مایەى خووشى و شادمانى
 دلانە و زولفت لە بۆن خووشیدا وەك ریحان وایە بۆ گیان، خونچەى لیوت بە نیمچە زەر دەخەنە بەك
 پیشکوینە با ناوی دەمت دەرکەوئى کہ سەرچاوەى تەپایى وەك مەى سەر خووش کەرى
 دلدارانە، یاخود قسە بەك بەكە... تاد.
 (۲) زاری «ئى یە کەم»: ناپەر حەت. زار «ئى دوو هەم»: دەم. نەجمی فوتووح: ئەستیرەى بەخت.
 واتە: دەمى کردەوہ و بستى پرسىارتك لە حالی ناپەر حەتى ئیمە بەکا. بەو دەم کردەوہ یەى،
 ئەستیرەى بەخت لە ددانە درەوشاوەکانى دەرکەوت. یان: بەو دەم کردەوہ یەى ئەو ددانانەى
 دەرخست کہ ئەستیرەى بەختیان لى دەدرەوشایەوہ.
 لە تیوان هەردوو «زار» دا جیناسى تەواو هەیە.
 نیوہى یە کەمى ئەم بەیتە لە نوسخە یە کدا بەم جۆرە یە:
 حالی زاری ئیمە پرسینی بوو زاری کردەوہ
 لە نوسخە یە کى کہ شدا بەم جۆرە یە:
 حالی زاری ئیمە پرسین بۆ بە زاری کردەوہ
 (۳) تەوہبەى نەسووح: ئەو بە شیمان بوونەوہ یە یە لە گوناھکە ئیتر هەرگیز نەشکینرى.
 واتە: یار هەر بە دەرکەوتنى لیوی، لیوہ لەرزەى بەوانە خست کہ ئامۆژگارى خەلك دە کەن
 شوین پەپرەوى دلدارى نە کەون. خو ئەگەر بێتو زەر دەخەنە بەك لە روویاندا بەکات، دەبى بە
 ئافەتى تەوہبەى نەسووح و تۆبە کە یان پى دەشکینى و بە تەواوى لە دین دەریان دەکا.

بئی منته رزقیکه غم، بمرم له برسان، ئەو دەخۆم
تەفره ناخۆم و تەلهب ناکەم له دنیا قووتی رووح (۴)
«الْحَدَّزْ» «مەحوی» له نەوحە ی بئی گوناھان «الْحَدَّزْ»
ئاوی چاوی بوو جیهانی دا بە قەر توفانی نووح (۵)

- ۲ -

که تیغت دلّ دەکا دوو قەد، دەدا تەبشیری «قَدْ أَفْلَحَ»
دەنووسیئن له سەفحە سیئە تەفسیری «أَلَمْ نَشْرَحْ» (۱)

(۴) واتە: خەم رۆزییەکی بئی منته، بەزۆری لای خۆم هەیه. ئەگەر له برسائیشدا مردووم
هەر ئەو دەخۆم و داوای قووتی گیان له دنیا ناکەم.

نیووی یە کەمی ئەم بەیتە له نوسخە کەدا بەم جۆرە یە:

غەم زەخیرە ی خۆمە، زوو بمرم له برسان، ئەو دەخۆم

(۵) نەوحە: گریان و ناله.

واتە: هاوار و کپووزانەووی ستم لئی کراوانی بئی گوناھ، ئەنجام بۆ ستمکاران خراب
دەبئی، بۆیە پێویستە خۆیانی لئی پیاڕێزن، کافرەکانی سەردەمی نووحیش گۆتیا بە هاوار و
«نەوحە» ی ئەداو بەزەییان بە کپووزانەووی و گریانیا نەهات، تا ئەو بوو فرمیسکی چاوی بوو
بەهزی ئەو توفانە گەورە یە کە خوا هەللی ساند و غەزەبی له ستمکاران بئی گرت...

مەحوی و استوویە لەم بەیتەدا جیناسیکی لەفزی و تەناسوییکی مەعنەوی له نیوان

(نەوحە) و «نووح» دا دروست بکا.

- ۲ -

(۱) واتە: کە تیغی برۆت له کاتی تەماشاکردنمدا دلّە لەت دەکا، موزدە ی رزگار بوونم دەداتنی.
ئەو خەتە ی کە بەسەر سینگمیا دەهیننی، مەعنا ی ئایەتی: «أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ» م بۆ لیک
دەداتەووە کە واتە: ئایا سینگمان لەت نەکردی؟

تەفسیر کەرەووەکانی قورئان له مەعنا ی ئەم ئایەتەدا دوو رای جیا یان هەیه، یەکیکیان

ئەو یە: گوا یە پیغەمبەر (د.خ) له منالیدا بە فەرمانی خوا سینگ ی له غەیبەووە لەت کراو و

﴿﴾

ته گهر تهو شوخه ساقی بهزمه، باقل قازی و موفتیش
 ده بی بینه قهدهح وهرگر له گهل فه توی «وَلَا يَقْدَحُ»^(۲)
 شهسیرت وه قتی کوشتن شاده مهرگن، ناگه نه کوشتن
 له خو شی خوشیا رۆحی فریوه تا چووه مهزهح^(۳)
 ره قیب تهو دامه نهی دی سهوزه، وهك گا لرفی بو هیئا
 نه بوو حالی له له فزی عه ییه عه ییه، تا وتم: وه ح وهح^(۴)

﴿﴾

پارچه یه کی ره شی لی دهر هیتراوه و ئه م ئایه ته تهوه ده گه یه نی. ئهوی که شیان تهوه یه: که سینگ له ت کردن کینایه یه له ریگا بو روون کردنه وه و شاره زا کردن له ریگای راست. مه حویش، مه بهسته که ی خۆی له م مه عنایه وهرگر تووه.

ههروهك ﴿أَلَمْ نَشْرَحْ﴾ ئیشاره ته بو ئایه تی: ﴿أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ﴾ که باسمان لی کرد، ﴿قَدْ أَفْلَحَ﴾ یش ئیشاره ته بو ئایه تی: ﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ...﴾... تاد له و وهرگراوه، به لام لی ره دا په یه وهندیه کی ئه وتو له نیوان بابه ته که و ئایه ته لی وهرگراوه که دا نه.

ده دا (ن): ده کا. ده نووسیتن (ن): ده نووسی خه ت.

(۲) واته: ماده م یار ده وری مه ی گپر بیینی، دیاره مه ی حه لال ده بی و باقل قازی و موفتیش که فتوای شه رعیان له ده ستدایه ده بی پیاله ی مه ی له دهستی وهر بگرن و فتوای ﴿وَلَا يَقْدَحُ﴾ یش بده ن، واته: مه ی خوار دنه وه زیانی نه.

(۳) شاده مهرگ: تهوه ی له خو شییا نندا بگاته راده ی مردن. مهزه ح: جیگای سه ربهرین. واته: دیله کانت که فه رمانی کوشتنیان ده ده ی یا که ده یانبه ی بیانکوژی، بهرله وه ی بگه نه بهر دهستی جه لداد، له خو شییا نندا شاده مهرگ ده بن و گیانیان دهر ده چی، یا بهرله وه ی گیانیان به هۆی سه ربهرینه وه بگاته قور قور اگه یان، له خو شییا نندا ده فری و له له شیان ده چیته دهر وه.

ئهم به یته و به یتی پیئشوو له نوسخه یه کدا له جیگای یه کتر دان.

(۴) دامه ن: داوین. لرف: شالوو، هه لپه.

واته: به دکار که داوینی سه وزی یاری دی، وهك گا شالاری بو هیئا. هه رچه ند پیم گوت شووره ییه و امه که، تی نه گه یشت. ناچار بووم بهو زمانه له گه لی دوام که لی حالی ده بی و «وه حه م» لی کرد!

بسووه ههم قافیهی لیوت زوبانم، ئیئتیفاقاته
 ده بی عاجز نه بی، وا هاتووه، ئه و ئه مله ح، ئه م ئه فسه ح^(۵)
 به خهنده ی له ب ده داتن موژده «لَا تَحْزَنْ» به مه جزوونان
 ده می تیغی بروی ئیفشا ده کا ته هیدی «لَا تَفْرَحْ»^(۶)
 دلّی «مه حوی» له سینه ی ته نگیا هه ر ما به دلّ ته نگي
 به جاهی مووسه وی بو مه ش وه کوو بو ئه و بوو «رَبِّ اشْرَحْ»^(۷)

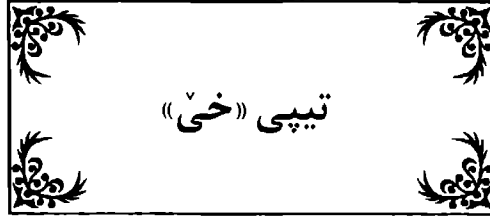
(۵) واته: وا ریکه وتوو زوبانی من ئه فسه حه و لیوی تو ئه مله حه و له مه وه هه ردوو بوون به
 هاوسه نگ و قافیهی یه ک. بۆیه نابی زویر بی که زوبانی من هه میشه به ته مای لسته وه ی لیوی
 تو یه.

(۶) ئیفشا: ده رخستن. ته هیدی: هه ره شه.

واته: له لایه که وه به زه رده خه نه ی لیو موژده ده دا به دلّاره خه فه تیاره کانی که وا خه م
 نه خۆن و بیان ده لی که وا سه ره نجام هه ر پیی ده گن. که چی له ولاشه وه به ده می تیغی بروی
 هه ره شه یان لی ده کاو ده لی دلّی خوژتان به وه خوژش مه که ن که پیم بگن، پیم ناگن.

(۷) مه ش: ئیمه یش. مووسه وی: هه زه ته ی مووسا.

واته: دلّی مه حوی به خه فه تباری له سینه یدا ماوه ته وه، خوایه بو خاتری هه زه ته ی مووسا
 که دوعای «رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي» [واته: خوایه سینه م بکه ره وه و تیم گه یه نه] ت له و گیرا کرد،
 هه مان دوعا له ئیمه ش گیرا که و سینگمان بکه ره وه با دلّمان ده رچی و له م به ندیخانه ته نگ و
 تاریکه رزگاری بی.

-۱-

به سورمه بویه دولبر خه نجهری موژگانی دا په رداخ
 دلی هه لئاگری بییی له کوشته دهنگی ئوف و ئاخ^(۱)
 به تیری کوشتمی، هه لیاوه سیم، سووتاندمی، رویی
 دوعا بو حیفتی کهن، کی دیویه جانانه واگوستاخ^(۲)
 گول و لاله کی که ژو کو، کو هکهن دینیته وه فکرم
 که خوونی ناحه قی ئه و مه و ج ئه دا ئیسته ش له کیوو شاخ^(۳)
 له بهر قایی خه راباتا، که یارهب دایمه ئاوا بی
 مه گهر خاککی به سهردا کهم، بکه م گاهی ده ماغی چاخ^(۴)

-۱-

(۱) مه شهووره ئه وهی کله ی دهر خوار د بدری دهنگی ده که وی. جاله سهر ئه مه مه حوی ده لی:
 بویه یار خه نجهری برژانگه کانی خوی ره شتووه، تا ههر که سی پی بریندار کرد ده نگیشی
 بکه وی و دهنگی دهر نه یه ت، چونکه تا قه تی ئه وهی نیه گوئی له دهنگی گریان و ناله و هاواری
 کوژراوانی دهستی خوی بی.
 (۲) گوستاخ: نه ترس و بی په روا.
 واته: یاری ئه مه کاری بی ده بی دوعای ئه وهی بو بکری خوا له چاوی به د بی پاریزی،
 ئه گینا تووش ده بی.
 له نوسخه یه کدا له جیاتی «هه لیاوه سیم» «هه م خستمی» یه. له چه ند نوسخه یه کیشدا به م
 جوړه یه: «خستمی هه م کوشتمی».
 (۳) کو هکهن: فه رهادی دلداری شیرین.
 واته: که گول و لاله ی شاخه کان ده بینم، فه رهادم ده که و تته وه یاد که خوینی خوی به کیوی
 بیستوونه وه رشت و ئیستاش هه رچی گوئیکی سوور ده روئی له خوینی ئه وه.
 خوونی (ن): خوینی.
 (۴) خه رابات: مه یخانه. گاهی: جاروبار. چاخ: قه له و.

تیپی «دال»

-۱-

دلی سووتا به حالی زاری تیفلی دلم و چاری کرد
 سهری زولفی له دهم نا، زههری ماری پر به زاری کرد^(۱)
 به سهر روخساری زهردا جوگه لهی کیشاوه ئه شکی سوور
 به یادی سهروی بالایهك ئه وهندهم شین و زاری کرد^(۲)
 هوجوومی «هیندوو»ی خهت سهر «فهره ننگستان»ی روخساری
 به حه شری بوو، وه کوو ئه و حه شره «میقادۆ» به «چار»ی کرد^(۳)

-۱-

(۱) واته: یار، لای خوئی به زهیی به دللهی کۆرپهیی گرینۆ کهدا هاته وه و ژیری کرده وه، هات
 سهری زولفی له جیاتی گۆی مه مک نایه ده می و له جیاتی شیر زاری خو شه وستی تی
 دادۆشی. له و کاته وه تا ئیستا دلم به دهم دهر ده وه ده تلپته وه.
 (۲) واته: ئه وهنده بۆ بالای وهك سهرو به رزی یار گریاوم، فرمیسکی خوئین به سهر
 روخساری زهردی خه فه تباریمدا جوگه لهی دروست کردوه.
 (۳) میقادۆ: میقادۆ، له قه بی ئه مپه راتوره کانی ژاپۆنیانه. چار: قه یسه ری رووس.
 واته: زولفی وهك هیندی ره شی یار به چه شنئی هیرشی هینا بۆ سهر رووی وهك
 فه ره ننگستان سپی و سووری، کاریکی پی کرد وهك ئه و کاره ی له شکر ی ژاپۆنی به له شکر ی
 رووسی کرد.

نیوه ی یه که می ئه م به یته ئیشاره ته بۆ یه کی له راپه رینه کانی هیند له رووی ئیمپریالیزمی
 به ریتانیادا که چه ند سه د سال ئه و ولاته ی داگیر کردبوو. نیوه ی دووه میشی ئیشاره ته بۆ
 به زینی له شکر ی رووس له به رابه ر له شکر ی ژاپۆنیادا له شه ری سالی ۱۹۰۵ دا و نیشانه ی
 ئه وه یه ئه و به زینه ده نگیکی زۆری له ناو گه لانی رۆژه لاندادا وه ته وه، چونکه یه که مجار بووه
 رۆژه لاتنی دواکه وتوو به سهر رۆژاوا ی به هیز و پیشکه وتوودا زال بیی.

شوبه اندنی رووی یار به فه ره ننگستان له وه وه یه که رووی یار سپی و سووره وهك رووی
 خه لکی فه ره ننگستان.

وتوویانه که «نان ئەو نانه یه ئەمپۆ له سەر خوانه»
 چوو، چوو، بێ چوو، کهم عهقله هه رکهس باسی پاری کرد^(۴)
 قسهی زولفی ئەوهنده توولی کیشا تاقهتی چوو خۆی
 وتی: شهو نیوه بوو، نه براهه وه، کێ باسی ماری کرد^(۵)
 له بو ئیمدادی گریانم، دهروونی کردمه خویناو
 له چاوم سهیری کهن ئەم حوکمه جهرگ و دلمی جاری کرد^(۶)
 خهتی پشتی له بی دی، بوومه چار ئەبرۆ وتی، وتمان
 که هه رکهس به ختیاره ئیختیاری چار یاری کرد^(۷)

(۴) چوو: ئەوهی تیبه پروه و به سه رچوو. بێ چوو: بێ ساوا، کینایه یه له له که لک که وتوو
 فه وتاو. ده شگونجی «بێچوو» بێ واته ساوا و منال و کینایه بی له کهم عهقل.
 واته: ئەوهی به سه ر چوو باسی ده برپته وه و که لکی هیچی بیوه نامینێ. خه ریکی ئەمپۆ به
 و «نان ئەو نانه یه ئەمپۆ له خوانه».

له سه ر خوانه: له ده سنووسی شاعیر خۆیدا نووسراوه «له خوانایه» و «له سه ر خوانه» ی
 کر دووه به نوسخه. ئیمه «له سه ر خوانه» که مان له «له خوانایه» بێ جواتر بوو، بۆیه ئەومان کرد
 به ئەسل.

(۵) مه شهووره سه رگوزه شتهی مار ئەوهنده زۆره گیرانه وهی دوا بی نایی. جا بۆیه مه حوی
 نه م به یته دا زولفی ره شی درێژی یاری شو به اندوو به مار.

(۶) ئیمداد: یارمه تی دان. جاری: روشتوو، جی به جی بوو.
 واته: ئەوهنده گریانم فرمیسک له چاواندا نه ما. جا بۆ ئەوه که فرمیسکم نه برپته وه، یار
 ده روونیشمی کرد به خویناو و جهرگ و دلمی له چاومه وه ره واند.

له رستهی «ئهم حوکمه جهرگ و دلمی جاری کرد» دا ئیشاره تیکی ناسکیش بۆ زاراوهی
 «حوکمی جاری» هه یه.

(۷) واته: که یار قه یانی باریکی جووته سمیلێ خۆی دی، وتی: بووم به خاوه نی چوار برۆ.
 ئیمه ش وتمان: که واته به ختیارین وا عاشقی چوار یارین که هه ردوو برۆت و هه ردوو سمیلتن.
 «چار یار» له ئەسلدا به چوار یاری پیغه مبه ر (دخ) ده لێن که حه زره تی «ئه بووبه کر» و

به یانی هاته باغ ئەو ماھه، ئەم وا تئ گهیی رۆژه
 له شهبنم، گۆل به دامەن گه وههري هینا، نيساری کرد^(۸)
 «رهحه» بهو شیتیه «الْحَقَّ» قسه یه کی عاقلانه ی وت:
 منم عاقل له بهرگی عاریه خۆم که عاری کرد^(۹)
 دلی بی باره، مایه ی کاره، هه رکهس کاروباری خوی
 له دنیا دا، موه فقه ق بوو به دل ته فویزی باری کرد^(۱۰)

«عومەر» و «عوسمان» و «عهلی» ن (رهزای خویان لی بی). مه حوی لیره دا خواستووه تی بو
 ئەم مه عنا تازه یه. سه رچاوه ی ئیستیعاره که شی ئه وه یه وه ک چون خوشه وستی ئەو چوار
 یاره ی پیغه مبه ر (د.خ) مایه ی به خته وه ریه بو ئاده میزادی موسولمان، خوشه وستی ئەم چوار
 برۆیه ی یاریش بو دلداران هه ر وایه.

(۸) واته: یاری روو وه ک مانگ، سه رله به یانی هاته ناو باخ. باخ وا تئ گهیی رۆژی لی
 هه لآتووه. به داوینه گه وهه ری شه ونمی له سه ر رووی گۆل هه لگرت و هینای له به ر پیتیدا
 رشتی و کردی به قوربانی. مه به ستی مه حوی ئه وه یه یار چونکه وه ک رۆژ جوانه، به هاتنی بو
 ناوباخ شه ونم به سه ر په ره ی گۆله وه نه ما.
 شه بنم (ن): شه ونم.

(۹) رهحه: شیتیکی ناودار بووه له سلیمانی، زۆر جار خوی رووت کردووه ته وه و به رووتی
 سووراوه ته وه. عاریه: خواسته مه نی. عاری: رووت.

واته: رهحه شیت هه رچه ند شیت بوو، به پراستی قسه یه کی زۆر عاقلانه ی کرد که وتی: من
 عاقلی راسته قینه م که خۆم له جلی خواسته مه نی رووت ده که مه وه. مه به ستی له وه یه مالی دنیا
 وه ک خواسته مه نی وایه و بنیاده م دلی پی خوش نه بی چاکتره.

له تیوان «عاریه» و «عاری» دا جیناسی ناقیس هه یه.

(۱۰) بی بار: بی دهر د و مه یه نت. پیچه وانه ی ئه وه که ده لئین فلان کهس له ش به باره. ته فویز:
 سپاردن. باری: خودا.

واته: ئه وه ی خوا بۆی بکا له دنیا دا کاروباری خوی به و بسپیژی، دل ئاسووده و کار
 هه لسووراوه ده بی.

جونوونی نهو زوهووره «مه‌حویا» دیوانه‌گی مه‌نسور
که دیوانه‌ن هه‌موو مائیل به به‌رد، نهو مه‌یلی داری کرد^(۱)

- ۲ -

چ خه‌یالیکه لیقا بی به فه‌ناچوونی جه‌سه‌د
«تا پیریشان نشود کار بسامان نرسد»^(۱)

(۱۱) نهو زوهوور: تازه په‌یدا بوو. دیوانه‌گی: شیئی. دیوانه: شیئت.
مه‌شهووره ده‌لین «الجنون فنون» واته: شیئی گه‌لی جوړی هه‌یه. مه‌حویش ده‌لی: له‌ناو
جوړه‌کانی شیئیدا شیئیه‌که‌ی مه‌نسووری جه‌للاج شیئیه‌کی تازه بابه‌ته، چونکه هه‌رچی
شیئت هه‌یه هه‌موو جه‌زیان له به‌رد خر کردنه‌وه‌یه و گیرفانیان پر ده‌که‌ن له به‌رد و ده‌یگر نه
خه‌لک، که‌چی مه‌نسور جه‌زی له دار بوو نه‌وه‌نده «أنا الحق» ی وت تا بردیانه پی سیداره و
کردیان به دارا.

- ۲ -

نهم پارچه شیعره‌ش له دیوانه چاپ‌کراوه‌که‌دا نیه.

(۱) لیقا: ليقاء، گه‌یشتن به خوا.

لای نه‌هلی ته‌سه‌ووف وایه ئینسان تا به ریازه‌ت کیشان‌گیانی خوئی په‌روه‌ده نه‌کاو نه‌فسی
خوئی نه‌هینیتته ژیر بار، نابی به ئینسانی راسته‌قینه و بوونی ته‌واو نابی. مه‌حویش به‌پیی پیره‌وی
نه‌هلی ته‌سه‌ووف ده‌رواو ده‌لی: بی فه‌وتاندنی له‌ش و مراندنی گیانی له‌ش په‌رستی که‌س
ناتوانی گه‌یشتن به خوا و یه‌ک بوون له‌گه‌لی بو خوئی دابین بکا. وه‌ک شیعره فارسیه‌که‌ده‌لئت:
تاشت ته‌واو له‌ناو نه‌چی و هیژی مانه‌وه‌ی لی نه‌برئی ناگاته نه‌نجامه‌که‌ی که‌په‌یدا بوونی وتنه‌ی
نویه‌تی.

لیقا (ن): به‌قا.

له‌ده‌سنووسه پاکنووس نه‌کراوه‌که‌ی شاعیر خوئشیدا «به‌قا» نه‌سله و «لیقا» نوسخه‌یه،
به‌لام ئیمه پیچه‌وانه‌که‌مان لا قولتر و گونجاوتر بوو له‌گه‌ل به‌یته‌کانی پاشه‌وه. به‌پیی نهم دوو
نوسخه‌یه‌ش مه‌عنای به‌یته‌که‌گورانیکی نه‌وتوی به‌سهردا نایه‌ت و وای لی دیته‌وه: بی
فه‌وتاندنی له‌ش که‌س ناتوانی مانه‌وه‌ی گیانی خوئی مسوگه‌ر بکاو بی به ئینسانی راسته‌قینه...

هەر دلی پئوه نه بی داغ و خه تی جی ده می تیغ
 ده عوی عیشقی بی ده عوییه بی مؤر و سه نه د (۲)
 نه غله به ی ته کیه و ده رگاهی بیلادی رۆم
 پشکنی، دی: چه له بی هەر چه له بی بو، ده ده ده (۳)
 خه و نه زانی نه، ده یوت: ده بنو و بی مه خه و
 نیک به ختم به وه نه وزی بکه، نه ی به خته مه ده د! (۴)

(۲) ده عوی: ده عوا، ئیددعا.

واته: تا جیگه ی داخ و برینی تیغی یار به دلی دلداره وه نه بی، قسه ی به هیچ دانانری و به
 دلدار ناژمیرری، چونکه سه نه د و قه باله ی مؤر کراوولی نووسراوی پی نابی که نه وه بگه یه نی
 که وا دلداریکی راسته قینه یه. به لگه ی دلدار ی بریتیه له و خه تانه ی به تیغی دهستی یار له دلی
 دلدار ده نووسرین و له و مؤری داخانه ی که ده باننن به دلپه وه.
 نه بی (ن): نه یه.

(۳) چه له بی: باش بازرگان و پیاو ماقوول. چه له بی: شتی هه پره مه که چاکی له خراپی جیا
 نه کرایته وه. ده ده: باپیر و براو خال. وشه یه کی تورکیه. ده د: درونده.

واته: زۆریه ی ته کیه و عیاده ت گاکانی ولاتی رۆم پشکنیه. بۆم ده رکه و توه نه وانه ی
 له وی خواپه رستی ده که ن که سیان به راستی رنگای خواپه رستیان نه گرتوه ته بهر. نه وانه یان
 له م مه یدانه دا به چه له بی و باش بازرگان ناریان ده رکر دووه، بنیاده می ره مه کی و هه پره مه ن و
 نه وانه شیان به خزم و که س داده نرین، جانه وهر و درونده ن.

هه رچه ند نابی مه عنای نه م به یته ی مه حوی به شیوه یه کی حه رفی لی بدرتته وه، به لام
 له گه ل نه وه شداو به له بهر چاوگرتنی نه و راستیه که وا ولاتی عوسمانی پر بووه له ته کیه و
 خانه قاو ده ولت خۆی وا پیشان داوه که وا پارێزگار و خزمه ت گوزاری ئایینه، نه وه مان بۆ
 ده رده که وی که وا مه حوی تا چ زاده یه ک له و ساخته چییه تی و بازرگانی به دینه وه کردنه ی
 عوسمانیه کان گه بشتوه.

(۴) نیک به خت: نه وه ی به ختی چاک بی. مه ده د: وشه یه که ده رویش و سو فییه کان به کاری
 دینن، واته: یارمه تی، به مه عنای داوای یارمه تی به کار ده هینری.

داغی کوّنه و شهبهقی تازه له سینهی چاکا
 تیّکه لَن، سهیری ههیه پر له گول و لاله سهبه د (۵)
 غهیری وه حدهت له وجودا نیه، کهسرت وه همه
 ساده ته کراری یه که، مهنشهئی ئه وهامی عهده د (۶)
 چاری ههرد و غهمی کردنه مردن، چ بکا
 نهیتوانیوه بکا چاری غهم و دهردی حهسه د (۷)

واته: یار دهزانی خهوم لی ناکهوی، کهچی دهلی بنوو تا بیمه خهوت. دهسا ئه ی بهخت،
 فریام کهوه، بهخته وهرم که، وه نهوزی بخه ره چاوم با یار له سهر گفته که ی خوی ناچار بی بیته
 خهوم.

(۵) شهبهق: کون. چاک: لهت کراو. لاله: گیایه کی به هارییه گولی سوور دهرده کا. سهبه د:
 سهبه ته.

مهحوی له م بهیته دا داغی کزنه ی دلی شوبهاندوو به گول له زهر دیداو شهبهقی نوی
 سینهی شوبهاندوو به لاله له سووریداو سینهی کون کراوی شوبهاندوو به سهبه ته ی گول.
 په یهوندی وشه ی شهبهقی به شهبهقی به معنا به یانیشه وه رچاو کردوو که که ناری ئاسمان
 سوور داده گه ری.

(۶) هه ندی له ئه هلی ته سه ووف ئه وه نده له خواناسین و پشت نه به ستندا به غهیری ئه و
 رۆچوون، هاتوونه ته سه ر ئه و باوه ره که غهیری خوا هیچی تر نیه. ئه مانه پیمان ده لین ئه هلی
 «وحدۃ الوجود». جا مه حویش به پی بیرو باوه ری ئه مانه ده لی: له یه کیتی به ولاره هیچ له م
 جیهانه دا نیه و زوری خه یاله. ئه ی ئاده میزادی نه فام، ژماره که سه رچاوه ی خه یال و به هه له دا
 چوونی ته سه وور کردنی بوونی زورییه، له دووباره کردنه وه یه کی ساده ی «یهک» به ولاره نیه.
 (۷) واته: مردن دهرمانی ههرد دیکه که چاری نه کری، به لام چ بکا نهیتوانی و چاری
 دهردی خه م و دل پیسی و به خیلی پی بردن بکا!

ئه مه ی مه حوی ده لی پینچه وانه ی ئه وه یه که سه عدی شیرازی ده لی که ده لی:

بمیر تا برهی ای حسود، کین رنجی است که از مشقت آن جز به مرگ نتوان رست
 واته: ئه ی حه سوود! بمره، چونکه حه سوودی دهر دیکه به مرگ نه بی ناتوانی له ئه رکی

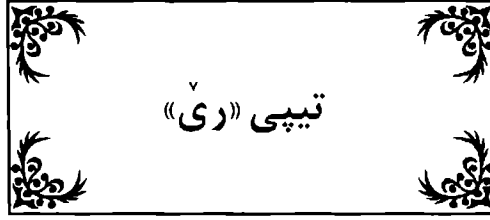
رزگار بی.

هه‌رکه‌سی چاوی که به و جیلوه مونه‌ووهر بووبی...
 که‌سی که‌ی بیته نه‌زهر، دیده‌یی پر بی له ره‌مه‌د^(۸)
 «مه‌حویا» با به‌سی بی شیرکی ته‌شه‌بیوس به‌م و به‌و
 بگره به‌س دامه‌نی ته‌وحیدی «هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ»^(۹)

(۸) مونه‌ووهر: نورانی. نه‌زهر: به‌رچاو. ره‌مه‌د: چاویشه.
 واته: یا‌خوا هه‌رکه‌س چاوی به‌دیتنی ناوچاوی یار رووناک بووبیته‌وه و له‌گه‌ل ئەوه‌شدا بۆ
 که‌سیکی تر بروانی، چاوی پر بی له چاویشه.
 ئەم به‌یتەش هه‌ر بۆ پی‌ره‌وی «وحدة الوجود» ده‌گه‌رته‌وه.
 (۹) شیرک: هاوبه‌ش بۆ خوا دانان. ته‌شه‌بیوس: ده‌سه‌ودامین بوون. ته‌وحید: خوا به‌یه‌ک
 زانین.

واته: ده‌سه‌ودامین بوونی ئەم و ئەو که‌ کارکت بۆ راپه‌رینن، جوړیکه له‌هاوبه‌ش بۆ خوا
 دانان. ده‌سا با به‌سی بی هاوبه‌ش بۆ خوا دانان به‌پارانه‌وه له‌م پی‌غه‌مبه‌ر و له‌و وه‌لی... داوینی
 خوا به‌یه‌ک دانان بگره که‌ ئایه‌تی: «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» ده‌یگه‌یه‌نی و پشت به‌ته‌نها خوا به‌سته و
 بزانه له‌و به‌ولاوه که‌س هه‌چی پی‌ناکری.

مه‌عنای ئەم به‌یتەش له‌سه‌رئیکه‌وه په‌یوه‌ندی به‌پی‌ره‌وی «وحدة الوجود» وه‌ه‌یه‌ چونکه
 وا ده‌گه‌یه‌نی ئەوانه‌ش که‌ ته‌شه‌بیوسیان پی‌ ده‌که‌ی هه‌ر به‌په‌یوه‌ندیان به‌خواه‌ه‌شتیکیان له
 ده‌ست دئ، که‌واته هه‌م‌و‌ی ده‌بیته‌وه به‌یه‌ک. له‌سه‌رئیکه‌ی که‌شه‌وه به‌پی‌ مه‌زه‌بی
 «وه‌هابی» یه‌کانه، که‌ لایان وایه‌ پارانه‌وه له‌غیری خواو چوونه‌سه‌ر قه‌بری ئەم و ئەو جو‌ره
 هاوبه‌ش دانانیکه‌ بۆ خواو به‌حه‌رامی ده‌زانن.

تیپی «ری»^۷

- ۱ -

له ئولکهی عیشقه‌دا بیی چوونه سهر دار
 به ئاسانی مه‌زانه بوونه سهردار (۱)
 هه‌یه‌گهر عیشقی سهرداری له سهرتا
 بکه مه‌شقی له‌وانه‌ی چوونه سهر دار (۲)
 عه‌سایه‌ک ده‌ست‌گیری ئیمه‌ نابیی
 پری ئه‌م داره بیی گهر سهر به سهر دار (۳)
 له‌بهر داری حه‌دا من بم، ئه‌تۆ مه‌ست
 ده‌قازی حه‌ق بلئی تۆ، «حەق» چ به‌ردار (۴)
 خوشی فهرمووچ مه‌جنوون وچ مه‌نسور
 به‌شی عاشق درا ههر به‌رد و ههر دار (۵)

- ۱ -

(۱) ئولکه: ولات. دار: داری سێداره.
 (۲) واته: ئه‌گهر ئاره‌زووی سهرداریت له‌که‌لله‌دایه، له‌به‌رده‌ستی ئه‌وانه‌دا فێر به‌که چوونه
 سهر دار و چاو له‌وان بکه.
 (۳) دار «ی یه‌که‌م»: خانوو.
 واته: ئه‌گهر ئه‌م مائی دنیا به‌ پری بیی له‌ دار، ئیمه‌ عاسایه‌کمان لی ده‌سگیر نابیی. مه‌به‌ستی
 له‌وه‌یه دنیا داری جوژه ره‌وشتیکی ده‌وئ له‌ هه‌موو که‌سی ناوه‌شیته‌وه.
 (۴) حه‌دا: ئه‌و تۆله‌یه‌ی شەرع دایناوه به‌رابه‌ر به‌ مه‌ی خوارده‌وه‌ و هه‌ندئ کرداری تری
 ناشه‌رعی. ئه‌م تۆله‌یه له‌ مه‌ی خوارده‌وه‌دا بریتیه له‌ چل دار بدرئ له‌وه‌ که‌سه‌ی ده‌خواته‌وه.
 واته: قازی بو خوا راست بلئی، که‌ی خوابه‌رداره یار مه‌ست بیی و داری حه‌دا له‌ من بدرئ!
 له‌بهر داری حه‌دا (ن): له‌بهر دارا خودا. به‌پیی ئه‌م نوسخه‌یه ئه‌گهر رووی ده‌م له‌ خوا بیی،
 ئه‌وا به‌یته‌که له‌ شیوه‌ی شیعره یاخیه‌کانی عومه‌ری خه‌یامی لی ده‌رده‌چیی.
 (۵) واته: مه‌جنوونی له‌یلاو مه‌نسووری حه‌للاج جوانیان وت که وتیان: به‌شی دلداران له‌م
 دنیادا ئه‌وه‌یه یا وه‌ک مه‌جنوون بدرتته به‌ر به‌رد، یا وه‌ک مه‌نسور بدرین له‌ سێداره.

ئەۋى چوۋ بۆ سوراغى، بى سوراغە
خەبەر وايە كە كەس نابى خەبەردار (۶)
وتى: مېۋە بەھەشتە شىعەرى «مەھوى»
خودا نەپرى لە باغم دارى بەردار (۷)

-۲-

ئەى ئەۋ كەسە كە مەستى غوروورى بە ھاتى كار!
بە ۋ دەستى زۆرە بىرە پەرۋىەك لە كارى «چار» (۱)

(۶) سوراغ: كون، ھەۋال: زانين.

ۋاتە: ئەۋەى، لە عىشقى راستەقىنەدا، بەدۋاى خۆشەۋىستدا بگەپرى، ئەۋە ۋەك زانراۋە،
ھىچ ئەنجامىكى دەسگىر نابى ۋ كەس نازانى چى بەسەردى ۋ لەجىاتى ئەۋەى ئەۋ بدۆزىتەۋە
خۆى سەرى تىدا دەچى.

(۷) ۋاتە: يەككە وتى: شىعەرى مەھوى ئەۋەندە جوان ۋ خۆشە ۋەك مېۋەى بەھەشت وايە.
سا خۋايە دارى بەبەرى تواناى شىعەر ۋتن لە باغى ژىنى من نەپرى، بۆ ئەۋەى ھەمىشە شىعەرى
جوانى ۋەك مېۋەى بەھەشت خۆش بلىم.

مېۋەى (ن): خوا ۋەك. نەپرى: دەگونجى بە «نەپرى» ىش بخۋىترىتەۋە.
لە ۋشەكانى «سەردار» دا لەم پارچە شىعەرەدا كۆمەلنى جىناس ۋ ۋشە ئارايى ھەيە.

-۲-

(۱) ۋاتە: ئەى ئەۋ كەسەى خۆت لى بايى بوۋە چۈنكە بەدەسەلاتى ۋ كارۋبارت باش بۆ
بەپرۋە دەپروا، پىشت ئەستور مەبە بە دنياۋ بەۋ دەستى دەسەلاتەى كە ھەتە پەرۋىەك لە
قەيسەرى رۋوس دادپە كە بەۋ ھەموۋ ھىز ۋ توانايەۋە كە ھەبىۋ ۋ لە ھەموۋ شەپرەكدا
دەۋلەتى عوسمانى دەبەزاند، زاپۇنيا ئەۋ كارەى بىن كەردكە پىتى كەرد.

مەھوى لەم بەيتە ۋ چەند بەيتىكى تىرى ئەم پارچە شىعەرەدا ئىشارەت بۆ شەپرى ۱۹۰۵ى
رۋوسىاۋ زاپۇنيا دەكا، ۋەك پىشتەر لەسەرمان نوۋسى.

هه‌رچهنده خه‌رته‌لی، له پری چهرخی په‌نجه‌باز
 ده‌تکا به بازی په‌نجه‌یی «میکادۆ» ی شکار (۲)
 یا ماری سه‌رخه‌زینه! بترسه که گه‌ژدومی
 به و نووکه چزوه پر به دهمت کا له ژه‌هری مار (۳)
 زه‌رپه تریشقه‌یکه که کیوی ده‌دا به باد
 ئەشبا‌ه ئەوه‌نده زۆره به کهس نایه‌ته شومار (۴)

(۲) خه‌رته‌ل: داله‌که‌رخۆره. به‌هه‌شتی مه‌لا ئەسه‌دی مه‌حوی نووسیه: ناوی بالدارنکه «دوو برا» یشی پی‌ده‌لین و وه‌ك «مشك گره» وایه. په‌نجه‌باز: یاری به په‌نجه‌که‌ر. ئەوه‌ی په‌نجه‌ی وه‌ك په‌نجه‌ی باز به‌هیزه که له راودا په‌له‌وه‌ری له‌ده‌ست ده‌رتاچی. شکار: راو. واته: هه‌رچهند ئەوه‌نده‌ی داله‌که‌رخۆره‌ش، به‌ش به‌حالی په‌له‌وه‌ران، به‌هیز بی، به‌خۆت نازانی له پری‌کدا‌گه‌ردوونی به‌هیز که له هه‌موان به‌هیز‌تره ده‌تکا به بازی ناوده‌ستی راوکه‌ری خۆی که به فه‌رمانی ئەو بجوولیته‌وه و له قسه‌ی ده‌رنه‌چی، وه‌ك میکادۆی ئەمه‌راتۆری ژاپۆنیا وای له قه‌یسه‌ری رووس کرد و سه‌ری پی‌شۆر کرد بۆ خۆی. ده‌شگونجی «بازی» دووهم له‌گه‌ل «ی» که‌یدا یه‌ك وشه‌ بن و «بازی» بن به‌مه‌عنا یاری و گالته و مه‌عنا‌ی به‌یته‌که وای لی‌بیته‌وه که: ده‌تکا به شوینی یاری و گالته پی‌کردنی میکادۆی راوچی.

(۳) یا: حه‌رفی بانگه‌وازه به عه‌ره‌بی به مه‌عنا «ئه‌ی...». گه‌ژدوم: دوویشك. واته: ئەه‌ی پیاوی ده‌سه‌لاتداری رۆژکه وه‌ك ماری سه‌رگه‌نجینه‌په‌پکه‌ت به‌سه‌ر سامانه‌که‌تدا داوه و خه‌رجی ناکه‌ی بۆ سوودی گشتی، بترسه له‌وه‌که دوویشکی مه‌رگ به نووکی چزوی خۆی پیته‌وه بدای پری دهمت بکا له ژاری مه‌رگ و بتکوژی.

ده‌شگونجی «یا» به مه‌عنا «یان» پی‌ واته: حه‌رفی عه‌تف بی و مه‌عنا‌ی به‌یته‌که وای لی‌بیته‌وه: هه‌رچهند وه‌ك ماری سه‌رگه‌نجینه‌ش بی، هه‌ر له‌وه‌ بترسه که... تاد.

(۴) تریشقه: هه‌وره‌برووسکه. ئەشبا‌ه: له‌م جۆره‌شتانه. شومار: ژماره. واته: تۆسقالی برووسکه له ناسمانه‌وه به‌رده‌بیته‌وه ده‌دا له کپۆتک و ده‌یکا به تۆز و ده‌یدا به‌ده‌م باوه. له‌م چه‌شنه‌شتانه‌ش له دنیا‌دا زۆری تر هه‌یه و ئینسان ده‌بی‌په‌ند و نامۆزگاریان لی‌وه‌رگیری و بزانی هه‌رچهند به‌ده‌سه‌لات بی، له‌وانه‌یه‌ رۆژی له رۆژان به‌ده‌سه‌لات‌تریکی لی‌تاین بی‌و بیدا به زه‌ویدا.

پەس «ئەوروپالى»! بەس بگەزن لىو، ئەمە چىيە
 ژاپۇنىيەك موخاسەرە دا چار دەورى چار^(۵)
 چارى قەدەر بزانە نىيە، چەندە چارى وا
 بى چارە ما كە بوو بە دوو پەنجەي قەزا دوچار^(۶)

(۵) پەس: كە واتە، وشە يەكى فارسييە. ئەوروپالى: ئەوروپايى، نىسبەتتىكى توركييە. چار «ى
 يە كەم»: چوار. چار «ى دوو ھەم»: قەيسەر.

واتە: كە واتە، ھەي تاقمى ئەوروپايى و دەولەتە ئىمپىريالىستىيە كانى ئەوروپا كە ھەرگىز
 بەزىنتان بە خۆتانەو ھەندىبوو و واتان دەزانى لە ھەرلایەك بن دەبى ھەر ئاغا بن، با ھەرپەشە و
 گورەشە بەسى بى، بىرى لەو بەكەنەو چۆن ژاپۇنىيەك كە تا دوئىنى كەس بە ھىچى نەدەزانى،
 لە ھەر چوار لاو ھەمارۆي چارى رووسىاي داو بەزاندى.

و ھەك پىشانىش باسما كەرد، ديارە ئەم سەر كەوتنەي ژاپۇنيا بەسەر رووسىادا لە شەپرى ۱۹۰۵دا
 دەنگىكى گورەي لە رۆژەلات و بەتاييەتى لە ولاتە موسولمانە كاندا داو ھەتەو كە بەدەست
 ولاتە داگىر كەرە كانى ئەوروپاوە لە زەلالەت و نارەھەتيدا بوون و ھەموو بە موژدەي سەرەتاي
 رزگار بيان زانيو. بەلام بەداخو ھەر ھەروەك لەم پارچە شىعەرەو دەردە كەوئى، كەم كەس توانيو يە
 پەندى راستى لى و ھەر بگري و بزانتى كەوا ژاپۇنيا بۆ سەر كەوت و رووسىا بۆ بەزى. ئەو ھەتە
 مەھوى خۆيشمان مەسەلە كە بەشپو ھەي كى چەوت لىك دەداتەو ھەتە نائەت دەگاتە ئەو ھەش كە
 ئەسبابى ماددى بە ھىچ دابنى و ھەموو شتى بگىر پتەو ھەسەر موسەبىب، كە ھەر ئەو بىرە
 چەوتە خۆي سالى ھەي سالى يەكئى بوو لە كۆسپە گورە كانى ريگاي و ربا بوونەو ھە رزگارى
 گەلانى ولاتانى رۆژەلات...

(۶) چار «ى يە كەم»: چارە. چار «ى دوو ھەم»: قەيسەر. دوچار: گرفتار و تووش بوو.

واتە: قەدەر لە چارەي قەيسەرى نووسىبوو ئەو ھەي يىتە رى... لەبەر ئەو ھەش كە چارى قەدەر
 ناكري، ئەو ھەبوو قەيسەر كەوتە بەر پلارى قەدەر و زەليل و پەك كەوتە بوو و ھىچى بى نەكرا!!
 نيو ھەي دوو ھەمى ئەم بەيتە لە نوسخە يە كدا بەم جۆرە يە:

بى چارە ماو، بوو كە بە پەنجەي قەزا دوچار

ئەم بەيتە پرە لە جىناس و وشە ئارايى ناسك.

لەم کاروباری چاره یه کێ چاره گرژ ئەکا
واتێ گەشتووێ که هەر ئەسبابه دێ به کار^(۷)

پەر «سیبیریا»، به بێ مەدەدی زاتی کبیریا
ئەسبابت ئەر هەیه، نیه شایانی ئیعتیار^(۸)

هەرچی هەیه موسەبیبه، باقیکه فانییه
به ندەدی یه کێ به، بهس بیه ره عەبدی سەد هەزار^(۹)

«مەحووی» چ کهس مەناسه، بناسه خوداوو بهس
زیکری یه کێ که ماره، مه که باسی چار و مار^(۱۰)

(۷) چاره «ی دووهەم»: روو.

واته: ئەوهی رووی خووی لەم کاره گرژ ده کات که به سەر قەیسەردا هات، واده زانی هەر هو
لەم دنیا به داکار ده کاو ئاگای له وه نیه که هه مروه شتی به دهستی خوایه.

(۸) سبیریا: سبیریا، ناوچه به کی به ده ره تانی رووسیا به له بهری رۆژه لآت و باکووریه وه به.
کبیریا: گه وریه بی. مه به ست زاتی خوایه.

واته: ئەگەر خوا یار مه تیت نه دا، پر به ولاتی پان و به رینی سبیریا چهك و جبه خانه ت هه بێ
هیچ ناهینی!

له ده سنوو سیکی پاکنووس نه کراوی شاعیر خویدا، ئەم به یته به م جو ره ش نووسراوه:

سەد سبیریا به بێ مەدەدی زاتی کبیریا یهك زه رپره فائیده ی نه بووه و نایه تن به کار

(۹) موسەبیب: ئەوهی سه به ب دروست ده کا که خوایه. فانی: فه و تاو و بێ مایه.

واته: هەر موسەبیب شته که خوایه و له و به ولاره کهس هیچ نیه و تۆش ته نها به ندەدی

یه کێ به که خوایه و مه به به به ندەدی سەد هەزار که سه به به کانن که له برانه وه نایه ن.

(۱۰) واته: مەحووی له خوا به ولاره که سی تر مەناسه، ته نها ناوی یه کێ به ره که خوایه و، باسی

چار و مار مه که، مه تر سی تیا به و ماره پیته وه ده دا.

مه که (ن): چیه.

لەم چاره پيسه، ميلله تي پاكي موحه مەدى
دەر قەلعه بئى خودا! به حەقى جاھى ھەردو چار (۱)

- ۳ -

ئەگەر تۆروو بە خالکى له «لەيلا» شوخ و زياتر
منيش ئاشفته خالکى له «قەيس» م شيت و شەيدا تر (۱)
بە دلّمه جويني ئەو ليۆه، لە بۆسە نەشە بەخشاتر
لە کن تریاکیه ئەلبەتتە قاوه سەد لە چا چاتر (۲)

(۱) دەر قەلعه: لە ناو قەلادا، کینایە یە لە پارێزراو.

واتە: خوايە بۆ خاترى ھەردوو چوارە کە کە چوار خەلیفەى راشیدین و چوار پێشەوایانی
ئاین، میلله تی پاکی پیغمبەر (د.خ) لە قەلای پارێزگاری خۆتدا پارێزی لەم قەیسەرە پيسەى
رووس، یا لەم بەختی رەشە کە ئیستا ھاتوو تە ریی. مەبەست لە چوار پێشەوای ئاین ئیمام
ئەبوو حەنیفە» و «شافعی» و «مالیک» و «ئەحمەدی کوزی حەنبەل».

نیوہی دووھەمی ئەم بەیتە لە نوسخە یە کدا بەم جۆرە یە:

یارەب مەسوونی کە بە حەقی چار و چار و چار

لەسەر ئەم نوسخە یە مەبەست لە چار و چار و چار، چوار خەلیفەى راشیدین و چوار
کەسى ژیر عابای پیغمبەر حەزەرە تی «عەلی» و «فاتیمە» و «حەسەن» و «حوسەین» و چوار
پێشەوای ئاین، یا دوانزە پێشەواکەى نەوہی پیغمبەر.

- ۳ -

(۱) روو بە خال: خال بەرووھوہ بوو. ئاشفته حال: حال شیواو. قەیس: مەجنوونی لەیلا.

واتە: بەرابەر بە رادەى جوانی تۆ، منیش عاشق و دلدارم.

لە ئیوان «خالکى» و «خالکى» دا جیناسی لایق ھە یە.

(۲) بۆسە: ماچ. نەشە بەخشا: نەشە گەیی. تریاکی: تریاک خۆر.

واتە: من چونکە عاشقی بیستنی قسە یە کم لە لیوی یارەوہ، تەنانەت جیویشیم لا لە ماچ

خۆش ترە، وەك چون تریاکی قاوہی تالی لە چای شیرین لا خۆش ترە.

لە ئیوان «چا» و «چاتر» دا جۆرە جیناسیکی ناقیس ھە یە.

له کویا مودده عی دیمی، به ئیستیها وتی: شاهم!
 گه دای ئەم کویه بېم، شاهه نشه هیکم سهد له شا زیاتر^(۳)
 له بهر ده رگای عیشقا یه کسه ره هه رکهس سه ری دانا
 ئە گه ر په تیاره یه ک بوو، بوو له سهد عه للامه داناتر^(۴)
 بنازم بهم شه هی مه ه سهیره بو گه شت و گوزاری شه و
 سواریکه: بوراقی ته وسه نه، جیبریلیه شاتر^(۵)
 له دنیا تیپه ری هه رکهس به بالی هیممهت، ئازایه
 له عوقباش ئەو که سه گه ر تیپه ری، بازیکه ئازاتر^(۶)

(۳) کۆ: کۆلان، بهرده رگا. مودده عی: بهر به ره کانجی که ری دلدار. ئیستیها: گالته پین کردن. واته: مودده عی دیمی له ناو کۆلانی مالی یاردا که وتووم، به شای زانیم، چونکه له و شوینه دا که وتووم و وتی: من بۆم رنکه وئ بېم به گه داو سوال که ره له م کۆلانه دا که مالی یاری تیدا یه، خۆم به شاهه نشایه ک ده زانم له سهد شا شاتر بېم. کۆیه (ن): کۆهه.

(۴) واته: هه رکهس له بهر ده رگای عیشقا سه ری دانا، هه ر به و سه ردانانه له «زۆر زان» ێک زانتری لی دهرده چی، باوه کوو خۆی له خۆیدا په تیاره و خو پڕیش بېن. (۵) مه ه سه یر: ئەوه ی وه ک مانگ به شه و ده روا. بوراق: ئەو ئەسه پی که پیغه مبه ر (د.خ) له شه وی مبعراجدا سواری بوو. ته وسه ن: ئەسه پی شوخ و سه رکیش. شاتر: ئەوه ی نامه له نیوان دوو که سدا دینتی و ده با.

واته: شانازی به و پیغه مبه ره وه (د.خ) بکه م که وه ک مانگ به شه و ده روا و بوراق ئەسه پی ژئریه تی و جویره ئیل شاتر و په یام به ری ه تی. (۶) عوقبا: پاشه رۆژ، رۆژی قیامهت.

واته: هه رکهس ئازا بوو به بالی هیممهت له ئاره زووی خراپی دنیا خۆی رزگار کرد، ئەوه به راستی ئازایه. ئە گه ر له و دنیا ش هه ر چاوی له یاره وه بوو و ئومیدی به هه شت و ترسی دۆزه خی نه بوو، بازیکه ئازاتر و جالا کتره.

ئەم به یته تا راده یه ک له مه عنای ئەو فه رموده یه ی پیغه مبه ر (د.خ) ده چی که ده لی: «نغم

ٲه گهر ٲم ٲه هلی دنیایه، وه کوو ههن، ری خه نه جهننه
 ده نائنه زوو ده کا ٲه و دونیه له م دنیایه دنیا تر (۷)
 که سی من گهر که سن که س من نه خاته فکری ٲه و شاهه
 به یادی ناکه سان ٲازورده هه یفه خاتیری عاتیر (۸)
 خودا بیدا به ره حمهت، داغی دل چاوی دلّه «مه حوی»
 به گریه چاو ٲه گهر چوو، شک ده به م چاویکی بینا تر (۹)

العَبْدُ ضَهِيْبٌ، لَوْ لَمْ يَخْفِ اللّٰهُ لَمْ يَعْصِهٖ» واته: سو هه یب (سو هه یبی رومی) به نده ی چاکه، ٲه گهر
 ٲه خوایش نه تر سایه ههر بی گویی نه ده کرد. یا له و فهر مودده به ی رایعه ی عه ده وی ده چی که
 و ترویه: «له بهر ته مای به هه شت و ترسی دوزه خ نیه که گوی ٲایه لی خوام و له قسه ی
 ده رناچم».

(۷) ری خه نه: ری ان بکه و ٲته. ده نائنه: سووکی و په ستی. دونیه: دنیا، دنیا، دنیا: سووک.
 واته: ٲه هلی ٲم دنیایه ٲه ونده سووک و په ستن، ٲه گهر بی ت و له و دنیا ره و شتیان نه گور ٲو
 ههروه ک ههن و هها بچنه به هه شت، ٲه و دنیا ٲیش ٲه ونده سووک و بی حورمهت ده که ن گه لی
 گه لی له م دنیایه ی ٲستا هچ و پووچ تر بی.
 (۸) ٲازورده: ٲیک چوو. خاتیر، «خاطر»: دل. عاتیر، «عاطر»: بون خو ش.
 واته: ٲه گهر که سانی من که سی راسته قینه ن، با که سیان من نه خاته وه بی ری یار، تا خه یالی
 بی گهر دی به بیر کر دنه وه له من ٲیک نه چی.

ٲازورده (ن): ٲالووده.

(۹) واته: ٲه گهر خوا به ره حمه تی خو ی بیدا، ٲه و داخه ی یار ده ٲنی به دل ی دلداره وه بو ی
 ده بی به چاوی دل و ٲه گهر هات و چاوی سه ری له بهر زوری گریان کو ٲر بوو، چاویکی بینا تر ی
 ده بی که چاوی دل ٲه تی.

ٲم به ٲته و به ٲتی ٲیشوو له هه ندی نوسخه دا له جی یه کتر دان.

- ۴ -

موحه قهق هرکه سی مهسله کیه حه قق و حه ققیه مه نزوور
 سولووکی چوونه سهر داره، ته ریقیه ی پیریه مه نسوور^(۱)
 له ئولکه ی عیشقه دا بو هرکه سی سهر داریه مه نزوور
 «عُلُو» ی مه رته به ی سهر داره، بوته په پره وی مه نسوور^(۲)
 ده لی دانام و دل خو شسی ده خاته داوی زولف و خهت
 نه گهر عه قلی هه یه بوچی هزه ر ناکا له مارو موورا!^(۳)
 که مالات و مه عاریف مه بیه، بی ده خلی هه وینی عیشق
 عه جه ب پشکو و تووه له م جه زوه ناره پر به عالم نوور^(۴)

- ۴ -

(۱) مه سله ك: ره وشت، رنگای گیراوه بهر. مه نزوور: مه به ست.
 واته: بی گومان نه وه ی به دوا ی حه قدا بگه ری و حه قی مه به ست بی، ده بی بوی بچینه سهر
 دار و له پینا ویدا خو ی بدا به کوشه ت. نه مه نه و رنگایه که مه نسووری حه للاج که سهر ده سته ی
 حه ق خواهان بووه، گر تووه تیه بهر و پیادا رویشتووه.
 (۲) «عُلُو»: به رزی. مه رته به: پایه.
 مه عنای نه م به یته ش وه ك به یتی پیشوو وایه.
 وادیاره مه حوی خو ی دوو دل بووی له وه که ئاخو نه م به یته یا خود به یتی پیشوو بکا به
 سهر به ندی نه م پارچه و نه ویان بکا به نوسخه، چونکه ههر دوکیان له مه عناو دارشتندا له به ك
 ده چن، به لام ههر دوکیانی هه روا هیشتیته وه، چونکه ههر دوو به یته که له هه موو نوسخه کانی
 به رده ستماندا له چوارچیوه ی پارچه شیعه ره که دان.
 «عُلُو» ی مه رته به ی (ن): مه قامی ئاخری.
 (۳) واته: دل خو ی به دانا داده نی و خو شسی ده خاته داوی خال و زولفی یار. نه گهر راسته
 عه قلی هه یه بوچی خو ی ده خاته داوی ماری زولف و میرووله ی خالی ره ش!
 (۴) جه زوه: پشکو. نار: ناگر.
 واته: زانست ناگیر سی و نابی به زانستی راسته قینه تا هه وینی عیشقی تی نه کری. به پراستی
 سهیره له م پشکو ناگره ی عیشق دنیا هه مووی روشن بووه ته وه.

به خوینم تینووه، با نوّشی کات و نوّشی بی، ئەمما
 لەسەر چى، تۆ بلى ئەو لیوّه مۆره وا له من بوو سوور^(۵)
 ویسالت نارە، هیجرت روژەرەش، وهك ئافتابی تۆ
 له تۆ نەزدیکه پشکۆیه، خەلووزە گەر له تۆ بى دوور^(۶)
 تەعەججوب گرتى، سۆفى کە تەسبیحەم له ملیا دى:
 کە بى تەقربە پیریژن لەبەریا بى بەر و بەرموور^(۷)
 بە زەرد و سووری دنیا زەردەوالهت لی نەگۆرابى
 بە هەنگى تى بگەى، هەر نیشە، نوّشیکى نیه زەنبوور^(۸)

(۵) واتە: یار مادەم تینووه بە خوینم، با بیخواتەوه، نوّشی گیانی بى. بەلام نازانم هۆى چیه وا
 نیوى مۆرى، یا لیوى وهك مۆرکراو بیئەنگى، بە خوینی من سوور بووه، یا ئەو یارە لیو مۆره
 نەسەر مزینى خوینی من سوورە؟.

خوینم (ن): خوونم.

(۶) نەزدیک: نزیک.

واتە: گەپشتن بە تۆ وهك ئاگر وایه دل روّشن دەکاتەوه، دووریش لیّت وهك روژى رەش
 وایه. تۆ روژى، ئەوهى لیّت نزیک بى وهك پشکۆ تیشک دەداتەوه و ئەوهى لیّت دوور بى وهك
 خەلووز رەش دەبى.

رستەى «ویسالت نارە» ئیشارەتە بو فەرموودەى خوا له قورتاندا کە بە زوبانى مووساوه
 دەبیگێریتەوه کە وتوویه: ﴿إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَائِيكُم مِّنْهَا بِخَبْرٍ أَوْ آتِيكُم بِشَهَابٍ
 قَبْسٍ لَّعَلَّكُمْ تَظْلُمُونَ﴾ واتە: هەستم بە ئاگرى کردووه دەچمە سەرى یا هەوالیکتان لیوّه بۆ
 دیتمەوه یا دەسەچیلەیه کتان لی بۆ دینم بۆئەوهى خۆتانى بى گەرم کەنەوه. ئاگرە کەش تیشکى
 تەجەللای خوا بووه کە له کیوى توورەوه بۆی دەرکەوتووه.

(۷) تەسبیح: تەزییح. بى تەقرب: بى مەعناو نامەعقول.

واتە: پیرەژن چەند دەتوانى خۆى بکا بە کچى جوان، سۆفیش ئەوهندە دەتوانى بى بە
 خواناسى راستەقینە. بۆیه سەرم سوورما کە تەزییحەم له ملی سۆفیدا دى.

(۸) نیش: چزوو. زەنبوور: زەردەواله.

له تیغی تو هه تا «مه حوی» شه ره فیابی شه هادهت بوو
خوینی بوو به ئاو، ئیتر له داوینت نه ما مه جزوور^(۹)

- ۵ -

ئه وهندهی ئه هلی دنیان ئه هلی دنیا، تاقه روژی گهر
به قهرنی من ئه وهند ئه هلی خودا بم ده بمه پیغه مبه^(۱)
به کهم مه گره سروشک و ئاه و ناله ی بی نه وایانت
که سه یلی بی ئه مانه، تیری دل دۆزه، گوله ی وهروه^(۲)

واته: دیمه ن هه لت نه خه له تیغی زه رده و آله ی زه رد و سوورت لی بگۆژی به شتی جوانی
زه رد و سووری دنیا و ابزانی هه نگه. زه رده و آله هه ر جزووی ئازار به خشی هه یه و هه رگیز
هه نگوینی لیوه ده سگیز نابیی.

به زه رد و سووری (ن): به سوور و زه ردی.

(۹) شه ره فیاب: ئه وه ی سه ره به رزی ده سگیز بوویی. مه جزوور «محدور»: شتی مه ترسی لی
بکری.

واته: تا به تیغی ده ستی تو شه ره فی شه هید بوونم ده سگیز بوو، خوینم بوو به ئاو. له بهر
ئه وه ئیتر ئه گه ر خوینیشم بریژی، نیشانه ی تاوان ده رناکه وی، چونکه داوینت سوور و
خویناوی نابیی.

- ۵ -

(۱) واته: ئه م خه لکه ئه وهنده دنیا په رستن، یا ئه هلی ده نائت و سووکین، ئه گه ر من به سه د
سال ئه وهنده ی تاقه روژیکی دنیا په رستی ئه وان خوا په رستی بکه م له پیاو چاکیدا ده بمه
پیغه مبه ر.

(۲) سروشک: فرمیسک. بی نه وا: هه ژار و داماو. سه یل: لافاو. ئه مان: ئامان. دل دۆز: دل
کونکه ر. وهروه ر: جو ره ده مانچه یه که له و سه رده مه دا به ناویانگ بووه.

چ کهس نابئ به کهسدارم، نیه له و بهردره یارم
 خودایا تو بکهی چارم کهسیکم بی کهس و بی دهر (۳)
 چل و چوکهر مهده دهورم، خودا حافیز نه سیحت گهر
 له شه کوهی عیشق و لومهی عهقل نه من ههم لالم و ههم کهر (۴)
 زوبان و گوی گله و پهندی نه لی دهیبن، نه پی دهیبن
 عه بهس دین و ده چن بهم جو شه غه مراز و مه لامهت گهر (۵)
 له ئیعجازی مه حه بیته چار فه سلم جومله بو جه معه
 سروسکم سووره، رهنگم زهرده، لیوم وشکه، چاوم تهر (۶)

(۳) کهسدار: ئه وهی خوئی به بهر برس بزانی له کهسیکی تر. بهردهر: بهردهرگا. خاک و بووم.
 (۴) چل و چوکهر: ئه وهی قسه ده هیسی و ده با. نه سیحت گهر: ئاموزگاری کهر. شه کوه: شکات.

واته: نه قسه هین و قسه بهر به هیوای ئه وه بی گله ییم له دهردی عیشق لی بیسی تا بیبا
 نه ملاو له ولا بیگرتته وه، نه ئاموزگاری کهریش به ته مای ئه وه بی گوی بو په نده کانی شل کهم و
 واز له دلداری بینم. من له م مهیدانه دا به ته وای لال و کهرم و نه ده توانم هیچ بلیم و نه گویشم
 بو کهس پی شل ده کری.

«لال» و «کهر» به رابه به «شه کوه» و «لومه» له ف و نه شری مورته ته بی تیا به، یه کهم بو
 یه کهم و دووه هم بو دووه هم ده گه پرتته وه.

(۵) عه بهس: له خو پرای. غه مراز: توانج گر. مه لامهت گهر: لومه و سهرزه نشت کهر.
 واته: توانج گر و لومه کهر له خو پرای دین و ده چن و قسه ده کهن، چونکه نه گویم قسه کانیا
 ده بیسی و نه زوبانم په ند و ئاموزگاریه کانیا ده لیتته وه.

(۶) ئیعجاز: موعجیزه. جه مع: کز.
 واته: موعجیزه ی دلداری ههر چوار وهرزی سالی به جارئ تیدا کو کرد وومه ته وه.
 فرمیسی سوورم گولاله ی به هاره و رهنگی زهر دم گه لای داوه ربوی پاییزانه و لیوی وشکم
 فرجه ی هاوینه و چاوی تهرم بارانی به خو ری زستانه.

سیاپۆشن له داخی خهت و خال و لیوو روو و زولفت
 وهنهوشه و میسکی چین و ئاوی خزر و لاله و عهنبەر^(۷)
 جگهر کون که، خوینی گریه بهرده، سینه ههلبدره
 نیگاهی که ببینه کاری تیر و نهشتهر و خهنجهر^(۸)
 که سهیری دهفتهری سه رگه شته گان و خاکساران و
 سیابه ختانی کردن، دی هه موو، «مه حوی» بوو سه رده فتهر^(۹)

(۷) واته: وهنهوشه و میسکی بۆن خوۆش و ئاوی ژبان لاله و عهنبەر که ده زانن ناگه نه پایه ی جوانی برۆو برژانگ و خال و لیوو و روو و زولفی تو، له داخا وهك عازیه تی باربان لی هاتوو و بهرگی رهشیان پۆشیوه. مه بهست له رهشی وهنهوشه توخی مۆریه که ی و له رهشی ئاوی ژبان ئه وه ته که له ئه فسانه دا هه یه که وا له ئه شکه و تیکی تاریکدایه که س رینی ناباته سه ر.

(۸) واته: لایه کم لی بکه ره وه، به و لاکردنه وه یه جگهرم کون که و بهری فرمیسکی خوینیم بهرده و سینه ههلبدره. جا ببینه تیری روانیت چۆن جگهری کون کردم و نهشتهری برژانگت چۆن فرمیسکی خوینینی پهنگ خوار دووه وه ی چاومی بهرداو خهنجهری برۆت چۆن سینگی ههلبدری.

(۹) سه رگه شته گان: سه رگه ردانان. خاکسار: خوۆلای. سه رده فتهر: ئه وه ی ناوی له لای سه رووی هه موانه وه نوو سرابی.

واته: که یار ته ماشای لیسته ی سه رلی شیواوان و له خاک و خوۆلاکه و تووان و چاره په شانی دهستی خوۆی کرد و ناوی هه موویانی دی، بوۆی ده رکه وت که «مه حوی» سه رده فتهری هه موویانه و ناوی له پیش ناوی گشتیانه وه نوو سراه.

تیپی «زی»

- ۱ -

ئەو عیشوہ بازە دەرحەقی من چارە گرژە باز
 بیچارە ماوہ بەندە، خوداوەندی چارەساز! (۱)
 دەستم کە گەییە دامەنی، مردم لە خوشییان
 گەردم، خودا بکەیتەوہ بەو روتبە سەرفراز! (۲)
 ئیەجازی عیشقە مەنشەئی ھەر موعجیزێکی حوسن
 «مەحموود» ە بەندە، بۆیە بووہ پادشا «ئە یاز» (۳)
 ئەو چاوہ چی دەکا کە ھەموو عاشقانی کوشت!
 بئی نازە ناز ئەگەر بەر و دەوری نەدا نیاز! (۴)

- ۱ -

(۱) باز: دیسانەوہ.

واتە: یاری عیشوہ و نازکەر دیسانەوہ رووی لی گرژ کردووم. منی بەندە بیچارە و
 بئی دەسەلات دامووم، سا خودای چارەساز چارەبەکی کارم بکە.
 (۲) گەرد: تۆز. سەرفراز: سەربەرز.

واتە: کە دەستم گەیشتە داوینی یار، لە خوشییاندا مردم و بووم بە تۆز و با بردمی. سا خواہ
 تۆزە کە شەم وەك خۆم بەو روتبە و پایەبە سەرفراز بکە ی کە بگەمە داوینی و داوینی تۆزاوی
 بکەم...

(۳) واتە: جوانی بئی بەھۆی ھەرکارێکی موعجیزە ئاسا، لە خۆیەوہ نیە، لەوہوہیە کە جوانی
 مرۆ عاشقی دەبئی و عیشقە کەبە ئەو کارە موعجیزە ئاسایە بە عاشقە کە دەکا، وەك چۆن
 رەوشتی مەحموود و جوانی «ئە یاز» ی بەندە ی سولتان مەحموودی غەزنەوی، گە یاندیە پلە ی
 پادشایە تی.

ھەرچەند مەبەست لە «مەحموود» لەم بەیتەدا رەوشتی پەسەند کراوہ، کۆ کردنەوہوشی
 لە گەل «ئە یاز» دا کە وەزیری سولتان مەحموود بووہ، وردە کاریبەکی جوانی تێدا بە. شایانی وتنە
 «ئە یاز» ئەو کەسەبە لە فۆلکلۆری کورددا بە «ھە یاسی خاس» ناوبانگی دەرکردوہ.

(۴) واتە: تا دلدارە کانی یار دیار بوون، ھەموو بەتەمای پیگە یشتنی بوون و ئەویش بە چاو

پرسی که: حالی چاو و دەر وون و دلت چیه؟
 هر ئەشک و ئاھ و داغە لە گەڵ سۆزی جان گوداز^(۵)
 مەشغوولی «شەرحی گولشەنی راز» م، دەفەر موی
 سینەم که شەرحە شەرحە دە کاتن بە تیغی ناز^(۶)
 حوققە و قەلەم لە بەردەمیە شیخی نووشتە نووس
 ئەفسوون گەری تەمایە لە گەڵ چەرخە حوققە باز^(۷)

﴿﴾

نازی بە سەردا دە کردن. ئیستا که کوشتوونی و کەسیان نە ماوه، چاوی بێ کار ماوه و نازی بێ نیاز کە و تووہ.
 (۵) جان گوداز: گیان توئەنە وە.

واتە: یار هەوایی چاو و دەر وون و دلی لی پرسیم. منیش لە وەلامدا وتم: چاوم فرمیسک دەپێژێ و دەر وونم هەناسە ی سارد هەلەدە کێشی و دلم پەرە لە داخ و سۆزی گیان توئەنە وە.
 دەشگونی جێ رستە ی «پرسی کە» بە «پرسی کە» یش بخوێنرێتە وە. ئەم بەیتە لە ف و نە شری مورەتە بی تیا یە، «ئەشک» بۆ «چاو» و «ئاھ» بۆ «دەر وون»، و «داغ» و «سۆز» بۆ «دل» دە گەر پێتە وە.
 (۶) گولشەنی راز: کتیبیکی هەلبەستە بە فارسی شاعیری و یجدانی بە ناوبانگی نازەربایجان «مەحموود شەبوستەری» دایناوہ لە بابەتی تەسەووفدا. چەند کەسیش شەرحیان لە سەر نووسیوہ وە «موزە فەرە دین» عەلی شیرازی و «شەمس دین» موحەممەد گەیلانی نوور بە خشی و مەولانا ئیدریسی کوری حیسامە دینی بیدلیسی و شیخ بابا «نیعمە توللای کوری مەحموودی نەخچەوانی... شەرحە شەرحە: توئی توئی.

واتە: سینە ی من وە ک دیوانی «گولشەنی راز» پەرە لە بیر و هەستی ناسک و بەرز. یاریش کە بە تیغی نازی برژانگە کانی سینە ی لەت لەت دە کردم، لیم پرس ی چی دە کە ی؟ فەر موی گولشەنی راز لیک دە دە مە وە و لە سەری دە نووسم.
 (۷) حوققە: شووشە ی مەرە کە ب. ئەفسوون گەری: نووسینی دوعا بە نیازی جێ بە جێ بوونی مراز. حوققە باز: ساختە چی.

واتە: شیخی نووشتە نووس کە قەلەم و مەرە کە بی لە بەردەمی خۆیدا داناوہ تەمایە تی بە دوعا و نووشتە چەرخە ی ساختە چی رام بکا کە ئەوە شی هەرگیز بۆ ناکرێ، چونکە چەرخیش لە و کە مەر ساختە چی نیە.

بسیه له من، دره ختی «منی» له عننه ته بهری
 به عنی بکه له کبیر و ئه نانییهت ئیحتیراز^(۸)
 هه رکهس ته که للومی به «أَنَا الْخَيْرُ» ه وهك بلیس
 ئه مپو سبهی خیتابییه «يَا أَيُّهَا الْبِرَّانُ»^(۹)
 با زوری بی به کهم مه گره ئاهی بی که سان
 بهم سروه بایه عهرشی خودا دیته ئیهتیزاز^(۱۰)
 «مه حوی»! نیساری رهوزه که ئه مجاره نه قدی جان
 مه رگ ئه نه بوو به حاجیز و ههم چوویه وه حیجاز^(۱۱)

(۸) منی: من - من کردن و خوبه رستی و خوده رخستن. کبیر: فیز. ئه نانییهت: خوده رخستن. ئیحتیراز: خو پاراستن.

واته: ئه وهی خه ربکی من - من کردن بی و هه رخوی به شت بزانی، وهك شهیتان له عننه تی لی ده کری. ئه مهش ئه وه مان تی ده گه به نی که پیوسته ئاده میزاد خوی له فیز و خوبه زل زانین پارتری. (۹) بلیس: ئیلیس، شهیتان. بهراز: ئه گهر عه ره بی بی مه عناکهی «پیسایی» به. ئه گهر کوردیش بی ئه وه دیاره.

له قورئانی پیرۆزدا هه یه کهوا شهیتان سو جدهی بو ئادهم نه برد و وتی: ﴿أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ، خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَ خَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ﴾ واته: من له و چاترم، منت له ناگر و ئه وت له قور دروست کردوه. مه حویش ده لی: ئه و که سهی وهك شهیتان بکاو بلی من له خه لك چاترم، ئه مپو بی و سبهی بی گرفتار ده بی و پی ده وتری هه ی پیسایی یا هه ی بهراز. (۱۰) ئیهتیزاز: له رزه.

واته: هه ناسه ی ساردی سته م لی کراوان به کهم مه زانه هه رچه ند زۆردار زۆر به هیزیش بی، یا به کهمی مه زانه هه رچه ند زۆریش له دم بیته دهر و درێزه بکیشی، چونکه ئه م هه ناسه ی سارده عهرشی خودا ده له رینیتته وه.

ئه م به یته ئیشاره ته بو حه دیسی پیغه مبه ر (د.خ) که ده فهرموی: «عَرْشُ الرَّحْمَانِ يَهْتَرُ لِإِبْكَاءِ الْمَظْلُومِينَ» واته: عهرشی خودا له بهر گریانی سته م لی کراوان دیته له رزه. (۱۱) رهوزه [اروضه]: مه رقه دی پیغه مبه ر (د.خ). نه قه: نه ختینه. حاجیز: ری گر.

*-۲-

تۆنەبی مەلجەئی من بی، «أبدأ» نیمە مەلاز
لەو دەره بێتو دەرم کەیی، بە خودا نیمە مەلاز (۱)
قاپی و بابی کەسێکی کە نیشانم دە، بچم
غەیری قاپی کەرەم و بابی عەتا نیمە مەلاز (۲)
تەمی غەم عالی می داگرتوو، بئی مەئوا بووم
بەر دەری مەیکە دەیه و بەس، لەو لە نیمە مەلاز (۳)
بەم هەموو تیرەو، دڵ سینەمی دی، ئەو شیرە
لەرزى هاتى، وتى: ئەم بېشە نەما نیمە مەلاز (۴)

واتە: ئەگەر مەرگ مۆلەتی دای و ئەمجارەیش چوو تەووە حىجاز، نەختینەى گىانی خۆت لە
بەردەمی مەر قەدی پېغەمبەردا بەخشەرەووە و بیکە بە قوربانى.
دیارە مەحوی ئەم پارچە شیعەری بە یادی مەدینە و مەككە و لەپاش گەرانەووەی لە
سەفەری حج و توووە.

(*) [ئەم پارچە شیعەری و پارچە شیعەری پاش ئەمە لە نوسخە پېشووە کە دا لە پیتی «ذال» دا بوون
بەلام لە بەر ئەووەی کە ئەم چاپە تازە لە سەر رێنووسی نوێی کوردی نوسرایەووە، گواستماننەووە
بۆ پیتی «زئی» (بلاوکردنەووەی کوردستان).]

-۲-

(۱) مەلجە مەلاز «ملاذ»: پەنا. «أبدأ»: هەرگیز.
(۲) باب: دەرگا. عەتا: بەخشش.

واتە: لە دەرگای کەرەم و بەخششی خۆت بەو لاووە من بەنايەك شك نابەم. ئەگەر هەیه
پیشانم بدە با پەنا بەرمە لای.

(۳) مەئوا: ماوا، شوێن بۆ خۆ تێدا حەشاردان. دەر: دەرگا. مەیکە دە: مەبخانە.

(۴) واتە: دڵم کە سینەمی دی بەم هەموو تیرەووە کە پێیدا چوو، لە گەل ئەووەش کە لە
ئازایە تێدا دەئێی شیرە، لە ترسا لەرزى لى هات و وتى: مادەم ئەم بېشە یەى سینەم لە دەست
دەرچوو، ئیتیرى و شوێن بۆ خۆم شك نابەم.

به خته، زاهید که به ههشتی بووه ته مه ئوا، من
 غه یری «بیتُ الحزن» ی دهر د و جه فا نیمه مه لاز: (۵)
 شوکری حه ق بهر دهری هر فه قره ئیقامه تگام
 بهر دهروباری نه سولتان و نه شانیمه مه لاز: (۶)
 به لکه له و رییه وه من په ی به مه عیمرانی به قا
 «مه حویا» غه یری خه راباتی فه نا نیمه مه لاز: (۷)

- ۳ -

بوته موئیس، بوته مه ئوا، قه وم و شارئ ئه لعه یاز
 دیوی بیته، جئ به جئ دهر وا به بارئ ئه لعه یاز: (۱)
 هه رکه سی ساتئ له گه ل ئه و قه ومه بوو بی، تا ئه به د
 بیته وه فکری، له زاری داده بارئ ئه لعه یاز: (۲)

(۵) واته: زاهید به ختی هه یه که به ههشت بووه به جئگه ی و منیش له چاره پره شی خۆمه له
 خه فه ت خانه ی دهر د و جه فا به ولاره به نایه کم نه.
 (۶) فه قر: فه قیری. ئیقامه تگام: شوئنی نیشته جئ بوون. دهروبار: دهر بار، کۆشکی شاهانه.
 واته: له سایه ی خواوه هر له بهر ده رگای هه ژاریدا بار و بارگه ی خۆم ده خه م و ده حه سیمه وه
 و په نا نابمه بهر دهروباری هئج پادشاهیک.
 (۷) واته: بوئه که لاره کۆنی نه مانم کردووه به په ناو شوئنی خۆم، به لکرو له م ریگایه وه بگه مه
 ئاوه دانی ژبانی راسته قینه.

- ۳ -

(۱) موئیس: هاو دهم. ئه لعه یاز [«العیاذ»]: په نا به خوا... بارئ: جارئ.
 مه عنای ئه م به یته به سراوه به مه عنای به یته پاشه وه یه وه.
 (۲) واته: شارئکی وا بووه به جئگه م و کۆمه له خه لکئکی وا بوون به هاو دهم، په نا به خوا

ئەھلى تەزوير و فەسادن، غاسبى مالى عيباد
 موبتەلا بن بەم بەلايە، ئەھلى شارى، ئەلە ياز (۳)
 فیتتە جۆبى، يەك بە يەك دانە بە كوشتن، ئيشيان
 روو بەوانە ئەغلەبەى ئينزارى بارى ئەلە ياز (۴)
 ھارو مارن، غەيرى يەك يەك، يەكسەرى ديوو دەدن
 ئىكتيفا نابى بکەى «مەھوى»! بە جارى ئەلە ياز (۵)

﴿﴾

ئەگەر ديوو بچیتتە ئەو شارە لە تاوا بە يەگجاری را دە کاو ھەرکەس ساتیکى لە گەل ئەوکە سانەدا
 رابوار دېبى، تا دنیا دنيايە ھەرچەند ياديان بکاتەو «پەنا بە خوا» لە دەمى دادەبارى.
 لە ناو کوردانا مەشھورە دەلین فلان کەس ديوو لە گەلى ھەلناکا.
 (۳) تەزوير: ساختە. غاسب، [«غاصب»]: زەوت کەر.
 واتە: دانىشتوانى ئەم شارە ساختە چى و مائى خەلک خۆرن. پەنا بە خوا لەو کە خەلکى
 شارى تووشى دەردى وابين کە خەلکى شارە کەى من تووشى بوون.
 (۴) فیتتە جۆبى: بە دواى ئازاوە داگەرپان.
 واتە: ئيشيان بریتتە لە ئازاوە گېزان و يەك بە يەك بە كوشت دان. لە ھەر کۆمەلە «پەنا
 بە خوا» يە کدا، کۆمەلکى روو بەوانە.
 ئەگەر لەبەر راگرتنى ھاوسەنگى بەیتەکان نەبوایە، وشەى «بارى» ی ئەم بەیتەمان بە
 «بارى» دەخویندەو بە مەعنا «خوا» و مەعناى بەیتە کەش و اباشتەر دەھات.
 (۵) دەد: دروندە.

واتە: تاکە تاکە يەکیان نەبى ھەموو ھارن و بوون بە مار و ديوو دروندە و نابى ئادەمیزاد بە
 تەنیا جارنک «پەنا بە خوا کردن» لیان واز بێنى.

ئاخۆ «مەھوى» لەم پارچە شیعەرەیدا باسى کى و کوئى دەکا؟ ھىچ بەلگە يەکی تايەتى
 بەدەستەو نە ئەمەمان بۆ دیارى بکا. لە میژووی ژيانى مەھوى خۆشیدا، لە سلیمانى
 بەولاولە شارنک نە ئەوئەندەى تیدا ژيايى بەم جۆرە لى بىزار بى. ئیمە وای بۆ ناچین لە
 سلیمانى بەولاولەى مەبەست بى، بەلام بەداخووە سلیمانى و خەلکە کەى بوون بە قوربانى بۆ

﴿﴾

*- ۴ -

به داوه وه عزی و، خوۆشی به تاوه یا حافیز!
 له ههلقولانه که لیککی دەم و لچیی واعیز^(۱)
 دهفه رموی که حه کیم و دهوا مه یه و ساقی
 دهگر نه وه له نه خوۆشی منا که هوا «حافیز»^(۲)
 که باسی لیوو ددانی بکه ن، به دهه ده که وی
 نیساری له عل و گوهر کردنی ده می لافیز^(۳)

کرده وهی به د و سته مکارانهی تاقمی له وانهی که سانی ئازادبیری وه ک مه حویان ئازار داوه و
 واه مه حوی لیوه دا تیکرای خستوو نه ته بهر هیرشی خوۆی. دیاره نه گهر مه حوی که سیک بوایه له
 چه رخیکدا ژبا بوایه گری کویره کانی ژبانی کۆمه لایه تی بو لیک بکرایه ته وه، دهیتوانی به وردی
 دیاری بکا کئی شایانی نه وه یه بیکا به نیشانهی تیری هیرشی خوۆی و شارک تیکرا وانه داته
 بهر هیرش.

(* [ئهم پارچه شیعره مان له پیتی «ظ» گواسته وه بو ئیره. (بلا و کردنه ی کوردستان)].

- ۴ -

(۱) واته: خوا بمان پارێزی، واعیز گهرم بووه و هاتوو ته جوۆش و لیک به دەم و لچ و لالغاوه یدا
 دپته خواره وه و وه عزه که شی هه موو هه ر فیأل و که له ک و داوه ده بیته وه بو خه لک.
 (۲) حافیز [حافظ]: مه به ست دیوانی خواجه حافیزی شیرازییه که بووه به باو ده یگر نه وه
 به نیازی زانیی سهره نجام. گرته وه که شی به م جوۆره یه: کتیبه که پیوه ده ده ن، نه نجا ده یکه نه وه،
 ته ماشای سهره تایی نه و قه سیده یه ده که ن که که وتوو ته لاپه ره ی یه که می و به پپی مه عنای
 قه سیده که تی ده گهن که هوا نه و مه به سته ی له دلیان گرتوو سهره نجامی چۆن ده بی.
 واته: که دیوانی حافیزی شیرازیم بو ده گر نه وه بزانی نه خوۆشییه که م که ی و به چی چاک
 ده بیته وه، ته ماشا ده که ن ده لی ده رمانی ده رد م بریتیه له مه ی و دوکتوری بریتیه له مه ی گیر.
 (۳) نیسار: بلا و کردنه وه. لافیز، [«لافظ»]: نه وه ی و ته (لفظ) ی به ده ما دی.
 واته: که باسی لیوو ددانی یار بکه ن، ده رده که وی که هوا قسه که ره که به قسه کانی له عل و
 گه وه ر بلا و ده کاته وه. مه به سته ی نه وه یه بللی لیوی سووری یار له علیکی وایه و ددانه
 سپیه کانی گه وه ر تکی وان باس کردنیان وه ک له عل و گه وه ر به نر خه.

له نه قسی باتین ئەسەر ئاخری دەبئی زاهیر
 له ئاخرا شەل و شیتی عەقیدە ما جاحیز (۴)
 چ شوخە! هاتبوو، گۆیا عەیادە تە «مەحوی»
 کە رۆیی، رووشی نەدامی بلی خودا حافیز (۵)

(۴) ئەسەر: نیشانە. جاحیز [«جاحِظ»]: یەکیکە لە زانا بەناوبانگە کانی ئیسلام و لە پێشەوایانی بەرەوی موعتەزەیلە، لە دەرووبەری ۷۷۵ی زاینیدا لەدایک بوو و لە ۸۶۸ی زاینیدا مردوو. لە زانستەکانی سەردەم شارەزاو زانایەکی ورد و بیر تیزبوو، داب و نەرتی خەلکی سەردەمی لە نووسینەکانیدا تۆمار کردوو. «الْحَيَوَان» و «الْبَيَان وَالْتَّبَيِّن» و «الْبَحْلَاء» لە کتیبە ھەرە بەناوبانگە کانی.

واتە: ئەوێ لە دەروونیدا کەم و کورتی ھەبێ، لە لەشیشیدا دەردە کەوێ. بۆیەش جاحیزی موعتەزەیلی کە باوەرپێکی نادروستی پێچەوانەیی رئی و شوینی ئەھلی سوننەت و جەماعەتی بوو، شەل و شیت کەوت. مەشھوورە جاحیز شەل بوو و بالاوروالەتیککی ناشیرینیشی بوو. دیارە مەحوی بەم بەیتە دەیەوێ پلار بگریتە کەسیکی تایبەتی کە ھەم بەدیمەنیش ناشیرین بوو و ھەم بیر و پرايشی پەسەند نەبوو لای، ئەگینا بەلگەیی وا بەلگەیی کە بئی رئی و جیبە و ھیچ پەیبووندیەك لە نێوان جوانی سەر و سوورەت و راستی بیر و باوەردا نە.

ئەم جۆرە کە ئیمە مەعنای بەیتە کەمان پئی لیکدا یەو، لە راستیدا راست کردنەوێ بەلگە ھێنانەوێ کە مەحوی، ئەگینا دیارە نیوێ یە کەم و دووھەمی بەیتە کە لە گەل یەك ناگونجین. بەپیتی نیوێ یە کە مەحوی دەبئی جاحیز لەبەر چەوتی بیروباوەری لە ئاخردا شەل و شیتیش بوو، کە چی ئەم نیوێ دووھەمە دەلی جاحیز سەرەنجام، وەك شەل و شیتی لەش بوو، شەل و شیتی بیروباوەریش بوو.

(۵) عەیادەت: مەبەست لە نەخۆشی کە وتووی ناو جیگایە.

واتە: سەرم لە بئی باکی و کەمتەرخەمی یار سەر ماو. لای خۆی هاتبوو بۆ سەر خۆشی لئی کردنم بەھۆی نەخۆشیمەو، کە چی کە روشت، لایەکیشی لئی نەکردمەو و مالوایی لئی نەکردم.

تیپی «ژی»

-۱-

رووتی دی لهو روژه وه، گهر روژه سهرگهردانه روژ
 گه ییبه ئیواره وه کوو من، ئیشی قور پیوانه روژ^(۱)
 ره هره وی ریگهی مه حیهت وا ده بی، ههر سه عیه تی
 تا هیه له م ریگه ئاخر کاری سهردانانه روژ^(۲)
 لاجهره م کردوویه نووری جیلوهی ئه و ماهه به چاو
 ده وری بو ئه و شه معیه دایم وه کوو په روانه روژ^(۳)
 شه و به ئیمه با نه ویدی هاتی جانانی دا
 یه عنی: ئه ی شه ونم گه لینه! موژده بی میوانه روژ^(۴)

-۱-

(۱) واته: روژ لهو روژه وه رووی توی دیوه، به روژدا سهرگهردانه و دی و ده چی. که گه ییبه
 ئیواره بيش وهك من بو خوی قور ده پیوی.
 ئه م به یته ئیشاره ته بو ئایه تی: «حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ»
 واته: که ئه سکه نده ری جووت شاخ گه یشته شوینی ئاوابوونی روژ دیتی له ناو کانیه کی قوره
 ره شه دا ون ده بی.
 (۲) ره هره و: ریوار. سه ع: سه عی، هه وئ.
 واته: ریواری ریگای دلداری ده بی وهك روژ بی، تا به رپوه بی ههر هه وئ بداو سهره نجامیسی
 سهردانان بی، وهك ئه و.
 (۳) لاجهره م: بی گومان.
 واته: دیاره روژ تیشکی ده رکه وتنی مانگی یاری به چاو دیوه، بو یه هه میسه وهك په روانه
 به ده وری مومی ئه ودا خوئ ده خوا.
 (۴) نه وید: موژده. جانان: دوستان. شه ونم گه لینه: ئه ی کو مەلی شه ونم!
 واته: شه وکه با هه لی کرد موژده ی هاتی دوستانی داو وتی: موژده تان بده می ئه ی
 دلدارینه، یاری وهك روژ جوان میواتانه، له خو شیانداندا هه لسن بچن به ئاسماندا به پیرییه وه و
 منیش هه لتان ده گرم. مه به ست له وه یه که روژ هه لدی شه ونم ده بی به هه لم و ده چی به
 ئاسماندا.

مه تلەبت گەر یاره، هەر سه عیت به کاره دائیما
بو توافی قاییهك وا بهر زهده دامانه روژ^(۵)

شه و ده بی بادهی له دهستی ساقیهك وهر گرتی
ئم سبه نییه له مشریق دیتهدهر مهستانه روژ^(۶)

ئه لیه ته مه جنوونی روژی روومه تی له یلایه که
موتته سیل، شام و سهحر، که وتوته ئم شاخانه روژ^(۷)

ماهه کهم ئه مشه و شوکر پرته و فشانی خانه یه
قهت له ده رگا ده رده چم گهر بیته ئم سه ربانه روژ^(۸)

ئم گلاراهوی له عیشقه تا قیامت هەر ده بی
سه د مه سیحا چاری ناکا، ده ردی بی ده رمانه روژ^(۹)

(۵) بهر زهده دامان: داوین هه لکردوو.

واته: ئه گهر ده ته وی بگه ی به یار، ده بی بزانی که وا هه میسه هەر هه و لدان که لکی بو ت
هه یه. نابینی روژ وا داوینی خو ی هه لکردوو و مه بهستی ته نها زیاره تی مالتیکه...
مه بهستی له داوینی روژ شه و قه که ی و له داوین هه لکردنیشی سیبه ر کردیه تی له دیواری
مالدا.

(۶) واته: که روژ سبه ینان وهك سه رخوش له و دیوی شاخه وه دیتهدهر، دیاره هی ئه وه یه شه و
پیا له ی شه رابی له دهستی پیا له گپرتك وهر گرتوو.

(۷) موتته سیل [«مُتَّصِلٌ»]: په ی ده ریه ی. شام: ئیواره. سهحر: سبه ینی.

مه بهستی له وه یه که روژ سبه ینان له په نا شاخه وه هه لدی و ئیواران له په نا شاخدا ون ده بی.
(۸) پرته و فشانی: تیشك ده ره وه. خافه: ماله وه.

واته: له سایه ی خوا وه ئه مشه و یاره جوانه کهم له مالدا تیشك ده داته وه، بۆیه ئه گهر روژ
بیشیه ته سه ربانه کهم ناچم بو لای و لای یاره کهم به جی ناهیلیم.
سه ربانه (ن): بهر ده رگانه.

(۹) گلاراو: ئوقره نه گرتن له شوینیکدا، چاو ئیشه. مه سیحا: حه زره تی عیسا که یه کیك له
موعجیزه کانی ئه وه بو وه کو ئری ماده رزادی چا ک کردوو ته وه.

رۆژو شهو ئهم سه رزه مین و بن زه مینه ی پشکنی
 نه بووه شوین هه لگر له عه کسی جیلوه ی ته و جانانه رۆژ (۱۰)
 رۆحی به فدا که، بزانه کییه چه وگان بازه که
 «مه حویا» چه وگانه عیشق و گوپه له م مه یدانه رۆژ (۱۱)
 حه قیه رۆژو شهو که بی تاب ی ده کا، واده ی و یسال
 شهو بوو، بی بهش ما له وه سللی ته و سه راپا جانه رۆژ (۱۲)

واته: ئهم گلاراو بی که وتنه ی رۆژ که له شوینیکدا ئۆقره ناگری و وه ک چاوتیشه دار هه ر
 ئه ملاو ئه ولا ده کا، به هۆی ده ردی عیشقه وه یه و تا قیامت هه ر به رده وامه و ده ردیک ی بی
 ده رمانه، ته نانه ت عیسایش که تیماری چاوی کوپری ماده رزادی کردووه پی چار ناگری.
 عیشقه (ن): عیشقا.

(۱۰) شوین هه لگر: ئه وه ی به دوای که سینکا بگه پری و بتوانی بزانی به کوپدا روشتووه.
 جیلوه: تیشک دانه وه.

واته: رۆژ، به شهو و به رۆژ رووی زهوی و بنی زهوی هه موو پشکنی به دوای یاردا، که چی
 هیشتا به و هه موو رۆشنااییه وه که هه یه تی شوینی تیشکی ئهوی نه دۆزیه وه و په یی بی نه برد و
 نه یزانی به کوپدا روشتووه...

(۱۱) چه وگان: گۆچان، ئه و داره ی له یاری گۆو چه وگاندا گۆکه ی پی هه لده دن.
 واته: له مه یدان ی عیشقا رۆژ وه ک گۆ وایه و عیشق ئه و گۆچانه ی پی هه لده دن. به لام
 هیشتا گۆچان هه لگره که نه دۆزراوه ته وه، به لکوو مه حوی تۆ بیدۆزیه وه و گیانی خۆتی
 به قوربان بکه ی.

لیره به دواوه ی ئهم پارچه شیعره له باره ی ناوه پۆکه وه له پارچه شیعریکی سه ره به خۆ
 ده چی، به لام چونکه دوا وشه ی نیوه ی یه که م و دووه می به تی یه که می وه ک یه ک نیه و ناوی
 شاعیریش له دوا به یندا نه هینراوه وه ک له پارچه شیعره کانی تر داو له هه موو هۆیه کانی ش
 گرنگ تر چونکه له نوسخه ده ستنوسه کاندایه سه ره به خۆ دانه تراوه، ئیمه ش هه روه ک خۆی
 هیشتمان ه وه.

(۱۲) بی تاب ی: بی تاقه تی.

شهو چ شهو، لی پشکواوی قه‌رنه‌ها سوبحی ئومید
 ههر له داوینسی یه‌کی سوبحا به له‌ک په‌نهانه روژ (۱۳)
 شهو شهوی میعراجی شاهی ئه‌نییا بی، وا ده‌بی
 بیپه‌ستی، به‌لکی سوجده‌ی بو‌با ههر ئانه روژ (۱۴)
 شهو نه‌بوو، به‌حری موحیتی عه‌نبه‌ری بوو، ناوی شهو
 بوو به‌نیسه‌ت ئه‌و شه‌وه، خاکسته‌ری گول‌خانه روژ (۱۵)
 بو‌که‌می له‌و عه‌نبه‌ره، بو‌ته‌قوییه‌ی رو‌حی ده‌ماغ
 بی‌نی کا، وه‌ک ئیمه‌ دايم چاوه‌ری ئیحسانه روژ (۱۶)
 من فیدای ئه‌و زاته‌ بم، به‌و، ئه‌و شه‌وه بوو به‌م شه‌وه
 تا قیامت ههر حه‌سه‌د با، به‌و شکو‌ه و شان‌ه روژ (۱۷)

﴿﴾

ئهم به‌یته باسی میعراجی پیغه‌مبه‌ر (د.خ) ده‌کا بو‌ ئاسمان. ده‌لی: روژ حه‌قیه‌تی به‌ شه‌و و به
 روژ بی‌تاقه‌تی ده‌کا، چونکه واده‌ی گه‌یشتن به‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر شه‌و بوو و ئه‌و به‌ شه‌و چوو
 بو‌ ئاسمان. له‌به‌ر ئه‌وه روژ نه‌یتوانی بگا به‌ خزمه‌تی و له‌و نیعمه‌ته‌ بی‌به‌ش مایه‌وه و ئه‌و زاته‌ی
 نه‌دی که سه‌رتاپای وه‌ک گیان شیرینه.

(۱۳) واته: ئه‌و شه‌وه چ شه‌وی بوو؟ شه‌وی بوو سه‌ده‌ها ساله‌ به‌ره‌به‌یانی هیوا له‌وه‌وه
 ده‌پشکوئ و له‌ داوینسی هه‌رکام له‌ به‌یانییه‌کانیدا هه‌زاران روژ په‌نهانه و خۆی حه‌شار داوه.

(۱۴) ئان: کات. به‌لکی: به‌لکو.

(۱۵) خاکسته‌ر: خۆله‌میش. گول‌خان: توونی گه‌رماو.

واته: ئه‌و شه‌وه شه‌و نه‌بوو. ههر به‌ناو شه‌و بوو. ره‌شیه‌که‌ی هی ئه‌وه بوو ئوقیانووسیکی
 پر له‌ عه‌نبه‌ری بو‌ن خۆش بوو. روژیش له‌چاو ئه‌و شه‌وه‌دا خۆله‌که‌وه‌ی ناو توونی گه‌رماو بوو.
 (۱۶) ته‌قوییه: به‌هیز کردن. ده‌ماغ: میشک. بی‌ن: بو‌ن. ئیحسان: خیر و حه‌سه‌نات و چاکه‌ له‌گه‌ل
 کردن.

بی‌نی (ن): بو‌نی.

(۱۷) واته: شه‌وی میعراج له‌سایه‌ی پیغه‌مبه‌ره‌وه - به‌قوربانی بم! - بوو به‌م شه‌وه پایه‌به‌رزه‌ که‌ تا
 دنیا دنیا به‌ روژ به‌خیلی به‌ شان و شکۆی ده‌با.

تۆ قوبولم کە ی بە عەبدی خۆت و بەندە ی ئەو، خودا!
 تا بېتە خانە پرووبیم، چەند ئەگەر خاقانە، رۆژ (۱۸)
 دائیمەن سەر خۆی و سەر ئال و سەحابە ی بی نیسار
 پەر بە عیلمی تۆ، سەلاتی تۆ، هەتا تابانە رۆژ (۱۹)
 بە لکە تا ئەو وەقتە مە پرووکە موبارە ک جیگە یە
 غەیری نووری ئەو، نە مەھ نووری لەناوا ما، نە رۆژ (۲۰)
 لەو سەلاتانە کە وە ک گە و هەرن و دەدرە و شینە وە
 جیلووە در، لامیع، هەموورە خشنە، وە ک رە خشانە رۆژ (۲۱)

(۱۸) خانە پرووب: ئەو ی ناو مال گسک دەدا. خاقان: لە قەبە ی پادشاهانی چین و تورکستان بوو. واتە: خوا یە ب م کە ی بە بەندە ی خۆت و ئەو پیغە م بەرە، تا رۆژ بە و هەموو شان و شکۆ وە کە هە یە و دە لێ ی قاقانی چینە، لە ئاستمدا ئەو ئەندە سووک و بی با یەخ بنو ئێ ی، بیی بە گسک دەری ناو مال م.

(۱۹) نیسار: بلا و کردنە وە و هە لپەرژاندن. تابان: تیشک دە رە وە. مە عنای ئەم بە ی تە بە سرا وە بە بە ی تی پاشە وە وە.

(۲۰) مە پرووک: موبارە ک، پیروژ. مە ه: مانگ.

واتە: خوا یە! ئەو ئەندە ی خۆت دە زانی. هە می شە رە حمە ت بە سەر پیغە م بەر (د.خ) و ئال و ئە سحاییدا برپێژی تا دنیا دنیا یە و تا رۆژ تیشک دە داتە وە، بە لکۆو تا ئەو وەخت و سە عاتە پیروژە کە لە نووری پیغە م بەر (د.خ) بە و لا وە، نە نووری رۆژ لە ناوا دە مینێ و نە نووری مانگ.

(۲۱) جیلووە در: تیشک بە خشر. لامیع: خا وەن شە وق. رە خشنە: دە رە و شا وە. رە خشانە رۆژ: رۆژی رە خشان.

-۲-

پرسرا حالَم، که من که وتم له بهر پییا درئژ
ئه و وتی: هه سیبهری دیوم بووه سه رسام و گئژ (۱)
تا له ده وری لیوی ئالی خه تتی سه بزی بوو عه یان
عاشقانی جومله وهك بهنگی ده بینم گئژو وئژ (۲)
وا موشه ووهش بوو که میحرابی برۆتی دی ئیمام
ئیزی خه لقی دا که دنیا ئاخره، بو دینه نوئژ (۳)
ئابروو ریژه ویسالی یار و خوین ریژه فیراق
عالمی عیشق و مه حبهت هه بریژه، هه بریژه (۴)

-۲-

(۱) واته: که له بهر پیی یاردا درئژ که وتم هه و آلمیان لی برسی، ئه ویش له وه لامدا وتی: ته نها به
دیتنی سیبهرم سه رسام و گئژ بووه و که وتووه، ئه گینا نه دیومه و نه دیومی.
نیوهی دوو هه می ئه م بهیته له ده سنووسیکی پاکنوس نه کراوی شاعیر خویدا بهم جۆرهش
نووسراوه:

ئه و وتی: هه سیبهرم سه رخست و بوو سه رسام و گئژ

(۲) بهنگی: بهنگ کیش.

واته: هه بهر به ده رکه وتنی گه نه مووی ده وری لیوی، دلداره کانی هه موو وهك بهنگ کیش گئژو
وئژ که وتن. مه بهست له په یوه ندی نیوان ده رکه وتنی گه نه مووی ده وری لیوی یار و گئژوئژ
که وتنی دلداران، یا په یوندهی نیوان رهنگی بهنگ و گه نه مووی سه رلیو یا ناسکی و باریکیانه.
(۳) واته: که پیش نوئژ له میحرابی مزگهوت و له کاتی نوئژدا برۆی رهشی وهك میحراب
هیلایتی دی؛ سه ری لی شیوا، ای زانی رۆژی قیامت هه لساوه و مانگ رهش بووه ته وه و له
ئاسمان که وتووه ته خواره وه، به خه لکه که ی وت: بلاوهی لی بکن و نوئژ نه کهن چونکه
قیامت هه لساوه و ته کلیف له سهر خه لک نه ماوه.

(۴) ئابروو ریژه: ئابروو بهره.

کئ له گولزاري نيشاتا گولبووني شيريني ناشت
 ٺه وه له کوساري غه ما فههادي کرده لاله نيژ (۵)
 هه به تيري خستمي، هه لياوه سيم، نيشي مني
 بهس له کورتي برپيه وه، عومري موژه و زولفي دريژ (۶)
 نه بووه قهت «مه حوي»، ا، وتي: بووني من و تو پيکه وه
 حوسنه ناوي زينده گي، عيشق ناگريکه دل بر يژ (۷)

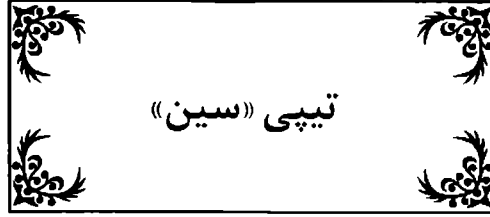

واته: دلداري يا ده بي به هوي ئابروو چووني دلدار يا ده بي به هوي رشتني خوئي، چونکه
 ٺه گه بگا به ياره که ي ٺه و له خو شيباندا شيت ده بي و ئابرووي ده چي چونکه خه لک گه مه و
 گالته ي بي ده که ن. ٺه گه لييشي دوور بي ٺه و له تاو ده رد و ئازار به کوشت ده چي.
 (۵) واته: دلداري وه نه بي هه سه رتي هه بي که برتي بي له خو شي گه يشتن به يار، چونکه
 وه که له باخچه ي خو شيدا دار گولي جواني «شيرين» دينته کايه، له کوساري خه م و مه ينه تيشدا
 «فه رهاد» ده دا به کوشت و له دل بي خو ئني لاله ي سوور به سه ر شاخه وه ده رو ئني.
 له هيناني ناوي «شيرين» و «فه رهاد» دا له م به يته دا دوو ئيستيعاره ي موسه ره حه و
 ته ناسوييکي جوان و له باره ي مه عناشه وه تيبا قتيکي ناسک هه به.
 (۶) موژه: برژانگ.

واته: خوا عومري برژانگ و زولفي يار دريژ کا، يار له کورتي کاري مني پييان برپيه وه، به
 تافه تيريکي برژانگي کوشتمی و به تالتيکي زولفي کردم ي به دا زا.
 ٺه م به يته له ف و نه شري مور ه ته بي تيايه، «موژه» په يوه ندي به «خستن» و «زولف»
 په يوه ندي به «هه لواسين» وه هه به.
 (۷) زينده گي: ژيان. دل بر يژ: دل بر ژين.

واته: يار بيي وتم: من و تو پيکه وه نامان کري، چونکه جواني من وه که ناوي ژيان و عيشقي
 تو يش وه که ناگريکي دل بر ژين وايه، ئاو و ئاگريش هه رگيز پيکه وه کو ئابنه وه.

- ۱ -

بپرسه حالْم، ئیهمالی وه فا بهس
 بترسه تۆ له حهق، جه وور و جه فا بهس^(۱)
 به کامی غهیر و بیگانه، براله!
 بهری بوونت له یار و ئاشنا بهس^(۲)
 ئیلاهی بیی به لابی نه خلی بالآت
 بهری بو من به لا بوو، هه ر به لا بهس^(۳)
 نزیکه مردنت ئهی پیره زاهید
 وه ره با تۆبه کهین، ئیتر ریا بهس^(۴)
 خودا ئه م دهردی عیشقه م لی نه کا کهم
 هه تا هه م بهس له باتی هه ر ده وا بهس^(۵)
 ئه وی ئه و ویلیه بورجی زه مینه
 ده بهس بر وا مه سیحا بو سه ما، بهس^(۶)

- ۱ -

(۱) ئیهمال: پشت گوی خستن و گوی پی نه دان. حهق: خودا.
 (۲) کام: ئاره زوو.
 (۳) نه خل: دار خورما، کینایه له بهرزی.
 (۴) ریا: رو پامایی که بو خاتری خودا نه کرابی.
 (۵) واته: خوا دهردی دلداریم سووک نه کاو دلْم هه میشه هه ر پر بی له خو شه وستی. تا ماوم
 ئه م ده رده م له جیاتی هه موو ده رمان و تیمار ئک به سه.
 (۶) واته: ئه و شوینه ی عیسا به دوایدا ده گه ری و بو ی و ئل و سه رگه ردان بووه، له ئاسماندا نیه
 به لکوو بورجی زه ویه. که واته با بهس بر وا بو ئاسمان بو گه ران به دوایدا.
 ئه م به یته ئیشاره ته به وه که عیسا، وه ک له حه دیسی پیغه مبه ردا (د.خ) هه یه، له روژی
 قیامه تدا له ئاسمان دپته خوار و پاش چهند سالی وه فات ده کاو له مه دینه له پال مه رقه دی
 پیغه مبه ردا (د.خ) ده نیژری. که واته مه حوی له م به یته دا ته فسیری جوونی عیسا ی بو ئاسمان
 به وه کردووه ته وه که وا سه رگه ردانی عیشقی پیغه مبه ره (د.خ) و به دوای ئه ودا و ئله.

له سهر تیپه ر بووه خویناوی جه رگم
به سهر ما بیئه، ئه ی دَل، ماجه را بهس^(۷)
که من دَل پر که دهرم و لیله عه یشم
له کن من بهس بکه ن باسی سه فا، بهس^(۸)
که نسا دا «مه حویا» دادی به حالت
بهسی بی داد و ئاه و ناله، با بهس

- ۲ -

چ بکه م نه ئه و که سه م که که سم بی له لا به که س
خو شم نه که یمه ئه و که سه ئه و من بکا به که س^(۱)
گه ر ئیشی روخته، که نه بوو که س به دهسته وه
دهست هه لگره له رو ح و مه به ئیلتیجا به که س^(۲)

(۷) ماجه را: «ماجرای»، ئه وه ی رووی دا، رووداو.

واته: خویناوی جگهرم ئه وه نده هه لچروه له سهرم تیپه ربوه. ده سا ئه ی دَل ئیتر با بهسی
بی، که م دهر د و به لام به سهر دا بهیئه.

(۸) که دهر: تاریکی، تالی. سه فا: خو شی و بی گه ردی.

- ۲ -

(۱) واته: چی بکه م، چارم چه! نه خو م که سیکی ئه وه نده پی گه یشتووم خه لک له بهرده ستما
بی بگه ن و نه ده ستیشم گه یشته که سیکی وا ییم بگه یه نی.

(۲) واته: ته نانه ت بو مه سه له یه کیش که په یوه ندی به گیانته وه بی، ئه گه ر که سیکت ده سگیر
نه بوو له خو یه وه به فریات بگات، تو ده ست له گیانی خو ت هه لگره، ئه وه با شتره له وه په نا
به رته بهر که سیکی که له وانه یه ده ست به پرووته وه بی.

نائه هلی ئەم ئەهالیه مه علومی من که بو
 شوکری خودا، خودا بهس، ئومیدم ئەما به کهس (۳)
 لیوی به پرسشی چ نه خوۆشی نه پشکواند
 هردا! ته بیبی ئیمه که نادا دهوا به کهس (۴)
 خورشید و سایه پیکه وه نابن، ده حه قیه تی
 ئەو جیلوه وه حشیه که نه بی ئاشنا به کهس (۵)
 بهس بی سه به ب په رستی، ئەتیبیا دهوا ده دن
 بهس هه ر خودا ته بیبه که نادا شیفا به کهس (۶)

(۳) واته: که بۆم ده رکهوت ئەم خه لکه چه ند نامه ردن، له سایه ی خواوه دهستم له هه موان داشۆری و پشتم ته نها به خوا به ست.

ئەم چه ند به ته نیشانه ی کیشه یه کی سه ختن له ده روونی مه حویدا به رابه ر به په یوه ندی کۆمه لایه تی ناو خه لک و ته نگ و چه له مه ی ژبان و ناله یه کی سه خت و توندی ده ربیرینی بیزارین له ژبانی پر له تال و سوێری که که سی تیدا به دم که سه وه ناچی.
 (۴) پرسش: پرسیار.

واته: یار لیوی نه کرده وه هه والی نه خوۆشیک بیرسی. ئەی دهرد وادیاره پزیشکه که ی ئیمه نیازی نیه ده رمانی ده ردی که س بدا.

(۵) خورشید: خۆر. سایه: سییه ر. وه حشی: کیوی، ده سه مۆ نه بوو.
 واته: یار وه ک خۆر وایه و ئیمه وه ک سییه ر واین. که واته تیشکی سل کهره وه ی ئەو حه قیه تی نابیی به هاوڕێی هه چکام له ئیمه.

(۶) ئەتیبیا، [«أَطِيًا»]: جه معی «طیب» ه به مه عنا پزیشک.
 واته: با به سی بی سه به ب په رستی و تۆز ئکیش موسه بیب به رستین.
 ئەم سه به بانه که بیان ده لێن پزیشک هه ر ده رمان ده دن. پزیشکی راسته قینه هه ر خوایه که چاک کردنه وه ی نه خوۆشی له ده ستدایه و به که سی ناسپێری.

زاهید وهره روویئی بکهره باره گاهی عیشق
 عالی جه نابه، وانه هر ری بدا به کس (۷)
 موحتاجی مهرحه مه تیه چ ناکهس، چ کس، به گهل
 نه و تاقه بی کسینکه که گرتی خودا به کس (۸)
 جیی ئیعترازی کس نیهت و نه بووه، ههرکه سی
 لادا له نابه کار و هه زهر کاله نابه کس (۹)
 گهر تی بگهن له گه وههری دلدا چ مه وچ ئه دا
 هم شه و چراغه له م شه و هدا کس ده دا به کس (۱۰)
 حقه بیژی یه ک گونا هیه مه نسوور و حقه من
 هم قه تعه گهر نیشانی نه دم «مه حویا» به کس (۱۱)

(۷) واته: باره گای عیشق زور بهرز و دل فراوانه، جیی هه موو که سینکی تیدا ده بیته وه، ده سا
 زاهید وهره رووبه کی تی بکه، و نه بی ته نهاری نه وانه بدا که کس سن. رنی تویشی تیدا ده بیته وه.
 (۸) واته: نه و کسه تاك و بی کسه ی که خوی گرتی به کس بۆ خزی، که سینکی وای لی
 دهرده چی کس و ناکهس هه موو به کۆمه ل موحتاجی مهرحه مه تی نه وین.
 بی کسینکه (ن): بی کسینکی.

(۹) نیهت: نیه. نابه کار، ناکار، بیکاره. نابه کس: ناکهس.

(۱۰) مه وچ: شه پۆل. شه و چراغ: گه وههری شه و چراغ که له تاریکایدا دهره وشیتته وه.
 واته: نه گهر خه لک بزانه له گه وههری دلدا چ جزره راز و نه نییه ک شه پۆل ده داته وه، کس
 هم روژگاره وه ک شهوی تاریک ره شه دا هم گه وههری شه و چراغی دل نادا به کس.
 (۱۱) قه تعه: پارچه شیعر.

واته: مه نسوری حه للاج به «أنا الحق» و تنیک چوو ه سهر سیداره. که واته من ناهه قم نیه هم
 پارچه شیعر هم پیشانی کس نه دم و خۆم نه دم به کوشته، چونکه هه مووی ههر قسه ی هه قه.

* - ۳ -

بئی میهر و بئی مرووه تیی تو هه ره عه له لخوسوس
 ده رحه ق فیدائیانی جگه ره سوخته ی خولوس (۱)
 ره حم و مرووه ت نه بوه و نیشه، با خوسوس
 ده رحه ق به عاشقان و، له ده رحه ق منا خوسوس (۲)
 تییر ئاوی کردووه ده می تیغت چ گه لوه ها
 تینوو له و ئاوه مامه وه من هه روه ها خوسوس (۳)
 ئه م عالمه که مونته زیری جیلوه ی ئه و مه هه ن
 ده مرن به و ئینتیزاره هه موولا «بلا» خوسوس (۴)

(*) [ئهم پارچه شیعره له چاپه پیشووه که دا له بیته «صاد» دا بوو، به لام له بهر ئه وه ئه م چاپه تازه یه له سه ر رینووسی نو بی کردی نوو سرا یه وه ئه م پارچه شیعره مان گواسته وه بو ئیره بو بیته «سین» (بلا و کردنه وه ی کوردستان)].

- ۳ -

(۱) میهر: خو شه وستی. جگه ره سوخته: جگه ره سووتاو. خولوس: دلسۆزی.
 واته: کینه و نامه ردی تو به تایبه تی له گه ل ئه وانه یه که خو یان ده که ن به قوربانت و جگه ریان له دلسۆزیدا سووتاوه.
 (۲) واته: له گه ل هه مووکه س بی ره حمی، به تایبه تی له گه ل دلداران و له ناو دلدارانیشدا به تایبه تی له گه ل من.
 منا (ن): به من.
 (۳) گه لوه ها: چه ندین گه لوو. گه لوو: گه روو، قورگ.
 واته: ده می تیغت گه رووی هه زاران دلداری به خوین تیروا کردووه. به لام من هیشتا به تایبه تی ماومه ته وه و تینوو ی ئاوی ده می تیغتم.
 (۴) واته: ئه وانه ی که چاوه پروانی ده رکه وتنی مانگی رووی یارن، بی جیاوازی هه مرویان له چاوه پروانیدا ده مرن.

لهو شوخه نیمه چاوی ته‌په‌حوم، که مه‌زه‌بی
جه‌ور و جه‌فایه، ده‌رحه‌قی ئه‌هلی وه‌فا خوسوس (۵)

لهم شاره خو هه‌موو ره‌وش و ده‌ئیبی ئاده‌می
یه‌کباره باری کردووه، دین و حه‌یا خوسوس (۶)

نامه‌رد ئه‌وه‌نده موعته‌به‌رن له‌م زه‌مانه‌دا
مه‌رد ئیعتیباری که‌م بووه، مه‌ردی خودا خوسوس (۷)

ره‌نجانی ئه‌هلی دلّ دلّه ده‌رده به‌لایه‌تی
مونگیر که‌ ناوی ئیمه ئه‌وه‌نده ده‌با خوسوس (۸)

هه‌رکس له‌حه‌زرتی به‌ته‌ما حه‌للی موشکیله
«مه‌حوی» له‌حه‌زرتی شه‌هی موشکیل‌گوشا خوسوس (۹)

(۵) چاو: مه‌به‌ست چاوه‌پروانییه. ته‌په‌حوم: به‌زه‌بی.

(۶) ره‌وشت: خوو. ده‌ئیب: نه‌ریت و عاده‌ت. یه‌کباره: به‌یه‌کجاری.

(۷) ئیعتیبار: قه‌در و حورمه‌ت.

(۸) واته: ئیمه ئه‌هلی دلین و ره‌نجانندی ئه‌هلی دلّیش ده‌بی به‌مایه‌ی ده‌رده دلّ. مونگیر و نه‌ویستیش که‌ ناوی ئیمه ئه‌وه‌نده به‌خراب ده‌با، له‌به‌ر ئه‌وه‌یه که‌ تووشی ده‌رد و به‌لا بووه، ئه‌گه‌ر تووشی ده‌رد و به‌لا نه‌بوایه ناوی به‌خراب نه‌ده‌بردین.

(۹) حه‌زرتی: که‌سیکی پایه‌به‌رز که‌ پی بووتری حه‌زرتی فلان که‌س. موشکیل‌گوشا: ئه‌وه‌ی گیروگرتی خه‌لک ده‌کانه‌وه. مه‌به‌ست لّی پیغه‌مبه‌ره (د.خ).

- ۴ - *

زەمزمە چیه، بە زەمزمەمی ئایات و سەد حەدیس
 پابوونەووە لە شەئنی نیە تێنەتی خەبیس^(۱)
 ئەهوالی روژی فیرقەت و ئەحوالی عاشقان
 لەو روژەدا مواتایقیه «هَلْ أَتَى حَدِيثُ»^(۲)
 عەهد و وەفانەماوە کە جەوور و جەفایە باو
 لەم عەسر و ئەهله شەکوە ئەبەر تۆیە «یا موعیس»^(۳)

(*) [ئەم پارچە شیعەرە لە چاپە پێشووە کە دا لە پیتی «ث» دابوو، بەلام تێمە لەبەر ئەوەی کە لەم چاپەدا رێنووسی نوێی کوردیمان رچاو کردبوو، گواستمانە بۆ پیتی «سین». (بلاوکردنەووەی کوردستان).]

- ۴ -

(۱) زەمزمە: بیریکیە لە حەرەمی کە عەدا لە مەککە، ئیسماعیلی کورپی ئیبراهیم و هاجەری دایکی هەلیانکەندوو. پاشان پر بوو تەووە تا «عەبدولموتەلیب» ی باپیری پێغەمبەر (د.خ) شوینە کە ی دۆزییەووە و هەلی کەندەووە. لە سەر دەمی نەزانیشدا وەك ئەمڕۆ لای خەلک پیرۆز بوو. حاجی ئاوی لێ دەخۆنەووە و لێی دیننەووە بۆ ولاتی خۆیان بۆ پیرۆزی. ئیستاش ئاوگێرپی تێدا بە دەس بنەمالە ی «عەبدولموتەلیب» هەوێه. زەمزمە: دەنگی لە دوورەووە بیستراو. تینەت: کەرەستە ی لێ دروست کران. خەبیس [«خبیث»]: چەپەل.
 واتە: ئەو ی لە کەرەستە یە کێ پیس دروست کرابێ، نەك بە ئاوی زەمزمە، بەلکوو بە هەرچی ئامۆژگاری قورئان و حدیسیشە پاك نایتەووە و نایەتەووە سەر رێگای راست.
 (۲) واتە: دەردی دووری و ناپەحەتی حالی دلداران، لە چەشنی دەرد و ناپەحەتی روژی قیامەتە، کە لە نایەتی: «هَلْ أَتَىكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ» و نایەتەکانی پاشەووەیدا باسی کراوە لە سوورەتی «الغاشية» لە قورئاندا.
 (۳) شەکوە: شکات. موعیس [«مُعِيثُ»]: فریادپەرەس.
 نیو ی یە کەمی ئەم بەیتە لە نوسخە یە کدا بەم جۆرە یە:
 فەریادپەرەس نەماوە کە بێداد و جەوورە باو

دلّ لهت ده بیّ که هردوو جگهر گوّشهی ئاده من
قاییله ئه شقیایه، «أَبُو الْأَنْبِيَا» یه شیس (۴)

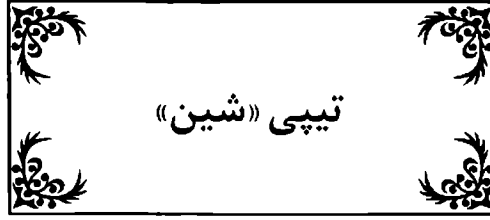
«مه حوی» به لوتفی توّیه په ناهی له قه هری توّ
«یا غوث، یا غیاث، بِكُمْ مِنْكُمْ أَسْتَعِيْثُ» (۵)

(۴) قاییل: کورپه که یه حه زره تی ئاده م که هایلی برای خۆی کوشت. ئه شقیایا: پیاو خراب.
شیس «شیت»: کورپکی حه زره تی ئاده مه، خوا کردی به پیغه مبه ر و ناردی بوّسه ر براو
برازا کانی.

واته: دلّی بنیاده م له داخانا لهت ده بیّ که وایاو پیاو پیاو چاکی وه ک حه زره تی ئاده م دوو کورپی
ده بیّ یه کیکیان رینگای خرابه و ئه و بان رینگای چاکه ده گری وه ک قاییلی پیاو کوژ و شیس
پیغه مبه ر بن، که ده بوو ماده م هردوو کورپی ئه و باو که ن هردوو رینگای چاکه بگر نه به ر...
(۵) قه هر: قین.

واته: خوایه! مه حوی له تاو قار و قینی توّ په نا ده با ته به ر لوتفی خۆت، ئه ی فریاد پر سه من
په نا به خۆت ده گرم له خۆت...

تیپی «شین»

-۱-

بهس بکه، ئەی ئەشکی خوینیم، به غه ممازی ته لاش
 رازی عیشق و دهردی دلّ خو هه رچی بوو کردو ته فاش (۱)
 روومه تی نازاری گهیی من که روانیمی، وتی:
 من قسم گهر دلّ خه راشه، تو نیگهات جان خه راش (۲)
 شهرتی کرد ئیتر له کوشتن بهس بکا، یاره ب بکه ی
 ئەو وه فا بهم شهرته کا، ئەمما له قه تللی من به پاش (۳)
 دلّ بژئوی هه ر به دهرد و داغه، ته زیدی دهوی
 قهت مه که مهنعی، دو عاگو سه عیه بو «ضم» ی مه عاش (۴)

-۱-

(۱) غه ممازی: غه مزه که رانه. فاش: ناشکرا.
 مه بهستی له وه یه ئەوه نده فرمیسکی رشتووه، هه رچی رازی دلّ و دهردی عیشقی هه یه
 هه مووی لای خه لک دهر که وتووه، تازه ئیتر هیچ نه ماوه بی شارته وه.
 (۲) خه راش: روو کین، جیگای نینۆکی تیژ، یا هه رشتیکی تر که نوو کینکی تیژی هه بین.
 واته: که سه یری یارم کرد، به ته ئسیری روانینه کهم روومه تی نازاری پی گه یشت. ئەویش
 وتی: بو گله ییم لی ده که ی که قسم دلّت بریندار ده کا، خو تو خو ت ته ماشات گیانی مروف
 بریندار ده کا...
 (۳) بهس بکا: ده ست هه لگری.
 واته: خوا بکا یار له پیشاندا من بکوژی، ئەو سا تۆبه بکا له دلدار کوشتن.
 (۴) بژئوی: گوزهران، ئەوه ی بنیادهم پی بژی. ته زید: زیاد کردن. دو عاگو: ئەوه ی دو عای
 خیر بو خو ی و بو خه لک ده کاو له خوا ده پارته وه. سه ع: سه عی، هه ول. «ضم»: زیاد کردن و
 خستنه پال. مه عاش: مایه ی گوزهران.
 واته: دلّ گوزهرانی هه ر به دهرد و داغه و هه میشه هه ر زیاتری ده وی و له خوا ده پارته وه که
 یار دهرد و داغی زیاتری بداتی... لۆمه ی دلّ مه که ن که ئەمه حالیه تی، چونکه وه ک ئەو که سانه
 وایه که هه میشه له خوا ده پارته وه خوا روژیان بداتی و ژانیان بو داین بکا.

سینه سهد لهت بوو، سهرم سهد داغی سهودا پیوه، چووم
 عهرزی حالّم کهم، به ئیستیهازوه دهیوت: چاک و باش (۵)
 سه‌نگ‌ساره زاهیری عاشق، دهروونی لاله‌زار
 سووره‌تی مه‌عشووقه گولزاره، جییللهت بهرد و تاش (۶)
 ده‌رکی سه‌عبه، دم مه‌ده «مه‌حوی» له ئه‌سراری ده‌می
 چونکه بو «لأشئ» هه، هه‌ر سه‌عیه‌ک بکا ده‌روا به‌لاش (۷)

- ۲ -

له کن من ئه‌سلی نیه و نه‌بووه عه‌یشی ته‌نها خو‌ش
 نیه به‌هه‌شتی خودا هه‌م به‌بی ئه‌حیبا خو‌ش (۱)

(۵) سهد لهت: سهد پارچه. سهودا: خه‌یال، شیتی. ئیستیهازا: گالته پی‌کردن.
 (۶) سه‌نگ‌سار: به‌رده‌لان. لاله‌زار: گولزار. جییللهت: سروشتی دروست‌بوو.
 واته: دلدار و یار به‌پێچه‌وانه‌ی یه‌که‌وه‌ن. دلدار ده‌روه‌وه و دیمه‌نی بووه به‌به‌رده‌لان، چونکه
 هه‌رچه‌ند به‌ده‌رووبه‌ری مائی یاردا ده‌سووریتته‌وه به‌رده‌باران ده‌کرئ. یاریش دیمه‌نه‌که‌ی وه‌ک
 گولزار جوانه، به‌لام ده‌روونی به‌رابه‌ر به‌دلدار ئه‌وه‌نده ره‌قه ده‌لیی به‌رد و تاشه.
 (۷) ده‌رک: لی‌حالی بوون. سه‌عب [صَعْب]: زه‌حمه‌ت.
 واته: مه‌حویا! دم مه‌ده له‌باسی راز و نه‌ینیه‌کانی دم و لیوی یار، چونکه له‌ناسکیدا وه‌ک
 نه‌بوو وایه. هه‌رکه‌سیکیش باسی شتی نه‌بوو بکا ره‌نجی خو‌ی به‌تالان ده‌دا.

- ۲ -

(۱) عه‌یش: ژبان. ئه‌حیبا «أحِبًّا»: جه‌معی «حَبِيب» ه به‌مه‌عنا دۆست.
 واته: لای من وایه درۆیه، ژبانی به‌ته‌نیا هه‌رگیز خو‌ش نه‌بووه و نابێ. ته‌نانه‌ت به‌هه‌شتی
 مائی خوایش ئه‌گه‌ر بنیاده‌م به‌ته‌نیا تیا بزێ خو‌شی تیا ده‌سگیر نابێ.
 «من ئه‌سلی» له‌به‌ر راگرتنی سه‌نگی به‌یته‌که به «منه‌سلی» ده‌خوینریتته‌وه.

له خۆم و له وکەسه خۆشم دەوێت و خۆشی دەویم
 خودایه خۆش بێی، تو بێی خودایا، خۆش (۲)
 له زولفیا ونه روو، لێوی هەر له کارایه
 ئەو ئافتابه گەر ئاوا بووه، مەسیحا خۆش (۳)
 کەسێکی هەرزە بە مەجنوونی وت: خەلیفه کە مرد
 وتی: بە من چی، ئەتۆ بمره، چاوی له یلا خۆش! (۴)
 بە لایه کە، چ بە لا؟ خوبسی باتینی هەمدەم
 بە بێنی دەمیە دەکا وەقتی عەیشی من ناخۆش (۵)
 له حینی بوونی رهقیبا وتم: کە حەیفه جینیو
 وتی: چ حەیفه، دلێ ئەو سەگەش بێی با خۆش (۶)

(۲) مەبەستی له ویه کەوا ئەگەر خوا له هەردوکیان خۆش بوو، بۆ خۆیان پیکهوه دەژین له بههشتدا.

(۳) ئافتاب: خۆر، مەبەستی له حەزرهتی عیسا یه. مەسیحا: عیسا، مەبەستی لێوی یاره کە هەناسه یه کێ لێ دەرده چێ وەك ئەو هەناسه یه ی له دەمی حەزرهتی عیسا دەرده چوو و مردووی پێ زیندوو دەبووه وە.

(۴) مەبەستی له ویه هەرکەس له دەلاقه ی سوودی تاییهتی خۆی و باری سەرنجی خۆیه وە سەیری دنیا دەکا.

(۵) خوبسی باتین [«حُبُّ باطن»]: پیسی ناوه وە.

وادیاره مەحوی لەم بهیتهدا باسی کەسێک دەکا کە ناچار بووه له گەلیدا بژی و کابرایش سەرەرای بۆگەنی دەم، دەر و نیشی پیس و چه پەل بووه.

بێنی (ن): بۆنی.

(۶) حین: کات.

واته: بە یارم وت: کاتێ کە بەدکار دیار بێ جینیوم مەدەرێ با ئەو گوێی لێ نه بێ، ئەویش له وەلامدا وتی: حەیفه نه کرد! ئەی نابێ تۆزێ دلێ ئەو سەگەش خۆش بکەم.

چ حەیفه (ن): مەرەنجه. مەرەنجه: مەرەنجی، زویر مەبه.

له تۆش و بولبول و دیوانه موژده بی «مه حوی»!
به هاره شیته که کردوو به باغ و سه حرا خوش (۷)

(۷) واته: مه حویا موژده بی له تۆش و له بولبولی گول په رست و له شیته که و به هاره شیته دهشت و ده ری به گول سوور کرده وه و رازانده وه.
بویه به هار به شیته ناوبراوه، چونکه تاوی خوشه و تاوی دای ده کاته باران. بویه ش موژده دراوه به شیته، چونکه مه شهوره شیته به دیمه نی جوان و رازاوه و سوور دلی زور شادمان ده بی.

تېپى «ضاد»*

(*) [يېقىستە خويۇنەران ئاگادار بىكرېن كە پىتى «ض» لە رېنووسى كوردىدا نىيە. بەلام ئەوھى كە لىرەدا نووسراوھتەوھ و بە پىتىك دانراوھ لەناو ھۆنراوھ كانى ئەم شاعىرەدا، ئەوھىيە كە وشەى ئاخىرى ئەم شىعراھە ھەموويان عەرەبىن و وشەى كوردى نىن و گۆران و نووسىنيان بە رېزمانى كوردى لە مانا سەرە كىيە كەى خۆيان دەرەچن و ماناى ھۆنراوھ كانىش تىك ئەدەن، بەم بۆنەوھ پىتى «ض» مان لە شوئىنى خۆيدا ھىشتەوھ و نەمان گۆيزايەوھ بۆ پىتى «ز» و وشە كانىشمان ھەر بە عەرەبى لەناو دوو كەواندا نووسىنەوھ و لە كوردىيە كە جىامان كوردنەوھ؛ ھەرەك لە كىتېب و دىوانى شاعىرە كانى تردا ئەم ئىشەمان بە چاك زانىوھ. (بلاو كوردنەوھى كوردستان).]

-۱-

واعیز له رهندي مه یکه ده ده گری که «اعتراض»
 رازی نیه به سهرنویشتی نه زهل «إئنی لراض»^(۱)
 به و تاعه ته که بو هم و نهویه، به ههشتی ویست
 زاهید ئومیده واره به نه جری ریا «ریاض»^(۲)
 تاکی روای خاکی چ مهینه تزه ده بووه
 پشکووتووه له به زمی مهی نه مشه و هر «إنقیاض»؟!^(۳)

-۱-

(۱) رهند. سهرخوش. ئیعتیراز: ره خنه. سهرنویشت: چاره نووس. نه زهل: نه وهی که سهره تای نه بی، کۆن.
 واته: ههرچی بکه ین دیاره خوا له نه زهلدا له چاره مانی نووسیوه. که واته نه گهر ئامۆژگاری که ره خنه له سهرخوشانی مه یکه ده بگری که بوچی مهی ده خۆنه وه و سهرخوش ده بن، نه وه معنای وایه رازی نیه به وهی خوا له نه زهلدا له چاره ی نووسیون... که واته بلین کاممان خوا په رست ترین، ئیمه ی مهی خۆر و سهرخوش، یان ئامۆژگاری که ری نارازی به وهی خوا له نه زهلدا له چاره ی ئاده می نووسیوه!
 (۲) نه جر: پاداش. «ریاض»: باخچه ی به ههشت.
 واته: زاهید به ته مایه به و خوا په رستییه ی که بو خوای نه کردووه و بو روو پامالی لای نه م و نه وی کردووه به ههشتی ده ستگیر بی و به رابه ر به و ریاکارییه ی که کردووه و له بازاری خوادا وه که پاره ی قه لب وایه باخچه ی به ههشتی ده س که وی.
 له نیوان «ریا» و «ریاض» دا جیناسی ناقیس هه یه.
 (۳) تاك: دار میو. مهینه تزه ده: تووشی مهینه ت هاتوو. «إنقیاض»: پهستی و دل ته نگی.
 واته: دار میوی شه رابی به زمی نه مشه و مان، ده بی له خاکی چ ده رده دار و که ساسیکدا روایی، وا هر پهستی دامان ده گری!
 خاکی (ن): ناوی.

ئەم شان و شەوکه تەهی لە پەناهی منایە غەم
وا من دەپرۆم و دەوڵەتی غەم دیتە «انقراض» (۴)

وەك داغی غەم نیە، سپیە داغی ئینتیزار
چاوم ببینە، چاوه! که موتبیقیه تی «بیاض» (۵)

نەقشی خودا ببینە، لە خەلقی خودا گەرئ
گەر ئەهلی ئیحتیرازی، لە کەس مەگرە «اعتراض» (۶)

(۴) «انقراض»: دوایی هاتن و برانەوه.

واتە: دەوڵەتی خەم لە سایە ی منەوه پەرهی سەندوووه و بووه بە خواوەنی شان و شکۆ. وامن دەمرم، ئیتر ئەویش دەپرووخێ.

(۵) موتبیق: سەرانسەر داگیرکەر. «بیاض»: سپیتی.

واتە: داخی چاوه‌پروانی کردنی یار وەك داخی خەفەت نیە، داخی خەفەت رووی بنیادەم زەرد دەکا، بەلام هی چاوه‌پروانی کردنی یار چاوی سپی، واتە کوێر دەکا. چاوه‌کەم، تەماشای چاوم ناکەم چون سەرانسەری سپی هەلگەراوه! لە کوردیدا مەشهوره دەگوترێ: چاوی چاوه‌پروانیم سپی بوو.

(۶) ئیحتیراز: خۆپاراستن.

واتە: کە چاوت بەو جوانانە دەکەوێ کە دلێ دڵدار راده‌کێشن، بێر لە خۆیان مەکەرەوه و ئەوه بێنە بەرچاوی خۆت کە خواچی دروست کردو... ئەگەر لە خواترسی راستەقینەشی واز نەو خەلکانە بێنە کە دلێان لەو جوانانە چوو و رەخنە ی ئەوهیان لێ مەگرە بوچی واگرفتاری ئەو نازدارانە بوون.

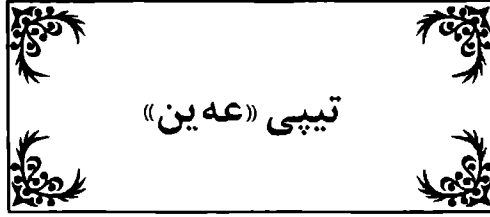
نیوهی یەکەمی ئەم بەیتە ئیشارەتە بو فەرموودهی خوا کە دەفەر مونت: «الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ...» واتە: ئەوانە ی بە پێوه و بە دانیشتنه‌وه و لەسەر لا ناوی خودا دینن و بێر لە دروست کردنی ئاسمانە کان و زەوی دەکەنه‌وه. نیوهی دووه‌میشی ئیشارەتە بو ئەو فەرمووده مەشهوره کە دەلێ: «عَجِبْتُ لِمَنِ اسْتَعَلَّ بِعُيُوبِ النَّاسِ وَهُوَ غَافِلٌ عَنْ عُيُوبِهِ» واتە: سەرم لەو کەسە سەر ماوه کە هەر باسی ناتەواوی خەلک دەکا و بێر لە ناتەواوی خۆی ناکاتەوه.

«مه‌حوی» هه‌زه‌ر له‌ چاوی نه‌خۆشی ئه‌و ئاهووه
«كَمِ ضَادَتِ الْأَسْوَدِ بِالْحَاظِهَا الْمِرْاضِ» (۷)

(۷) واته: مه‌حویا! خۆت له‌ چاوی بیماری ئه‌و یاره‌ بپارێزه‌ که‌ ده‌لێی ئاسکه‌، چونکه‌ گه‌لێ
شیری به‌ تیری چاوی داوه‌ به‌ ئه‌رزداو نیچیری کردوون.

تیپی «عین»

-۱-

شەتئ ئاوی که زاهید بۆ وزوویەك کردووہ زایع
 فەقیرە، ھەر بە بایەك ئەو ھەموو رەنجەى چووہ زایع^(۱)
 میسالى وایە بەحرئ گەوھەرى دابئ بە خەرموھریك
 لەبۆ دنیا ئەوی عومری عەزیزی کردووہ زایع^(۲)
 ھەتا تۆ چووویە گولشەن، گول بە بیئى میسكى زولفت کەوت
 کەوا ئەو رەنگە خوۆشەى سیس و ھەم بیئى بووہ زایع^(۳)
 نەکەوتە دام و رامى کەس نەبوو وەحشى نیگارى من
 جیھانئ سەعی و کوۆشش چوو لە ریی ئەم ئاھووہ زایع^(۴)

(۱) وزوو [«وضو»]: دەست نوێژ.

واتە: زاهیدی بەدبەخت ئەوەندە وەسواسە تا دەست نوێژیک دەگرئ ئاوی زیەك دەبرێتەو،
 کەچی لەپاشا بە بایەك کە لیئ دەبیئەو، ئەو ھەموو رەنجەى بە با دەچی... مەبەستی ئەوہیە
 بلئ کەسانی وا ھەمیشە خەریکی کاری بی بەرھەمن.
 (۲) خەرموھرە: موورووہ کەرانە.

بەیتە کە کە بکرئ بە پەخشان وای لی دیتەو: ئەوہی عومری عەزیزی خۆی بۆ دنیا لەکیس
 بدا، لەوہ دەچی پری دەریایەك گەوھەرى دابئ بە تاغە موورووہ کەرانە یەك...
 (۳) واتە: ھەر کە تۆ چوووتە باخچەى گولان، گول بە تەئسیری بۆنى خوۆشى زولفت کەوت و
 نەخۆش کەوت، رەنگیشی کال بووہوہ و سیس بوو و بۆنە خوۆشە کەشى نەما، وەك منال کە
 بۆئیکى خوۆش بەن بە لووتیا نەخۆش دەکەوئ و دەلئین بە بۆن کەوتووہ.
 بیئ (ن): بۆن.

(۴) دام: داو. رام: دەسەمۆ. ئاھوو: ئاسك.

واتە: یاری وەك وئنە جوانی مالى نەبووی من، ئەوەندە سلە ناكەوتتە داوی کەس و بۆ کەس
 کەوی نابئ... پری دنیا یەك ھەول و تەقەلالە پیناوی ئەم ئاسکە دەسەمۆ نە کراوہ دا بە فیرۆ چووہ.

خەتى دا روومەتى تۆ، موو لە چاوى عاشقانت هات
نەماوہ چاوہ کەم، چاوى نەبووبى بەم مووہ زايە (۵)
«مُؤدَّن» بەزمى شەو وەك مورغى بى وادە دەشيويئى
هەموو وەختى لە ئيمە کردووہ بەم قوو قووہ زايە (۶)
لەبؤ ئەربابى دنيا قەت مەدە بەست و بەيانى عيشق
كە «مەحوى» شەرحى نوكتەى جانفزا بؤ مردووہ زايە (۷)

- ۲ -

كەلاميكە لە حيكمت كەيل و جامع:
عەتا كەر هەر يەكە، هەر ئەوشە مانيع (۱)

(۵) موو لە چاو هاتن: يەكئیکە لەو نەخۆشيانەى تووشى چاو دین.
واتە: كە روومەتى تۆ خەتى داو موری لى هات، دلدارە کانت ئەو نەندەيان پى ناخۆش بوو و
ئەو نەندە لە تاوا گريان، موو لە چاويان هات. نازيز! ئیستا چاوتك نەماوہ بەهۆى ئەم مووہوہ كە
لە رووی تۆ دەر هاتووہ، مووی لى نەهاتبى و خراب نەبووبى.
لە كۆ کردنەوہى ئەم هەموو وشەى «چاو» و «موو» ەدا لەم بەیتەدا وشە ئارايیہە كى جوان
هەيە.

(۶) «مُؤدَّن»، [موئەززين]: بانگ دەر. مورغى بى وادە: كە لە شيرى ناوہخت. قوو قوو: خوئندنى
كە لە شير.

(۷) بەست: لىكدانەوہ. جانفزا: گيان ژيئەوہ.

مەبەستى لەو يە ئەهلى دنيا وەك مردوو وان و بؤ ئەوہ ناشين باسى بابەتئىكى بايە خدارى
وہك خۆشەويستى و دلداريان لا بكرئ.

- ۲ -

(۱) كەيل: پىر. ئەوشە: ئەويشە.

واتە: ئەمە كە لە حەديسى پئغەمبەردا (د.خ) باسى خوا واکراوہ، كەوا: ﴿لَا مَانِعَ لَنَا أُعْطِيتَ
وَلَا مُعْطِي لَنَا مَنَعَتْ﴾ مەمەنا: كەس ناتوانئى ئەوہ بپرىئ كە خوا داووبە و ناتوانئى ئەوہ بدا كە ئەو

تہممت زانی، لہ کہس باکت نہما تو
 زہرہردہر ہہر تہوہ، ہہر تہوشہ دافیع^(۲)
 گہدا شہہ، چونکہ «لَا يُفْنِي» یہ کہنزی
 شہہنشاهی ہہموو دنیاہہ قانہہ^(۳)
 شوکر روو زہردی عیشقم، نووسراوہ
 لہسہر رووم ئاہہتی «صَفْرَاءُ فَاقِعُ»^(۴)
 لہ قاپی عیشقہدا وہک شاہہ بہندہ
 لہسہر خوانہہ چ مہتبوع و چ تابع^(۵)

﴿﴾

برپویہ۔ قسہیہ کہ پرہ لہ راستی و ہہموو راستیہ کی تیدایہ۔
 وشہکانی «جامع» و «مانہہ» سہرہپرای مہعنایان وہک دوو وشہ، ئیشارہتیشن بؤ تہو
 راستیہ مہنتیقیہ کہ دہلئی: تہعریف دہبئی جامع و مانہہ بی، واتہ: ہہموو تاکہکانی تہعریف
 کراوہ کہ لہ چوارچٹوہی خؤیدا کؤکاتہوہ و ہہموو بیگانہیہک بکاتہ دہرہوہ۔
 (۲) واتہ: کہ تہوہت زانی زیان گہبئن ہہر خواہہ و زیان لادہریش ہہر خؤیہتی، ترست لہ
 ہہچ نامئینی۔
 (۳) واتہ: گہدا پادشایہ، چونکہ گہنجینہیہ کی ہہیہ ہہرگیز نابرتہوہ کہ گہنجینہی قہناعہتہ؛
 وہک لہ حہدیسہ پیغہمبہردا (دخ) ہہیہ کہوا: «الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يُفْنِي» واتہ: قہناعہت
 گہنجینہیہ کہ ہہرگیز نابرتہوہ۔
 (۴) ئاہہتی: ﴿...صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْئُهَا تَسْرُ الشَّاطِرِينَ﴾ واتہ: زہردیکی رہنگ کالہ دلئی
 تہماشاکہران خؤش دہکا؛ ئاہہتیکہ باسی تہو مانگاہیہ دہکا کہ دہبوو ئیسرائیلیہ کان سہری ہرن
 و بیکن بہ خیر و ہہمیشہ بہ بیانووی تہوہوہ کہ نازانن مانگاہیہ کی چؤنہ، ہہر خؤیان لہ
 مہسہلہ کہ دہدزیہوہ۔ وہ نہبئی مہجوی لہم بہیتہدا تیکرپرای مہعنای ئاہہتہ کہ و
 سہرگوزہشتہ کہی مہبہست بی۔ کاری تہنہا بہ گہباندنی مہعنای زہردی روو ہہیہ۔
 (۵) مہتبوع: تہوہی خہلک شوئنی بکہون۔ تابع: تہوہی شوئنی خہلک بکہوی۔ مہبہست
 لہ ئاغہ و نؤکەرہ۔

﴿﴾

ئوسولۇ دىنى عىشقه سووتن و بهس
 پەرى پەروانەمە «جَمْعُ الْجَوَامِع»^(۶)
 لوغاتى ئىمە نالە و ئاھە، قەتەن
 لوغەى و ناگرى «بورھانى قاتىع»^(۷)
 كە تۆدەر كە وتى نالە و گرىه جوشا
 نى ئەم جىلوھ غەبرى بەرقى لامىع^(۸)
 زەلىلى ھەسرەتم، مەرزوونى خەجلەت
 كە بۆ عومرى غەزىم دا بە زایع!^(۹)

واتە: لە جىھانى خۆشە وىستىدا گەرە و بچووك و ئاغە و تۆكەر نى، ھەرچى لەسەر خوانى
 عىشق جىبى بوو ھە ھەك ئەوانى تر واپە.

(۶) «جَمْعُ الْجَوَامِع»: كىتیبكە لە بابەتى ئوسولۇ دىندا، «ابن السبكي» دايناوھ و «جلال الدين المحلى»
 شەرحى لەسەر كىر دووھ. يە كىك بوو لەو دوا كىتابانەى فەقىكانى كوردستان دەيانخوئىندن.

واتە: ئوسولۇ ئايىنى دلدارى تەنھا ئەو تە دلدەر بە دەورى ياردا بسووتى. مەنىش يە كىك
 لە پەپرەوانى ئايىنى دلدارى و «جمع الجوامع» ى دەستەم، واتە كىبى ئوسولۇ ئايىنەم، پەرى
 پەروانە ئاسامە كە بە دەورى مۆمى ياردا دەسووتى.

(۷) بورھانى قاتىع، «برهان قاطع»: فەرھەنگىكى فارسىيە، موھەممەد حوسەىنى كورى
 خەلەفى تەبرىزى دايناوھ كە لە قەبى «بورھان» بووھ.

واتە: ئىمە كە دەستەى دلدارانىن، لە بەر ئەو كە بە شمان ھەر دەرد و مەينەتە بە زمانى ئاھو
 نالە قسە دە كەين كە ھەمووكەس تىي ناگاوتە نانەت لە فەرھەنگىشدا وشەكانى نادۆزرىنەوھ.

(۸) واتە: دەر كە وتنى تۆ ھەك دەر كە وتنى ھەورە بروسكەى ئاسمانە. ھەك چۆن كە ئەو
 دەر كە وت نالە نال لە ئاسمانەوھ پەيدا دەبى و باران دەست دە كا بە بارىن، كە تۆش دەر كە وتى
 ئىمە نالە نالمان پى دە كە وى و فرمىسكى چاومان بە خوړ دەست دە كا بە ھاتتە خوړ.

ئەم (ن): ئەو.

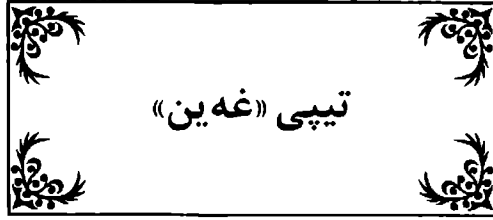
(۹) ھەسرەت: داخ و ھەناسە ھەلكىشانى پەشىمانى. خەجلەت: خەجالەتى و روو زەردى.

به یانی واقیعم کهم، کییه بیی
 که سامیع زوو ده کا سه ددی مه سامیع (۱۰)
 ده زانم چیم و «مه حوی» چم له پیشه
 مه گهر ئه و چه زره ته م بو بی به سامیع (۱۱)
 که ئیشی ئوممه تی بی حه شر و نه شری
 له حه شرا هه ر به وه، به و ره فع و راجیع (۱۲)
 له سه ر ئه و بی له سه ر ئال و سه حابه ی
 سه لاواتی په یاپه ی، بی مه وانیع (۱۳)

☞

نیوه ی دوو هه می ئه م به یته له هه ندی نوسخه دا به م چۆره یه:
 که ئه م عومری عه زیزه م دا به زایع
 (۱۰) واته: ده رد و مهینه تیکی ئه وه نده سه ختم به سه ردا ها تووه، بو هه ر که سی ده گیر مه وه،
 گوئی خویم لی ده ئاخنی. جا ماده م گوئی گر گوئی خویم لی که ر بکا، ئیتر باسی حالی خویم بو
 کی بکه م؟
 (۱۱) چم: چیم.
 مه عنای ئه م به یته به سه راوه به مه عنای به یته داها تووه وه.
 (۱۲) ره فع: لا بردن و هه لگرتن.
 واته: خویم زور چاک ده ناسم و ده زانم چ لی برسینه وه یه کم له پیشه. هیچ چار و زرگاریه کم
 نه مه گهر ئه و پیغه مبه ره به فریامه وه بیته و گوئی بو هاوارم شل بکا که ئیش و کاری ئوممه تی
 گونا هباری بو حه شر و نه شر نه شیواوی دراوه ته دهستی و هه ر ئه و ده توانی سزا له کوئی
 ئاده میزاد لادا و هه مرو شتی ده چیته وه لای ئه و.
 (۱۳) بی مه وانیع: بی ئه وه ی هیچ شتی بی به هوی برانه وه ی.

تیپی «غہین»

-۱-

دۆزهخ له عیشقه خالی و جهننهت له دهر دو داغ
 عاشق له حه شریشا نیه تی جی دلی فہراغ^(۱)
 گہر عازیمی زیارہ تی کہ عہی مہ حہ بیہ تی
 ری: چاکی دل، عہ لامہ تی ری: داغ و شوینی داغ^(۲)
 عیشق ناگریکہ بہ ربوہ ہہر کہس، دہ بی بہ کہس
 گہر رۆژہ رەش و ہ کوو شہ و ہ بی، بوو بہ شہ و چراغ^(۳)
 دەستم دەوی سواوی ئەسەف، دیدہ کہ یلی ئەشک
 یارہب بہ دوشمنیشی نہ دەہی دەست و چاوی ساغ^(۴)

-۱-

(۱) واتہ: عاشق لەو دنیایش جینگە دلنکی بە چۆلی و خالیہ تی دەسگیر نابێ دلی خوئی تیا بحە سینتتەوہ، چونکہ ئەگەر دەچیتە دۆزەخ، دۆزەخ دلداری تیا نیہ و ئەمیش بە دلداری دەژی. ئەگەر دەشچیتە بەہەشت، بەہەشت بۆ ئەو ناشی، چونکہ دەر د و داخی تیا نیہ و کاری دلداریش بە دەر د و داخوہ بەندہ.

(۲) عازیم: ئەوہی نیازی شتیکی ہہ بی. چاک: درز.

واتہ: ئەگەر نیازی زیارہ تی کہ عہی خو شہ و بستیت ہہ یہ، بزانیہ رینگاکہی بہ ناو درزی دلی لەت کراودا دەر و او نیشانہی رینگاش بریتبہ لەو داخانہی نراون بہ دلہ و ہ.

(۳) واتہ: عیشق ناگریکی وایہ بہ ربوہ گیانی ہہر کہ سیک دەیکا بہ بیاوئکی راستە قینہ. تەنانەت ئەگەر رۆژہ پەشی عاشق و ہ تاریکە شہ ویش بی و روشنی دە کاتہ و ہ و ہ گہ و ہ ہری شہ و چراغی تیدا دانرابی.

(۴) واتہ: مە دەستیکم دەوی ئەوندە لە داخا درابن بہ یہ کدا، سوابی. چاوتکم دەوی ئەوہندە لە خەفە تدا گریابی پەر بووبن لە فرمیسک. دەست و چاوی ساغ نیشانہی ئەوہن کہ دلی خواوہ نیان عیشقی تیدا نیہ، خواستی و ہ دوزمنیش نہ دا. ئەم دوعایہ لە راستیدا دوعای خیرہ بۆ دوزمنیش، چونکہ دەستی سواو و چاوی پەر لە گریان نیشانہی پاشگەز بوونە و ہن لە خرابہ و پاشگەز بوونە و ہش لە خرابہ نیشانہی ئاخر خیربہ. کہ واتہ و ہ شاعیر بۆ دوزمنیش چاکہی و بست.

دهستی حهنا نیگارو، مژه و چاوی سورمه‌دار
 بو غهیری خان و خانمه‌فندی نیه موساغ^(۵)
 هر کوششه به‌کاره، نه‌گه‌ر چووبیه فنه‌ناش
 دل بوو به‌گه‌رد و عالهمی دامه‌ن ده‌کا سوراغ^(۶)
 هر ناهی عاشقه ده‌می پی بیته پیکه‌نین
 هم غونچه به‌و نه‌سیمه‌یه بیپشکوی ده‌ماغ^(۷)
 جوواره، لاله‌زاره، هه‌تا چاوی بر ده‌کا
 «مه‌حوی» به‌هه‌شتی بو چیه، چ بکا له‌ئو و باغ؟^(۸)

(۵) حهنا نیگار: به‌خه‌نه رهنگ کراو. خانمه‌فندی: خانم نه‌فندی، ژنی نه‌فندی، یا ژنی
 خو به‌پیاو کردوو روو هه‌لمراو. موساغ: دروست، شیاو.

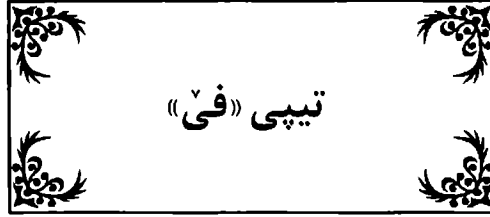
واته: من ده‌ستی سواوی دهرد و مه‌ینه‌ت و چاوی پر له‌گریانم ده‌وی، چونکه ده‌ستی
 ناسک و نازداری به‌خه‌نه سوورکراو و چاوی به‌کله ریزراو هر بو خان و ئاغه و ژنه نه‌فندی
 ده‌ست ده‌دا. پیاوی پیاوانه ده‌بی دلدار بی و نیشانه‌ی دهردی دل به‌ده‌ست و چاو و هه‌موولایه‌کی
 له‌شیه‌وه دیار بی.

(۶) سوراغ: پشکین. کون.

واته: هر رهنج‌دان سوودی هه‌یه، چونکه مرژی رهنج‌ده‌ر نه‌گه‌ر بشفه‌وتی و دلی بی به
 تۆز، تۆزه‌که‌ی ده‌چی به‌ئاسماناو به‌دوای جیهانی خواره‌وه‌دا یا به‌دوای داوینی یاراندا
 ده‌گه‌رئ، یا داوینه‌ی دۆستان کون ده‌کا.

(۷) واته: هر هه‌ناسه‌ی ساردی عاشقانه بو نه‌وه بشی ده‌می یاری پی بیته پیکه‌نین. چونکه
 ده‌بی خونچه‌ی ده‌می یار به‌نه‌سیمه‌ی هه‌ناسه‌ی عاشقان ده‌ماخی پشکوی.

(۸) واته: مه‌حوی که‌سه‌یر ده‌کاو دهروانی تا چاوی پر ده‌کا جوگه‌له‌ی فرمیسک و گولزاری
 خوینی جگه‌ری خوئی ده‌بینی، ئیتر چی بکا له‌به‌هه‌شت و ئو باخی بو چیه؟ دیاره‌نایه‌وی و
 پیوستی پی نیه.

تیپی «فی»

-۱-

لا لئاووی واعیز ئەمپرۆ مەوج ئەدا، دەم پەر لە کەف
 ریشی قیروسیا، کتیبی وەعزە کە ی بوو بەرتەرەف (۱)
 زاھید و سوڤی بە شەر هاتن لەسەر تەزویر و شەید
 خیری رەندانە خودا کا بەرتەرەف بی هەر تەرەف (۲)
 وەرنە سەیری سەر خویشان! ئەو شوخی مینا گەردنە
 بوو بە ساقی، دەم بە شە ککەر خەندە دی، مینا بە کەف (۳)
 دەمدە مە ی ئەم حەشرە هەستان ئەم دەمە، یارەب چ بوو
 لیوی نە ی ژەن گە بییە نە ی، دەف زەن کە پەنجە ی گە ییە دەف! (۴)

-۱-

(۱) بەرتەرەف: فەوتاو و کەلک پیۆ نە ماوہ.
 واتە: واعیز ئەو نەندە چە نە ی داوہ دە م ی پەر بووہ لە تف و کە ف ی دە ر ی ای دە م ی لە لالئاوویە وە
 شە بۆل دە دا. جش لە ریشی کە کە ف ی پێدا دێتە خوار، خە م ی کتیبە کە ی بە ر دە ستیمە ئەو نە ندە
 پەرزی کە ف ی لی کە و تووہ کە لک ی هیچی پیۆ نە ماوہ.
 (۲) تەزویر: ساختە کاری. شەید: فیلبازی. رەند: ئەوہ ی خو ی بە هیچە وە نە بە ستییتە وە.
 لیۆ دە مە بە ست لە کە سانی دلدار ی دە ست و دل پاکە.
 واتە: زاھید و سوڤی لە سەر ساختە چیبە تی و فروقیل ی خو یان بوو بە شەر یان. شەر ی بی و
 خیری ئیمە ی تێدا بی کە دە ستە ی دلدارانین، خوا بکا هەر دوو لایان بە فە تەر ات بچن.
 (۳) مینا گەردن: گەردن وە ک بلوور سپی. شە ککەر خەندە: پینکە نینی وە ک شە کر شیرین. مینا:
 بیالە ی شەر اب. کەف: دە ست.
 واتە: وا یاری شوخی گەردن وە ک بلوور سپی بوو بە مە ی گپۆ دە م بە پینکە نینی شیرینە وە و
 بیالە ی مە ی بە دە ستە وە هاتە کۆر ی دلداران. خە لکینە! وەرن سەیر کەن، مادە م یار مە ی گپۆ
 بی و بە م جوۆرە مە ی بە سەر دلداراندا بگپۆی، دە بی سەر خو شە کانی شەر ابی دە ستی چیان
 بە سەر بی!
 (۴) دەمدە مە: هەراو زەناو دەنگە دەنگ.

کهی به له‌عل و گه‌وه‌ر ئه‌و لیو و ددانی دا نیشان؟!
 ئه‌و ره‌هنده‌ی شاخه، ئه‌م خو‌شاره‌وه‌ی ژووری سه‌ده‌ف^(۵)
 جی نیشانه‌ی زامه له‌و روخساره، یا ئاساری خهت
 یا له‌رووی ئاوینه له‌ککه، یا له‌به‌درا بوو که له‌ف!^(۶)
 مه‌نعی ناکه‌م بۆیه کرد و کو‌ششی دامه‌نیه، دل
 پیوه نیشی، حه‌ول ئه‌دا ئه‌لبه‌تته هه‌رکه‌س بو شه‌ره‌ف^(۷)
 دل چووه وادی مه‌حه‌به‌ت، هه‌رچی دی هه‌ر کو‌شته یا...
 نیوه کو‌ژراوه، له‌سه‌ر لیو ئاه و ناله‌ی «وا آسف»^(۸)

واته: خواجه! ئه‌م هه‌رای به‌ر یا بوونی روژی حه‌شه‌ر چ بوو له‌م کاته‌دا، که لیوی شمشال زه‌ن
 گه‌یشته شمشاله‌که‌ی و په‌نجه‌ی ده‌ف زه‌ن گه‌یشته ده‌فه‌که‌ی!
 (۵) ره‌هنده: ری گرتووه‌به‌ر، سه‌رگه‌ردان.

واته: یار، که‌ی لیوی ئال و ددانی سپی خۆی پیشانی له‌علی ئال و گه‌وه‌ری سپی داوه، وا
 له‌و کاته‌وه له‌عل له‌ تاوا شی‌ت بووه و سه‌ری خۆی هه‌لگرتووه و چووه بو ناو شاخه‌کان و
 گه‌وه‌ریش له‌ شه‌رمه‌زاریدا خۆی له‌ناو سه‌ده‌فی ده‌ریادا شار دووه‌ته‌وه! مه‌حوی ده‌یه‌وئ
 بلتی: بوونی له‌عل له‌ناو کانه به‌ردی شاخان و بوونی گه‌وه‌ر له‌ بنی ده‌ریادا هی ئه‌وه‌یه‌ روویان
 نایی خۆیان له‌ ئاست لیو و ددانی یاردا بنوینن.
 له‌عل (ن): لوو لوو: «لؤلؤ».

(۶) به‌در: مانگی چواره‌ده. که له‌ف: ره‌شایی.

واته: ئه‌و خه‌ته‌ی به‌سه‌ر رووی یاره‌وه په‌یدا بووه، نازانم جی نیشانه‌ی زامه، یا نیشانه‌ی
 خه‌ت دان و موو ده‌ره‌هاته، یا له‌که‌ی سه‌ر ئاوینه‌یه، یا ره‌شایی ناو مانگی چواره‌یه!
 (۷) واته: لۆمه‌ی دلی خۆم ناکه‌م که تیده‌کو‌شش بو ئه‌وه‌ی بیی به‌ تۆز و له‌ داوینی یار بنیشی،
 چونکه هه‌موو که‌س هه‌ول بو پایه‌ی به‌رز ده‌دا بو خۆی و، پایه‌ی به‌رزی دلش ئه‌وه‌یه بیی به
 تۆز و له‌ داوینی یار بنیشی.

(۸) وادی: شیو، ولات. «وا آسف»: داخه‌که‌م!

لاله خو «مەحوی» له وهسفی حوسنی بی چوونی نیگار
لا له ته ئویلی خەلف، قوربانی ته ئویلی سەلف (۹)

واته: دل روڤشته ولاتی خو شه وستی، سهیری کرد هه رچی تێدایه یا کوژراوه یا نیوه
کوژراوه و هه ر هاواری «داخه که م... داخه که م» به تی و هه ناسه بۆ ئه وه هه لده کیشی که وا بۆچی
یار به ته واوی نه یکوشت.

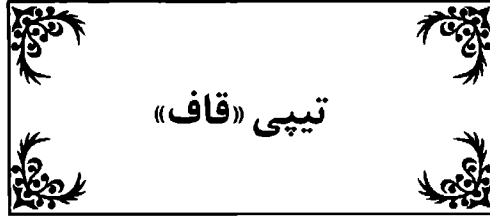
(۹) بی چوون: بی هاوتا.

واته: مەحوی له عاستی باس کردنی جوانی بن هاوتای یاردا لاله و هیچی پی ناوتری و له
دلی خویدا ده لی: واز بیته له مەعنا لێدانه وهی ئه و جوانیه له سه ر شیوه ی زانا پاشینه کان و وه ک
پیشینه کان مەعنا ی لی بده ره وه.

مەحوی لهم به یته دا جوانی یاری داناوه به وه ک یه کی له ئایهت و حه دیسه «مُتَّشَابِه» کان که
شتی وا ده ده نه پال خوا که نابێ بدرتته پالی وه ک ده ست و پی و چاو و دانیشن و هه لسان و
روڤشتن و شتی وا. لهم جووره شویتانه دا زانایانی ئاین دوو به شن. پیشینه کانیاں ده لێن به لی خوا
ئه م شتانه ی هه یه چونکه خو ی و پیغه مبه ر داویانه ته پالی. به لام چونکه ئه گه ر ئه و شتانه به
مه عنا دیاریه که یان مه عنایان لی بده ینه وه بۆ خودا ناگونجین، وایان مه عنا لی ناده ینه وه.
بۆشمان نیه ده سکاری فرموده ی خواو پیغه مبه ر بکه ین، له به ر ئه وه مه سه له که حه واله ی
عیلمی خوا خو ی ده که ین. پاشینه کانیشیاں ده لێن ناتوانین ئه م شتانه بده ینه پال خوا چونکه
نیشانه ی ناده میزاد و مه خلوقاتی ترن و بۆ خوا ده ست ناده ن، له به ر ئه وه ته ئویلیان ده که ین و
مه عنا یه کی وایان لی ده ده ینه وه بگونجی، ده لێن: ده ست واته هیز و چاو واته ناگاداری و هه روا
به م جووره. دیاره لهم دوو رایه شدا رای یه که میان له گه ل گه وره یی خوا باشت ده گونجی، بۆیه
مه حویش ده لی: مه لی جوانی یار وه ک جوانی جوانانی تر وایه، چونکه ئه وه که م کردنه وه یه بۆ
پایه ی، به لکوو بلێ هه ر ئه وه نده ده زانم یار جوانه، ئیتر چۆن جوانیکه، ئه وه هه ر له عیلمی
خوادایه و مه گه ر ئه و هه ر خو ی بتوانی جوانیه که ی لیک بداته وه.

ده شگونجی «لا له ته ئویلی...» به «لا لیتاویل...» بخوینینه وه، واته: به ته ئویلی پاشینه کان
بلێ نه. به م پیه رسته که عه ره بی ده بی. به لام به پیی مه عنا لێدانه وه ی پشوو جووره جیناسیک
له یتوان «لاله» و «لاله» دا په یدا ده بی.

- ۱ -

ئەو دەمه رۆحم لەسەر لەب بوو لەبەر دەردی فیراق
 هات و زوو کردم بە پێی شاباشی، «نِعْمَ الْإِتِّفَاقُ»^(۱)
 بێمه کوئی؟ دلێر وتی: گەر چاوه، تۆفانیکی ئەشک
 دل، تهنووری ناگری عیشق و خرۆشی ئیشتیاق^(۲)
 ئەو دوو ئەبرۆیه که په یوهسته به جووته، وهك هوما
 سایه بانی چاوی بیمارن، له عالهم بوونه تاق^(۳)
 مه حشری ههستا که ههستا رۆیی، رۆیی دوو به دووی
 «الْوِدَاعُ» یکی ئەوا نالهی ههزاران «الْفِرَاقُ»^(۴)
 هەر شوانی که ی ده بیته هه م قهرینی شاهی من؟
 سواری کهر نابیی بیته هه م ته کی سواری بوراق^(۵)

- ۱ -

(۱) واته: هه لکه وتیکی چاک بوو، ئەوکاته که گیانم لەبەر دەردی دووری یار هاتبوه سەر لیوم
 و خهریک بوو دەرچی، یار هاته لام و گورج گیانم کرد بە شاباشی بەری پێی و بەقوربانیم کرد و
 لهوکاته دا گیانم دەرچوو.

ئەو دەمه (ن): ئەو شه وه. پێی شاباشی (ن): پائەندازی.

(۲) واته: یار وتی: گله بيم لی ده که ی کهوا نایه مه لات. ئاخیر بيمه کوئی؟ ئەگەر دیمه ناو
 چاوه کانت، ئەو ته ن فرمیسک لافاوی تیاندا کردوو و لهوانه یه بخنکیم. ئەگەر دیشمه ناو
 دلّت، ده بینم ناگری عیشق و خرۆشی ئاره زووی دیدار کردوو به تهنوور و لهوانه یه بسووتیم.
 (۳) هوما: بالداریکه ده لیّن به سەر هه رکه سیکه وه سیبه ر بکا ده بێ به پادشا. سایه بان: سیبه ر کهر.
 واته: ئەو جووته برۆ په یوه ستانه که وهك هوما بوون به سیبه ر کهری سەر چاوی بیمار، بوون

به میحراب و رووی سوجه بردنی عالهمیان کردوو ته چاوی یار.

(۴) واته: که یار ههستا رۆیی، ئەو نه ده خه لک که وتنه دووی وهك بلّی رۆژی حشر هه ستایی و،
 به دوای مالوایی کردنیکی ئەو دا هه زاران کهس هاواری دەردی دووریان لی هه لسا.

(۵) هه م قهرین: هاوجووت. هه م ته ك: هاوتاك. بوراق: ئەو و لاخه یه که پیغه مبه ر (د.خ) له

﴿﴾

عەشى ناخۆشە، سەرى مەدھۆشە دايم زەر پەرست
 خاسسە ھەر سەفرايە بۆتە موريسى تالى مەزاق (۱)
 تالە مالى دەرنە کردووی ئەم شەوئى سەد شوو کەرە
 «مەحوى» نازانە بدە تۆ سى بەسى دنيا تەلاق (۷)

- ۲ -

ئەوى ئەمروۆ بە دەورى تەختيايە ھەلەلەلى مەخلووق
 لە دەورى نەعشيا سبجەى دەبىنى ولولەلى مەخلووق (۱)

﴿﴾

شەوى ميعراجدا سواری بووه و پىي چووه بۆ ئاسمان.
 «شوان» ئىشارەتە بۆ ھەزرىتى موسا كە ھىوانى لەو پەندانووه و «سواری كەر» یش
 ئىشارەتە بۆ ھەزرىتى عيسا كە كەركى بووه ھات و چۆى پىي کردووه. مەبەستى مەحوى
 ئەو ەبە بلى: نە موسا و نە عيسا ناگەنە پىغەمبەرى ئىمە لە پاىە بلندیدا.
 ۶) خاسسە: بە تايبەتە. سەفرا: ئاويكى زەرد رەنگە جگەر ھەلى دەھىنئەتەو، تامىكى تالى
 ھەبە و ھەندى خويى مەعدەنى تىدايە، دەبى بەھۆى تالى تامى دەم. موريس «مورث»: ھۆى
 بەدابوون. مەزاق: تامى دەم.

واتە: زەر پەرست ھەمىشە زىانى ناخۆشە و سەرى لى تىك چووه، وەك چۆن كە سىك كە
 سەفراى بى تامى دەمى ھەمىشە تال دەبى تا سەفرا كەى ھەلدەھىنئەتەو.

مەحوى لەم بەيتەدا زىپرى شوبھاندووه بە سەفراو زىپر پەرستى شوبھاندووه بە سەفرا دار.
 ۷) واتە: دنيا وەك ئافرەتتىكى عەيار وايە شەوئى سەد شوو بكا. كە واتە دەس و برد كە تالە
 مەنى دنيا دەرى نە کردووی و كە سىكى تری نەھىناو تە جىگاكەت و بە كوشتى نە داوى،
 سى بەسى تەلاقى بدە و سى بەردە بخەرە مشتى.
 سى بەسى (ن): شەش بە شەش.

- ۲ -

(۱) ھەلەلە: قولولو كىشان لە خۆشياندا. نەعش: تەرم. ولولەلە: ھاوار و گريان، لە وشەى
 «ويل» ەو ە وەگىراو ە.

﴿﴾

به پهل پهل کردنی سبھی شه گهر بسوايه باوه پريان
 ده بوو قهت بهم حه ده نه بوايه بو دنيا په له ی مه خلوق^(۲)
 ده خاته فکری نه هلی مه عرفهت شیوهی جه جال «الْحَق»
 ده بینی به عزه شه شخاسی به دوو یا خه رگه له ی مه خلوق^(۳)
 وه ها پر فیتنه بوو عالم که ئییلیسیکی وه ک ئییلیس
 نه ماوه مه ئمه نی غه یری کلیشه و که لکه له ی مه خلوق^(۴)

واته: دنيا تا سر بو که س نامینن. شه وهی شه مرؤ پادشایه و خه لک به ده وری ته خته که یدا
 قولو لوی شادمانی ده کیشن، سبه ینی به ده وری تهرمه که یدا شین و زاری ده که ن.
 له هه موو نوسخه کانی به رده ستماندا «هه له هله» له پیش «وه لوه له» وه یه، به لام ناشکرایه
 شه وه هه له یه و راسته که ی بهم جوړه یه که ئیمه نوو سیومانه ته وه.
 (۲) پهل پهل کردن: پارچه پارچه کردن. ده شگونجی «پل پل کردن» بی. سبھی: سبه ینی.
 واته: شه گهر ئاده میزاد باوه یری به سزاو توله ی روژی قیامت بوايه، وا بو دنيا نه ده که وته
 هه لپه هه لپ.

له نیوان «پهل پهل» و «په له» دا وشه ناراییه کی جوان هه یه.
 (۳) جه جال: ده جال. کابرایه که له دوا دوا بی دنیا دا په یدا ده بی به سواری که رنکه وه
 ده که پرئ و ئیددیعای خواهی ته ده کاو خه لکی بی هه لده خه له تین. پاشان موحه ممد مه هدی
 په یدا ده بی و ده چیته غه زای و ده یکوژی. خه رگه له: گه له که ر.

واته: به راستی که تو هه ندی که سی ناچیز و ناشایسته ده بینی خه لکیکی زوری نه قام وه ک
 که ر که وتوونه ته دوا یان، شه دیمه نه دیمه نی جه جالت ده هیئتیه وه بیر که له ناخر زه ماندا په یدا
 ده بی و خه لک گو مرا ده کاو شه وانیش ده که ونه دوا ی.

دیاره مه حوی بهم به یته پلاری له یه کی له و شیخانه گرتووه که ده رویش و سو فییه کی
 زوړیان هه بووه و دوا یان که وتوون.

(۴) ئییلیس: شه یتان.

واته: دنيا به جوړتک پر بووه له خراپه، شه یتان به و هه موو شه یتانی و زوړزانیه ی خوی که
 هه یه، جیگایه ک نه ماوه خوی تیادا حه شار بدا، شه وه نه بی بجیته بن کلیشه ی خه لقه وه و له
 رنگای شه وانوهه کاری شه یتانانه ی خوی بکا.

له پەردەى جیلوه یه کتا روو نمایه شوۆرى سەد مەحشەر
 نىقابى لاده له و چیهەرە، بىینه زەلزەلەى مەخلووق (۵)
 به ئاوى تى گەيشتن ئىمه دنيا، هەر سەرابى بوو
 هەموو دەشچن به خنکان و له وشکيشه مەلەى مەخلووق (۶)
 له سووقى دەهردا دووکانى هەرکەس موددەتى عومره
 گوهر دانە به پشکل دانە «مەحوى»! مامەلەى مەخلووق (۷)

(۵) روو نما: روو دەرکەوتوو. شوۆر: هەرا. نىقاب: پەچە. چیهەرە: روو. زەلزەلە: تەکان، وەك بوومەلەرزە.

واتە: دلدارانن ئەوەندە زۆرن، له توپى تاقە خۆدەرخستنىکتدا شوۆر و هەراى سەد روۆزى مەحشەر بەرپا دەبێ و خۆى دەر دەخا. ئەگەر باوەر ناکەى پەردەیهك له رووت لاده و سەیرىكى خەلك بكە بزانه چ تەكانىكى وەك تەكانى روۆزى قىامت بەرپا دەكەن.

مەحوى لەم بەیتەدا وشەى «پەردە» و «روونما» و «نىقاب» و «چیهەرە»ى له جیهانى بووك گواستنه و وه خواستوه. وشەى «زەلزەلە» یش ئىشارەتە بۆ ئایەتى: «إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا» كه باسى روۆزى قىامت دەكا؛ واتە: كاتى كه زەوى تەكانە گەورەكەى خۆى بەسەردا هات...

(۶) واتە: خراب له دنيا حالى بووبووين، وامان زانى كانى ئاوه و ئىنسان كه چووه سەرى دەحەسپتەوه، كه چى به بەردەرئۆگە دەرچوو كه له دووره وە تىشك دەداتەوه و نەزان به ئاوى دپتە پيش چار. ئەم خەلكەيش كه هەميشه له هەولێ دنيا دان، رەنجى بى سوود دەدەن و له وشكاندا مەلە دەكەن كه بۆ مەلە تپدا كردن دەست نادا، له گەل ئەو شدا به خنکان دەچن، هەرچەند ئاوبش نیه، چونكه ئەوهى مەلەى بۆ دەس خستنى دنيا بى، ئەنجامى له ئەنجامى خنکان زياترى دەسگير نابى.

مەحوى لەم بەیتەدا دنياى شوبهاندوو به سەراب و، دنياپەرستانى شوبهاندوو به تینوو كه سەرابى بپتە رى و له تینووانا بختكى.

(۷) سووق: بازار. دەر: گەردوون، زەمانە. گوهر دانە: دەنکه گەوهەر.

واتە: دووکانداری هەرکەس له بازاری گیتیدا ئەوەندەى ماوهى زینەتى. داخى به جەرگم، ئەم خەلكە له باتى ئەوهى لەم ماوهیەدا مامەلەیهكى وا بکەن ئەو دنيايان لئوه دەسگير بى،

- ۳ -

وهك بولبول، ئەى تۆ تازه گولم، پر به دلمه شهوق
 وهك قومرى، ئەى تۆ سهرو سههى، پر به ملمه تهوق^(۱)
 خوڭشه به يادى ئەو له بهوه نوڭشى خوینى دل
 بهم نه شئه ئاشنا نه بووه غهبرى ئەهلى زهوق^(۲)
 بالآتە وهك ئەليف له حورووفاتى كائينات
 مافهوقى تۆ كوژا به وه ناوى له تهحت و فهوق^(۳)

﴿﴾

عومرى عەزىزى وهك دهنكه گه وههر گران به هاى خوڭيان به دهنكه پشقهلى ناچيز و بى بايه خى
 دنيا ده گۆرپنه وه.

مه حوى له م به يته داگىتى شوبهاندووه به بازارو، ژيانى ئىنسان به دووكان و خواپهرستى به
 مامه لهى به سوود و بى فهرمىنى خوا به مامه لهى زيان به خشو، داناوه ئەوهى كه وا له جياتى
 خواپهرستى بى فهرمىنى خوا ده كا، وهك كه سىك وا به گه وههر بگۆرپته وه به پشقهل.

- ۳ -

(۱) قومرى: بالدارىكى خاكىيه، له كۆتر بچووكتره، جووت جووت به يه كه وه ده ژين. سهرو
 سههى: دارى سهرو كه لقه كانى راست بن.

له وانه به مبهست له وه كه مه حوى خوڭى شوبهاندووه به قومرى له وه دا كه پرى مليه له
 تهوق، ئەوه بى كه خوڭشه وىستى خوڭى به تهوقى گهردن دانابى و قوولى خوڭشه وىستيه كهى به
 زۆرى تهوق له گهردندا، خالى ملي قومرىشى شوبهاندبى به تهوق له خرىدا.
 (۲) له ب: لىو. نۆش: خواردنه وه.

مه بهستى له وه به خوینى دل رهنگى لىو يارى دىنپته وه ياد.

(۳) تهحت: ژر، مه بهست زه وىبه. فهوق: سهر، مه بهست ئاسمانه.

واته: وهك چۆن پىتى ئەلف له ناو تىبه كانى «ئەلف» و «بى» داراست و قىته و له بهر راستى نه
 له خوار و نه له سهروه گهردى نوختهى لى نه نىشتووه، بالآى تۆيش له ناو جواناندا راست و
 ديارىبه و ناوى تۆ، ناوى له تۆ به ره و ژوورى له ئاسمان و له زه ويدا كوژاندووه ته وه.

ئەگەر رووى دەمى مه حوى له م به يته دا له پىغه مبهر (د.خ) بى، ئەوه مه بهستى له ناو
 كوژانه وه، هه لوه شانده وهى ئايىنى پىغه مبهره كانى تر ده بى.

ئەو بەرقى جیلوه شەوقى كە ئەمشەو بېرى لە ماھ
سینەى جیھانى بۆ بوو مەجمەر بە نارى شەوق^(۴)
سەیری ھەيە عەقىقى لەبى، خەت بەدەوریا
بۆ سەر یەمەن لە زەنگەوہ لەشکر کراوہ سەوق^(۵)
شیرىكى پى لە سىلسىلە داىہ ئەسیری عىشق
مەردى، بزانه زىنەتى مەردانە تەوق و رەوق^(۶)
ھاتۆتە سەر ئەمە لە سەرتدا، سەر ھەلبەرہ
«مەحوى» ئەم ئىشى خىرە لە سەر تۆيە ماوہ عەوق^(۷)

(۴) جیلوہ: دەرکەوتن. مەجمەر: ئاگردان. نار: ئاگر.

واتە: ئەو تىشكى دەرکەوتنى یارە كە ئەوئەندە بەھیز بوو شەوقى مانگى فەوتاند، كارىكى
واى لە دلى عالەمدا كەرد سینەى ھەموو كەسىكى بۆ بوو بە ئاگردانى ئاگرى نارەزووى دیدار.
(۵) واتە: خەتى رەش بە دەورى لیوى ئاقىق رەنگى یاردا چەند جوانە. دەلیى لە ولاتى قولە
رەشەكانى ئەفریقاوہ لەشکر بۆ سەر یەمەن براوہ كە ناوى بە ئاقىقى نایاب دەرکردوہ.
(۶) سىلسىلە: زنجیر.

مەبەستى لەوہیە عاشق شیرىكى زنجیر کراوہ و گرفتار بوون بە داوى دلداریدا شوورەيى
نە بۆ عاشق، وەك چۆن شیریش بەوہ عەیدار نایى كە پىیى بخارىتە زنجیرەوہ.
(۷) عەوق: پەككەوتن.

واتە: یار ھاتووەتە سەر ئەوہ بەدا لە سەرت و بیپەرتنى. ئەم كارى خىرە لە سەر خۆت بەكى
كەوتووە، دەسا سەر ھەلبەرہ با بەدا لە گەردنت.

تیپی «کاف»

- ۱ -

چ خاکى كەم بە سەرما، مامەوہ تاك
 بە لىو ئاھو، بە چاۋ ئەشك و، بە سەر خاك^(۱)
 بە دوویا و ئىلم و ئەشك دە پرسى
 لە ھەر دارو ديارى «أَيْنَ سَلْمَاك»؟^(۲)
 جگەر دە برى، دل ئەر فېئىت و دەروا
 چ بى مروەت، چ بى پەروا، چ بى باك^(۳)
 كە كوژرا، شاھى عالی جاھى عىشقە
 ھەتا سەیدت نە كەن ناگەیتە فیتراك^(۴)

- ۱ -

(۱) واتە: خۆلى كوئى بكەم بە سەرى خۆمدا، بى كەس و بى دەر ماومەتەوہ، بە لىو ھەناسەى سارد ھەل دە كىشم، بە چاۋ فرمىسك دە پىزم، بە سەرىش خاك بە سەر خۆمدا دە كەم.
 دە شگونجى مە بەستى ئەو بە بى ھاوتای لە ھىچ لایەك دە ستگىر نابى و تاك و بى و نەنە، بە چونكە ئەو ھەموو بە لایەى بە سەردا ھا تووہ.
 (۲) دار: مال. ديار: ولات. «أين سلماك»: سەلما لە كوئىە؟
 واتە: من بە دووی ياردا و ئىلم نايدۆزمەوہ، دە گەمە ھەر ولاتىك و دە چمە بەر ھەر دەرگاىەك، دلۆپى فرمىسك سەر لە چاومەوہ دەردىنى، دە پرسى «سەلما» ت لە كوئىە؟
 لە ئەدەبى دلدارى عەرەبىدا «سەلما» وەك «لە يلى» ى كوردى واىە.
 (۳) لەم بەیتە شدا، لە بەر ناچارى «دە» ى و «دەرفىئىت» كراوہ بە «ئە» و بووہ بە «ئەرفىئىت».
 (۴) فیتراك: تىلمە چەرمىكى بارىكە بەدواى زىنى ئەسپىەوہى دە كەن، بۆ ئەوہى ئە گەر شتىكىان خستە پاشكۆوہ پى بەستەوہ.
 واتە: ئەوہى لە مەيدانى دلدارىدا بكوژرى دە بى بە پادشاھى پاىە بلىدى ئەو مەيدانە و بى ئەوہى بكوژرى نابى بەوہ، وەك چۆن نىچىر تا راوى نە كەن ناگاتە ئەو پاىە بلىندە كە بە پاشكۆى و لاخىدا ھەلواسن.

به خه نجهر دلّمی لهت لهت کرد که بیّ توف
 وتی: خوؤ وا خراب و دلّ وه ها چاک! (۵)
 نیساری خاکی ریگهت جانه، فهرمووی:
 «چه نسبت خاک را با عالم پاک» (۶)
 گولآو و ناگراوه باده ئه مشه و
 تهره بناکه مهی و ساقی غه زه بناک (۷)
 وتم: عیشق ناگری گرته وجودم
 وتی: ههر بابته تی سووتانه خاشاک (۸)
 له دلّدا خهلق و خوا بوو، فائیده ی چیی
 که دهم پر بیّ له «إِيَّاكَ... وَ إِيَّاكَ» (۹)

(۵) واته: که یار دلّمی دی به خه نجهر لهت لهت کراوه بیّ ئه وهی توفیک بکه م و بنا لیم، وتی:
 سهیری که ن خوؤی چند کابرایه کی خرابه هیچ هاوار و توف ناکا، که چی چاکه شی له گه ل
 کراوه و دلّی لهت کراوه.

له وشه ی «چاک» دا ته وریه هه یه، به لام مه عتا نریکه که ش هه روا راگیراوه. ده شگونجی
 وشه ی «خوؤ» به «خوو» ش بخوئیرتته وه.

(۶) واته: به یارم وت: گیانم به قوربانی خاکی ریگاته، ئه ویش وتی: خاکی بهری پیی من
 جیهانیککی پیروزه و گیانی توش له چاو خاکی بهری پیی مندا وه ک خاک بیّ قیمه ته، که واته ئه م
 دوو شته له یه ک دووره چۆن به یه ک بهراورد ده کرین؟

(۷) تهره بناک: شادی به خش. غه زه بناک: تووره.

واته: شهرابی به زمی ئه مشه ومان له لایه که وه وه ک گولآو له لایه کی که وه وه ک ئاری ناگر
 کراو وایه. ئه مه ش هی ئه وه یه مه ی خوؤی شادی ده به خش، به لام مه ی گپر تووره یه.

(۸) خاشاک: پل و پووش.

واته: گیانی تو وه ک پل و پووش وایه و ههر بو سووتان ده ست ده دا.

(۹) واته: سوودی چیه به دهم دلّپاکی به رابه ر به خوا پیشان بده یین و بلّیین: «إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ
 نَسْتَعِينُ» واته: ههر تو ده پهرستین و داوای یارمه تی ههر له تو ده که یین، ماده م دلّمان پر بیّ له
 یادی ئه م و ئه وه که ئه وه ش جۆره هاوبه ش دانانیکه بو خوا.

دهزانی جیفه یه دنیا، ده حیفه
 وه کووسه گ ئەم شهرو شوپره له سه ر لاک (۱۰)
 خودا تو لاگری له و لاکه «مه حوی»
 به جاهی پادشاهی ته ختی «لؤلؤک» (۱۱)

- ۲ -

مه ئلووفه زهوقی زاهید ئەوهنده به تامی نيسك
 پیگانه ماوه شه ممی له نه شهی خیتامی میسك (۱)

(۱۰) جیفه: لاکه توپیو.

واته: مادهم دهزانی دنیا وهك لاکه توپیو وایه، ئیتر بۆچی ده بی وهك سه گ شه ری له سه ر بکهیت!

ئەم به یته ئیشاره ته بۆ ئەو حه دیسه ی پیغه مبه ر (د.خ) که ده فەر مویت: «الْدُّنْيَا جَيْفَةٌ وَ طَائِبُهَا كِلَابٌ» واته: دنیا لاکه توپیوه و ئەوانه ش که ده یانه وئ، سه گی سه ر لاکه توپیون.
 (۱۱) «لؤلؤك»: مه به ست پیغه مبه ره (د.خ) که خوا بیی فەر مووه: «لؤلؤك لؤلؤك لؤلؤك لؤلؤك لؤلؤك»
 واته: ئەگەر له بهر تو نه بوایه ئاسمانه کانم دروست نه ده کرد.

واته: خرایه! بۆ خاتری پادشای سه ر ته ختی «لؤلؤك» که پیغه مبه ره، مه حوی دوور خه یته وه له لاکه توپیوی دنیا.

له نیوان «له و لاکه» و «لؤلؤك» دا وشه ئاراییه کی جوان هه یه، هه رچه ند به یی میه عنا جوان نه هاتوه.

- ۲ -

(۱) مه ئلووف: ئولفهت پیوه گیراو، شتی که خه لک هۆگری بووبن. شه م، «شم»: بۆن کردن.
 واته: وشکه سو فی زاهیر بین ئەوهنده خووی به دیمه ن په رستی وهك نیسکینه خواردنه وه گرتوه، تیگه یشتی مه عنه و بیاتی نه ماوه و لووتی بۆنی میسك ناکا.
 «خیتامی میسك» ئیشاره ته بۆ ئایه تی: «خَتَامُهُ مِسْكٌ وَ فِي ذَلِكَ فَلَيْتَنَاقِسِ الْمُتَنَاقِسُونَ» واته:
 ئاخه ره که شی میسکی بۆن خو شه، جا که واته ئەوانه ی ده یانه وئ خویان له پیش بن با بۆ شتی وا هه وئ بده ن، که باسی ئەهلی به هه شت ده کا. مه به ستی مه حوی ئەوه یه بلن ئەم جو ره که سانه له موسولمانه تی راسته قینه دوورن.

روتبه‌ی که ماله رۆژه ره‌شی بۆ جگهر به خون
 ناکامه تا که ره‌ش نه‌بووه خوونی خامی میسک (۲)
 خه‌ت، خاله‌کانی ده‌وروبه‌ری لیوی گرتنه ناو
 ئەم عه‌نبره‌م نه‌دیوه که بووبی به دامی میسک (۳)
 بهر خیدمه‌تی غوباری ره‌هی یاری من: سه‌با
 دینی هموو ده‌می، به دو‌عاوه، سه‌لامی میسک (۴)
 مه‌لی خه‌تایه: روو له خه‌تایه بتم، بلنی:
 سو‌ب‌حی بتانی چین و خه‌تا که‌وته شامی میسک (۵)

(۲) واته: بۆ دل‌داری جگهر بریندار، رۆژی ره‌ش و مه‌ینه‌ت به پی‌گه‌یشتن و پایه‌ی به‌رز
 داده‌نری، وه‌ك چۆن خوینی خاو و کالی بن ناوکی ئاسک که ده‌بی به میسک، تا ته‌واو
 نه‌گیرسێ و ره‌ش نه‌بیته‌وه به ناکام داده‌نری.
 خوونی (ن): خوینی.

(۳) واته: خه‌تی مووی تازه ده‌ره‌هاتووی رووی یار ده‌وری خاله‌کانی رووی داوه. من هه‌رگیز
 نه‌مدیوه عه‌نبره‌ بووبی به داوو میسکی پیوه بووبی. مه‌به‌ستی له «عه‌نبره» مووه تازه
 ده‌ره‌هاتووه‌کان و له «میسک» دانه خاله‌کانه.
 (۴) به‌رخیدمه‌ت: پێش خزمه‌ت، خزمه‌ت‌کار. سه‌با: شنه‌ی بای به‌یانی.

واته: پێش خزمه‌تی تۆزی رینگای یاری من که بای به‌یانییه، هه‌موو کاتی هه‌واڵ پرسى و
 سه‌لامی ئەو میسکه‌م پی ده‌گه‌یه‌نی که تۆزی داوینی یاره.
 ده‌شگونجی «به‌رخیدمه‌ت» یه‌ك وشه‌ نه‌بی به‌مه‌عنا «پێش خزمه‌ت»؛ به‌لكوو «به‌ر» و
 «خیدمه‌ت» بۆ و مه‌عناى به‌یته‌که وای لی بیته‌وه: میسک به‌و هه‌موو بۆن خۆشیه‌وه که هه‌یه
 خۆی له ئاستی تۆزی رینگای یاردا به‌هیچ دانانی، بۆیه هه‌موو به‌یانییه‌ك بای سه‌با سه‌لام و
 دو‌عای ئەو دینیته‌ خزمه‌تی تۆزی رینگای یار.

(۵) واته: مه‌لی ئەمه‌ تاوان و ناپه‌سه‌نده‌ که به‌ته‌که‌ی من که رووی یاره رووی کردووه‌ته
 تاریکستانی «خه‌تا» که زولفه‌کانی یاره، به‌لكوو بلنی ئەو به‌ره‌به‌یانه‌ی که به‌ته‌کانی چین و خه‌تاو
 خوته‌ن رووی تیده‌که‌ن که رووی یاره که‌وتووه‌ته تاریکه‌ی ئیواره‌ی میسکه‌وه که زولفی یاره.

گهردی رهمی غه زالی چ ده شتی که پیوه نیش
 ئەم تیه لهو ته مه ووج ئەدا ههر به نامی میسک! (۶)
 زولفی به دهوری خاله که یا دی، هه موو ده می
 «مه حوی» بیسه عه نه بری سارا غولامی میسک (۷)

- ۳ -

زه مانه ی پر ته عه ب ده تکاته تیرۆک
 له تی نانت ده داتی دوو به شی نوک (۱)

وشه رازاندنه وهی مه حوی له م به یته دا زۆر به جوانی ده رکه و توه.
 ده شگونجی نیوهی یه که می ئەم به یته به م جۆره بخوینرته وه:
 مه یلی خه تایه روو له خه تایه بتم، به لئی
 به م جۆره مه عنای به یته که وای لئی دیته وه: یاره وه ک بت په رستراوه که م ئاره زووی خه تاو
 تاوان ده کا [که رهش بوونه وهی روویه تی به مو، که ده بی به هۆی دوورکه و تنه وهی له دۆستان.
 «ع.ح»] چونکه نزیکه خه تی رووی ده رکه وئی. به لئی روژی بتانی چین و خه تا (که دوو ولاتی
 روژه لاتن) [مه به ست له رووی رووناکی یاره. «ع.ح»] که و توه ته شام (ئیواره) ی میسکی
 ره شی بۆن خو شه وه.

به م پیه ش به یته که کۆمه لئی جیناس و ته ناسوب و ته وره ی تیدا ده بی.
 (۶) رهم: ره وگ. تیب، «طیب»: بۆنی خو ش. ته مه ووج «تَمَوْج»: شه پۆلدان. نام: ناو.
 واته: ئاخۆ ده بی ئەم بۆنه خو شه که به ناوی میسکه وه شه پۆل ده دا له ئاسکی خه تاو
 خوته ندا، تۆزی ریگای کام کۆمه له شوخی وه ک ئاسکی بیابان بی له ئاسکی خه تاو خوته ن
 نیشتی و بۆن بداته وه.

(۷) واته: زولفی یاره هه میسه به دهوری روویدا دی و ده چی. سه یرکه چۆن عه نه بری سارا بووه
 به غولامی میسک. مه به ست له «عه نه بری سارا» زولفی یارو، له «میسک» خالی روویه تی.

- ۳ -

(۱) ته عه ب: ماندوویه تی.

پىئالەى دىدە لەبىرئزە، دلا توش
بجوشە، سازى نالە ھەم بىئى كۆك^(۲)

بە نووكى تىرى شوخىكى كەوا چۆخ
لەبەرما تەن بووہ جامەى برنجۆك^(۳)

بە كولمى ئالیا ئالا خەتى سەبز
ترنجى كەوتە بەر پەنجەى ترنجۆك^(۴)

بە تىرۆك كردن كىنايەيە لە لەرولاواز كردن.

لە كۆكردنەوہى «تىرۆك» و «نان» دا تەناسوب ھەيە.

(۲) لەبىرئزە: پىر، ئەوہى چى تىايە لە لىوارىەوہ سەر بكا. كۆك: كۆك بوون، ئامادەبوونە بۆ كار، دەلئىن سەعاتەكە كۆك بكە.

واتە: پىئالەى چاوپر بووہ لە شەراب، كەواتە بۆ ئامادكردنى بەزمەكە، بە تەواوى با دلئىش
يىتە جۆش و ئامىرى سازىش كە برىتى بىئى لە نالە لەجىاتى مۇسىقا با كۆك بىئى.

مەحوى لەم بەيتەدا كاسەى چاوى شوبھاندووہ بە پىئالەى شەراب و فرمىسكىش بە
شەراب. رووى شوبھاندنەكەش لە يەكەمیاندا پىرى و لە دووھەمیاندا سوورىيە «سوورى
فرمىسكى خورئىن و شەرابى سوور» ھەرەوہا نالەى دەروونىشى شوبھاندووہ بە سازو،
جۆشى دلئىشى شوبھاندووہ بە كۆپرى ياران.

(۳) چۆخ: چۆخە، شال. تەن: لەش. برنجۆك: جۆرە قوماشىكى كونكونە.

واتە: لەشم وا بە تىرى برژانگى يار بىژراوہ دەلئى كراسى برنجۆكە لە بەرما.

لە ئىوان «كەوا» و «تەن» و «جامە» و «چۆخ» و «برنجۆك» دا تەناسوب ھەيە.

(۴) ترنج: مېوہەكە لە چەشنى پرتەقال، توپكىلىكى زىر و ئەستورى ھەيە، مرەباى لئى
دروست دەكەن. ترنجۆك: رواوتكى رەش سەوزە.

واتە: مووى تازە دەرھاتوى دۆست لە دەورى كولمى ئالو، كولمى وەك ترنجى كەوتە بەر

پەنجەى ترنجۆكى مووى تازە دەرھاتوى.

گەر ئەم ریش و سەرەى زاھید لە گەل بى
 دەبى جەننەت بە دەشتى شنگ و پيشۆك (۵)
 رەقىبە لە عنەتى، عاشق دەكەى رەجم
 لەباتى سەگ دەكەى شيرى سەمەندۆك (۶)
 بە خۆرايى لە «مەھوى» بەس بپرەنجە
 نەجيبى، مەگرە وەك ھۆكل، بەگم ھۆك (۷)

- ۴ -

ئەو سەروى نازە تەوسەنى ھىنايە تازو تەك
 ھەستا قىامەت و فەلەك ئەستوونىە گەرەك (۱)
 ئەى دل! بناڵە، ساز بدە چەنگى بەزمى عيشق
 مەى خوینى جەرگە، ناڵەيى مەحزوونىە گەرەك (۲)

(۵) شنگ: گياھەكى بەھارەى كۆستانىيە و دەخورى، لقىكى بارىك و گەلايەكى لولى ھەيە،
 بىك دار و شىرەدارىشە. پيشۆك: گياھەكى بەھارى كۆستانىيە، گەلاى بارىك و درىزى ھەيە،
 سەلكىكى بچووكى سېى ھەيە دەخورىت. (۶) سەمەندۆك: بە پەند كراو.
 (۷) ھۆكل: ئەوەى ھۆك بكاو بتۆرى. ھۆك: تۆران و بيانو و گرتن.

- ۴ -

(۱) تەوسەن: ئەسپى شوخ و سەركىش. تاز و تەك: غارغارىن. ئەستوون: ستوون، كۆلەكە.
 گەرەك: پىويست.
 (۲) چەنگ: ئامپىرىكى مۇسقىايە. مەحزوون: ئاوازىكى مۇسقىايە.
 واتە: ئەى دل بناڵىنە و چەنگى كۆرى دلدارى رىك بخە و لىي بدە. ئەو شەرابەى لەم
 كۆرەدا دەيخۆينەوە خوینى جەرگى دلدارە، شەرابى وايش پىويستى بە ئاوازی خەمگىنە، چ
 ئاوازیكى خەمگىنىش لە ناڵەى دللى خەفەتباران خەمگىن ترە؟!
 وشەى «ساز» تەورىەى تىدايە، چونكە وەك چۆن بەمەعناى رىك خستەنە، بە ھەر
 ئامپىرىكىش دەلىن لە ئامىرە كانى مۇسقىا.
 دەگونجى وشەى «بناڵە» بە «بە ناڵە» ش بخوینریتەوە.

ٲه مړو له کن زه مانه هونەر بوٲه قه شمهری
 شیری ژبانی بو چیه، مه یموونیه گهرهك! (۳)
 فیترهٲ بلنډ و پایه بلنډم نه دی، به گویش
 گهر دوون نه و ونډه دوونه که هر دوونیه گهرهك (۴)
 تینوو به خوینی عاشقه، ئه ی دل! ببه به خوین
 نه و لیوه، موژده بی، دلی پر خوونیه گهرهك (۵)
 قوم هر ده بی له خوینی جگهر دا به ئاهوه
 نه و مهستی غه فله ته له بی مه یگوونیه گهرهك (۶)
 دلبر عه جهب نیه دلی «مه حوی» ی به دل که برد
 ئه سکه ندهری زه مانه فلاتوونیه گهرهك (۷)

(۳) قه شمهری: گالته و گالته چاری.

(۴) فیترهٲ: سروشت.

واته: نهك هر به چاو که سی سروشت و پایه به رزم نه دیوه، به گویش باسیم نه بیستووه.
 ئه مهش سه یر نیه، چونکه خه لك له زه مانه دا ده ژین و زه مانه ش نه و ونډه دوون و هیچه له
 که سانی دوون و هیچ به ولاره بی ناگه یه نی، چونکه خوی که سانی وای ده وئ.
 (۵) واته: ئه ی دل موژده بی که وایار به خوینی دلدارانی تینوو و لیوی دلکی ده وئ که پر
 بی له خوین، که واته بیه به خوین تا بتخواته وه.

(۶) مه یگوون: وهك مه ی.

واته: یاری سه رخوشی بی ناگایی لیوی مه ی په نگی دلداری ده وئ، به لام دهستی ناکه وئ.
 بویه ده بی هه میسه به داخه وه قوم له خوینی جگهری خوی بدا.

(۷) فلاتوون: ئه فلاتوون (۴۲۷-۳۴۷ ی پ. ز) په کیکه له به ناوبانگ ترین فه یله سووفه کانی
 یونان، قوتابی «سوکرات» و ماموستای «ئهرستاتالیس» بووه.

واته: هیچ سه یر نیه که دلبر دلی مه حوی به ری بو خوی، چونکه نه و فه رمانه وای هه موو
 جیهانه وهك ئه سکه ندهرو، مه حویش که سیکه له پایه و پله ی ئه فلاتوونداو ئه سکه ندهریش
 ئه فلاتوونی ده وئ بو خوی بی و له گه لی بی.

- ۵ -

ئاشتی تۆ، تۆرى من، بۆ بى سەباتى هەردوو يەك
 گەيوەتە حەددى يەقین، ئەم دوو يەقینەن هەردوو شەك^(۱)
 ئاخىر ئەم دنيايە ئەمرى دیتە سەر: ئاخىر بە
 يەعنى بەس ئەى فاحیشە عالم بە قىر دە يەك بە يەك^(۲)

- ۵ -

بيستراوه و له شیوهی ئەم پارچە شیعەرە خۆبشیهوه وا دەردەكەوئ هۆی دانانی ئەوه بووه
 روژئى له روژان له مەجلیسێكدا باسى خەلافەت دەكړئ كه ئاخۆ حەقى حەزەرەتى ئەبووبەكر
 بووه يا هى حەزەرەتى عەلى مەسەلەى بە میرات هاتنەوهى باخى «فەدەك» یش دیتە پێشەوه كه
 حەزەرەتى ئەبووبەكر بە حەقى حەزەرەتى فاتیمەى كچى پێغەمبەرى نەزانى و نەیداىه چونكه
 پێغەمبەر فەرموو یەتى: «نَحْنُ مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ لَا نَرِثُ وَلَا نُورَثُ» واتە: ئیمە كه تا قى پێغەمبەرانین
 نە میراتمان بۆ دیتەوه و نە میراتمان لێوه دەگەریتەوه. پاشان یەكێك له دانیشتوانى مەجلیسە كه
 دەچى مەسەلە كه بە ئاوه ژۆبى بۆ یەكێك له شیخانى ئەو سەردەمەى سلیمانى دەگێریتەوه و
 هەندى غەیبەتى مەحوشى لا دەكاو دلى لى دیشیئى. مەحوش كه ئەوهى بەرگوى
 دەكەوتەوه. ئەم پارچە شیعەرە بۆ ئەو شیخە دەنووسى.
 (۱) تۆر: تۆران. سەبات: بەردەوامى.

واتە: ئیسپات بووه و باوهر بەوه كراوه كه وا ئاشتی تۆ له گەل من و تۆرانى من له تۆ له
 ناپایەداریدا وه كوو يەك وان. مادەمیش ئەمە بووه بە یەقین كه وا ئەم دووانە هیچیان پایەدار نین.
 ئەم دوو شتە راست و یەقینە وهك شتی گومان لى كراویان لى هاتوووه و نازانئى ئاخۆ راستن يا
 راست نین.

(۲) واتە: هەرچەند زۆر كەس وا دەزانن ئەم دنيايە كه ئەم هەموو كارەساتە بەسەر ئەم
 خەلكەدا دیتى. پڕانەوهى بۆ نیه و بە ئارەزووى خۆیان خراپه و فیتنەى تیا دەكەن. بەلام ئاخىرى
 هەر دوایى دى و فەرمانى پڕانەوهى دەچیتە سەر كه ئیتر بەس خەلك بە قىر بدا.
 ئەم بەیتە پلارێكى قوولیشى تیداىه بۆ ئەو كەسەى و ستووبەتى ناكۆكى بخاتە نىوان
 مه حوی و ئەو شیخەى سلیمانییهوه كه باسمان لى كرد.

ناوی ئەو لیو بەرن، دەم هەلده پچرن بۆ دوعا
 (۳) وا له بەرچاوی برینی دل هەیه حەقی نمەك
 ئەو سەگانهن سپله، سەبب و رەفزی زاتی وا دەگەن
 (۴) هیممەتی ئەو بەعدی ریحلت نەبوو و ئەم دینە حەك
 وەرعی فارووقی تەماشاکەن، وتی: ناکا قوبوول
 (۵) غیرەتم ژاکاوی ئەو گولباغە بۆ باغی فەدەك

(۳) واتە: هەرچەند ناوی لیوی بەتام و خوێی یار بەیترئ، برینی دلی دلداران دەکرێتەو و برینەکان دەم هەلده پچرن بۆ دوعای خیر کردن بۆی، چونکە ئەویەری هیواو ئاواتیان لێی قسەبەکی سۆزەر لێیەو و لەبەر ئەوە کە بە قسە سۆزری ئەو ئەم برینانە برژاونه تەو، نەکیان نەبەرچاوه و لە یادی ناکەن و هەمیشە دوعای خیری بۆ دەگەن.

بەو پێشەش کە ئەم بەیتە ئیشارەت بێ بۆ هۆی دانانی پارچە شیعرە کە، پوختەیی مەعناکەیی وای لێ دێتەو: ئەی ئەولادی حەزەرەتی عەلی! ئیو ئەگەر بەهۆی فەرموودەیی حەزەرەتی ئەبووبەکرەو بێ بەش بووبن لە باخی «فەدەك»، پێویستە هەرکاتی ناوی ئەو بیری، دەم بکەنەو بۆ دوعای خیر کردن بۆی، چونکە برینی دلنەن کە بێ بەش بوونە لەو باخە، نەکی ئەو زاتەیی لە بەرچاوه کە نەبێشت مائی حەرامتان دەسکەوئ و تووشی حەرام خواردن بین.

(۴) سەبب: جنیو. رەفز: نەویستن. حەك: کوزانەو.

واتە: سپله ئەو سەگانهن کە جنیو بە حەزەرەتی ئەبووبەکر دەدەن و بە خەلیفەیی پیغەمبەری پەسەند ناکەن. ئەگەر حەزەرەتی ئەبووبەکر نەبوا یە کە بە گزێی پاشگەز بوو و کاندای چوو و قورئانی کۆکردەو، لەوانەبوو ئایینی ئیسلام پاش کۆچ کردنی پیغەمبەر (د.خ) بکۆژتەو و لەناو بجی. مەلا ئەسەدی مەحوی مەعناي ئەم بەیتەیی وای لێ داو تەو گوا یە مەبەست لە «زاتی وای» پیغەمبەر و مەبەست لە جنیو پێدانی ئەو بوو کە کافەرەکان پێیان وتوو سیحرباز. دەلی مەبەستیش لە نیوی دوو هەمی بەیتە کە ئەو یە لەبەر هیممەتی پیغەمبەر خوئی بوو ئایینە کەیی لە پاش وەفات کردنی لەناو نەچوو. بەلام ئەم مەعنا یە زۆر دوورە و بۆ شوتنە کە دەست نادا.

(۵) فارووقی: هی حەزەرەتی عومەر. باغی فەدەك: باخێک بوو لە نزیکیی خەبەر دای لە غەزایە کدا کەوتە بەر پیغەمبەر (د.خ) و پیغەمبەر لە ژبانی خویدا مەسره فی لێ دەکرد بۆ مال و مندالی و، پاش وەفاتی حەزەرەتی فاتیمە داوای کرد لە حەزەرەتی ئەبووبەکر کە بیداتی چونکە

سهر ئهوان و سهر هه موو یارانسی پیغه مبهه، خودا
 دارژی ره حمهت هه موو دهه پر زه مین و پر فه له كه!
 به لکه سهر پرژیکی بی بو ئیمه، چاوه پروانه کان
 کومه لی جین و جه ماعه ی ئینس و ئه فواجی مه له كه^(۶)
 هه ده بی سهر پرژی بی واده ی غیزا، خواجه ی که ریم
 کردی یادی بهنده گانی خو به یه كه دوو لوقمه یه كه^(۷)
 واده ییکت دا به «مه حوی»: دیمه سه یری کوشنتت
 وهختی هات ئه و خیره، سا مه بیه له به دگۆ حه رفی په كه^(۸)

میراتی باوکیه تی و ئه ویش به پیی هه دیسه که نه یدا به، وه كه پیشان باسمان کرد.
 واته: هه زه ته ی ئه بو به کر ئه و زاته پایه بلنده بوو که دینی پیغه مبهه ی پاراست له فه وتان.
 ئه مجا وه رن سه یری له خواترسانی هه زه ته ی عومه ر بکه ن، هه زه ته ی عومه ریش ئه و زاته به
 که فه رموی غیره تم قوبوول ناکا له پیئاوی باخی فه ده کدا گولیاخی هه زه ته ی فاتیمه بژاکی و به
 هۆی وه رگرتنی ئه و به شه باخوه تووشی حه رام خواردن بیی.

باس کردنی وه رع ی فارووق له م شوینه دا له وه وه یه که هه زه ته ی عومه ر له کاتی داوا کردنی
 باخه که دا له لایه ن هه زه ته ی فاتیمه وه، پشتی هه زه ته ی ئه بو به کری گرت و دووپاتی کرده وه که
 ئه و هه دیسه راسته و فه رمووده ی پیغه مبهه ره (د.خ). پاشانیش که دوو سی جاری تر مه سه له که
 سه ری هه لدا به وه و له ناو هه ندی له یارانی پیغه مبهه ردا بوو به مقۆ مقۆ، هه زه ته ی عومه ر له
 مه جلیسی کدا کۆمه لی له گه وه ره گه ورائی یارانی سوئند دا که وا ئه و هه دیسه یان له پیغه مبهه
 بیستوه و به و جوړه مه سه له که ی بریبه وه.

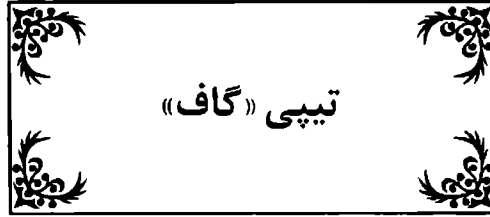
(۶) سهر پرژی: ئه وه ی له سه ری کاسه ی پر بو وه وه ده رژی. جین: جنۆکه. ئینس: ئاده میزاد.
 مه له كه: مه لاییکه.

(۷) غیزا، «غذا»: نان خواردن. بهنده گان: بهنده کان. لوقمه: پاروو.

واته: گه وه ری خواهن ده ست و ده هه نده، ده بی له کاتی نان خواردندا شتیکی لی بمینتته وه
 و به یه كه دوو پاروویه ك یادی بهنده کانی خو ی بکاته وه.

(۸) واده: وه عده، گفت. مه بیه: مه بیسه. په كه: په ك خستن، ته گه ره.

تیپی «گاف»

-۱-

وتى: بۆچى وەھا بى تىن و بى پەنگ؟
 وتم: تۆ بۆچ ئەوئەندە شوخى و شەنگ؟^(۱)
 گەشتن بەو شەھى عالی مەقامە
 نىە فکرم، خە يالم خاوه، پى لەنگ^(۲)
 هەتا لەو يارى دەمسازە جودا مام
 وەکوو نەى بى نەواکە وتووم و بیدەنگ^(۳)
 دەگەيىە مەنزلى سەلما بە سەد قەرن
 بە گامى تەى بکەى گەر سەد دە فرسەنگ^(۴)
 يەكئى عاشق بە خوو، يەك تالیبى روو
 يەكئى مەجبورى بۆ، يەك مايلي رەنگ^(۵)

-۱-

(۱) بۆچ ئەوئەندە (ن): بۆچى ئىندە. (۲) لەنگ: شەل.
 (۳) هەتا: ئەوئەتى. دەمساز: ھاودەنگ. جودا: جيا. نەى: شىمال. بى نەوا: بى ئاواز، لات.
 واتە: جاران بەھزى ئەو پارەوہ يارای دەنگ لى ھاتنم بوو. ئىستا ئەوئەتى لەو جيا بوومەتەوہ
 و لىى دوور کەوتوومەتەوہ وەك شىمالى بى شىمال ژەن کپ و بیدەنگ کەوتووم.
 (۴) سەلما: لە ئەدەبى کلاسیكى عەرەبدا كىنايە يە لە يار. قەرن: سەد سال. گام: ھەنگاۋ. سەد
 دە: دە سەدى، ھەزار. فرسەنگ: فرسەخ، نزىكەى ۶ كىلۆمەترە.
 واتە: ھەوارى يار ئەوئەندە دوورە، ئەگەر بە ھەنگاۋئەك ھەزار فرسەنگ بىرى، ئەوسا بە
 ھەزار سال دەيگەيتى.
 (۵) بۆ: بۆن. مائىل: ھەزلى كەر.
 واتە: يارى من ھەر سەرىكى تەماشايەكەى جوان و دل پەينە. بۆيە يەكئەك دللى لە خوو و
 رەوشتى چووہ و يەكئەكى تر ئارەزووى لە دىمەنيەتى. كەسىكى تىرىش ھۆگرى بۆنى خوشتى
 بووہ و ھى وايش ھەيە ئارەزووى لە رەنگ و شىوہ يەتى.

خەت و زاری کە باسی کەوتە گولزار
 کەچ ئەستۆ ما وەنەوشە، غونچە دل تەنگ^(۶)
 جیهانی کردووە سەرخۆش و مەدھۆش
 لەبی وەك بادە، خەتتی سەبزی وەك بەنگ^(۷)
 مەگەر خوینم سیجافی بی بەری دەم
 کەوا ئەو دامەنەم کەوتۆتە بەر چەنگ^(۸)
 دلێ سەنگە، دەبارێ گول بە سەریا
 ئەوی گول بوو، زەمانە دایە بەر سەنگ^(۹)

(۶) خەت: موو. زار: دەم. کەچ ئەستۆ: مل لار.

واتە: کە باسی دەمی بچووک و مووی ناسکی دەم و چاوی یارگەیشتە ناوباخ، وەنەوشە لە شەرمەزاریدا ملی کەچ کرد چونکە خۆی لە ئاستی مووی ئەودا بە هیچ ھاتە پێش چاوی و خونچەیش دل تەنگ بوو، چونکە دەمی ئەوی لە خۆی بە نەپشکووتووی بچووکتەر دی. ئەم بەیتە لەف و نەشرێکی مورەتتەبی تیا، «وەنەوشە» بۆ «خەت» و «غونچە» بۆ «زار» دەگەرێتەو.

(۷) واتە: لێوی وەك شەراب سووری یار و مووی وەك دووکەلی بەنگ بارێك و كشاوی، جیهانیان سەرخۆش و بی ناگا کردوو.

(۸) سیجافی: وەك سیجاف. سیجاف: پەراویز. دامەن: داوین. چەنگ: چنگ، دەست. واتە: مادەم کە دەستم لە داوینی یار گیر بوو، نابێ بەری دەم، مەگەر گیانم تێدا نەمینی و خوینم وەك رەنگی پەراویز کال ببین. عادت وایە ئەو پارچەیی دەکرێ بە پەراویزی کەوا، سوورێکی کالە.

(۹) واتە: ئەوی دلێ وەك بەرد رەقە گولێ بەسەردا دەبارێ و ئەو ش کە وەك گول ناسکە زەمانە دەیداتە بەر بەرد. بەپێی ئەم مەعناوە مەحووی گلەیی لە رەوشتی بەدی زەمانە دەکا کە هیچ شتیکی لە جیبی شایانی خۆیدا نیە.

دەشگونجی مەعنا بەیتە کە والی بدەینەو کەوا واتە: دلێ یار بەرابەر بە دلدارەکانی وەك بەرد رەقە، ئەمان فرمییسی خوینینی وەك گول سووری بەسەردا دەپێژن، کەچی ئەویش دلە ناسکەکانی ئەمان دەداتە بەر بەردی کەمتەرخەمی و گۆی پێ نەدان و دل رەقی.

کسه بوته دۆشهك «أظفار المنيّة»
 له نائه هلان ئه وهندهم ديوه سه رچهنگ^(۱۰)
 بتان ئه مرو له فه زلي ئيمه ده دوان
 فه رهنگ ئيشي چ بئى «مه حوى» به فه رهنگ!^(۱۱)

(۱۰) «أظفار المنيّة»: نينۆكى مهرگ. سه رچهنگ: ليدان، شه قازله.
 واته: ئه وهنده ليدان و تى سره واندم له ده ستي ناكه سانه وه ديوه، نينۆكى تىژى مهرگم لا
 بووه به دۆشهكى نهرم. مه به ستي له وه يه ئاواتى مهرگى خۆم ده خوازم.
 (۱۱) فه رهنگ: زانست و ئه ده ب و تىگه يشتن.
 مه به ستي ئه وه يه بلئى: ياره كانى ئيمه له بئى ره حميدا وهك فه رهنگى وان، كه واته ده بئى
 مونا سه به تى چى بئى باسى زانست و ئه ده ب و تىگه يشتنى ئيمه بكه ن و ئه وان په يوه نديان به
 بابه تى واوه جيه؟.

تیپی «لام»

-۱-

که شیخ و واعیز و سوّفی به جهننت بهن گهد و گپيال
 ده بیّ ئەمسالی ئیمه بۆ جهههنم بهن سرو سپيال^(۱)
 به ده رسی من نه شا ﴿وَالشَّمْسُ﴾ ی پاری ته لعت، ئەمسال
 ئیجازه م ده موتالا کردنی ﴿وَاللَّیْلُ﴾ ی خهت و خال^(۲)
 له چاوم خوینی جاری کرد و هم رهنگی له روو بردم
 ئەم ئاشووبی دل و دینه به لیوی ئال و چاوی کال^(۳)

-۱-

(۱) گه دو گپيال: تهنگه و ورگی زل. سرو سپيال: شپو شیتال، جله شپه.
 په یوه ندی ئەم «شەرت و جەزا» یه له وه وه یه که مه حوی نه له به ره ی شیخ و واعیز و سوّفییه
 و نه گه دو گپالیسی هه یه و ماده م شیخ و واعیز و سوّفی به وه هه موو گه دو گپاله یانه وه بچنه
 به هه شت، ئەو وا ده گه یه نێ که چوونه به هه شت دوو مه رجی هه یه، یه که م ئەوه که شیخ یا
 واعیز یا سوّفی بی و دوو هه میشر ئەوه که گه دو گپالته هه بی.
 (۲) نه شا: نه شیا. ته لعت: روو.
 واته: پاره که زۆر خه ریکی ده رسی سووره تی «وَالشَّمْسُ» ی باسی رووت بووم، لیّی حالی
 نه بووم و له پله ی تیگه یشتنی من به رزتر بوو، چونکه چاوم یارای ته ماشا کردنی رووتی نه بوو.
 ده سا ریگام بده ئەمسال له ده رسی سووره تی «وَاللَّیْلُ» ی باسی خهت و خالت ورد بیمه وه،
 چونکه مونسبی به ختی رهش و حالی ناخۆشمه، به لکوو شتیکی لیّ تی بگه م.
 جاران له حوجره ی فه قیّدا عادهت بوو به شه و موتالای ده رسی سبه یتیان ده کرد و لیکیان
 ده دایه وه و بۆ سبه ینی ده یانخویند. بۆیه ش مه حوی له م به یته دا ده رسی بۆ «وَالشَّمْسُ» داناوه
 که خۆر به روژدا هه یه و موتالا کردنی بۆ «وَاللَّیْلُ» داناوه که موتالا به شه و ده کری.
 ته لعتت (ن): روومهتت.
 (۳) واته: که سه بری لیوی ئالی یارم کرد، عه کسی ئالی لیوی دای له چاوم و خوینی لیّ هیئا.
 که ته ماشای چاوی کالیسیم کرد عه کسی کالییه که ی دای له رووم و رهنگی لیّ بری.

که سهیری ئاینه ی کرد و له پاشان ئهم که لامه ی دی
 وتی: من هم به بی تيمسال و ئهم شيعرانه بی ئهمسال (۴)
 زوبانی واعیزی بی دل دريژه ده رحه ق ئه هلی دل
 به جیشه، غهیری ئه و مل پانه کئی بی هه لگري ئوبال! (۵)
 که ریی ئه و شاهه که و ته ئهم مه قامه، جی به جی هه ستا
 وتی: ئهم زاته ساحیب حاله، حه یفی که و تو وه بی حال (۶)
 چ خوشه به م هه موو عيسیانه وه یاره بی بمبه خشی
 بیه خشه، بگره دۆزه خ خۆله میشی که م بوو یه ک مسقال (۷)
 به بی یاری مه چۆره مه عره که ی ئه سفه ندیاری نه فس
 که له م مه یدانده هه ر پیره زال له رۆسته می بی زال (۸)

(۴) ئاینه: ئاوینه. تيمسال: وینه.

واته: یار که ئهم قسه ی منه ی یست له باسی لئوو چا ویدا و بۆ تا قی کردنه وه ی راستی
 قسه که م روانیه ئاوینه، باوه ری کرد و وتی: نه جوائیکی تری له چه شنی من هه به و نه شيعری
 وه ک ئه و شيعرانه ی تۆش و تراوه.

(۵) به جیشه: به جیشه. ئوبال: تاوان.

واته: شتیکی زۆر به جییه زوبانی واعیز له ئاستی عاشقان ئه وه نده درژ بی، چونکه مه گه ر
 هه ر ملی ئه ستووری ئه و ئوبالی گوناھی ئیمه بگرته ئه ستۆ. مه به سستی له وه به که واعیز له
 باش مله خراپه ی ئیمه ده لی و ده ینی هه موو گوناھی ئیمه ده که و ئته ئه ستۆی ئه و.
 (۶) واته: که یار ریی که و ته لای من و دیمی ئاگام له خۆم نیه، به زه بی پیامدا هاته وه و وتی:
 حه یفه که و ئهم زاته ینگه یشتو وه وا بیهۆش که و تو وه.

(۷) واته: خوایه چه ند خوشه به م گونا هه وه لیم خوش بی و بم به خشی. ئه مه بۆ تۆ هیچی تی
 ناچی ئه وه نه بی که دۆزه خ تۆسقالیک خۆله میشی گونا هه باره سوو تا وه کانی لی که م بیته وه.

(۸) ئه سفه ندیاری: کورپی گوشتاسیپ، یه کیک بووه له و قاره مانانه ی رۆسته می زال له گه لیاندا
 جه نگیوه و به زاندوونی. زال «ی یه که م»: ریش سپی. زال «ی دو وه م»: باوکی رۆسته م، ده لئین
 بۆیه و ناو تراوه چونکه که له دایک بووه تووکی سپی بووه.

به غەمزەى نازەوہ ئەو سەروى نازە كەى چۆوہ گولشەن
 كە نیرگس وا بووہ چاوى سېى، سەروى بووہ تۆپال^(۹)
 كە بمرى عاشقى زارى مەلايك بىن و بىيىن
 دەلین: ئەم باقە چیلکە ناگرى یارەب بەرى گۆپال^(۱۰)
 سەماعى سازى عىشق و رینگە بۆ پارانەوہت «مەحوى»
 لەبەر قاپى تەلەب بى، گوى دەبى كەرى بى، زوبانت لال^(۱۱)

﴿﴾

واتە: بەبى یارمەتى پىرىكى پایە بەرز، ھەرگیز مەكەوەرە جەنگ لەگەل نەفس و شەیتانى
 وەك ئەسفەندیارى بەھیز، چونكە لەم مەیدانەدا ھەر رۆستەمىك قارەمانىكى وەك زال
 یارمەتى نەدا، ئەوئەندەى پیاوئىكى پىرى ریش سېى بى دەسەلات دەبى.

(۹) تۆپال: ئەو وردەبەى لە ئاسن و مس دادەوەرئ لەكاتى كوتانەوہ و چەكوش لیدانیاندا.
 واتە: نازانم ئەو یارە بالآ وەك سەرو بەرزە كە دەلئى لە ناز دروست كراوہ، كەى بە لارو
 لەنجەوہ چۆوہ ناو باخ و كە نیرگس چاوى بە چاوى مەستى كەوت چاوى سېى بوو، كە
 سەرو سەبرى بالآى بەرزى كرد دارزاو داوہرى و بوو بە پرپوش.
 (۱۰) گۆپال: گورز.

واتە: دلدارى ئەم یارە لەبەر دەردى عىشق ئەوئەندەى خەفەت خواردوہ، ئەوئەندە لەپرو
 لاواز بووہ، ھەموو ئەندامى لەشى وەك چیلکەى لى ھاتوہ، بە رەنگى ئەگەر بمرى فریشتەى
 سزای ناوگۆر دەلین خوابە ئەم كۆمەلە چیلکەبە، بەرگەى گورز و گۆپالى ئیمە ناگرى و لئى
 دەگەرپىن.

(۱۱) واتە: مەحوبا! ئەگەر مەبەستت ئەوہبى گوتت لە ساز و ئاوازی عىشق بى و رینگات بدرئ
 لەبەر دەرگای یاردا بپارێتەوہ، دەبى سەر بۆ بارى دلدارى شۆر كەیت و ھىچ نەبىسى و ھىچ
 نەلئیت.

- ۲ -

شنه ی بادی به هاری هاته وه، خووشی له تو بولبول!
به شایی هاتی گول کۆکی که سازی چه چه هه و غولغول^(۱)
چه من هه سه روو نه سرینه له تهرزی خوابگهی شیرین
سه ری کیوانه یه کسه ره که ناری کۆهکن هه گول^(۲)
چ شوو ریکی جنوونی پیوه یه بای ئه م به هارانه
له شارا هه زه ی زنجیره، سه حرا شووشی بولبول^(۳)
ده بینی ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ﴾ خوینه کانی کونجی مزگه وتان
رووه و سه حرا، که ده بیه ن وا سوراحی هاته وه قولقول^(۴)

- ۲ -

(۱) باد: با. هات: هاتن. کۆکی که: بیخه ره کار. چه چه هه: ئاواز و چریکه. غولغول: شووری بولبولان و ده نگه وه رای به یه کدا چوو.
(۲) تهرز: جوو. به تیکرایی قوماشی جوان و به بهرگی نووستیش ده لین: خوابگه: جینگه خه، مه به ست له گوپه. که نار: داوین. کۆهکن: کیوکه ن، فه رهاد.
مه حوی له م به یته دا چه منی له کاتی ئالانی گوئی نه سریندا له داری سه رو، شو به اندووه به وه که شیرین له گوپه که یدا به گوئی ره نگا وره نگ ده وری درابن، وه که له جینگای نووستیدا بهرگی جوانی خه وی پیوه پیچرابن. لووتکه ی کیوانیشی به گو له وه شو به اندووه به به ریپی فه رهاد به دلۆپی خوینی خو کوشته که یه وه.
(۳) واته: بای به هار ده ماری شیتی پیوه یه و عالم شیت ده کا. له شاردا نازداران به زه ی که مه ره و لووله یانه وه ده خاته جووله جوول، له ده ره وه شدا بولبولان ده هیئته جووش.
(۴) سوراحی: کاسه ی شه راب. قولقول: مرقه مرقی دا کردنی شه راب.
واته: ته نانه ت ئه وانه ش که له کونجی مزگه وتدا که وتوون و خه ریکی خوابه رستین، که به هار هات و کاسه ی شه راب مرقه ی شه راب لی دا کردنی لیوه هات، هه موو به جارئی رووه و ده شت ده که ونه ری.

ده بینم سیبچه دهردهستانی مل که چ بوو له ته کیانا
 له سه حنی گولشه ناسه رمه ست و دهسته ملانی شیشه ی مول (۵)
 هه موو خوینی شه هان و تاجدارانه له بن خاکا
 که وا هه وری به هاری سه رزه مینی پی ده کا گول گول (۶)
 زوبانی لاله، بو حه یرانه، حالی بو په ریشانه
 له سو سه ن ده فکر م «مه حوی»، له وه زعی نیرگس و سونبول (۷)

- ۳ -

په روانه یه ك به بولبولی وا وت: که «بوالفضول»
 سو وتانه ئیشی ته هلی مه حه بیته، نه هووله هوول (۱)

(۵) سیبچه: ته زیخ. دهرده ست: له ناو ده ستا بوو. سه حن: حه وشه. مول: مه ی.
 واته: نه وانه ی له ته که کاندایان که چ کردوه و خه ریکی خوا په رستین و پشتیان له هه موو
 رابوار دنه ی هه لکر دووه، هه رکه به هار هات روو ده که نه باخ و ده ست ده که نه ملی شو وشه ی مه ی.
 (۶) واته: نه م گولاله سووران ه که ده شت و دهریان پی رازاوه ته وه. هه موو خوینی نه و
 شه هیدانه یه که له مه دانی عیشقدا شاهه نشاو تاجدار بوون و به تیری یاران کوژراون، وا ئیستا
 هه وری به هار ده یژینیته وه و له شیوه ی گولدا له بنی خاکی دهر دینیته دهر.
 (۷) شاعیر له م به یته دا ده پرسن: له بهر چه وا مه حوی زوبانی لاله و حه یران بووه و حالی
 تیک چووه؟ نه نجا هه ر خوی وه لایمی خوی ده داته وه و ده لی: بویه زوبانم لال بووه چونکه بیر
 له جوانی رووی وه ک گوله سو سه نی یار ده که مه وه و گوله سونبولیش زوبان داره. بویه ش
 حه یران بووم چونکه له وه زعی چاوی وه ک نیرگس مه ستی یار ورد ده بمه وه و نیرگسیش
 چاوی نه بله قه. بویه ش حال م تیک چووه چونکه سه رنج له زولفی وه ک سونبول ئالوزی نه و
 ده دم و سونبولیش ئالوزه.

نه م گواستنه وه یه له شیوه یه کی قسه کردنه وه بو شیوه یه کی تر وه ک لیته دا که له غایبه وه
 گواستوه یه ته وه بو مو ته که لیم، شتیکی باوه له نه ده بداو پی ده لین: «ئیتفات».

- ۳ -

(۱) که: نه ی. «بوالفضول»: نه وه ی کرده وه ی هه ر هه یچ و بوچ بی.

چاوی له وه عدی کوشتنی من چاوی دزیه وه
 خونکاری وا، ده بی له قسه ی خو ی نه کا نکول (۲)
 به م ئیختیساسه سا سه ری من بو نه گاته عه رش
 هات و له سه رمی دا، وتی: «إبْدَأْ بِمَا یُؤُول!» (۳)
 وهك دیوی له عنه تی که که لامی قه دیمی بیست
 زاهید که باسی عیشق نه بییی، دیته جووله جوول (۴)
 سه ججاده مه ی پیا رزاوم و، عوریان و لهش به خون
 نو یژم مه زهنه وایه له مه ولا بکه ن قوبول (۵)

مه بهستی له وه یه خو شه ویستی راسته قینه به دیمه نکاری و خو ده رخستن نابی. خو شه ویست
 ده بی وهك په روانه بی که ده سووتی و ده نگیکی لئوه نایهت، نهك وهك بولبول که ده لی: عاشقی
 گولم و به سه ر چله وه ده یکا به هه راو له وه زیاتری له باردا نیه.
 (۲) خونکار: خوین ریژ. نکول: په شیمانی.

واته: یار گفتی دابوومی به تیری چاو بمکوژی، که چی چاوی، چاوی له و گفته ی دابووی
 دزیه وه. خوین ریژی وا نه ده بوو له قسه ی خو ی پاشگه ز بیته وه.
 (۳) واته: چون سه رم نه وه ننده بهرز نه بیته وه بگاته عه رش، ماده م یار منی به تایه تی هه لا و ترد
 بو کوشتن و وتی له پشا ده ست به کوشتنی نه و که سانه ده که م که سه ر به خو من.
 «بِما یُؤُول» (ن): «بِمَنْ یُؤُول». ئیمه بۆیه نوسخه ی «بِما» مان لا په سه ندر بوو چونکه «ما»
 با شتر بو مولکایه تی ده ست ده دا تا «مَنْ».

(۴) واته: زاهید که باسی عیشق ده بیسی ئوقره ی لی ده بری، وهك شه ی تانی له ره حمه تی
 خودا بی بهش کراو که گوپی له ده نگی قورئان ده بی جیگه به خو ی ناکری و هه لدی.
 (۵) سه ججاده: بهر مال. مه زهنه: گومان.

واته: بووم به دلدار یکی راسته قینه و سه رخو شیکی ته واو. مه ی به بهر مالمدار زاوه و
 له سه ر خو شیدا هیچم به به ری خو مه وه نه هیشتو وه ته وه و به تیری یار هه موو گیانم خویناوی
 بووه. به م مه رجانه ی تیامدا هاتوونه ته دی ده رده که وی که وا له عیشقدا گه یشتو مه ته پله یه کی
 بهرز و له مه وه گومان ده که م له مه ولا نو یژم له باره گای خودا په سه ند بی.

ده رچوو له هددی غایه عور ووجی ده جاجیله
 یاره بیی تو بکه ی که بکا عیسه یه ک نزوول! (۶)
 زالم! سبه ی به زه پره حیسابت له گه ل ده که ن
 نه مپوش، نه تو مه بووره، حیسابت بکه به پوول (۷)
 ریگه ی هو دا ته ریفه تی عیشقه، ده «مه حویا»
 وهرن و پیا برؤن و «وَصَلُّوا عَلَی الرَّسُولِ» (۸)
 هر نه م ته ریفه بوو به هه موو سه جی گرتیان
 روین پیا، هه تا گه یینه مه رته به ی وسوول (۹)

(۶) عور ووج: سه رکه و تن. ده جاجیله: ده جاله کان. عیسه: عیسا.
 واته: پایه به رزی ده جاله کان له راده ده رچوو. مه گه ر خودا بکا عیسا یه ک داپه ری بؤیان و
 له ناویان به ری.
 نه م به یته ئیشاره ته بؤ نه وه که له دنیا ناخر دا عیسا له ئاسمان داده په ری و ده ججال ده کوژی.
 مه به ست له و ده ججالانه ی که مه حوی قسه یان لی ده کا پیاوی خراپه که ده ستیان به سه ر
 کاروباری ولاتدا گرتبوو. به م پییه نه م به یته ش نیشانه یه کی تری ناره زایی مه حوییه له سیستیمی
 کارگیری کو مه ل.
 له نیوان «عور ووج» و «نزوول» و «ده جاجیله» و «عیسا» دا تیباق و ته ناسو بیکی ورد و ناسک
 هه یه.

(۷) واته: هؤ کابرای سته مکار! چی ده که ی بیکه و له هیچ چاوپوشی مه که. سبه ی نیش که
 نوره هاته سه ر تو سزای تاوانه کانت هه موو لی ده ستیتر ته وه.
 (۸) هو دا: هیدا یه ت، پیچه وانه ی گو مپرایی. ته ریفه ت: ریگا.
 (۹) سه حب: هاو ریانی پیغه مبه ر (د.خ). مه رته به ی وسوول [«وصول»]: پله ی به رزی
 خواناسین و به خوا گه یشتن.

- ۴ -

حه یاتم سهرفی عیشتت کرد به ئوممیدی «فَمَنْ يَعْمَلْ»
 به هیجرت کوشتم و نه تکرده وه فکری «وَمَنْ يَعْمَلْ»^(۱)
 جه مالت حه یفه ده رخی بؤکس و ناکهس وتم، فهرمووی:
 جه لالی حوسنه ئیمه ی کرده شاهه نشاهی «لَا يُسْأَلُ»^(۲)
 وتم: ئهم عالهمه دلّیان ئه سیری غه مزه ته، بهس بی!
 وتی: که ی بؤته قووتی شاهبازی پر به کف خه رده ل!^(۳)

- ۴ -

(۱) واته: به هیوای ئه وه که خوا فهرمووی ته: «فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ» واته: ئه وه ی
 ئه وه نده ی تَوْسِقَالِيكَ چاکه بکا پاداشی وهرده گرئته وه، زبانی خۆم له عیشتی تۆدا سهرف
 کرد، که چی تۆ به ده ردی دووری کوشتمت و بیرت له وه نه کرده وه که خوا فهرمووی ته: «وَمَنْ
 مَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ» واته: ههرکه سی ئه وه نده ی تَوْسِقَالِيكَ خراپه بکا تۆله ی
 وهرده گرئته وه.
 (۲) واته: به یارم وت: حه یفه جوانی خۆت پیشانی هه موو جوړه که سیک ده ده ی، ئه ویش له
 وه لّامدا فهرمووی: شان و شکۆی جوانیه منی کردوه به که سیک که «لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ...»
 واته: لئی ناپرسرئته وه بؤچی واده کا. ئهم رسته یه به شیکه له ئایه تیک له باسی خوادا.
 له نّیوان «جه مال» و «جه لال» دا بهش به حالی بابته ی خواناسی ته ناسوینیکی جوان هه یه،
 نه خوازه لّا ئه گهر «لَا يُسْأَلُ» هه که شیان بخرئته پال.
 (۳) خه رده ل: شیناییه که تووئکی ره شی وردی هه یه.
 واته: به یارم وت: دلّی ئهم عالهمه هه مووی به تیری نازی تۆ دیل بووه، ئیتر با بهسی بی،
 به ره لّالیان که. ئه ویش له وه لّامدا وتی: که ی پری مشتت تۆوی خه رته له به شی دانی شابازتکی
 وه ک من ده کا؟ مه بهستی ئه وه یه دلّی هه موو دلّداره کان ئه وه نده ی پری مشتت تۆوی خه رته له
 بایه خی هه یه لای ئه و.
 ده شگونجی مه بهست له «خه رده ل» «خه رته ل» بی که دالّه کهر خۆره یه. بهم پییه له نّیوان
 «شاهباز» و «خه رته ل» دا تباقتکی جوان پیک دئی. مه عناکه شی وای لی دیتته وه: که یار
 ده سبهرداری دلّ دیل کردن نابی و هه میشه هه ر دلّی تازه دیل ده کا.

موسەبیب حەز نەکا، پەر عالەم ئەسبابت پەری کایە
 فەقەت چاری نیە قەت یەك بە دوو بینینی مام ئەحوەل (۴)
 بەچی، بۆچ ئەم غوروور و کبیر و نازە، دەبیە تۆزی خاک
 بە ئەسل و فەسل ئەنازی؟ چۆرە ئاویك ئەسلتە و ئەووەل (۵)
 پەلی داوینسی پاکت گرتنی بۆ بوو زیاد ئەوجا
 لە مەیدانی مەحەبیەتدا ئەگەر «مەحوی» کرا پەل پەل (۶)
 بەجی ماوم لە گەل من حەسرەتا، مەكسم لەسەر بایەك
 بە جاری هاژە بینم «مەحویا» وەك دارەكە ی سەرکەل (۷)

(۴) موسەبیب: سەبەب ساز، خوا. ئەحوەل: خێل.

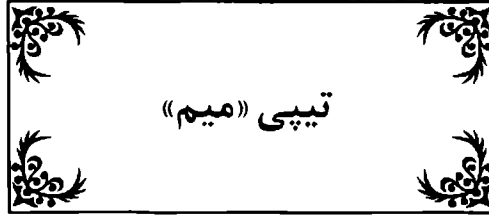
واتە: ئەگەر خوای سەبەب ساز ئارەزووی لە کردنی شتیک نەبێ، هەزار سەبەب ئەووەندە ی
 دەنکە کایەك قیمەتی نابێ و سەبەب هیچ جۆرە دەورێك ناگیرێ، وەك چۆن یەك بە دوو بینینی
 خێل هەرگیز یەك ناکا بە دوو.

(۵) غوروور: خۆلی بایی بوون. کبیر: فیز. دەبیە: دەبیته. چۆرە ئاو: ئاری تۆری ئادەمیزاد.
 ئەم بەیتە قسە لە گەل ئادەمیزاد دەکا و ئیشارەتە بۆ ئایەتی: ﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ خُلِقَ مِنْ
 مَاءٍ دَافِقٍ﴾ واتە: با ئادەمیزاد بیر لە خۆی بکاتەووە لە چی دروست کراوە؟ لە ئاویکی هەلقولبیر
 دروست کراوە.

(۶) واتە: کە مەحوی بە ئاواتی خۆی گەبشت و لە مەیدانی خۆشەووستیدا پەل پەل کرا و کرا
 بە چەند کەرتەووە، هەر کەرتیکی پەلێکی داوینسی پاکتی گرت و بەری نەدا. بەم بیە ژمارە ی
 پەلی داوینسی تۆگرتنی زیاد کرد و زیاتر پیتەووە نووسا و لە پتر لە یەك سەرەووە پیتەووە نووسا.
 (۷) مەكس «مکث»: مانەووە. داری سەرکەل: تاقە داری سەر بەرزایی کە داری تری بەدەوردا
 نەبێ و خۆی لەبەر بادا پێ نەگیرێ و زوو بشکیتەووە و بکەوێ.

واتە: بەداخەووە لە هاوڕێیان دواکەوتووم و لەسەر بایەك بەندم کە هەلکا و لیم بدا و بمخا و
 بەجارتک وەك دارەكە ی سەرکەل هاژە بکەم و بکەوم.

تیپی «میم»

- ۱ -

نالەم له سینە، هەم له دڵم دەرد و غەم حەرام...
 بی، بی تۆ بەزمی عوشرەت و عەیش ئەر نە کەم حەرام^(۱)
 ئیعلانە: عاشقانی بە کۆیا نە کەن گوزەر
 فەتویی چ مەزەه بیکە، تەوافی حەرەم حەرام!^(۲)
 جۆبارە، لالەزارە، وەرە سەر چەم، وتی:
 ئاشووبە ئەم بەهارە، بوو سەیری چەم حەرام^(۳)

- ۱ -

(۱) عوشرەت: رابواردن. ئەر: ئەگەر.

واتە: ئەگەر بەبی تۆ بەزم و رابواردن له خۆم حەرام نە کەم، یاخوا نالە له سینەم نە یەت و دەرد و غەم له دڵمدا نە مینێ. مەبەستی له وەیه ژبان بی خۆشە و یستی خۆش نیه و خۆشە و یستیش برتیە له ئازار چەشتن و کەواتە دوای شەرە کە وای لی دیتەو ئەگەر له گەل نەبوونی تۆدا رابواردن له خۆم حەرام نە کەم، یاخوا ژبانم بی به هیچ.
 (۲) کۆ: کۆلان. فەتویی: فتوا. حەرەم: حەرەمی کە عەبه له مە ککە.

واتە: چار دراو نابی کەس به بەر دەرمالی یاردا گوزەر بکا کە وە ک حەرەمی کە عەبه وایه بو دلداران. من نازانم به مەزەه بی چ پیشە وایه ک گەران به حەرەمی کە عەبه دا حەرەمە.
 له «تەوافی حەرەم» دا ئیستیعارە ی موسەررە حە و له ئیوان «حەرەم» و «حەرەم» دا جۆرە جیناسیکی موزاریع هەیه.

ئیعلانە عاشقانی (ن): ئیعلانی عاشقانه.

(۳) جۆبار: یا جۆبار، شوینی جۆگە ئاوی زۆری تیا بی، یا هەر جۆگە ی ئاو، یا جۆگە یه کی گەرە کە له چەند جۆگا پیک هاتبی. لالەزار: گۆلزار، مەبەست له دۆپی فرمیسی سورە.
 چەم «ی یه کەم»: چاو. چەم «ی دوو هەم»: رووبار.

واتە: به یارم وت: وەرە سەر چەمی چاوم تەماشای جۆگە له ی فرمیسی گۆل رەنگم بکە، کە چی وتی: به هاری رووت پرە له ئاشووب و تەماشای چەم حەرەم بوو، له بەر ئەو نایەم.
 شوبانندنە کە بەم جۆرە هاتوو وە ک چۆن بە هاران لافاو هەلدهستی و چوونە سەرچەم مەترسی تیدا دەبی و له وانه دەبی بنیادەم بەرئ و هەرچیش کە مەترسی تیا بی کردنی به پیتی

﴿﴾

خویناوی جهرگ و ناله‌یی دل‌گهر عه‌تا کرا
 نویشینی مه‌ی، سه‌ماعی نه‌یه و زیر و به‌م حه‌رام^(۴)
 نه‌و ته‌کیه سه‌بی عیشقی تیابئی، تیا مه‌به
 بو سوننیه ته‌وه‌تونی مولکی عه‌جه‌م حه‌رام^(۵)
 گهر ئاگری مه‌حه‌یه‌تی شك به‌م له‌ دۆزه‌خا
 نه‌و دۆزه‌خه‌ به‌ه‌شته‌مه، جه‌ننه‌ت ده‌که‌م حه‌رام^(۶)

شعر حه‌رامه، رووی دل‌داریش له‌وه‌دا که فرمیسکی زۆری پیا هاتووه‌ته خوار وه‌ک لافاوی به‌هاری لئی هاتووه و له‌وه‌دا که فرمیسکی خویناوی پیا هاتووه وه‌ک لاله‌زاری به‌هاری لئی هاتووه و چوونه سه‌رچه‌می به‌هارانیش که مه‌ترسی خنکانی تیابئی حه‌رامه.

(۴) واته: نه‌گهر که‌سیک به‌ختی یار بئی خوا خویناوی جگهر و ناله‌ی دلی بداتی، نه‌وه له‌جیاتی خوار دنه‌وه‌ی مه‌ی و گوی گرتن له‌ شمخال به‌سیه‌تی و موسیقای تری بو حه‌رامه.

ده‌شگونجی «نه‌یه‌و» به «نه‌ی و» بخوینرته‌وه و نه‌وکاته رسته‌ی تیکرای نیوه به‌یه‌ته‌که که به‌ ته‌قدیر کردنی «ده‌بی» به‌ک ته‌واو ده‌بی، ده‌بی به‌خه‌به‌ر و نیوه به‌یتی پیشوو ته‌واو ده‌کا.

(۵) ته‌کیه: جیگای ده‌رویشان. سه‌بب: جنیو. سوننی: نه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت، به‌راه‌بری شیعه‌یه. ته‌وه‌توون [«تَوَطَّن»]: به‌نیشتمان کردن.

واته: هه‌ر ته‌کیه‌یه‌کی وشکه ده‌رویشانی نه‌فام که جنیوی تیادا بدن به‌خۆشه‌وستی، تیا دامه‌نیشه، چونکه نه‌و ته‌کیانه وه‌ک ولاتی عه‌جه‌م وان بو سوننی که له‌ ولاتی عه‌جه‌مدا جنیو به‌ نه‌بووبه‌کر و عومهر و عوسمان و عایشه‌ده‌دن و به‌ سووک ته‌ماشای بیروباوه‌ری سوننیه‌کان ده‌که‌ن. جنیودانیش به‌خۆشه‌وستی لای دل‌داران وه‌ک جنیودانه به‌و نیمامانه لای نه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت و بوکه‌سیکیش که نه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت بئی حه‌رامه له‌ ولاتی‌کا دانیشی که جنیوی تیا بدری به‌و پیشه‌وایانه.

(۶) واته: دل‌دار ده‌بی عه‌ودالی دوا یار بئی و له‌ ده‌لاقه‌ی نه‌وه‌وه سه‌یری هه‌موو شتی بکا. بۆیه من نه‌گهر له‌ دۆزه‌خیشدا ئاگری خۆشه‌وستی یار شك بیه‌م به‌دوایدا ده‌رۆم و دۆزه‌خم له‌به‌ر نه‌و ئاگری خۆشه‌وستیه‌ی لا وه‌ک به‌هه‌شت خۆش ده‌بی و به‌هه‌شتی تر له‌ خۆم حه‌رام ده‌که‌م.

بۆ سه یدی «مه حوی»، ئه و موژه ئیمایه کا، به سه
سه حرایبی ئولفه ته که له نیچیری ره م حهرام^(۷)

- ۲ -

بپروانه سووتنم، وه ره بپرواکه من نه مام
بپروانهم ئیترم نیه په روا که من نه مام^(۱)
ئهو نه ونه مامه که ی بهری میهر و وه فا ده دا
بۆ من، له دهستی جهور و جه فا دا که من نه مام!^(۲)
بازاری دهرد و خه مکه ده ی ئه ندۆه و کونجی غه م
بی ره ونه ق و نیشات و سه فا ما که من نه مام^(۳)
مانم ئه وه نده پرفه ته راته، که قه وم و خویش
ئوممیدی هه ر به عه فوه، خودایا که من نه مام^(۴)

(۷) ئیمایه کا: ئیمایه ک بکا، ئیشاره تیک بکا. ره م: هه لاتن.
واته: ئه گه ر یار مه یلی کوشتنی ئیمه ی بی، ته نها به برژانگیک ئیشاره تیک بکا بۆ کوشتمان،
به سه و پئویست به هیچی تر ناکات، چونکه ئیمه ئاسکی هیدی و نیچیری راو کراوین و له
بیابانی ده سه مؤیدا ده ژین و ئاسکی وایش را کردنی لی حهرامه و هه رگیز هه لئایه ت.

- ۲ -

(۱) سووتن: سووتان. ئیترم نیه: ئیتر نیمه.
(۲) واته: که من له دهستی جهور و جه فا دا فه وتام، ئیتر ئه و نه ونه مامه چ سوودیکی بۆ من
ده بی و که ی بهری وه فام بۆ ده گری!
(۳) خه مکه ده: خه م خانه. ئه ندۆه: خه فه ت. ره ونه ق: دره وشانه وه.
مه بهستی له وه یه خه م و مه ینه ت بازاری به بوونی من گه رمه و که من فه وتام ئه ویش
رووده کاته کزی و که ساس ده بی.
(۴) فه ته رات: فه تاره ت، زیان، لی ره دا مه به ست له گونا هه.

چقلی مه زاری من چه قیبه دامه نی، چ سوود
 شوومی به روکی به ختمی به ردا که من نه مام^(۵)
 نه و شوخه هر که نه عشی منی دی، قیامی کرد
 چی بم من؟ نه م قیامه ته هستا که من نه مام^(۶)
 «مه حوی» که غه میه مردم و غه م په روه ری نیه
 غه م مایه وه به بی که س و مه ئوا که من نه مام^(۷)

واته: خوابه! ژیانم نه وه نده پره له گونا، که س و کارم که دلیان پیمدا ده سووتیتته وه و له دوا
 روژم ده ترسن، هیوایان هر به عه فوی تزیه که بگاته فریام، نه گینا حال م زور به د حال ده بی.
 (۵) مه زار: گوژر. دامه ن: داوین.

واته: تا مابووم هر به ته ما بووم یار روژنک بیته لام، به لام هر نه هات. ئیستا که مردووم، به
 من چی نه گبه تی یه خه ی به ختم به رده دا و یار دپته سهر گوژره که م و چقلی سهر گوژرم به داوینیا
 ده چه قی و من چ سوودنک له م هاتنه ی نه و وه رده گرم؟!
 (۶) نه عش: تهرم، جه نازه. قیام: راست بوونه وه.

واته: یار که جه نازه که می دی هستایه سهر پی و به راست بوونه وه ی نه و هه موو عالم
 هستایه سهر پی، وه ک بلئی روژی قیامه ت به ریا بووین. نازانم من چیم وا به مردنی من نه م
 قیامه ته هستا!.

(۷) په روه ر: په روه رده که ر و سهر په رشتی که ر.

واته: مه حوی خه فه تی نه وه ی له دلدا یه ده لئی تا من مابووم خه م منی هه بوو و له په نای مندا
 ده ژیا. ئیستا که مردووم، که سیکی وا شک نابا په روه رده ی بکا و ده ستی به سهر دا بگری و
 نه هیلی بی که س و بی دهر بکه وی.

- ۳ -

بنازم من به کوفری زولفی توئی ئافه تی ئیسلام
 که ئهستوبه ندی جیزیه ی خسته مل ئیمانی خاس و عام^(۱)
 به ده فعی سیخنی کردن له زاهید راغیبی منه ی بوو
 که چی ساقی وتی: نادهم به کهم فام ئه ز مه یی گول فام^(۲)
 له روژیکسی فه له ک ساقی بووه، تی فک ره له م به زمه
 قه ده ح ئاشامه هر نادان و هر دانایه خوون ئاشام^(۳)

- ۳ -

(۱) ئهستوبه نند: ته وق. جیزیه: ئه و خه رج و باجه ی که له سایه ی ده ولته تی ئیسلامدا له و کافره
 کیتاییانه ده ستیتره که له ولاتی موسولماناندا ده ژیان، به رابه ر به هه موو واجیبکی هاو
 نیشمانیته ی که له سه ر موسولمانان خو یان هه بوو.
 واته: جاران ئیسلام (که روژناییه) جیزیه ی له کافران ده سه نند (که نیشانه ی تاریکی
 گو مپرایین) به لام ئیستا زولفی ره شی تو که له ره شیدا وه ک دلّی کافر وایه، ته وقی جیزیه ی
 خستوو ته گه ردنی ئیمانی هه موو خواناسیک و هه موو ره شه موسولماتیک و ئیمانیانی بز
 خزی شل کردوو. که واته بنازم به م زولفته که ئه وه نده کاریگه ره و بووه به ئافه ت و به لا بز
 دلّی هه موو موسولمانان.
 مه حوی له م به یته دا زولفی ره شی یاری شو به اندوو به کوفر له وه دا که چۆن کوفر
 تاریکایی و ره شی ده گه به نئ، زولفی یاریش هه روا ره شه.
 (۲) سیخنی: ته مه لّی و له خواردن به ولاره هه یچ نه کردن. ئه ز: من. گول فام: گول ره نگ.
 واته: به هه ر جوژی بوو زاهیدمان هینایه سه ر ئه وه که واز له ته مه لّی و گو شه گیری بینئ و
 بیته کوژی خواردنه وه وه و داوای مه ی بکا. که چی مه ی گپ له جیاتی ئه وه ی پیاله ی بز پر بکا،
 وتی من به شی بنیاده می نه فام نادهم له شه رابی سووری گول ره نگ.
 ده شگونجی رسته ی «ئه ز مه یی گول فام» فارسی بی و له به یته یکی فارسی وه رگیرایی و به م
 جو ره بی: «از می گلفام».
 (۳) ئاشام: ئه وه ی شتی بخواته وه.

فسانه‌ی من بووه زینته‌ی مه‌جالیس، ئافهرین ئه‌ی عیشق
 چه‌ها بی‌نام و خامی وه‌ك منت کردۆته ساحیب نام^(۴)
 به‌حیرت له‌و گۆل ئه‌ندامه‌م كه‌وا بادامیه‌ چاوی
 دلّی نازك وه‌كوو گۆل، هه‌م ره‌قه وه‌ك توئیکلی بادام^(۵)
 بناگۆشی له‌ چینی زولفیا ده‌رکه‌وتبوو، ده‌توت
 ئه‌مه‌ بازی سپی سوبحه، چوو به‌ بن بالی زاغی شام^(۶)

ئهم به‌یته مه‌عنای به‌یتی پیشوو نه‌واو ده‌کا. واته: ته‌ماشای کۆری مه‌ی خوارده‌وه بکه‌ن، له‌و رۆژه‌وه که‌ گه‌ردوون بووه به‌ مه‌ی گێر، هه‌ر نه‌فامه و مه‌ی هه‌لده‌دا و هه‌ر دانا به‌ خوئینی دلّی خۆی ده‌خواته‌وه. بۆیه‌ش به‌شی زاهیدی نه‌دا که به‌ هه‌زار مه‌ینه‌ت هینابوومه‌نه‌ سه‌ر ریی راست و فی‌ری مه‌ی خوارده‌وه‌مان کردبوو، ئه‌گینا ئه‌گه‌ر ئه‌و راست مه‌یی به‌ دانا ده‌دا، ده‌بوو بیدایه‌ به‌و زاهیده‌ که‌ هاتبووه سه‌ر ریی راست.

(۴) فسانه: چیرۆک و سه‌رگۆزه‌شته. زینه: جوانی. مه‌جالیس: جه‌معی مه‌جلیسه‌ واته: کۆر. چه‌ها: چه‌ندین که‌س. خام: خاوه‌، کال.

واته: له‌ سایه‌ی عیشقه‌وه‌ عه‌قلم له‌سه‌ر خۆم نه‌ماوه و ناوبانگم زراوه و قسه‌ و باسه‌م بووه به‌ مایه‌ی رازاندنه‌وه‌ی هه‌موو کۆرپێک. ده‌سا ئافه‌رین ئه‌ی عیشق وا چه‌ندکه‌سی خاوه‌ و بی‌ناوی وه‌ك منت ناودار کرد و ناوت خسته‌ سه‌ر زمانی خه‌لک.

ئافه‌رین ئه‌ی عیشق (ن): ئافه‌رینی عیشق. منت (ن): منی.

(۵) گۆل ئه‌ندام: ئه‌وه‌ی ئه‌ندامی له‌شی وه‌ك گۆل جوان بی‌.
 واته: سه‌رم له‌و یاره‌ گۆل ئه‌ندامه‌ سوور ماوه که‌وا چاوتکی بادامی هه‌یه، دلّی له‌ لایه‌ که‌وه وه‌ك په‌رپی گۆل ناسکه‌ و که‌مترین شت کاری تیده‌کا، که‌چی له‌ لایه‌کی که‌شه‌وه وه‌ك توئیکلی بادام ره‌قه و به‌ هه‌چ کلۆجی به‌زه‌یی به‌ دلداراندا نایه‌ته‌وه.
 توئیکلی (ن): توکلی.

(۶) بناگۆش: بناگۆی. زاغ: قه‌له‌ره‌ش. شام: ئیواره‌.

به «مەحوی» کئی خەبەر دا بۆ سەفەر چوو ئەو دلارامە!
 ھوچوومی غەم بە جارئ ھات و یە کسەر باری کرد ئارام^(۷)

- ۴ -

دیارم دەیری عیشقە، جئ بە سووتن بئ لەوی دەگرم
 کہ من مشتئ چل و چئوم، بە چی بم، کہ لکی کئی دەگرم^(۱)
 نەگەییە دامەنی دەستی دوعا، جا دەبمە خاکسی رئی
 تەریقە ی گوئشە گیری بەردە دەم، ئەمجارە رئی دەگرم^(۲)

(۷) دلارام: مایە ئارامی دل. ئارام: ئارامی، ئۆقرە.

واتە: چ خوا خراب بۆ بوو کردووێک بوو خەبەری بە مەحوی دا کەوا یاری مایە ئارامی
 دل چوو بۆ سەفەر. بەو خەبەردانە ی ئەو لەشکری خەم بە جارئ ھێرشى ھئنا بۆ سەر دل و
 ئارامی بە جارئ باری کرد و زۆی.

- ۴ -

(۱) دیار: جەمعی «دار» بە مەعنا شوین و ولات. دەیر: شوینی رەبەنە مەسیحیە کان.
 واتە: من خەلکی ولاتی عیشق و خۆشەووستیم و ئەگەر ئاگریشم تئ بچئ دەست لەوی
 ھەلناگرم. کہ من بەھۆی دەردی دلدارییەو ئەوەندە لەرو لاواز بووم، بووم بە مشتیک چل و
 چئو و کەلکی ھیچم پیو نەماو، ئیتر بۆ چی بمینمەو؟ با لەوی بۆ خۆم بسووتیم!
 نیوہ ی یە کەمی ئەم بەیتە لە ھەندئ نوسخەدا بەم جۆرە نووسراوہ:
 لە شاگردانی کوورە ی «با: کووری» عیشقم و جئ ھەر لەوی دەگرم
 (۲) واتە: ھەرچەندم کرد لە گوئشە گیریدا دەستی پارانەوہم نەگەیشتە داوئنی یار. بۆیە لەمەولا
 خۆم دەگەم بە خاک تا بەسەرمدا گوزەر بکا و گەردە کەم داوئنی بگری. بۆ ئەم مەبەستە واز لە
 «تەریقەت» و رئی و شوینی گوئشە گیری دینم و دیمە دەروہ و رینگا دەگرم بەر و دەبم بە «رئی گر».
 ئەم بەیتە ی مەحوی دوو وردە کاری جوانی تیاہ؛ یە کەم: گەیانندی مەعنا ی بئ سوودی خۆ
 بە زل گرتن و سوودمەندی خۆ بە کەم زانین کہ لە نیوہ بەیتی یە کەمەوہ دەردە کەوی کہ دەلئ
 «دەستی» پارانەوہ نەگەیشتە داوئنی و لەمەولا دەبمە «خاکی رئی». دووھەمیش: بەرابەری یەک
 راگرتنی «تەریقەت» و «گوئشە گیری» لە لایە کەوہ و «رئی گرتەبەر» و بوون بە «رئی گر»
 لە لایەکی ترەوہ.

که دادی یه ئسی خۆم برده لا، ئەم عارفه توند بوو
 وتی: ئاخیر سبهینێ جهژنه، خویننی تۆ له پێ دهگرم^(۳)
 له رووسووری عیبادهت لام و روو زهردی خهجالهت مام
 به ناوی سیوی ناوم باغهوان و من بههێ دهگرم^(۴)
 لهسرخۆ چوونه، شهیدا بوونه، قور پیتوانه، سووتانه
 ههتا مردن، مهحهبهت ئیشتی زۆره، ریزی لی دهگرم^(۵)
 چ شوخه ئاگرم تی بهردهدات و پیم دهلی: یا شیخ!
 به خاشاکی دهوت شوعله عهسامه، دهستی پێ دهگرم^(۶)

(۳) عارفه: روژی پێش جهژنی قوربان.

واته: که لهم روژی عارفه دادی ئاومیدی خۆم برده لای یار، که بۆچی هیشتوومیه تهوه
 بۆ نامکوژی، لیم توند بوو وتی: ئاومید مهبه، سبهینێ جهژنی قوربانته، سهرت دهپرم و
 دهتکهم به قوربانی و خوینت له جیاتی خه نه دهگرمه پێی خۆم و بهوه به ئاواتی خۆت دهگهیه نم.
 وشه ئاراییه کی جوان له وشه ی «عارفه» دا ههیه که بۆ ئهوه دهست دهدا به «عارفه» ش
 بخوینرێته وه به مهعنا خواناس.

(۴) لا: تهریک و بی بهش و ملی پێچی کهر.

واته: له سه ره رزی و روو سووری خواپهرستی کلام و روو زهردی شه رمه زاریم بۆ ماوه تهوه.
 باخه وانه کهم که خوایه به ناوی سیوه وه منی ناشتووه، که چی من بههینی بۆ دهگرم. ئەو روو
 سووری خواپهرستی له من دهوئ، که چی من بههینی شه رمه زاری و روو زهردی بۆ دینمه بهر.
 ئەم بهیته ئیشاره تیککی تیا به بۆ ئایه تی: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونَهُ﴾ واته: ئامیزاد و
 جنۆ کهم بۆ ههچ دروست نه کردووه بۆ ئهوه نه بی که بم پهرستن.

(۵) واته: دلداری، تا دلداری دهدا به کوشته گه لی دهرد و مهینه تی دینته پری. منیش بریارم داوه
 ئەو هه موو دهرد و مهینه تانه قوبوول بکه م و ریزیان لی بگرم به ک له دوای به ک تووشیان بيم.

(۶) شوخ: عه یار و زۆرزان. خاشاک: پل و پووش، چیلکه و چه ویل.

واته: یار ئەوه نده عه یار و زۆر زانه، ئاگریشم تی بهردهدات و به شیخی خویشیم بانگ
 ده کا! وه ک ئەوه که بلێسه ئاگر بهرده بووه چیلکه و پووش و ده یسووتاند و دایده مرکانده وه،
 که چی دهیوت بۆیه دهستی بۆ ده به م که وه ک عاسام وایه دهستی پێوه دهگرم.

که سینه‌ی ریشمی به و تیغی نازه ئه‌نجن ئه‌نجن کرد
 وتی: په‌ژمورده‌یه ئه‌م لاله‌زاره، ئاوی تی ده‌گرم^(۷)
 له پاداشی قسه‌ی سهردا همه‌ ئاه و هه‌ناسه‌ی گهرم
 که‌سی شیتانه به‌ردم تی‌گری، من به‌رقی تی ده‌گرم^(۸)
 شوکر هوشیاره «مه‌حوی»، تیده‌گا دنیا خه‌راباته
 که به‌دمه‌ستی بکا ئه‌هلی، خراپه‌ی بوچی لی ده‌گرم^(۹)

- ۵ -

له ناکه‌س کارییا، خاکم به‌سه‌ر، رۆیی به‌ با عومرم
 خودا! تو بمژینه تا له‌به‌ر قاپی که‌سی ده‌مرم^(۱)

(۷) ریش: بریندار. په‌ژمورده: سیس بوو.

واته: یار که سینه‌ی به تیری خوشه‌وستی زامارمی به تیغی ناز ئه‌نجن ئه‌نجن کرد، وتی
 گولزاری سینه‌ی خویناوت سیس بووه، بۆیه به تیغی ناز له‌ت له‌تی ده‌که‌م تا خوینی تی بزیت
 و ئاو بخواته‌وه و بگه‌شیته‌وه.

(۸) سهرد: سارد.

واته: له تۆله‌ی قسه‌ی سارد و ناخۆشی وه‌ک به‌ردی ره‌قی یارانمی بی‌به‌زه‌بیدا، منیش
 هه‌لکیشانی ئاخ و هه‌ناسه‌ی گهرم هه‌یه‌که وه‌ک هه‌وره‌ برووسکه و به‌رقی ئاسمان کاریگه‌ر و
 سووتینه‌ره.

(۹) خه‌رابات: مه‌یخانه. به‌دمه‌ستی: سه‌رخۆشی له‌پاده‌به‌ده‌ر.

واته: دنیا وه‌ک مه‌یخانه وایه و خه‌لکیش وه‌ک سه‌رخۆش وان. بۆیه هه‌رچی بکه‌ن، منی
 هوشیار و ئاگادار لیان ناگرم.

له تیوان «خه‌رابات» و «خراپه‌» دا وشه ئاراییه‌کی جوان هه‌یه.

- ۵ -

(۱) ناکه‌س کاری: کاری له چه‌شنی کرده‌وه‌ی ناکه‌سان. که‌سی: پیاوئکی پیاوانه، پیاوئکی
 راسته‌قینه‌ی خوا.

به زایع چوو له «ما لا یغنی» یا وه قتم هه موو، یه عنی...
 ده بئی وه قتی له «بوالوقت» ی بخوازم دا تیا بمرم (۲)
 نه جهل ده ورم ده دا: حازر به، واده ی ده ور و ته سلیمه
 منی غه فلهت زه ده هیشتا خه ریکی مه سته له ی ده ورم (۳)
 خه یالی پووچی دنیا وا ده ماغ و دلمی پیچاوه
 قیامت، هه مه گه ر روژی قیامت بیته وه فکر م (۴)

ئهم به یته ئیشاره ته بو حه دیسی پیغه مبه ر (د.خ) که فهرموویه تی: «مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَزُكُّهُ مَا لَا يَغْنِيهِ» واته: له نیشانه ی باش موسولمانیتی بنیاده مه ئه مه که واز له شتی بیئی که ئیشی پی نه بیئ.

له نیوان «ناکس کاری» و «که سی» و مه عنای «بمژبینه» و «ده مرم» دا جو ره تیا قیکی ناسک هه یه.

(۲) «ما لا یغنی»: کاری بی که لک. «بوالوقت»: خاوه ن کات. دا: تا.

واته: هه موو کاتم له کاری هیچ و پووچدا به سه ر چوو، به جو ری که کاتی نه وه شم نه ماوه ته نانه ت تیا بمرم، بزیه ده بی داوای که میک کات له خاوه ن کاتیک بکه م که خوا به، بمدا تی تا تیدا بمرم.

(۳) غه فلهت زه ده: ئه وه ی تووشی ده ردی بی ئا گایی و له بیر جو ونه وه بوویئ. ده ور «ی سیه م»: له ئیستیلاحی زانایانی عیلمی که لامدا ئه وه یه په یدا بوونی شتیک به سرا بی به په یدا بوونی شتیک تره وه که په یدا بوونی ئه ویش به سرا بی به په یدا بوونی ئه مه وه که ئه مه ش هه رگیز نابئ. ئهم مه سته له یه له عیلمی که لامدا ده کرئ به به لگه بو پیوستی بوونی خودا.

واته: مه رگ ده وری داوم ده لی: واده ی ئه وه هاتوو ه سه رده می ژبانی خو ت به دوایی هاتوو دا بنیت و گیانت به ده ی به ده سته وه. که چی من تازه واده زانم سه ره تای ژبانمه و خه ریکی مه سته له ی ده ورم که فه قئ له سه ره تای خو ئند نیاندا ده ی خو ئن.

(۴) مه به سته له وه یه توانای بیر کر دنه وه م له هیچ نه ماوه، له و کاتم نه بی که تیا ده ژیم.

له پئی که وتووم و نه فسم بۆ ههوا ده شنی وه کوو مندال
 له بهر پیری سهرم خۆی ناگریت و تازه پئی ده گرم^(۵)
 چیه سووچ و گوناھی؟ بۆچی ده یکاته جه زاخانه؟
 له قهبر هه لکهن، هه تا رۆژی جه زا ده عوا چیه قه برم^(۶)
 سبه ینی «يُحْشَرُ الْمَرْءُ»، براهه ل فرسه ته نه مپو
 ته به پرا بن له من، با کهس نه بی حه شری له گه ل حه شرم^(۷)
 له من نازانم ئیتر نه فسی به دخوو چی ده وی «مه حوی»
 که به دکردار و به دره فتار و به دئه فکار و به د ته ورم^(۸)

(۵) واته: له بهر پیری و نه خووشی په کم که وتوو و له پئی که وتووم، که چی نه فسم وه کوو مندال به دم ئاره زوو وه ده شنی... له بهر پیری سهرم بۆ راگیر ناکرئی، که چی له رووی نه فس و ئاره زوو وه ده لئی تازه پئی ده گرم و سه ره تای ژبانمه.

(۶) واته: ئه وه نده گونا هبارم، قه بره کم تا رۆژی قیامت هه ر شکات ده کا له ده ست قه بر هه لکهن که وا کردی به جیگای سزادانی من و منی تی خست. نازانم ئه و قه بره به دبخته چی کردبو و گوناھی چی بو و قه بر هه لکهن کردی به جیگه ی من و ئازار و سزای منی برده ئه وی.

(۷) ته به پرا: بی به ری.

واته: سبه ینی رۆژی زیندوو کردنه وه ی مردووانه و هه ر کهس له گه ل دۆست و براده ری خۆی ده برئی بۆ حیساب وه ک پیغه مبه ر (د.خ) فه رمو به تی: «يُحْشَرُ الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ» واته: هه ر کهس له گه ل دۆستی خۆی حه شری ده کرئی. جا ئه ی براده ره کانم، له بهر ئه وه که من زۆر تاوانبارم و بۆ ئه وه ی کهس به تاوانی من گرفتار نه بی، تا هه لتان له کیس نه چوو ه پاکانه م لی بکه ن و لیم جوئی ببنه وه.

(۸) ئه وه هه له یه که هه ندی کهس وشه ی «به دئه فکار» به «به دئه فکار» ده خو ئننه وه، چونکه ئه گه ر «ئه فگار» بوایه «به د» ی نه ده ویست له بهر ئه وه که «ئه فگار» واته نه خووش و بریندار. جگه له وه که «ئه فگار» بۆ ئه م شو ئنه ده ست نادا.

مه گهر بهر مه وجی به حری ره حمه تم خا وه سفی سه تتاری
 وه گهرنا زه حمه ته پا بوونه وه م، نامومکینه سه ترم^(۹)

- ۶ -

ئهوی دلدار و دولبه رمه ئهوا ده پروا له بهر چاوم
 به دوویا بوچی دل نه تویته وه نه پروا له بهر چاوم^(۱)
 خه ریکی حیفزی «حزب البحر» ه یار، نه لبه ت به فکریکه
 خودا حیفزی بکا، باقل قه ده م دینیته سه ر چاوم^(۲)
 بریقه ی بهرقی جیلوه ی کئی جه لابه خشی بینایمه
 که قورسی ئافتاب و مه ه وه کوو ته م دیته بهر چاوم^(۳)
 له کن پشکووتنی غونچه ی ده می، وه ک گول، سه راسه ر گویم
 گولی روخساری ده رخا، نیرگس ئاسا سه ربه سه ر چاوم^(۴)

(۹) سه تتاری: سه تتاری خوا، گونا ه پۆشی خوا. پا بوونه وه: پاک بوونه وه. سه تر: داپۆشین.

- ۶ -

(۱) ده پروا له بهر چاوم: له بهر چاوم ون ده بی. نه پروا له بهر چاوم: به چاوما نه یه ته خوار.
 (۲) «حزب البحر»: دو عایه که له کتیبی «دلایل الخیرات» دا له چاپ دراوه که هه مووی
 پارانه وه یه له خوا و سه لا واته له سه ر پیغه مه ر (د.خ).
 واته: یار خه ریکی له بهر کردنی دو عای «حزب البحر» ه، خوا ناگاداری بی، ره نگیی نیازی
 وابی یته سه ر ده ریای فرمیسی چاوم و بزیه ئه و دو عایه له بهر ده کا نه وه ک بخنکی.
 له به کاره یئانی وشه ی «حیفزی» دا به دوو مه عنای جیا ورده کاریه کی جوان هه یه.
 خۆیشیان جیناسی ته و او یان له ئیواندایه.
 (۳) واته: ئاخۆ بریقه ی برووسکه ی جیلوه ی کئی چاوی وا رووناک کردوومه ته وه، رووناکی
 رۆژ و مانگم لا وه ک ته م لئ هاتووه؟
 (۴) سه ربه سه ر: سه رانه ر، سه رتاسه ر، هه مووی.

دهبئ حورمهت بگیری جئ نه زرگه ی حه زره تی یاره
 که ناکا دم به دم توفانی دم زیر و زهر چاوم^(۵)
 به شوخی دین و دلمی دا به تاراج، نیسته وهك سوئی
 به سه بچه ی نهشکه وه هاتوته سهر ته رکی نه زهر چاوم^(۶)
 سه با کوحلی غوباری ری که سیک ییسه دی «مه حوی»
 به بی حکمهت نیسه ده فری له نیوار یوه گهر چاوم^(۷)

واته: که غونچه ی ده می یار ده پشکوی و قسه یه ک ده کا، هموو گیانم وهك گول ده کرتته وه و
 ده بی به گوی بویستی نهو قسه یه. که گولی رو خسارشی دهرده خا، هموو گیانم ده بی به
 چاو و وهك نیترگس مهستی ته ماشا کردنی ده بی.

(۵) نه زرگه: نه زهرگه، نهو شوئانه ی که پیاوانی خودا تیا یاندا دانیشتون و نیستا وهك
 شوینکی پیروز ته ماشایان ده کری. بویه وای پی ده لین چونکه نهو پیاوی خودایه به چاوئکی
 تاییه تی ته ماشای نهو شوینه ی کردوه و بهر سهرنجی پیروزی خوئی خستوه. ده شگونجی
 له «نزل گه» وه هاتبی واته تیا دابه زیوه و تیا حه ساوه ته وه. دم به دم: جار له دوای جار. دم:
 خوین. زیر و زهر: سهره و ژیر.

واته: بویه لافاوی خوین که جار له دوای جار له چاومه وه ده روا، چاوم سهره و ژیر ناکا و
 نایبا، چونکه نه زهرگه ی یاره و شیوه ی نهوی تیا جیگیر بووه و بووه به شوینکی پیروز خهك
 رووی تی ده کهن. ههر له بهر نه وهش ده بی قه دری بگیری و به چاوی ریزه وه ته ماشای بکری.
 باوه ریکی میلی له کوردستاندا هه یه که وا لافا شوینی پیروز نابا و هه وره برووسکه لی
 نادا و به لکوو به بهر که تی نه وه شوینی تری ده ورو پشتیشی له نافت و به لا دور ده بن.
 مه حوی له م به یته یدا ئیشارهت بو نهو باوه ره میلییه ده کا.
 (۶) تاراج: تالان. سه بچه: ته زیخ.

واته: وهختی خوی چاوم به شوخی و بی ترس، دین و دلمی دا به تالان نه وه نده سه بری
 یاری کرد. نیستایش ته زیخیکی له دلوی فرمیسك هونیوه ته وه و خوی کردوه به سوئی
 تویه کار و ده به وی ئیتر ته ماشای یار نه کا. مه بهستی له وه یه نه وه نده گریاه کویر بووه.
 (۷) کوحل «کحل»: کله. غوبار: تۆز.

-۷-

به پیر ئەو ماھهوه چووم و به سەر چووم

پەری بوو، ئەو نەبوو، شەو بوو، بەسەر چووم^(۱)

تەلێ نیرگسەم و باغی حیرەتم پی

بە فەرھات و وە کووگول زوو بەسەر چووم^(۲)

گلە ی پیشم لەسەر سەر ھەم بوو ھەم بار

کە دی من دولبەرم ھات و بە سەر چووم^(۳)

واتە: لە خۆزایی نیه و لە ئیوارەو چاوم دەفرێ؛ ئاخۆ بای بەیانی تۆزی رینگای چ
دۆستیکێ ھەلگرتبێ و ھینایتی وەك کله بیکاتە چاوم.

لە ئەفسانە ی کوردیدا ھەبە ئەو ھ ی چاوی بفرێ میوانیکێ خۆشەوستی دی.

-۷-

(۱) واتە: لە جیاتی پی بە سەر بە پیری ئەو یارە وەك مانگ جوانەو چووم، کەچی دەرکەوت
ئەو نەبوو، پەری بوو و لەبەر ئەو کە شەو بوو من بە ھەل چووبووم. مەبەستی لە ھینانی ناوی
«پەری» و «شەو» ئەو ھەبە ئەگەر پەری نەبوایە دەبینراو، ئەگەر ئەو بوایە شەویش بوایە دنیا ی
زۆشن دەکرەو ھە چونکە ئەو وەك مانگ وایە.

(۲) باغی حیرەت: ئەو باخە ی کە ھەموو کەسی تیا سەر سام دە پی. مەبەستی لێی دنیا ھە.
واتە: من تاقە تەلێ نیرگسیکم، کەچی دنیا م ھەموو پی پر بوو لە فەر و بەرە کەت. بەلام
بەداخو ھە ئەو نەندە نەمامەو ھ و وەك گول زوو بەسەر چووم و فەوتام.

(۳) واتە: کە پی م دیتی لە جیاتی ئەو ھ ی بەو برۆ م بە پیری یارەو ھ، لەسەر سەر چووم، گلە یی
لێ کردم و وتی: بۆ منت بە کار نە ھینا؟ ئەو شان و شکۆ ی بە کار ھینانە ی لە بە پیری یارەو ھ
چووندا بۆ خۆ ی دەو ھست. گلە یی ئەو ھ ی بوو بە بار بەسەر سەر مەو ھ.

لە کۆ کردنەو ھ ی ھەر سی «سەر» دا وشە ئاراییە کی جوان و لە نیتوان «پی» و «سەر» دا
تە ناسوب ھە ھە.

دەزانم بەادیەى عیشقە خەتەرنەك
 كەچى ھەر چووم، ئەگەر مام و ئەگەر چووم^(۴)
 لە حینی نەزعی رۆحا، رۆحی عاشق
 وتی: ئۆخەى لە میحنەت خانە دەرچووم^(۵)
 بە ئۆغر کردنی من بوومە قەقنەس
 كە ئەو چوو بۆ سەفەر، من بۆ سەقەر چووم^(۶)
 وتی: قەت وا مەیه، من واو ھەر دیم
 نەھات ئەو وا قەت و من واو ھەر چووم^(۷)
 شوكر موورم بووہ پامالی میری
 بەبئی نامی ژيام و ناموہر چووم^(۸)
 غەمی قاتیلە «مەحوی»! مونفەعیل ما
 لە حەشرا کفنی خویناوی بە بەر چووم^(۹)

- (۴) واتە: دەزانم بیابانی دلداری بیابانگی پر مەترسییە و لەوانەیه دلداری سەری لی دەرنەکا.
 لە گەل ئەو شەدا ھەر گرتە بەر، بێ ئەوێ گوی بدەمە ئەو بەگەر پەمە داوایا لە ناو بچم.
 (۵) حین: کات. نەزعی رۆح: گیان کیشان. میحنەت خانە: مالی پر لە مەیتەت، مەبەست لە
 لەشی ئادەمیزاد یا خود دنیا یە.
 (۶) قەقنەس: دەلین پەلەو وەرکە ئەو نەدە دەفری و بەرز دەبیتەو تەینی خۆر دەیسووتینی و
 دادە کەوئ. سەقەر: دۆزەخ، مەبەست ناگری دووریە.
 (۷) واتە: یار پیتی وتم: تۆ مەیه بەلای منەو. من ئاخیری ھەر دیم بۆلای تۆ. کەچی ئەو ھەر
 نەھات و من ھەر چووم بەلایەو.
 (۸) موور: میروولە. پامال: سواو لە ژر پیندا. ناموہر: ناودار.
 واتە: لە سایەى خواوہ میروولەى لەشی بێ ھیز و ناتەوان و لاوازم بوو بە ژر پیتی میرنکەوہ
 کە یارمە. بەھۆی ئەوہوہ منی لە ژیاندا وەك میروولە نەناسراو و بێ ناو و نیشان، بە ناوبانگیکی
 زۆر وە لە دنیا دەرچووم، چونکە خەلک وتیان یار کوشتی.
 (۹) مونفەعیل: شیواو.

- ۸ -

له باسی مهینهت و دهردی دهروونی بۆیه دەم نادهم
 له خویناوی دلّی پر غەم که سینەم مەوج ئەدا تا دەم^(۱)
 غەم دیتّی که بۆ وەك کۆدەك ئاگر بەردەمە کاغەز
 لەبۆ نووسینی غەمنامە ی دلّم هەرگا قەلەم دادەم^(۲)
 هەلە پارانەو ئەمرۆ، زوبان و دلّ له کارایە
 زوبان ئاوەر که بەستە زمانە سبەحەینّی که قووچا دەم^(۳)

﴿﴾

واتە: خەمی خۆم نیه که یار دەمکوژئ، خەمی ئەو مە که به بەرگی خویناوی مەو له
 رۆژی حەشردا به بەردەمیدا دەرۆم، دەمناسیتەو و دەپەشۆکئ و ترسی لئ پرسینەو هی لئ
 دەنیشئ.

- ۸ -

(۱) واتە: بۆیه دەم له باسی مهینهت و دهردی دهروون نادهم و لئ نادویم، چونکه له سینەمەو
 تا دەم له خویناوی دلّی پر خەم شەپۆل دەدا و دەم گیارا و هیچم پئ ناگوترئ.
 (۲) کۆدەك: کوودەك، منال. هەرگا: هەرگا، هەرکاتئ.
 واتە: هەرچەند قەلەم دادەدەم و کاغەز دینم نامەت بۆ بنووسم، ئاگری سۆزی دلّم گر
 بەردەداتە کاغەزە که و دەیسووتئ. خەلک تئ ناگەن مەسەلە چیه، وادەزانن خۆم وەك منالان
 کاغەز دەسووتئ. لەبەر ئەو خەفەت دام دەگری و دەلیم بۆ کارئ بکەم خەلک وام لئ
 تئ بگەن... بۆیه هەموو جارئ هەر که نیازی نووسینی نامەم به دلّدا دئ، بەرلەو هی دەستی پئ
 بکەم پەشیمان دەبمەو.

(۳) زوبان ئاوەر: زۆر بلّی و قسە زۆرکەر. بەستە زمان: زمان بەستراو، بئ دەسەلات.
 واتە: تا زوبان و دلّ له کاردایه، هەل له کيس مەدە هەندیک له خوا پارێرەو. سبەینئ که
 مردیت و دەمت بەسترا، کام کهس زۆر قسە زۆرکەر بئ زوبانی دەبەستری و هیچی پئ ناوترئ.
 دلّ: له نوسخە ی ئەسلدا «دەم»، بەلام له هەموو نوسخە کانی تردا کراو به «دلّ». وادیارە
 شاعیر خۆی وای لئ کردووە، بەلام ئەو نوسخە ی یە کە مە دیار نیه که ئەو دەستکاری کردووە.

به حهق هه حهق، به ناحهق ناحهقم وتووه له روژی بووم
 وه کوو مه نسوور نه گهر بيشمکوژن ناکه له حهق لادهم^(۴)
 بلا گول تاته شی تی بهر بیی، په روانه بی بولبول
 ده بی ههر بجمه باغ و رازی دل شه میکی بهر با دهم^(۵)
 سبهینی وهرنه سهیری کوشتنم وادهم چهها داوه
 له سهه وادهی دروی نه و نادهم ئیتر واده، قهت نادهم^(۶)
 وتم: گهر حالی «مه حوی» تی بگهی ره بهم حهده ناکه ی
 وتی: نه و تی نه گه یوه، من په ریم و نه و بهنی ئادهم^(۷)

(۴) له روژی بووم: له و روژه وه که هاتوومه ته دنیاوه.

(۵) بلا: یا بلا، وشه یه که له زاراوه ی کرمانجی سهروو، له مه ویش له زاراوه ی کرمانجی
 خوارووشدا به کاره پیراوه، به مه عنا: ده سا، با، چش... تاته ش: ناگر. شه میکی: شه مته یه کی،
 توژنکی.

واته: من ده ست بهر دار نابم، ده بی بجمه ناو باخ و که میک له رازی دهروونی خووم بدهم به
 با، هه رچه ند له سوژی نه و رازی دهروونه م گولیش ناگری تی بهر بیی و بولبول وهک په روانه به
 دهوری گولدا بسووتی، چش با بسووتین...
 له کوژ کردنه وهی «گول» و «تاته شی» دا ئیشاره تیکی ناسکیش کراوه بو «گول تاته شی» که
 جزره گولیکه.

(۶) چهها: چهندهها، زور. نادهم «ی دواپی»: ناوهخت.

واته: له سهه وادهی دروی یار که وتی ده تکرۆم، گه لی جار وادهم به خه لک داوه و پیم
 وتوون سبهینی وهرنه سهیری کوشتنم. به لام ئیستا چونکه بووم ده رکه وتووه که یار قسه ی خزی
 ناباته سهه و راست ناکا، ئیتر هه رگیز وادهی ناوهخت نادهم.
 نادهم «ی یه کهم» (ن): نادیم. نادیم: په شیمان.
 (۷) ره م: را، هه لاتن.

واته: ... یار له وه لامدا وتی: له بهر نه وه نیه که شاره زای حالی مه حوی نیم، بویه خوومی لی
 نزیک ناکه مهوه، به لکوو له بهر نه وه یه که من په ریم و نه و ئاده میزاده و ئاده میزادیش په ری
 نابینی.

- ۹ -

ئەسیر و سەیدی قەیدی کەید و شەیدی نەفسی ئەممارەم
 لە دەست ئەم مارە بەدچارە، چیه چارم، خودا چارەم!^(۱)
 لە حەفتا تەبیرەیم و حەفتە بەک بو دین و بو دنیا
 بە کاری خۆم و کاری کەس نەهاتم، وهی چ بیکارەم!^(۲)
 چ خۆش وەقتی بوو ئەو وەقتەم لە گۆشەیی بێ کەسیدا بووم
 وەکوو هایم لە دەشتی ناکەسیدا ئیستە ئاوارەم!^(۳)
 بە ناخوون سوورەتی یارم لە سەفحەیی سینە نووسیوه
 لە حەشرا وەقتی نەشری نامە کردن، منم و سپیارەم!^(۴)

- ۹ -

(۱) سەید: ئیچیر. قەید: کۆت و زنجیر. کەید و شەید: فیل و فر. نەفسی ئەممارە: نەفسی داوای خراپە کەر، ئیشارەتە بو ئایەتی: ﴿إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾ واتە: نەفس فەرمانی خراپە کردن دەدا بە ئادەمیزاد.
 لە کۆ کردنەوی «سەید» و «قەید» و «کەید» و «شەید» و، «چار» و «چارە» و، «ئەممارە» و «ئەممارە» دا کۆمەڵی وشە ئارایی هەیه.
 (۲) مەبەستی لەو یه بنیادەم دەبی بو کاروباری دین بە کەلکی خۆی و بو کاروباری دنیا بە کەلکی خەلک بیئت.
 (۳) خۆش وەقتی: کاتیکی خۆش. هایم: کەسی سەری خۆی هەلگرتی.
 واتە: ئەو کاتە کاتیکی چەند خۆش بوو کە لە کونجی بێ کەسیدا کە و تبووم و نە باوکم هەبوو و نە دایک و هیشتا نەهاتبوومە دنیاو. بەلام ئیستا لە بیابانی خراپە کاریدا ئاوارە بووم و سەری خۆم هەلگرتوو.
 دەشتی (ن): چۆلی.
 (۴) سپیارە، «سی پاره»: کتیب. ئەسلە کە ی بە مەعنای قورئان بووه، چونکە سپیارە واتە سی پارچە و قورئانیش سی بەشە.

سه‌راپامی بهر ئەشکه‌نجە‌ی عوقوبەت گرتوو بە دەوران
 لە بەر بێ دەستیە و تێدە‌گەن خە‌لقی که بیچارەم^(۵)
 لە جە‌ی‌مدا ئە‌گەر یە‌ک پارە شک نابەم، چ پەروامە
 خودا‌گەر قابیلی دێ‌بم هە‌تا سەر جە‌یبی سە‌د پارەم^(۶)
 نە شە‌یتان و نە دە‌وران و نە خ‌زما‌نم بە من ناکەن
 ئە‌وی نە‌فسی خە‌سیس «مە‌حویا» کردوو بە دە‌ربارە‌م^(۷)

له قورئان و حە‌دیسە هە‌بە‌کە‌وا له‌و دنیا هە‌رکە‌س نامە‌ی کردە‌وه‌ی خۆ‌ی دە‌درێ‌تە دە‌ستی تا
 پیشانی ب‌دا. مە‌حویش دە‌لی: من بە ناخوون سنگی خۆ‌م لە‌ت لە‌ت کردوو و وێ‌نە‌ی یارم
 لە‌سەر تە‌خته‌کە‌ی کێ‌شاوه. جا که له‌ قیامە‌تدا هە‌رکە‌س نامە‌ی کردە‌وه‌ی خۆ‌ی کردە‌وه، منیش
 سپارە‌ی تە‌ختی سینە‌م پیشان دە‌دە‌م و بە‌و نامە‌یە‌وه دە‌چمە‌ مە‌یدانی مە‌حشەرە‌وه، دە‌لێ‌م
 ئە‌مانە نامە‌ی کردارمە له‌ دنیا‌دا.

(۵) عوقوبەت: سزا. دە‌وران: گە‌ردوون. بیچارە: هیچ لە‌ دە‌ست نە‌هاتوو.

واتە: چە‌رخێ زە‌مانە سە‌رتاپامی داوه‌تە بە‌ر ئازاری سزا و دە‌سە‌لاتی نە‌هێشتووم. ئێ‌سته که
 خراپە ناکە‌م، ه‌ی ئە‌وه نیه که ئاده‌میزادێ‌کی چاکم، ه‌ی ئە‌وه‌یه دە‌ستم بە‌سراوه و دە‌سە‌لاتم نیه.
 (۶) جە‌یب «ی یە‌کە‌م»: گێ‌رفان. جە‌یب «ی دوو‌هە‌م»: بە‌رۆ‌ک.

واتە: مە‌بە‌ستم نیه گێ‌رفانم پوولێ‌کی تیا نە‌بێ، مادە‌م خوا ئە‌م سینە‌ی بە‌ دە‌ردی عیشق سە‌د
 پارچە بووه‌م تا سەر بێ ره‌وا بێ‌تی.

له بە‌کارهێ‌نانی وشە‌ی «جە‌یب» و «پارە» دا بە‌ دوو مە‌عنای جیا‌واز وشە‌ ئاراییه‌کی جوان
 هە‌یه.

(۷) واتە: ئە‌و دە‌رد و بە‌لایه‌ی که نە‌فسی سووکی خۆ‌م بە‌سە‌ری‌دا هێ‌ناوم، نە شە‌یتان و نە
 زە‌مانە و نە خ‌زمی خراپ که‌سیان بە‌سە‌ریان نە‌هێ‌ناوم و پێ‌یان نە‌کردووم.

- ۱۰ -

به نووری باده که شفی زولمه تی ته قوا نه که م، چ بکه م!
 به شه معیکی و هها چاری شه ویکی وا نه که م، چ بکه م!^(۱)
 له خه زنه ی دلما هه رچی هه یه، هه ر داغی سه و دایه
 ده سا تم نه قده ده ردی عیشقی پی سه و دا نه که م، چ بکه م!^(۲)
 له گه ل دهستی مه لاری ناکه وی زونناری زولفی یار
 وه کوو «شیخ» ئیختیاری مه زه بی «ته رسا» نه که م، چ بکه م!^(۳)
 له ری ئه و شوخه دا خو م کرده خاک و پی نه نا پیما
 ده سا خاکی هه موو عالم به سه ر خو ما نه که م، چ بکه م!^(۴)

- ۱۰ -

(۱) باده: مه ی. ته قوا: له خواترسان.

واته: چارم چیه نه گه ر به تیشکی شه رابی عیشقی راسته قینه، تاریکایی وشکه سو فیه تی له
 دل ده رنه که م و به شه و قی مومی ئه و عیشقه شه وی به نده گی نادلسوزانه روشن نه که مه وه.

(۲) سه و دا «ی یه که م»: ده ردی عیشق. نه قده: نه ختینه. سه و دا «ی دو وه م»: مامه له.

واته: گه نجینه ی دل تم ته نها جینگه داخی خری ده ردی عیشقی بیوه یه و نه گه ر به نه ختینه ی
 تم داخه خپرا نه ئه وه نده ی تر ده ردی عیشق بۆ خو م نه کر م، چی بکه م؟! مه بهستی له وه یه
 قازانجی له وه دایه هه ر خه ریکی ئال و و ئلی دل داری بی.

(۳) زوننار: ئه و پشتینه یه جار ان مه سیحیه کان له پشتیان ده به ست بۆ ئه وه ی له موسولمانان
 جو ئ بکر تنه وه. شیخ: شیخی سه نعان که ده لئین موسولمانیکی خوا به رست بووه دلی له کچه
 مه سیحیه ک چوو و له پیناوی ئه و خو شه و بستیه یدا چوو ته سه ر ئاینی ئه و کچه. ته رسا:
 ره به ن، مه سیحی.

واته: زولفی یار وه ک زونناری مه سیحیان وایه و به دهستی مه لای موسولماندا ناپیچری.
 له بهر ئه وه ناچارم وه ک شیخی سه نعان بجمه سه ر پی ره وی مه سیحی تا ئه و زولفم ده ستگیر
 بی.

(۴) له م به یته دا به راوردیکی جوان و تیا قنکی مه عته وی زور ورد له نیوان بوون به خاک و پی
 پیا نه نان له لایه که وه و، خاکی هه موو جیهان به سه ردا کردندا هه یه له لایه کی تره وه.

دەمیکە شاری پر شۆری مەحەبەت مات و خامۆشە
 بە قانونی تەجەننۆن شۆرشى ئینشا نە کەم، چ بکەم! (۵)
 لە چاوا نم نەما بۆ گریه، نۆبەى سەجدە بەردەرە
 سیا سالم نەبارە، نوێزى ئیستیسقا نە کەم، چ بکەم! (۶)
 لەسەر تۆم دوشمنە دنیا، قەزیەم «مانع الجَمع»
 کە تەرکی تۆ نە کەم، تەرکی ھەموو دنیا نە کەم، چ بکەم! (۷)

(۵) تەجەننۆن: خۆ شىت کردن. ئینشا: دامەزراندن.

مەبەستى لەو ھەوێ دەلدار شىتە و شىت ھەرچى بکا تە کلفى لەسەر نە.

(۶) نم: تەپایی. گریه: گریان. بەردەر: بەردەرگا. سیا سال: وشکە سال. نەبار: بى باران.

ئىستیسقا: داواى باران بارین لە خوا. نوێزى ئىستیسقا: نوێزە بارانە.

واتە: ئەو ھەندە گریام چاوم تەپایی تیا نەما تا بە دەم گریانەو ھەبیتە خوار، لەبەر ئەو ھەبى سوجدە لەبەر دەرگای یاردا بەرم تا دلێ یم بسوتى و بەزەبى پیامدا یتەو، وەك چۆن لە سالى بى باراناکە باران لە ئاسمانەو نەھاتە خوار، دەبى خەلك سەر بىنە زەوى و نوێزە بارانە بکەن بۆ خوا تا بەزەبى پیاواندا یتەو و بارانیان بۆ بیارن.

لەوانە ھەبەستى مەحوى ئەو ھەبى بلێ ئەو ھەندە گریام یار ھەر خۆبى پیشان نەدام و منیش لەداخا کوێرایم داھات و فرمىسك لە چاوم برا. ئىستا دەبى سوجدە بەرم بەر خاکی بەرى پى و بە چاویدا بەنم تا چاك یتەو، یا تا خۆم پیشان بداو منیش لە خۆشیاندا چاوم چاك یتەو و فرمىسكى شادمانى برپۆزى، وەك چۆن خەلكى نوێزە بارانە بۆ خوا دەکەن و سەرى بۆ دەخەنە سەر زەوى تا بەزەبى پیاواندا یتەو و بارانیان لە سەرەو بۆ بیارن.

(۷) «مانع الجَمع»: مەتیقیە کان دەلێن جیایی لە نیوان دوو شتدا یەکیکە لە سى جۆر. جۆرێکیان پى دەلێن «حەقیقە» کە ئەو ھەتە نابى ھەردوو شتە کە ییکەو ھەبى و نابى ھیچیشیان نەبى، بەلکۆ دەبى یەکیکیان بى و یەکیکیان نەبى، وەك ئەمە کە ژمارە یا تاقە یا جووت. جۆرێکی تریشیان پى دەلێن «مانع الخلو» کە ئەو ھەتە نابى ھیچیان نەبى، ئیتر با ھەردوکیان بى وەك ئەو کە پیاو و ژنیک ییکەو ھەبى بژین نابى ھیچکامیان دەرامەتێکی نەبى، ئیتر با ھەردوکیان بى. ئەو جۆرە کەشیان پى دەلێن «مانع الجَمع» وەك ئەمە کە مەحوى لەم

به جی ماوم له یاران، نابه جی ماوم، نه جهل! زوو به
 به مردن له م قوسووری ژینه ئیستیعفا نه کهم، چ بکه م! (۸)
 نهوا له یلا به روژی حه شر نه دا واده ی لبقا «مه حوی»!
 هه تا قامی قیامت، ئاه و واوه یلا نه کهم، چ بکه م! (۹)

به یته دا به دوسته که ی ده لئ هه موو دنیا م له سه ر تو له گه ل بووه به دوژمن و مه سه له ی دوستی
 من له گه ل تو و له گه ل نه م دنیا به هه موو مه سه له به کی «مانعة الجمع»، چونکه ناتوانم دوستی
 تویش بم و دوستی هه موو نه م عاله مه یش بم و؛ ماده م نامه وی ده ست له تو هه لگرم، ناچارم
 ده بی ده ست له دنیا و چی له دنیا دایه له تو به ولاره هه موو هه لگرم، هه رچه ند نه گه ر به وی
 ده توانی ده ست له هه ردوکیان هه لگرتی به پینی ئوسوولی قه زیبه ی «مانعة الجمع»، به لام نه و
 لیره دا نه و سه ره ی «مانعة الجمع» ی مه به ست نه.

له نوسخه یه کدا له جیاتنی «نه کهم» نووسراوه «بکه م». به م پیه یش ده توانین مه عنای به یته که
 راست که یه وه و بلین ده لئ: ماده م من ده ست له تو هه لگرت، ئیتر که سی ترم بو چیه و کئی بی
 لای من له تو نازدار تر بی و چون ده بی ده ستبه رداری نه وانیش نه بم. نه م مه عنایه هه رچه ند
 ده گونجی، به لام دیاره بو ئیره ده ست نادا و له گه ل مه به ستی ئیره ناکه وئته یه ک. بو یه وادیاره
 هه له ی نووسیاره، قه له می خوارگر تووه و نوخته ی نوونی کردووه به هی بی...

(۸) نابه جی: ناشایان. قوسوور: ناته واوی. کۆشک. ئیستیعفا: داوای ده ست لی هه لگرتن.
 واته: یاران هه موو کۆچیان کرد و ته نها هه ر من به ناشایان له شوینی ناشایاندا ماومه ته وه.
 ده سا نه ی مه رگ، زووکه وه ره سه رم گیانم بکیشه، من ناچارم ده ست له م کرده وه ی نابه جیه
 هه لگرم که نه وه ته له ناته واوی ژیندا یا له کۆشک و باله خانه ی ژیندا ماومه ته وه.

زۆر رتی تینده چی نه م به یته ی مه حوی که وشه ی «یاران» و «قوسوور» و «ئیستیعفا» ی
 تیندایه، له ژنر ته ئیسیری رووداوئکی سیاسی نه و سه رده مه دا به م جوژه و ترابی.
 (۹) قامی قیامت: به ریا بوونی روژی قیامت.

واته: یار ده لئ له روژی حه شر دا دیمه لات و پیت ده گه م. سا توخوا ماده م نه و واده ی وا
 دوورم بو دابنی، من له وه زیاتر چارم چیه که هه ر له ئیستاوه تا روژی قیامت هه ر شین و
 واوه یلا بکه م و هه ناسه هه ل بکیشم!

له تیوان «له یلا» و «واوه یلا» دا وشه ئاراییه کی جوان هه یه.

- ۱۱ -

بییی، یا نه بییی، من داد و بی دادی ده که م
 گوئی بداتی، یا نه داتی، ئاه و فهریادی ده که م^(۱)
 حه ققی ئیخلاسه به جی هینانی ئادابی خولوس
 پی بزانی، یا نه زانی، من به دل یادی ده که م^(۲)
 بیستونوی عیشقی شیرینک ئهوا هاتوته پیش
 گهر له حه ق بیم و نه یه م، ته قلیدی فهرادی ده که م^(۳)
 ئاوی تیغی وه فقی ههر توشنه له بیکه، من نه بی
 کارگر بی، یا نه بی، له م مه زله مه دادی ده که م^(۴)

- ۱۱ -

(۱) بییی: بییی.
 مه بهستی له وه یه هه لوستی یار هه رچون بی، ئه م ئه رکی سه رشانی دلدار هه ر به جی دینی
 و پیوستیه کانی خوی جی به جی ده کا.
 (۲) خولوس: ئه وه ته له یار به ولاره که ست له دلدا نه بی.
 (۳) واته: وه ک چون به هوی عیشقی شیرینه وه ئه رکی تاشینی شاخی بیستون که وته ئه ستوی
 فهراد، منیش به هوی عیشقی یاره وه، ئه رکیکی وام که وتووته سه رشان و ئه گهر له توانامدا
 بی یا له توانامدا نه بی چاولیگه ریه کی فهراد هه ر ده که م و شان ده ده مه بهر ئه و ئه رکه ی
 هاتووته پیشم، جا بزانه له عۆده ی دیم یا نایه م.
 (۴) توشنه له ب: لیو تینوو. کارگر: کاری. مه زله مه: ستم.
 واته: هه ر دلدارک لیوی به ئاوی ده می تیغی ئه و یاره تینوو بی، گورج ئاواته که ی دینیه
 دی و لیوی به و ئاوه تهر ده کا و ده یکوژی، من نه بی که له که یه که وه چاوه پروانه م و هیچ دیار نیه.
 بۆیه ناچارم شکاتیک له ده ست ئه م بی دادیه بکه م که له گه لم ده کری، جا خواه یار گوئی بداتی
 یا گوئی نه داتی و شکاته که م سوو دمه ند بی یا نه.

دهرسی عیشقم هر له کن پهروانه یا بولبول بووه
 بیگه می، یا نه یگه می، هر مه شقی ئوستادی ده که م (۵)
 کوشتنی ئیسفهنندیاری نه فسه به سته ی رایسی پیر
 گهر مه ده دکا، یا نه کا، له و شاهه ئیمدادی ده که م (۶)
 به م نزیکانه له به رمه «مه حویا»! ریگیکسی دوور
 بیته ده ستم، یا نه یی، هر کوششی زادی ده که م (۷)

(۵) ئوستاد: مامؤستا.

واته: من هه میشه مه شقی دلداریم له سهر ده سته ی پهروانه و بولبولدا کردوو ه که نه ویان
 بیده نگ ده سووتی و نه میان هه میشه هر هاوار و ناله یه تی. جا خواه بگه مه پایه ی نه وان یا
 نه گه م، یا بگه م به یار یا نه گه م، ده بی هر له به ر سهر مه شقی مامؤستایه ک خه ریک بم و خۆم
 رایبیم.

(۶) ئیسفهنندیار: کورپی گوشتاسی پادشای که یانی که به فه رمانی باوکی چوو بۆ «زابول» بۆ
 نه وه ی رۆسته م به ند بکا، به لام له سهر ده سته ی رۆسته مدا کوژرا. مه ده د: یارمه تی. ئیمداد:
 داوای یارمه تی. را: راو ته گییر.

واته: کوشتنی نه فسی وه ک ئیسفهنندیار به ده سه لات و به دخوو له سهر راو ته گییری پیری
 ته ر یقه ت وه ستاوه و نه و ده توانی به کوشتی بدا یا نه یدا، وه ک چۆن کوشتنی ئیسفهنندیار له سهر
 راو ته گییری پیره زالی باوکی رۆسته م وه ستابوو. بۆیه من داوای یارمه تیه کی لی ده که م
 بۆ نه وه ی بتوانم نه فسم بیه ستمه وه و بیکوژم، ئیتر نه و خۆی ده زانی به فریامه وه دیت یا نایه ت.
 رایسی (ن): راهی.

(۷) ریگیکسی: ریگایه کی؛ مه به ست کۆچی مه رگه. زاد: تویشوو. مه به ست کرده وه ی چاکه یه.
 ئیشاره ته بۆ نایه تی: «إِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى» واته: خۆ له گونا ه پاراستن چاترین تویشوو ه بۆ
 سه فه ری نه و دنیا.

- ۱۲ -

تەرەب کەن، شوکر زۆری هیناوه غەم
 «تَوَقَّعْ زَوَالًا إِذَا قِيلَ تَمَّ»^(۱)
 بەس ئەمڕۆ بلی من سبەیی وا دەکەم
 هەموو «وا دەکەم» تە سبەیی «وا ندم»^(۲)
 زمانت کە ببری قسەت دئی بە کار
 قەلەم دادەدەم، پەندی خو دادەدەم^(۳)
 بەبئی جئی کەسئی بئی بکا غەبیەتم
 سەگی هارە، دئی دەمگەزئی پر بە دەم^(۴)

- ۱۲ -

(۱) واتە: شادمان بن وا شوکر خەم زۆری هیناوه و گەشتوو تە رادەیی ئەو پەری. هەر شتیکیش کە گەشتە رادەیی ئەو پەری، ئەو نیشانەیی تەواو بوونەتی و دەبئی چاوەروانی تەواو بوونی بکری. ئەمەیی مه حوی دەبلی شتیکی زانستیانه و راستە.
 (۲) واتە: بەس وابزانە هەموو شتیکت هەر لە دەستی خۆتدایە و کەم بلی سبەینی وا و دەکەم، چونکە ئەو خۆ بە خاوەن دەسەلات و خاوەن ئیختیار زاینەت دەبئی بەهۆی پەشیمان بوونەوهی سبەینیت کە قەدەر ربت لی دەگری و مەیدانی هەلسووران ت نادا.
 مەبەستی مه حوی ئەو یە هەموو کارئ بەستە یە بە خواستی خواوە و مرۆ لە راستیدا هیچ بە دەست نە.

دەتوانری «وا دەکەم» بە «وادە کەم» یش بخوێنریتەوه، واتە ئەو وادە و گەفتی کارە کە داووە.
 (۳) واتە: زمانی خۆت بیره و قسەیی هیچ و پوچ مەکە، تا قسەت کاربگەر بی، چونکە ئەو زمان بربنە وەك قەلەم دادان وایە بۆ قەلەم، چۆن قەلەم کە دابدەری باش دەنووسی و کە دانەدرئ باش نانووسی، بنیادەمیش کە زمانی خۆی لە وتنی شتی خراب گرت، وەك بریبیتی وایە و کە بریشی خراپەیی بۆ ناگوتری و چاکەیی گوناھبار نەبوونی بۆ دەمینیتەوه، ئەو هەش وەك ئەو وایە کە قەلەم دابدەری و باش بنووسی...

(۴) دیارە ئەم بەیتە ئیشارەتە بۆ یەکێ لە وگێر و گرافتانەیی هاتوونەتە رئی مه حوی لە سلیمانیدا، لەسەر دەستی ئەو بنەمالە و خیزانانەیی گەلی جار لە شیعریدا پلاری تی گرتوون.

له جسی مانهوه ترش و تالت ده کا
 تری بوو به سرکه، عهسهل بوو به سه م^(۵)
 زه عیفی منی کرده پووش، ئیسته کهش...
 له من هر ده کهن ئەم غهزالانه رهم^(۶)
 له کویا منی گرته بهر تیری ته عن
 ره قیب ئیشیه قه تللی سهیدی حهرهم^(۷)
 له شیوهت په شیوانی فورس و عهره ب
 له له هجهت خوروشانی رۆم و عه جه م^(۸)
 که له و به رده ره بووم به قایی نشین
 منم «مه حویا»! واریسی ته ختی جه م^(۹)

(۵) عهسهل: ههنگوین. سه م: زار.

له وانه به ئەم به یته نیشانهی بیزار بوونی مه حوی له ژبانی سلیمانی و پریاردانی چوونی بی
 بو شوئینکی که...

(۶) غه زال: ئاسک. رهم: راکردن.

واته: لاوازیم گه ییوه ته راده یه ک کردومی به پووش، تا ئەو یاراننه که وه ک ئاسک سل
 ده که نه وه لیم نه ترسن و بیته سه رم، که چی له گه ل ئەوه شدا هر لیم ده سله مینه وه و نایه ن.
 (۷) واته: به دکار له حوزووری یاردا دامیه بهر تیری تانه و توانج، بی ئەوه ی قه دری ئەو شوئنه
 بزانی. لئی ناگرم، پیشه ی خۆیه تی له حهره می که عبه ی یاردا دلدار نیچیر بکا، هه رچه ند راو
 کردن له حهره می که عبه دا حهرامه.

وشه ی «ره قیب» هه م فاعیلی «گرته» یشه و هه م موبته دای «ئیشیه» یشه...

(۸) واته: به هۆی دیتنی دیمه نی جواتته وه فارس و عهره ب هه موو شیوان و سه ربان لی
 تیک چوو و به هۆی گوفتاری شیرینته وه رۆم و عه جه م خوروشاون.

مه به ستی له وه به له هیه لایه ک هاوتات نیه.

(۹) واته: ئەگه ر بیه به ده رگاوانی ده رگای مالی یار، ئەوه به وه پری شان و شکو داده نیم بو
 خۆم و خۆم به میرات گری مولکی جه مشید ده زانه.

بووم به (ن): بوو به. به یی ئەم نوسخه یه ده بی به یته که هونه ری ئیلیفاتی تیدابی.

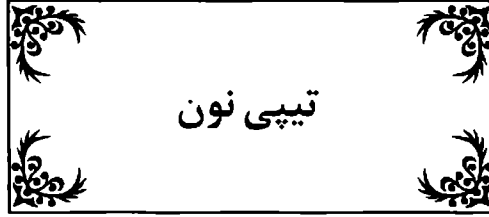

- ۱۳ -

غونچه دل بوونم له حه سره تلیوی تویه، غونچه دهم!
 غونچه که ی تو مەر شیفا دا غونچه که م، ئە ی غونچه که م! (۱)
 سینه چاکم وهك گول و دل پر له خوینم غونچه وهش
 بی گولی روخسار و غونچه ی لیوه که ت، قوربانی به م (۲)
 غولغولی بولبول له عیشقی گول نه بوو له م سوبحه دا
 شه عشه عه ی نه و غه بغه به که وتبووه سەر ئەم باغه هه م (۳)
 لاله بی لاله ی روخت «مه حوی»، وه کوو مورغی خه مۆش
 مەر به چاک سینه وهك گول شه رحی دووری کا، سه نه م (۴)

- ۱۳ -

ئەم پارچه شیعره له دیوانه چاپ کراوه که دا نیه.
 (۱) واته: ئە ی یاری دهم وهك خونچه گیراو که قسه به کت له دهم دهر نایه ت، من له داخی
 بیده نگی لیوی سووری تویه، دلّم وهك خونچه ی سوور گووشراوه ته به ک و خویناوی بووه و به
 وته به کی خونچه ی نه پشکووتووی دهمی تو نه بی خونچه ی دلی گووشراوی من چاک نایته وه.
 (۲) چاک: له ت. غونچه وهش: وهك خونچه.
 واته: هه ی به قوربانی گولی روخسار و خونچه ی لیوت بم، من بی ئەوان سینه م وهك گول
 کراوه به و دلّم وهك خونچه پر له خوین.
 (۳) غولغول: هه را. شه عشه عه: پرشنگ. غه بغه ب: گۆشتی ژیر چه ناکه.
 واته: بولبول که ئەم به یانییه که وتبووه هه را و ئاواز خویندن، وه نه بی به هوی عیشقی گوله وه
 بووی نه وه ی کرد بی، به لکوو به هوی نه وه وه بوو که تیشکی ژیر چه ناکه ی یار دابووی له باخیش...
 (۴) خه مۆش: کپ و بیده نگی.
 واته: بی لاله ی رووی تو، نازیز، مه حوی وهك بالدارکی کپ و بیده نگی وایه. بویه ئەم به ته
 بیده نگی که مه حوییه، مه گەر چه شنی گول به له ت له تی سینه ی بتوانی رازی دلیت بۆ لیک بداته وه.
 له ده سنووسه کانی به رده ستماندا له نیتوان ئەم به یته و به یته ییشوودا، جیگه ی به یته یکه به
 بۆشی ماوه ته وه. دیاره فه وتاوه. شیخ موحه ممه دی مه حویش نووسیویه زۆرمان هه ولدا،
 ده ستمان نه که وت.

تیپی نون

-۱-

وہك گۆل ھەموو دەمە دەرەوہم سەر بەسەر زوبان
 وەك غونچە بە دەروونی، دلی گۆل لەسەر زوبان^(۱)
 یەعنی: كە زیكری زاھیرم و فیکری باتینم
 ھەر وەسفی لیوتە بە ھەموو دەم، بە ھەر زوبان^(۲)
 ناوت دەبەم، دلم بە زوبانم ھەسەد دەبا
 یادت دەكەم، لەگەڵ دلەكەم دیتە شەر زوبان^(۳)
 دئی باسی دیشدەو و لەب و گوفتاری تۆ بكەم
 بادام و شەككەر و نوقلم دیتە بەر زوبان^(۴)
 ھەر ھەرفی كوشتنە كە دەمی پئی بپشكوی
 ئەم تووتییە بە خوونی پڑاوە مەگەر زوبان^(۵)

-۱-

- (۱) ھەموو دەمە: ھەمیشە.
 واتە: ھەمیشە دەرەوہی لەشم وەك گۆل كراوەتەوہ و سەرتاپای بووہ بە زوبان و باسی تۆ دەكا. ناوی دلی گۆل لەسەر زوبانیشم وەك خونچە پینچراوہ بەیەكدا و خزی توند كر دووہتەوہ و بیر لە تۆ دەكاتەوہ.
 مەحووی بۆیە سیفەتی «گۆل لەسەر زوبان» بۆ دل دادەنی، چونكە دلی شوبھاند بە خونچە و خونچەش گۆلی بەسەر زوبانەوہیە ھەر كە كرایەوہ دەبی بە گۆل. چونكە دلش ھەر بیر لە گۆلی رووی یار دەكاتەوہ و ناوی ئەو بەسەر زوبانیەوہیە.
 (۲) زیكری زاھیر: قسەمی دەم. فیکری باتین: بییری دل.
 ئەم بەیتە مەعنای بەیتی پینشو روون دەكاتەوہ.
 (۳) مەبەستی لەوہیە دل و زوبانم شەرپانە لەسەر تۆ و ھەركامیان دەیەوئ بەتایبەتی بۆ ئەو بی.
 (۴) واتە: دیدەت وەك بادام و لیوت وەك شەكر و گوفتارت وەك نوقلە.
 (۵) واتە: خونچەمی دەمی یار تەنھا بە وشەمی كوشتن دەپشكوی. بۆیە وادیارە زمانی ئەم تووتییە كە لە وشەمی «كوشتن» بەولاوہ ھیچ نازانی، بە خوین پڑاوە.
 خوونی (ن): خوینی.

بۇ شوكرى جهورى ئەو دوو برۆيه له قەتلمآ
هەر بن مويكە ميسلى گوللى شەست پەر زوبان^(۶)
هەر ئەم زوبانە باعيسە بۆ سەرپرېنى شەمع
«مەحوى»! سەرم رەحەت بووہ بيللى ئە گەر زوبان^(۷)

-۲-

بەھارى عومر ئەوا گەيبە حوزەيران
كەچى وەك كۆدەك ئىستە دەچمە سەيران
دەبى رەم كەم له شار و بېمە وەحشى
نيە حيلەى ترم بۆ رامى جەيران^(۱)
له ئاوى تىغى هەر زامى بوو ئاوا
برىنى من نەبى هەروايە وەيران^(۲)

(۶) واتە: هەر بن مويەكى لەشم وەك گولە شەست پەر شەست زوبانى لى بووہ تەوہ و ھەموو سوپاسى برۆى يار دەكەن بەرابەر بەوہ كە بوو بە شير بۆ كوشتىم.
(۷) واتە: وەك چۆن ئەگەر زوبانەى گرى چرا لار بى، سەرى فتيلە كەى دەپن، زوبانى زۆر بلىنى منيش لەوانە يە سەرم بە پرېن بگە يەنى، ئەگينا ئەگەر زوبانم لىم گەرئ سەرم رەحەتە و بۆ خۆم سەلامەت دەبم.

-۲-

(۱) وەحشى: كىوى. جەيران: ئاسكى دەشت.
واتە: يارم بە ھىچ كلۆجى بۆ دەسەمۆ و مالى ناكرى. بۆيە تالە ئاوە دانيدا بىم دەستم لىي گير نابى، لەبەر ئەوہ ناچارم سەرى خۆم ھەلگرم و بچمە يابايتىك، بەلكوو كە منيش وەك ئەو بووم بە كىوى، بتوانم دەستى لى گير بگەم.
(۲) وەيران: ويران، لەبەر راگرتنى سەنگى بەيتە كە دەسكارى كراوہ.
واتە: برىنى ھەموو دلدارىك بە ئاوى تىغى برۆى يار ئاوەدان بووہ، برىنى من نەبى كە ھەر وەك خۆى ويرانە و يار ناكە جارنىك تىغىكى لى بدا.

به نه شئی بۆنی گولزاری چ کۆیهك
 له ته نما مورغی رۆحم هاته تهیران؟! (۳)
 سوله یمانم هه والی مووری پرسیم
 له ناو نه مسالم نه ز هودهود له تهیران (۴)
 بریقهی بهرقی جیلوهی تو له چاوی
 نه دابی، بۆ چیه ئایینه حهیران؟! (۵)
 له «مه حوی» دل ته گهرون بووه کووگهنج
 سو راغی کهن له کونجی کۆنه دهیران (۶)

-۳-

هه موو عالهمته پابه ند و له دامان
 که چی دهستی کهست ناگاته دامان (۱)

- (۳) کۆ: کۆلان، مهبهست له دهو روبه ری یاره. تن: له ش. مورغ: په له وهر. تهیران، «طیران»:
- فرین.
- (۴) موور: میرووله. نه ز: له. وشه یه کی فارسییه. هودهود: په پوو سلیمانته. تهیران: بالنده کان.
- واته: یاری سوله یمان پایه م، له ناو هه موو هاوچه شنه کانددا هه والی منی وهك میرووله
 بی دهسه لاتی له په پوو سلیمانته پرسى له ناو هه موو بالداراندا.
- (۵) واته: ئاوینه بۆچی حهیران و سه رسام بووه، نه گه ره بهر نه وه نیه که تیشکی ده رکه وتنی
 تو داویه له ناو چاوی!
- (۶) واته: نه گه ره دلّم ون بوو لیّم، له کونجی بتخانه کۆنه کانددا بۆی بگه پرتن، وهك چۆن لهو
 شوینانه دا به دواى گه نجددا ده گه پرتن، چونکه دیاره چوو ه بۆ لای یار تکی وهك بت جوان و
 رازاوه.

-۳-

(۱) پابه ند: پین به سراوه، گیرۆده.

دوھاتى ئەوروپا ۋەك ئەھلى دېھات
 لە چارەى دەردى عىشقا جوملە دامان (۲)
 بىرا! مەردم دەوى عەقلى نەلەنگى
 بە لەنجەى ناز و عىشۋەى نەونەمامان (۳)
 لە گەل زانت دەكەۋىە كۆشى دنيا
 سبەى قاتىلتە، ئەمرو بۆتە مامان (۴)
 سەرو سامانت پىرسى، مەپرسە!
 سەرى تۆ خۆش، نە سەر ماۋە نە سامان (۵)
 غورۋورى حوسنە فىرعەونى بە تۆ دا
 رەقىبى سەگ بەچى بو، بو بە هامان؟! (۶)

﴿﴾

۱۱۱
 واتە: عالەم ھەموو گىرۆدەى عىشقى تۆن و لە داۋتدا بەسراۋنەتەۋە، كەچى تۆش ئەۋەندە
 دوورە دەستى، دەستى كەس ناگاتە داۋنت.
 لە نىۋان ھەردو «دامان» دا جىناسى تەۋا ھەيە.
 (۲) دوھات، «دھاة»: جەمعى «داهىيە» بە واتە بلىمەت و زۆرزان.
 واتە: زىرەكەكانى ئەوروپايش ۋەك لادىيىيە ساۋىلكەكانى لاي خۆمان لە چارەكردنى
 دەردى عىشقا دامان و نازانن چۆن چار دەكرى.
 لە نىۋان «دوھات» و «دېھات» دا وشە ئارايىيەكى ناسك ھەيە.
 (۳) واتە: مەردىكم دەوى بتوانى لەبەر ناز و عىشۋەى نەونەماماندا خۆى رابگرى و عەقلى
 نە گۆرى.
 (۴) زان: لەدايك بوون.
 واتە: كارى دنيا سەيرە، كە لەدايك بووى دەس بەچى دەكەۋىە ناو كۆشى ئەۋ، ۋەك بلىيى
 ئەۋ مامانتە، كەچى سبەينىش ھەر ئەۋ خۆى بە كۆشتت دەدا.
 (۵) سامان: دارايى.
 (۶) هامان: ۋەزىرى فىرعەونى سەردەمى حەزرەتى موسا.

﴿﴾

له دنیادا وه کوو مندالی ناکام
 به ناکامی ده چن دنیا به کامان^(۷)
 به هانه مه گره، له و جامانه جامی
 کهره م که ساقیا، بگره رجامان
 به کولفەت ئەو، به ئولفەت ئەم گرفتار
 وه کوو یه ک زاهید و «مه حوی» له دامان^(۸)

- ۴ -

نیسبەت بدری حوور و پەری گەر به له تۆ چوون
 بالیدە دەبن تا دەگەنە ئەوجی له خو چوون^(۱)

واته: ئەهی یاری نازدار، ئەوه تۆ به هەر رەنگ به هۆی جوانیتەوه خۆت لی بایی بووه و
 خۆت کردوو به فیرعهون، به لام ئەهی به دکاری نامەرد به چی دەنازی و به هۆی چیهوه و
 له بهرچی خۆی کردوو به وه زیری تۆ؟!
 (۷) دنیا به کامان: ئەوانەهی دنیا به ئارەزووی ئەوانه.
 (۸) کولفەت: ئەرک خستنه ئەستۆی خو.
 واته: زاهید و مه حوی هەردوکیان که وتونەته ناو داو و گرفتار بوون، ئەو به دەردی ئەرکی
 قورس خستنه ئەستۆی خو که له عۆدەهی نایەت و ئەمیش به دەردی خو شه وستی و دل دان
 به یار.

- ۴ -

(۱) حوور: حۆری به ههشت. بالیدە: فەرنده. ئەوج: لووتکه.
 واته: ئەگەر به حۆری به ههشت و به پەرییان بوتری که وا له تۆ ده چن، له خو شیباندا وا
 ده دهنه شه قەهی بال و ئەوه نده به ئاسماندا ده فەرن، هۆشیان له خو یان نامیتی و دەمرن.
 نیسبەت بدری (ن): وه سفی بکری.

ئەم خەلقە كەوا تى گەييون گەييونە مەقسوود
 رېشگاويە كى مەحزە، بە دەردى من و تۆ چوون (۲)
 بۆ جيلوھى بىيچوونى نىە قووە تى چوونم
 «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ» كە من حەولمە بۆ چوون (۳)
 بىي چوونە عەدەم، پەي بە سوراغى دەمى نابەي
 فايز بىە بەم گەوھەرە لەو بەحرە بە رۆ چوون (۴)
 موشتاقى دەمى تىيغت ئەوئەندە بە بەھانەن
 بۆ چوونە فەنا، ھەر بە ئىشارىكى بىرۆ چوون (۵)

(۲) گەييونە: گەيشتوونە تە. رېشگاوي: خەيالى خا. مەحز: رووت.
 واتە: ئەوانەي وا تى گەيشتوون كەوا گوايە بە ئاوات گەيشتوون و بوون بە پياوي تەواو،
 شوينى خەيالى خا و كەوتوون و وەكوو من و تۆ فەوتاون و تووشى ئەو دەردە بوون كەوا
 تووشى ئىمە بوو.
 (۳) بىيچوون: بىي ھاوتا. «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ»: لە گەل «إِلَّا بِاللَّهِ»، رستەيە كە لەكاتى سەرسامى و
 نيازى دەرپرېنى بىي دەسەلاتيدا دەوترى. حەول: تەقەلا، ھەول.
 واتە: ھىز و تواناي چوونم نىە بۆلاي تىشكى بىي وئەي يار. سەرسامم كەوا لە گەل ئەوئەندا
 چۆن كەوتوومەتە ھەولدان بۆ ئەوئەي بچمە لاي!
 (۴) سوراغ: كون، كەوتنە پەيچۆر بۆ دۆزىنەوئەي كەسيك يا شتىك.
 واتە: بىي ئەوئەي بچىتە جيھانى نەبوونىيەو و بھەوتىت، ھەرگىز پەي نابەي بە دەمى يار و
 ئاوي حەياتى لىي نۆش ناكەي. جا ئەگەر دەتەوئى گەوھەرى دەمى يارت دەست كەوئى، بە
 دەرياي نەبووندا رۆ چۆ و بچۆرە بنە كەي.
 (۵) ئىشارىكى: ئىشارەيە كى.
 واتە: ئەوانەي موشتاقى دەمى تىيغى تۆن. ئەوئەندە لەسەر بيانوون بۆ مردن. ھەر كە برۆيە كت
 لىي ھەلتە كاندن. دەس بە جىي بە كوشت دە چن.

خەندىكى لە غونچەى دەمى تۆدى كە لە باغا
 ھەر لەو دەمەوہ لىو و دەمى غونچە لە گۆ چوون^(۶)
 بۆ قورسى گەنم گونىہ رۆحى چوہ «مەحوى»
 وەك زاھىد و سۆفى كە لە بۆ خەپلەى جۆ چوون^(۷)

-۵-

شەخسىكى ساحىب ئەحوال پىرسى: كە ئەى فلاتون!
 يۇنانىيانى قەومت بۆچى بە دەردى سەگ چوون؟^(۱)

(۶) خەندىكى: خەندەيەكى، بىكەنىنىكى.

واتە: دەم و لىوى خونچە كە زەردە خەنەيە كيان لە دەمى تۆوہ دى لەناو باخدا، دەس بەجى
 لە تاوا لە گۆ چوون و لە جوولە كەوتن و خونچە پشكووتنى نەما.
 (۷) گەنم گون: گەنم پەنگ. خەپلە: كولىرە.
 واتە: گىانى مەحوى بۆ قورسى رووى گەنم پەنگى يار دەرچوہ، وەك چۆن گىانى زاھىد و
 سۆفى بۆ كولىرە خرىكى جۆ دەردەچى.

-۵-

مەحوى ئەم پارچە شىعەرەى بۆ دەربىرىنى خۇشحالى خۆى بەبۆنەى سەر كەوتنى سولتان
 عەبدولحەمىدى عوسمانىيەوہ بەسەر گەلى يۇناندا وتوہ كە راپەربوو بۆ داواى مافى خۆى و
 بۆ سەندنەوہى ئازادى و سەربەخۆى و لاتە كەى تىدە كۆشا.
 لەم پارچە شىعەرەوہ ديارە مەحوى ھەستى بەوہ نە كر دوہ كە رزىمى سولتان «عبد الحميد»
 رزىمىكى ستەمكار و داگىر كەر بووہ و گەلى يۇنانىش، وەك گەلانى عەرەب و كورد و گەلانى
 بەلقان گەلىكى خەباتكەر بووہ و بۆ لە مل دامالنى كۆت و زنجىرى كۆيلەى عوسمانىيە كان
 ھەولى داوہ. مەحوى تەنھا وەك موسولمانىكى باوہ بە «خەلافەتى عوسمانى» كر دوو ھەستى
 خۆى دەردە بىرى و تىكپراى قەسىدە كەى و ئەو دەمەتەقى خەيالىيەى كە لە گەل ئەفلاتونى
 فەيلە سووفى يۇنانىدا بوويەتى، لەم سەرجاوەيە ئاو دەخواتەوہ.
 (۱) ساحىب ئەحوال: ئەوانەى حالىان لى دى، پياوى خوا. فلاتون: ئەفلاتون، يەككە لە

ئەو زوو فونوونە جۋابى دابوو: بەجىيە وا بى
خۆى دايە بەر شىھابى ساقىب كە دىۋى مەلەوون^(۲)

باتىل موقابىلى حەق وەستا، بەتالە ئىشى
گەردى بە بادە خاكى بى ھەلپىزى بە گەردوون^(۳)

خورشىدە موعجىزەى شەرە، زولماتە سەفسەتەى پوچ
ئىسلامىيان ھەموو دىن، يۇنانىيان ھەموو دوون^(۴)

فەيلە سووفە بەناوبانگە كانى يۇنان، قوتابى سوكرات و مامۇستاي ئەرستاتالىس بوو، خاوەنى كىتیبى «كۆمارىتى» و «راميار» و «دەمەتەقى» و چەند كىتیبى ترە. لە ۲۷ تا ۳۴۷ى پ. ز ژياوۋە. واتە: يە كى لە پياوانى خوا لە ئەفلاتوونى پرسى كەوا ھى چى بوو يۇنانىيە كانى خزمت لە شەرە كە ياندا لە گەل سولتان عەبدولحەمىد كارىكيان بەسەر ھات، مە گەر بەسەر سەگ ھاتىبى؟ وەلامى ئەفلاتوون لە بەيتە كانى پاشە وەدايە.

دەردى سەگ (ن): دەردى سەگ. بەپىي ئەم نوسخەيە مەبەست زەحىرى و بەلەفپەرەيە. (۲) زوو فونوون: «دۇ فونون»، ھونەر مەند. شىھابى ساقىب: ئەو ئەستىرەيەى بە شەو دەكشى. واتە: ئەفلاتوونى ھونەر مەند لە وەلامدا وتى: بەجىيە يۇنانىيە كان و ايان لى بى، چونكە ئەوان وەك شەيتان و عوسمانىيە كان وەك ئەو ئەستىرانە وان كە بە ئاسماندا دەكشىن. ھەركاتى كە شەيتان يەوئى بچى بۇ ئاسمان گوئى لە قسە و باسى مەلايىكە تان بگرى، خوا ئەستىرەيە كى بەدوادا دەكشىن و دوورى دەخاتەو، وەكوو خوا لە قورئاندا دەفەر موئت.

(۳) واتە: يۇنانىيە كان ناھەق و عوسمانىيە كان حەقن. ناھەقىش ئەگەر بى بەر بەرە كانى لە گەل حەقدا بكا، رەنجى بە با دەچى. خاكىكىش بى بە رووى ئاسمانا ھەلپىزى، گەردى دەدرى بە با. بى ھەلپىزى (ن): بى ھەلپىزى.

(۴) خورشيد: خۆر. سەفسەتە: ئىدديعا بە بەلگەى ھىچ و پوچەو. بە ئىنكار كردنى شتى مەحسوسىش دەوترى. دوون: سووك.

واتە: موسولمانان ئاينىيان ھەبە كە موعجىزەى وەك رۇژ ديارە. يۇنانىيە كانىش ئىدديعاى بى بەلگەيان ھەبە.

لهم کاره دا تکاکه ر کئی: حه زره تی ریسالته
 «لایسِما» تکاگر کئی: «ذوالجَلال» ی بیچوون^(۵)

فه تح و زه فەر به ناوی کئی بی؟ خه لیفه ی نیسلام
 عه بدولحه میدی غازی، سولتانی روبعی مه سکوون^(۶)

سائیل که له و جه نابه فائیز بوو بهم جه وابه
 مه زموونی پر له حکمهت، ئه لفازی پر له مه زموون^(۷)

پئی وت به سه د ته ئه ددوب، ئوستادی بی ته عه سسوب!
 بهم حال و سألّه لایق ته ئریخی چی ده فه رموون؟^(۸)

(۵) حه زره تی ریسالته: مه به ست له پیغه مبه ره (د.خ). «لایسِما»: نه خوازه لآ. «ذوالجَلال»:
 خاوه ن شکۆ، مه به ست له خوایه.

مه عنای ئه م به یته و به یتی پاشه وه بیکه وه دئی.

(۶) غازی: ولاتان داگیرکه ر. روبعی مه سکوون: ئه و به شه ی گۆی زه وی که ئاده میزادی تیا
 ده زی.

واته: له شه ری موسولمانان و یۆنانیاندا تکاکاری سه رکه وتنی موسولمانان پیغه مبه ره
 دروودی خوای لئی بی و، تکا لاکراویش خاوه نندی بی هاوتا و خاوه ن شکۆبه. دیاریشه که
 پیغه مبه ر (د.خ) تکای شتی له خوا بکا خوا بزی چی به چی ده کا و به م پیغه ده بی موسولمانان
 به سه ر یۆنانییه کاندازال بین و سه رکه وتن به ناوی سولتان «عبد الحمید» ه وه بی.

(۷) سائیل: پرسیارکه ر. فائیز: به خته وه ر. مه زموون، «مضمون»: ناوه پرۆک.

مه عنای ئه م به یته ش به سه راوه به به یتی پاشه وه یه وه.

(۸) ته ئه ددوب «تأدب»: ئه ده ب کردن. ته عه سسوب «تَعَصَّب»: لایه نی لایه ک به ناحق
 گرتن.

واته: که پرسیارکه ره که ئه م وه لآمه پر مه عنا و ورده ی له ئه فلاتوون بیست، به ئه ده بیکی
 فراوانه وه پئی وت: که واته ئه ی مامۆستای به ناحق لایه نی که س نه گرتووم چ میژویه کتان به
 بیردا دئی داینیین بو سالی ئه م سه رکه وتنه؟.

دووباره هاته گوفتار: من زوو وتوومه ناچار
ئیسلامیان بفرموون یونانیان تهلهف بوون^(۹)

-۶-

له مه یخانه، خودا! گهر ئیمه ده رچین
به کئی به یین ئیلتیجا، بو کیهه ده رچین!^(۱)
که ئیمه چوونه جهننه تمان به تو دا
له ئیمه لاده زاهیدا! ئیمه هه رچین^(۲)
خهت و زولفی به یه کدا دی له سهر روو
مه گهر زهنگ و خهتا شه ریه له سهر چین^(۳)

(۹) نیوهی دووه می ئه م به یته، به حیسابی ئه بجه د، به پئی شیوه نویسی کۆنی کوردی،
واته به م جوړه:

«اسلامیان بفرمون یونانیان تلف بون»

میژووی سالی ئه و جهنگه یه که ده کاته ۱۳۱۷ ی کۆچی، به رابه ری ۱۸۹۹-۱۹۰۰ ی ز.

-۶-

(۱) ئیلتیجا: په نا. کیهه: کام. ده ر: ده رگا. چین: بچین.
واته: خوایه! ئه گهر له م مه یخانه ی دنیا به ده رچووین و مردین، له خۆت به ولاره په نا به رینه
به ر کئی و روو بکه یه مائی کئی؟ (۲) هه رچین: هه رچی هه یین.
(۳) مه گهر: بوچی. زهنگ: ولاتی قوله ره شه کان. خهتا: خهتاو خوته ن له تورکستان. چین:
ولاتی چین.
مه حوی له م به یته دا رووی یاری شوبه اندوو به چین، له وه دا که وه ک چۆن ولاتی چین
ده که و پته روژه لات، رووی یاریش وه ک روژ جوانه، یا له وه دا وه ک رووی چینی زهرد و سووره.
زولفی ره شیشی شوبه اندوو به قوله ره ش. مووی روویشی شوبه اندوو به خهتا. هوی
شوبه اندنه که ش نزیککی وشه ی «خهت» و «خهتا» یه له یه که وه.

له باوه شما دهدا مه وچ شه شکی شه سهرت
 که مه رتی گرته باوهش تا که مه رچین (۴)
 شه وهنده ته نگ و ناخوشه، له دنیا...
 خوشه ده رچوون، شه گه رچی بو سه قهر چین (۵)
 سهرت پی لازمه، مه یازه «مه حوی»
 ده بی دولبر که هات نیمه به سهر چین (۶)
 مه حالاته له بهندی زولفی ده رچوون
 چه ها چینه، چه ها چینه له سهر چین (۷)

-۷-

خودا که ی! بهس که بو دنیا شه مهنده ناین و ئوین
 ته ماشا که شه حبیب ساغ و ئوین چی هه موو روین (۱)

(۴) که مه ر: ناوقه د. که مه رچین: پشتین.

واته: له وکاته وه که پشتین باوهشی پیا کردووی، من له داخا که له جیی شه و نه بووم،
 فرمیسکی خه فته له باوه شما شه پۆل ده دا.

مه حوی له مه به یته دا به شیوه یه کی ناسک ده یه وی بلی پشتین باوهش به ناوقه د و که له که ی
 یاردا ده کا و منیش باوهش به فرمیسکدا ده که م... جا سه بری شه م کلۆلیه بکه ن!
 (۵) سه قهر: دۆزه خ.

واته: دنیا شه وهنده ناخوشه، ته نانه ت شه گه ر بو دۆزه خیش بووه خوشه ئینسان به جیی به یلین.
 (۶) مه یازه: له کیس خۆتی مه ده، مه یدۆرینه.

واته: مه حویا! سهرت پیوسته، نه که ی له ناوی به ری. چونکه که یار هات ده بی به سهر
 برۆین به پیریوه وه، نه ک به یین. (۷) چه ها: چهنده ها.

-۷-

(۱) خودا که ی: توخوا. ناین و ئوین: فرۆفیل و چه پ و گوپ. شه حبیب «أحباء»: جه معی حبیب
 به مه عتا خوشه ویست.

له مانمدا نه دیوه حاسلئ غهیری ته وه ححوش، من
خودا پینداو: نه وانهی له م وحووشستانه زوو روئین^(۲)
له بهرچاوی بتم که وتووم نه من، وهك نه شکي نه ومیډی
هه تا ده چمه فه نا خاکم به سهر، منم و به روو روئین^(۳)
بلا نه یشیگه می، ههر بو سهر نه فرازی به سهر نهك پی
به ریگه ی یاردا «لأبد مننه» ه دوو به دوو روئین^(۴)
عیبارت چی هه یه؟ ههر «سیمیا» ته عبیری پی لیده م
له دنیا یهك، عیبارت بی له مه حزی هاتن و روئین^(۵)

واته: توخوا که م له پیناوی ده ست خستنی دنیا دا خه ریکی فر وینل و چه پ و گوپ به و خوت
به خو شه ویستی راسته قینه وه خه ریک بکه. سهره نجام ههر بو دۆستانی راسته و ههر نه وان به
ساخی ده میننه وه و ته له که باز و چه پ و گوپ که ر هه موو ده پوون و ده فه وتین و خوت نه مه به چاو
ده بینی.

(۲) ته وه ححوش: دورنده یی و کیویبه تی. وحووشستان: ولاتی دورندان.

واته: جگه له دورنده یی به ره میکی ترم نه دیوه له مانه وه له دنیا دا. به ختیار نه وکه سانه ن
نه م ولاتی دورندانه یان زوو به جی هیشت و زوو روئین...
(۳) نه ومیډی: په شیمانی، یاخود له «ناو میډی» وه رگیراوه.

واته: به ته واوی له بهرچاوی یار که وتووم و لیم زیزه. بویه ده بی تا نه و روژه ی ده مرم، وهك
فر میسکی په شیمانی که تازه ئیتر گه پانه وه دواوه ی بو نیه، ههر برژیم و به ره و پیشه وه به روودا،
برژیمه خوار و سهر هه لنه برم...
(۴) سهر نه فرازی: سهر به رزی.

واته: چش با نه شگم به یار. ناچارم به سهر ههر به دوایدا ده پووم، چونکه مایه ی
سهر به رزیه بوم دوو به دوو بهر پندا برؤین، نه و له پیشه وه و من له پاشه وه، هه موو جارئ سهر م
له جیگه پیکه یدا دانیم.

(۵) سیمیا: زانستی ته لیسیم و جادووکاری و به قه واره وه پیشاندانی شتی به گومان دروست کراو.

برۆ داگرتنت عوششاقی پیی چوونه شه راره ی مه رگ
 ده ها مه رگ ئینتیزاریکن به ئه مریکی برۆ روین (۶)
 له بهینی نوور و زولمهت نامه شو سه رناگری «مه حوی»
 نیگارم بویه پیمی وت: له من هاتن، له تو روین (۷)

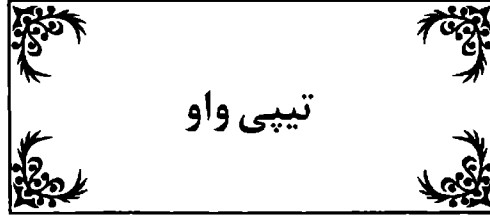
﴿﴾

واته: دنیا به ک بریتی بی له ته نها هاتنه دنیا و مردن و له وه زیاتر نه بی، عیباره تیک شک نابهم
 ته عبیری پیی لی بده مه وه، ئه وه نه بی بلیم سیمیا و ساخته کاری و جادوو گه رییه.
 (۶) ده ها: سیغه ی ده رپینی سه رسامییه به مه عنا «ئای، چۆن!». مه رگ ئینتیزار: چاوه روانی که ری
 مه رگ. روین: مردن.

واته: دلدارانت به ته نها برۆ داگرتنیکت چوونه شه راره ی مه رگ. ئای! ئه وانه ی به فه رماتیکی
 برۆت یا به ته نها وتنی «برۆ» به ک روشتن و مردن، چۆن چاوه روانی که رتیکی مه رگ بوون؟!
 (۷) نامه شو: هات و چۆ.

واته: تاریکی و رووناککی پیکه وه نایانکرئی تا له ملاوه ئه میان و له ولاوه ئه ویان بی. یا هه ر
 تاریکیه یا هه ر رووناکیه. هه ر له بهر ئه مه ش بوو یار پیی وتم: من رووناکیم و تو تاریکی و
 پیکه وه نامانکرئی، بویه هه رکه من هاتم، تو ته نها ئه وه ت بو ده میئیته وه که برۆی.

-۱-

دنیا تیاترۆیه، مەههسته تیا، برۆ
 کئی مایهوه تیا که نه بووبی تیا، ترۆ (۱)
 دنیایه که دوو رۆژه نهوازش بکا، سییه م
 رۆژی گودازشه، ئه مه ته داکی سییه رۆ (۲)

-۱-

مەحوی جارتکیان له ئەسته موول دەبی؛ له وئ به شوئینیکدا تیده په ری، دهنگی موسیقای
 بهر گوی ده که وئ، ده پرسئ ئە مه چه، بۆی روون ده که نه وه که تیاترۆیه و بۆی باس ده که ن
 تیاترۆ چه. ئه ویش به و بۆنه یه وه ئە م قه سیده یه ده ئی.

(۱) تیاترۆ: تیاتر، تیاترۆخانه، جینگای دانس و پیشاندانی شانۆنامه به ئاواز و موسیقا و
 دانسه وه. له زاراهوی میلیلی کوردیدا مەعنا ی دانسی ناشه رعی و ئافره تی سه ماکه ری نیمچه
 رووت و قووتی وه رگرتوه، به لام مەحوی به مەعنا راسته که ی به کاری هیناوه. ترۆ: به دناو و
 ئابروو چوو.

وشه ئاراییه کی ناسک له نیوان «تیاترۆ» و «تیا برۆ» و «تیا ترۆ» دا هه یه.

(۲) نهوازش: دل دانه وه. گودازش: تواند نه وه. داکی سییه رۆ: له ئە فسانه ی کوردیدا هه یه که وا
 نه خۆشی سییه رۆ جنۆکه یه کی تاییه تی هه یه هه ندئ رۆژ دیته سه ر سییه رۆ داره که، له و
 رۆژانه دا نه خۆشی ئه و که سه بهر نادا.

هه ندئ رۆژیش به جئ دئلی، له و رۆژانه دا باش ده بی و سییه رۆکه به ری ده دا.

واته: دنیا دنیا یه که دوو سئ رۆژئ دل دت ده داته وه و به ئاره زووی دل دت ده بی، پاشان به جئت
 دئلی و به ئاگری بی ده سه لاتئ ده ت توئیتته وه، وه ک دا یکی سییه رۆکه ده میک دیته سه ر
 سییه رۆ دار و ده میک به جئ دئلی.

ته شیهه که به م جۆره بوو که وتمان، به لام دیاره ناته واویه کی تیا هه یه: له مه سه له ی
 سییه رۆ دا هاتنی دا یکه که خراپه و روشتنی چاکه، که له مه سه له ی دنیا دا به ییچه وانه وه یه،
 مه گه ر بلین مەحوی و بستوریه تی بلئ دنیا نه بوونی له بوونی چاکتره و به لکوو بوونی هیچ
 چاکه یه کی تیا نه.

روو ترش و روو خوْشه له رووئیکا، له یهك دهما
 قههری درۆیه، میهری درۆ، ههردوو ههردرۆ (۳)
 پشتی که دا به پشتتهوه، بوْ پشت شکانده
 ئەمڕۆ خودا شوکرتە، سبهینى براله رۆ (۴)
 پیری نه مامی باغی جوانیمی کرده پوش
 تازهم درهختی توولی ئەمهل دهرده کا چرۆ (۵)
 گەردن که چی چلنکه سه رئه فرازیه گولی
 بروانه، چاوه که م، که له سه ر چاوه جیی برۆ (۶)
 «مه حوی» ا به «موتوا» وه که له مردن بی نه جات
 رۆیانندن له پیشه، له پیشا وه ره برۆ (۷)

(۳) قههر: قین. میهر: خوْشه وستی.

واته: له یهك كات دا یهك روو به ترشیش و به خوْشیش پیشان ده دا. نه قینی جینگای ترسه و نه خوْشه وستی جینگای متمانه یه.

له رووئیکا له یهك دهما (ن): له ده میکا له یهك رووا.

(۴) واته: ئەمڕۆ پشتت ده گری و ده تخانه خوْشی، که چی بوْ سبهینى ده که ویته برارۆ و دهرده که وئى دوئى بۆیه پشتی گرتووی پشتت بشکینى.

(۵) ئەم به یته ئیشاره ته بوْ حه دیسی «يَشِيْبُ ابْنُ آدَمَ وَ يَشْبُ فِيهِ خَصَلَتَانِ: الْحِرْصُ وَ طُولُ الْأَمَلِ» واته: ئاده میزاد پیر ده بى، که چی دوو ره وشتی تیدا جوان ده بیته وه، ته ماع و هیواى درئۆ به دنیا.

(۶) واته: بۆیه جینگای برۆ لای سه رووی چاوه وه یه، چونکه گهردنی که چ کردووه و خوْی به که م ده زانی.

(۷) رۆیانندن: به رۆیشتو وکردن، مراندن. له وه ده چی ئەم داتاشینه هی مه حوی خوْی بى.

واته: ئاده میزاد به وه له ئەنجامی ناخوْشی مردن رزگاری ده بى که بهر له مردنی دلئى خوْی بمرینى. سا که واته مادم رۆیشتنت له پیشه و ده بى برۆی، خوْت زووتر برۆ.
 ئەم به یته ئیشاره ته بوْ حه دیسی «موتوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا» واته: بمرن بهر له وه ی بمرن.

-۲-

له پر بهردی نه جهل بۆ شیشهیی عومرم نهوا بئی زوو
 فیداتم، دهست و بردئ، ساقیا جامی شهرا بئی زوو^(۱)
 چیه دنیا، ژنیکه ههر شهوئ سڤ پر به سه د فیتنه
 سبهینئ زوو به خوینی جهرگی نه هلی دل ده کا بیزوو^(۲)
 که دایه ی خاکت ئاخو ههر ده بئی بگریته باو هس خوئی
 بکه خاکئ به سه ر خوئا له قایی «بو تراب» ئ زوو^(۳)
 به تایی عه کسی نه و دیداره دل سووتا، موزه ککایه
 که تانت راگره سا زوو به جیلوهی ماهتابئ زوو^(۴)

-۲-

(۱) نهوا: نهوه کوو.
 واته: کاکه ی مه بگپڤر دهست و برد که و پیاله به ک شهرا بئم بدهرئ، نهوه ک بهردی مهرگ له پر
 بئی بدا به شیشه ی ژنیم دا و ورد و خاشی کا و بمرم.
 (۲) ئه م بهیته وه ک به لگه وایه بۆ بهیتی پئشوو. واته: دنیا ئافره تیکه ههر شهوئ سڤی به سه د
 ئاشوویی نوئ پر ده بئی و سبه ی نیش سه رله نوئ گورج سڤی پر ده بیته وه و بیزوو به خوینی
 جهرگی دلدارانه وه ده کا و ده بئی بیان دا به کوشت تا خوئنه که یان بخواته وه.
 (۳) واته: ماده م ده بئی خاک وه ک دایک ههر بتگریته باو هشی خوئی و بمری، تۆ خوئ زوو تر
 خاکی به رده رگای خاکدار ئیک بکه به سه ر خوئا.
 وشه ی «بو تراب» ههر چه ند به مه عئا خاکداره، کونیه ی حه زره تی «عه لی» شه. که واته لی ره دا
 مه به ست ئه وه یه تۆ به رله وه ی بمری بچۆره به ر ده رگای پیاوئکی خواناسی پایه به رزی «وه ک
 حه زره تی عه لی» و له سه ر ده ستی ئه ودا خاک به سه ر نه فسی خوئا بکه و بيمرئنه.
 (۴) موزه ککا: پاک کراوه. ماهتاب: ئه وه ی وه ک مانگ بدره وشیته وه.
 واته: ههر دلیک به تینی ئاوئنه ی رووی یار بسووتئ، له هه موو گه ردئکی دل دان به
 که سیکئ تر پاک ده بیته وه. که واته تۆیش زوو که تانی رووی زهردی خوئا به رابه ر تیشکی
 مانگی رووی یار ئیک رابگره، با بسووتئ و پاک بیته وه. مه شهووره که تان بدرئته به ر شهوقی
 مانگه شه و داده رزی.

دهنی تهبعی به جارئ عالمی داگرت ئەوا «مهحوی»!
درهنگه ئیلتیجا به بهر دهری عالی جهنابئ زوو (۵)

- ۳ -

شهو کەسئ پرسی له خوۆ دهرخستنی پهروانه شهو
ئەو وتی: ناتینگه یشتووا تهجره بهی مهردانه شهو (۱)
هەر سیا بهختانی عیشقه مهزههری نووری هودان
شهو نه بئ ئەستیره مهستورن، به کهم مهروانه شهو (۲)

(۵) نیوهی دووهمی ئەم بهیته له سهه شیوهی فارسی ئامیزی نووسینی جارانی کوردی،
واته بهمجۆره:

«درنگه التجا به بر را عالی جنابی زو»

دهکاته ۱۳۱۴، که وهک به پارچه شیعره که شدا دیاره، ده بئ سالی وهفاتی کهسئ بئ و
مهحوی ئەم پارچه شیعرهی بهو بۆنهیه وه وتبئ.

وهختی خوئی مهلا شیخ عومهری کورپی مهحوی وبستویه کارئک بکا ئەو نیوه بهیته بکا به
میژووی کۆچی دوایی مهحوی به حیسابی حورووفی ئەبجد. له بهر ئەوه هاتووه «دهری = در» ی
کردوو به «رهئی = رأی». که بهو پینه نیوه بهیته که به شیوهی فارسی ئامیزی کۆن، واته بهمجۆره:
درنگه التجا به بر رأی عالی جنابی زو

دهکاته ۱۳۲۴ که ئەوهش سالی کۆچی دوایی مهحویه.

- ۳ -

مهحوی ئەم پارچه شیعرهی وهک بۆ بهرانبه رکئ پئ کردنی ئەو پارچه شیعرهی خوئی وتبئ
که به شان و بالی روژدا ههلهدا تیایدا و له پیتی «زئ» دا له ژئر ژماره ی «۱» دا بلاومان کرده وه.
(۱) واته: یه کئک له یه کئکی تری پرسی بۆچی پهروانه ههر به شهو خوئی دهرده خا و ئەگه ر به
روژدا سه دجاریش چرا داگیرسئتی نایهت به دهه وریا؟! ئەویش وهلامی دایه وه، وتی: چونکه
شهو مهیدانی خوۆ تاقی کردنه وهی مهردانه. دیاره پهروانهش مهرده، ئەگینا هه موو جارئ خوئی
نه دهدا به ده م گری ناگری مۆمه وه بئ ئەوهی دهنگئکی له دهمه وه بیت.

(۲) واته: به لگه یه کی تری پایه به رزی شهوی تاریک و رهش ئەوه یه که نووری هیدایهت له و

ئەم سیا رۆزی منە پۆشیویە عەیبی کەسان
 ئاشکارە سەتری ئەحوالی گونەھکارانە شەو^(۳)
 بۆیە زولمەت پۆشە، نووری ئەهلی جەوھەر دەرکەوی
 سەیری حەققى کەن لەسەر ئەم ماھ و ئەستێرانە شەو^(۴)
 نەبوو، نابینی لە شەو مەحرەم تری تا رۆزی حەشر
 پەردە پۆشە، ھەمدەمە، ھەمدەردی عوششاقانە شەو^(۵)
 شەو، ھەموو شەو چاوەرپیە رۆژ ھەلێ، ھەر رۆژ ھەلات
 مەحوە سەرتاپا لەبەر پیا فیداکارانە شەو^(۶)
 خۆرپەرستینە! لە شەو فیری پەرستن بن، کە خۆر
 ھەر دیاری دا، بە دەوری سەریەدا قوربانە شەو^(۷)

کەسانەدا دیاری دەدا کە بەھۆی دەردی عیشقەوہ چارەیان رەش بوو. ئەوہ نیە ئەگەر شەوی
 تاریک نەبوايە ئەستێرە دەرنەدەکووت! کەواتە بە کەم و بێ بايەخ مەروانە بۆ شەو.

(۳) سیا رۆزی: رۆژ رەشی، کینایەشە لە بەدبەختی. ئاشکار: ئاشکارا.
 واتە: رەشی رۆزی من عەیبی خەلکی داپۆشیوہ. ئەگەر من رۆژم ئەوەندە رەش نەبوايە،
 عەیبی ئەم ھەموو عەیدارانە نەدەشاررایەوہ، وەك تاریکایی شەو کە کردەوہی گوناھباران لە
 بەرچاوی خەلک دەشاریتەوہ.

لە بە کارھێنانی وشەى «سیا رۆزی» دا ناسکییەکی زۆر ھەيە، ئەوہ تە بە دیمەن و مەعنای
 وشەکە و لە ناوەرپۆک دا مەعنا مەجازیە کەى مەبەستە.

(۴) واتە: بۆیە شەو بەرگی تاریکی لەبەر کردووە، تا رۆشنایی قابیلەت داران دەرکەوی. نابینی
 شەو حەقی چەند بەسەر مانگ و ئەستێرەوہ ھەيە و ئەگەر ئەو نەبوايە، ئەمان تیشکیان نەدەدایەوہ.

(۵) پەردە پۆش: پەردە بەسەرھێنی راز و نھیتی.
 (۶) واتە: شەو دلدارێکی ئەوەندە بەوہ فایە بۆ رۆزی یاری، لە ئیوارەوہ تا سبەینی چاوەرپوانی
 ھەلھاتنی دەکات. ھەرکە ھەلێش ھات سەرتاپای خۆی دەکا بە قوربانى ئەو و دەفەوتی.

(۷) خۆرپەرستینە: ئەى ئەوانەى کە خۆرپەرستن. دیاری دا: دەرکەوت.

فیرقہ تی رۆژہ دەر وونسی کردہ داغیکی سیا
وہک منی سہ و دازہ دہ ئاتہ ش زہ دە ی ہیجرانہ شہو (۸)
گەر فیراق ئاگر ہہ موو رۆژی لہ جہرگی بہرنہ دا
بۆ ہہ موو شہو تیرہ دل، سینہ ی زوخالستانہ شہو (۹)
تیرہ گی وا فہ زلی بۆ نادہم بہ سہر رووناکیا
مہنشہ ئی ئیزہاری جیلوہی فہیزی سبجہ ینانہ شہو (۱۰)

واتہ: ئە ی ئەو کە سانہ ی کە بہ ناو خواپہ رستن، بہ لام لہ راستیدا خۆرپہ رستن، پەرستنی راستہ قینہ لہ شہو فیر بین، سہیری کەن چۆن ہەر کە رۆژ دەر کەوت ئەو خۆی دە کا بہ قوربان ی. ئیوہ ش ئە گەر بہ راست خواپہ رستن گیانی خۆتانی لہ پیناودا بہخت بکەن. نە ہہ موو نوسخہ کانی بہردہ ستماندا نووسرابوو «خۆرپہ رستینہ». ئیمہ ئەوہ مان لا ہلہ بوو و بہ مجۆرہ راستمان کردوہ. مہ عنای بہیتہ کە شمان وا لیک داوہ تہوہ کە وشہ کە «خودپہ رستینہ» بی. بہ لام پاشان مامۆستا شیخ موحممەدی مہ حوی دەسخہ تی مہ حوی خۆبی پیشان داین کە نووسیووی «خۆرپہ رستینہ». کە واتہ دیارہ راستہ کە ی ئەوہ یہ و ئیمہ بہ ہلہ دا چووین و دە بی مہ عنای بہیتہ کە بہم پینہ لیک بدرتہوہ.

(۸) ئاتہ ش زہ دە: ئاگر تی بہر بوو، سووتاو.

واتہ: لہ داخی دووری یارہ وا ناوجہرگی شہو رەش بووہ تہوہ. ئەویش وەک منی دەر دەداری دووری دۆست، ئاگری دووری بہر بووہ تہ گیانی.

(۹) تیرہ: تاریک. زوخالستان: رەش وەک کورہ ی خە لۆوز.

واتہ: ہەر وەک من کە یارم لی جیا بووہوہ، بووم بہ خە لۆوز، رۆژیش نە ما شہو دادیت و گیتی دە بی بہ خە لۆوزستان.

(۱۰) تیرہ گی: تاریکی. مہنشہ: سەرچاوہ. فہیز: لیشاوا، مہ بہست لہ رووناکییہ.

واتہ: تاریکیہک کە سەرچاوہ ی دەر کەوتنی رۆشنایی سبہ ینان بی، چۆن فہ زلی نادہم بہ سہر رووناکیدا؟!.

هەر له تاریکی شهوایه ری درئی شههلی نیاز
 رازی دل ئیفشا بکهن، خه لوهت گه هی خاسانه شهو^(۱۱)
 تی بگه بوچی به جانن تالیبی شهو عاشقان
 نیوه شهو بوو، وه عده گاهی هاتنی جانانه شهو^(۱۲)
 هینه ساحیب سپرپه، «میعراج» و شهوی «قهدر» و «به رات»
 خاسه جاتی نهون و مومتازه بهم نه سرارانه شهو^(۱۳)
 هه رکه سی تالیب به دورپی مه عریفهت کو کردنه
 پر له دور ده ربایه کی بی مه هله که ی خنکانه شهو^(۱۴)

(۱۱) ئیفشا: ده رخستن. خه لوهت گه ه: شوئنی به ته نیا تیا دانیشن.
 واته: مه گه ره هه ره له تاریکیی شهو دا ریگای دلداران بدرئی رازی دلیان بو یه کتر ده رخه ن،
 چونکه شهو خه لوهت گای دۆستانه.
 (۱۲) واته: بۆیه دلداران به دل و گیان هه ز له دا هاتنی شهو ده که ن، چونکه له شهو دا نیوه شهو
 کاتی هینانه دی گفتی یارانه که گفتی هاتن ده دن بۆلای دلداره کانیا ن.
 (۱۳) شهوی قهدر: «أَلَيْلَةُ الْقَدَرِ»، شهوه تاکه کانی ده روژی دوایی مانگی ره مه زمان که قورثانیا ن
 تیدا هاتۆته خوار بو پیغه مبه ر (د.خ). به رات: شهوی به رات، «۱۵» ی کوله مانگ (شه عبان) که
 رزق و روژی سالی نوئی تیا بریار ده درئی له لایه ن فریشته ی روژی وه بو خه لک... خاسه جات:
 مولکی تابه تی. مومتاز: هه لاوترده.
 واته: شهو نه وه نده پایه بلنده، خوا میعراج و شهوی قهدر و به راتی خستوه ته شهو و
 به تابه تی داونی بهو و نهیداون به روژ.
 (۱۴) واته: شهو که سه ی ده یه وئ دورپی خواناسی کو بکاته وه، با بزانی شهو ده ربایه که پره لهو
 دورپه و هه رکه سیشی تی بچی ترسی خنکانی نایی وه که له ده ربایه کی ئاودا.
 شه م به یته له نوسخه یه که دا به م جو ره ش هه یه:

تالیبه هه رکه س که دورپی مه عریفهت بیئته ده ست
 فرسه ته «مه حوی» که وا به حرئکی بی پایانه شهو

وهك خزر ئاوى حەياتى فەيزى حەق عافىتە
ئەو خودا پىداوہ «مەھوى»! تا سەھەر ئالانە شەو (۱۵)

- ۴ -

كە لىۋى خوينىمى نۆشى، شەوى خەت گرتى دەورى ئەو
بە قوربانى خوينىكىم كەوا رۆيى بەسەريا شەو (۱)
لە ئەشك و ئاھما جۆش و خورۆشى حەولى تەئسىرە
دەزانن رىيە كى دوورە لەپىش، ئەلبەت دەكەن سەررەو (۲)

(۱۵) خزر: حەزرەتى خدر كە دەلئىن گەبەتە سەر ئاوى حەيات و لىۋى خواردووەتەوہ و تا
رۆژى قىامەت نامرى. فەيز: بەرەكەت. عافىتە: عافىيەتەتى، نۆشى گىيانەتى. ئالان: ئەوہى
بنالئىنى.

واتە: ھەر خودا پىداوئىك شەو تا بەيانى بنالئىنى، ئەوكەسە وەك حەزرەتى خدر ئاوى
حەياتى بەرەكەتى خودا نۆشى گىيانى بووہ.

موناسەبەتى ناوھىتانى ئاوى حەيات لىرەدا ئەوہتە دەلئىن كاناواكەى لە تارىكايىيەكى
قوولدايە و مەھوى ئەو تارىكايىيەى شوبھاندووە بە شەوہوہ.

- ۴ -

(۱) مەھوى لەم بەيتەدا قەيتانى خوينى رەشى بەسەر لىۋى خوين مژى بارەوہى شوبھاندووە
بەوہ كە كەسىك بكوژرى و شەو بەسەر كوژرانە كەيدا تىپەرى و دەلئى: وەك چۆن خوين كە
شەوى بەسەردا چو سارد دەبىتەوہ و تۆلەى ناسرپتەوہ، ياخود خوين كەرەكە لە پەناى
تارىكى شەودا خۆى ون دەكا، مادەم خوينى منىش لىۋىكى وا مژبويە قەيتانى خوينى بە
دەوردا بووہ بە خەتى رەش، ئىتر بەتەماى تۆلە نىم.

(۲) حەول: ھەول. تەئسىر: كارتى كردن. سەررەو: زىادەپەرەو بۆ زوگەبىشتە بەرەوہ.

واتە: وەك چۆن رىيوارىك كە رىنگايەكى دوورى لەبەر بى. دەبى زىادەپەرەو بكا تا زووتر
بگاتە بەرەوہ. ھەناسە و فرمىسكى منىش دەزانن يار لەبەر بى وەفابى وەك ئامانجىكى
دوورە دەست وايە، لەبەر ئەوہ دەيانەوئى كارىك بكەن بە زىادكردنى جۆش و خورۆشيان كارى
تى بكەن و كەمىك دلئى نەرم بكەن.

بلا رۆحت موقه ددهس بی، ئەم و ئەو کردنت بهس بی
 ههتا ئاخر هه ناسه ئەو بناسه، ههر بنازه بهو^(۳)
 شهوی له یلا به مه جنوونی وهها وادهی ته ماشا دا...
 ده بی رۆژی بیینی من که تۆری خه یته دهشتی خهو^(۴)
 له نالینی منی ئیفتاده زاهید بو رقی ههستا؟
 حوزووری ئاه ئاهی بوو به غه یبهت ئەو ده کا عهو عهو^(۵)
 خودا بیدا ئەدهب «حِرزُ الأمان» یکه عه تییهی ره ب
 چ بوو جه رگی بری غه یری ئەمه ی نامه ی دری خوسره و!^(۶)

(۳) مه حوی لهم به یته دا قسه له گه ل خۆی ده کا و ده لێ: ده با گیانی خۆت لا پیرۆز بی و هه رپۆژنێك گره ویده ی یاریکی مه که. تا ده مری هه ر یاره شوخه کهت بناسه و هه ر به و بنازه. (۴) واته: ئەو کاته ده توانی من بیینی که بیابانی مه رگ بگریته بهر. مه بهستی له وه یه تا ده مری به من ناگه ی. یا خود مه گه ر به خهو بمیینی. ئە گینا له به ئاگایی دا ناتوانی ته ماشام بکه ی. مه لئه سه عده ی مه حوی مه عنای ئەم به یته ی والی داوه ته وه که وا واته: مه گه ر له خهو دا من بیینی، ئەو جا له به خه به ریدا ده توانی ته ماشام بکه ی.

(۵) واته: زاهید بوچی له نالینی من رقی هه لده ستی... بوچی وا بی بار و دوو پرووه، له حوزووری خۆمدا و که خۆم دیار بم هه ناسه م بو هه لده کیشی و وا پیشان ده دا که به زه یی پیامدا دیته وه، که چی له پاشمله ش غه یبه تم ده کا و ییم ده وه ری؟!.

(۶) «حِرزُ الأمان»: دو عای چاوه زار. عه تییه، «عَطِيَّة»: به خشش. خوسره و: خوسره ی په روێز، دوا پادشای به شکۆی بنه ماله ی ساسانی.

واته: خودا بیدا ئەدهب بو هه رکهس وه ک دو عای چاوه زار وایه و له هه موو دهر د و مه ینه تیک ده ی پارێژی. چی بوو به هۆی ئەوه که شیرویه ی کۆری خوسره ی په روێز بجیته سه ر جینگاکه ی باوکی و جه رگی به خه نجه ر له ت بکا، له وه به ولاره که باوکی کابرایه کی بی ئەدهب بوو که نامه که ی پیغه مبه ری بی گه یشت بو داوای موسولمان بوون، له بریتی ئەوه ی که ئەگه ر موسولمانیش نه بی، به قه در و حورمه ت وه لامي بداته وه، نامه که ی له ت له ت کرد. بو یه که پیغه مبه ریش ئەوه ی بیسته وه دو عای شه ری لی کرد و فه رموی: «اللَّهُمَّ مَرِّقْ مُلْكَهُ، كَمَا مَرِّقْ كِتَابِي» واته: خوا به مولکه که ی پارچه پارچه بکه ی، وه ک ئەو نامه که ی منی پارچه پارچه کرد.

وتی من بیّم و «مه‌حوی» وا بمینئی، ناکری، نابئی
هه‌تاو و سبیه‌رین ئیمه، ده‌بی یا من بسم یا نه‌وا

-۵-

له دنسیادا دلّ ئارامیک و ئارامی دلّیکم بوو
به جاری مالی ویرانم، نه‌میشم چوو، نه‌ویشم چوو^(۱)
خوینئی دلّ له‌به‌ر چاوم نه‌بی تا‌که‌ی ره‌وان ئاخرا!
نه‌وا روئی له‌به‌رچاوم نه‌وی روچی ره‌وانم بوو^(۲)
چ حاله! قور به‌سه‌ر هه‌تا به‌ حالم پیکه‌نینی دی
به‌ده‌ست نه‌تواری تووه‌ قور به‌سه‌ر خوّم، نه‌ی دلّه‌ی به‌دخوو^(۳)
دلّ و دلّبه‌ر له‌یه‌ک به‌دخوو‌ترن، سا من خودا چ بکه‌م؟
«فَلَا الْمَحْبُوبُ يَرْثِي لِي، وَلَا الْقَلْبُ الشَّجِي يَسْلُو»^(۴)
له‌ روژیکه‌ی که‌ نه‌و گوفتار توتی، که‌به‌ک ره‌فتاره
له‌ من غائب بووه، هه‌ر ناله‌مه‌ وه‌ک کوتری حاقوو^(۵)

-۵-

- (۱) دلّ ئارام: دلّ ره‌حه‌ت‌که‌ر. ئارامی دلّ: ئارامی دلّ.
(۲) واته: ئاخرا تا‌که‌ی خوینئی دلّم به‌ به‌ری چاومدا نه‌یه‌ته‌ خوار، ماده‌م یاری وه‌ک گیان
شیرینم رویشت و له‌ به‌رچاوم ون بوو.
(۳) واته: به‌ده‌ست ره‌وشتی دلّه‌ی به‌دخوو‌مه‌وه‌ کارنکم به‌سه‌ر هاتوو ته‌نانه‌ت قور به‌سه‌ریش
پیکه‌نینی پیم دی.
(۴) واته: نه‌ نه‌وه‌ته‌ یار به‌زه‌بی پیامدا بیته‌وه‌ و نه‌ نه‌وه‌ته‌ دلّه‌ی به‌سۆزم دامرکینه‌وه‌.
(۵) گوفتار توتی: نه‌وه‌ی ته‌نه‌ها جووره‌ قسه‌یه‌ک ده‌زانئی و له‌وه‌ به‌ولاوه‌ هیچی تر نالئی. که‌به‌ک:
که‌وه‌. که‌به‌ک ره‌فتار: به‌ نازو لاره‌ و له‌نجه‌که‌ر. کوتری حاقوو: جووره‌ کوتریکه‌ خویندنیکی
خه‌فه‌تبارانه‌ی هه‌یه‌.

چ رُوْحی کوشتهی ئەو بالایه، قومری داری تووبایه
«فَا طُوبَى لِقَوْمٍ فِي سَبِيلِ الْحَبِّ هُمْ مَاتُوا»^(۴)

له دووری ئەو کورپه فرسه تته با زوو بمری ئەی «مه حوی»!
مه بادا بیته وه بو کوشتنی تو ره نجه کا بازوو^(۵)

(۶)

(۷)

(۴) نه ئەوه ته یار به زهیی پیامدا بیته وه و نه ئەوه ته دلە ی به سۆزم دامرکیته وه.

(۵)

حاقوو (ن): حه ق هوو. له وانه یه «حاقوو» یش له «حەق هوو» وه رگیرایی که واته هه ر خوا
حه قه. گوايه ئەو کۆتره که ده خوینی وا ده لی.

(۶) شاخی تووبا: لقی «شجرة الطوبى» که دره ختیکه له به هه شتدا.

واته: هه ر گیانیك به ده ستی بالای یار ده رچی. ده بی به قومری و له باغی به هه شتدا
ده نیشی به «شجرة الطوبى» وه. سا خۆزگه به و که سانه ی له ییناوی خو شه و بستیدا مردوون.

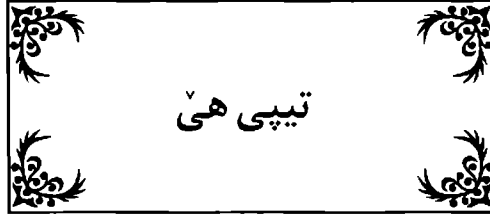
له حه دیسی پیغه مبه ردا (د.خ) هه یه که وا گیانی شه هیدان له و دنیا ده بی به په له وه رتک و له
باخی به هه شتدا ده نیشیته وه به لقی «شجرة الطوبى» وه...

(۷) ره نجه: ئازار چه شتوو. بازوو: قۆل.

واته: کورپه مه حوی. فرسه تته. له تاو ده ردی دووری یار زوو بمره. نه وه ک بیته وه و ئەزه ته ی
شان و قۆلی خو ی بدا بو کوشتن.

بیته وه (ن): هاته وه.

تیپی ہی

-۱-

له چاوی بهد خودا حیفتی بکا نهو شوخه سه ربهسته
 سه ریش نه بری، سه ریشی لی ددها، هه هی چ سه ربهسته! (۱)
 بنازم بهم سه راپا نازه، بازی غه مزه تی بهردا
 نه گهر سیمورغی بهر بی هم بووه یه ک مورغی په ربهسته (۲)
 نه سیری چاهی غه م بی، خانه با دهر بهسته بی مه جنوون
 له خه یه می نازدا عوشه رت ده کا له یلا، چ دهر بهسته! (۳)
 به فکر یکه که نه م خوون ریژه شیر ی بهسته پشت نه مرؤ
 له نه ستو دانی کییه؟ کی ده کا ئاخو که مهر بهسته؟! (۴)

-۱-

(۱) سه ریشی: سه ری نهو دلداره ی که سه ری ده بری.
 (۲) سیمورغ «سیمرغ»: بالدار یکی نه فسانه ییبه ده لئین ئیجگار زور گه وره بووه و له کیوی قاف ژیاوه. په ر بهسته: بال به سراو.
 واته: حه قمه شانازی بهم یاره وه بکه م که سه رتاپای هه موو هه ر نازه و نه گهر بیتو بازی غه مزه و نازی خو ی بهردا بو ئیجیر کردنی دلداران، سیمورغیشی بیته ری، وه ک په له وه ری بال به ستراو ده بی له پیشیدا و هیچی پی ناکری.
 (۳) چاه: چال. دهر بهسته «ی یه که م»: دهرگا داخراو.
 واته: با مه جنوون بو خو ی له چالی مهینه تدا دیل بی و دهرگای مالی گیرایی، له یلا چ مه به ستیه تی! نهو له ژیر ده واری نازدا بو خو ی راده بوئری.
 مه لا نه سعه دی مه حوی له نوسخه که ی خویدا نیوه ی یه که می نه م به یته ی به م جو ره بر گه بر گه کردووه:
 نه سیری چاهی غه م، بی خانه، با دهر بهسته بی مه جنوون.
 (۴) که مهر بهسته: نه وه ی پشتینی خو لامی به ستیته پشت.
 واته: دیاره نه م یاره خوین ریژه خه یالکی له که لله دایه وا نه مرؤ شمشیری به ستو وه ته پشت. سا ئاخو ده بی نیازی سه رپرینی کیی هه بی و بیه وی کی بکا به بنده و دیلی خو ی...
 ئاخو (ن): ئاخو.

به‌ره‌لدا کردنی نه‌فست زهره‌رخیزه و فه‌ساده‌نگیز
به‌ره‌حمه‌ت بن‌قه‌دیمی ئیمه‌فه‌رموویانه: «خه‌به‌سته...» (۵)
قسینکی پر له‌ته‌ئسیری به‌فرزه‌ندی ده‌وت پیری:
عه‌زیم تازه‌گه‌یوی تو، ئە‌من باری سه‌فه‌ر به‌سته (۶)
له‌به‌ر قاپی خه‌راباتا منی دی، عیشوه‌ییکی کرد
وتی: «مه‌حوی» له‌باده‌ت چی، ئە‌تو خوینی جگه‌ر به‌سته (۷)

-۲-

که‌دیم ئالۆزه‌چاوی، زوو و‌تم: ئە‌م فیتنه‌هه‌لبه‌سته
وتی: جاران ئە‌تو ده‌توت به‌من: که‌م فیتنه‌هه‌لبه‌سته (۱)

(۵) زهره‌رخیز: زهره‌ری لی‌به‌یدا ده‌بی. فه‌ساده‌نگیز: خراپه‌ی لی‌به‌ریا ده‌بی.
واته: نه‌فسی ئاده‌میزاد وه‌ک‌که‌ری به‌ره‌للا وایه‌له‌وه‌دا که‌هه‌ردوکیان زیان‌ده‌گه‌یه‌ن. که‌واته
نه‌فست به‌سته‌روه‌ه‌با‌زیانت پین‌نه‌گه‌یه‌نی. پیشینان به‌ره‌حمه‌ت بن‌وتوویانه: «خه‌ر به‌سته‌و
خاوه‌نی خه‌ر له‌خه‌م ره‌سته».
فه‌ساده‌نگیز (ن): مه‌لال‌ئه‌نگیز.
(۶) به‌سته: به‌ستوو و‌ئاماده‌کردوو.
واته: پیاوئیکی پیر قسه‌به‌کی جوان و‌به‌ته‌ئسیری به‌کوره‌که‌ی و‌ت، پینی و‌ت: رۆله‌تو‌تازه
گه‌یشتوویته‌به‌روه‌ه‌و‌هیشتا‌شاره‌زای دنیا‌نه‌بوی. ده‌بی‌تۆزئ‌بچه‌سینته‌وه‌تا‌شاره‌زای ده‌بی.
به‌لام‌من‌به‌شی‌خۆم‌شاره‌زا‌بووم‌و‌له‌سه‌ر‌سه‌فه‌رم‌و‌کۆل‌و‌بارم‌پینچاوه‌ته‌وه... مه‌به‌ستی
له‌وه‌یه‌کۆچی‌دوایی‌نزیک‌بووه‌ته‌وه.
(۷) خه‌رابات: مه‌یخانه.
واته: یار‌منی‌له‌به‌ر‌ده‌رگای‌مه‌یخانه‌دا‌دی، و‌تی‌تو‌باده‌ت‌بۆ‌چی‌ه‌خوینی‌جگه‌ری‌خۆنت
به‌سه‌له‌جیاتی‌مه‌ی‌بیخۆته‌وه.

-۲-

(۱) واته: که‌دیم‌چاوی‌یار‌شیواوه‌، و‌تم: ئە‌مه‌راست‌نیه‌و‌ئه‌و‌چاو‌شیوانه‌ی

به سووتن چم، گله م نه بووه له دهردی سهردی میهری تۆ
 من و شه کوه؟ وتی: گوی ناگرم له م فیتنه هه لبهسته (۲)
 به غهیره ز شوکر، نه گهر شه کوه م له جهوری تۆ بیی، سپله م
 وتی: حاشا، ده زانم ئەم ره قیبه م فیتنه هه لبهسته (۳)
 به جیهه کوشتنم، سووتاندنم، خاكت به با بۆ دام؟!
 وتی: ئاههنگی عیشقی من مه قاماته له گه ل بهسته (۴)
 به زولفیدا هه لاهه سرابوو دل عومری به سه د ئامال
 نیگاهی وهك نه جهل هات و وتی: توولی ئەمه ل بهسته (۵)

دهست هه لبهسته و دروست کراوه. یاریش وتی: خو تۆ جار ان منت زۆر به فیتنه باز ده زانی و
 ییت ده وتم که م فیتنه ساز بکه، ئیستا بۆ باوه ریم پێ ناکه ی و بۆ به راستم نازانی؟!
 (۲) شه کوه: شکات.

واته: سویندم بۆ یار خوارد که وا هه رگیز گله بیم له دل ساردی و بۆ لوتفی ئه و نه کردوه و
 به دکار هه رچی له م باره یه وه بۆ گپراوه ته وه هه مروی درۆ و دهست هه لبهسته، ئه ویش وتی:
 منیش هه رگیز گوی بۆ به دکار شل ناکه م که باسی گله یی و نارپه زایی ده برپینی تۆم بۆ ده هیئتی و
 ئاژاوه ده ئیته وه.

(۳) مه عنای ئەم به یته ش هه ر له چه شنی مه عنای به یتی پێشووه.

(۴) مه قامات: جوړه ئاوازی که. بهسته: نه و گۆرانییه وردانه ی له پاش مه قامات ده وترین.

مه بهستی له وه یه وهك چۆن ئه وه ی مه قامات بلێ بهسته یه کیشی له پاش ده لێ، یاریش که
 دلدار ی سووتاند، ئاههنگی دلدار سووتاندنه که ی به وه ته واو ده کا خو لیشی بدا به ده م باوه.
 (۵) توولی ئەمه ل: هیوا ی زۆر به دنیا.

واته: سألها بوو دلّم به ئاواتی خو شه وه به زولفی یاردا هه لواسرابوو، که چی له ناکاو وهك
 نه جهل بی بدا به سه ر یه کیکدا و بی کوژی، یار لایه کی به لامدا کرده وه و وتی: با به سی بی
 هیوا ی دوور و درێژ و به و لاکردنه وه یه ی دلّم که وته خوار و مرد.

به یته که «اقتباس» یکی له واته ئاینیه تیایه که توولی ئەمه ل به دنیا به یه کێ له و سیفه ته
 خراپانه داده نێ که له ئاده میرادا هه ن و داوا له موسولمانان ده کا خو یان له سیفه تی وا دوور بگرن.

قەزا بئ دەسەلاتت کا، چیه غەیری رەزا چارە؟
 لە بەردەستی جەلابا رۆییکە شیریی پەل بەستە (۶)
 بە خۆ کوشتن نەجاتی خۆ بدە «مەحوی» وە کوو فەرهاد
 لە زۆری قەهرەمانی عیشق، ئەفەندەم، هەر ئەجەل بەستە (۷)

-۳-

لە ریگەیی مەهلە کەیی عیشق ئەر بەلاجۆ نی، برا، لادە
 ئەوی من چووم و لەوما دی هەر ئاھ و داد و فەریادە (۱)

(۶) جەلاب: «جَلَاب»، ئەو هی بەندە لە شارێکەو دەبا بۆ شارێکی تر بۆ فرۆشتن. پەل بەستە:
 یەن بەستراو.

واتە: ئادەمیزاد لە بەرابەری قەزاو قەدەردا هیچی پێ ناکرێ و چارەیی هەر ئەو هیە ملی بۆ
 کەج کا، وەك چۆن شیریی پەل بەستراو کە رەشمەیی بەدەست جەلەب چیهو پێ لە بئ دەسەلاتیدا
 دەبێ بە رۆیی.

جەلابا (ن): جەلابە، جەلادا.

(۷) بەست: پەنا، ئەو شوێنەنەیی جارێن تاوانبار پەنای پێ دەبردن و خۆی تی فرێ دەدان و ئیتر
 کەس دەستی بۆ نەدەبرد.

واتە: وەك چۆن فەرهاد لە پیناوی خۆشەووستی شیریندا خۆی بە کوشت دا، چاری تۆیش
 ئەو هیە هەر لەو ریگایەتدا بەردەوام بی تا بە کوشت دەچی، چونکە تەنھا ئەجەل و مەرگ
 «بەست»ی دلداری لە رووی قارەمانێکی وە کوو عیشقدا...

بەیتە کە بە شیوہیەکی ناسک دەیهوئ بلی سەرەنجامی عاشق هەر مەرگە، ژبانیشی هەر
 دەرد و مەینەتە، جا بۆ ئەو هی زووتر لەو دەرد و مەینەتە رزگاری بی پێوستە زووتر لە پیناوی
 عیشقدا خۆی بدا بە کوشت. ئەو هەشی هەر بەو بۆ دیتە دی زۆتر بە ناخی عیشقە کەیدا
 زۆچی...

-۳-

(۱) مەهلە کە: تووش و پەر مەترسی. ئەر: ئەگەر. بەلاجۆ، ئەو هی بەدوای بەلادا بگەرێ، سەر بە
 گنجەل. نی: نیت.

له به حری نووری حوسنی بی نشان ئیفشا که به که مه وجه
 نشانانی ده به عالم ئیختیراعی حه شری بی واده (۲)
 چیه؟ خوسران ئەمەندە مهستی له هو و له عیبی دنیا بوون
 برا! عومری گرامی بهس له ریی ئەم باده بهر با ده (۳)
 به غیبتە به و خودا پێداوه «طوبی لَه» یه ئەهلی خولد
 له کوورە ی ناری غەمدایه به داغی دەردی تو شاده (۴)
 هه میشه دیده به حری گه وه ره و دل پر له نه قدی داغ
 له بن نایی به مهسره ف چونکه خه زنه ی من خودا داده (۵)

(۲) ئیفشا: دەر خستن. ئیختیراع: داھێنان.

واته: شه پۆلیك له ده ربای جوانی بی هاوتای خۆت دەر خه، با عالم هه موو بیته سهیری و
 به وه بهر پاكردنی روژی ناوه ختی حه شر پيشانی هه موو جيهان بده.
 (۳) خوسران: دۆران و زیان کردن. له هوو و له عب: پر و پو و چ. گرامی: عه زیز.
 واته: بنیادهم بهم راده یه به پر و پو و چی دنیا مهست و سه رخۆش بی؛ له دۆران و زیان و مأل
 وێرانی به ولاره هيجی تر نه. كه واته، براگیان! بهس عومری عه زیزی خۆت له پیناوی شه ربای
 دنیا دا، یا له پیناوی دنیا ی وه ك با له دهست دەر چوودا بده به با و بیدۆرته.
 وشه ئاراییه کی ناسك له نێوان «باده» و «بهر با ده» دا هه یه.
 (۴) غیبتە: خۆزگه؛ حه سوودی بردن به كه سێك بهر ا بهر به سیفه تێکی چا که ی. «طوبی لَه»:
 خۆزگه به خۆی. خولد: به هه شت.

واته: ئەهلی به هه شت خۆزگه به وه که سانه ده خوازن که وا له کوورە ی ئاگری خه فه تی
 عیشقدا ده سووتین و دلایان به داخی دەردی یاره وه تووش هاتوو و شادمانه. ئەمانه حه زیان
 ده کرد خۆشیا ن وه ك ئەوانه وا بو نایه.
 غه مدا یه (ن): غه میایه. داغی (ن): داغ و.

(۵) واته: هه میشه ده ربای چاوم پره له دانە ی گه وه ره ی دلۆپه فرمیسك و دلّم پره له
 نه ختینه ی خری داخی ئاگری دووری و، به گریان و هه ناسه هه لکیشان دوا یی یان نایه ت،
 چونکه گه نجینه ی من خوا خۆی پێی داوم و ئەو خۆی بۆی پر یومه ته وه.

له سەر تۆ بوومه پهندي عالمی، وتم و، وتی: «مه حوی»
بهسی بی موشریکی، بهس یا له دنیا یا له من لاده (۶)

- ۴ -

عه جییم دئی له عه قلی ئه وکسه وا تیده گا مه رده
که چی وهك خان و خانم دائیما دلّ خوش و بی ده رده (۱)
به پیری مه رگه وه فرسه خ به فرسه خ رو یون مه ردان
ئهوی باکی له مردن بی دیاره بلّح و نامه رده (۲)
له بهر قاپی مه حبه بهت ئه و خودا پی داوه یه رو سوور
حه زینه، دیده پر ئه سرینه، دلّ خوینینه، روو زه رده (۳)

(۶) واته: به یارم وت: به هژی تۆوه بوومه پهندي عالم. ئه ویش وتی: بهسی بی شه ریک و
هاوبهش دانان بۆ من. نابی له یهك کاتدا دلّی منیشت مه بهست بی و شه رمیش له وه بکه ی که
ناوت بکه وئته سهر ده می خه لک، واته نابی بایه خدان به خۆت بکه ی به هاوبهشی خۆشه وستی
من، که واته یا له من به ولاره گوئی به کهس مه ده، یا دهس له من هه ل بگره.
له هه ندی له ده سنووسه کانی به رده ستماندا جیگای به یتیک له تیوان ئه م به یته و به یتی
پیشوودا به بۆشی هیلراوه ته وه، که ئه وهش نیشانه ی فه وتانی به یتیکه له و شوئنه دا.

- ۴ -

(۱) عه جییم دئی: سه رسام ده میتم.

مه بهستی له وه یه ئه وه ی مه رد بی ده بی بیر له باری ئه م دنیا به بکاته وه و خه فهت بۆ ئه م
هه موو چه وت و چه وئلییه بخوا که تیا به تی و ترسی خوی له دلّدا بی؛ نه ک هه میسه خه ریکی
به زم و رابواردنی خۆی بی. به یته که ئیشاره ته بۆ حه دیسی پیغه مبه ر (د.خ) که ده فه رموی:
«رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ» واته: سه رچاوه ی وئل و فام ترسه له خودا.

(۲) مه بهستی له وه یه پیاو نابی له ترسی ئه وه ی خۆی تووشی مه ینهت نه بی له مه ینه تی
خه لک بی ناگا بی، چونکه پیاوانی راسته قینه خۆیان به پیی خۆیان به پیری مه رگ و مه ینه ته وه
ده چن و ئه وی وانه بی بی کاره و نامه رده.

(۳) واته: روو سوور ئه و خوا پیداره یه که له به رده رگای دلّداریدا که وتووه و خه فه تباره و

له ئە حبابی قه دیمی به زمی ئولفهت ماوه تن دوو تن
 یه کئی په روانه هم ده رده، یه کئی بولبول که هم فهدره (۴)
 براله! ئەم هه موو ئوباله بئی به و گه رده حه یفه
 بنیشی بهم حه ده ئەم گه رده له و مینای بئی گه رده (۵)
 له ده ورمدا حه سار، ئافهت، له سه ر سه ر خه یمه، دوودی ئاه
 له سایه ی عیشه وه بوومه شه یی ساحیب سه راپه رده (۶)
 چلۆن ئەو دیته چاوی من که یه کسه ر عونسوری ئاوه
 مه حاله من که بچمه دلپه وه، دل کیشه وری به رده (۷)

چاوی پر بووه له فرمیسک و دلی بووه به خوتن و رووی زهرد هه لگه پراوه. ئەم به یته ئیشه رته
 بۆ ئایه تی: ﴿فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا﴾ واته: با ئەم خه لکه له ترسی خوا که م پئی بکه نن و
 دلپان به دنیا خۆش نه بئی و زۆر بگرین، چونکه رنگایه کی توش و سه ختیان له به ره. .
 (۴) ماوه تن: ماوه.

واته: له دۆستانی کۆنی کۆری ئاشنایی ته نها دوو که س ماوه له رنگه ی خۆی لای نه دابئی و
 هه ر به رده وام بئی له سه ری. یه کیکیان په روانه یه که هاوده ردی چرایه و له گه ئی ده سووتی و
 نه ویشیان بولبوله که هاوئاوازی دلدارانه و له گه لیاندا به رده وام بۆ رووی گول ده خوئنی.
 (۵) واته: حه یفه ئوبالی به کوشه ت دانی ئەم هه موو دلداره به گه رده ی یار بئی، چونکه «ذمه ی»
 وه ک گه رده ی ئەو، وه ک مینای بئی گه رده وایه و ئوبالی ئەم تاوانانه ش وه ک تۆز وایه و، مینای بئی
 گه رده ی گه رده ی نه ویش بۆ ئەوه ناشی تۆزی لئی بنیشی.
 (۶) حه سار: شووره و دیوار. دوود: دوو که ل. سه راپه رده: ئەو په رده گه وریه ی له جیاتی
 دیوار به ده وری ده واریدا ده کیشن.

واته: له سایه ی عیشه وه بووم به شاهیککی خاوه ن حه سار و ده وار. حه ساری ده ورم ده رد و
 به لایه که ده وری داوم و ده واری سه ر سه ریشم دوو که ئی هه ناسه ی سارد هه لکیشه نامه که
 ئاسمانی به بانی سه رمه وه راگر تروه.
 (۷) چلۆن: چۆن. عونسور: پێشینان لایان وابووه هه رچی بووه ک هه یه له م چوار عونسوره،

تەپ و تۆزی غوباری دیم و ریگهی گۆری و دەیوت:
 دە ترسم دامەنم ئاخەر بیی ئالوودە بەم گەردە (۸)
 دە بینم ئەهلی دل یا سەنگەسارە، یا لەسەر دارە
 دیاری عیشق، ئەگەر ساغت دەوی، هەر دارە هەر بەردە (۹)
 لە باغی سیو بەی دا باسی روخسار و چەنەهی کەهی بوو
 خەجل ما سیو و بەی ترسا، کەواتە و سوورە، ئەم زەردە (۱۰)
 ئەگەرچی من گەدام ئەو شا، لە عورفی عیشقدا «مەحوی»
 بەسە نەسبەت لە بەینا، من سیابەخت، ئەو سیاچەردە (۱۱)

﴿﴾

واتە لەم چوار رەگەزە، پێک هاتوو: «با» و «خاک» و «ئاو» و «ئاگر». کیشوهر: ولات.
 واتە: چۆن دەکرێ و ئەهی یار بێتە ناو چاوی منەووە کە لەبەر گریانی زۆر تەواوەتەو و
 هەمووی بوو بە ئاو و ئاویش وێتە وەرناگرێ! چۆن دەگونجی من بچمە ناو دلێ یارەو و یار
 خۆشی بویم کە دلێ وەک بەرد رەقە!
 (۸) ئالوودە: تیکە لاو، تێو گلاو.
 ئاخەر بیی ئالوودە بەم (ن): ئالوودە بیی ئاخەر بە ئەم.
 (۹) دیار: ولات.
 واتە: ولاتی عیشق هەمووی هەر بەردە لان و دارستانە. بۆیە عاشق یا سەنگەسار دەکرێ، یا
 بە سێدارەدا هەل دەواسرێ.
 (۱۰) چەنە: چەناکە.
 واتە: ئەو کەهی باسی روخسار و چەناکەهی یاریان لە باخی سیو و بەی دا کرد، واسیو کە لە
 روخسار دەچی لە شەرمەزاریدا رووی سوور هەلگەرا و، بەی کە لە چەناکە دەچی رووی
 زەرد بوو؟
 (۱۱) چەردە: رەنگی روو.
 واتە: ئەو نەندە بەسە بۆ نزیک خستتەو هی من و یار لە یەك، کە هەردو کمان پەیوەندمان بە
 رەشییەو هەیه و من بەختم رەشە و ئەو پیستی رەشە.

-۵-

دیده عهینی جاریه، دل پر له ناری موقه ده
 ثاب و تابی حوسن نه دم به و گول عوزاری مو قه ده (۱)
 سهیری سه گ مه رگی ره قیبت که، که غهیری نه و سه گه
 شیریه غه مزه ت شیر و به وری رو و به پروو بی، دوو قه ده (۲)
 لاله داغه، غونچه ده رده، پی له خاکا ماوه سه رو
 تا موشه پر پرف بوو چه من به و روومت و لیو و قه ده (۳)
 چاوی مهی گوونت وه ها مه یخانه ی ئاوا کرده وه
 چولی کرد ئاخر به زاهید خه لوه خانه ی شه عبه ده (۴)

-۵-

(۱) عهین: کانی ئاو. جاری: ره وان. موقه ده: هه لگراو.
 واته: چاوم به جوړی فرمیسکی لی ده پروا، بووه به کانیاوکی ره وان و دلشم وه ک ئاگردان
 پر بووه له ئاگری هه لگراوی دووری یار. به م کانیای فرمیسک و به م ئاگری به تینه ی دووری،
 رووی یاری گول پره نگی قه دباریکی خۆم پاراو و گهش ده که مه وه.
 له تیوان «موقه ده» و «موو قه ده» دا جیناسی ته واو هه یه.
 (۲) سه گ مه رگ: نه وه ی گیانی به زه حمه ت ده ربچی. به ور: دوپه نده یه کی گوره ی گوشت خۆره،
 پیستی دیز و هیل هیله؛ له شیر مه ترسی دارتره، چوارپی گه وره و جار جار ئاده میزادیش ده خوا.
 واته: به دکار سه گ مه رگه وا نه وه نده چاوی به ناوچاوی یار ده که وی و گیانی ده رناچی.
 نه گینا شیر و به وریش بهر تیغی غه مزه و نازی یار بکه ون، ده بن به دوو که رته وه.
 (۳) واته: که ناوباخ به ته شریف بو هینانی روومت و لیو و بالای یار پیروز بوو، لاله له داخا
 داخ بوو و سوور بووه وه و، خونچه له تاوی دهرد پیچرا به خۆیدا و که و ته هاوار و کرانه وه و،
 سه رو قاجی به قوردا چه قی و ریشه ی له ناو خاکدا جیگیر بوو.
 له م به یته دا له ف و نه شریکی مور ه تته ب هه یه، لاله به رابه ر به داخ و، غونچه به رابه ر به لیو
 و، قه د به رابه ر به سه رو دانراوه.
 (۴) مه ی گوون: مه ی په نگ. شه عبه ده: شه عوه زه، فروفیل.

دل دهبأ غه مزهت، چ فهرقی رهند و سؤفی بؤ نیه
 سهیدی مردوو حه یفه ئه م شه هبازه تی تی بهر مه ده (۵)
 به شمه پیی قانیم و به سمه داغ و دهردی سهر مه دی
 سهر به دهر دین ئیمه، بی دهردی!، له ئیمه سهر مه ده (۶)
 شه و به قه تلم وه عدی دا، ئه مرؤ په شیمان، خودا!
 خو له «مه حوی» جونحه ههر گهرده ن که چی بوو سهر زه ده (۷)

واته: چاوی مه ی ره نکت مه یخانه ی به جوړی ئاوه دان کرده وه، زاهید خه لوه ت خانه ی
 خه لوه کیشانی فروقیلی خوی به جی هیشت و رووی کرده مه یخانه ی چاوت و عاشقی بوو.
 (۵) رهند: ههر چهند به مجوره له سهر زمانی خه لک بلا و بووه ته وه، به لام راسته که ی «پسند» ه
 واته زبره ک و بی باک و فیلباز و کهم ته رخه م. لیره دا مه به ست عاشقه. سهید: نیچیر. شه هباز:
 شاباز که گوشتی مرداره وه بوو ناخوا.

واته: غه مزه ی چاوی تو فهرقی لایه، چ عاشقی بهر که وی و چ وشکه سؤفی خانه قا،
 ده بیکی. به لام ئه م وشکه سؤفیانه وه ک نیچیری مرداره وه بوو وان، بو تۆیش حه یفه شابازی
 چاوت بهرده یته نیچیری مرداره وه بوو.
 (۶) سهر مه دی: هه میسه یی و نه پراوه.

له نیوان «به شمه» و «به سمه» و له نیوان «سهر مه دی» و «سهر مه ده» دا جیناسی لایق و، له
 نیوان «به دهر دین» و «بی دهردی» دا وشه ئاراییه کی ناسک هه یه.
 (۷) سهر زه ده: ئه وه ی رووی دایی و سهری هه لدا بی.

واته: تاوانیک له منه وه پهیدا بووی بهر اهر به یار ههر ئه وه بووه هه میسه گهر دن که چ بووم
 بۆ، که واته خویا به ده بی له بهر چی په شیمان بوویته وه، که گفتی دابرومی بی بمکوژی و
 نه هات.

-۶-

«حَقًّا» له ره قیب ئه و به رو ده رگانه حه رامه
 له و دیوه که ئه م ته ختی سوله یمانه حه رامه (۱)
 «قیل» یکی زه عیف: ئاهی حه زین ئیزنه له عیشقا
 گریانی به کول، ناله یی مه ستانه حه رامه (۲)
 سووتانی به بی ده نگیه ئادابی مه حه بیه ت
 وه ک بولبول ئه م ئه فغانه به په روانه حه رامه (۳)
 وا ده ربه ده ر، دل وه تهنی سینهمی ون کرد
 له و شییره خو پری بووه ئه م لانه حه رامه (۴)

-۶-

(۱) مه بهستی له وه یه به دکار وه ک دیو و به رده رگای یاریش وه ک ته ختی حه زه تى سوله یمان
 وایه. حه زه تى سوله یمانیش دیو و درنجی هه موو به ستبوه وه، له بهر ئه وه دروست نیه به دکار
 رپی بکه ویتنه به رده رگای مالی یار.
 (۲) قیلی زه عیف: له ئیستیلاحی شه رعدا به و قسانه ی زانایانی شه رع ده لئین زور جیگه ی
 باوه ر نه بن.
 واته: فتوا به ک هه یه زور جیگه ی باوه ر نیه، ده لئى: دروسته بو دلدار هه ناسه ی خه فه تباری
 هه لکیشی، به لام گریانی به کول و ناله ی مه ستانه ئه وه قسه ی تیا نیه که ناره وایه.
 (۳) ئاداب: شیوه. ئه فغان: هاوار و ناله نال.
 واته: داب و نه ریتی خو شه وستی ئه وه یه دلدار بی ده نگ بو خو ی بسووتی و دلدارى
 راسته قینه ی وه ک په روانه حه رامه بو ی وه ک بولبول ده س بکا به ناله نال.
 (۴) واته: دل به جۆرئک به دوای یاردا وئیل بووه نیشتمانی سینهمی ون کردووه. تازه ئیتر
 لانه ی دل له شییری خو پری بووی دل م حه رامه و نایى بگه رپته وه بو ی، چونکه ئه گه ر شییری
 ته واد ده بوو به ده ردی خو یه وه ده ی ساچاند و به دوای یاردا خو پری نه ده بوو، خو پری
 بوونه که ی نیشانه ی ئه وه یه یارای هه لگرتنی ده ردی دل ی نه بووه.

دہیوت کہ بہرہمہن مہی رۆی ئەم سەنەمەم دی
گەر بت ئەمە بی، خزمەتی بت خانە حەرامە^(۵)

من پادشەھی عیشقم و، ھەر داغی جونونم
تاجی سەرە، باقی کہ لە دۆوانە حەرامە^(۶)

ھەر «کۆکن» و «مەجنوون» ھ کۆری کیو و بیابان
غەیری کون و قوزبن کہ لە فەرزانە حەرامە^(۷)

بی داغی نەدامەت دل و، بی دەردی ئەسەف جان
لەم کالیبەدە دل، لە دل ئەو جانە حەرامە^(۸)

(۵) بەرہمەن: پێشەوای ئاینی بەراھمایی.

واتە: کہ گەرە ئاینی بت پەرستانی بەراھمایی رووی وەك مانگی یاری دی، وتی: ئەگەر
بت ئەمە بی، حەرامە ئیتر خزمەتی بت خانە بکەم و پێویستە ئەم بێرستەم.

(۶) واتە: من لە مەیدانی عیشقدا ئەوەندە شیت بووم، بووم بە پادشا، بەلام لەجیاتی تاجی
پادشایەتی تەنھا داخی شیتیم ناوەتە سەر سەر، چونکە شیت لەو داخە بەولاوە هیچی تر
ناگریتە خۆی و هیچ بەرگێک لەبەرناکا.

(۷) کۆکن: فەرھادی شیرین. مەجنوون: مەجنوونی لەیلا. فەرزانە: خاوەن عەقل و
تێگەشتوو.

واتە: ئەوەی دلی زیندوو بی و گرفتاری دەردی عیشق بووی، دەبی لە تاو قسە ی بەدکاران
و ھکوو فەرھادی کۆکن بداتە کیو یا وەك مەجنوونی لەیلا و ئلی دەشت و بیابان بی، چونکە لە
کون و قوزبنی کیو و بیابان بەولاوە حەرامە لئی. یا لەبەر ئەوە کہ پیاوی تێگەشتوو ناچارە ئەگەر
نەداتە کیو و بیابان، دەمی خۆی بگری و کەنارەگیری بکا و غەیری کون و قوزبن لە خۆی
حەرام بکا.

(۸) نەدامەت: پەشیمانی. کالیبەد «کالبد»: قەوارە ی لەش.

واتە: ئەگەر دل داخی پەشیمانی پێوە نەبی و، گیان تووشی دەردی خەفەتباری نەبووی،
حەرامە قەواردی لەش دلی تێدا بی و دل گیانی لەبەردا بی.

خویناوی جگەر، گۆشهیی «بَيْتُ الْحَرْنِ» ی بوو
 «مه حوی»! بهسه، مه یلی مه ی و مه ی خانه حه رامه (۹)

-۷-

به ئه فسوون و دوعا ته سخیری ئه و شوخه چ ئیمکانه!
 خه یالی خاوه، عه نقا ناکه ویته داوی ئه فسانه (۱)
 هوجوومی عاشقانی دی که مشتئ جوینی پی به خشین
 به سهر خو تانییا دابهش بکه ن، سا بهش بکا یا نه! (۲)
 غولامانه سهرم دانا له بهر پییا، وه کوو زولفی
 که چی ئه و ههر منی خستوته پشت گوئی وهك غولامانه (۳)

(۹) واته: مه حویا ئه گەر خویناوی جگەر و کونجی خه م خانه به کت ده سگیر ببئ به سته و له وه به ولاره ئاره زووی مه ی و مه ی خانه کردن حه رامه لیت، چونکه ده توانی له جیاتی مه ی خانه له و کونجی خه فته خانه به دا بکه وی و له بریتی مه ی خویناوی جگەر بخوئته وه.

-۷-

(۱) ئه فسوون: سیحر. عه نقا: به له وه رنکی خه یالییه. کینایه به له ههر چی ناوی هه بی و خوئی نه بی. ئه فسانه: سه رگوزه شته ی به خه یال دروست کراو.
 مه به سته له وه به یار وهك عه نقا وایه، چۆن عه نقا ناوی هه به و خوئی نه، ئه مهش ناسکییه که ی له راده به کدایه ناکه ویته بهر ده ست. که سیکیش که ههر ناوی هه بی و خوئی دیار نه بی، دیاره ناکه ویته داو و ده سگیر نابئ.
 (۲) مه به سته له وه به دلدار ههر ئازاری له یاره وه تووش ده بی و بو دلدار ههر چی له یاره وه بی خو شه با جئویش بی.
 (۳) غولامانه «ی به که م»: وهك خو لام و نوکەر. غولامانه ی «ی دو وه م»: کاکۆل، جو رنکی تایبه تی کو کردنه وه ی مووی سه ره له پشت گوئوه، له کۆندا له ناو لاوان و پیوانی کورددا باو بو وه.

واته: وهك چۆن زولفی یار که و تووه ته به ری پی، منیش ههر به و جو ره سهرم له بهر پییدا

سه کینه‌ی مهر ته به‌ی سووتانیه ئاتەش په‌رستی عیشق
 ئە گەر ساحیب ئیرادەت بی، عەجەب پیریگه په‌روانه (۴)
 به‌بی تو سه‌یری گولشەن کردنم هەر وه‌حشەتی به‌ردا
 گولم دی جامه چاک و، بولبولم دی غەرقی ئەفغانه (۵)
 نەسیحەت بی برا! گەر رۆله بوو مه‌روانه بو ئابا
 گەواهی عەدلی ئەم دەعوایه پووری پووری مه‌روانه (۶)

دانا، بەلام ئەو بیزی نەهات پیتی پیا بنی و لەجیاتنی ئەو‌ی به‌ چاوی زولف سه‌یری بکا وەك
 خولامانە خستیه پشتی گویتی و گویتی نەدایه...

لە نێوان هەردوو «خولامانە» دا جیناسی تەواو هەیه.

(۴) سه‌کینه: ئارام‌بوون و دامرکانه‌وه. ساحیب ئیرادەت: بنیادمی دل قائم و خواهن بریار.
 واتە: ئەو‌ی ئاگری دل‌داری په‌رستنی، دلی به‌وه دادەمرکی بگاتە پایه‌ی سووتان و وه‌کوو
 په‌روانه بسووتنی. جا ئەگەر تویش مرۆبه‌کی دل قائم و خواهن بریار بی، به‌پاستی په‌روانه رینگا
 پیشاندەریکی تەواوه، دەتوانی دەرسی په‌رستنی راسته‌قینه‌ی لیوه‌ فیر بی.
 (۵) چاک: لەت‌لەت کراو. ئەفغان: فوغان و هاوار.

واتە: که سه‌یری باخچەم کرد تو‌ی تیا نەبووی، ئەو‌ئەندە‌ی تر خەفەتبار بووم. دیم له‌به‌ر
 نەبوونی تو گول یه‌خە‌ی خۆی دادپووه و په‌رەکانی لەت بوون و بولبول خەریکی نالە‌ی
 به‌سۆزه.

(۶) ئابا، «ئابا»: آباء، باوکان. گەواه: به‌لگه، شاهد. پوور: کوپ.

واتە: ئامۆزگاریت بی برا، ئەگەر کوپکت دی تینگه‌یشتوو و پینگه‌یشتوو بوو، مه‌روانه بو
 ئەوه‌که کوپی کینه و ناخۆ باوک و باپیری که سانیکی چۆن بوون. به‌لگه‌ی راستی ئەم قسه‌یه‌شم
 عومەری کوپی «عبدالعزیز» ه که کوپه‌زای مه‌روانی کوپی حە که مه‌مه‌. مه‌روان خۆی له‌به‌ر
 گزی کردن و دەست پیسی له‌ نووسینه‌وه‌ی قورئاندا پیغه‌مبەر (دخ) له‌ مه‌دینه‌ دەری کرد و
 ناردی بو مه‌ککه. که چی عومەری کوپه‌زای، ئەو خەلیفه‌ دادگه‌ره‌ی لی دەرچوو که ناویانگی
 دنیای گرتەوه.

مه تاعی سیدق و ئیخلاسم له بازارپی ریاکاران
 له سوورهی «قُلْ هُوَ اللَّهُ» ده کهم له م موشریکستانه ^(۷)
 نه وهندهم له و قهه و بالایه ئاشووب و به لا دیوه
 له سهیری سهروی باغم غایلهی غوولی بیابانه ^(۸)
 نه ما جیی نه و جگه رگوشه، مه گه ر رۆح و نه ویش ده پروا
 جگه ر سۆزانه، دل بریانه، دیده پر له گریانه ^(۹)
 چ به رقی جیلوه یه که هه وری به هاری کردوه بی تاب
 به ناله و گریه وه دیت و ده چی وه که تازه دیوانه ^(۱۰)
 سیابه ختی له مه جنوونی من ئیتر چی ده وی «مه حوی»
 سه رم شیواوه، رۆژم تیره یه، حال م په ریشانه! ^(۱۱)

(۷) مه تاع: که ل و پهل. موشریکستان: ولاتی نه وانه ی هاو به ش بو خوا داده نین.
 واته: له بت په رستسانی بازارپی ریاکاراندا، له کووتالی سووره تی «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» که
 سووره تی خوا به یه که زاینه، جل و به رگی راستی و خوا به ته نها په رستی بو خوم ناماده ده که م.
 نه م به یته ئیشاره ته بو نه و واته ئایینییه که ریاکردن به نیوه ی بت په رستی داده نی.
 (۸) غایله، «غایله»: ترس. غوول: دیو.
 واته: نه وهنده ده رد و به لام له بالای به رزی یاره وه تووش بووه، که له ناو باغدا سهیری
 داری سه رو ده که م ترس لئ ده نیشی وه که بلئی غوولی بیابانم هاتیته ری.
 (۹) سۆزان: ئاگر تی به ربوو. بریان: هه لقرچاو.
 واته: جیگایه کم نه ماوه وینه و خه یالی یاری تیدا دابنیم، مه گه ر گیانم که نه ویش خه ریکه
 ده رده چی، چونکه جگه رمه سووتاوه و دل مه بووه به که باب و چاومه پر بووه له ناو، ئیتر ده بی
 له کویتدا دابنیم؟!
 (۱۰) واته: نازانم تیشکی ده رکه وتنی چ شوخیک داویه له هه وری به هار وا ئۆقره ی لئ برپوه و
 وه که که سیک تازه شیت بووبی، دئ و ده چی و ده نالینی و ده گریی.
 (۱۱) تیره: تاریک.

-۸-

شمشاده ئەمە، یا قەدە، یا سەروی رەوانە
 یا عەرەره یا نەخلی مرادی دڵ و جانە! (۱)
 داخۆ ئەمە ئەگریجە یە پەخشاو بە سەردا
 یا سونبۆلە کردوو یە سەبا زولفی بە شانە! (۲)
 ئاھووی خوتەنە جیلووە دە کاتن لە خە تادا
 یا چاوی رەشی فیتنە گەری سورمە کە شانە! (۳)
 دڵ ھایمە دائیم کە ئەمە قە ترە یە داخۆ
 یا جوزئیکی بی جوزئە موسەمما بە دەھانە! (۴)

واتە: بەدبەختی چی تری لە شیت بوونی من دەوئ، لەو زیا تر کە سەرم لی تیک چوو و
 رۆژم رەش ھەلگەراو و حالم پەریشان بوو.

-۸-

ئەم پارچە شیعەرە لە نوسخە چاپ کراوە کە دا نە. حاجی میرزا «عبداللہ» ی کۆبی «خادیم» یش
 کردوو یە بە پینج خستە کی.
 (۱) شمشاد: داری شمشال، دارئکی ھەمیشە سەوزە، گەلای خپ و ورد و بچووک و ئەستوور
 و تیشک داری ھە یە. دارە کە ی رەق و پتەو و بۆ دروست کردنی شتی جوان بە کاری دینن.
 عەرەر: سەروی کۆبی، درەختیکە کە میئک لە سەروی عادەتی کورتتر و بچووکترە. نەخلی
 مورا: داری ئاوات.
 (۲) داخۆ: ئاخۆ. پەخشاو: بۆل و بوو تەو.
 (۳) خەتا: خەتا و خوتەن، دوو ناوچەن لە تورکستان بە ئاسکی موشک دار ناویانگیان دەر کردوو.
 سورمە کە شان: ئەوانە ی کە دەھانە چاویان.
 (۴) ھایم: سەرگەردان و سەرلی شیاو. قە ترە: دۆپ. موسەمما: ناو نراو. دەھان: دەم.
 واتە: دڵ سەری لی تیک چوو، نازانی ئەم شتە بچکۆلە یە دۆپی ئاوە یا خود شتیکی
 ئەو نەندە بچووکە کەرت ناکرئ و پئی دەلین دەم!؟

ئەم مەى سىفەتى خون خۆره واناوك و سووره
ياقوتى له به، يا گۆله، يا قوتى رهوانه!^(۵)
نالاندم و فرموى كه ئەم ئاوازه حەزىنه
يا «مه حوى» يه، يا بولبوله كهى فەسلى خەزانە^(۶)

-۹-

له رۆژى هەلدرا ئەم كۆنه خەيمەى تان و پۆ شىنه
له سايهيدا شەرابى بەزمى عوشرەت گريه جۆشىنه^(۱)
دەبينى جييهك ئەمرو بەزمى عەيش و بادە نووشينه
سبەينى زوو زەمانە وەزعى گۆريوه، له نووشينه^(۲)
له كى پرسم دلى بو پر له خوینى حەسرەتە ياقوت؟
عەزاپۆشى چيه و كييه، جلى پيروزه بووشينه!^(۳)

(۵) خون خۆر: خوین مژ، مەبەست له سوورى لێوه. قوتى رهوان: خۆراكى گيان، مەبەست
له وهيه ماچكەر به ماچكردنى دەژى.
(۶) بولبول به پاييزاندا به ئاوازىكى تايهتە دەخوینى، وهك بللى وهرزى بهسەرچوونى گول
بلاوینیتەوه.

-۹-

(۱) واتە: ئەو رۆژهوه ئەم دەواره كۆنه تان و پۆ شىنهى ئاسمان هەلدراوه، خۆشى راستەقىنهى
تيا نهبووه و شەرابى بەزمى رابواردن له سايهيدا هەر بریتى بووه له قولبى گريان.
(۲) نۆ: نوئ.
واتە: هەر شوئىكت بەرچاو بکهوئ ئەمرو جيگای بەزم و رابواردن و خواردنهوه و
خۆشى بى، پى هەلنەخەلەتیی و ابزانى بەردەوام هەر وا دەبى، چونكه هەر ئەوهندهت زانى
سبەينى زەمانە تىكى داو سەرلهنوئ کردیهوه به جيگای شين و شهپۆر.
زوو زەمانە (ن): رۆژنامەى.
(۳) عەزاپۆش: ئەوهى جلى تهعزیهى لهبەر کردبى.

به‌هاریکی که داخو بی، نه بی، هه‌ی بیّن و شینی که‌ین
 فه‌له که هه‌ر شینه، سه‌حرا شینه، کیو و لیوی جو شینه (۴)
 وتم: بو روت و پوتن نه و که‌سانه‌ی عاشقی روتن؟
 وتی: شان و شکوهی زینده دل هه‌ر ژنده پو شینه (۵)
 سه‌فای سافی جوانی روی و دوردی دوردی پیری هات
 خوماری ماوه به‌س ته‌مشه و له باده‌ی به‌زمی دو شینه (۶)

مه‌حوری ده‌یه‌وی بللی دیارده‌ی خه‌م و خه‌فته و مه‌ینته له‌م جیهانه‌دا وه‌نه‌بی هه‌ر تایه‌تی
 بی بو ناده‌میزاد، به‌لکوو ته‌نانه‌ت جه‌مادایشی گرتووه‌ته‌وه. یاقووت که به‌ردیکی گران‌به‌های
 سووره، سووریه‌که‌ی خوینی خه‌م و خه‌فته‌تی ناو دل‌یه‌تی. پیروزه‌ش که به‌ردیکی تری
 گران‌به‌هایه و شینه، شینییه‌که‌ی جلی تازه‌دارییه له‌به‌ری کردووه... هه‌رچه‌ند راز و نه‌ینی نه‌م
 خه‌فته و تازه‌دارییه‌ی یاقووت و پیروزه بو مه‌حوری ده‌رنه‌که‌وتووه و نازانی هی چیه و له
 چیه‌وه‌یه.

خوینی (ن): خوونی.

(۴) که‌ین: بکه‌ین. جو: جوگا.

واته: برادرینه! ئیستا ناسمان و ده‌شت و شاخ و گوی‌ئاو هه‌مووی به‌هوی به‌هاره‌وه شین
 بووه. سا توخوا هه‌ل له‌ده‌ست مه‌ده‌ن، وه‌رن با ئیمه‌یش کۆرپکی شین گه‌رم بکه‌ین، کئی
 ده‌زانی ده‌مین به‌هاریکی تری وا بینینه‌وه یا نه؟

(۵) پوت: پوچه‌ل. زینده دل: نه‌وه‌ی دلی زیندوو بی. ژنده: کۆن و رزیو.

مه‌به‌ستی له‌وه‌یه عاشق له‌پیناوی خو شه‌وبستییه که‌یدا ده‌ست له هه‌موو خیر و خویشی دنیا
 هه‌لده‌گرئ.

له‌نیوان هه‌ردوو «پوت» دا جیناسی ته‌واو و، له‌نیوان «پوت» و «پوت» دا جیناسی
 موزارع و، له‌نیوان «زینده» و «ژنده» دا وشه‌ئاراییه‌کی جوان هه‌یه.
 پوتن (ن): قوتن.

(۶) دورد: خلتی بنی پیاله‌ی شه‌راب. خومار: نه‌و نارچه‌تی و سه‌رئیشه‌ی پاش لاجوونی
 سه‌رخویشی به‌مه‌ی خو ره‌وه ده‌مینته‌وه. دو شینه: شه‌وی رابوردوو، دوئ شه‌و.

کورپی بی، تا سهر ئه م دایه ی زه مانه مه مکی که س نادا
که سه عبه شیر ی شه فقه ت «مه حویا» له م شیر ه دۆشینه (۷)

-۱۰-

له سه یری خهسته خانه ی عیشق ئه وی سه وزه ی که وا شینه
له سه ر هه ر خهسته دی یا خویندنی یاسینه، یا شینه (۱)

﴿﴾

واته: خۆشی، پالآوته ی لاوی و جوانیه که ی رۆشتوو و به سه رچوو و ئیسته سه رده می
خلته که یه تی که ده ردی پیری به زمی باده خوار دنه وه ی دوی شه و به سه رچوو و ته نها خومار
و سه ر ئیشه یه کی پاشماوه ی ئه و به زمه ی دوی شه و له که لله ماندا ماوه... مه بهستی ئه وه یه
سه رده می لاوی به هه موو خۆشیه که وه به سه رچوو، ئیستا ته نها بیر ه وه ریه که ی ماوه که
ئویش بووه به مایه ی ده ردی سه ر بۆمان.

سه فای (ن): سه فا.

(۷) سه عب، [صعب]: زه حمه ت. شه فقه ت: شه فقه ت، به زه بی هاتنه وه.

واته: دایکی زه مانه تا سه ر شیر ته نانه ت به کورپی خۆشی نادا، چونکه زه مانه شیر نیکی
دوره نده یه و شیر دانیس نیشانه ی به زه بی و دل نهر میه و زه حمه ته شیر ی به زه بی هاتنه وه له
مه مکی دوره نده وه دادۆشری.

مه بهستی له وه یه دنیا تا سه ر بۆ که س نابی و با که س پیی بایی نه بی.

-۱۰-

(۱) ئه وی: ئه و. یاسین: سووره تی «یاسین» له قور ئان که به سه ر نه خۆشدا ده خوینتری له حال ی
گیانه لادا.

واته: له کاتی ته ماشا کر دنی خهسته خانه ی عیشقدا که یار ده یکا ئه و یاره سه وزه که وا شینه
بچینه سه ر هه ر خهسته یه ک، یا ده یخاته حال ی گیانه لا و یاسین له سه ر خویندن، یا ده س به جی
راسته و خۆ ده یکوژی.

له تیوان «سه وزه» و «شینه» دا ته ناسوب و له تیوان هه ردوو «شینه» دا جیناسی ته واو و، له
تیوان «یاسینه» و «یا شینه» دا جیناسی لایحی هه یه.

شەھیدی غەمزە یە بە عزی، سە قیمی عیشو یە جە مەعی
 دیارە: سەرنویشتی ئەھلی دڵ یا شینە یا سینە (۲)
 لە بەنگ ئەم بەنگییانە چی دەبینن، خو لە خو گۆران
 لە دنیا دا مەداری عەیش و خو شى، خو نە ناسینە (۳)
 بەسەر دڵدا لە قاپی فەیزەو دە نە شتە پەى دەرپەى
 چ غەمزەى دیدە مەخموریکە ئەمشەو کون دە کا سینە (۴)
 ھەناسەم دا بە نالە عەرزى حالى کەم کە تاساوە
 لە خویناوی دڵ و جەرگم دەروونم کەیلە تا سینە (۵)

(۲) سە قیم: نە خو ش. سەرنویشت: چارە نووس. شین: ئیشارەتە بۆ وشەى شەھیدی. سین:
 ئیشارەتە بۆ وشەى سە قیمی.

(۳) بەنگ: روو کیکى سەرخو ش کەرە یا دەیکە نە ناو ئاو و دەبخۆ نەو وە یا وەك جگەرە و قلیان
 دەیکیشن. بەنگى: بەنگ کیش. مەدار: ئەو ی شتیکى لەسەر وە ستابى.

واتە: ئەم بەنگ کیشانە چ قازانجیک لە بەنگ کیشان دە کەن لەو زباتر کە خو یان لى دە گۆرئ
 و خو یان بە شتیکى زل دیتە پش چاو... دیارە خو شى و رابواردنى دنیا لای ئەم جۆرە کە سانە
 لەسەر ئەو وە ستاوە کە ئادەمیزاد خو ی نە ناسیتەو، کە دیارە واش نیە.

(۴) واتە: ئەمشەو پەى دەرپەى لە دەرگای لوتفى خواوە خو شى روو دە کاتە دلم. نازانم ئاخو
 تیری چاوی چ یار تکی چاوە مەستە سینەم کون دە کا و دەیکا بە دەرگا و خو شى لئو دە نیرئ بۆ
 ناو دلم!

(۵) واتە: ھەناسەم دا وستم بنالینم و بە نالین حالى خو م عەرزى یار بکەم کەوا نالەم لە
 گەر وومدا خنکاو و دەرنایەت، چونکە دەروونم تا سینگم ھەمووی پر بوو لە خویناوی
 جەرگ و دلم.

ئەمەى کە مەحوى دە بلی گواپە و بستوویە بنالینئ و بلی دەنگم دەرنایەت، زۆر ناسک و
 وردە، چونکە مادەم ئەو دەزانئ دەنگى دەرنایەت، ئیتر چو ن دەنالینئ کەوا دەنگى
 دەرنایەت!...؟

له عالهدا علامه‌ی سوبحی حه‌شر ئیمشه‌و به‌یانی دا
 خودا عالم، له چاکی ئه‌و به‌رۆکه‌ ده‌رده‌خا سینه (٦)
 مه‌لا ته‌لقینی «مه‌حوی» دانه‌دا، «حَبْلُ الْمَتِين» ی ئه‌و
 له جیگه‌ی زه‌لله‌ زه‌یلی ره‌ئفه‌تی تاها و یاسینه (٧)

- ۱۱ -

غائب له دیده، چاوی سه‌رم، دل‌مه‌ پیت‌ه‌وه‌!
 ده‌ستم به‌ ئاسمانه‌وه، چاوم به‌ ریت‌ه‌وه (١)
 جان سه‌خته، یا له ده‌عوپی عیشقا درۆزنه‌؟
 ئه‌و زینده‌ ماوه‌ تا له سه‌فه‌ر یاری دیت‌ه‌وه‌! (٢)

(٦) واته: ئه‌م‌شه‌و نیشانه‌ی داهاتنی رۆژی مه‌حشره‌ دیاری داوه‌ و عالهم‌ هه‌موو راست
 بووه‌ته‌وه‌. خودا خۆی ده‌زانێ چیه‌، به‌لام‌ وادیاره‌ یار سینه‌ی سپی خۆی له‌ودیبوی یه‌خه‌ و
 به‌رۆکی ره‌شیه‌وه‌ ده‌رخستوه‌.
 (٧) زه‌لله: پێ هه‌لکه‌وتن. ره‌ئفه‌ت: به‌زه‌یی. تاها و یاسین: دوو ناون له‌ ناوه‌کانی پیغه‌مبه‌ر (د.خ)
 و ناوی دوو سووره‌تیشن له‌ قورئانی پیرۆزدا.

واته: به‌ مه‌لا بلێن که‌ مردم‌ با ته‌لقینم‌ دانه‌دا، پێوستم‌ پێ نیه‌، چونکه‌ له‌ کاتی مه‌ترسی
 که‌وتن و پێ هه‌لخلیسکانی سه‌ر پرده‌ی سپراتدا ده‌ست به‌ گوریسیکی ئه‌ستووری واوه‌ ده‌گرم
 نه‌یه‌لێ بکه‌ومه‌ خوار بۆ ناو دۆزه‌خ. ئه‌وه‌ش داوتنی لوتفی پیغه‌مبه‌ره‌ (د.خ).

- ۱۱ -

(١) واته: ئه‌ی ئه‌وه‌که‌سه‌ی له‌ چاوی سه‌رم‌ ونی، نه‌ک له‌ چاوی دل‌م، من دل‌م‌ به‌ تۆوه‌ به‌سه‌راوه‌ و
 هه‌میشه‌ ده‌ستم‌ پان کردوه‌ته‌وه‌، له‌ خوا ده‌پارتم‌ه‌وه‌ و چاوم‌ برپه‌وه‌ته‌ رینگات بزانی که‌ی
 دیت‌ه‌وه‌ بۆلام.

(٢) واته: نازانم‌ گیان سه‌خته‌ و ده‌رناچی، یا له‌ ئیددیعیای دل‌داریدا راست ناکا، وا هیشتا
 زیندوو و چاوه‌روانی گه‌رانه‌وه‌ی یاره‌ له‌ سه‌فه‌ر و له‌تاو دووری یار نه‌مردوو!
 نیوه‌ی دووه‌می ئه‌م‌ به‌یته‌ له‌ هه‌ندی نوسخه‌دا به‌م‌جۆره‌یه‌:
 عاشق، که‌ زینده‌ مایه‌وه‌ تا یاری دیت‌ه‌وه‌.

جانانه رۆی و جان و دلّم هەردو دووبەدووی
پارەببی چی بکەم بە نیساری کە بیتهوه! (۳)
رۆشن کە چاوی مونتەزیرانت بە گەردی ریت
تۆ دئی یو، نووری دیدەیی من دئی بە پیتهوه (۴)
خۆم و خوینمت لە فکر چوو، دوعا دەکەم
رەنگی خوینی من کە لە دەستت نەچیتەوه (۵)
لەحزیککی من لە سەومەعەدا دیبوو، ئەمری دا
ئەو هەرزە گەردە لەم دەره دەرکەن، نەبیتهوه (۶)
ئینسانی دا کە دی تەبی عیشقم لە شیددەتا
حەقیە وتی: بەم ئاگرە گەر بشتویتەوه (۷)

(۳) نیسار: شاباش.

واتە: یاری گیانی بە گیانیم رۆیشت و گیان و دلّیشم دووبەدوای رۆیشتن. خوایه! نازانم ئەگەر
هاتەوه چی بکەم بە شاباشی ریی؟

(۴) واتە: من لە تاو دووری تۆ ئەوەندە گریاوم کوێر بووم. ئەگەر بییت بۆلام و تۆزی ریت
بچیتە چاوم، رۆشنایی تۆ دەکەوتتەوه. سا توخوا بە هانتت چاوی چاوەروانی کەرە کانت رۆشن
کەرەوه.

(۵) مەبەستی لەوێهە تا نیشانی تاوان بمیتهوه بۆ دواپۆژ.

(۶) لەحزیککی: لەحزەییکی، تاوئیکی. سەومەعە: پەرسنگا. هەرزەگەرد: ئەوێ یینکارە و لە
خۆرایی بسوورپتەوه.

واتە: یار تاوئک منی لە بتخانەکە ی خۆیدا دی، فەرمانی دا دەرمکەن و وتی: نەهیلن
جارئیکی تر بچمەوه بەو ناوهدا.

لەحزیککی (ن): لەحزئی منی؛ تاوئ منی.

(۷) تەب: تا.

وہك شەو كشا بەسەر مەھی روخساریا خەتی
 گیرا ئەم ئافتابە كە قەت بەر نەبیتەوہ (۸)
 «مەحوی» بە یادی تۆوہیە شوغلی كە روئیوی
 غائب لە دیدە بووا بە خودا دلّمە پیتەوہ... (۹)

- ۱۲ -

دەوای ئەم نەفسە مەلعوونەت دەوئی، ھەر دەردە وەك جیوہ
 كە ھاتی كوشتن، ئەو روّحی مەحز، ئەم جەوھەری زیوہ (۱)
 لە دنیا تا دەگاتە ئاخیرەت كارێگەرە تیری
 وەكوو تیری تەھەمتەن زامی پاك ئەم دیوو ئەو دیوہ (۲)

(۸) واتە: كە زولفی وەك شەو رەشی بەسەر مانگی روویا كشا، روژی رووی بەجۆری گیرا،
 ھەرگیز بەریوونی نەبێ.
 (۹) شوغلی: كار، خەریك بوون.

واتە: مەحوی ھەمیشە بەیادی تۆوہ خەریكە كە روشتووی و بەجیت ھیشتوہ، سا ئەی
 یاری لە دیدە ون بوو، بەخوادلّم ھەمیشە بە تۆوہ بەندە.
 شوغلی (ن): شەغفی. شەغف: حەز و ئارەزوو.

- ۱۲ -

(۱) واتە: وەك چۆن جیوہ تا لە جوولە نەخری و نەمرئیری كەلکی لی وەرناگیرئ، نەفسیش تا
 نەكوژری چارناكرئ. جا كە ھاتی ھەردوکیانت كوشت، جیوہ كە وەك زوی لی دئ و نەفسیش
 دەبێ بە روّحیكی پاك و بێ گەرد. بەش بەحالی مەسەلە ی جیوہ كە دەشگونجی مەبەستی
 مەحوی ئیشارەت كردن بێ بەوہ كە كیمیاگەرانى كۆن ھەولئ ئەوہیان دەدا زیو لە جیوہ
 دروست بكەن.

(۲) تەھمتەن: ئازا و بەھیز، لەقەبى روستەمى زالە كە دەلین تیری بۆ ھەركەس وەشانەبێ
 ئەم دیوو ئەو دیوی كردوہ.

واتە: تیری نەفس لە ھەركەس بەدا، لەم دنیا بەوہ دەروا و لەو دنیا بەوہ دەردەچێ و تووشی
 سزا و دەردی دنیا و قیامەتی دەكا، وەك تیری تەھمتەن كە لە ھەركەسى دابئ ئەم دیوو
 ئەو دیوی كردوہ.

له ئه حوال و مه قامات ئه ر دوا خو، خو نه گۆپۆرئ لیت
 هه ر ئه و گورگه، «ئه بو زه بیدی سور و وجی» ته وری گۆپۆه (۳)
 عه لاهوی بوونه رۆح هه ر بیکوژی، ئه عدا عه دوو ده کوژی
 چ عه قله؟ دو شمینی وا په روه ری، کئ خیری لی دیوه! (۴)
 له عیشوه ی پر فه نی دنیا مه به ئه یمن، که وه ک نو شی
 به ته فره ی مه ی به سه د دانا قه رابه ی زه هری نو شیوه (۵)

(۳) ئه حوال: ئه و حاله ی به سه ر ئه هلی ته سه و وفدا دئ. مه قامات: له ئیستیلایه ئه هلی ته سه و وفدا به و قوناغانه ده لئین که ده بی سائیک بیانبری که بریتین له «ته وه، وه رع، زوه د، فه قر، سه بر، ته وه ککول و ره زا». هه روا ئیشاره تیشه بو کتیبی مه قاماتی حه ریری که په نجا پارچه یه قاسمی کوپی عه لی به سیری دایناوه و یه کیکه له شاکاره کانی ئه ده بی کۆنی عه ره ب، خاوه نه که ی چه ند رازنکی خه یالی به ده می ئه بو زه بیدی سور و وجیه وه تیا ده گپۆرته وه له حاریسی کوپی هومامه وه که ئه وانیش دوو که سی خه یالین. لیره دا مه به ست له «مه قامات» ئه م مه عنایه یه هه رچه ند به هۆی بوونی «ئه حوال» ه که وه ئیشاره ت بو ئه و مه عناکه ش کراوه. ته ور: خو و ره وشت.

واته: خو ئه گه ر هاتوو نه فست باسی ئه حوال و پایه ی به رزی کرد، نه که ی ئاگات له خو ت نه بی خو ت لی بگۆرئ، چونکه له راستیدا هه ر نه فسه به ده که ی جارانه و وه ک ئه و گورگه یه که ئه بو زه بیدی سور و وجی ره وشتی وای له مه قاماتی حه ریری دا به ده مه وه ده گپۆرته وه که دووره له سه روشتی گورگ.

(۴) په روه ری: په روه رده کردن.

واته: نه فس ئه گه ر بیکوژی، جگه له وه که ده بی به رۆح، به کوشتنی، دوژمن ترین دوژمنانی خو ئیشت ده کوژی... تاد.

په روه ری (ن): په روه رده کردن.

(۵) ئه یمن: ئه مین. قه رابه: کوپه ی شه راب.

واته: هه رگیز له نازی فیلبازانه ی دنیا ئه مین مه به، چونکه وه ک قومئ ئاو ده رخوازدی که سی بدا، کوپه ی زه هری به ناوی شه رابه وه به قورگی سه د که سی تیگه یشتوو دا کردوه و هه لی خه له تاندوون.

وه کوو «قه ترینه» به حرئ دین و دنیای پیشه کی لی سهند
 به هرکه س قه تره یه بهرماوه وه سلئکی رهوا دیوه^(۶)
 وه کوو دیو ئیشی عه کسه، میهری قه هره، شه ربه تی زه هره
 فریه، گهنمی هر جو، شیری هر دو، روئی هر پیوه^(۷)
 که ده ست بؤ له سهر سهر نی، سهر و مالت به غاره ت چوو
 که لیوی پیکنه نی، عالم ده کا سهر شیت و کالیوه^(۸)
 له مه کری ئه م عه جووزه و سیحری دیوی نه فس ئه من «مه حوی»!
 په نا ده گرم به ذاتی ئه قده سی بیچوونی نادیه^(۹)

(۶) قه ترینه: «کاترینا»ی دووه م «۱۷۲۹ - ۱۷۹۶ ی. ز»، ئه مپراتوره ی روسیا که ئافره تیکی
 به ئال و داو بووه، «په تروس»ی سیهه می میردی له فرمانرهبوایی دوورخسته وه و خوئی
 جینگه که ی گرتوه وه، چهند جار له شهردا به سهر عوسمانیه کاندایا زال بووه و پشتی زانایان و
 فه یله سووفانی گرتوه له ولاته که یدا...

واته: دنیا وه ک قه ترینه ی ئه مپراتوره ی روسیا وایه، ئه گهر دلۆپیک وه سلئی خوئی به
 که سیئ رهوا بینیبی، پیشه کی پری ده ربایه ک دین و دنیای لی سهندووه.
 (۷) میهر: خو شه وستی: قه هر: قاروقین. فریب: هه لفریواندن.
 واته: ئه م دنیا هه موو ئیشی پیچه وانیه و خه لک هه ل ده خه له تینی.
 (۸) کالیوه: ئه و که سه ی لیوی باری گرتیب و توئکل فریدا. مه به ست ده رده داره.
 مه حوی له م به یته دا به راوردیکی ناسکی له نیوان هه ردوو شه رت و وه لامی شه رته که دا
 کردووه، سهر و مال به تالان چوونی به رابه ر به ده ست بؤ له سهر سهر دانانی دنیا و سهر شیت و
 کالیوه بوونی به رابه ر به پیکه نینی لیوی دنیا داناوه.
 (۹) عه جووز: پیره زن، مه به ست دنیا یه. نادیه: که س نه دیتوو، مه به ست خوا به.

-۱۳-

که بی لئوی له سهر لیوم بنئی، رۆحم له سهر لیوه
 که لئوی لابه ری، ئەلبه تته رۆحم دهرده چی پیوه (۱)
 شه که رباری، نمه ک پاشی، ئەگەر ببوایه من ده موت:
 که غونچه ی تازه پشکووتوو دهبه ی به و دم و لیوه (۲)
 ده لئ هه رکه س ببینی یار و ئەغیاری به ئە ترافا
 خودا چین ئەم هه موو دیوه له ده وری ئەم پهری شیوه! (۳)
 هه تا رۆژه ده بی بۆ شامی شه و هه ولئ بدا هه رکه س
 ئەگەر شاهه نشه هه ئەو رۆژه رۆسی شه و به بی شیوه (۴)
 به هاری بوو جوانی، بوو به سوخره ی پایزی پیری
 به سه رچوو باغ و باقی ماوه وه ی مشتت چل و چیوه (۵)

-۱۳-

(۱) واته: ئەگەر یار بی لئوی بنیته سهر لیوم، له خۆشیاندا گیانم دیته سهر لیوم، ئەگەر
 لایسی به ری گورج له تاوا گیانم پییه وه دهرده چی.
 (۲) شه که رباری: شه کر لئ بارین. نمه ک پاشی: خوی پزژاندن.
 واته: ئەگەر خونچه ی تازه پشکووتوو قسه ی شیرینی بکر دایه و تامی لئوی مه یله و سویر
 بوایه ده موت: له دم و لئوی یار ده چی.
 (۳) ئەغیار: بیگانه.
 واته: یار ئەوه نده جوان و نازداره، هه رکه س ببینی و خه لکی تریشی به ده وردا ببینی، له
 دلئ خۆیدا به راوردیان ده کا به یه ک و ده لئ: خوی به ده موو دیو و درنجانه چین به ده وری
 ئەم یاره پهری شیوه دا!
 (۴) واته: پیوسته هه موو که سی به درێزایی رۆژ هه ول بۆ خۆراکی شه وی بدا، ئەگینا ئەگەر
 شاهه نشایش بی، ماده م رۆژه که ی به خۆرایی لی رۆسی، شه و به بی شیو سهر ده نیته وه.
 مه به ست له رۆژ ژبانی دنیا و له خۆراک کر ده وه ی باش و له شه و پاش مردنه.
 (۵) سوخره: مایه ی گالته بی کردن.

مه گهر شاری عه ده م، جیی و اتیا سه رگه شته بم قاته
 بیابانه به شی مه جنوونه، خاسی کو هکهن کیوه^(۱)
 نه مینی شیتیه «مه حوی» له مه کری نه فسی نه مماره
 مه گهر ره حمی خودا ده م بهستی کا نه ماره نه نگیوه^(۷)

- ۱۴ -

سه رکه جو شیکی نه بی، من زرکه تالم بو چیه!
 دل که هوشیکی نه بی شیشه ی به تالم بو چیه!^(۱)

☞

واته: جوانی وهك به هار و ابو، بوو به مایه ی گالته بی کردنی پاییزی پیری. ئیستا که باغی
 به هاری جوانی به سه رچوره، مشتی چل و چپوی لی ماوه ته وه، بای پاییز له ملا هه لی ده گری
 فریی ده داته نه ولا...

(۶) سه رگه شته: سه رگه ران.

واته: جیی و اقات بووه سه ری خو م هه لگرم و بۆی برۆم، مه گهر شاری نه بوونی، واته
 جیهانی مردووان، چونکه بیابانه هه ر به شی مه جنوون ده کا و شاخیشه تایه تیه بو فراهادی
 کو هکهن و هیچیان ئیتر جیی منیان تیدا نایته وه.
 (۷) نه نگیو: گه زنده.

واته: مه گهر ره حمی خودا ده می ماری نه فسی به دکار بگری که هه رچی بگه زئی زپره ی لی
 هه لده ستینی، نه گینا نه مین بوون له نه فس شیتیه.

- ۱۴ -

(۱) زرکه تال: کاله کی نه گه یشتوو که هیشتا تال و تفته.

واته: سه ر نه وکاته به راستی سه ره که سه ودای عیشقی تیدا بی. نه گینا هیچی له زرکه تال
 زیاد نابی که که لکی هیچی پیوه نه. دلش نه وکاته دلی راستیه، که هوش و تی گه یشتی
 هه بی، نه گینا جیاوازی نابی له شووشه ی بو ش.

زرکه تال (ن): زرکه کال.

دەرد و داغیکی دەروونی گەر بیی، با رەنگ و روو
 سیس و موغبەر بی، که مالم بوو جه مالم بۆچیە! (۲)
 تەجرەبەیی عاشق بە سووتانی دە کرد ئەو زالمە
 سەیری کەن ئیستا دەلی: مشتیی زوخالم بۆچیە! (۳)
 پیی بە سەرمانا که بوومە خاکی ریی، گەردم شوکر
 گەییە داوینی، دەلالی بای شە مالم بۆچیە! (۴)
 داغی سینە و پیچ و تابیی دوودی ئاهم خو هەیه
 مۆر و تورپەیی ئینپەرآتۆر و قەرالم بۆچیە! (۵)

(۲) موغبەر: تۆزاوی.

واتە: ئە گەر دەروونم دەرد و داخی دلداریی تیا بیی مە بەستم نیه رەنگ و رووم سیس و وەك
 تۆزاوی زەرد بی، چونکە دەردەداری عیشق نیشانەیی پیگە یشتە و مرۆی پیگە یشتووش
 جوانی سەر و سیمای مە بەست نیه.

دەشگونجیی «کە مالم» بە «کە مالم» بخوینرێتە وە. لەم حالەدا «مالم» دە بیی بە تیگە یشتن
 مەعنا ی لێ بدرێتە وە که «کە مالم» دە گریتە وە.

(۳) واتە: ئەو یارە ستە مکارە راستی خو شە ویستی دلدارە که ی خو ی بە وە تا قی دە کردە وە که
 ئاگری پتوہ بی، که لیش دە بوو وە لە سووتاندنی، گو بی نە دە دایە و دە بیوت ئەم مشتە
 خە لووزەم بۆ چیە!؟

(۴) واتە: که بووم بە خاک و لە سەر ریی یاردا که وتم و پیی بیانام و تۆزە که م گە یشتە داوینە ی،
 ئیتر تازە نامە و ی بای شە مالم بیی بە دە لالم و ریگام پیشان بدا بۆ لای یار و تۆزم هە لگری پیدا بە
 داوینیا.

دەشگونجیی «دەلالی» نە بی «دەلالە ی» بی، واتە ریگا پیشان دان. بەم پییە یشت مەعنا
 هەر وە کوو مەعنا پیشو وە که یە.

(۵) پیچ و تاب: ئەلقە و لوول خوار دن. تورپە: مۆری شاهانە. ئینپەرآتۆر: ئەمپەرآتۆر. قەرالم:
 پادشا.

واتە: لە سایە ی داخی خری سینە م و هە ناسە ی هە لکشای پیچ و لوولمە وە بووم بە پادشا
 و هیچ بیوستم بە مۆری خری و توغرای پیچ پیچی ئەمپەرآتۆر و قەرالمە کان نیه.

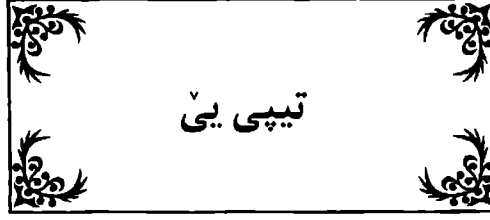
خەلق ئەوا مەجبووری دوو خوۆ خستنی خەلقن بە جان
 من بە دل مەنفوورمە، روتبە ی جە جالم بۆچیە! (۶)
 ماله پیتکینییە مال و، گەینە حالی خوۆیە حال
 من کەوا حالی بم، ئیتەر مال و حالم بۆچیە! (۷)
 پەر بە پنی زنجیری شیتی، داغی سەودا پەر بە سەر
 سەیری حالی خوۆمە، سەیری زولف و حالم بۆچیە! (۸)
 دەردەدار ئەلبەت زوبانی دەرد و حەسرەت تی دەگا
 چاوی بیماری دەزانسی، نالە نالم بۆچیە! (۹)
 دل گله و شە کوە ی لە ئەشکەنجە ی عەزابی زولفی یار...
 کرد و ئەو فەرمووی: ئەدی زنجیری زالم بۆچیە! (۱۰)

- (۶) دوو: دوا، شوین. مەنفوور: بیزراو. جە جال: دە جال.
 واتە: خەلک بە دل و بە گیان حەزیان لەو یە خەلکی تر بێخەنە دووی خوۆیان، بە لام من ئەم
 خەلک شوین کەوتنەم وەك شوین کەوتنی دە جال دیتە پێش چا و هیچ حەزم لی نیه.
 (۷) ماله پیتکینیی: مالتۆچکە کردنەو هی منالان.
 واتە: مالی دنیا وەك ماله قۆلە ی منالان وایە و چۆنیەتی وەزعیشت ئەنجامە کە ی مردنە، جا
 من کە لەمە گەیشتم، ئیتەر دەبی مال و حالم بۆچی بی؟!
 (۸) واتە: لەبریتی سەیری زولفی یار، سەیری ئەو زنجیرانە ی شیتی دە کەم کە لە پیمدان و
 لەبریتی سەیری خالی، سەیری ئەو داخانە ی سەودا دە کەم کە بە سەرمەوین.
 (۹) واتە: چاوی نەرمی یار تی دەگا من بۆچی دە نالینم، چونکە چاوی نەرم پێشی دەوتری
 بیمار و، بیمار و دەردەداریش یەك مەعتایان هە یە و مەسەلە ی کوردیش دەلی: دەردەدار ناگای
 لە حالی دەردەدارە.
 (۱۰) ئەدی: ئە ی کە واتە.
 واتە: یار لە وەلامی گلەیی و شکاتی سزای زولفی یاردا وتی: ئە ی ئەگەر زولفم بۆ
 ئازاردانی دلداران نەبی، بۆچیمە!؟

حالّه به دحالی له شوین و، ماله ویرانی له دوو
«مه حویا»! گهر نه هلی حالی، حال و مالم بوچیه! (۱۱)

(۱۱) مه عنای ئەم بهیتهش له چه شنی مه عنای بهیتی چه وته مه.

-۱-

نہ لئی مہردم کہ دنیا پشتی لهو، ئه و روو له دنیا بی
 که پووری زاله، بوچی پیره زالی پی رها نابیی^(۱)
 له ده رویش و له شائهم فاحیسه ئاخر ده کا حاشا
 گهر ئه هلی غیره تی، بهر له و له خوئی و ئه هلی حاشا بی^(۲)
 ئه گهر تاجت له سهر کا، سهر تی پیوه قووت ئه دا ئاخر
 موباره ک که ی ده بی ئه و خه لعه ته ی وا خه لمی له دوا بی^(۳)
 سبه ی، خاکت به سهر، وه ک من ده بی «تَحْتِ الثَّرَى» بی جیت
 بلا ئه مرؤ که خه وتی مه سنهدت ته ختی سوره ییا بی^(۴)

-۱-

(۱) پوور: کور. پیر زال: پیری موو سپی، پتر بو ژنان به کار دئی، لیره دا مه به ست لئی دنیا به که
 له بهر کوئی وای پی و تراوه.
 واته: ئه و که سه ی که رووی کردووه ته دنیا و که وتووه ته هه لپه بزی، به لام ئه و پشتی
 تی کردووه و گوئی ناداتی، بزی نیه ئیددیعیای مهادیه تی بکا، چونکه مەرد ئه وه یه ئه گهر
 دنیا ییش رووی تی بکا، ئه م گوئی نه داتی. سهره پای ئه وه ئه گهر راست ده کا مەرده و له چه شنی
 روسته می کورپی زاله، بوچی پیره ژنیکی وه ک دنیا ی پی رازی نابیی.
 (۲) فاحیسه: ئافره تی خراب، مه به ست لئی دنیا به.
 واته: دنیا وه فای بو که س نیه و وه ک ئافره تی خراب وایه لای که س ئوقره ناگری. جا ئه گهر
 مەردی، بهر له وه ی ئه و له تو حاشا بکا تو ده س له خوئی و له هه موو ئه وانه ی له گه لینی،
 هه لگره.
 (۳) خه لعه ت: خه لات. خه لع: دا که ندن و دارنن.
 (۴) «تَحْتِ الثَّرَى»: ژیر گل. مه سنهد: پال پشت. سوره ییا: ناوی ئه ستیره یه که.
 واته: هر چه ند ئه مرؤ که ساغیت پایه ت ئه وه نده بهر ز بی پال به ئه ستیره ی سوره ییا وه
 بده ی، سبه ی پی ده بی وه ک من بمری و بجیته ژیر گل.

له بهر هر داده پرنری جل، چ پیناوی، چ چیناوی
 ده بیته لوقمه لوقمه پاقله یا پاقلوا بی^(۵)
 برا، فکری چرا، کبیریتی فرسوت تاله ده ستایه
 شهوی یه لدا له پیشه، روژی عومرت وه خسته ئاوا بی^(۶)
 بکه یین ئاهو فوغان و ئاگری به رده یینه خانومان
 خه رباتی مه حه بیته حه یفه بی ئاشووب و غه و غا بی^(۷)
 له گه ل فهریاد و گریه حازره فهریاد پرس «مه حوی»
 «لیبکوا» ری ده دا پیری ته ریه قه تیفلی ساوا بی^(۸)

(۵) پیناوی: جلی یینه کراو. چیناوی: قه یفه ی تا قمه کار. لوقمه: پاروو.

واته: بی نرخ و به نرخ سه ره نجامی هر فه وتانه.

(۶) کبیریت: شقارته. یه لدا: تاریک.

واته: برا! تا شقارته ی هه لت به ده سته وه یه، بیر له داگیر ساندنی چرایه ک بکه ره وه بو خوت
 و کرده وه یه کی چاک بکه، چونکه ها نزیکه روژی عومرت ئاوا بی و شهوی تاریکی ناو قه بر
 بگاته به ره وه.

(۷) خانومان: له دوو وشه ی «خان» و «مان» یتک هاتوو که هه ردوو واته خانوو. به مه معنای
 ژن و مندالیش به کاردی.

واته: نابی کاوله مه یخانه ی جیگه ی خو شه وستی که ناو دلمانه هه رگیز بی هه راو ئاژاوه
 بی، که واته با ده س که یین به هاوار و ناله ی به سوز و به هه ناسه ی گه رمان ئاگر به رده یینه مالمان
 و هه رچی تیا به.

ده توانی «خانومان» به «خانومان» یش بخو ئنرته وه.

(۸) واته: مه حویا، ئینسان که گریا ده س به جی ره حمی خودا ده گاته فریای. ئایه تی: «فَلْيَضْحَكُوا

قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا» یش که واته با ئه م خه لکه که م پی بکه نن و زور بگرین، رنگای پیری
 ته ریه قه ده دا وه ک منال بگری، بو به به ریشی سپیه وه ده ست ده کا به گریان.

-۲-

دلم دەرھات و تۆ ھەر دەر نەھاتی!
 نەھاتی، ھەر نەھاتی، ھەر نەھاتی! (۱)
 کہ ئەم خەندە و قسە و لیوت ھەبە تۆ
 لەباتی شەککەر و نوقل و نەباتی (۲)
 دەدەئە وادەم بە قەتل ئەمرۆ، سبەئە ھیچ
 ئەتۆ شاھە، چەئە وای سەباتی! (۳)
 لە دنیا جەننەئەئە خۆ دیوہ ھەرکەس
 کہ تۆ بی حازری وەختی وەفاتی (۴)
 ئەگەر رۆژە، بتی من! ھەر بتی بی
 سەرەوژیرە کہ تۆ وەك رۆژ ھەلاتی (۵)

-۲-

(۱) ئەم چەند بارە کردنەوہی رستەئە «ھەر نەھاتی» بە جینگەبەکی زۆری گرتووە بۆ رۆی بڕین
 لەوہ کہ خۆبندەوار وایتی بگا ئەم نەھاتنە تەنھا بۆ ماوہبەکی کہم بووہ و پاشان پراوہتەوہ.
 (۲) لەم بەیتەدا لەف و نەشری مورەتتەب ھەبە، شەککەر بۆ خەندە و نوقل بۆ قسە و نەبات
 بۆ لێو دەگەرپتەوہ.
 (۳) سبەئە ھیچ: کہچی سبەئەئە جی بەجی ناکەئە. بی سەباتی: زوو پەشیمان دەبیتەوہ و
 لەسەر قسەئە خۆت نامینتەوہ.
 (۴) واتە: ئەوہی تۆ لە سەرەمەرگدا لای بی، لە دنیا ئۆشندا بەھەشتی بە چاوی خۆی
 دیوہ.
 (۵) واتە: ئەئە بتەکەئە من، ھەرکە تۆ وەك رۆژ ھەلاتی، ھەر بتیکی تر لەو ناوہدا بی
 سەرەوژیر دەبی با وەك رۆزیش جوان بی.
 ئەم بەیتە ئیشارەتە بۆ ئەوہ کہ پینگەمبەر (د.خ)، پاش گرتنی مەککە چووہ مالی حەرەم و
 بتەکانی ھەموو خست و سەرەو خوارئە کردنەوہ.

که خزر ئه و خاک و خوئی به رده رهی دی
وتی: توّ خاکی یا ئاوی حه یاتی!؟ (۶)
روخیشی کرده ئه ولا، ده یشی پرسی
به شوخی، شاهی من، تو بوچی ماتی! (۷)
که داغی سینهمی دی، دهردی دامی
وتی: مؤرت هه یه، ساحیب به راتی (۸)
که شیرین و تهری دی شیعره کانم
وتی: «مه حوی» که میراوی فوراتی (۹)

-۳-

له تاو ئه عدا عه دوو بهر نیوه دوژمن ئیلتیجا باری
له چنگی گیانه لآوی فیرقه تا ماوم، ئه جهل، چاری! (۱)

(۶) واته: خدری زینده به هه زارزه حمهت و دهردی سهر ئاوی حه یاتی دژییه وه. که پاشانیش
خاکی به رده رگای توّی دی په شیمان بووه وه که وا ههر له سهره تاوه نه هات له باتی ئاوی حه یات
له و خاکه بخوا و سهری سوور ما که ئاخو ئه و خاکه خاکی خاک ئاساییه یان ئاوی حه یاته.
(۷) واته: یار روویشی ده کرد به ولاره و بی په روایش لی ده پرسیم: بوچی ماتم، وه ک بلئی
نه زانی له بهر دلّ پهرقی ئه و ماتم.
(۸) واته: که یار داغی وه ک مؤری سینهمی دی، ئه ویش دهردی دامی و وتی: ماده م مؤرت هه یه،
با خاوه نی به راتیش بی که دهرده کانی من، چونکه ئه وهی خاوه ن مؤربّی ده بی به راتیشی بی.
(۹) میراو: ئه وهی دابه ش کردنی ئاوی به سهر زه راعهت کاراندا به ده سته.
واته: که یار شیعره کانمی دی چهند تهر و شیرینن، وتی: به راستی مه حوی میراوی ئاوی
فوراته. مه به سستی ئه وه یه شیعره کانی مه حوی له پاراوی و خو شیدا له ئاوی فورات ده چن که
«فورات» واته سازگار و شیرین و، خویشی به و پییه که خاوه نی ئه و شیعرانه یه له میراو ده چی.

-۳-

(۱) باری: جاری. گیانه لآو: گیانه لآ.

به لا ههروهك كوله داباريه سهر مهززه عه ی ئوممید
 مه گهر ئه و تیبی موژگانه بکه ن وهك عهینه مه ل چاری (۲)
 ئه سیری زولفه دل، ئه ی بازی غه مزه، غیره تی، حه یفه
 زه لیل ئه م عه نده لیه که و تووه به ردهستی قه ل، چاری! (۳)
 نه پییهك هه لگری شوینی، نه دهستی گه ییه داوینی
 خودا! ده رحه ق به ئه حوالی منی بی پاو و په ل، چاری! (۴)

واته: جاری وا ده بی ئاده میزاد له تاو دوژمنی بی ئامان په نا ده باته بهر نیوه دوژمن. که واته
 ئه ی ئه جهل وه ره بمکوژه و چاریکی ده ردم بکه، چونکه له دهستی گیانه لای دووری یاردا
 گیرم خوار دووه، نه ئه وه ته لیم لادا و بگه م به یار و، نه ئه وه ته به ته واوی بمکوژی و رزگارم کا.
 ئه م به یته له ف و نه شریکی مورته بی تیا، «گیانه لای فیرقه ت» بۆ «ئه عدا عه دوو» و
 «ئه جهل» بۆ «نیوه دوژمن» ده گه پرتته وه.

(۲) عهینه مه ل: بالداریکی ره شه له چۆله که یه کی قه له و گه وره تره و زۆر دوژمنی کولله یه و
 پۆل پۆلش به کۆمه ل ده فرن، زبانیسی بۆ میوه زۆره... ههر سالیك کولله زۆر بی ده نیرن له و
 ولاتانه ی عهینه مه لیان تیا، ئاوی کانی ده هیئن و به ده غل ودان و ناوباخیدا ده پرژئن، گوایه
 عهینه مه ل به دوای ئاوی ولاته که ی خۆیدا دیت و ئیتر ده ست ده کا به قه لاچۆ کردنی کولله له و
 شوینه دا که ئاوه که کراوه به ده غل ودان و ناوباخیدا.

واته: به لا وهك كوله به سهر کیلگه ی هیوامدا داباریوه، مه گهر رزی برژانگی ره شی یار
 چاریکم بکا و بی وهك عهینه مه ل بدا به سهر ئه و به لایه دا و بیفه و تینی.
 (۳) عه نده لیب: بولبول.

مه حوی له م به یته دا دلی خۆی شوبه اندوو به بولبول و، زولفی یاری شوبه اندوو به
 قه له ره ش و، غه مزه ی چاوی یاری داناوه به باز و داوای لی ده کا بیئت بولبولی دلی له
 قه له ره شی زولفی یار رزگار بکا.

(۴) واته: نه پییهك هه بوو، خواه گورج و گۆل بی یا خاو و خلیجك، بتوانی شوین پیی یار
 هه لگری و بزانی له کوئی و پیی بگات و، نه ده ستیک هه بوو، خواه کورت بی یا درێژ پیی
 بکری له داوینی گیر بی... سا خوایه چاریکی منی به سته زمانی بی ده ست و پی بکه.
 دهستی (ن): ده ستم.

عیلاجی دهردی عاشق بوته خاسهی ئه و دهم و لیوه
شیفای ئه مرازی سه ودا خاسیهت، چه شمه ی عه سه ل، چاری! (۵)
مه گهر قه تعی نه فه س چاری بکا، وهرنا نیه هه رگیز
له پیوه ندی که مه ندی پر خه می توولی ئه مه ل چاری (۶)
له گه ل ئه م عیلمه «مه حوی» داغدار ی جه هله، تو ته وفیق!
ته بیبی بو مه ریزی دهردی عیلمی بی عه مه ل چاری! (۷)

- ۴ -

سه روی ره وان ه قامه تی لاوی ره وان دزی
ئافاتی جانه غه مزه بی چاوی ره وان دزی (۱)

(۵) چه شمه: کانی.

واته: ته نها دهم و لیوی یار چاری دهردی دل داری پی ده کری، چونکه دهم و لیوی یار وه ک
سه رچاوه ی هه نگوین وایه و دهردی عیشقیش دهردی سه ودا یه و دهرمانی سه ودا یه هه نگوینه.
(۶) پیوه نند: ئه وه ی پی پی ده به سترینه وه. پر خه م: پر له پیچ و لوول و گری کویره.
واته: له گیان دهرچوون به ولاره هیه چاری نه فس ناکا و له که مه ندی ئالوزکاوی هیوا
دریژی رزگاری ناکا.

(۷) واته: مه حوی له گه ل ئه وه شدا که ئه م هه موو راستیه ده زانی، خو ی به دهردی نه زانی
گرفتار بووه. سا ئه ی ته وفیقی خوا چاریکی بکه چونکه هه رتو تیمار که ری دهردی زانی بی
ره فتار پی کردنی.

- ۴ -

(۱) واته: بالای لاوی ره وان دزی وه ک داری سه روی قنج به رزه و ناز و ئیشاره تی چاوی
گیان دزی، دل دار به کوشه ده دا.
دیاره مه به سته مه حوی له «لاوی ره وان دزی» شو خیکی تایبه تی خه لکی ره وان دز بووه.

لهو ناسیحانی ئیمه که بو دلّ دهدهن به دز
 دلّ رهنجه بوو نیگارم و دینی لهوان دزی (۲)
 مهجنونی جیلوهی ئه و پهریه م دیوه ههرچی دی
 یه غماگه ریکه عهقلی له پیر و جهوان دزی (۳)
 وهك کاره با له کاکه ششی جه زبی حوسنی تو
 سهبری به دزیه وه له منی ناتهوان دزی (۴)
 لیشاوی به ستووه به پروا «مه حویا»! سروشک
 داخو چیی قهراری له ئاوی رهوان دزی! (۵)

- (۲) دلّ رهنجه: دلّ ئیشاوی. نیگا: یاری وهك وینه جوان.
 واته: یاری وهك وینه جوانم دلّی لهو ئاموژگاری که رانه ئیشا که لۆمه ی ئیمه یان ده کرد و
 ده یانوت: بوچی دیلن یار دلّتان بدزی و دینی ئهوان خویشیانی دزی و عاشق و گیرۆده ی
 خوئی کردن.
 (۳) یه غماگه ر: تالان که ر.
 واته: ئه و یاره ئه وه نده جوانه عهقلی پیر و لاوی هه موو به تالان بردووه. هه رکه سم دیوه به
 ده رکه وتنی ئه و شیت بووه.
 (۴) که شش: راکیشان. ناتهوان: بی ده سه لات.
 واته: وهك کاره با چون کار ده کاته کا و رای ده کیشنی بۆلای خۆی، جازیه ی جوانی یاریش
 ئاواکاری له من کرد و رای کیشام بۆلای خۆی و به دزیه وه سه بری له منی بی ده سه لات دزی و
 تو قره ی لی بریم.
 (۵) سروشک: فرمیسک. قهرار: تو قره. رهوان: جاری.
 واته: جاران فرمیسکی چاوم به نارام بو خۆی ده پزئا و به جوگه له ی خویدا ده هاته
 خواره وه، به لام ئیستا لیشاوی کردووه و به هه موولایه کی روومدا بلاو بووه ته وه. نازانم ده بی
 چی بی جوگه له ی ئه سلّی له م ئاوه جاریه بریبی و هه موو سه ر و روومی بی گرتیته وه!

-۵-

- به نۆشی جانى وهرده گرم پيالهی زههرى ههر نیشی
 به دهردی دل بچم گهر بی له جهوری تو دلّم بیشی^(۱)
- به وهم زانى له باغا چقلی گول هه لچه قیه داوینی
 که لیره دل له سینهمدا برینی نهشتهری دیشی^(۲)
- شوکر یار ئیزنی دام ههم گریه کهم ههم قور به سهردا کهم
 به جارئ شاهى من به حر و به یری به خشى به دهرویشی^(۳)
- له می مهیدانى عیشقه، کلکه ریوی ریشی تو، زاهید
 چ بی قهدری؟ ده بی گهر شیرى بیتی کلکی راکیشی^(۴)

-۵-

(۱) نیش: نازار.

واته: پيالهی زههرى ههر نازارنک که به هوئى عیشقه وه تووشم بیی، به نۆشى گیانمی داده نیتم. خوایش بکا نه گهر دلّم له جهور و سته می یار بیشی، به دهرده دل بمرم.

(۲) واته: به وهدا زانیم که درکی گولی ناوباخ به داوینه یاردا چه قیوه، دلّم له سینهمدا هاته زانی برینداربوونی نهشتهر لیدان. مه به سستی له وهیه له گه ل یاردا به جورنک بوون به یه ک دل و یه ک گیان، ههر کامیان نازارنکی تووش بیی، نه ویشیان ده ست به جی هه سستی بی ده کا.

مه حوی لهم به یته دا زیاده ره ویه کی ورد و ناسکی کردوه که نه وه ته گولی به چقل ناو بردوه. مه به سستی له مه نه وهیه یار نه وهنده ناسکه ته نانه ت گول بچه قیته داوینی، که گول ناچه قی به مرودا و داوینیش نه ندامی لهش نیه تا هه ست بکا، وه ک درک به له شیا چه قی بی وایه...

(۳) گریه: گریان.

مه به سستی نه وهیه که یار ریگای گریان و قور به سهری خودا کردنی دام، ئیتر نه وهنده ی ئاوی دهریای هه موو جیهان ده گریم و نه وهنده ی خوئی هه موو جیهان قور به سهر خودا ده کهم. بهم جووره منی هه ژار ده بم به خاوه نی به پر و به حرى هه موو جیهان.

(۴) له می: له م.

وتم: روخسه ت ده جانا، دا به قوربانی له بت کهم جان
 وتی: به حریرکی شهه دئه لبت دهنیشی پیه وه میشی^(۵)
 خودا گرتوو دلّم، چوتن به گز شۆر و شه پری عیشقا
 به نه سسی نایه ئە فلاک و زه مین ئەم باره ناکیشی^(۶)
 سه نه د بئ مۆر و خه ت ده عوی مه حه بیه ت کردنه «مه حوی»
 ته عه ششوق، بئ دلّیکی داغدار و سینه یی ریشی^(۷)

واته: کاکه ی به دیمه ن ده ست له دنیا داشۆردوو! ده بئ ریشی وه ک کلکه رتوی تۆ قه دری
 له م مهیدانی عیشقه دا چی بئ، که ئە وه نده به سام و شکۆیه ته نانه ت ئە گه ر شیریشی تی بئ،
 ده بئ سه ر شۆر کا و کلکی به دوای خۆیدا به کیش کا تیایدا. مه به سستی له وه یه ریشی «زاهید» له
 مهیدانی خواناسی راسته قینه دا وه ک کلکه رتوی وایه له ناو کۆمه لّی شیراندا.
 (۵) جانا: گیانه کهم. دا: تا. شه هه د: هه نگوتنی پالفته.

واته: به یارم وت: گیانه رتگام بده گیانم بکه م به قوربانی لیوت. ئە ویش له وه لامدا وتی:
 ربت لی ناگرم گیانت بکه ی به قوربانی لیوم، چونکه لیوی من له شیرینیدا وه ک ده ربای
 هه نگوتنه و گیانی تۆیش وه ک میشه و، ده ربایه ک هه نگوتنیش ده بئ میشتیکی هه ر پتوه بنیشی
 که پیشیه وه نیش پیه وه ده رناکه وئ.
 (۶) چۆتن: چوووه.

واته: دلّی خوا گرتوو به گزی شۆر و هه رای دلّداریدا چوووه و خۆی خستوه ته ئە و
 مهیدانه، ناگای له وه نیه که خوا خزی له قورنانا فه رموو به تی: ئەم باره بارنکی ئە وه نده قورسه
 ئاسمان و زه وی پیمان هه لئاگیرئ.

مه حوی له م به یته دا ئیشاره ت بۆ نایه تی: ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ
 فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُلًا﴾ کردوو و ئە مانه تی به
 عیشق مه عنا لیدا وه ته وه. مه عنا ی نایه ته که ئە وه یه: ئیمه ئە مانه تمان دا به سه ر شانی ئاسمان و
 زه وی و شاخه کاندا، که سیان هه لیان نه گرت و سامیان لی نیش، ئاده مزاد له ئە ستۆی خزی
 گرت. به راستی ئاده مزاد سه ته می له خزی کرد و سوودی خۆی نه زانی.

(۷) سه نه د: قه باله ی خاوه یتتی زه وی وزار و مولک و شتی واکه باسی ئە و خاوه یتتیه ی تیا

-۶-

حه قی بوو دل له کویا ما به سینهی ئیمه نارازی
 که عاسی قه سری خولدی دی به جی ئه لحد نه ما رازی (۱)
 چووو چوو، خو نه هاتوو نادیاره، حاله مالت بی
 بهس ئه م نه قده بکه سهرفی غه می موسته قبل و مازی (۲)
 ببینن گهر له ساقی ناز و عیشویک، ئیمه ده ببینن
 به مهی نوئی ده دن فتوا به مهستی موئی و قازی (۳)

نووسرابی و پیاوانی باوهر پین کراو موریان کرد بی.
 واته: ئیددیعا کردنی دل داری بی ئه وهی ئه وکه سه دلکی داخدار و سینیه کی برینداری
 بی، وه که قباله یه که وایه که نه هیچی لی نووسرابی و نه موری هیچ که سیکی پیوه بی. دیاره
 قباله ی وایش هیچی پی ئیسات ناکری.

-۶-

(۱) قه سری خولد: ئه و کۆشکه ی دانیشتوانی ههرگیز نامرن، به ههشت.
 واته: دلهی یاخی بووم ناحه قی نیه سینهی وه که ئه لحدی قهر ته نگمی به جی هیشتوو و
 نایه وی و له بهر ده رگای مالی یاردا ئوقره ی گرتوو. کچی دیویه گونا هبار به ههشتی دهس که وی و
 رازی بی له گۆری ته نگ و تاردا بمیینه وه.
 (۲) نه قد: نهخت. موسته قبل: دواروژ. مازی، [ماضی]: رابوردوو.
 واته: مال ئه وه یه ئیستا به دهسته وه یه و نان ئه و نانه یه ئه مپۆ له خوانه، چونکه ئه وه ی
 رویشتوو، تازه رویشتوو و به سهر چوو و له دهس چوو. ئه وه ش که هیشتا نه هاتوو، دیار
 نیه و کهس نازانی چون ده بی. که واته نهختینه ی ئیستا کهت کهم خهرج بکه له خهفت
 خواردندا بو له مه ویش و له مه ویاش.
 نه قده (ن): حاله.
 (۳) عیشویک: عیشویه که، نازک.
 واته: موئی و قازی که ئیستا فتوای دارکاری کردنی سهرخۆشان ده دن، ئه گهر ئه و ناز و
 عیشویه ببینن که ئیمه له دهستی پیاله گپری مه ی ده ببینن، خویشیان سهرخۆش ده بن و به
 سهرخۆشییه وه فتوا ده دن که وا خواردنه وه ی مه ی حه لاله.

له نان و ئاو ئهوا ئیمساکیه مردووش، ئه رێ زاهید
 چ عوجبیکه، ئه مه نده بۆ ده نازی تۆ به مورتازی؟^(۴)
 قسه و باست له عیرفانه، که چی دنیا به مه نزوورت
 له عینوانی جه واهیر جوئیایی و روو له ئه عرازی^(۵)
 قسه گهر عیقدی گه وهر بی، غه ره ز ده یکا به خه رموهره
 چ ته ئسیری له وه عزت دایه واعیز، وا پر ئه عرازی!^(۶)
 مه به «مه حوی» به روو پیدانی یاری عیشوه گهر مه غروور
 وه کوو دنیا سه باتیکسی نه ئیقبال و ئیعرازی^(۷)

(۴) ئیمساك: خۆگرتن له خواردن. عوجب: خۆ به گه و ره زانین. مورتازی: ریا زهت كێشان و خۆگرتن له خواردن بۆ مراندنی نه فس.

واته: زاهید خۆی هه لده كێشی كه وا هیچ ناخوا و ریا زهت ده كێشی. به لام ئه مه هه یچ سه یر و مایه ی شانازی كردن نه، چونكه مردووش هه یچ ناخوا. مه به سستی له وه به زاهید له بی كاره ییدا هه یچی له مردوو زیاد نه.

(۵) مه نزوور: مه به ست. جه واهیر: جه معی جه وه هره كه له ئیستیلاحی فه لسه فیه كاندا ئه وه ته بوونی به سربایی به خۆ به وه. ئه عراز «اعراض»: جه معی عه ره زه كه ئه ویش له ئیستیلاحی فه لسه فیه كاندا ئه وه ته بوونی له سه ر شتیکی تر وه ستایی.

واته: كا كه ی به دیمه ن ده ست له دنیا داشۆردوو! تۆ به دم باسی خواناسی ده كه ی، كه چی مه به سستی راسته قینه ت ده ست كه وتتی دنیا به و به دیمه ن به دوای جه وه ردار ده گه ریت، كه چی له راستیدا رووت له عه ره ز كر دووه.

(۶) عیقد: ملوانكه. غه ره ز: نیاز، مه به ست له نیازی خراپه. خه رموهره: مووره كه رانه. واته: قسه ئه گهر مه عنا كه شی ئه وه نده ورد و جوان بی وه ك ملوانكه ی گه وه ر وایی، ماده م قسه كه ره كه غه ره زی له دلدا بی، قسه كانی نرخیان نامینی و وه ك مووره كه رانه دیار ده دن. كه واته كا كه ی ئامۆژگاری كهر، ده بی ئامۆژگارییه كانی تۆچ كارێك بكه نه سه ر دل، ماده م خۆت دلت ئه وه نده پس بی و پر بی له كینه؟!.

(۷) عیشوه گهر: عه یار و به ناز. مه غروور: بایی. ئیقبال: رووتی كردن. ئیعرازی: پشت تی هه لكردن.

-۷-

پیری نوفووزی کرده به‌دهن، به‌سیه تهنه‌لی
 درچۆ له خانوی که خه‌له‌ل گه‌ییه تهنه‌لی^(۱)
 قه‌ی کردنی سوراحی ئه‌گهر تی‌بگه‌ی، ده‌لی
 دل تیکه‌ل هاتنه له‌گه‌ل ئه‌م خه‌لکه تیکه‌لی^(۲)
 وا دل به داغم ئه‌ز له ره‌قیب، ئه‌ر سه‌ری برن
 بو ئه‌کلی له‌حمی ئه‌و سه‌گه من ده‌بمه حه‌نبه‌لی^(۳)

-۷-

(۱) نوفووز: کار. خه‌له‌ل: زه‌ده‌یی. تهنه‌ل «ی دووه‌م»: بنچینه.
 واته: له‌شی ئاده‌میزاد وه‌ک خانوو وایه و خانوونشینه که گیانیه‌تی. جا هه‌روه‌ک چۆن ئه‌گهر
 خانوویه‌ک بنچینه‌که‌ی زه‌ده‌بوو ترسی رووخانی لی ده‌کرا، ده‌بۆ ئه‌وه‌ی تیا‌یه‌تی به‌جیی به‌ییلی،
 ئاده‌میزادیش که پیر بوو ئه‌وه‌ بنچینه‌ی له‌شی زه‌ده‌بووه و ده‌بۆ گیانی ده‌رجی. که‌واته‌ تۆیش
 ئه‌ی مه‌حوی، که پیری کاری تی کردووی، با به‌سی بی ته‌مه‌لی کردن له‌فرمان‌به‌رداری خوا و
 روویه‌کی تی‌بکه.

له‌نیوان «ته‌نبه‌لی» و «ته‌نبه‌لی» دا وشه‌ ئاراییه‌کی ناسک هه‌یه.
 (۲) قه‌ی کردن: «قینی» کردن، رشانه‌وه. سوراحی: ئه‌و قاپه‌ی مه‌یی لی داده‌که‌ن.
 مه‌حوی له‌م به‌یته‌دا مرقه‌مرقی شه‌رابی له‌کاتی داکردندا له‌سوراحی، شو‌به‌اندوو به
 قَلَب و قۆپی رشانه‌وه و ده‌لی: سوراحی کاتی که شه‌رابی لی داده‌کری، ده‌که‌ویته‌ مرقه‌مرق...
 ئه‌وه‌ ئه‌گهر لیتی حالی بی، ده‌لی: تیکه‌ل‌بوون له‌گه‌ل خه‌لک مایه‌ی دل تیکه‌ل هاتنه، ئه‌گینا
 ئه‌گهر من نه‌که‌وتمایه‌ته‌ ده‌ستی که‌س و شه‌رایان لی دانه‌کردمایه، ئه‌م مرقه‌مرقه‌م له‌چی بوو؟
 (۳) ئه‌ز: من. حه‌نبه‌لی: په‌په‌وه‌کانی ری‌په‌وه‌ی پێشه‌وا «ئه‌حمه‌دی کورپی حه‌نبه‌ل».
 واته: من داخی به‌دکاری سه‌گ ره‌وشتم ئه‌وه‌نده له‌دلدایه، ئه‌گهر سه‌ری برن ده‌بم به
 حه‌نبه‌لی بو‌ئه‌وه‌ی گوشتی ئه‌و سه‌گه‌ بخۆم.

دیاره‌مه‌حوی له‌م به‌یته‌دا وای داناوه‌که‌ خواردنی گوشتی سه‌گ لای حه‌نبه‌لیه‌کان هه‌لآله،
 به‌لام راسته‌که‌ی ئه‌وه‌یه نه‌ک لای حه‌نبه‌لیه‌کان، به‌لکوو لای مالیکیه‌کان، سه‌گ ده‌می نه‌بی

تهرسا به دینی ئه و یه دی به یزایه بوونه جووی
 بو کوشتم که دهستی ده رینا له باخه لی (۴)
 دنیا به ته وسه وه ده می مه رگی وتی که «ذوالقرنین»
 دی زه لیله، له کن خوت ئه تو که لی (۵)
 زاهید چیه، هه یه گه به لی ریش و تووکه سه ر
 ئاگر نه بی، چ بی سه ری ده رکا له جه نگه لی (۶)
 «مه حوی»! قهزا قسیکی خوشی وت به چاری رووس...
 دوینی گه ماله گه وره که، نه مپو یه کی ده لی (۷)

هه موو گیانی پا که. قسه یه کیش به ده م ئیمامی مالیکه وه ده گپ نه وه که گوایه خواردنی گوشتی
 سه گ چه لاله، به لام ئه و قسه ئیسیات نه بووه.

(۴) تهرسا: عیسایی. دین: دین.

واته: که یار دهستی له باخه لی ده رهینا بمکوژی، عیساییه کان به دیتنی دهستی
 دهس به جی ئی ترسان و وه ک جووله که چوونه سه ر ئایینی ئه و، وه ک چون ئیسرا ئیلیه کان به
 دیتنی دهسته سپیه که ی چه زره تی مووسا ئیمانیا ن پین هینا و چوونه سه ر دینی.
 (۵) «ذوالقرنین»: ئه سه که نده ری زولقه رنه یین.

واته: دنیا که ئه سه که نده ری زولقه رنه یینی له کاتی گیانه لادا دی زه لیل و که له لاکه وتبوو، به
 ته وسه وه پیتی وت: خو تو لای خوت که له میرد بووی و جیهانت هه موو داگیر کردبوو، ئیستا
 بوچ وات لی هاتوو ه؟.

(۶) گه به ل: تو بیاخه گه مره، ئه وه ته که پاشه لی ره شه و لاخ و بزن و مه ر ریتالی تیا وشک
 ده بیته وه به مووه وه. جه نگه ل: دارستان.

واته: کاکه ی زاهید! ئه م هه موو ریش و تووکه سه ره یسه چیه به سه روچاوته وه؟ که ده لی
 گه مره ی پاشه لی چه یوانه و بووه به دارستانیکی چری و ئاگر نه بی دای مرینتته وه که س سه ری
 لی ده رناکا، یا سه رتی لی رزگار ناکا؟!

(۷) قسیکی: قسه یه کی. چاری رووس: قه یسه ری رووس.

-۸-

«لَا عَاشَ سِوَى ذِكْرِكَ قَلْبِي وَ لِسَانِي»

«ای آن‌که به‌نام همچو مسیحای زمانی»^(۱)

هر غم‌کش و حسرت‌به‌شی فراهادی حزینم

له و هفت‌هه تو خوسره‌وی شیرینی جیهانی^(۲)

«در آرزوی لعل لب اشک چو لعلم

ای لعل دل از لعل لب لعل یمانی»^(۳)

﴿﴾

واته: قه‌زاق‌ده‌ر قسه‌یه‌کی خو‌شی به قه‌یسه‌ری رووس وت، نه‌وه‌بوو پیی وت: دوئنی گه‌مالیکی گه‌وره بووی و نه‌م‌پ‌و‌که بووی به ده‌ل...

مه‌حوی له‌م به‌یته‌دا ئی‌شاره‌ت بۆ له‌سه‌ر ته‌خت دانیشتنی شاژن «کاترینا» ی دووه‌م ده‌کا که په‌تروسی می‌ردی له‌ قه‌رمان‌په‌وایی دوور خسته‌وه و خو‌ی له‌ جی‌گایدا دانیشت.

-۸-

خو‌الی‌خ‌ز‌ش‌بوو مه‌لا نه‌سه‌دی مه‌حوی ئەم پارچه شیعره‌ی له‌ ناو په‌ره‌ی یه‌کی‌ک له‌ کتیبه‌کانی کتیبخانه‌ی مه‌حویدا دۆزیوه‌ته‌وه. له‌وه زیاتر له‌ شوئینیکی تر نه‌بینراوه.

(۱) واته: ئەی ئەو‌که‌سه‌ی به‌ ناو وه‌ک مه‌سیحی ئەم سه‌رده‌مه‌ی، دل و زوبانی من هر به‌ ناو هینانی تۆوه ژباوه و هر به‌وه‌وه خه‌ریک بووه.

دوور نه‌ مه‌حوی ئەم پارچه شیعره‌ی بۆ «عیسا» ناوی‌ک وتی.

(۲) واته: له‌وکاته‌وه تۆ له‌ گه‌وره‌بیدا بووی به‌ خوسره‌و و له‌ نازداریدا بووی به‌ شیرینی جیهان، منیش به‌رابه‌ر به‌وه چاره‌په‌شیه‌که‌ی فراهاد بووه به‌ به‌شم و نه‌و داخ و خه‌فه‌ته‌م پیی براوه‌که به‌شی ئەو بوو.

له‌ کۆکردنه‌وه‌ی «فراهاد» و «خوسره‌و» و «شیرین» دا ته‌ناسوینیکی جوان و، له‌ مه‌عنایشاندا تیباق هه‌یه.

(۳) واته: ئەی ئەو‌که‌سه‌ی پارچه‌گۆشتی سووری دلم له‌تاو لیوی وه‌ک له‌عل سوورت، بووه به‌ له‌علی یه‌مانی وا پر بووه له‌ خوین، فرمی‌سکم له‌تاو سۆز و ئاره‌زووکردنی لیوی وه‌ک له‌عل سوورت، وه‌ک له‌عل سوور بووه و بووه به‌ خوین.

ره حمی که به حالی دلی غه مکیشی غه ربیان
 جانانه بی جانی، چیه هر یاری زوبانی^(۴)
 عوشاقتی جگهر سوخته هر حه سره ته به شیان
 لوتفی نیه مه عشووقه له بو عاشقی فانی^(۵)
 «مه حوی» به غم از یار به هجران جفایش
 «لَوْ أَهْرُبُ مِنْ حُبِّهِ فَاللَّهُ جَفَانِي»^(۶)

-۹-

ده بی دل ویسه تیکی وه كه فهلهك زیاتر وه كه ف بیئی
 شهو و روژی فیراق و وه سللی دولبر تا بگونجینی^(۱)
 ده خیلتم بم کوری ئه مپو به، فهدا وا ده کهم هیچه
 چ فهداها تیا نه کراوه کاریک و بووه دوینی^(۲)

(۴) جانانه: زیده خو شه ویست. جان: گیان.

واته: تو خو شه ویستی ئیجگار خو شه ویستی گیانمی، به زه بییه کت به حالی دلی خه فهت
 به کولی غه ربیاندا بیته وه، بوچ هر به زوبان دوستی؟
 (۵) جگهر سوخته: جگهر سووتاو.

(۶) مه حوی لهم به یته دا قسه له گهل خویدا ده کاو ده لی: ئه گهر به هوی ئه وه هه موو دهر د و
 خه مه وه که له یاره وه تووشم ده بی و به هوی جه فا و بی وه فایی یاره وه، له خو شو ویستی ئه و
 یاره رابکه م و ده سبرداری بیم، خوا بمخاته ناو کوری دهر د و مهینه ته وه.

-۹-

(۱) که ف: ده ست.

واته: دل ده بی فراوانییه کی له ئاسمان گه وره تر ده ست بخا تا جیی شه وی دووری و روژی
 وه سللی یار له ناو خویدا بکاته وه.
 ئه م به یته له ف و نه شری مورته بی تیا به، فیراق بو شه و وه سل بو روژ ده گه ریته وه.
 (۲) فهدا: سبه یینی. فهداها: چهند سبه یینی.

زوبانی حالی په روانه له وهختی سووتنا دهیوت:
 که سئ واریسمه وهک من بی، له عیشقا خو بسووتینئ (۳)
 ره قیب نه لښه تته نیمشه و شهق ده با، جانانه ئیواره
 به عوششاقی ته قه بیول دا له باتی سه د دوعا جوینئ (۴)
 به غه بیه ت کردنی هم بی نه وایه تووشی خه جلّه ت دئ
 بلئ واعیز بهس هم میرووله بخوا، وازی لی بیئئ (۵)

واته: ده سم دامینت چی ده که ی و چی له بارتدایه نه پرؤ ته وای کی و بیکه و مه یخه ره سبه یئ، چونکه نه گهر وا نه که ی روزه کانت تیده پرن و سبه یئیکان هم مو ده بن به دوتئ و توش هیچت به هیچ نه کردوه. مه بهست له وهیه که واکرده وه شته نهک قسه، نابئ بنیادهم کاری هیچ روژئکی بخاته سبه یئ.

فردا (ن): سبجی. ج فرداها (ن): چه ها سبجی.

(۳) واریس: میرات گر. وهک من بی: وهک من وای؛ بیت وهک من.

(۴) ته قه بیول دا: به خشی.

واته: دیاره به دکار نه مشه و له داخا له ت ده بی، چونکه ئیواره ی رابوردوو یار له باتی سه د دوعای خیر که دلداره کان بویان کرد لوتفی فرموو جنیوئکی بی به خشین.

(۵) بی نه وا: هه ژار. خه جلّه ت: شهرمه زاری.

واته: به واعیز بلئن من له ناو پؤلی دلداراندا نه وه نده ناجیزم وهک میروله وام، که واته با وازم لی بیئ و له پاشمله خراپه مه لئ و گوشتم نه خوا، نه گینا له نه جامدا خوئی شهرمه زار ده بی. مه شهووره نه وهی میرووله بخوا خوئی بی ناگیری هه ر بای لی ده بیته وه.

مه حوی که له پاشمله خراپه وتئی به گوشت خواردنی خراپه و تراوه که داناوه، ئیشاره تی پؤ نه وه کردوه که خواله قورئاندا ده فرمرت: ﴿وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا﴾ واته: با هه نديکتان له پاشمله خراپه ی نه وائتان نه لئن. ئاخو که ستان حه زده کا گوشتی برای خوئی به مردووی بخوا!!؟.

دەنى تەبەئى وەھا غالب بوو، فیرەئەونى ئەم عەسەرە
 نە وەك مووسا، لە كنجوو پارە بوو ئیمانی پێ دینى^(۶)
 مەبزو «مەحويا» لەم رینگەدا تا دەبەسە خاكى رى
 ئومیدە دەستی گەردت هەر دەگا ئاخەر بە داوینى^(۷)

-۱۰-

لە سایەى دەورى چەرخى سوفلە پەرور لەك بە لەك دەدوى
 سەگى ئاواتەخوایى ئیسكى وشتەر لە شەك دەدوى^(۱)

(۶) واتە: سووكى و پەستى بە چەشنى لەم چەرخەدا پەرى سەندوو، ئەگەر فیرەئەون بەو
 هەموو دەسەلاتەیهووە كە هەبەتە، ئەك لەلای حەزرتى مووسا، بەلكوو لەلای جوولەكەیش
 پارەى دەستبەكەوى باوەرى پێ دەكا و دەچیتە سەر ئایینى، بۆئەوێ پارە وەربگرێ. جا وەرە
 بەراوردى ئەمە بەكە لەگەڵ ئەو دەدا كە فیرەئەونى سەردەمى حەزرتى مووسا خۆى دا بە دەم
 ئاوى نەلەو و تیا خنكا و نەچوو سەر دینى مووسا، لەگەڵ ئەو شەداكە ئەگەر ئیمانى بەئیناى
 بەهەشتى بۆ خۆى مسۆگەر دەكرد.

دەشتوانین مەعناى بەیتەكە والى بدەینەو بەلین: سووكى و پەستى فیرەئەونى ئەم چەرخە
 گەبەتە رادەبەك... تاد. بەم پێئە مەبەستى مەحووی بەیانى تەنها سووكى و پەستى فیرەئەونى
 سەردەم دەبێ كە دەبێ كەسێكى تاییەتى بێ، ئەك تێكراى سووكى و پەستى.
 (۷) واتە: مەجوولێ و ئەم رینگایە بەرمەدە تا ئەو نەدە پێت پیا دەتین دەبى بە خۆلى سەرەپى،
 بەلكوو ئەمە خواپە ئەوكاتە دەستى تۆزەكەت لە داوینى یارگیر بێ و پێئەو بەنیشى.

-۱۰-

(۱) سوفلە: كەسانى ناچیز و بێباپەخ. لەك «ئى یەكەم»: ھۆزێكن پایەى كۆمەلایەتییان لەناو
 خەلكدا سووكە، لێرەدا كینایەپە لە ھەزار و دەست كورت. لەك «ئى دووھەم»: ھەزار. شەك:
 بەرخى نیریا مێ كە پێى ناییتە سالى دووھەم.

واتە: گەردوون كەسانى ناچیز و بێباپەخى بەجۆرێ پێش خستوو، كەسانى جارێ ھەزار
 و دەست كورت بە ھەزار ھەزار باسى پارە دەكەن. سەگیش كە جارێ بە ئاواتەو بوو ئیسقانى
 حوشترى دەستكەوى و بیکرێنیتەو، ئیستا قسە لە گۆشتى شەك دەكا و بەو نەبێ دانامركى.
 سایەى دەورى (ن): دەورى تەورى.

- دەبینم، شیری شیر ئەفگەن دەلەك كەولئ دەكا، دەبیەم
 بە كۆلئ كلکەووە رییو لە گەل كەولئ دەلەك دەدوئ (۲)
- دەبینی بایەزیدە، وەك یەزیدیکئی دەبینن خەلق
 بەبئ پەردە شەیاتینی لە ئەحوالی مەلەك دەدوئ (۳)
- بە ناوی رۆژ و مەه بردن، نە باسی سەدر و شەه کردن
 مووە ححید هەر دەبئ هەر یەك بناسئ، هەر لە یەك دەدوئ (۴)
- مونه ججیم عومری زایع بوو لە بەحس و فیکری ئەفلاکا
 کە پیریژن هەمیشە هەر لە ئەحوالی خەرەك دەدوئ (۵)

(۲) شیر ئەفگەن: ئەوێ شیر دەدا بە زەویدا. دەلەك: گیاندارنکی ترسنۆکە، پستی زۆر بەنرخە. واتە: دنیا وای لئ هاتوووە دەبینم دەلەك بەو ترسنۆکیە کە هەبە و خەلك خۆی كەول دەكەن، شیری شیرپرمین كەول دەكا و پستی دەگروئ... دەشیسیم رییو بەو كلکە درێژە یەووە کە هەبە و بە دوایدا دەکشئ و کەلکی هیچی ییووە نیە، باسی كەولئ دەلەك دەكا کە ئەو نە گران بە هابە دەستی کەس ناکەوئ.

(۳) بایەزید: تەیفورر ئەبوو یەزیدی بەستامی، خواناسیکی بەناوبانگە لە ئەهلی تەسەووف، لە ۲۶۱ ی. ك «۸۷۵ ی. ز» دا كۆچی دوایی كردوو، باپیری زەردەشتی بوو. وادیارە یەكەمین كەسیكە پێرەوێ یەكیتی بوون «وحدۃ الوجود» ی داھیناوە. یەزید: یەزیدی كۆری موعاویە، ئەوێ حەزرتی حوسەینی كۆری عەلی كۆری ئەبووتالیب لە جەنگ لە گەل لەشكری ئەودا كۆژرا. مەلەك: مەلائیکە، فریشتە.

(۴) مەه: مانگ. سەدر، «صدر»: سەرۆکی وەزیران. مووە ححید، «مُوَحَّد»: ئەوێ خودا بە یەك بزانی.

مەبەستی لەو یە ئەوێ خوا بە یەك بزانی، دەبئ بە هیچ جۆرئ نە کەس و نە هیچ نەکا بە هاوبەشی خوا و هیچ جۆرە دەورنکیان لە ژاندا نەداتئ و ئەوێ بەپراستی خوا پەرسە دەخلی بەسەر هیچ جۆرە هۆبەکی وەك رۆژ و مانگ و پادشا و وەزیرەووە نیە.

(۵) مونه ججیم: نجوومگەر. خەرەك: ئامیتریکئی ناو ماله لۆكە یی دەپرسن و دەیکەن بە دەزوو، دووخ.

به تاقه فه خری کیسرا، هر خه وه پرنه ق فه خری نوعمانه
 دهنی هیممهت وه هایه هر له گهل کوچک و که له ک ده دوی (۶)
 زه مانه ی سوفله په روه ر وا ره واجی سوفله یی داوه
 که دایم نه و دهمه سویره له گهل نان و نمه ک ده دوی (۷)
 په کی تیدا ره قیب نه و شوخه کوشتنمی که لی پرسى
 تیراده ی کارى خیر نه لبه تته شه ی تانی له فه ک ده دوی (۸)

﴿﴾

واته: نجوومگهر به خوړایى و له هیجه ژبانى خړى له بیرکردنه وه دا له نه حوالى نه ستیره و
 ناسمانه کان دا به با که دیاره هیچی لی ناوه شیتته وه، که چی پیرژنیش هر خه ربکی قسه ی
 بیهوده کردنه و باسی خه ر که ته قه ته ق که ره که ی خړى ده کا.

مه به ستی له وه یه هر که سى به جوړى خه ربکی به بادانى کاتى خوږه تی.

(۶) تاق: تاقى کیسرا، له «سه لمانپاک» له نزیکى به غداى ئیستا. کیسرا: نه نه وشیره وان،
 پادشای به دادى بنه مالله ی ساسانى «۵۷۹-۵۳۱ ی. ز»، هه روه ها خوسره وى په روژ، دوا
 پادشای به هیژى بنه مالله ی ساسانى «۵۹۰-۶۲۸ ی. ز». خه وه پرنه ق: شوئنیکه له نزیکى
 نه جه فوه، نوعمانى کوړى مونزیرى له خمى کوښکیکی تیا کردوه ته وه. نوعمان: نوعمانى
 کوړى مونزیرى له خمى، دوا پادشای له خمییه کانی حیره، خوسره وى په روژ له سهر ته سخت
 لایبرد و له ته یسه فوون خستیه زیندانه وه.

واته: کیسرای ساسانى هه موو شانازییه کی به تاقه که ی بوو که له ته یسه فوون دروستى
 کردبوو. نوعمانى کوړى مونزیریش هه موو شانازییه کی به کوښکی خه وه پرنه ق بوو که له حیره
 کردبوو یه وه. نه مه بویه وایه چونکه نه مانه دوو که سى بی هیممهت بوون و پیاوی بی هیممه تیش
 له جیاتى نه وه ی خه ربکی دلپه روه رى بی، خړى به به رد و که له که وه خه ربک ده کا...

(۷) واته: زه مانه ی سپله په روه ر به راده ییك بازارى سپله یی گهرم کردوه، ده بینى هر
 ده میك باسى نان و نمه ک بکا پر کراوه له خوئنى سوور و بیده نگ کراوه.
 (۸) فه ک: هه لوه شانده نه وه.

واته: که نه و شوخه نازداره باسى کوشتنمی له به دکار پرسى که ناخو مه سلله حهت وایه
 بمکوژن یا نه، نه و په کی پیدا و نه بهیشت خواسته که ی بهیئته دى. دیاره هه میسه شه ی تانی
 له عین له هه لوه شانده نه وه ی نیازى کارى خیر ده دوی و ده بی به کوښپ و ته گهره له ریدا.

مومه ییز چهرخی که چره و بی، نه که ی «مه حوی» که مالت خه رج
زوبانی تیغی ئەو دەر حه ق به حه رفی من له حه ک ده دوی (۹)

- ۱۱ -

دلی بردم به شوخی دولبه ریکی تازه، سه ر له نوی
موباره ک بی له دل سه و دایه کی که ی که و ته سه ر له نوی (۱)
که چ ئە برۆ، دیده ئاهوو، شوپشین خوو، فیتنه جو، تورکی...
خوروش و شور و شینی خسته ناو ئەهلی نه زه ر له نوی (۲)
به ناز و عیشوه پاک ئەرواحی پاکانی موسه خه ر کرد
به غه مزه خاترانی دایه بهر تیری نه زه ر له نوی (۳)
سه با کردوویه وه عده ی گه ردی کوئی، مه گری ئە ی دیده!
به ئوممیدم جه واهیر سورمه بو نووری به سه ر له نوی (۴)

(۹) مومه ییز: وادیاره له و سه رده مه دا ناو نیشانی وه زیفه ییکی میری بووی. حه ک: کوژاندنه وه.
واته: ئە گه ر چهرخی به دپره فتار کار به ده ست بوو، نه که ی تیگه یشتووی و پیگه یشتووی
خۆت به کاربینی و بیخه یته بهرچاو، چونکه تیغی زوبانی ئەو بهرابه ر به ناوی نووسراوی تو
هه ر باسی کوژاندنه وه و کپاندن ده کا و ده به وی ناونت له ناو ناوانا نه هیلێ، که واته خۆتی
مه خه ره بهرچاو.

- ۱۱ -

(۱) واته: وا سه ر له نوی دل به ریکی تازه دلی بردم بو خو ی و داگیری کرد. خواله دل می پیروژکا
وا سه و دای دلدارییکی نوی ده که و تته سه ر.
له نیوان هه ردوو «سه ر له نوی» دا جیناسی ته وا وه یه.
(۲) که چ ئە برۆ: برۆ لار، که وان ی، دیده ئاهوو: چاو وه ک چاوی ئاسک گه وره و جوان.
شوپشین خوو: تووره. تورک: نازدار وه ک شوخانی تورک. ئەهلی نه زه ر: دلدارانی ته ماشاکه ر.
(۳) پاک: سه ر پاک، سه ر جه م. خاتران: خاتر، دل.
(۴) واته: ئە ی دیده، مه گری... با ی به یانی گفتی داومه تی کله ی نایابی تۆزی ده وروبهری
مالی یارم بو بیینی، تا تۆی پێ برێژم و بیناییت تی بکه و تته وه.

له بسی له علی شیفابه خشی برینی دل ده کا مه ره م
 ئیشاره ی چاوی، ده کولینیتته وه داغی جگر له نوی^(۵)
 به شیوه ی شکلی شیرینی، وه کوو کا کۆلی موشکینی
 په شیوی کردوو ته حوالی «مه حوی» دربه در له نوی^(۶)

-۱۲-

تیده گا هه رکه س بکا فه می روموزی مه عنه وی:
 هیجر و وه سلّه نار و جه ننه ی ئایه تی ﴿لَا یَسْتَوِی﴾^(۱)
 کیوی غم وادی جه فا ته ی کردنه ئه شراتی عیشت
 باکی هه وراز و نشیوت که ی ده بی گه ر ره ره وی^(۲)

(۵) واته: به قسه ییک له لیوی سووری شیفابه خشیه وه برینی دل تیمار ده کا و، به ئیشاره تیکی
 چاوی سه ره له نوی زامی دل ده کولینیتته وه.
 (۶) وه کوو کا کۆلی موشکینی: وه ک به قزی ره شی...
 -۱۲-

(۱) واته: هه رکه س له مه به سته نه یینییه کانی قور ئان حال ی بیی تیده گا که و ما مه به ست له «جه ننه =
 به هه شت» و «نار = ناگر» له ئایه تی: ﴿لَا یَسْتَوِی أَصْحَابُ النَّارِ وَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ، أَصْحَابُ الْجَنَّةِ
 هُمْ أَفْضَلُونَ﴾ دا بریتیه له گه یشتن به دۆست و له دووری له دۆست. مه عنای ئایه ته که ئه وه یه:
 به هه شتی و دۆزه خی چون یه ک نین، به ختیار ته نها هه ره به هه شتییه کانن.
 (۲) ره ره وه: ری ته ی که ر، ری یوار. [ئه شرآت، «اشراط»: مه رجه کان].
 واته: مه رچی دل داری ئه وه یه کیوی خه فته و شیوی نار په حه تی بی ری، چونکه ئه وکه سه ی
 ری یواری راسته قینه بی له هه وراز و لیژ ناتر سی.
 نیوه ی یه که می ئه م به یته له نوسخه یه کدا به م جوړه یه:

تف له شادی، چونکه خو شی دئ له شیوه خۆ شه و بست

ناوی هاروون، ئیسمی قاروون، ئیبتیدا ئیما ده کهن
سهره رازه سهرکز ئاخر، سهرنیگوونه سهرقهوی^(۳)

ئه ی له سهر تهختی غینا ئه مرۆ، سبهینی تیده گه ی:
ئه و گه دایه ی تۆ که وا موحتاجی شیوی یه ک شهوی^(۴)

دهنگی پیتی ئه حبابی رۆیسو پر به عالم مهوج ئه دا
تۆ به غه فلهت موبته لا، گهر نه بیبیه ی مهستی خهوی^(۵)

تف له چاره ی خهنده، گریه و شیوهنی پی خوشه دۆست
داکه ئه ی بارانی ئه شک! ئه ی بهرقی ناله، نه سهرهوی!^(۶)

(۳) هاروون: یه کیکه له پیغه مبهرائی «بهنی ئیسرائیل»، برای هزرهتی موسا بووه. قاروون: یه کیک بووه له دهوله مهندانی بهنی ئیسرائیل له سهردهمی موسادا، دهستی له ری و شوینی موسا هه لگرت و بوو به دوژمنی، خوایش سامانه که ی نوغرو کرد. ئیما: ئیشارهت.

پیتی یه کهمی ناوی «هاروون» هیه که له تیه بیده نگه کانه (حوروفی هه مس). پیتی یه کهمی ناوی «قاروون» یش قافه که له تیه دهنگۆد ره کانه (حوروفی قه لقه له). مه حویش ده لئ: ناوی هاروون و قاروون ههر له پیتی یه که میاندا ئیشارهت بۆ ئه وه ده که ن که وا ههر کهس سهری خۆی کز راگری، له ئه نجامدا سهر فراز ده بی. ههر که سیش خۆی به زل و سهر گه وره دابنی له ئه نجامدا سهره و خوار ده بیته وه. ئه وه ته هزره تی هاروون له هه زارکی ئیسرا ئیلییه وه بوو به پیغه مبهری خودا، قاروونی خاوهن دارایی و سامانیش خوا غه زه بی لی گرت و گه نجینه که ی برد به ناخی زه ویدا، چونکه ئه ویان خۆی به کهم دانا و ئه میان خۆی لی بای بوو.

(۴) غینا: دهوله مهندی. سبهینی: پاش مردن. شیوی یه ک شهو: مه بهست توانای وه لامدانه وه ی پرسیری مه لاییکه یه له قه بردا.

(۵) واته: تره ی پی دۆستانی کوچی دوایی کردوو، پر به دنیا شه پۆل ده داته وه. تۆ ئه گه نه بیسی، تووشی دهردی بی ناگایی بووی و مهستی خهوی بی هۆشیت.

مه حوی له م به یته دا دۆستانی مردوی شوبه اندوو به ریبوار و، تره ی پی که هی ریبواره خواستوو به بۆ ئه وان.

(۶) خهنده: بیکه نین. دۆست: مه بهست خوایه.

باسی چ بکه م بی که رانی به حری پر ته شویری عیشق؟!
 تاقه قه تریکی «فوتووحات»ه، نمیکه «مهسنهوی» (۷)
 ساعیدی ده رکهوت و عالم بوو به مووسایی هموو
 موعجیزه ی لیوی که ده رخا، جومله ده بنه عیسهوی (۸)
 رامی عاشق بوونی نهو وه حشی نیگاره موشکیله
 مه بیه هرگیز نه م قسه: عه نقا ده بی وه ک که وه کوهی (۹)

نه م به یته ئیشاره ته بو ئایه تی: «فَلْيُضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا» واته: با نه م خه لکه که م بی بکه نن و زور بگرین.

(۷) بی که رانی: بی لیواری. ته شویر: گه لی مه عنای هه به وه ک شهرمه زارکردن و ئالوزاندن و سه لر لی شیواندن و خو شی. لیره دا بو مه عنای دوایی بان باشتر ده ست ده دا. فوتووحات: «الفتوحات المکیة فی معرفة اسرار المالکیة و الملکیة» ی شیخ «محمی الدین محمد ابن عربی» که له ۶۳۸ ی. ه. «۱۲۴۰ ی. ز.» دا مردوو، به شیکسی زوری بابته تی ته سه ووفه، ۳۷ به رگه. مه سنهوی: کتیبکی فارسییه له بابته تی ته سه ووفدا به شاعر له شه ش به رگدا، «جلال الدین محمد رومی» دیناوه که له ۶۰۴ ی. ک «۱۲۷۳ ی. ز.» دا له «به لخ» له ئیران له دایک بووه و له ۶۷۲ «۱۲۷۳» دا له «قونیه» له تورکیا کۆچی دوایی کردوو، داهینه ری ته ریه تی «مه و لهوی» به. واته: چون ده توانم باسی گه وره یی و بی لیواری ده ریای پرشوری دلداری بکه م که کتیبی «فوتووحات» تاقه دلۆیکه له و ده ریایه و «مه سنهوی» نمیکه تی.

(۸) واته: که باسکی سپی یار ده رکهوت، خه لکی هه موو وایان زانی ده سته سپیه که ی حه زره تی مووسایه که خوا کردبووی به موعجیزه بو ی و دنیای پی روشن ده کرده وه. له بهر نه وه هه موو چوونه سه ر ئایینی حه زره تی مووسا. که موعجیزه ی لیویشی ده رکهوت که نه وه ته و ته یه کی له ده م ده ری. مردووی پی زیندوو ده بیته وه، عالم هه موو ده بن به عیسی. واده زانن نه و لیوه لیوی عیسییه که به فه رمووده یه کی مردوو زیندوو ده بووه وه.

(۹) واته: زور زه حمه ته نه و یاره که ده لی ئاسکی بیابانه رام و ده سه مؤ بی بو دلدار. هه رگیز نه و قسه یه نه چی به گویتدا که ده لی: له وانه یه عه نقا وه ک که و مالی بی.

چاۋى بيمارى، به وه عدى تيره بارانى نىگاہ
گفتى دا، جه هدى كه ئى دل، به لكى توشى بهر كه وى (۱۰)
«مه حويا!» هدر ئەشك و ئاھى تۆ له جى جوى بوونه وەت
چوونە بهر بادى فەنايە دەر كه وى يا سەر كه وى (۱۱)

- ۱۳ -

گوم كه بوو راھى ھودا شاھرە ھە گومراھى
«بعد درويشى اگر هيچ نباشد شاھى» (۱)
ئەم مەجازە چىھ، روو كەينە حەقىقەت، ئەوجا
«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» تە بەسە گەر تالىبى (۲)

(۱۰) نىگاہ: لاکردنەوہ. جه هدى كه: ھەولئىك بەدە.
(۱۱) واتە: مەحویا! لە فرمیسك و ھەناسەى گەرم بەولاولە ھىچت نەماوہ. ھەر كە لە جى جى
خۆت ھەلکە نراى دەفە وتىت. چ بە فرمیسكى داوەرئیتە سەرزەوى و چ بە ھەناسەى
سەر كه وى بە ھەوادا.

- ۱۳ -

(۱) شاھرە ھە: شارئى.
واتە: ئادەمیزاد كە رنگاى خواناسى لى ون بوو، دەكەوتتە سەر چەقى رنى گومراھى و
دەيكا بە شارئى خۆى، چونكە لەو دوو رنگايە بەولاولە نيە. وەك چۆن ئەگەر دەست لە
ھەژارنى و سەر كز كرن ھەلگرت، جارنى سەربەخۆى دەدا و ترسى كەسى لە دلدا نامىتى.
خوالئخۆشبوو مەلا ئەسەدى مەحوى نيەى يە كەمى ئەم بەيتەى بەمجۆرە خۆئندو تەوہ:
گوم كه بوو راھى ھودا شاھرە ھى گومراھى
لە سەرى نووسيوە ئىشارەى بۆ ئىبراھىمى ئەدھەم كە دەستى لە پادشاھى ھەلگرت و بۆ
عیبادەتى خوا تەركى دنیاى كرد.
(۲) مەجاز: ئەو يە وشە يەك بۆ مەعنايەك غەيرى مەعناكەى خۆى بەكار ھىنراھى، بەلام
پەيوەندى لە نيوان ھەردوو مەعناكەدا بىئى. حەقىقەت: بەكار ھىنرەنى وشە بۆ مەعناكەى خۆى.
ئەمە مەعنا ئىستىلاھىيە كەى ئەم دوو وشە يە. مەعنا زمانىيە كە شىيان «راست» و «ناراست» ە.

رئ درابئی به گه دایسی نه فه سئ له و ده رهدا
 هه رکه سئ، تا نه فه سه عاریه شاهه نشاهی^(۳)
 دووکه لی ئاهی ده بیی دائیمه بگریی به ری روژ
 روژه رهش، غه مزه ده بیی من بم و تو بی ماهی^(۴)
 له دلا بوونمت ئه ر عاره له لا، وا بکه فه رز:
 ماهی که نعانئ و ئه م مودده موقیمی چاهی^(۵)
 کوشتمی و ئه وده مه خوینم به ئه دهب دامه نی گرت
 به سمه لی عیشقم و کارم به خوینه راهی^(۶)

واته: ئه م دنیا مه جاز و نادروست و ناراسته، بارووبکه نه حه قیقه ت و راستی و ریگای خوا
 بگرین و ده ست له هه موو شتیکی که داشوړین. جا ئه وکاته ئه گه ر به راستی خوات بوئ و
 ده ست پتوه گرتیی، پیوستت به جیا کردنه وه ی هیچ پرستراوئ نایی، له جومله ی «لا اله» و
 مادام خوات هه ر له پیشاندا جوئ کردوه ته وه، ئیتر ئینکاری هه موو خوایه کی تر له هه موو
 شتی چاتره...

(۳) واته: هه رکه س رئی درابئی ماوه ی هه ناسه دانئیک له به رده رگای یاردا گه دایسی بکا،
 کارئکی به سه ر دئ هه تا هه تایه شه رم ده کا شاهه نشاهی بکا.

(۴) واته: ماده م خه فه تباری ده ستی روژی رهش من بم و تویش مانگی ئه و روژه ره شه بی،
 ده بی دووکه لی هه ناسه ی ئه و خه فه تباره - که منم - هه میسه به ری ئاسمان بگری. مه به ستی
 له وه یه وه ک چون که مانگ بکه و پته نیوان روژ و زه وی روژ ده گیری، ئه گه ر تویش له به رابه ری
 منی به دب ختا بی، ده بی دووکه لی هه ناسه م هه میسه به ری روژی رووت بگری.

(۵) ماهی که نعان: حه زره تی یوسف که له ولاتی که نعاندا خرابووه ناو بیروه.

چاه: چال، بیر.

واته: ئه گه ر لات شووره بیسه له دلئ مندا بی و من خوشم بوئیت، وای دابنی حه زره تی
 یووسفی که نعانیت و که وتوووته چاله که که براکانی فریایان دایه ناوی.

(۶) به سمه ل: حه یوانی سه ربپراو. قوربانئ که له کاتی سه ربپرنیدا ناوی خوا دیتن. راهی:

بىي خە تا ئەو شەھە لەو بەردەرە «مەھوى» دەركرد
بۆچ كەس سەرنە چوۋە شەوكە تى ساحىب جاھى (۷)

-۱۴-

دلفىرىبى دلبەرى دلدار، ھەي!
فىتنە گەر، ھەي! رەند ھەي! عەيار ھەي! (۱)
بوۋىە يارى غەير و من بىگانە مام
بىي ۋەفا، ھەي! ھەي! جەفا كردار، ھەي! (۲)
خۆ موسولمانم، بە ناحەق خوئىنى من...
بۆ دەرىژى، كافرى خوونخوار، ھەي! (۳)

رايى، كارى مەيسەر بوو.

ۋاتە: من شەھىدى عىشقىم. كە يار كوشتىمى دلۇپى خوئىم كەۋتە سەر داۋىنى و كارم بەۋە
رايى بوو، چونكە مەبەستىم ھەر ئەۋەندە بوو داۋىنى بە خوئىم سۈور بىيى.
(۷) ۋاتە: كەۋتىم لە بەردەرگاي ياردا ۋەك پايەي پادشايى و ابوو بۆم. بەلام تا سەر نەبوو، لە
ناحەق دەرى كردم. ديارە پايەي بلندى خاۋەن شكۆبى تا سەر بۆ كەس نابى، بۆيە بۆ منىش
نەبوو.

-۱۴-

ئەم پارچ شىعەرە لەو دەستنوسانەي شاعىر و ۋەجە كانىدا نىە كە ئىستا ماون. لە
كەشكۆلىكى مەلا جەلالى مەلا ئەحمەدې خانەقاي حاجى مەلا عەلى دا «لە سولەيمانى»
دۆزراۋەتەۋە. لەلايەن حاجى مىرزا «عبداللە» ى كۆيى «خادىم» ىشەۋە كراۋە بە پىنج خىشتە كى.
لە دىۋانە چاپكراۋە كە شىدا نىە.
(۱) ھەي: ئامرازى بانگ لى كوردەن لە كوردىدا. فىتنە گەر: ئەۋەي ھەر خەرىكى فىتنە نانەۋە بىي.
رەند: بىي ترس و كەمتەرخەم. (۲) بوۋىە: بوۋى بە...
(۳) مەبەستى لەۋەيە بە گۆترەي شەرىخ خوئىنى موسولمان لە بەرابەرى خوئىكى تردا نەبىي
نارىژرى.

چا نیه رفتاری وابد بهد بهس بکه
 دهرحه قی من، شوخی بهدرهفتار، هه‌ی! (۴)
 تو دلت دیوانه کردم، نیسته کوش
 نانوینی روو، پهری روخسار هه‌ی! (۵)
 قهت له تیری ئاهی مه زلومانی عیشق
 تو نه ترسی، زالمی غهددار هه‌ی! (۶)
 غهیری بهد نهیدی له تو «مه حوی»، نه توش
 ههر بهدت ری بی، بهدی بهدکار هه‌ی! (۷)

-۱۵-

خه‌تی دهوری لیوی ئالت ئهی مه سیحلام و بی
 ههر له جامه‌ی سه‌بز ئه‌چی بو غه‌ین و نوون و چیم و هئی (۱)

(۴) چا: چاک.

(۵) نانوینی روو: رووم ناده‌یتی و خوتم بیشان ناده‌ی.

(۶) واته: هیچ ره‌وای حه‌ق نه له تیری ئاهی سته‌م لی کراوانی عیشق نه ترسی.

(۷) بهدت ری بی: بهدت بیته ری.

-۱۵-

(۱) لام و بی: لب، له‌ب. جامه: کراس. غه‌ین و نوون و چیم و هئی: غنچه، غونچه که له
 سه‌ره‌تای به‌یتی داهاتوویشدا نووسراوه. هه‌روه‌ها به‌ش به‌حالی دوایی و سه‌ره‌تای به‌یته
 داهاتوووه‌کانی تریش به‌ریز.

واته: ئهی ئه‌و یاره که لیوت وه‌ک لیوی حه‌زهرتی عیسا به‌تاقه وشه‌یه‌ک مردوو زیندوو
 ده‌کاته‌وه، مووی تازه دهره‌اتوووی ده‌وری لیوت وه‌ک به‌رگی سه‌وزی ده‌وری گه‌لای خونچه‌ی
 نه‌پشکروتوو وایه.

غونچه بازاری نه زاکهت داری و تهنگی شکاند
 هەر که زاهیر بوو له دهوری باغی حوسنت لام و بی^(۲)
 لهب شه کهر تاکه‌ی له حهسرهت خالی موشکینت، دلم...
 داغدار و خهسته بی وهك لام و ئەلف و لام و هی؟!^(۳)
 لاله روخسارم له سایه‌ی ئەشکی خوینین رهنگه‌وه
 چونکه رووسوورم له قایی عهین و شین و قاف و تی^(۴)
 عیشقت ئە‌ی جاننا، منی ریسوایی عالم کردووه
 چاکه ئینسافت ببی بو ئەلف و سین و تی و هی^(۵)
 ئیسته بو لاف و گه‌زاف هه‌رکەس ده‌بینی عاشقه
 نهك هه‌مووکه‌س جان فیدا وهك میم و حی و واو و بی^(۶)

(۲) واته: هه‌رکه له دهوری باخی جوانیتدا که مووی دهم و چاوته، خونچه‌ی لیوت دیاری دا،
 بازاری ناسکی و تهنگی خونچه شکا و پشکووت و گه‌لاکانی کهوتته دهر و پیر بوون.
 (۳) واته: ئە‌ی یاری لیو شیرین! تاکه‌ی دلم له داخی خالی ره‌شی تو وهك لاله نه‌خۆش و
 داخوای بی!

(۴) واته: له سایه‌ی فرمیسکی خوینینه‌وه روخسارم وهك لاله سوور ده‌کاته‌وه، ئە‌و فرمیسکه
 خوینینه‌ش له خۆشی ئە‌وه‌دا ده‌پژژم که له به‌رده‌رگاندا روو سوورم.
 ئە‌م به‌یته له هه‌ندێ نوسخه‌دا به‌م جووره‌یه:

لاله روخسارم له سایه‌ی مه‌وجی خوینی ئە‌شکه‌وه

یه‌عنی روو سوورم له قایی عهین و شین و قاف و تی

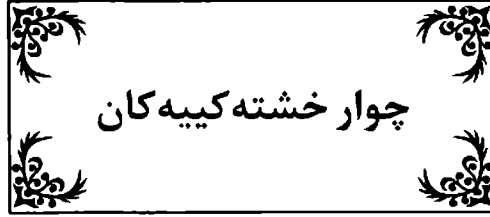
(۵) بۆ: له نوسخه‌کانی به‌رده‌ستماندا و نووسراوه، به‌لام لاما‌ن و ایه‌ ئە‌وه هه‌له‌یه و راسته‌که‌ی
 «تۆ» یه.

(۶) واته: ئیستا هه‌رکەس ده‌بینی بۆ فیشال کردن خۆی کردووه به‌ دلدار، به‌لام که‌سیان ناماده
 نین وهك مه‌حو‌ی گیانی خزیانت به‌قوریان بکه‌ن.

«مه حوی» ئەمڕۆ زۆر نهخۆشه قهت شیفای نایی به هیچ
گهر شیفای بیتن، به بۆیی زولف و ئەو ئەگریجه دی (۷)

(۷) بیتن: بۆی. بۆیی: بۆنی.

وهك ديمان، مه حوی له زۆربهی نیوه دووه مه کانی ههر به پیتیکی ئەم پارچه شیعره دا
وشه یه کی به پیتی جیا جیا هیناوه ته وه، ئەو وشه یه ی به کۆمه ل کراوی له نیوه ی یه که می به پیتی
پاشه وه یدا وتروه ته وه. ده بۆی ئەو شمان له یاد بۆ که وا ئەو وشانه ی به پیتی شیوه ی نووسینه ی
فارسی نامیزی جارانی کوردی له یه ک و کۆ کردوه ته وه، بۆ نمونه «له ب» ی به «لب»
وه رگرتوه و ههروه ها ئەوانی تریش.

-۱-

ئاوی عهینم «روزاب»ه چونکه نه ما
 «إِنَّ عَيْنِي تَسْكُبَانِ دَمَا»^(۱)
 نه شه به خشیک لیوی مه یگونت
 هر به ناوی مه سیحی خسته سه ما^(۲)

-۲-

هرامه وا بهرن ناوی له بی مه یگوننی تو شه حباب
 نه کهن تا شوست وشو سه ده فعه لیو و دهم به بادهی ناب^(۱)

-۱-

(۱) عهین: چاو. روزاب [«رُضاب»]: پرژی تف.
 واته: نه وهنده گریام فرمیسک له چاوم برپاوه و ناوی چاوم وهک پرژی تفی لی هاتووه،
 ئیستا نه گهر بگریم چاوه کانم خوئنیان لی ده پرژی.
 (۲) سه ما: سه ما کردن یا ئاسمان.

واته: من که وام به سه هاتووه هیچ مایه ی سه رسامی نه، چونکه لیوی مه ی په نگی تو
 به جوژی خوشی ده گه یه نی به دل، هه زه تی عیسا هر که ناوی تزی بیست که له ئینجیلا
 موژده ی پیغه مبه ریتی تزی بی دراه له خوشیانداندا که وته سه ما کردن، یا له خوشیانداندا فری بو
 ئاسمان.

مه حوری له م چوار خسته کییه دا قسه له گه ل پیغه مبه ده کا، دروودی خوی لی بی، و
 ئیشارهت ده کا بو ئایه تی «و مُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِيهِ مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ» واته: موژده ی
 پیغه مبه رتکم پییه پاش خوم دیت ناوی نه حمه ده.

-۲-

ئه م چوار خسته کییه له دیوانه چاپکراوه که دا نه.

(۱) شوست وشو: شتن. ناب: پاک و بی گهر د.

واته: هه رامه دوستان ناوی لیوی سووری تو بهرن تا سه د جار دهم و لیویان به شه رابی پاک
 و بی گهر د نه شو رن.

مه پرسن بۆچی ئیمشه و زولفه کهی جانانه پر تابه
هر ئه و زولفه نه بوو ئه مپروکه کردی عالمی بی تاب^(۲)

-۳-

ئه و ده ووت بابه ی که خه لقی ناوی نابهن بی جه ناب
ئه سل و فه سلی گهر بزانی، واجبه لی ئیجتیناب^(۱)
ئه کده شی خینزیر و سه گ مه عجوننی به نگ و خهنده ریس
داکی دایه ریزباری بابی بابی قه جه باب^(۲)

(۲) تاب «ی یه که م»: پیچ و لوول. تاب «ی دووه م»: توانا.
واته: مه پرسن بۆچی ئه مشه و زولفی یار ئه وه نده پیچ و لووله، هر ئه و زولفه نه بوو ئه مپرو
توانای له عالم بری؟ مه به سستی له وه یه زولفیک ئه وه نده کاریگهر بی به روژ هیزی له عالم
بریبی، ده بی به شه و ئه وه نده رازاوه و جوان بی. یان بۆیه به شه و ئه وه نده پیچ و لووله چونکه
به روژ به بی هیزکردنی عالمه وه خه ریک بووه و ماندوو بووه و ئیستا له تاو نازاری ماندوو یه تی
خۆی پیچ ده خوا.

-۳-

ئه م چوار خشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
(۱) ده ووت: ده ویت. ئیجتیناب: خۆپاراستن.
مه عنای ئه م به یته به سراوه به به یتی دووه مه وه.
(۲) ئه کده ش: دوو ره گ. خینزیر: به راز. مه عجون: شیلراو. خهنده ریس: شه رابی کۆن،
وشه یه کی عه ره بییه. دایه ریزباری: کاکه یی. بابی: ئه وه ی شوین په پره وی موحه ممه د عه لی
شیرازی داهینه ری ری و شوینی بابیه تی که وتبی.

واته: ئه و ده ویت بابه که خه لک به قدر و حورمه ته وه نه بی ناوی نابهن و که قسه ی له گه ل
ده که ن به «جه ناب...» بانگی لی ده که ن یا که باسی ده که ن ده لێن «جه نابی...»، ئه گهر بزانی ره گ
و ریشه ی چیه و ده چیته وه سه رکی، تیده گی که ده بی بنیاده م خۆی لی پارێزی و خۆی لی
دوو بگری تا به هۆیه وه گلاو نه بی، یه که م له بهر ئه وه که دوو ره گه و له سه گ و به راز
که وتوو ته وه که هه ردووکیان گلاو... دایکی له کاکه بییه به رازخۆره کانه و باوکیشی کابرایه کی

-۴-

دهمی به وسیعته تی کورسی که ره م که پیم نهی ره ب!
 زوبانی پیوه روابی به قهد هه موو که وکب (۱)
 به عومری نوو حه وه ته و فیقی تو بکا ئیمداد
 له به حری شوکره وه به ک قه تره بینمه سه ر له ب (۲)

باییه. دوو هه میش چونکه خزراکی هه میشه ی نه وه به به نگ و شه رابی کون تیکه لی به ک ده کا و
 پیکه وه ده یانخوا.

به یتی به که می ئه م چوار خشته کیبه له پاکنوس نه کراویکی شاعیر خویدا به م جوړه ش
 نوو سراوه:

ئو قورومساغهی که خه لقی ناوی نابه ن بی «جه ناب»
 ئه سل و فه سلی شاره زا بی، نیته غه یری ئیجیتیناب

-۴-

(۱) کورسی: له عورفی ئایینی ئیسلامدا ئه سیرئکی وایه هه موو ئاسمانه کان و ئه رزی تیا
 جی بووه ته وه. که وکب: ئه ستیره.

مه عنای هه ردوو به یته که پیکه وه لیک ده ده ینه وه.

(۲) نوو ح: به کیکه له پیغه مبه ران، مه شهووره پتر له هه زار سال ژیاوه.

واته: خواجه ده میکم بده ری ئه وه نده ی کورسی گه وره بی و ئه وه نده ی هه موو ئه ستیره کانیش
 زمانی لی روابی و، ئه وه نده ی حه زره تی نوو حیش عومرم درئژ که و یارمه تیم بده به لکوو له
 ده رای سوپاس کردنی تو دلؤپیک بخه مه سه ر لیوم و که میک سوپاست بکه م، یا دلؤپیک بینمه
 که ناری ده ریا و لیومی پی تهر که م. مه به سستی له وه یه مه گه ر ئه م مه رجانه بینه دی، ئه و جا
 ئاده میزاد بتوانی که میک سوپاسی خوا بکا، ئه گینا حه قی خوا به سه ر به نده وه ئه ونده زوره،
 به نده له عۆده ی نایه ت توژیکی بداته وه.

له ده سنووسه پاکنوس نه کراوه کانی شاعیر خویدا ئه م چوارخشته کیبه به م دوو جوړه ی
 خواره وه ش نوو سراوه ته وه:

-۵-

ٺههلی عیبرهت ماوه گهر، بی سهری «ناسر شا» بکات
دووله دوو سی کهم شه هی کردو «کش» یکی ری نه هات (۱)
هاتی واه سهری نه هاتی کهن که سهد تیپان سوار
پاسه وانی بوون، له ناو به ستا پیادی کردی مات (۲)

﴿﴾

«۱»

دهمی به وسعه تی کورسی مه گهر عه تا کا ره ب
زوبانی پیوه روابی به قهد هه موو که وکب
به عه ونی ٺو به هه موو دم له شوکری ٺو دا بن
له قولزومی به نمی به لکی ٺاشنا بی له ب

«۲»

دهمی به وسعه تی کورسی عه تا بکا مهر ره ب
زوبانی پیوه روابی به قهد هه موو که وکب
هه موو له شوکری ٺو ا بن به عه ونی ٺو هه رده م
له قولزومی به نمی به لکی ٺاشنا بی له ب

-۵-

مه حوی ٺم چوار خشته کييه ی به بؤنه ی کوشتنی «ناصرالدین شاه» ی قاجاره وه وتووه.
(۱) ناسر شا: «ناصرالدین شاه» ی قاجار «۱۸۳۱-۱۸۹۶ ی. ز»، یه کیکه له پادشاکانی
بنه ماله ی قاجار، له زیاره تگای حه زره تی «عبدالعظیم» دا به دهستی میرزا ره زای کرمانی که
یه کیکه بووه له قوتابییه کانی «جمال الدین» ی ٺه فغانی کوژرا. شه هی: پادشایه تی. کش: یه کیکه
ٺه و ده ورانه ی له یاری شه ترنجدا ده بیترین و پادشای بی ده خوری.
مه عنای هه ردوو به یته که پیکه وه دپت.

(۲) هات: به ختیار ی. به ست: قه لا، ٺه شوینه پیروزه ی دهستی تیدا نابری بؤ تاوانبار. به
به یوه ندیشی له گه ل «کش» ی پیشوو و «پیاده» ی هاتوودا، ٺیشاره ته بؤ «قه لا» له یاری

﴿﴾

-۶-

تیگه یشتن مه غزه، ئەم ئینسانه پۆست
 خو مه که بێ تهجره به قوربانی دۆست (۱)
 تو مه لێ یهك مه رته به، سه د مه رته به:
 «دشمن دانا به از نادان دوست» (۲)

شه ترنجدا. پیادی: پیاده بهك، ئیشاره تیشه بۆ «سه رباز» له یاری شه ترنجدا.
 واته: ئە گهر كهس ماوه له م جیهانه دا بیهوئ پهنه له كاره ساتی زه مانه وه ر بگری، با بئی
 سهیری ئەو كاره ساته بكا له «ناصرالدین شا» ی قاجار رووی دا كه ۵۸ سال حوكمرانی كرد و
 له كاروباری گهردوونا كه وهك یاری شه ترنج وایه كهس «كش» یكی لێ نه كرد، كه چی كه
 نه هاتی و نه گهتی رووی كردە ئەم بهختیاری و بۆ هاتنه ی، به جوړی رووی تی كرد له گه
 ئەوه شدا كه سه د ریزه سوار پاسه وانی بوون و له په نای قه لایه کی وهك زیاره تگای
 «عبدالعظیم» دا بو، پیاده بهك خچی كرد و له په لوپۆی خست.
 له م به یته دا ئیستیعاره یه کی «مكئیّه» هه یه، ئەوه ته «ناصرالدین شا» شو به ئیتراره به «مه لیکی
 شه ترنج» و ئەو شته ش كه په یوه ندی به پێ شو به ئیتراره كه وه هه یه «كش» ه و «به ست» و
 «پیاده». ههروه ها له كۆكر د نه وه ی «كش» و «به ست» و «پیاده» دا ته ناسوب هه یه.
 وشه ی «تیپان» له هه موو نوسخه كانی به رده ستماندا به «تیپان» نووسرا بوو. ئیمه ئەوه مان لا
 هه له بوو و گێرامانه وه سه ر شیوه راسته كه ی كه «تیپان» ه.

-۶-

(۱) مه غز: كا كله. پۆست: تو ئكل.
 واته: قه واره ی ئاده میزاد وهك تو ئكل وایه و تیگه یشتنیشی وهك كا كله ی ناو تو ئكله كه وایه.
 ئەوه ش كه تیگه یشتنی نه بێ وهك بهری پوو چهل وایه. كه واته تو ئش تیگه یشتنت بێ و دۆست
 تا قی بكه ره وه و بزانه تیگه یشتوو و پشتی پێ ده به ستری یا نه، ئەو جا خۆت بكه به قوربانی،
 نه وهك پاشان به هه له دا بچی و په نجه ی په شیمانی بگه زی.
 (۲) مه رته به: جار.

واته: نهك تا قه جار ی، سه د جار بلی: دوژمنی تیگه یشتوو له دۆستی نه فام چاتره.
 ئەم نیوه به یته فارسیه له به یتنکی سه عدی شیرازی وه ر گه راره.

-۷-

«از دیر مغان آمد یارم قدحی در دست»
خو فیتنه بوو، پیرایه یی فیتنه یشی به خو یا به ست^(۱)
وا هاته وه ئه ی یاران، ئاشووی دَلْ ئه فگاران
«مست از می و، می خواران از نرگس مستن مست»^(۲)

-۸-

چیه ئه م هه موو ته نته نه و من - منت
ئه مه نده چیه فخر و به خ کردن^(۱)

-۷-

(۱) پیرایه: که ره سته ی خو رازاننده وه. وشه یه کی فارسیه.
مه عنای چوار خشته کبیه که هه مروی پیکه وه دیت.
(۲) ئه فگار: زویر و زیز.

واته: یار له په رستشگای ئاگر په رستانه وه هاته ده ر، پالئه کی شه رابی به ده سته وه بوو.
خوی له خویدا دلی دلداری ده برد، که چی ئه وه نده ی تریش مایه ی دلبردی دابوو له خوی.
براده رینه! وریای خو تان بن، وا ئه یاره گه پرایه وه که مایه ی نارچه تی گیانی دوستانی دَلْ
زویره، خوی به خوار دته وه ی مه ی مه ست بووه و دلداری ئیشی به نیرگسی چاوی مهستی
سه رخوش کردوه.

دوو نیوه فارسیه که ی ئه م چوار خشته کبیه هی حافیزی شیرازین. ئه م جو ره له یه کدانه ی
دوو به یتی جیا جیا پی ده لئین «تضمین».

-۸-

(۱) ته نته نه: ده نگی ساز و سه متوور و شتی وا. مه به ست تیکر ای جه نجال و هه راهه رایه. به خ
کردن: شانازی به خو وه کردن و خو به شایانی شتی گه و ره زانین.
له ده سنو سه که ی مه حوی خویدا وشه ی «به خ» به «به خ» نوو سراوه ته وه.

بە رۆچوونی ئاوی دەکە ی زیندەگی
بە دەرچوونی بایەك دەبی مردنت (۲)

-۹-

شەوی لە یلا بە مەجنوونی دەوت: بنواریە حالی خۆت
بە خۆراییی که چۆنت دا بە باعەقل وکە مالی خۆت؟ (۱)
جوابی دایەو مەجنوون: ئەگەر تاقەت ببی لەحزی
لەناو ئاوینەدا بنواریەو مەحوسن و جە مالی خۆت (۲)

(۲) زیندەگی: ژبان.

واتە: ئە ی ئادەمیزادا! ئەم هەموو فیز و خۆ بە زل زانینەت لە چیه، تۆ بە چوونە منالدا نی
دایکت و چۆری ئاوی باوکت هاتوویتە دنیاو و بە دەرچوونی هەناسە یەك لە دەمی خۆت
دەمری، ئیتر شانازی بە چیهو دەکەیت و بایەخت چیه؟

-۹-

(۱) مەعنا ی چوارخشته کییه که پیکهوه دیت.

(۲) لەحزی: لەحزە یەك، تاویك.

واتە: شەوئکیان لە یلا بە مەجنوونی دلدار ی خۆی وت: تەماشایەکی حالی خۆت بکە
بزانه چۆن لە خۆراییی عەقلی خۆت داو بە با و شیت بووی. ئەویش لە وەلامدا وتی: من لە
خۆراییی شیت نەبووم و عەقلی خۆم نەداو بە با. بەلام ئەگەر تۆ دەتوانی هەناسە یەك لە
ئاوینەدا تەماشای جوانی شێو ی خۆت بکە، جا بزانه چۆن شیتی خۆت دەبی، چونکە رووی
تۆ وەك رۆژ وایە و عەقلیش وەك شەونم وایە و شەونمیش هەرکە رۆژ هەلات دەبی بە هەلم و
دەچی بە هەوادا. جا لە حالیکدا که تۆ بۆ ماو یەکی کەم نەتوانی تەماشای خۆت بکە ی، من
چۆن بەم هەموو تەماشاکردنەت شیت نابم.

-۱۰-

نه سیمی سو بدهم! شه بگیری تا نه سکه له ی بیرووت
بلی به و ناشنایه: بی چرایه شامی من بی رووت (۱)
به هیچ ئینسانی کامل هیچ نیه سه ره سه ته و پابه ند
خه لاتی عیشقه «مه حوی» من که سه ر قوتینم و پی رووت (۲)

-۱۰-

سه یید نه حمه دی کوری شیخ نه وره حمانی عازه بانی ده بگپراهه وه که وا مه حوی کاتی له
نه سه ته موول ده بی، ده بی به ناشنای «بدرالدین کامل» ناوئک که پیاوئکی به قه در و حورمه ت و
نه ده ب دوست بووه. پاشان نه م پیاوه ده گوئز رته وه بو بیرووت و له وی ده کری به کار به ده سته
به ندهر. مه حویش نه م چوار خشته کیهه ی بو ده نووسی، به لام نه یده زانی ناخو هه ره له
نه سه ته موول وه بو نووسیوه یا له سلیمانیه وه.

(۱) سو بدهم: ده می به یانی. شه بگیری: روشتن له شوئیکه وه بو شوئیکه له به ره به یاندا که
هیشتا دنیا تاریک و لئله بی. نه سکه له: به ندهر، مینا، شاری که له که ناری ده ریادا بی. بیرووت:
پایته ختی لوبنانی ئیستا. شام: ئیواره. به په یوه ندی له گه ل «بیرووت» مه عنای شاری «شام» یش
ده گه به نی.

مه عنای چوار خشته کیهه که تیکرا پیکه وه دی.

(۲) سه ره سه ته: سه ره سه سراوه. پابه ند: زنجیر له پی کراو. هه ردوکیان کینایه ن له خاوه ن
به یوه ندی. سه ر قوتین: سه ره ته تی.

واته: نه ی بای به ره به یان، له گه ل تاریکه و لئله ی به یاندا بکه وه ری، بچو، مه وه سه ته تا
ده گه یته به ندهری بیرووت، له وی به و ناشنایه م بلی که وا شه وانی مه حوی، یا شاری شامی
دلی، بی چرای رووی تو تاریکه... هه روه ها پی بلی پیاوی پیاوانه هه رگیز ته وقی دنیا له مل
ناکا و زنجیری په یوه ندی به هیچه وه ناکاته پی خوی، چونکه دنیا شتیکی هیچ وپوچ و
بی سووده، به لکوو رووده کاته ریگای عیشق، وه ک مه حوی که خه لاتی عیشقی وه رگرتوه و
هه موو په یوه ندی کی به دنیا وه له خوی دارنیوه و به سه ری رووت و پی خاوسه وه ده گه پری...
له نیوان «بیرووت» و «بی رووت» و «پی رووت» دا جیناسی موزاربع و له نیوان «بیرووت»
و «شام» دا ته ناسوب و، له «شام» و «کامیل» دا له تافه ت هه به.

ئەم چوارخشته کییە بەم جۆرە ی خوارەوەش بیستراوە. سەبید ئەحمەدی عازەبانیش ھەر بەم جۆرە ی دەخویندەوہ:

نەسیمی سوبخەدم! گەر گەییە خزمەت نازری بیرووت
 بۆی: ئە ی بەدری کامیل، بۆ چرایە شامی من بۆ رووت
 چیه تۆ ماھی من بی، پرتەوت ھەر بۆ ئەم و ئەو بۆی!
 وەفا، وەقتی وەفاتە، چاوە کەم، تیری لە من بۆ رووت

جیئ خۆبەتی لیژە دا تیکستی نامە یەك بلاو بکە یەنەوہ کە «ئەحمەد کامیل» یا «کامیل ئەحمەد» ناویک لە وەلامی نامە یە کدا لە ۲۲ ی مایسی ۱۳۱۹ ی رۆمیدا لە بیرووتەوہ بە فارسی بۆ مەحوی نووسیوہ. دەبۆی خواوەنی ئەم نامە یە ھەر ئەو «کامیل» ە بۆی کە لە چوارخشته کییە کە دا ئیشارەتی بۆ کراوہ و لەوانە یە ئەم چوارخشته کییەش ھەر لە گەل ئەو نامە یە دا تیررایبۆ. ئەوہش کە سەبید ئەحمەدی عازەبانی ناوی ئەم شەخسە ی بە «بدرالدین کامل» تۆمار کردوہ، رەنگبۆی لەوہوہ بۆی کە ئەو «ئینسانی کامیل» ی لە چوارخشته کییە کە دا بە «بەدری کامیل» وەرگرتوہ و لەوہوہ وای بۆ چووہ کە دەبۆی ناوی «بدرالدین کامل» بووبۆی. ئیمەش کە دەلێین «ئەحمەد کامیل» یا «کامیل ئەحمەد» و نازانین کامیان راستە، ھی ئەوہ یە مۆرە کە ی وا ھەلکە تراوہ دروست بۆی بە ھەر دووکیان بخوینرتەوہ. ئەمەش تیکستی نامە کە:

«سرورا، تاج سرا، مولانا!

من چه باشم که برآن خاطر عاطر گذرم
 لطف‌ها می‌کنی، ای خاکِ درت تاج سرم!

سرافراز نامچەای کە بە تاریخ ۲۸ نیسان ۳۱۹ تسطیر و تسیاری فرمودە بووند، رسیدە ی دست مباحات گردیدە، از مضامین دلنشین و عبارات شیرین و ابیات نمکین آن مبارک‌نامه، دیدە ی رمدیدە را نور، و دل هجران کشیدە را سرور بخشید.

ای وقت تو خوش، که وقت ما کردی خوش

از عرض و اشعار تشکرات تبریکات رتبه‌ی فقیر، زبان قلم قاصر، و قلم زبانم فاتر است. همان جناب خالق بیچون عمر و عافیت آن فخر دودمان روزافزون فرماید آمین. نسخه‌ی اهدا فرمودە ی مبارک را ھم با دیگر ی تعویذ بر دوش مفخرت و مسعدت نمودم.

شیخی هه مه وه ندیکی ده دا په ند و نه سیحه ت
ئه و قوربه سه ره ی دابووه بهر فه حش و فه زیحه ت (۱)

احوال بنده را سؤال می فرمایند، الحمد لله صحت وجودی دارم. با کاروبار مأموریت را مشغولم. ز همت پیر و مساعده ی تقدیر و حسن تدبیر، توجهات و محبت و اعتماد و امنیت عموم را تحصیل کرده ایم.

با این احوال به مصداق کلام مرحوم و مغفور حضرت مولوی:

بریان تای روباب قافیه خوانیم	نهمه ندهن تا قهت عیبارت زانیم
بلیسه ی کووره ی هیجران بالآت	گه رمی مه حروومی تۆزه که ی بالآت
ثایر دان بهو تهور مؤبهت سه رای دل	مه یله که ت مه ندهن بی مه سکن خجل
یاد لوولی زولف شیرین نیگاران	خه یال شه برۆی نازک نازاران
ئه و بیهن وه چین سه فحه ی پیشانیم	ئید خه م چه مه که ی بالای که مانیم

مع مافیه

گر سر بیری به تیغ تیزم
از کوی وفات بر نخیزم
ورزانکه کنند ریزه ریزم
من مهره ی مهر تو نریزم
الا که بریزد استخوانم

حاصل کلام، تاحیات مستعار در کالبد بدن باقی و برقرار باشد، از دور و نزدیک به دعای خیر آن پیر وفادار و الاتبار محتاجم. امید واثق است که انشاء الله تعالی از خاطر عاطر بیرونم نخواهند فرمود. باقی به هزار لب ادب و اشتیاق دو دست مبارکتان را بوسیده، به استرحام بقای توجهات فوآدیه و قدسیه ی آن سرور مطاع را ختم تصدیعات نمودم. السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته».

بیروت ۲۲ مایس سنه ۳۱۹

(۱) [هه مه وه نند:] هۆزئیکی کورده له شارستانی سلیمانی ده ژێ له کوردستانی عێراق، ناوبانگی نازایه تی بلآوه. جاران ده ستیکی له رێ گریدا بووه. مه عنای چوار خشته کبیه که پێکه وه دئ.

خوش هاته جواب و وتی: تو حقه، فهقه من
قوتاعی ته ريقم، نه کوو قوتاعی ته ريقهت^(۲)

-۱۲-

به تهره ف نه م نه خوشی بیچارهت
«نگهی کن به چشم بيمارت»^(۱)
بویه ده تنیمه په رده که ی چاوم
«که بپوشم ز چشم اغيارت»^(۲)

(۲) قوتاعی ته ريق [قطاع الطریق]: چه ته، ری گر. «قطاع» جمع «قاطع» ه.
واته: شیخک کابراه کی هه مه وه ندی راگر تبوو ناموزگاری ده کرد که بیته سهر ریگه ی
راست و قسه ی خرابی پی دهوت له سهر نه و کرده وه خرابانه ی ده یکرد. کابرای هه مه وه ندیش
وه لامیکی جوانی دایه وه، وتی: یا شیخ! تو حقه ته ناموزگاری من ده که ی و نه و ریگایه به
خراب داده نیی که من گرتومه ته بهر، به لام بیشزانه هه رچون بی هه ر من له تو باشترم، بهس
نیه من به ناشکرا جهرده یی ده که م و ری ده گرم، خو تو به ناری نایینه وه جهرده یی ده که ی و
ریگای ته ريقهت ده بری و له سهره پئی ته ريقه تدا دانیشتووی هه ر ده رویشیکت بیته
به رده ست رووتی ده که یته وه.

-۱۲-

(۱) واته: به چاوه ناسکه کانت لایه ک به لای نه م نه خوشه بیچاره ی گرفتاری دهستی خو ته دا
بکه ره وه با چاک بيمه وه.

نیوه فارسییه که ی نه م به یته هی که مالی خوجه ندیه.

(۲) واته: بویه له ناو په رده ی چاومدا ده تشارمه وه، تا له چاوی پیس بتپاریزم و تووش نه یی.
مه بهستی له م شارده نه وه به نه وه یه که هه میشه و نه که ی له بهرچاویه تی.

نیوه فارسییه که ی نه م به یته یش هی سه عدیه.

به هه ر کام له م دوو به یته ده وتری «ملمع»، موله ممهع له نیستیلایه عیلمی به دیعدا نه وه یه
به یتیک نیوه کانی هه ره کی به زمانئ بن.

-۱۳-

ٺو مه سخره ی زه مانه به شاه و وه زیری کرد
ٺو که تنه قهت مه لئی به گه داو و فه قیری کرد (۱)
کلکیکی پیوه کرد و به ره و ژووری ژووری برد
تیی هه لده دا شه قیك و سه ره و ژیری ژیری کرد (۲)

-۱۴-

زالمی دل ره قی روو گرژی موسولمان نازار
هر به ئیزایه که رهنگی بگه رپته روخسار (۱)
به رد ٺه گهر سه ره نه شکینتی، به چی روو رهنگین کا؟
که له پی هه لچه قی ٺه وسا روخی گولناریه خار (۲)

-۱۳-

(۱) مه سخره: گالته پی کردن.

مه عنای چوار خشته کييه که بیکه وه لئک ده ده یینه وه.

قهت مه لئی (ن): کی ده لئی.

(۲) کلک: په نجه.

واته: ٺو که تن و گالته پی کردنه ی گهر دوون به پادشایان و وه زیرانی ده کا هه رگیز به
هه ژارانی ناکا. په نجه په کیان پیوه ده کا و به رزیان ده کاته وه بۆ ئاسمانی گه وره بی، که چی له نا کاو
شه قیکیان تی هه لده دا و ده یان خاته خوار و سه ره و ژیریان ده کاته وه و تاج و تهخت و کورسیان
ئی ورده گرپته وه و گه لئی جار به وه نده شه وه نا وه سستی، به کوشتیشیان ده دا.

-۱۴-

(۱) واته: یاری سته مکاری دلپهق و نازار دهر، ههر به نازاردانی دلداره کانی شادمان ده بی و
رهنگ ده که و تنه رووی و ٺه گهر نازاریان نه دا وه ک نه خوش رهنگ زهرده بی.

(۲) گولناری: وه ک گول هه نار سوور. خار: درک.

واته: ناهه قیسی ناگرم. ٺو دلئی وه ک به رد وایه و سروشتی وه ک درک. به رد ٺه گهر سه ری
که سیك نه شکینتی و به خوړنی ٺو سه ره خوړنای نه بی، رووی خوی به چی رهنگین بکا و،
درک ٺه گهر به پیی که سیکدا نه چه قی، به چی رووی خوی وه ک به رده ی گول سوور بکا؟.

-۱۵-

رۆله! گهر چه ز ده که ی بیه شاکور
 په ندی «مه حوی» له گوئی گره وهك دور^(۱)
 مه ردی ئازاده قهت مه پهنجینه
 «كُلُّ شَيْءٍ وَ لَا شَيْئَةٌ حُرٌّ»^(۲)

-۱۶-

دل شه که تی تیری کیم؟ چاوی بزانی مه گهرا!
 تو همه ته هه رکه س بلیم، «عِنْدَ جُهَيْنَةَ الْخَبْرِ»^(۱)
 دولبه ر و بیداد و ناز، عاشق و دادی نیاز
 خاله: به روومهت درا، داغه: نرایه جگه ر^(۲)

-۱۵-

ئهم چوارخشته کییه یش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
 (۱) بیه: بیی به. وهك دور: چون گوارهی دور ده کرته گوئی.
 (۲) واته: هه رچی ده که ی بیکه، به لام قسه ی سووک له رووی ئینسانی مه رددا مه که.

-۱۶-

(۱) واته: خۆم نازانم دلّم به تیری کئی ماندوو بووه، مه گه ر چاوی یار بزانی... بلیم به تیری
 هه رکه س ماندوو بووه، قسه که م بوختان و بی به لگه ده بی... که واته مه گه ر عه ره ب واته نی بلیم:
 «خه به ری راست به لای جو هه ینه وه یه و مه گه ر ئه و بزانی». مه به سستی له «جو هه ینه» یار
 خۆ به تی.
 (۲) واته: دولبه ر و بی دادی و نازکردن هه رگیز له یهك جوئی ناکرینه وه، هه روه ها دلدار و
 شکات کردن و داواکردنیش... هه رکه سی ئه رکیکی له سه ره و هه رکه سی خاوه نی شتیکه. خال
 به شی روومه تی یاره و، داخی ئه و خاله ش به شی جگه ری دلداره.

-۱۷-

ٺم رڙهه لاتہ نوکته به کي خوش و دلپہ زير
دهر چوو له دم گه دايه کي ميسکيني سهر به زير^(۱)
دي نويز ٺه کا غه ني، وتي: ههر بو ٺه مانه به
چي نويزي سهر به زير و چ نيسکيني سهر به زير^(۲)

-۱۸-

دل فکري کرده وه: چيه قيرم بووه به شير؟
پيراني برده وه که جوانيمي که وته بير^(۱)
قامهت نه مام و پشتي وه کوو مي و روئي نه رم
چه وتاوه، رهق هه لاتووه، وه که چه وته ميوي پير^(۲)

-۱۷-

ٺم چوار خشته کييه ش له ديوانه چاپکراوه که دا نه.
(۱) رڙهه لات: به ياني. دلپہ زير: دلگير. ميسکين: هه ژار. سهر به زير: سهر دانه وان دوو بو
خواره وه، سهر کز.
مه عناي ههر دوو به يته که يئکه وه دي.
(۲) غه ني: ده وله مه ند.

واته: ٺم به يانيه پياونکي هه ژاري سهر کز چاوي به کابرايه کي ده وله مه ند که وت پاش
خور که وتن نويزي سبه يني ده کرد، به بو ٺه به وه قسه به کي دلپہ سهندي کرد، وتي: خوا
به مانه ي داوه، نويزي به ياني کاتي بکن که خور به سهر سهر يانه وه بي و پيش چايش
نيسکينه ي زهردي روڻ به سهر دا کراو به خون...

-۱۸-

ٺم چوار خشته کييه ش له ديوانه چاپکراوه که دا نه.
(۱) قير: مه به ست له مووي ره شه. شير: مه به ست له مووي سپه. پيران: پيران برده وه ٺه وه به
بنیادهم له بهر يئکه نيني زور يا له بهر گرياني زور هه ناسه ي بيرئ و دهنگي لي دهر نه يه ت.
مه عناي چوار خشته کييه که يئکه وه دي ت.
(۲) چه وتاوه: چه وت و لار بووه، چه ميوه ته وه.

-۱۹-

تەب خالە يەكى جوان و لە غايەت بەدەر لەزیز
 دەرکە وتوو بە تەب لە چەنەى دولبەرى عەزیز (۱)
 وەك سىوى زىوى لەعل تيا تەعبیە كراو
 يا تۆبى گۆل كە غونچە يەكى دەربچى لە ریز (۲)

-۲۰-

ئەهلى فەزل ئارام و رووناكى نە شەو ئەسلانە روژ
 بۆ نىيە و نابى، كە ئەمپۆ روژى نائەهلانە روژ (۱)

﴿﴾

واتە: دڵ بیری لەوێ کردەوێ كە بۆچی ریشی وەك قیر رەشى جارنم وەك شیر سپی بوو. كە سەردەمی جوانیمی كەوتەوێ بیری، ئەوێ نە گریا چوو بە تاسەوێ، حالى بوو كە وا بۆیە مووم نسیپی بوو چونكە بالای وەك نەمام قنجی سەردەمی لاویم چەمیو تەوێ و پشستی وەك میو و روژ نەرمى جارنم رەق هەلاتووێ و هەردووکیان وەك دار میوی لاری پیریان لى هاتووێ.

-۱۹-

ئەم چوارخشتە كییەش لە دیوانە چاپكراوێ كە دا نە.

(۱) تەب خالە: وردە تلۆقى سەر لىوى هەلزاوى تادار. تەب: تا. چەنە: چەناكە. مەعناى هەردوو بەیتە كە پێكەوێ دى.

(۲) تەعبیە، «تَعْبِيَّة»: پركردن.

واتە: بەهزی تاوێ تلۆقىكى لە زادە بەدەر جوان كە لە چەناكەى یار دەرچووێ، چەناكەى یار بەو تلۆقە سوورەوێ لە سىوێكى زىوین دەچى كە لەعل پێژ كرابى، یا لە چەپكە يەك گۆل دەچى كە خونچە يەكى تيا لە ریز دەرچووې.

-۲۰-

ئەم چوارخشتە كییەش لە دیوانە چاپكراوێ كە دا نە.

(۱) ئەسلان: «اصلاً».

واتە: لەبەر ئەوێ كە ئەمپۆ روژ روژى نامەردانە، ئەوێ پیاو بى، نە بە شەو و نە بە روژ حەسانەوێ و رووناكى نىيە و نابى.

فہزل و جہوہر بوٽہ نہقس، ثم ٺہہلہ بوٽہم فہسل ٺہکن
سہگ زوبانی دہردہ کیشی، چ بووہ، چی تاوانہ روژا^(۲)

-۲۱-

حہققی بہدہستہ گہر رقی ہہستی رہئیسى جاف
شہن و شکوہی بوو بہ کہوایئکی بی سیجاف^(۱)
من بسم لہباتی ٺہو لہ رقانا سبہی کہوا
ماہی سیامہ توٽہ دہکہم دہچمہ ئیعتیکاف^(۲)

(۲) واتہ: بوٽہ ٺہم خہلکہ جیام دہکہنہوہ و دورم دہخہنہوہ چونکہ زانا و تیگہیشتووم.
زنت و تیگہیشتنیش لہم سہردہمہدا عیب و شوورہییہ، چونکہ روژ روژی نہفام و
تینہگہیشتوانہ، بہلام ہہرچیم بی بلین و ہک ٺہوہتہ سہگ بہ روژدا زمانی خوئی دہردہ کیشی کہ
دیارہ ٺہوہش ہیچ خہتایہ کی روژی تیا نہ.

-۲۱-

ٺہم چوارخشتہ کييه ش لہ دیوانہ چاپکراوہ کہدا نہ.

(۱) سیجاف: پہراوٽز.

نیوہی یہ کہمی ٺہم بہیتہ لہ نوسخہیہ کدا بہم جوٽرہیہ:

حہیف و ٺہسہف دہبی بکری بؤ رہئیسى جاف

(۲) ماہی سیام [«صیام»]: مانگی روژوو، رہمہزان. ئیعتیکاف: ٺہوہتہ روژووہوان لہ مانگی
رہمہزاندا دہچیتہ مزگہوت بؤ خواپہرستی و قسہ لہ گہل کہس ناکا و بؤ ناچارییہ کی و ہک
چوونہ سہرٺاو و خوشتن و دہستنوٽوگرتن و نان خواردن نہبی نایہتہ دہر.
لہ نیوان «کہوایئکی» و «کہوا» دا وشہٺاراییہ کی جوان ہہیہ.

-۲۲-

نيه به غه یری ئه مه م هیچی تر ئومید و ئه مه ل
له باره گاهی جه لیلی جه لیلی «عزّ و جلّ» (۱)
به جاهی رۆحی «محمّد» له وانه بی «مه حوی»
جه مالی بی بنوینی ئه وانی «جاء آجل» (۲)

-۲۳-

په روازی جانه، رۆینی جانانه، وهرنه بۆچ
تۆگۆره وی له پی ده که ی و من له ده ست ئه چم (۱)
هه ستانت ئه ر قیامی قیامه ت نیه، چیه
بی ده خلی چه نگ و نه ی و مه ی له مه ست ئه چم! (۲)

-۲۲-

ئهم چوارخشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
(۱) جه لیل «ی یه که م»: زاتی خوا. جه لیل «ی دو وه م»: پایه بلند.
مه عنای چوارخشته کیه که پیکه وه دی.
(۲) ئه وان: سه رده م.

واته: به ته مای هیچ نیم له باره گای خوا، له وه به ولاره که له به ر خاتری شکۆی پیغه مبه ر (د.خ)،
یه کێک بم له و که سانه که پیغه مبه ر له کاتی سه ره مه رگیاندا جوانی خۆیان پیشان ده دا و دیته
سه ریان تا ئیمان ده رکه ن و به باوه رپوه برۆن. مه شه وره ئیستانی موسولمان له کاتی سه ره
مه رگیدا پیغه مبه ر (د.خ) به رۆحیانه ت دیته سه ری و ناهیلێ شه یتان بی ئیمانی بکات.

-۲۳-

ئهم چوارخشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
(۱) په رواز: فرین. جانانه: یاری وه ک گیان خۆشه و بست. وهرنه: ئه گینا.
واته: رۆشتنی یار مایه ی هه لفرین و ده رچوونی گیانمه، ئه گینا بۆچی هه رکه ئه و گۆزه وی
له بی ده کا و ئاماده ده بی بۆ رۆشتن، من گورج ده فه وتیم و له ده ست ده رده چم؟
(۲) قیام: به رپابوون.

-۲۴-

ئەيا مارق بەگى عالەم لە بەردەستا هەموو مەزلووم
لە حەققى خۆى ئەتۆ ئەم خانەقايت کرد ئەوامە حرووم^(۱)
بە کول دنيا بە کامت بى هەتا هەى سادە، روژى حەشر
خوداى ئەم عالەمه «بالکل» لە غوفرات بکا مە حرووم^(۲)

﴿

واتە: ئەگەر راست بوونەوهى تۆ بۆ روڤشتن، بەرپابوونى روژى قیامت نیه، بۆچى من
بى ئەوهى کۆرپى خواردنەوه و رابواردن ئاماده بى، سەرخۆش دەبم؟
ئەم بەیتە ئىشارەتە بۆ ئایەتى: ﴿وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَ مَا لَهُم بِسُكَارَىٰ﴾ لە باسى روژى
قیامتدا که واتە: خەلکت بە سەرخۆش دیتە پيش چاو و سەرخۆشيش نین...
چەنگ و (ن): بەنگ و.

وا بآلوه مە حوى بەم چوارخشته کييه قسه له گەل «سەيید ئەحمەدى نەقیب» دەکا.

-۲۴-

ئەم چوارخشته کييه ش لە دیوانه چاپکراوه کهى مە حویدا نیه.
(۱) مە حوى بەم چوارخشته کييه قسه له گەل سندووق ئەمینیه کى ئەو سەردەمه دا دەکا که
ناوى «مارف بەگ» بووه و وادياره مانگانەى خانەقاي مە حوى بریوه که له لایەن دەوله تى
عوسمانیه وه بۆى برابوووه.
مە عنای چوارخشته کييه که پیکه وه دى.

(۲) بە کول: بە تەواوى. کام: ئاره زوو.

واتە: ئەى ئەو مارق بەگى دنيا هەموو بەدەستەوه دەنالینى و تەنانەت مالى خوايشت
و ئە خانەقاي مە حوى بى لە مافى خۆى بى بەش کردوو... خوا بکا تا لە دنيا دای، دنيا
هەمووى بە ئاره زووى خۆت بى و بە سادە بى و بى هیچ جوړه ئالۆزیه ک رابوئى... لە روژى
حەشریشدا خوا له لى خۆش بوون له گوناھ بى بەشت بکا و فریت داتە ناو ناگرى دۆزه خه وه.

-۲۵-

هەر گف تو گوژمه، که چی هەر ده لیم و تی ناگم
 هەر جوست و جوژه، که چی هەر ده پرۆم و پی ناگم (۱)
 چاوم رواو و گو شهیی ئه و ئه بروم نه دی
 دل بوو به به حری عولووم و له ئه لف و بی ناگم (۲)

-۲۵-

(۱) جوست و جوژ: گه ران.

مه عنای چوارخشته کییه که تیکرا پیکه وه دی.

(۲) واته: چهند ساله گف تو گوژمه و له باسی ناسینی زاتی خوا و سیفه ته کانیدا خه ریکی ده رس و تنه وه م، که چی خۆم له قسه کانی خۆم ناگم، هەر چه ند بۆ فه قیکانیشمی روون ده که مه وه، چونکه ئه م مه سه له یه له چوارچیوهی تیگه یشتنی راستی به ده ره. چهند سالی شه به دوای گه یشتن به م تیگه یشتنه دا ده گه پریم، که چی هەر ناگه مه جی. ئه وه نده م چاو ورد کرده وه بۆ ئه وهی چاوم به ناو چاری یار بکه وی که ناسینی راسته قینه ی زاتی خوایه، چاوم وه ک داری سه وز بوو و شک راوه ستا، که چی گو شه یه کی برۆی یارم هەر نه دی و شتیکی به که لکم لی حالی نه بوو... ئه وه نده م خوینده وه و ئه وه نده ده رسم و ته وه دلّم وه ک ده ریای زانستی لی هات، که چی هیشتا له سه ره تای زانستی راسته قینه نه گه یشتووم.

ئه م چوارخشته کییه ئیشاره تیکی تیا به بۆ ئه و ئایه ته که ده فه رمویت:

«وَمَا أَوْتَيْتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا» واته: له زانستیکی که م زیاتر تان پین نه دراوه، چونکه به ری

زانست ئه وه نده پانه ئه و په ری دیار نه.

شیعری له م جوژه لای ئه هلی ته سه ووف زۆره. نموونه یه کی شیعه ره که ی سه یید شه ریفی

عه للامه یه که ده فه رمویت:

هفتاد و دو سال سعی کردم، پس از آن

معلوم شد که هنوز هیچ معلوم نشد

واته: هفتاد و دوو سال هه ولّم دا و خویندم، که چی پاشان تیگه یشتم که وا هیشتا هیچ فیر

نه بووم.

-۲۶-

وه کوو مه حروومی نویشینی مه یی ئه و له علی نویشینه م
له زهوقی چهشتنی نیشی موژه یشی بی به شه سینهم^(۱)
گه هی دهردی ده کا دهرمان، به قه تللی گه ده دا فه رمان
«منم کز غایت حرمان نه با آنم، نه با اینم»^(۲)

-۲۶-

ئهم چوارخشته کیهش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.

(۱) نوشین «ی دووهه م»: نووشین، ئه وه ی به ئاسانی قوت بجی. نیش: چزوو.
واته: نه ئه وه ته یار به پی چهشتنی شه رابی گه واری لئوی له عل په نگی شادمانم بکا و، نه
ئه وه ته به ئازاری برژانگی سینهم له ت بکاو بمکوژی.
(۲) گه هی: جارێک.

واته: جارێک دهرمانی دهردی دلدارێکی ده کا و جارێکی تر فه رمانی کوشتنی دلدارێکی تری
ده دا. به لام من له وه پری بی به شیدام، نه له گه ل ئه وانهم که دهرمانی دهردیان ده کا و، نه له گه ل
ئه وانهم که فه رمانی کوشتنیان ده دا.

ئهم به یتی دووهه مه هی موفتی زه هاویه.

جه نابی شیخ موحه ممه دی خال له کتیبه که یدا «موفتی زه هاوی» ده یگیتر شه وه که وا «له
سالی «۱۲۹۱ هـ» مه حوی له گه ل چه ند مه لایه کی تر له سلیمانی نه فی ئه کرین بۆ به غدا، له وئ
ئه چی بۆ دیده نی موفتی. زه هاوی له بهر پیری و چاوکزی مه حوی نانا سیته وه، وه له میانه ی
قه دا ئهم شیعه ی خوی ئه خوینیته وه. مه حویش ئه لی: قوربان! ئهم شیعه ت روباعیه،
شیعه که ی پیشووی ئه مه یه:

وه کوو مه حروومی نویشینی مه یی ئه و له عله نویشینه م

له زهوقی چهشتنی نیشی موژه یشی بی به شه سینهم

ئه نجا موفتی ئه ینا سیته وه، ئه فه رموئ: ئا فه رین مه حوی! به خوا و ابزانم دوایمه که
نه مناسیته وه. ئه نجا مه حوی کو توو پر ئه لی:

جه نابی موفتی ئه فه ندی! رشینه به ک باران له دلتی شسته وه نه قشی مه حبه به تی یاران
خه یالی ئه وه به لیشاوی توندو تیزی سروشک نه چۆت وه له عه قیقی دللی وه فاداران(*)

(*) محمدی خال، موفتی زه هاوی، ل ۲۷، به غدا، ۱۹۵۳.

-۲۷-

ئەو شەرانی، من ئومیدی ناشتیم
 «پر غلط بود آنچه ما پنداشتیم» (۱)
 کئی له باغی قودسی هه لکه ندم، هه ر ئەو...
 ناشتی له م شۆره زاره م ناشتیم (۲)

-۲۷-

ئەم چوارخشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
 (۱) واته: دۆست شەرانییه له گه لمدا و ده به وئی له ژیر باری ته کلیفدا بمکوژی که ئاسمان و
 زهوی بیان هه لئه گیرا، ئیتر چۆن به من هه لئه گیرئ. هه رچیم کرد ته کلیفی له سه ر شان
 هه لئه گرتم، ده رکه وت ئەوه ی ئیمه به ته مای بووین به هه لئه ده رچوو، وامان ده زانی که هاتینه
 دنیاوه به خووشی راده بوئین، به لام وانه بوو. که وتینه ژیر باری ته کلیف.
 نیوه فارسییه که ی ئەم به یته، نیوه ی ئەم به یته یه:

ما زیاران چشم یاری داشتیم

پر غلط بود آنچه ما پنداشتیم

واته: ئیمه چاوه روانی یارمه تی بووین له دۆستانه وه، به لام ئەوه ی ئیمه به خه یالماندا
 ده هات پر بوو له هه لئه.

ئەو شەرانی (ن): جه ننگجۆ ئەو. ئومیدی (ن): به ئوممید.

(۲) شۆره زار: به رده لانی که هیچی تیا نه پروئ. ناشتیم: ناچیزیم.

واته: من که هیشتا له عالیه ی ئەرواحدا بووم و نه هاتبوومه دنیاوه، بۆ خۆم سه ره سه ت بووم
 و ته کلیفی هیچم له سه ر نه بوو. ئەو خوایه ی له و باخه پیروژه ی هه لکه ندم، هات ناچیزی و
 بی قابیله تی منی له م زه ویه بی بیته ی له شمدا ناشت. جا ده بی تووکی ناچیزی وه ک گیانم که
 له زه ویه کی بی بیته ی وه له شمدا نیژرابی، چ به رێک بدا؟

-۲۸-

جه نابی موفتی ئەفەندی! رشینە یەك باران
له دلتی ششته وه نه قشی مه حه بیه تی یاران (۱)
خه یالی ئیوه به لیشاوی توندو تیژی سروشك
نه چۆتسه وه له عه قیقی دلی وه فاداران (۲)

-۲۹-

برینانی ده روونم، چاوه كه م! وهك چاومه ویران
له ویرانی مه پرسه، هم دهر و هم ناومه ویران (۱)
به دل رازی نه بوو روویی، له حوجره هم له بهر چاوم
به جارێ مالی دل و خۆم و ههردوو چاومه ویران (۲)

-۲۸-

ئەمە ئەو چوارخشته کبیه یه كه له پهراوێزی چوارخشته کی ژماره «۲۶» دا لێی دواین و
وتمان مه حوی بۆ موفتی زه هاوی وتوه.
(۱) رشینه: بارانیکی كه م كه هه ر ئەوه نده بێ ئاورشینیکی زه وی بكات.
ششته وه: شۆرده وه.
مه عنای چوارخشته کبیه كه هه مووی بیکه وه دئ.
(۲) واته: جه نابی موفتی ئەفەندی، ئەو فرمیسكانه ی به هۆی پیرییه وه له چاوت داده وه رین،
نه خشی خۆشه وستی دۆستانیان له دلت شتوه ته وه، به لام به ش به حالی ئیمه ئەو فرمیسکه
توندو تیژه ی دهر د و مه ی نه ت كه به چاوماندا لیشاوی کردوه، یادی ئیوه ی له دلی خوتناوی
وهك عه قیقی ئیمه ی به وه فا هه لته گرتوه.

-۲۹-

ئەم چوارخشته کبیه ش له دیوانه چاپکراوه كه دا نه.
(۱) مه عنای چوارخشته کبیه كه هه مووی بیکه وه دئ.
(۲) واته: ئازین! دهر و ناوم ویرانه؛ برینی دروونیشم وهك چاوه کانم ناره حه ته، چونکه یار نه
به دل رازی بوو و نه له ژوره كه مدا دانیشت و نه له بهر چاویشم مایه وه. له بهر ئەوه دلیشم و
گیانیشم و ههردوو چاویشم هه موو به هۆی دوورکه و تنه وه ی یاره وه ویران بوون.

-۳۰-

چوو ئه و فیرعه ونه حیزه بۆ جه هه ننه م، قور به سه ر هاما ن
 ده بی ئه سبابی زووتر چوونه خزمه ت ئه و بدا ساما ن (۱)
 له وانه و هه م له ئه مسالی ئه وانه، یاره بی هه ر ئان
 جه هه ننه م پر بکه ن، جه ننه ت ته هی بی بۆ موسولمانان (۲)

-۳۱-

چوته چم سروی چمان اشکم چمان
 چم لچم جاری نبی بو چم چمان
 چم له بیداری چمی بختی چمی
 چم دکا دیوت لچم کمتر چمان (۱)

-۳۰-

ئهم چوارخشته کیهش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
 (۱) واته: فیرعه ونی حیز مرد و چوو بۆ جه هه نم. قور به سه ر هاما نی وه زیری که پاش مردنی
 ئه و ناتوانی وه ک جاران ی بزی و ده بی ده ستوربد بکا خۆی کۆکاته وه تا زوو بگاته خزمه تی
 فیرعه ون له جه هه ننه م، چونکه پاش فیرعه ون ئیتر دنیا جیگه ی ئه وی تیا نایته وه.
 ناوبردنی فیرعه ون به حیز ئیشاره ته بۆ ئه وه که مه شهووره فیرعه ون حیز بووه و هاما نیش
 به وه ی زانیوه و، که فیرعه ون و یستویه ئیددبعای خواجه تی بکا، پرسى به هاما ن کردووه.
 ئه میش وتویه ئه گه ر نیازی وات هه یه راوهسته تا هه یج نه بی ئاوه له کانی منالیمان ده مر ن که
 ئاگایان له حال ت هه یه، با ئاپرووت نه به ن...
 (۲) ئان: کات. ته هی: چۆل.

دیاره مه حوی ئهم چوارخشته کیهی به بۆنه ی مردنی گه وریه کی واوه وتوو که خۆشیان
 له یه ک نه هاتوو و مه به ستی له هاما نیش به رده ستیکی قسه ره وای بووه و پلاری ئه وه ی
 تی گرتوو که وا به مردنی ئاغه ی ئیتر سه رده می ئه ویش به سه رچوو...

-۳۱-

ئهم چوارخشته کیهش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.

- ۳۲ -

بنووسه، پیری دلم ئه مری کرد، ئیتاعه م کرد
له ئیبتیداوه که به یتئ مونا سبئی دیوان^(۱)
گه دایه کی وه کوو «مه حوی»، قه له نده ریکی کورد
میسالی پادشه هی فورسه، ساحیبئی دیوان^(۲)

- ۳۳ -

ئه ربابی غینا ئه وه نده غه پره به زه پرن
بئ بۆنی به هار و دیتنی جو ده زه پرن^(۱)

﴿﴾

(۱) هه رچه ند به شیکی ئه م چوارخشته کبیه مان بۆ راست کراوه ته وه و بۆ چوونیکئی تایه تیشمان
بۆ ئه وه به شه که ی هه به، له بهر بئ متمانه ییمان به ته واوی راست کردنه وه و بۆ چوونه که مان،
وامان به باش زانی هه ر به رننوسه کۆنه که ی خۆی بینووسینه وه و هیجی له سه ر نه نووسین و
به جئیی به یلین بۆ لیکدانه وه ی خوینده واران و دوا پوژ.

- ۳۲ -

مه حوی ئه م چوارخشته کبیه ی بۆ سه ره تایی دیوانه که ی دانا وه. له نوسخه چاپکراوه که شدا،
ئه لاپه ره ی یه که مدا له پاش ناوی دیوانه که وه نووسراوه ته وه.
(۱) واته: دلم که پیر و مورشیدمه فه رمانی دامئ که وا له سه ره تایی دیوانه که مه وه شیعرئکی وا
بنووسم بۆ شوئنه که ده ست بدا. منیش به گوئم کرد و وتم... تاد.
(۲) قه له نده ر: ده روئش، که سه ی هیج شک نه با و ده ستی له دنیا داشتبئ. فورس: فارس.
واته: کوردئکی قه له نده ری هه زاری وه ک مه حوی به م دیوانه شیعره یه وه وه ک شاهه نشای
خاوه ن دیوه خانی ئیران وایه، چۆن خه لک له نان و خوانی شای ئیران ده خۆن، ئه دبیانیش
خۆراکی شیعر و ئه دهب له م دیوانه شیعره کوردییه ی مه حوی وه رده گرن.
ئه م چوارخشته کبیه نیشانه ی ئاشکرای شانازی کردنی مه حوییه به کوردایه تی خۆیه وه.

- ۳۳ -

ئه م چوارخشته کبیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.

ئه میانه مه قام و، بهسته یان ناشکوریه
یه عنی ده وهرن ئه گهر ده می بی نه زهرن (۲)

- ۳۴ -

ئه گهر له یلا، ئه گهر فه رها ده، تا حه شر هه ر بین مه منوون
له یومنی عیشقه، فه یزی حوسنه، وابه م روتبه نائیل بوون (۱)
ده که ن ره شتاله یه کی ده شته کی باسی له گه ل شیرین
ده بن به رد هه لکه نیکی کیزی ناوی له گه ل مه جنوون (۲)

(۱) ئه ربابی غینا: ده و له مه ندان. غه رپه: مه غروور و بایی بوو.
واته: ده و له مه ندانه کان ئه وه ندانه بایی بوون به و زپه و زپه ی هه یانه، سروشت و ره وشتی
نیره که ری دابه سراویان وه رگرتوو، بی ئه وه ی بونی به هاریش بکه ن یا ده نکه جۆیه کیان چاو
بی بکه وی هه میسه له خۆ یانه وه ده زه رینن.
(۲) واته: زه رپه که یان له باتی مه قام وتیان و به سته ی پاش مه قامه که شیان ئه وه ته ده ست
ده که ن به ناشووری کردنی ئه و ناز و نیعمه ته ی خوا پی داون و به که می ده زانن و زیاتریان
ده وی. به کورتی ئه مانه ئه گهر دنیا به ئاره زووی دلیان بی، ده زه رن و خۆ یانیان لی بایی ده بی،
ئه گهر که میکیش به ئاره زووی دلیان نه بوو، تووره ده بن و ده ست ده که ن به ناشووری وتن
کو فرانی نیعمه ت کردن.
مه حوی له به یتی دووه مه دا ناشووری کردنی شوبه اندوو به وه رین و ناشووری که رانیشی
شوبه اندوو به سه گ.

- ۳۴ -

ئه م چوارخشته کییه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نه.
(۱) یومن: پیت و به ره که ت.
مه عنای چوارخشته کییه که هه مووی پیکه وه دپت.
(۲) کیزی: هه له شه و خود سه ر.
واته: له یلای دولبه ری مه جنوون و فه رهادی دلداری شیرین پیوسته تا روژی قیامه ت هه ر

-۳۵-

له وساوه، نووری دیده! که چاوم بریوه من
بۆ هانتت له ریگه که چاوم بریوه من^(۱)
حائیل نه ما له بهینی بهری پیت و دیده ما
فهرموو که پرده کهی سه بهلم هه لبریه من^(۲)

﴿﴾

مه منوونی دلدارى بن کهوا پایه یانی بهرز کرده وه که ئیستا ناوی ئه ویا ن له گه ل ناوی شیرینی
ئهرمه ن ده برئ و ناوی ئه میان له گه ل ناوی مه جنوونی عامیری. ئه گینا ئه گه ر له سایه ی
عیشه وه نه بوایه و مه جنوون دللی له له یلا نه چوایه، کئ ناوی ئه م کچه ده شته کبیه ره شتاله ی
ده کرد به هاوناوی شوخیکى وه ک شیرینی ئهرمه ن؟ ئه گه ر شیرینیش دللی له فهرهاد نه چوایه
کئ ناوی بهرده لکه ئیکى هه له شه ی وه ک ئه می ده خسته پال ناوی بۆ عیشق سووتاوئیکى وه ک
مه جنوونی عامیری؟

-۳۵-

ئه م چوارخشته کبیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نه.
مه حوی ئه م چوارخشته کبیه ی پاش برینی چاوی بۆ شیخ موحه ممه دی موفتی وتروه که
چاوه پروانی بووه بچئ به بۆ نه ی چاوپرینه که یه وه سه ری لی بدات.
(۱) واته: بیناییه که ی چاوم! له وکاته وه که چاوم بریوه و توانای روانیم په یدا کردوه ته وه،
چاوم بریوه ته ریگا چاوه پروانی هانتت ده که م.
له نیوان هه ردوو «بریوه» دا جیناسی ته وا وه یه.
(۲) حائیل: پرده، دیوار. سه بهل: یه کیکه له نه خوشییه کانی چاو و نیشانه که ی ئه وه یه
شتیکى وه ک پرده به سه ر چاودا دئ ریگای دیتنی لی ده گری.
واته: پرده ی سه بهلم به سه ر چاومه وه هه لبریه وه پرده له نیوان دیده م و به ردی پیتدا
نه ماوه، فهرموو ده رکه وه.

-۳۶-

ئه شکم قه تاری بهست و هه ناسه م سوار بوو
 رۆحم چوو، به قه سدی سه فه رکه ی سوار بوو^(۱)
 له و سه رگرانی نازه بپرسن له سه رچی، بۆچ...
 بیگانه بوو له یار و به بیگانه یار بوو؟^(۲)

-۳۷-

ئه م پاره په رستانه له خۆیان که ده چن زوو
 ده خلی نه په لی دپوه، نه بای بالی په ری بوو^(۱)
 عاقلن و فه قهت فی له گه لی دیتنی پاره ن
 ماهی نه وی ئه م قه و مه هیلالی قه مه ری بوو^(۲)

-۳۶-

ئه م جوار خشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نه.
 (۱) واته: فرمیکیسی چاوم دلۆپ له دوای دلۆپ دپته خوار و هه ناسه م سوار بووه و گیانم به
 نیازی ده رچوون رتی گرتووه ته بهر. ئه وه ش به هۆی ئه وه وه یه که یارم به نیازی سه فه ر سوار
 بووه و که وتوو ته ری.
 (۲) واته: له و یاره بپرسن که ئه وه نده ناز به چاوه وه یه سه ری قورس بووه، که ی بوو به بیگانه
 له دۆستان و بوو به دۆستی بیگانان؟.

-۳۷-

(۱) مه عنای جوار خشته کیه که هه مووی بیکه وه دئ.
 بالی (ن): دهستی.
 (۲) نهو: نوئی، تازه. قه مه ری: دراوئکی عوسمانیه و ئنه ی مانگی به کسه وه ی پتوه یه.
 واته: ئه م پاره په رستانه که زوو عه قلیان لا نامینئ و تیک ده چن، نه دپو ده ستیان لی
 ده وه شینئ و نه بای بالی به ری لیان ده دا. ئه مانه له راستیدا عه قلیان تیک نه چروه، به لام هر
 که یاره ده بیتن فیان لی دئ، وه ک چۆن فی دار که مانگ نرئ بووه وه فیکه ی لی دپته وه،
 ئه مانیش که و ئنه ی مانگی سه ر قه مه ربیان دی، وه ک فی دار عه قلیان لا نامینئ.

-۳۸-

ره شی، بۆ کوشتنی، یهك روورپه شی به دهسته وه بوو
به دزییه وه وتی: فتوا ده، روخسه تم فه رموو (۱)
وتم: که دهرده که وی زوو که ئەم غه زا که ره توئی
به دهستی سهوز و سپی بوونه وهی جه مال و روو (۲)

-۳۹-

شه مبه بۆ راو و، به یهك شه مبه بینا دانسی، به دوو
شه مبه ریخلهت که، جه جامهت بگره گهر سی شه مبه بوو (۱)

-۳۸-

ئەم چوارخشته کييه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
(۱) مه عنای چوارخشته کييه که هه مووی ییکه وه دئ.
(۲) واته: کابرایه کی ره ش خۆی ئاماده کرد بوو بۆ کوشتنی کابرایه کی خراپی روورپه ش. به
دزییه وه داوای لی کردم فتوای بۆ بدهم بیکوژی. منیش پیم وت: ناخر دهرده که وی که تو
کوشتووته و دهسته جی پیت دهزانن، چونکه دهستت سهوز ده بی و رووت سپی ده بی.
مه حوی له م چوارخشته کييه یدا. له کاتیکا که ئەو پیاوه ره شه له ئەنجامی کوشتنی
یاوخرابه که ده ترسینتی. هانیسی ده دا بۆ کوشتنی به وه که ده لی دهستت سهوز ده بی و رووت
سپی ده بیته وه.

ئەم چوارخشته کييه له ده سنووسه پاکنوس نه کراوه که ی شاعیردا به م جووره یه:
ره شی که کوشتنی ئەو روورپه شه ی به دهسته وه بوو
به دزییه وه وتی: من ده یکوژم، وتم: هیندوو!
چ مومکینه که نه زانن که ئەم غه زا که ره توئی
به دهستی سهوز و سپی بوونه وهی جه مال و روو!؟

-۳۹-

ئەم چوارخشته کييه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
(۱) ریخلهت: سه فەر. جه جامهت: که له شاخ گرتن.

چوارشه مبه بۆ ده و نۆشین و، شه مبه ی پینجه مین...
بۆ مونا جات و دو عایه، جومعه بۆ ته زویج و شوو (۲)

- ۴۰ -

له ده وری دلمی که دی ئەم هه موو غه م و ته عه به
ده ورونی که یله له زوخوا و دهر د و تا به له به (۱)
وتی: بئی دلّه! وهك توؤ خراپ و شیفته حال؟
به لئی هه یه له من ئاشوفته تر: ولاتی به به (۲)

(۲) ته زویج: ژن به شوودان. له وانه شه مه به سستی چوونه لای ئافره ت بئی. ئە مه ی مه حوی له م
چوارخشته کییه دا ده یلئی، گوایه تا قی کردنه وه ی پینشینانه و هه ر کارئ له م کارانه له رۆژه بۆ
دیاری کراوه که یدا باش و به به ره که ته...

- ۴۰ -

ئە م چوارخشته کییه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
(۱) هه موو: ده توانئ به «هه م و» یش بخوئتر ته وه. که یل: پر.
مه عنای چوارخشته کییه که هه مووی پیکه وه دی.
(۲) خه راب: وئران. شیفته حال: سه رلئی تیکچوو. ولاتی به به: ئە و ناوچه یه ی له ژئر ده سه لاتی
میرنشینی باباندا بووه.

واته: که ئە م هه موو دهر د و مه ی نه ت و ماندوویه تیه ی له ده وری دلمدا دی و دیتی ناوی دلم
پره له دهر د و زوخوا و گه یشتوو ته سه ر لئو، له دلی پرسی ئاخۆ ئە ی دل له تو ویراتر و حال
تیکچوو تر له دنیا دا بئی؟ دلئش وه لأمی دا به وه وتی: به لئی، ولاتی بابان له من وئراتر و په شیوتره.
ئە م چوارخشته کییه ی مه حوی پریشکیکه له و گیانی کوردا به تیه ی له پارچه شیعی:
قوربانی توژی رینگه تم ئە ی بادی خوؤش مروورا!

ئە ی په یکی شاره زا به هه موو شاری شاره زوورا!

ی «نالی» و له پارچه شیعی:

جانم فیدایی سروه که ت ئە ی باده که ی سه حه ر!

ئە ی په یکی موسته عید له هه موو راهی پر خه ته ر!

☞

- ۴۱ -

دلّم وهك غونچه پپر خوونی «فیراقی» سهبز پۆشیکه
وه کوو سونبول چهواسم تهرهقهی کاکۆلّ به دۆشیکه^(۱)
که شایه د بیته وه بۆ سهیری شینی ئەم سیابه خته
به مهرگی «مهحوی» ئەی نهی ناله یی، وهی دهف خورۆشی که!^(۲)

﴿﴾

ی «سالم» دا تیشك ده داته وه و، ده نگیکی زولالی دهرپرینی بیزاریه له و جهور و سته مهی
داگیر که ره عوسمانیه کان له ولاتی بابان و تیکرای کوردستانی روژاوادا بهرپایان کردبوو.

- ۴۱ -

ئەم چوارخشته کیهه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.

(۱) سهبزپۆش: بهرگی سهوز له بهر کهر. له وانیه مه بهست سه یید، یا که سیك بێ له بنه ماله ی
سه بزه پۆشی» که له بنه ماله مه شهووره کانی کوردستانه، یا خود کچیک بێ که بهرگی خامه کی
سهوزی له بهر کردبێ.
دۆش: کۆل.

واته: وهك چۆن خونچه ی بهرگ سهوز پره له گه لای سووری نه کراوه، دلی منیش پره له
خوینی دهردی دووری دۆستیکه جل سهوز، یا سه بزه پۆشی، یا سه یید و، به هزی یار تکی
قز به سه ر شانا بلاو بووه وه، هه ستم پرژ و بلاو بووه وهك سونبول که گه لاکه ی بلا و ده بیته وه.
له ده سنوو سه کانی به رده ستمانا، ته نها به کیکیان نه بێ، جیگه ی وشه ی «فیراقی» به بۆشی
هیلراوه ته وه. وه ختی خۆی مامۆستا گۆزان و شیخ موحه ممه دی مه حوی و کاکه ی فه لاح،
پشت به و تاقه نوسخه یه، وشه ی «فیراقی» یان له و بۆشاییه دا داناوه که زۆر له باره بۆی. بۆیه
تیمه یش هه ر به شوێن پیتی ئەواندا چووین.

(۲) واته: ئەهی شمشال با ناله یه کت لی بهرز بیته وه و تۆش ئەهی دهف هاوارنک بکه، بلین
مه حوی مردووه، به لکوو یار بگه رپته وه بۆ سهیری شینی منی چاره پره ش.
له کۆکردنه وهی «سه بزه» و «شین» و «سیا» دا ته ناسوب و وشه ئاراییه کی ناسک هه یه.

- ۴۲ -

یه کئی پرسى: که پیغه مبه ر له گه لّ ئەم شه وکەت و شانە
 چ موجیب مۆتەسیل پەر فیکرەت و دائیم بە ئەحزانە؟^(۱)
 لە پاش «ئەلف و ئەوەند» ئەم جوابە جوانەى دایەووە شه یان
 ئەمەى دیووە که ئوممەت وا ئەسیری نەفس و شه یانە^(۲)

- ۴۳ -

«مه حوی» که غه یری دهستی دوعا هیچی که ی نیه
 مه عزووره، پی شکسته نه هاتۆته ته عزیه^(۱)
 ئەو ئەجره گه و ره یهت که له بهر چاوی ئەو هه یه
 مه جبووری کردووه که به سه ر بیته ته هنیه^(۲)

- ۴۲ -

ئەم چوارخشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
 (۱) چ موجیب: له بهرچی، هژی چیه؟ مۆتەسیل [«مُتَصِل»]: هه میسه. ئەحزان: خەم و
 خەفەت.
 (۲) ئەلف و ئەوەند: هه زار و ئەوەنده سأل. ئەفسانە یه ک له ناو کورداندا باوه گوایه له
 پیغه مبه ریان (د.خ) پرسیه: که ی دنیا ناخر ده بی؟ ئەویش فەر موویه: پاش ئەلف و ئەوەنده
 سأل.

- ۴۳ -

(۱) مه عزوور: ئەو ه ی بیانوی هه بی. پی شکست: قاچ شکاو.
 مه عنای چوارخشته کیه که هه مووی پیکه وه دی.
 (۲) ته هنیه: پیروزیایی.
 واته: من که له دهستی بۆ دوعای خیر پان کراوه به ولاره هیچی تر شک نابم، عوزرم هه یه
 که نه هاتوومه ته پرسه و سه رخۆشی لی کردنتان، چونکه قاچم شکاوه. به لام ئیستا که ده زانم
 خوا چ جهزایه کی خیرتان ده داته وه به رامبه ر به و کۆسه ی لی تان که وتوو، ناچارم ئەگه ر به پیش

- ۴۴ -

مه یلی تیباع و دلّ به جونوونه و به هاریه
نه شئی نه سیمی سو بحده می نه و به هاریه^(۱)
به م زاریه که ئاته شی به ردایه جه رگی گول
بولبول، مه گهر زوبانه یی دلّیه له زاریه^(۲)

- ۴۵ -

زه مانه به عزه که سانی له پپر که هه لده بپری
ئه وهندی هه لده بپرتن هه تا له که له ده بپری^(۱)

﴿﴾

نه توانم بيم له سهر سهر بيم بۆ پيرۆزبايي لئى کردنى ئه و جهزاي خيبرى گه وره به که خوا بۆي
د ناون.

دياره مه حوى ئه م چوارخشته کبیه ی بۆ پرسه ی کۆچى دۆستیکى خواهن رى و شوین و له
شوندا دانیشتنى دۆستیکى تر وتوو که ئه ویش ههر له بنه ماله ی کۆچ کردوو که بووه.

- ۴۴ -

ئهم چوارخشته کبیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نه.
(۱) واته: دلّ و سروشت ئاره زوویان له شیتی و هاریه، چونکه شنه ی نه سیمی به یانیانی
به هار دیت و هه موو شتی له خو شیاندا ده که و تته سه ما کردن.
(۲) واته: وادیاره بولبولیش که واه به کولّ ده گری، ئاگری به رداوه ته جه رگی گولّ و سووری
هه لگپراوه و، بلّیسه ی ئاگری دلّی به سۆزیه تی له ده میدا زوبانه ی کیشاوه. مه به ست له
ئاگر به رداوه جه رگی گولّ ئه وه ته گولّه کان - له به رئه وه که به هاره - گه ش و سوورن و په ره په ره ی
گولّه سووره کان وه که ئه وه یه ئاگر له هه موولا یه که وه بلّیسه ی به رز بیته وه.

- ۴۵ -

ئهم چوارخشته کبیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نه.
(۱) له که له ده بپری: قاچی له لووتکه ی شاخیش به رز ده بیته وه.
که سانی (ن): زه واتى.

به يهك دوو كلکه به ره و ژووری برده وه دنیا
به تاقه نووکه شه قیگی فری دده له پری (۲)

- ۴۶ -

ری خسته خهسته خانه که یاری خوجهسته پهی
جیی چاوه زاره «مه حوی»! ئەم ئەسرا ره دهرنه خهی (۱)
سایه ی هومایی دهوله ته که وتوته سهر سهرت
داوینی هه وری ره حمه ته، مفتی له دهست نه دهی (۲)

(۲) کلکه: په نجه پیوه کردن و خته دان.

مه عنای ئەم چوارخشته کییه له مه عنای چوارخشته کی ژماره «۱۳» ده چی.

- ۴۶ -

ئەم چوارخشته کییه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نه.

(۱) خوجهسته پهی: بی و قودووم خیر.

مه عنای چوارخشته کییه که هه مووی پیکه وه دی.

(۲) هوما: بالداریکه ده لاین به سهر هه رکه سیکه وه سییه بکا، ده بی به پادشا.

واته: دۆستی بی و قودووم خیر هات بۆ مائی مه حوی نه خوش. ده خيله ده نگو باسی نه
هاتنه ی نه زپینی و بۆ که سی نه گپریته وه، چونکه نه گهر خه لک بزانی نه و سهر به رزیهت
ده سگیر بووه و دۆست هاتووه بۆ هه و آل پرسیت، ده تکه ن به چاوه وه. سییه ری دۆست که
هاتووه بۆلات وه که سییه ری هومایه که وتووه ته سهر سهرت و ده بی به پایونکی گه وره و
داوینی که به ژوو ره که تدا کشاوه هه وری ره حمه ته و بارانی به ره که ت به سه ردا ده بارینی،
نه که ی به خۆرایی له دهستی خۆتی ده ی، یا نه که ی «موفتی» له دهست بدهیت و به یلی
بگه پرتنه وه، نه گهر «موفتی» بو بی چو بی بۆ سهر لی دانی.

- ۴۷ -

هه ی له ژن که متر! موعه تتل بۆچی؟ نهی ژهن! لیده نهی
ساقیا! ساق ت شکئی، بهس رابووهسته، بیینه مهی (۱)
ئه و قورومساغه ده لئین پیری موغانه، پیی بلین...
پیری ئاخر شهرا ده ری مه یخانه تاکه ی داده خه ی! (۲)

- ۴۸ -

به بی به زمی حوزووری تو حه رامم کردووه باده
نه وهك بشکئی به نه شهی مهی خوماری ده ردی بی توئی (۱)
له میحنه ت خانه که ی مندا، به بی تو هر برارویه
که جاری ئیوه ناپرسن له من بۆچی برا روئی! (۲)

- ۴۷ -

ئه م چوار خشته کييه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نه.

(۱) موعه تتل بۆچی: بۆچی ماتلی؟

(۲) ده ر: ده رگا.

مه به سستی له وه یه پیری موغان ده بی هه میشه ده رگای مه یخانه ی کراوه بی.
له م به یته دا «ژن» بووه به قوربانی دروست کردنی وشه ئاراییه ك بۆ هاوسه نگ کردنی له گه ل
وشه ی «نه ی ژهن» دا، له که ی کۆنه په رستانه ی ژن به سووک زانییش هه ر له پیناوی ئه و
وشه ئاراییه دا نووساوه به ناوچاوی ئه م چوار خشته کييه ی مه حویه وه.

- ۴۸ -

ئه م چوار خشته کييه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نه.

(۱) باده: مه ی. خومار: سه ریئشه و ناره حه تی پاش سه رخۆشی.

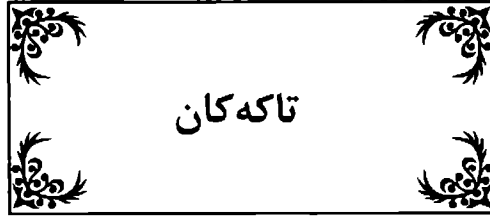
واته: له وکاته وه که له تو جوئی بوومه ته وه شه را بیه له خو م قه ده غه کردووه، چونکه نه گه ر
بخۆمه وه خه فه تی ده ردی بی تو بیه له بیر ده چیه ته وه. منیش ئه وه نده به وه فام نامه وی تاوئک
یادت له دل مده نه بی و خه فه ت بۆ نه خو م.

(۲) واته: ماله پر له ده رد و مه ینه ته که ی من، یا مالی دل م هه میشه په ره له شین و برارۆ کردن

﴿﴾

له بهر ئه وه که ئیوه ناکه ن جارێک پیرسن بئین ئهم براهه مان بۆچی روشت.
وشه ی «میحنه ت خانه» یا «بیت الأحران» ی عه ره بی له ئه ده بیاتی کلاسیکیدا به مائی
حه زه ته یه عقووب ده ئین که حه زه ته ی یوسفی لی ون بوو بوو که براهه ی برده بوویان و
خسته بووانه ناو بیریکه وه. پاشان له وه مه عناه وه وه رگیراه بۆ دلی خه مگین.
وشه ئاراییه کی ناسک له نیوان «براره یه» و «براره یی» دا هه یه.

-۱-

لەم ئەهلهدا که ئیشی کهسی پئی بئی رهوا:
یا بییه، یا نه دهسته، وه یاخۆ به دهست و پا^(۱)

-۲-

لەم سه رایه حاجه تی پئی بی رهوا
یا به پئی، یا دهسته، یاخۆ دهست و پا^(۲)

-۳-

دلم بی تابه، ئەحوالم خرابه
هه تا تومی دل ئارام و دل ئارا^(۳)

-۱-

ئەم تاکه بهیتانه هیچکامیان له دیوانه چاپ دراوه کهی شاعیردا نین.
(۱) واته: له ناو ئەم خه لکه دا کاری که سیک به پرتوه ده چی، یا خۆی شوینی بکهوئ، یا
دهسه لاتی هه پئی و پاره بدا، یا گه وره یه کی خاوه ن دهست و پئی بی، یا بکه وئته دهست و پئی
که سیک و بیکا به تکاکار.

-۲-

(۲) مه عنای ئەم بهیته ش وه که مه عنای بهیتی پیشوو وایه.
دیاره مه بهستی مه حوی لەم بهیته و له بهیتی پیشوویش ره خنه گرتنه له نهریتی کۆمه ل که
مافی بنیاده می بی دهسه لاتی تیدا خوراوه.

-۳-

(۳) واته: تا تو مایه ی ئارامی دلم بیت و دلخۆش کهرم تو بیت، دلم بی هیژ و حاله خراب
ده بی.

-٤-

كه واته و شوخه تيريكى به «عمداً» گرته من «مه حوى»
«نمى دانم چ سان آرم به جا شكرانهى خود را»^(٤)

-٥-

بكه سه يري «فوتووحات» نهر گهره كته تو فوتووحى روخ
كتيبى دل موتالا كردنه، پروانه «مه كتوبات»^(٥)

-٦-

تاجى سه رى شاهانه خاكى ده رى سهى نه حمه د
سه رسته يى ئيمانه رسته يى سه رى سهى نه حمه د^(٦)

-٤-

(٤) واته: نازانم چون نه و سوياسه به جى بهيم كه بيسته له سه رم به را بهر به وه كه يار به
ده سه نه سه تيريكى تى گرتم و كوشتى، چونكه كوژراوم و مه وداى سوياس كردنيم نه ما.

-٥-

(٥) فوتووحات: «الفتوحات المكيّة» كه شيخ «محمى الدين ابن عربى» دايناوه.
مه كتوبات: كتيبى بهم ناوه زوره، به ناوبانگترينيان له كوردستاندا مه كتوباتى ئيمامى
زه بيانى و مه كتوباتى كاك نه حمه دى شيخه. ئيمه لاما ن وايه مه حوى به كه ميانى مه به سه تى.
واته: نه گهر ده ته وئى گيانت بكرته وه بو بهر كه تى خوا، كتيبى «الفتوحات المكيّة» ي «ابن
عربى» بخوينه وه. نه گهر ده هته وئى ته ماشاى كتيبى دلدارانى راسته قينه ي عيشق بكه ي،
موتالاي مه كتوبات بكه.

-٦-

(٦) واته: خاكى به رده رگاي مالى سه بيد نه حمه د وهك تاجى سه رى پادشاهان به شكويه. تالى
سه رووى بنه ماله يشى سه ره تالى ئيمانه. مه به سه ت له م تالى سه رووه پينغه مبه ره (د.خ) كه بايره
گه و ره به تى.

-۷-

وه قتی هه موو که کردوو هه ربۆ وزوو زایع
زاهید، به بایه ک ئه و هه موو سه عیه یشی چوو زایع (۷)

-۸-

مونه وهر نه بووه له و «والشمس» ی پاری ته لعه ته ت خو د ل
موعه تته ربی ده له م «واللیل» ه که ی ئه مسالی خه ت ت و خال (۸)

-۹-

چاو و گوی بخوازه بو ئیشی موهم
«حُبُّكَ الْأَشْيَاءَ يُعْمِي وَ يُصِمُّ» (۹)

﴿﴾

دیاره مه حوی ئه م به یته ی بو سه یید ئه حمه دی نه قیب و تروه که زور دوستی بووه.
له یه کچی له ده سنوو سه کانی به رده ستماندا له سه ر ئه م به یته نوو سراوه «معما»، به لام
نه نوو سراوه به ناوی کیوه، تا هه ولی راست کردنه وه ی بده ین.

-۷-

(۷) [وزوو «وضو»: ده سنوئیز] ئه م به یته له باره ی مه عناوه له به یتی یه که می پارچه شیعی
یه که می «پیتی عه ین» ده چی.

-۸-

(۸) ئه م به یته یش له باره ی مه عناوه له به یتی دووه می پارچه شیعی یه که می «پیتی لام»
ده چی.

-۹-

(۹) واته: که سیك شتیک یا که سیکی خوش بوئ، چاوی له ئاستیا کوئیر و گوئی له ئاستیا که پر
ده بی و عه بیی ناینی و خراپه ی نایسی. له به ر ئه وه گه لی جار له هه لوئستیدا به رامبه ر به و شته
یا به و که سه ده که و یته هه له وه. بۆ به پیوسته له کاری گرنگدا هه رکه س چاو و گوئی تر بو خو ی
بخوازی تا باش ورد بیته وه یا گوئی شل بکا.

-۱۰-

هه رچه نده تو «ئەمین» ی بە لئی، ما دلئی ئەمن
نابئی له سیحری نیرگسی فەتانی تو ئەمین (۱۰)

-۱۱-

ناوی زەنە خدانە لێ ناو باغی بە ههشتا بیته نیو
سەر وەر دە گێرئی باخه وان هەر جی به جی بو تف له سیو (۱۱)

-۱۲-

درۆیه مەنەعی جەمعی «ضید»، نەزەر کەن
له بەزمی ئەمشه وەر روژی دیاره (۱۲)

-۱۰-

(۱۰) ما: ئەمما، بە لام. نیرگسی فەتانی: مەبەست له چاوه.
بو مان راست نە کرایه وه ئەم «ئەمین» ه کییه وا مەحوی باسی لئی ده کا.

-۱۱-

(۱۱) زەنە خدان: چە ناکە.

واته: لێ ناو باخی بە ههشتا ناوی چە ناکە ی تو بیته ناوانان، باخه وانی باخی بە ههشت
دەست به جی روو وەر دە چەر خیتی بو تف کردن له سیو، چونکه سیوی باخی بە ههشت له
ئاست چە ناکە ی تو دا هیچ نانویتی.

ئەم بە یته موعەمما یه به ناوی «فتاح» ه وه. لیکدان ه وه کە شی به مجۆره دە بی: «سیو» به
عەرەبی پیی دە لێن «تَفَّاح». سەری «تَفَّاح» که «تف» ه کە یه تی وەر دە گێرئی و جی گۆرکی به
وشه کانی ده کری و دە بی به «فت»، جا «تَفَّاح» دە بی به «فتاح».

-۱۲-

(۱۲) واته: که مەتقییه کان دە لێن دوو شتی دژ بیکه وه کۆنابنه وه، راست ناکەن، ئە وه نیه له
کۆری تاریکی ئەمشه وی ئیمه دا روژی رووی یار دیاره؟.

-۱۳-

تۆبە كەرەم تیرە كەى گرتتە «مەحوی» شوكر
ئەو ئە كەرەم كەوتوو، ئەم لە كەرەم كەوتوو^(۱۳)

-۱۴-

من روژ ره شم و فەرقى نیه روژى من له شه و
سەد روژ ئە گەر هەلێ لە سەرم، روژم هەر شه وه^(۱۴)

-۱۵-

وه كوو سەروت دەوێ لەم باغەدا بێ هەر بە سەربەرزى
وه كوو دانەى لە بن خاكا «دو روزى خاك بر سىزى»^(۱۵)

-۱۳-

(۱۳) واتە: كە تۆ بە پیاوھتى خۆت تیرتكت گرتە من، من لە سایەى خواوھ تیرە كەتم بۆ كەوتە
كەرەم و منى لە كەرەم خست و كوشتى.

-۱۴-

(۱۴) واتە: من ئەو ەندە بەدبەخت و سىا روژم، ئە گەر سەد جار ش روژى رووناكم لە سەر
هەلێ، بەھۆى دووكەلێ رەشى ھەناسە مەو ە كە لە سىنەى سووتاومەو ە دەردەچى، روژى
رووناكم هەر شه وى تارىكە.

-۱۵-

(۱۵) دو روزى خاك بر سىزى: رستەيەكى فارسىيە، واتە: يەك دوو روژ وا بژى خاك بە سەر
سەرتەو ە بێ.

واتە: ئە گەر دەتەوێ وەك دار سەروى ناوباخ بە سەربەرزى بژىت، يەك دوو روژ وەك تۆوى
ژىر گل لە ناو خاكدا بژى. مەبەستى لەو ەيە پايەى بلىد لە ئەنجامى مەينەت كىشان و
قوبول كردنى ناپەھتەى و خو بە كەم زانىنەو ە دەستگىر دەبێ.

- ١٦ -

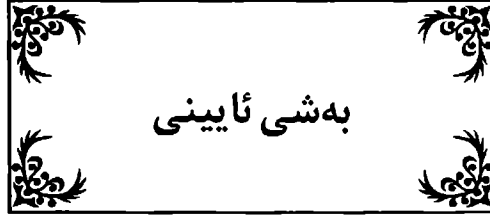
نيگارى ديده بازي من ته گهر راوى هه وهس بينى
به عاشق ديده ده نوينى، له نيچيرى دل ته رفينى (١٦)

- ١٦ -

(١٦) ديده باز: چاو وهك چاوى باز، يا چاو كراوه. هه وهس بينى: ئاره زوو بكا.
ئهم به يته موعه مهاي به ناوى «صادق» هوه. ليكدا نه وه كه شى به م جو ره يه: «ديده» چاوه،
«چاو» يش له ئيستىلا حى ته هلى ته ده بدا به «صاد» ته عيرى لى ده درته وه، چونكه وئنه ي چاو
له وئنه ي «صد» ده چى. «نيچير» يش به عه ره بى پى ده لىن «صيد». «صيد» يش كه دل كه ي فر پترا
كه «ى» كه يه تى «صد» ي ده ميئته وه. «صد» ي ژماره يش [١٠٠] به حور ووفى ته بجه د به رابه به
«ق» ه، له به ره ته وه دا يده نيئين به رابه به «ق»، كه واته وا له «صاد» و له «ق» وشه ي «صادق» يئك
هات.

ده توانين ئهم موعه مهاي به جو رىكى كه ش ليك ده ينه وه، بلىين كه يار چاوى بازي خوى
پشانى «عاشق» دا، «عاشق» وهك په له وه رى راوى كه باز بينى، هيلانه «عش» ي خوى به چى
ديلى و ته نها «اق» ي ده ميئته وه. كه دلى نيچيريشى فراند كه «ى» ي «صيد» ه - چونكه به
عه ره بى به «نيچير» ده لىن «صيد» - «صد» ي ده ميئته وه. ته وكاته له «اق» كه له «عاشق»
ماوه ته وه و، له «صد» كه له «صيد» ماوه ته وه، «صادق» يئك دى.

عقد العقائد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مه سئولمه ئیعانه له وهه هابی موسته عان
هر له و ده کهم سوئال و ده کهم حمدی ئه و به جان^(۱)
ته و فیقی لی ته له بمه بکه م خدمه تی به دین
مه ئموولمه خو لاسه ی «أمالی» بکه م به یان^(۲)
چه ند گه وه ری له «جوهره» زه م به و له ئالیه
نه زمی بکه م به کوردیه کی سیرفی جومله زان^(۳)

ئهم قه سیده درێژه باسی بیروباوهری موسولمانان ده کا به گوێره ی په پیره وی «ئه هلی
سوننه ت و جه ماعه ت» و له سه ر ری و شوینی «ئه شاعیره»، مه حوی له سالی ۱۳۲۲ ی
هیجهره ت «۱۹۰۴-۱۹۰۵ ی. ز» دا دایناوه. هه رچه ند له ده سنووسه کانداله سه ر ئهم قه سیده یه
نووسراوه «عقدالعقائد» واته «ملوانکه ی باوه ن» به لام به یتکی له ئاخروه تیا به وا ده گه یه تی
ناوی «نوریه» واته «القصیده النوریه» بی.

(۱) مه سئول: خواست. ئیعانه: یارمه تی دان. وه ههاب: به خشنده. موسته عان: داوای یارمه تی
لی کراو. سوئال: داوا. جان: گیان.

واته: یارمه تی دانم داوایه له و خودای به خشنده یه که داوای یارمه تی لی ده کری. من ته نها
له و داوای یارمه تی ده که م و به دل و گیان سوپاسی ئه و ده که م.

(۲) مه ئموول: هیوا. أمالی: گه لی کتیب به م ناوه وه هه یه. دیاره ئه مه ی مه حوی مه به ستیه تی
کتیبیکه له ئوسوولی دیندا.

واته: داوام لینی ئه وه یه سه رم بخا بتوانم خزمه تی به دین بکه م. خزمه ته که ش ئه وه یه
هیوا یه کم هه یه به یهنمه دی که ئه وه ته کورته و پوخته ی کتیبی «أمالی» به شیعر روون بکه مه وه
بۆ نه خوئنده واران ی کورد و به و جوژه شاره زای ئوسوولی دینیان بکه م.

(۳) [زه م = ضم. سیرفی = صرفی] جوهره: گه لی کتیب به م ناوه وه ش هه یه. له وانیه ئه وه ی

ههم یادگاری ئه هلی که مال و ئه حیبه بی
 ههم ره هنوما به وانه که بی عیلمن و نه زان (۴)
 یا ره ب قوبوولی که ی له که م، ئه م خدمه ته که مه
 له م زه رپه مووره لاقه کولی زوره ئه رمه غان (۵)
 به م لاقه کولله بویه ته ماداری جه ننه تم
 بو خووم و بو ئه وانه به دل له م عه قیده دان (۶)

﴿﴾

مه حوی مه به سته تی کتیبی «جوهره التوحید» بی که کتیبیکه له ئوسوولی دیندا شیخ
 ئیبراهیمی له فانی مالیکی دایناوه به شیعر. له ئالی: جه معی «لؤلؤ»، واته مرواری. له وانه یشه
 مه به مست کتیبیک بی، چونکه گه لئ کتیب به م ناویشه وه هه یه و شوینه که یش بو ئه مه ده ست
 ده دا. زه م: لکاندن، خسته پال. سیرف: رووت. جومله زان: ئه وه ی هه موو که س بیزانی و
 تیبی بگا.

واته: ئه مه وئ چه ند گه وه مر ئیکش له کتیبی «جوهره» وه ر بگرم و بیخه مه پال مرواری به
 کوردی کراوه کانی «أمالی» و به کوردیه کی رووت و پوختی وا بیهۆنمه وه ئه وه نده ساده و
 ساکار بی هه موو که س تیبی بگا و بیزانی.

له ده سنوو سیکی مه حوی خویدا نیوه دووه می ئه م به یته به م جو ره یش نووسراوه:

نه زمی بکه م به کوردی و خدمه ت به هه م زمان

(۴) ئه حیبه: جه معی «حه یب» ه واته خو شه و سته. ره هنوما: رنگا پیشانده ر.

(۵) موور: میرووله. کولی: کوله یه ک. ئه رمه غان: دیاری.

واته: خوایه! ئه م دیاری به که مه له منی که م و ناچیز قوبوول بکه ی و به که می نه زانی بیده یته
 دواوه، چونکه لاقه کوله یه ک به دیاری له میرووله یه که وه زوره و دیاری شوان یا شنگه یا
 هاله کۆک.

له ده سنوو سیکی مه حوی خویدا «زه رپه» به «نه خته» یش نووسراوه.

(۶) مه عنای ئه م به یته و به یتی پاشه وه ی پیکه وه دئ.

کارم له‌گه‌ل‌که‌ریم و، که‌ریمه به‌ها نه‌جۆ
 دا‌ه‌ه‌وری ره‌حمه‌ت و که‌ره‌می بی‌ته‌ دارژان^(۷)
 له‌و‌ه‌وره‌ه‌ه‌ل‌رژئی به‌ئه‌به‌د لی‌زمه‌ی سه‌لات
 سه‌ر قه‌بر و جیسم و رۆحی نه‌بی «آخر‌الزمان»^(۸)
 ئه‌مما له‌به‌عدی حه‌مد و سه‌لات، ئیکه‌ نه‌وبه‌تی
 مه‌تله‌ب ئیفا‌ده‌کردنه‌ بو‌جه‌معی تالیبان^(۹)
 واجب له‌سه‌ر جه‌میعی موسولمان و موئمی‌نه
 با‌وه‌ر بکه‌ن به‌دل، چ‌خه‌واس و چ‌عامی‌ان...^(۱۰)
 زاتی خودا که‌ خالیقی ئه‌کوانه، ه‌ه‌ر بو‌وه
 یه‌عنی قه‌دیمی موتله‌قه «بالذات» و «بالزمان»^(۱۱)

(۷) که‌ریم: به‌خشنده. مه‌به‌ست خودایه. به‌ها نه‌جۆ: ئه‌وه‌ی دا‌وای نرخ ناکا. دا: تا‌وه‌کو.
 واته: بۆیه‌ من به‌م دیارییه‌ که‌مه‌مه‌وه به‌ته‌مای چ‌وونه به‌هه‌شت و دا‌بارینی ره‌حمه‌تی خوام،
 چونکه‌ کارم له‌گه‌ل‌خوا‌ی به‌خشنده‌دایه و خوا‌ی به‌خشنده‌یش ره‌حمه‌تی خۆی به‌را‌به‌ر به‌
 شت به‌سه‌ر که‌سدا ناباری‌تی.

(۸) به‌ئه‌به‌د: هه‌میشه. لی‌زمه: بارانی توند، شه‌ست و ره‌هیله. سه‌لات. ره‌حمه‌ت. جیسم:
 له‌ش. نه‌بی: پی‌غه‌مبه‌ر.

له‌ده‌سنووسیکی مه‌حوی خۆیدا «هه‌ل‌رژئی» به‌«دارژئی» یش نووسراوه.

(۹) به‌عد: دوا. ئیکه: ئیتر. نه‌وبه‌ت: تۆبه، کات.

(۱۰) موئمین: خاوه‌ن ئیمان، خاوه‌ن با‌وه‌ر. خه‌واس [«خواص»]: جه‌میعی «خاصه»یه، واته
 که‌سانی تاییه‌تی. مه‌به‌ست له‌گه‌وره‌گه‌ورانه. عامی‌ان: عامه‌ی خه‌لك، ره‌شه‌خه‌لك.

مه‌عنا‌ی ئه‌م به‌یتنه به‌سراوه به‌مه‌عنا‌ی به‌یتنه دا‌هات‌ووه‌کانه‌وه.

(۱۱) ئه‌کوان «اکوان»: جه‌میعی «کون»ه واته گیتی. قه‌دیمی موتله‌ق: ئه‌وه‌یه به‌زاتیش و به
 زه‌مانیش قه‌دیم بی. قه‌دیمی به‌زات ئه‌و زاته‌یه ه‌یچ شتیکی لێ پیش نه‌که‌وتبی، وه‌کو‌و‌زاتی
 خودا که‌ نه‌به‌رونی لێ پیش‌که‌وت‌ووه و نه‌شتیکی وا که‌کاری تی بکا. قه‌دیمی به‌زه‌مانیش

واجب به زاته، بوون و وجودی له خووهیه
 فەردیکی موفه‌رید به به‌قاو و هه‌میشه مان^(۱۲)
 ریگه‌ی نیه به‌سه‌ریه‌وه «قطعاً» فه‌نا، عه‌ده‌م
 شه‌و قه‌ت ده‌گاته خه‌دمه‌تی شه‌مسی زیا فشان!^(۱۳)
 خو‌ی و هه‌موو سیفاتی که‌مالی بووه و هه‌یه
 ده‌شبی ئەزه‌لیه‌تی ئەبه‌دییه‌ت ده‌دا نیشان^(۱۴)

ئەوه‌یه نه‌بوونی لێ پێش نه‌که‌وتیب، ئەگه‌رچی کار تێ که‌ری لێ پێش که‌وتیب و هه‌کوو سیفاتی
 خوا. ئیستا ئەم سیفه‌تانه نه‌بوونیان لێ پێش نه‌که‌وتوو و له ئەزه‌له‌وه له‌گه‌ل خوادا بوون و
 سیفه‌تی ئەون، به‌لام زاتی خودایان به‌ زات لێ پێش که‌وتوو نه‌ک به‌ زه‌مان چونکه‌ سیفه‌ت
 پێوستی به‌ زات هه‌یه.

(۱۲) موفه‌رید به‌ به‌قا: ئەوه‌ی ته‌نها هه‌رخۆی بمی‌نێته‌وه.

واته: پێوستی بوونی له‌ زاتی خو‌یه‌وه‌یه‌تی، نه‌ک له‌به‌ر هۆیه‌کی ده‌ره‌کی، چونکه‌ ئەگه‌ر
 له‌به‌ر هۆیه‌کی ده‌ره‌کی بێ ئەوه‌ و ده‌گه‌یه‌نێ پێوستی به‌و هۆیه‌ ده‌ره‌کیه‌ هه‌یه‌ و، ئەوه‌ش
 له‌گه‌ل پێوستیه‌کانی خواجه‌تیدا ناکه‌وتنه‌ یه‌ک. تاقه‌ زاتیک که‌ خاوه‌نی سیفه‌تی مانه‌وه‌ی
 هه‌میشه‌یی بێ، هه‌ر ئەوه‌.

(۱۳) «قطعاً»: هه‌رگیز. زیا [«ضیا»] فشان: ئەوه‌ی تیشکی رووناکی بلاو بکاته‌وه‌.

واته: خواجه‌که‌ هه‌رگیز فه‌وتان و نه‌بوونی رێی تێ ناکه‌وئ، وه‌ک چۆن هه‌رگیز تاریکایی شه‌و
 ناتوانێ به‌سه‌ر قورسی روژدا بێت و له‌ هه‌ر کوی روژ هه‌بێ هه‌ر تیشک ده‌داته‌وه‌ و له‌گه‌ل
 تاریکاییدا کۆ نابێته‌وه‌.

(۱۴) ئەزه‌لیه‌ت: بێ سه‌ره‌تایی. ئەبه‌دییه‌ت: بێ پایانی.

واته: خوا خو‌ی و سیفه‌ته‌کانی که‌ نیشانه‌ی ته‌واوینی، هه‌ر بوون و ئیستاش هه‌ن و هه‌ر
 ده‌شمی‌ننه‌وه‌. به‌لگه‌ی دوایی نه‌هاتنی ئەم سیفه‌تانه‌ش ئەوه‌یه‌ که‌ سه‌ره‌تایان نیه‌ و له‌ نه‌بوونه‌وه‌
 په‌یدا نه‌بوون. باوه‌ری موسوڵمانانی ئەه‌لی سونه‌ت که‌ له‌سه‌ر پێره‌وی ئەشع‌رین ئەوه‌یه‌ له
 خوا به‌ولاوه‌ که‌س قه‌دیمی به‌ زات نیه‌ و له‌ سیفه‌ته‌کانیشی به‌ولاوه‌ هه‌ج قه‌دیمیکی تری به
 زه‌مان نیه‌ و، هه‌رچی تر هه‌یه‌ هه‌موو نه‌بوون و په‌یدا بوون.

که‌س پرسى ئەو سىفاتە، بلى تۆ: حەيات و عىلم
 سەمەع و بەسەر، ئىرادەو قودرەت، که‌لام دان^(۱۵)
 ئىدراکى زەوق و لەمس و شەمى بۆ قەرار ئەدەن
 بەعزىك و، بەعزە مونکىر و، بەعزى له وه‌قفەدان^(۱۶)
 زىد و موناڤى ئەم سىفەتانه مه‌حاله بۆ...
 ئەو خالىقه که راگره بۆ مولکى «کُن، فکان»^(۱۷)

له دەسنووسىكى مه‌حوى خۆيدا له‌سەر نيوه به‌يتى دووهەم ئەم په‌راوێزه عەرەبىيه به
 خەتى خۆى نووسراوه: «ما تَبَّتْ قَدْمُهُ، اسْتَحَالَ عَدْمُهُ» واتە: ئەوهى ئىسپات بى که‌وا قەدىمه،
 فەوتان و نەبوونى مه‌حاله.

(۱۵) دان: بزانه. وشەيه‌کى فارسىيه. دەشگونجى «دان»ى کوردى بى و مه‌عناى «که‌لام‌دان»
 وای لى بێته‌وه: قسه‌کردن.

واتە: ئەگر که‌سى لى پرست سىفەته‌کانى خوا کامەن، تۆ له وه‌لامىدا بلى: سىفەته‌کانى
 خوا حەوتن: ژيان و زانين و بيستن و بينين و خواست و توانا و گفتوگو.

(۱۶) ئىدراک: تىگه‌يشتن. زەوق: چه‌شتن. لەمس: لى که‌وتن. شەم: بۆن‌کردن. وه‌قفە: دامان.
 واتە: زاناکانى ئوسوولى دىن بەش به‌شن له‌وه‌دا که ئاخۆ خوا سىفەتى چه‌شتن و لى که‌وتن
 و بۆن‌کردنى هەيه يا نه. هەندىکيان دەلین ئەم سىفەتانه‌شى هەيه چونکه هەمويان سىفەتى
 که‌مالن و خوايش هەموو سىفەتکى که‌مالى هەيه. هەندىکيشيان دەلین نيه‌تى چونکه بوونى
 ئەم سىفەتانه پىوستى به بوونى هەندى مادده و ئەسباب هەيه که بوونيان بۆ خوا نه‌قس و
 ناتەواوييه. هەندىکيشيان داماون و هيجيان نه‌وتروه.

ئەمه مه‌عناى به‌يته که بوو. ئيمەيش دەلین ئەوهى زانايانى ئوسوولى دىن پاش لىکدانەوه و
 لىکۆلینه‌وه پى گەشترون ئەوهيه که‌وا خوا هەموو سىفەتکى که‌مالى هەيه و برونى ئەم
 سىفەتانه به‌جوژه نيه که ئيمه له مه‌عناى سىفەت و مه‌وسوف دەگەين و، له‌ناو هەموو
 سىفاتى که‌مالدا، له قورئان و حەدىسدا تەنها باسى حەوتيان کراوه، بۆيه ئيمەيش باسى هەر
 ئەو حەوتەيان دەکه‌ين.

(۱۷) زىد «ضد»: دژ. موناڤى: ئەوهى مه‌عناى نەبوون بگه‌ينه‌نى. «کُن فکان»: ببه و بوو.

ئەو حەیی و ئەو عەلیم و سەمیع و بەسیرە، ئەو
 قادر، مورید و هەم مۆتەکەللیم «بِلا لِسَان» (۱۸)
 زیندوو و بە دانش و شەنەواو و بە بینشە
 ساحیب تەوان و خواھیشە، گۆیا بە ھەر زویان (۱۹)
 بشزانە خیر و شەر بە ئیرادە ی ئەو ھەموو
 رازی نیە فەقەت بە خراپە و شەر و زیان (۲۰)
 بۆ عەبد و بۆ عەمەلیەتی خۆلقندە ئەو، ئەو
 تەو فیقی دا بە ئیمەو و خەزلانی دا بەوان (۲۱)

مەبست ئەو ھەبە کە خوا بەم دنیایە فەرموو: بێ و ئەویش دەست بە جی پەیدا بوو.
 واتە: سیفەتی پیچەوانە ی ئەو سیفەتانە ی خوا کە باسماں کردن، وەك مردن و نەزانین و
 نەبیستن و نەبینین و نەو بستن و نەتوانین و ناگۆیایی. مەحالە بین بۆ خوا.
 (۱۸) ئەم بەیتە مەعنای بەیتی پیشوو روون تر دەکاتەو. دەلی مادەم سیفەتی پیچەوانە ی
 سیفەتە باسکراوہ کانی خوا مەحال بن بۆ خوا، دیارە خوا زیندوو و زانا و خاوەن بیستن و بینین
 و توانا و بێ ھاوتا و قسە کەری بێ زویانە...
 (۱۹) دانش: زانست. شەوا: ئەو ھە ی بیسی. بینش: بینین. تەوان: توانا. خواھیش: خواست،
 ئیرادە. گۆیا: قسە کەر.

ئەم بەیتەش ھەر لە جۆری بەیتی پیشوو.
 (۲۰) واتە: چاکە و خراپە، ھەرچی لە دەستی ئادمیزاد روو بدا، ھەمووی بە و بستنی خوا روو
 دەدا و ئەگەر ئەو نەبەوئ روو بدا روو نادا. بەلام تەنھا بە کردەو ھە ی چاکە رازیە و، نارازیە لە
 خراپە و زیان گەیاندن...
 (۲۱) خۆلقندە: خالیق، دروست کەر. خەزلان: یارمەتی نەدان و بەزاندن و سەر پێ شوێرکردن.
 واتە: خوا خۆی خالیقی کاری بەندەبە و ھەر ئەو تەو فیقی ئیمە ی موسوڵمانی داوہ کەوا
 موسوڵمان بین و کافرانی بەرەللا کردوو و پستی نەگرتوون.

خالق یه کیکه، کاسیبه عهبد، ئه مپه ر ئه وپه ره:
ئیسفراتی ئیعتیزالی و ته فریتی جه بریان^(۲۲)

وارید بووه له شه ئنی قه زاو و قه در حه دیس
باوه ر ده بی بی به وجووبی به هه ردووان^(۲۳)

زاتی خودا سیفاتی نه عهینه نه غه یری زات
بی ئه م سیفاته قهت نه بووه و قهت نه به ئان^(۲۴)

(۲۲) ئیسفرات: په رگرتنی ئیجابی. ته فریت: په رگرتنی سه لبی. ئیعتیزالی: موخته زیله، تا قمیکن له زانا فه لسه فییه کانی ئیسلام له لیکۆلینه وهی بابه ته کانی عیلمی که لامدا پتر پشت به عه قل و مه تیتق و قیاس ده به ستن. گرن گرتنی بیرو باوه ره کانیان ئه وه یه که وا ئاده میزاد له کاری خۆیدا نازاده و هه رچی ده کا به ئاره زووی خۆی ده یکا و خۆی دروست که ری کرداری خۆبه تی. لایشیان وایه موسولمانی گونا هبار نه موئینه و نه کافر و له پایه یه کدایه له ئیوان ئه و دوو پایه دا. هه روا لایشیان وایه قورئان مه خلوو قه و باشتر و داد په روهری له سه ر خوا پیوست و گه لی بیرو باوه ری فه لسه فی تریشیان هه یه. جه بری: جه بریه تا قمیکن له زانا فه لسه فییه کانی ئیسلام، دان به وه دا نائین که ئاده میزاد نازاده له کار و کرده وهی خۆیدا و ده لاین هه رچی ده کا به زۆر پیی ده کری و وه ک پوو شیک وایه به ده م باوه. جو هه مییه یشیان پی ده لاین.

واته: باوه رت وایه له م جیهانه دا دروست که ر هه ر خوا یه، وه ک به نده ی دروست کردووه کرده وه کانی شی دروست ده کا، به لام به نده خۆشی بی په یوه ند نه. ئه م خۆی ئاره زووی هه ر ئیشیک ده کا خوایش بۆی دروست ده کا. ئه مه ته په یره وهی میانه و ئه مپه ر و ئه وپه رگرتنی موخته زیله کان و جه بریه کان راست نه.

(۲۳) شه ئن: باره. قه زا: ئه وه ته خوا له ئه زه لا عیلمی بووه به هه ر شتی که له جیهانا روو ده دا. قه در ئه وه یه خوا و استوویه تی ئه و شتانه روو بده ن، یا دروست کردنی ئه و شتانه یه هه ر کام له کاتی خۆیدا.

واته: له حه دیسی پیغه مبه ردا، دروودی خوای لی بی، باسی قه زا و قه در کراوه و ده بی باوه رمان به هه ردو وکیان بی.

(۲۴) ئان: کات.

واته: سیفه ته کانی خوا عه ینی زاتی خوا نین چونکه ئاشکرایه سیفه ت له ئاساری خاوه ن

ناوی خودا به شه‌ی و به زات ئه‌ر ده‌به‌ی به
 ئه‌و زاته نا که ده‌وری گری شه‌ش جیهه و زه‌مان (۲۵)
 وه‌قت و زه‌مان و حال و جیهه‌ت «حادیسن» هه‌موو
 خالیق قه‌دیمه ئه‌لبه‌ته، موسته‌غنییه له‌وان (۲۶)
 غه‌یری نیه، به‌عه‌ینی موسه‌مما بزانه ئیسیم
 با ﴿سَبَّحِ اسْمَ﴾ قه‌ومی موغانید بکه‌ن ره‌وان (۲۷)
 زاتی خودا نه‌جه‌وه‌هر و جیسمه، نه‌کولل و به‌عز
 بیچوون و بی‌چگۆنه، مونه‌ززه‌ه له‌ئین و ئان (۲۸)

﴿﴾

سیفه‌ته و عه‌ینی نیه. هه‌روه‌ها غه‌یری زاتیش نین به‌و مه‌عناکه غه‌یری شتیك ئه‌وه‌یه له‌و شته
 جوئی بیته‌وه و بی‌ئو ته‌سه‌وور بکری، چونکه مه‌حاله ئه‌و سیفه‌تانه له‌خوا جیا بینه‌وه و خوا
 هه‌رگیز بی‌ئو سیفه‌تانه نه‌بووه و نابی.

(۲۵) واته: قه‌ید ناکا ئه‌گه‌ر خوا به «شت» و به «که‌س» ناویه‌رین، به‌لام نه‌ک به‌و مه‌عناکه ماده‌ه
 بی‌و سه‌ر و خوار و پاش و پیش و راست و چه‌پی بی‌و شه‌و و روژی به‌سه‌را بی‌و، چونکه
 ئه‌مانه نه‌بوون و خوا دروستی کردوون و شتی که نه‌بووی و په‌یدا بووی بریار نادری بۆ که‌سی
 که هه‌ر بووی و سه‌ره‌تای نه‌بی.

(۲۶) ئه‌م به‌یته مه‌عنا‌ی به‌یتی پیشوو روون‌تر ده‌کاته‌وه.

(۲۷) موغانید: ئه‌وه‌ی عه‌ناد و که‌لله‌ره‌قی بنوینی.

واته: که‌ ناوی خوات بیست وه‌کوو «الله» له‌ شوئیتیکی وه‌کوو: «بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ» دا،
 بزانه مه‌به‌ست له‌و ناوه‌ زاتی خوایه، چونکه ئه‌و حوکم و سیفه‌تانه که له‌گه‌ل ئه‌و ناوه‌دا باس
 ده‌کرین بۆ ناوه‌ که ده‌ست ناده‌ن، به‌لکوو بۆ زاتی خوا خوئی ده‌ست ده‌ده‌ن. که‌واته با ئه‌و
 که‌سانه‌ی که‌لله‌ره‌قی ده‌که‌ن و دان به‌ راستیدا نائین و باوه‌ریان به‌م قسه‌یه‌ی ئیمه‌ نیه، ئایه‌تی:
 ﴿سَبَّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلٰی﴾ ره‌وان بکه‌ن که ده‌لیلله له‌سه‌ر ئه‌وه که‌وا مه‌به‌ست له‌ ناو خاوه‌ن ناوه
 چونکه ته‌سیحاح بۆ زاتی خوا ده‌کری نه‌ک بۆ ناوه‌که‌ی.

(۲۸) جه‌وه‌هر: ئه‌و ماده‌ده‌یه‌یه که بۆ دابه‌شکردن نه‌شی و ده‌ست نه‌دا. جیسیم: ئه‌و ماده‌ده‌یه‌یه که

﴿﴾

حادیس نیه، قه‌دیمه، که‌لامی خودا به‌حق
دهم بۆ‌حه‌ده‌س به‌نا‌حق نه‌به‌ن «ضال» و‌گومره‌هان (۲۹)
باوهر بی‌بی خودا که‌له‌سه‌ر عه‌رشه‌موس‌ته‌وی
نه‌مما به‌ئی‌ستیوا‌یه‌کی بی‌چوون و‌که‌س نه‌زان (۳۰)
هه‌ر ئایه‌ت و‌حه‌دیسی شتیکی تیا بی‌بی
بتخاته‌شوبه‌هه، جواب‌ته‌بی‌چوونی و‌چونان (۳۱)
وه‌ک‌عه‌ین و‌وه‌جه‌و‌سوور‌ه‌ت و‌ئه‌نگوشت و‌ده‌ست و‌پئ
وه‌ک‌نه‌فس و‌وه‌ک‌نزوولی هه‌موو‌شه‌و‌له‌ئاسمان (۳۲)

بۆ‌دابه‌شکردن بشی. چوون: وئنه. چگۆنه: چۆ‌نیه‌تی، «کَیْفِیَّة». مونه‌ززه‌ه: پاک و‌خاو‌ئین. ئه‌ین:
بوون له‌جیگادا، له‌«این»‌ه‌ی عه‌ره‌بی و‌ه‌رگیراوه. ئان: بوون له‌کاتدا، له‌«آن»‌ی عه‌ره‌بی و‌ه‌رگیراوه.
(۲۹) حه‌ده‌س: رووداو. «ضال»: گومرا.

واته: به‌پیتی بیروباوهری ئیمه‌که‌لامی خوا قه‌دیمه‌و‌سیفه‌تی خوا‌یه‌و‌له‌گه‌لیا‌بووه‌و
هه‌میشه‌ده‌می‌نی و‌بریتی نیه‌له‌ده‌نگ، به‌لکرو‌هۆی‌گفتوگۆی‌خوا‌یه‌له‌گه‌ل‌په‌غه‌مبه‌ران‌به‌هه‌ر
زمانی که‌هه‌ر‌په‌غه‌مبه‌رێک‌بوو‌پیتی‌له‌ناو‌هه‌ر‌کۆمه‌له‌خه‌لکی‌دا. ئه‌و‌که‌سانه‌یش‌که‌ده‌ئین
که‌لامی‌خوا‌نه‌بووه‌و‌په‌یدا‌بووه. گومران‌و‌سه‌ریان‌لی‌شیتاوه.
(۳۰) موس‌ته‌وی: جی‌گرتوو. ئیستیوا: جی‌گرتن.

واته: به‌پیتی ئایه‌تی: ﴿الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى﴾ که‌واته: خوا‌له‌سه‌ر‌عه‌رش‌جیگه‌ی
گرتوو، ئیمه‌لامان‌ایه‌خوا‌له‌سه‌ر‌عه‌رشی‌خۆی‌جی‌گرتوو، به‌لام‌جی‌گرتنیکی‌واکه‌ئیمه
جۆره‌که‌ی‌نازانین، چونکه‌ئه‌گه‌ر‌بلیین‌جی‌گرتنی‌خوا‌له‌سه‌ر‌عه‌رش‌وه‌ک‌جی‌گرتنی
ئاده‌میزاده‌له‌سه‌ر‌کورسیه‌ک، ده‌بی‌بلیین‌خوا‌ماده‌یه‌که‌ایش‌نیه‌و‌ئه‌وه‌بۆ‌ئه‌و‌ده‌ست‌نادا.
(۳۱) بی‌چوونی: بی‌وئنه‌بی. چونان: وه‌ک.

مه‌عنای‌ئهم‌به‌یته‌به‌سراوه‌به‌به‌یتی‌دوا‌ییه‌وه.

بی‌بی (ن): بییت.

(۳۲) واته: هه‌ر‌ئایه‌تیک‌یا‌هه‌ر‌حه‌دیسیک‌که‌له‌وانه‌بی‌دوودلت‌بکا‌و‌سه‌رت‌لی‌بشپوئینی

ته نزیهه ئه کهن سه لهف، خه لهف ئه ماما ده کهن ته ویل
بۆ هه رچی ناسزایه به زاتی عه زیمه شان (۳۳)

نه یگر تووه شه ریک و موعین و ژن و وه له
بۆ ئیمه یه له ئایه تی «عز» ئه م قسه عه یان (۳۴)

به و جۆره که وا بگه یه نێ خوا چاوی هه یه یا رووی هه یه یا وئنه و په نجه و ده ست و پیتی هه یه یا
نیه سه تی «نه فس» ی ده در پته پال یا به شه و له ئاسمانه وه داده په ر پته خوار بۆ سه ر زه وی وه ک
ئایه تی: ﴿وَلْيَضْحَكْ عَلَيَّ عَيْنِي﴾ که واته: له بهر چاوی من دروست بکری، یا ئایه تی: ﴿وَلْيَبْقَى
وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ که واته: ته نها رووی خاوه ن شان و شکۆی خوای تۆ ده مینیتته وه،
یا هه دیسی: ﴿قَلْبُ الْمُؤْمِنِينَ بَيْنَ أَصْبُعَيْنِ مِنَ الْأَصَابِعِ الرَّخْمَنِ﴾ که واته: دلێ موسولمان له نیتوان دوو
په نجه دایه له په نجه کانی خوا، یا ئایه تی: ﴿يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ﴾ که واته: ده ستی خوا بالآ
ده ستیانه، یا ئایه تی: ﴿وَاضْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي﴾ که واته: بۆ خۆم دورست کردووی، یا هه ر ئایه ت
و هه دیسیکی تری له م چه شنه، تۆ با وه پرت به راستی ئه و ئایه ت و هه دیسانه بیی، به لآم بلێ
من نازنم شته که چۆنه و به ئیمه ده رک ناکرێ و له عیلمی خوا خۆدایه.

ئه م جۆره ئایه ت و هه دیسانه له ئیستیلاحی ئوسوولی دیندا پێیان ده وترێ «مُتَّشَابِه».

(۳۳) ته نزیهه: به دوورگرتنی خوا له ناته واوی. سه لهف: زانایانی پێشوو. خه لهف: زانایانی
پاشه وه. ته ویل: ته ئویل، وه رگێرانه وه ی مه عنا به جۆرێ که راستی بکاته وه. ناسزا: ناشایان.
عه زیمه شان: «عَظِيمُ الشَّانِ»، پایه بلنڊ، خوا.

واته: سه بهاره ت به و ئایه ت و هه دیسانه ی که موته شایهه ن و مه عنا دیاریه که یان شتی وا
ده گه یه نێ بۆ خوای گه و ره ده ست نه دا، زانایانی پێشوو ده لێن خوا به ریه له و شتانه و مه عنا ی
ئه و ئایه ت و هه دیسانه هه و آله ی عیلمی خوا ده کهن. زانایانی پاشه وه یش مه عنا یان
هه لده گێر نه وه به جۆرێ که ده ست بدا. بۆ نمونه ده لێن مه به سه ت له ده ستی خوا هێزی و له
رووی خوا خۆی و له چاوی خوا ناگاداریه ته ی... تاد.

(۳۴) موعین: یارمه تی ده ر. وه له د: منال، کور بێ یا کچ. ئایه تی «عز»: دوا ئایه تی سووره تی
«الاسراء» که پیتی ده لێن ئایه تی «عزه». عه یان: ئاشکرا و دیاری.

واته: خوا هاوبه ش و یارمه تی ده ر و ژن و منالی بۆ خۆی رانه گرتوه. ئه مه یش به ئاشکرا له

ئەم خەلقە جوملە دەمرن و ھەموانیان ئیلاھ
زیندوو دەکاتەویش و دەبینی حیسابیان^(۳۵)
کافر که خارە، بابەتی نارە، جەحیمە جیی
موئمین گولە، که زینەتی باغە چووہ جینان^(۳۶)
دینی خودا کہ رامەتە دەرحق بە ئەھلی دین
لەو نەشئەدا کہ یارەبی بیکە ی بە رزقمان^(۳۷)
ھەرکەس بە نەشئە ی ئەو مەیی بیچوونە فەوزی بوو
جەننەت لە فکری چوو لە نیشات و لە خووشییان^(۳۸)

نایەتی «عزە» ھە دەردە کہوئێ کہ دەلی: «قُلْ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَّلِيٌّ مِّنَ الدُّلِّ وَ كَبَّرَهُ تَكْبِيرًا». واتە: بلی سوپاس بو ئەو خوا یە کہ نە منالی زاگرتووہ و نە ھاوبەشی ھە یە لە دەسە لاتیدا و نە لە بەر بی کارە ییش سەر پەرشتی کہری بوو خۆی داناوہ و، ھە میسە ییش ھەر ئەو خوا بە گەورە بزانیە.
(۳۵) ئیلاھ: خوا. حیساب: لی پرسینەوہ.

مەعنای ئەم بەیتە بە سراوہ بە بەیتی پاشەوہ یەوہ.
(۳۶) خار: درک. نار: ئاگر. جەحیم: دۆزەخ. جینان: بەھەشت.
واتە: ئەم خەلقە ھەموویان دەمرن و خوا لەو دنیا ھەموویان زیندوو دەکاتەوہ و حسیبی کردەوہ ی دنیا یان لە گەل دەکا. کافرە کان دەخرنە دۆزەخ و دەسووتین چونکە لە کردار یاندا وەک درک زیانبەخش بوون و ھەر بو سووتان باشن. موسولمانە کانیش دەتیررنە بەھەشت، چونکە لە کردەوہ باشیدا وەک گولێ بوو نخرۆش و ابوون و جیگە ی گولیش باخچە یە.
«مەحوی» لەم بەیتەدا لەو وشە ی «جینان» دا ھونەری «تۆریە» ی بە کار ھیناوە، ئەوہ تە مەبەست لێی بەھەشت و خۆیشی بە مەعنا باخچە یە.

(۳۷) دین: دین، بینین. نەشئە: دروست کردنەوہ ی ئادە میزاد لەو دنیا.
مەعنای ئەم بەیتە بە سراوہ بە شیعری پاشەوہ یەوہ.

(۳۸) واتە: دینتی خوا بو موسولمانان پاش زیندوو بوونەوہ یان لەو دنیا، مایە ی سەر بەرز یە

واجب نیه له سهر مه لیکی «واجب الوجود»
 نه سلّح وه یا مه سلّحه ده رحق به بهنده گان (۳۹)
 زوبدهی ئیلاهیاتی عه قیده م که گرتنه زم
 «لابد» ده بیی بکه م نه به وییاته کesh به یان (۴۰)

وهك واجبه به زات و سیفاتی خودا به قین
 باوهر ده بیی بیی به مه لائیک، به مورسه لین (۴۱)
 حقه بوون و هم به حقه بووه دین و کیتایان
 هه ریهك هه تا زه مانی به کیکی دواترین (۴۲)

﴿﴾

بۆیان خوا به شمائی تی خا. هه رکه سیش به چه شتی شه رابی بی مانه ندی بینینی. خوا
 سه رخوش بیی، له خویشاندا به هه شتی له یاد نامیئی.
 (۳۹) واته: بیروباوهری نه هلی سونتهت وایه که وا پتوست نیه له سهر خوی گه وره ته ماشای
 سوودی بهنده گان بکاو چی باشتر بی بۆ نه وان یا چی سوودی گشتی تیابنی نه وه بکا. نه گهر
 و ابوایه کافرکی لات و ده رده داری دروست نه ده کرد له دنیايشدا بی بهش و هه تاسه سارده و
 له قیامه تیشدا دۆزه خ جیه تی.
 (۴۰) زوبده: پوخته. ئیلاهیات: نه و بابه تانهی پتوه ندیان به خواوه هه به. «لابد»: به ناچار.
 نه به وییات: نه و بابه تانهی پتوه ندیان به پیغه مبه ره وه هه به.

(۴۱) مه لائیک: مه لائیکه، جسمیکی نورانین ده توانن خۆیان بخه نه قالبی هه ر شیوه به کی
 جوانه وه. مورسه لین: نه وانهی خوا ناردوونی بۆ سه ر ئاده میزاد و ئاینیکی پین سپاردوون به
 خه لکی بگه یه نن، یا داوای لی کردوون ئاینی پیغه مبه رکی پیش خۆیان بگه یه نن. نه مانه خوا
 له ریگای جویره ئیله وه نامه ی خۆیان پین ده گه یه نن، که مه لائیکه به که خوا به تایبه تی نه م
 کاره ی پین سپاردووه.

(۴۲) واته: ئاینی نه م پیغه مبه رانه و نه و کتیبانهی خوا بۆی ناردوون فه رمانه و بوون، تا خوا
 باش مردنی هه رکامیکیان پیغه مبه رکی تری ناردووه و ئاینی نه وی پشوو بانی هه لوه شان دووه ته وه.

ئەم ئال وگۆرى دینه له کارا بووه هه‌تا...
ده‌ورى يه‌کى به‌ دینی ئەوه نه‌سخی جومله‌ دین (۴۳)
یه‌عنی په‌یه‌مبه‌رى عه‌ره‌بى، هاشمی نه‌سه‌ب
ئه‌حمه‌د له‌ ئاسمان و، موحه‌مه‌د له‌ سه‌رزه‌مین (۴۴)
دین و کوتوب نه‌ما، بووه‌ دین و کیتابی ئەو
باقی ده‌بى شه‌ریعه‌تى ئەو تاكوو یه‌ومى دین (۴۵)
عیسا که‌ دیته‌ خواره‌وه‌ بو‌ کوشتنی جه‌جال
خۆی و ئەوانه‌ تاییعی ئەو بن، موحه‌مه‌دین (۴۶)

(۴۳) نه‌سخ: هه‌لوه‌شانده‌نه‌وه. جومله: هه‌موو.

واته: هه‌لوه‌شانده‌نه‌وه‌ی ئایینی کۆن به‌ ئایینی تازه‌ هه‌ر له‌ کارا بووه‌ تا زه‌مانی ئەو پیغه‌مبه‌ره‌ که‌ پاش ئەو پیغه‌مبه‌رى تر نایه‌ت و ئایینی ئەو هه‌موو ئایینیکی هه‌لوه‌شانده‌وه‌ته‌وه‌ که‌ ئەویش پیغه‌مبه‌رى ئیسلامه‌ دروودى خواى لى بى، وه‌ک له‌ شیعره‌کانی پاشه‌وه‌دا باسى لى ده‌کا.
(۴۴) ئەحمه‌د له‌ ئاسمان: ئیشاره‌ته‌ بو‌ ئایه‌تى: ﴿هُوَ مُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنَ بَعْدِي اسْمُهُ أَخْمَدٌ﴾ که‌ خوا له‌ قورئانا به‌ زوبانى حه‌زرتى عیساوه‌ ده‌یگێرته‌وه‌، واته: موژده‌ی هاتنى پیغه‌مبه‌رى ئەو ده‌مه‌ له‌ پاش خۆم دى ناوى «ئەحمه‌د»، یا مه‌به‌ست ئەوه‌ به‌ پیغه‌مبه‌رى موسولمانان له‌ ناو مه‌لائیکه‌تاندا به‌ «ئەحمه‌د» ناوبانگی ده‌رکردووه‌. موحه‌مه‌د له‌ سه‌ر زه‌مین: واته‌ له‌ ناو خه‌لكا «موحه‌مه‌د» ی بانگ ده‌که‌ن.

(۴۵) کوتوب «کُتُب»: جه‌معی «کیتاب»، به‌و کتیبانه‌ ده‌ئین که‌ خوا ناردوونى بو‌ پیغه‌مبه‌ران. یه‌ومى دین «یوم‌الدین»: روژى تۆله‌ سه‌نده‌نه‌وه‌ و پاداش دانه‌وه‌، روژى قیامه‌ت.
(۴۶) جه‌جال: ده‌ججال. به‌گۆره‌ی حه‌دیس کابرایه‌که‌ به‌ر له‌ دنیا ئاخىر بوون په‌یدا ده‌بى و خه‌لك گومرا ده‌کا. هه‌ر له‌و سه‌رده‌مه‌دا حه‌زرتى عیسايش که‌ ئیستا له‌ ئاسمانه‌، دیته‌ خواره‌وه‌ موسولمانانى شوین ده‌که‌ون و ده‌جال ده‌کوژى. ئەو کاته‌ حه‌زرتى عیسا که‌ خۆی پیغه‌مبه‌ر بووه‌ و به‌ر له‌ پیغه‌مبه‌رى ئیسه‌ هاتووه‌، ئایینه‌که‌ی خۆی راناگه‌یه‌نى به‌ خه‌لك، به‌لكوو له‌ گه‌ل شوین که‌وتوانى، شوینی ئایینی ئیسلام ده‌که‌ون. موحه‌مه‌دى: موسولمان.

سەردارى ئەنبىايە بە كۆل، خاتەمى روسول
 ساحىب لىوايە، پىشپەرەو، رۆژى واپەسىن (۴۷)
 رۆژى كە مەككە مەشرىق و، مەغرىب مەدینە بوو
 سەبرى كە شەرق و غەربە بە نوورى مۇنەوۋەرىن (۴۸)
 ميعراجى سايبته بە نوسوس و، بە خە و نەبوو
 تەشرىفى ئەو بە جىسمى شەرىفە سواری زىن (۴۹)
 بو ئەنبىا لە مەسجىدى ئەقسا بوو ئىمام
 نۆبەى عوروجە يەنى لە نۆقوبە تىپەرىن (۵۰)

(۴۷) لىوا: ئالايى. واپەسىن: دوايى، قىامەت.
 (۴۸) واتە: سەبرى كە چۆن رۆژەلەت و رۆژاۋا تىشك دەدەنەو بەھۆى ئەو رۆژەو كە مەككە
 رۆژەلەت و مەدینە رۆژاۋاى بوو كە برىتتە لە پىغەمبەرى ئىسلام دروودى خۋاى لى بى.
 رۆژى كە: لە دەستوسەكانى بەردەستمانا بەمجۆرە نوسراۋەتەو: «رۆژىك = رۆژىكى».
 ئىمە ئەو مان لاھەلە بوو. شايانى وتتە ئەم بەيتەمان بە دەستوسى «مەحوى» خۆى لانهبوو تا
 بزائىن ئەو خۆى چۆنى نوسىۋەتەو.

(۴۹) ميعراج: سەركەوتن بۆ ئاسمان. زىن: مەبەست لى «بوراق»ە.
 واتە: بە نەسى ئايەت ئىسپات بوو كەوا پىغەمبەر (د.خ)، بە شەو لە مەككەو چوۋەتە
 «قۇس» و بە نەسى حەدىس ئىسپات بوو كە لە وئىشەو چوۋە بۆ ئاسمان. ئەم ميعراجەش
 لە حالەتى ھۆشيارىدا بوو نەك لە خەودا، وەك ھەندى كەس دەلئىن، وە پىغەمبەر بە لەش، نەك
 بە رۆح وەك ھەندىك دەلئىن، سواری و لاخىكى تايەتى بوو كە ناۋى «بوراق» بوو. ئەم
 ميعراجە لە ۲۷ى مانگى رەجەبى سالى ۱۱ى پىغەمبەرتى پىغەمبەردا رووى داو.
 (۵۰) مەسجىدى ئەقسا «مسجدالاقصى»: مزگەوتىكە لە قودس. عوروج: سەركەوتن. قوبە:
 گومەزى.

واتە: پىغەمبەر لە مەسجىدى ئەقسادا بوو بە پىش نوئىز بۆ پىغەمبەران و ئىتر لەۋى بەۋلاو
 نۆبەى سەركەوتتە لە ھەر حەوت ئاسمان و لە عەرش و لە كورسى.

تا سیدره جویره ئیله ئەمین، ئیکه ره‌فره‌فه
خدمه‌تچی ئەم ئەمانه‌ته تا ره‌ببی عالمین^(۵۱)
ده‌عوه‌ت کرایه‌ قه‌سری «أُو أَذْنِي» له «قَاب قَوْس»
زیافته لیقایه، زاتی خودایه به دیده دین^(۵۲)
ته‌عزیم و ئیحتیرام ئەمه‌ بی، به‌خشش و خه‌لات
داخۆ چیه و چه‌ها بووه یا واهی بی موبین!^(۵۳)

(۵۱) سیدره: دره‌ختیکه لای راستی عه‌رشه‌وه مه‌لائیکه لئی لانا‌ده‌ن. ره‌فره‌ف: فه‌رش و شینایی و هه‌رچی رابخری. لێره‌دا مه‌به‌ست شتی‌که پی‌غه‌مبه‌ر لای سیدره‌وه سواری بووه و پیی چووه‌ته حوزووری خوا...

واته: ئه‌مینداری پی‌غه‌مبه‌ر تا لای داری «سدره‌المته‌هی» حه‌زه‌تی جویره‌ئیل بوو. له‌و‌ئیشه‌وه تا حوزووری خوا ره‌فره‌ف بوو به‌ پێش‌خزمه‌تی و ئه‌و ئەمانه‌ته‌ی گه‌یانده‌ جی.
(۵۲) مه‌حوی له‌م به‌یته‌دا له‌ ئایه‌تی: «فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى» وه‌ که هه‌ندئ له‌ ته‌فسیر‌که‌ره‌وه‌کانی قورئان وایان مه‌عنا لێ‌داوه‌ته‌وه‌ که واته‌ ئه‌وه‌نده‌ی دوو که‌وانی تیر یا که‌متر له‌ خواوه‌ دوور بوو، «قَاب قَوْس» ی خواستووه و کردوویه به‌ ناوی شوئینیک و «أُو أَذْنِي» یشی خواستووه و کردوویه به‌ ناوی کۆشکینیک که‌ خوا پی‌غه‌مبه‌ری بانگ کردبێ له‌وئ بیینی، وه‌ بینینه‌که‌ی خوایشی داناوه به‌ خۆراکی ئه‌و زیافته‌ و می‌وانداریه‌ی خوا بۆ پی‌غه‌مبه‌ری ئاماده‌ کردبوو. دیاره‌ ئه‌م نزیکیه‌ی ئه‌م به‌یته‌ باسی لێ‌ده‌کا کینایه‌یه‌ له‌ نزیک‌ی مه‌عنه‌وی، ئه‌گینا وه‌نه‌بێ خوا مادده‌ و جیسم بێ تا بوترئ پی‌غه‌مبه‌ر ئه‌وه‌نده‌ مه‌سافه‌ی ما‌بوو بگاته‌ حوزووری خوا یا ئه‌وه‌ند لێ‌هه‌ دوور بوو. ئه‌م ئیستیعاره‌یه‌، له‌وه‌وه‌ هاتووه‌ وه‌ختی خۆی دوو سه‌ر‌کرده‌ی عه‌ره‌ب په‌یمانان له‌ ئیوانی خۆیاندا به‌ستایه‌ بۆ دۆستایه‌تی ئه‌وه‌نده‌ ده‌هاتنه‌ نزیک‌ی یه‌که‌وه‌ به‌قه‌ده‌ر دوو که‌وانی تیر ما‌وه‌یان له‌ ئیواندا بمی‌نێ. جا لێ‌ره‌شدا ئه‌م ته‌عبیره‌ به‌ کار هێنراوه‌ بۆ گه‌یاندن‌ی مه‌عنا‌ی نزیک‌ی پی‌غه‌مبه‌ر له‌ خواوه‌.

(۵۳) واهی‌ب: به‌خشنده‌. موبین: روون‌که‌ره‌وه‌.

واته: مادده‌م خوای گه‌وره‌ به‌م هه‌موو ریز لێ‌گرتنه‌وه‌ پی‌غه‌مبه‌ری بانگ کردبێ بۆ خزمه‌تی خۆی، ده‌بێ چ خه‌لات و به‌رات و به‌خششیک‌ی گرانبه‌های دا‌ییتی!

روخسه‌ت درا گه‌پایه‌وه پ‌ر‌بار و پ‌ر نه‌سیب
 دا پ‌ر بکا له نووری خودا، وه‌ك سه‌ما، زه‌مین^(۵۴)
 هه‌ر چاوی سه‌ر بوو هه‌رچی غه‌رایب كه دیویه
 وه‌ك عه‌رش و كورسی و حه‌مه‌له و وه‌ك موقه‌رپه‌بین^(۵۵)
 وه‌ك ئه‌نبیا، مه‌قامی هه‌موو لا له ئاسمان
 دۆزه‌خ به‌هه‌شت ئه‌وانه به‌هه‌شتین و دۆزه‌خین^(۵۶)
 ئه‌م چوون و سه‌یر و هاته‌نه‌وه سه‌یره، مودده‌تی
 سه‌ر هه‌ل‌پ‌رین و خسته‌نه‌وه‌ی باز ئه‌سه‌ر سه‌رین^(۵۷)

(۵۴) دا: تا.

واته: پاش ئه‌وه رینگای درا هه‌ر به‌و شه‌وه بگه‌رته‌وه، تا وه‌ك ئاسمانی پ‌ر کرد له نووری
 خوا، زه‌ویشی لێ پ‌ر بکا. كه گه‌پایشه‌وه به‌ بار و به‌هره‌یه‌کی زۆره‌وه گه‌پایه‌وه. مه‌به‌ست له‌م بار
 و به‌هره‌یه‌ ئه‌وه هه‌موو قه‌در و ریز لێ گرتنه‌یه‌ كه له حوزووری خوادا پ‌یشوازی پ‌ی لێ کرا...
 (۵۵) غه‌رایب: جهمعی «غەرب» یه‌ واته‌ شتی سه‌یر. حه‌مه‌له: جهمعی «حامل» ه‌ واته‌ هه‌ل‌گر.
 مه‌به‌ست له‌و مه‌لائیکه‌تانه‌یه‌ كه عه‌رشی خویان هه‌ل‌گرتوه. موقه‌رپه‌بین: ئه‌وه مه‌لائیکه‌تانه‌ی
 زۆر له باره‌گای خواوه‌ نزیکن.

مه‌عنای ئه‌م به‌یته به‌سراوه به‌ به‌یتی پاشه‌وه.

(۵۶) واته: پ‌یغه‌مبه‌ر هه‌ر شتیکی سه‌یری دیوه له‌و سه‌فه‌ری میعراجه‌یدا هه‌مووی به‌ چاوی
 سه‌ر دیوه. ئه‌وه شتانه‌ش وه‌ك عه‌رش و كورسی و مه‌لائیکه‌ته‌ عه‌رش هه‌ل‌گره‌كان و ئه‌وه
 مه‌لائیکه‌تانه‌ی له باره‌گای خواوه‌ نزیکن و پ‌یغه‌مبه‌ره‌كان و پایه‌یان له ئاسماندا و ئه‌وه‌كه‌سانه‌ی
 ده‌چنه به‌هه‌شت و ئه‌وانه‌ی ده‌چنه دۆزه‌خ، وه‌ك له‌ چیرۆکی میعراجدا به‌درتژی باسی لێ
 کراوه.

(۵۷) باز: دیسانه‌وه. ئه‌سه‌ر: له‌سه‌ر

واته: ئه‌م چوون و ته‌ماشاکردن و هاته‌نه‌وه‌یه هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ی پ‌ی چووه سه‌رئ‌ك هه‌ل‌پ‌ری و
 دیسانه‌وه بیخه‌یته‌وه سه‌ر سه‌رین.

یا ره ب به حهق شه‌رافه‌تی ئه‌و وه‌قت و ساعه‌ته
له‌و ره‌حمه‌تی عومومیه ئیمه‌ش به‌شی به‌رین! (۵۸)
مه‌جموعی ئه‌نبیا که سه‌د و بیست و چار هه‌زار
مه‌عسومن و له ئیرتیکابی مه‌عاسی هه‌موو به‌رین (۵۹)
عه‌زلی نیه په‌یه‌مبه‌ر و قه‌ت نه‌بوه‌ته نه‌بی
عه‌بد و ژن و پی‌اوی ده‌نی خه‌سه‌لت و میهین (۶۰)
لوقمان ئه‌وا دیاره حه‌کیمیکی پاکه، «ذو‌ال
مَرَّین» ه‌شاهی چاکه، به‌قه‌عی مه‌لّی نه‌بین (۶۱)
ئیعجازی ئه‌نبیا و که‌راماتی ئه‌ولیا
بی شوبه‌ه سابتن، به‌سوبوت بی‌یه‌قین (۶۲)

(۵۸) به حه‌ق: بۆ خاتری.

(۵۹) چار: چوار. مه‌عسوم: بی‌گونا‌ه ئیرتیکاب: تووش‌بون: مه‌عاسی [معاصی]: جه‌معی «معصیت» ه‌واته گونا‌ه به‌ری: بی‌به‌ش و پاک.

واته: تیک‌رای پیغه‌مبه‌ران که ژماره‌یان ۱۲۴ هه‌زار که‌سه، پیش پیغه‌مبه‌ریه‌تی و پاش پیغه‌مبه‌ریه‌تیان له کوفر و له گونا‌هی گه‌وره پاک بوون و چ به‌ده‌سته‌نقه‌ست و چ به‌هه‌له‌رووی نه‌داوه‌ لیان، هه‌روه‌ها له هه‌ر گونا‌هیکی بچووکیش که په‌ستی و نزمی بگه‌ینن. (۶۰) نه‌بی: ئه‌و پیغه‌مبه‌ره‌ی فه‌رمانی ئه‌وه‌ی نه‌درایستی په‌یامی خوا بگه‌یه‌نی به‌خه‌لک. خه‌سه‌لت: ره‌وشت. میهین: سووک.

واته: پیغه‌مبه‌ر هه‌رگیز له پیغه‌مبه‌ریه‌تی لانا‌بری و به‌نده و ئافره‌ت و پی‌اوی سووک نابن به پیغه‌مبه‌ر. (۶۱) لوقمان: حه‌کیمیکی ئه‌فسانه‌یییه ریگای چاکه‌ی پیشانی خه‌لک داوه. سووره‌تیکی قورئان به‌ناوی ئه‌وه‌وه‌یه. «ذوالقرنین»: له‌قه‌بی ئه‌سکه‌نده‌ری مه‌کدونییه. هه‌ندئ له ته‌فسیرکه‌روه‌کانی قورئان ده‌لّین ئه‌و «ذوالقرنین» ه‌ی ناوی له قورئاندا هاتووه هه‌ر ئه‌مه. هه‌ندئ‌کیشیان ده‌لّین به‌کێکی تره.

(۶۲) ئیعجاز: موعجیزه، ئه‌و شته له عاده‌ت به‌ده‌ره‌یه که خوا بۆ پیغه‌مبه‌رانی ده‌کا بۆ به‌ره‌رح دانه‌وه‌ی قسه‌ی ئه‌وانه‌ی باوه‌ریان پێ‌ناکه‌ن. که‌رامه‌ت: ئه‌و شته له عاده‌ت به‌ده‌ره‌یه که خوا بۆ دۆستانی خۆی ده‌کا بۆ به‌رزکردنه‌وه‌ی پایه‌یان. ئه‌ولیا: جه‌معی «وه‌لی» به‌واته دۆستی خوا.

هیچ نه ولیا به مه رته به ناگاته نه نیا
 «اَذْهُم مُفَضَّلُونَ عَلٰی جَمْعِ عَالَمِينَ» (۶۳)

به عدی نه بی چ شه کک و چ شوبهت نه بی له سر
 ته رتیبی نه فزهلی خوله فای نه ربه عه ی گوزین (۶۴)

«صدیق» ه نه فزه له نه ووه له و، «فاروق» ه سانی نه و
 «ذی النور» ه نووری سیوم و، «کرار» ه چاره مین (۶۵)

«صدیق» ه زاتو فه زله له به عزئی خوسوسه وه
 «زهر» ه گهرچی زوهره به بو ناسمانی دین (۶۶)

(۶۳) واته: هر چند نه ولیایش خواستی له عادت به ده ریان بو ده کا، به لام ناگه نه پله ی
 پیغه مبه ران، چونکه پیغه مبه ران له هه مووکه س گوره ترن.

(۶۴) به عدی: پاش. خوله فای نه ربه عه: «نه بوبه کری» و «عومه ر» و «عوسمان» و «عه لی». گوزین:
 هه لئزارده.

مه عنای نه م به یته به سراوه به به یتتی پاشه وه یه وه.

(۶۵) سیوم: سیه م. چاره مین: چواره م.

واته: باوه پرت و ابی نه بوبه کری سددیق و عومه ری فاروق و عوسمانی «ذی النورین» و
 عه لی کوری نه بوتالیب، له پاش پیغه مبه ر (د.خ)، به ریز له هه موو موسولمانانی تر گوره ترن و
 پایه یان لای خوا له هه مووان بلندتره.

بو یه به «ابوبکر» ده لئین «سددیق» چونکه له پیاوانا به ر له هه مووکه س باوه ری به پیغه مبه ر
 کردوه. «عمر» یش بو یه پی ده لئین «فاروق» چونکه گه لی جار بیرو پای نه و راست و چه وتی
 له یه ک جوئی کردوه ته وه و نایه ت به گوتره ی رای نه و هاتوه. «عوسمان» یش بو یه پی ده لئین
 «ذی النورین» چونکه دوو کچی پیغه مبه ری (د.خ) هیناوه. «عه لی» یش بو یه پی ده لئین «کرار»
 چونکه گه لی جار له غه زادا دووباره و سی باره هیرشی بردوه ته سر کافران.

(۶۶) «صدیق» ه: له قه بی چه زره تی «عائشه» ی کچی «ابوبکر» ه که خیزانی پیغه مبه ر بووه.

«زهر» ه زه راء: له قه بی چه زره تی «فاطمه» ی کچی پیغه مبه ر. زه ره: نه ستیره ی زه ره.

واته: هر چند «فاطمه» وه که نه ستیره ی زه ره و ابووه به ناسمانی دینه وه، به لام «عائشه»
 له هه ندئی رووه وه له و پایه بلندتره.

ئەم شەش کەسە حەبیبی حەبیبی حەقن بە حەق
هەرکەس کە مونکیڕە لە خیتامی مەبە ئەمین (٦٧)
ئەفزەل لە پاش ئەمانە شەشەیی باقیبە لە دە
هەر ئەو دەیه موبەششەرەن ئەمڕۆ کە جەننەتین (٦٨)
وهك «بوعَیْبِدَه»، «طَلْحَة»، «زُبَیْر» و «سَعید» و «سَعْد»
هەم «ابْن عَوْف» ه «بَعْدَهُم» ئەسحاب و تاییعین (٦٩)
یا رەب لە تۆو رەحمەت و ریزوانی بێ درێغ
نازل بێی هەمیشە «عَلَى كُلِّ اِجْمَعین»! (٧٠)

(٦٧) واتە: ئەم شەش کەسە خۆشەویستی پێغەمبەرن کە خۆشەویستی خواپە. هەرکەسێش
ئینکاری ئەم راستییە بکا، نابێ لەو ئەمین بین کە دەردەبا و لەو دنیا بێ ئیمان نابێ.
لە دەسترووسیکی مەحوی خۆیدا لە بەرابەری «مونکیڕە» دا «باغیضە» ییش نووسراوە.
(٦٨) موبەششەرە: موزدە پێ دراو بە بەهەشت، «العشرة المبشرة».

مەعنای ئەم بەیتە بەسراوە بە بەیتی پاشەوویەوه.

(٦٩) واتە: لە پاش هەر چوار خولەفای راشیدین و حەزەرەتی «عائشە» و «فاطمە» ی زەهرا،
گەورەترینی موسولمانان ئەو شەش کەسەن و دەمێننەوه لەو دە کەسەیی کە پێغەمبەر موزدەیی
بەهەشتی داونەتی کە «ئەبوعوبەیدەیی کورپی جەرپاچ» و «زوبەیری کورپی عەوام» و «تەلحەیی
کورپی عوبەیدیللاھ» و «سەعیدی کورپی زەید» و «سەعدی کورپی ئەبووہەققاس» و
«عەبدورپەرەحمانی کورپی عەوف» ن. ئەو چوار کەسە کەیی تر خولەفای راشیدین کە باسمان
کردن. پاش ئەم دوازدە کەسەیش باقی ئەسحابەکانی پێغەمبەر و تاییعین کە ئەوانەن
ئەسحابەیان دیوہ، لە هەموو موسولمانانی تر گەورەترن.

لەم بەیتەیی مەحویبەوه وادەردەکەوی «عائشە» و «فاطمە» کە لە عەشەرەیی موبەششەرە
نین، لەم شەش کەسەیی دواپی دە کەسە کە گەورەتر بن، بەلام ئەوہی لە ئوسوولێ دیندا باس
کراوە وانێه.

(٧٠) ریزوان [«رضوان»]: رەزامەندی. «عَلَى كُلِّ اِجْمَعین»: لەسەر هەموان بە تیکرا.

لہ عننت مہ کہ برا لہ یہ زید و رہوا نیہ
 «شراً» کہ ئیمہ مل کہ چی شیرئ شہ ربیعہ تین^(۷۱)

ئیمانی موعتہ بہر بگرہ، ئہو موقہ للیدہ
 تہ قلیدی فہ یزیابہ بہ جہ زمیہت و یہ قین^(۷۲)

ہہ رکس کہ ژیر و عاقلہ عوزری نیہ و، نیہ
 عیلمی نہ بی بہ خالیقی چہ رخ و کورہی زہ مین^(۷۳)

(۷۱) یہ زید: کوری موعاویہ، ئہوہی جہ زرتہ تی حوسہ ن لہ شہ ری ئہودا کوژراوہ.
 واتہ: مادہم ئیمہ مل کہ چین بؤ شمشیری شہ ربیعہت، نابئ لہ عننت لہ یہ زیدی کوری
 موعاویہ بکہ ن، ہہ رچہ ند سویای ئہو جہ زرتہ تی حوسہ ن و ژمارہ یہ کی زوربان لہ
 موسولمانان کوشتوہ، چونکہ ئیمہ لامان وایہ موسولمان بہ گوناہ کافر نابئ و لہ عننتیش لہ
 ئہ ہلی قبیلہ دروست نیہ. زیاد لہوہ کہ ئیسیات نہ بوہ ئہو فہرمانی ئہو کارہ ساتہی دابئ و بہ
 حہ لالی زانیبئ و، پاش ئہوہیش بینراوہ لہ ناو موسولماناندا نوژی کردوہ. ئہ گہر بیشلین
 فہرمانی ئہو کارہ ساتہی دابئ و بہ حہ لالی زانیبئ، دوور نیہ پاشان پہ شیمان بوویتہوہ و تزبہی
 کردبئ...

(۷۲) موعتہ بہر: بؤ حسیب کراو. موقہ للید: ئہوہی چاو لہ کہ سیکی تر بکا. فہ یزیاب: بہ ختہ وہر.
 جہ زمیہت: بی دوودلی.

واتہ: ئہو کہ سہیش کہ لہ رنگای زانایی و تیگہ یشتنی خوہوہ نا، بہ لکوو لہ رنگای
 چاولنگہری موسولمانانی ترہوہ باوہری بہ خوا کردبئ، ئیمانی بہ دامہ زراو دادہ نری و گومانی
 تیدا نیہ کہوا چاولنگہریہ کہی دہ یگہ یہ نیتہ بہ ہہشت...

مہجوی بہم بہ یتہ ئیشارہت بؤ ئہو خیلافہ دہ کا کہ لہ تیوان زانایانی ئوسوولی دیندا ہہ یہ
 کہوا ئاخو ئیمانی موقہ للید دادہ مہ زری یا نہ.

(۷۳) واتہ: مہسہ لہی باوہر بہ خوا ئہوہ ندہ ئاشکرایہ لہ وانہ یہ بلین کہس بہ چاولیکہری
 موسولمان نہ بوہ، چونکہ ہہ رکہ سی ژیر و عاقل بی و تزوی ورد بیٹہوہ خوا دہ دوزیتہوہ و
 ئیمان دہ ہینئ و، کہسی نیہ نہ زانی ئہم دنیا یہ کہ سیگ لہ نہ بوون دروستی کردوہ...

تەوبەى بە وه‌قتى غەرغەرە، ئىمانى حالى يەئس
مەردوودە، بەو رەويە خودا موبتەلا نەبىن! (۷۴)

ئەعمالى چاكە دەخلى بە ئىمانەوہ نىہ
ئەمما كەمالى ھەر بەوہ ئىمانى موتتەقین (۷۵)

موسئمن نەبۆتە كافر و مورتەد بە فيعلی بەد
گەر قەتل، ئەگەر زىنايە، ئەگەر زولم، ئەگەر دزین (۷۶)

ئەمما بە دل بكا نىيەتى كوفر و عەزمى شيرك
كافر دەبى ھەر ئەو نەفەسە و دەردە چى لە دین (۷۷)

(۷۴) غەرغەرە: گیانە لا. یەئس: ناچارى. مەردوود: دراوہ دووا پەسەند نە کراو. رەويە: رىياز و رەوشت.

واتە: پەشىمان بوونەوہ لە کاتى گيان دەرچووندا يا لەبەر ناچارى و لە ترسدا بايەخى نىہ، خوا تووشى شتى وامان نە کا!

(۷۵) موتتەقین: ئەوانەى خۆيان لە گوناھ دەپارێزن.

واتە: کردارى چاك نە بەشىكە لە باوہ پ و نە مەرجى باوہ پە، چونكە باوہ پ باوہ پ کردنە بە دل بەو ئايىنە كە خوا بە پىغەمبەردا بۆ ئادەمىزادى ناردووە و ھەركەس ئەم باوہ پەى ھەبوو بە خاوەن باوہ پ دادەنرئى با پىوستىيە كانى باوہ پىش جىبە جى نە كا يا كەردەوہى خراپى لى بوەشىتەوہ. بەلام لە گەل ئەوہ شدا باوہ پى تەواو بەوہ دەبى كە خاوەن باوہ پ چاكە بكا و خۆى لە خراپە دوور بگرئى.

(۷۶) مورتەد: ئەوہى لە موسولمانەتى وەرگەرايىتەوہ.

واتە: موسولمان بە كەردەوہى حەرام كافر نابى و لە دین دەرناچى، ھەرچەند كەردەوہ حەرامە كە لە گوناھ گەورە كانىش بى.

(۷۷) شيرك: ھاوړى بۆ خوا دانان.

واتە: ئەگەر موسولمان بە دل نيازى كافر بوون و ھاوہەش بۆ خوا دانان بكا، دەسبە جى بەو نيازەى لە دین دەردە چى.

گەر له فزی کوفری بی به زوبانا له پپر به تهوع
کافر بووه ئه گهرچی هه موو حه قیه دلنشین (۷۸)

سه رخۆش ئه گهر قسه و هه زه یاناتی کوفری کرد
کافر ده بی به مه زه بی ئیمه که شافیعی (۷۹)

ئه ماما به مه زه بی حه نه فی که یه ئه گهر روجوع
ته کفیری ناکریت و به مورته ددی ناگرین (۸۰)

مه عدووم ئه وا دیاره نه شه یته و نه مه رثیه
مه یه قسه ی ئه وانه که هه م کیشی فه لسه فین (۸۱)

(۷۸) تهوع: ئاره زوو. دلنشین: ئه وه ی له دلدا بی.

واته: ئه گهر کوفریش به ئاره زوو ی خۆی بی به زوبانیا، هه روا کافر ده بی، هه رچه ند به دلش باوه ری به و کوفره نه بی که به زوبانیا هاتوه.

(۷۹) هه زه یان: قسه ی پر و پوچ.

مه عنای ئه م به یته له گه ل به یتی پاشه وه یدا دئ.

(۸۰) واته: به پپی مه زه بی شافیعی موسولمان به وه کافر ده بی که له حاله تی سه رخۆشیدا کوفر بکا، چونکه مادهم به دهستی خۆی کارنکی وای کردوه سه رخۆش بی، هه موو ئه نجامیکی ئه و سه رخۆشییه ی ده که و ته ئه ستۆ. به لام به مه زه بی حه نه فی کافر نابی چونکه له بهر هه ر هۆیه ک بی، خۆ دیاره سه رخۆشه و عه قلی لای خۆی نه.

له نوسخه یه کی ده ستنووسی مه حوی خۆیدا نیوه ی دووه می به یتی پیشوو و نیوه ی یه که می ئه م به یته نه و له هه ردوو نیوه که ی تریان تاقه به یته ک پیک هاتوه.

(۸۱) مه عدووم: نه بوو. شه ی: شت. مه رثی: بینراو. هه م کیش: هاومه زه ه ب.

واته: ئه هلی سوننه ت لایان وایه که وا ئه وه ی ئیستا نه بی، به لام له وانه بی په یدا بی، نه به «شت» و نه به «بینراو» دانانری، چونکه شتی که نه بی، ئاساری لی په یدا نابی. به لام هه ندی له مو عه زیله و فه یله سووفه کان به «شت» ی ناوده به ن. راسته که ی ئه گهر مه به ستیان له و شتیه تیه بوون بی له زه ینا، ئه وه دیاره هه یه، ئه گیتا قسه که یان بی شوین و ناوه وایه.

غەیری یەکن موکەوون و تەکوین «إلی‌الابد»
مومکین نیه سەبەب بە موسەبەب بلی یەکین (۸۲)
رزقە وەکوو حەلالە کە، شوبهە و حەرامی سیرف...
بەحسێ کە یە کە زەهرە ئەم، ئاخەر، ئەو ئەنگەبێن (۸۳)

(۸۲) موکەوون: دروست‌کراو. تەکوین: دروست‌کردن. موسەبەب: ئەو ی بەهۆی شتی‌کە وە پەیدا بووبی.

مەبەست لەم بەیتە ئەو یە بە پێی مەزەهەبی ئیمام «ئەبوو مەنسوری ماتوریدی» خوای گەورە بێجگە لەو حەوت سیفەتە ی باسماں کردن سیفەتی «تەکوین» یش هە یە کە بریتیه لە دروست‌کردن و، دروست‌کردنی هەر شتی بە سیفەتی «تەکوین» دەبی. جا هەندێ لە زانایان رەخنەیان لە مەگرتوو و وتوویانە ئەگەر دروست‌کردن سیفەتی خوا بی و، دیارە سیفەتەکانی خوایش قەدیم و دروست‌کردنیش بی دروست‌کراو نابێ، دەبی ئەم عەلمە قەدیم بی کە ئەمەیش پێچەوانە ی باوهری کۆمەلی موسولمانانە. وەلامی ئەم رەخنە یەیش ئەو یە دروست‌کردن سیفەتی خوا یە و هۆی پەیدا بوونی عەلمە و، دروست‌کراو مەخلوقی خوا یە و موسەبەبە، دیارە سەبەب و موسەبەبیش جیان لە یە ک. کە واتە ئەگەر دروست‌کردن سیفەتیکی تاییەتی بی غەیری تۆانین، پێوست ناکا دروست‌کراو کە قەدیم بن و، هەر دروست‌کراوێک لە کاتی خۆیدا پەیدا دەبی. بەلام ئەشعەرییەکان لایان وایە دروست‌کردن سیفەتیکی سەر بە خۆ نیە، بەلکوو بریتیه لە پە یوهندبوونی توانای خوا بە هەر دروست‌کراوێکە وە و توانای خوا دوو پە یوهند بەستنی هە یە بە هەر دروست‌کراوێکە وە، یەکیکی کۆن کە پیش دروست‌کردنی ئەو شتە یە و یەکیکی تازە و پەیدا بوو کە لە گەل دروست‌کردنی شتە کە دا پەیدا دەبی و، لەم توانا بە و لاو بە دروست‌کردنی هەر شتی هیچ سیفەتیکی تر پێوست نیە.

(۸۳) ئەنگەبێن: هەنگوین.

واتە: بە پێی پێرەوی ئەهلی سوننەت هەرچی بخوری و بپوشی بە رۆزی دادەنری، حەلال بی یا حەرام بی و حەلالی و حەرامی ئەو رۆزیە باسیکی ترە. بەلام موعتەزلیەکان ئەو ی حەرام بی بە رۆزی دانائین.

لهم نؤش و نیشه حینی سوئال و جوابی قهبر
وهفتی حیساب و وهزنی عه مهل باخه بهر ده بین (۸۴)

مردوو که گه بیبه قهبر و مه قه پری، سوئالی لی...
ده کری له ره ب و به لکی له پیغه مبر و له دین (۸۵)

هه رکه س جوابی دا به جوابی کی باسه و اب
خیراتنی ده کهن له ته ره ف «خَيْرٌ مُنْزِلِينَ» (۸۶)

گهر وانه بوو جوابی - خودایا به تو په ناها!
زنجیر و تهوق و رهوق و عه زابی بووه قهرین (۸۷)

(۸۴) نؤش: خوؤشی، خوار دنه وه. نیش: جزوو، نازار. حین: کات. وه زن. کیشان.

واته: پاش چوونه قهبر و له روژی قیامت و کاتی کیشانه کردنی کرده وهی چاکه و خرابه ی
بنیاده مدا دهرده که وئی رزقی چه لال نؤشی گیان بووه و رزقی حه رام مایه ی نازار و سزای گیانه.
مه حوی له م به یته دا ته وه یسی گه یاندوو که وا له قه بریشدا سزای نه و که سانه ده درئی که
کرده وه یان خراب بووه، وه که له حه دیسدا هه یه.

(۸۵) مه قهر: جیگا. ره ب: خوا.

واته: مردوو که نرایه قهبر و گه یشته جتی حه قی خوئی، مه لایکه دینه سه ری له باره ی خوا
و پیغه مبر و نایینه وه پر سیاری لی ده که ن.

(۸۶) «خیر منزلین»: باشترین که سیک که خه لک لای خوئی راگری، مه به ست خوایه. نیشاره ته
بو نایه تی: ﴿وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ﴾ که خوا به حه زره تی نوح
ده فهر موئ: بلی خوایه له که شتیبه که به یته خواره وه و له شوئیکی پیروزدا دامبه زینه، تو
چاکترین که سیکی که خه لک لای خوئی دابگری و گلیان بده یته وه.

واته: نه گهر باشی وه لام دایه وه له لایه ن خواوه به خیر هاتنی لی ده کری.

(۸۷) رهوق: به وردی مه عنایمان بو ساغ نه کرایه وه. ته نها ته وه نده هه یه به عه ره بی به مه عنا
«لافاو» هاتوو که له وانیه بو نه شوئنه ده ست بدا.

نه گهر و ابی «رهوقی» بی. [به زای من نه و «رهوق» هه له یه و نه بی «رق» بی به مانا «رق و
قین و غه زه ب» که باشتر بو نه م جیگایه ده ست ده دا. والله اعلم. «ع.ح.» قهرین: هاو ده م.

تا «يَوْمَ يُبْعَثُ» که به‌پاک‌ردنه له قه‌بر
بؤ‌بردنه حوزووری شه‌ه‌نشاهی روژی دین (۸۸)
دیوانی گ‌یرو‌داری حیسانی عومومیه
حه‌یوان و جینن و ئینس و مه‌له‌ک، تا موقه‌پرهبین (۸۹)
چه‌پره‌و کوتوب به‌ده‌ستی چه‌پ، نه‌مما «وَرَاءَ ظَهْرٍ»
بؤ‌راستانی کاره، له‌کارایه‌راستین (۹۰)
وه‌زنی عه‌مه‌ل، چه‌زهره‌، چه‌کۆه‌و چه‌به‌د، چه‌نی‌ک
بی‌شویه‌یه‌ه‌موو به‌ترازوو ده‌کیشترین (۹۱)

واته: نه‌گه‌ر - په‌نا به‌خو - نه‌یشیزانی وه‌لامی مه‌لائیکه‌ی پرسیار بداته‌وه، ده‌س ده‌کرئ به‌سزادانی.

(۸۸) «یوم یبعث»: نه‌و روژه‌ی زیندوو ده‌کرته‌وه، مه‌به‌ست روژی قیامه‌ته. به‌پاک‌ردن: هه‌لساندنه‌وه. روژی دین: روژی تۆله و پاداش‌دانه‌وه.

(۸۹) گ‌یرو‌دار: بگ‌ره و رابگ‌ره. مه‌عنای نه‌م به‌یته به‌سراوه به‌به‌یتی پاشه‌وه‌یه‌وه.

(۹۰) چه‌پره‌و: نه‌وه‌ی ری راستی نه‌گرتیته‌به‌ر. «وراء ظهر»: له‌پشته‌وه.

واته: روژی قیامه‌ت دیوانی موحاکمه‌کردنی ئاده‌میزاد و گیان‌له‌به‌ران و جنۆکه و مه‌لائیکه‌ته‌کانه. نه‌وه‌ی کرده‌وه‌ی چاک بووبی و رنگای راستی گرتیته‌به‌ر، نامه‌ی کرداری خۆی له‌پشته‌وه ده‌دریته‌ده‌ستی راستی. نه‌وه‌یش کرده‌وه‌ی به‌د بووبی و رنگای چه‌وتی گرتیته‌به‌ر، نامه‌ی کرداری خۆی ده‌دریته‌ده‌ستی چه‌بی.

(۹۱) زهره‌: تۆسقال. کۆه: کۆ. نی‌ک: چاک.

واته: کرده‌وه‌ی چاک و خراپی هه‌رک‌ه‌س کیشانه‌ده‌کرئ، چه‌تۆسقالیک بی و چه‌نه‌نده‌ی کۆتک.

«مَنْ خَفَّتْ» ه له هاوییه ده خوا به مهن خه فته
 عه یش و نیشاتی «مَنْ ثَقُلَتْ» وه سلی حووری عین (۹۲)
 «حَتْمًا» ده بی گوزهر به «سیرات» ا بکهن هه موو
 چاک و خراب و، موئمین و کافر، کیه و میهین (۹۳)
 پردیکه راکشاو به سهر بانی دۆزه خا
 باریک و تیژه وهک ده می تیغیکی ئاهینین (۹۴)
 ههرکهس که خواره، وه یلییه، زوو که وته خواره وه
 «طوبی» له بو ئه وانه که ئازانه تیپه رین! (۹۵)

(۹۲) «مَنْ خَفَّتْ»: ئه وهی سهنگی کرده وهی چاکی سووک بی. ئیشاره ته بو ئایه تی: ﴿وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ، فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ﴾ واته: ئه وهی تای تهرازووی کرده وهی چاکی سووک بی، ئاگری گهرمی دۆزه خ جیه تی. ﴿مَنْ ثَقُلَتْ﴾: ئه وهی سهنگی کرده وهی چاکی قورس بی. ئیشاره ته بو ئایه تی: ﴿فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ﴾ واته: ئه وهی تای ترازووی کرده وهی چاکی قورس بی، ئه وه به خووشی بو خووی راده بوئری.

واته: ئه وهی تای ترازووی کرده وهی چاکی سووک بی، له ناخی دۆزه خدا به مهن خه فته ده خوا. ئه وه یش تای ترازووی کرده وهی چاکی قورس بی خهریکی رابواردن ده بی به گه یشتن به حۆریه جوان و سپیه کانی به ههشت.

له نیوان «مَنْ خَفَّتْ» و «مهن» و «خه فته» دا جیناسیکی ته واوی جوان هه یه.

(۹۳) سیرات [صراط]: پردیکه له موو باریکتر و له ئه لماس تیژتر به سهر جه هه نمه وه. کیه: بچووک. میهین: گه وره تر.

(۹۴) ئاهینین: ئاسنین.

ئهم به یته «سیرات» مان بو روون ده کاته وه که چیه و، په یوه ندی به به یتی یشوو هه یه.

(۹۵) خوار: ئه وهی کرده وهی خراب و چهوت بی. وه یلی: دانیشتووی وه یل که شیونکه له دۆزه خدا. «طوبی»: خوژگه. ئازانه: ئازایانه.

له ده سته تیگی مه حوی خویدا له به رابه ری «طوبی له بو ئه وانه» دا «طوبی لهم ئه وانه» یش

نووسراوه.

رئی سسی ههزار ساله، وه یا پازده ههزار
موحتاجی عهونه ئوممه تی بیچاره، یا موعین! (۹۶)

لهو رۆژه دا شه فاعه تی چاكانه جیی ئومید
بو عاسیان و ئه هلی که بایر له موئمین (۹۷)

بی شوبه هه ئه نبیا، عوله ما، ئه ولیا، شه هید
مه قبووله بو شه فاعه په نایان ئه بهر بهرین (۹۸)

تسه ئیری قه تعیه به دوعا باوه پرت بی
«أدعونی استجب» وه کوو گه وه هر له گوئی گرین (۹۹)

(۹۶) عهون: یارمه تی. موعین: یارمه تی ده ر.

واته: پردی باریک و له تیغی ئاسن تیژتری «سیرات» ئه وه نده درێژه هه ندیک ده لێن به سی
هه زار سال و هه ندیکی تر ده لێن به پازده هه زار سال ده پهری... ئه گه ر خوا به لوتفی خۆی
یارمه تی به نده نه دا هه رگیز ناتوانی به سه ریا گوزه ر بکا...

(۹۷) شه فاعه ت: تکا. که بایر: جه معی «کییره» به واته گوناھی گه و ره. موئمین: موسولمانان.
واته: ئه وه ی جیگای هیوا و ئومید بی لهو رۆژه دا بۆ ئه وانهی له دنیا دا گوناھی گه و ره یان
کردووه، ته نها هه ر تکای پیاو چاكانه لای خوا.

(۹۸) واته: په نابردنه بهر پیغه مبه ران و زانایان و دوستانێ خوا لهو رۆژه دا بۆ تکا کردن لای خوا
شتیکی په سه نده و گومانی تیدا نه.

نیوه ی یه که می ئه م به یته له ده ستنووسیکی مه حوی خۆیدا به م جۆره یش نووسراوه:

بی شوبه هه نه بی و وه لی، عالم و شه هید

(۹۹) «ادعونی استجب»: داوام لی بکه ن به ده نگتانه وه دیم.

واته: باوه پرت به دوعای خیر هه بی چونکه کارکردنی دوعای خیری خاسانی خوا شتیکی
رسته و خوا خۆی فەرمویه تی داوام لی بکه ن به ده نگتانه وه دیم و، ده بی ئیمه یش ئه و قسه ی
خوایه هه میشه له گویماندا بزرنگیته وه وه ک بلیی گواهی گه وه ره و له گویمان کردووه.

خالیق وتوویه: حادیسه عالم، قسه‌ی «هه‌یوو-
 لی» تورپره‌هاته، گوی له پرپووچی ناگرین (۱۰۰)
 جه‌ننه‌ت، جه‌هننه‌م ئیسته که هه‌ن، زوریان به‌سه‌ر...
 دا رۆیوه شوهور و دوهوور، ئەزمینه و سینین (۱۰۱)
 ئەم دۆزه‌خ و به‌هه‌شته ده‌می‌نین «إلی الأبد»
 هه‌م تیشیا ده‌می‌ننه‌وه ئەهلی ئان و ئین (۱۰۲)
 ئیمانی بوو، نه‌جاتی ده‌بی، هه‌ر بی، له نار
 قوربانی لوتف و مه‌رحمه‌تی «خیرِ راحمین» (۱۰۳)

(۱۰۰) هه‌یوولی: ئەوه‌ی باوه‌ری به «هه‌یوولا» هه‌یه. هه‌یوولا: ماده‌ی یه‌که‌م که سه‌ره‌تای هه‌موو ماده‌که‌نه.

واته: خوا فه‌رموویه‌تی ئەم دنیا‌یه نه‌بووه و من له نه‌بوون دروستم کردووه. که واته قسه‌ی فه‌یله‌سووفه‌کان که ده‌لین ماده‌یه‌کی کۆن سه‌ره‌تای هه‌موو ماده‌که‌نه. قسه‌یه‌کی تورپره‌هاته لای من و، ئیمه‌گویی بۆ شتی و اشل ناکه‌ین...

(۱۰۱) شوهور: جه‌معی «شهر» هه‌مه‌عنا مانگ. دوهوور: جه‌معی «دهر» هه‌مه‌عنا چه‌رخ. ئەزمینه: جه‌معی «زمان» هه‌. سینین: جه‌معی «سنه» یه‌ به‌مه‌عنا سال. مه‌عنا‌ی ئەم به‌یته به‌سه‌راوه به‌به‌یتی پاشه‌وه‌یه‌وه.

(۱۰۲) ئان: به‌ فارسی واته «ئهو». ئین: به‌ فارسی واته «ئهم».

واته: به‌هه‌شت و دۆزه‌خ له‌ میژه‌ دروست کراون و ئیستا هه‌ن و هه‌میشه‌یش هه‌ر ده‌می‌ننه‌وه و پرانه‌وه‌یان نیه و ئەوانه‌ی ده‌چه‌نه‌ ئاریان لێیان ناچه‌نه‌وه، موسولمانی گونا‌هبار نه‌بی که پاش به‌سه‌ربردنی ماوه‌ی سزاکه‌ی ده‌رده‌چی و ده‌چی بۆ به‌هه‌شت...

(۱۰۳) واته: ئاده‌میزاد هه‌ر ئەوه‌نده‌ باوه‌ری بووبی به‌و شتانه‌ی که پێوسته‌ باوه‌ری پێیان بی، با گونا‌هیشی له‌ راده‌به‌ده‌ر بی له‌ دۆزه‌خ ده‌رده‌چی و ده‌چیته‌ به‌هه‌شت...

هەرچی و توومه حه‌ققه، هه‌موو «مُجَمَّعٌ عَلَیْهِ»
مه‌نسوسی‌ ئایه، یا‌خه‌به‌ری‌ سادیقی‌ ئه‌مین (۱۰۴)

ته‌سدیق و باوه‌رت به‌ دل‌ ئه‌وجا به‌مانه‌ بوون
ئیمان، هه‌ر به‌وه‌ ده‌گه‌یه‌ی‌ ئه‌وجی «یؤمنون» (۱۰۵)
ئ‌یقرا‌ری‌ ده‌م خ‌یلافه‌ ت‌یا‌ شه‌رته‌ وه‌ك‌ عه‌مه‌ل
یا‌ شه‌تره‌؟ موته‌ف‌یق‌ كه‌ له‌سه‌ر شه‌رتن‌ ئه‌ كسه‌روون (۱۰۶)

(۱۰۴) مه‌نسوس: به‌ ئاشکرا و ب‌ی‌ پیچ و په‌نا و تراو. خه‌به‌ر: حه‌دیس. سادیقی‌ ئه‌مین: مه‌به‌ست
لی‌ پیغه‌مبه‌ره (د.خ).

واته: ئه‌مه‌ی‌ كه‌ وتم هه‌موو راسته‌ و ئه‌ه‌لی‌ سوننه‌ت ه‌اوده‌نگن‌ ت‌یا‌یدا و به‌پ‌یی‌ نه‌سسی
ئایه‌ت و فه‌رمووده‌ی‌ راستی‌ پیغه‌مبه‌ره (د.خ).

(۱۰۵) واته: ئه‌گه‌ر به‌ دل‌ باوه‌رت به‌م شتانه‌ ب‌ی‌ كه‌ من و تنم، ئه‌وه‌ ن‌ی‌شانه‌ی‌ ئه‌وه‌یه‌ كه‌ ئیمان
هه‌یه‌ و هه‌ر به‌م باوه‌ره‌ت ده‌گه‌یه‌ پله‌ی‌ ئه‌وه‌ كه‌ سانه‌ی‌ له‌ قورئاندا له‌ باره‌ یانه‌وه‌ و تراوه: ﴿يُؤْمِنُونَ
بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَ
بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ. أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ واته: ئیمان‌یا‌ن به‌ خوا‌ه‌یه‌ و
نو‌ژده‌ كه‌ن و له‌وه‌ی‌ خوا‌ پ‌یی‌ داو‌ن خه‌رج ده‌ كه‌ن بۆ هه‌ژاران و باوه‌ریان به‌و ك‌ت‌ی‌بانه‌ هه‌یه‌ كه‌
خوا‌ نار‌دوونی‌ بۆ پیغه‌مبه‌رانی‌ پ‌یش‌ تو‌ و دل‌ن‌یا‌ن له‌ روژی‌ ق‌یا‌مه‌ت. ئه‌وانه‌ خوا‌ ر‌نگ‌ای‌ پ‌ی‌شان
داو‌ن و هه‌ر ئه‌وانه‌ن له‌و د‌ن‌یا‌ ر‌زگ‌اریان ده‌ب‌ی‌.

(۱۰۶) شه‌تر «شطر»: ن‌ی‌وه. ئه‌ كسه‌روون [«اكثرون»]: زۆربه.

واته: زانایانی‌ ئوسوولی‌ د‌ین‌ خ‌یلاف‌یا‌ن له‌ ن‌ی‌واند‌ایه‌ ئاخۆ به‌ ده‌ماهاتی‌ شایه‌ ت‌ی‌مان، ئه‌و‌یش
وه‌ك‌ ئه‌و كرده‌وانه‌ی‌ پ‌ی‌وسته‌ له‌سه‌ر موسولمان‌ ب‌یا‌ن‌كا، مه‌رج‌ی‌ ئیمان‌داریه‌، یا‌ به‌ ش‌ی‌كه‌ له‌
ئیمان‌داری‌؟ زۆربه‌ی‌ زانایان له‌سه‌ر ئه‌وه‌ن به‌ ش‌ی‌ك‌ ن‌یه‌ لی‌، به‌لكوو مه‌رج‌یه‌ تی‌.

ئیسلامت ئینقیاده به «ما جاء به النَّبِیُّ»
 ئەعمالی سالیحه که ئەساسی سیان و دوون^(۱۰۷)
 قودرەت ببی تەله ففوزە ئەووەل به «أَشْهَدَیْنِ»
 نوێژ و زەکات و رۆزە، لەبۆ حج به که عبه چون^(۱۰۸)
 ئیمان ئەگەر زیادهت و نوقسانی بو ببی
 وهك ئەکسەری ئەشاعیره قائل بوون به بوون^(۱۰۹)

(۱۰۷) ئینقیاد: مل شۆرکردن، جلە و کیش بوون.

مه عنای ئەم به یته و به یتی پاشه وه یکه وه دئ.

(۱۰۸) «أَشْهَدَیْنِ»: هەردوو «أَشْهَدُ» وه که. رۆزە: رۆژوو.

واتە: وتمان ئیمان باوهره به دل به خوا به مهلائیکه و به و کتیبانهی خوا ناردوونی بو
 پیغه مبه ران و به رۆژی قیامەت و به قەزاوقە دەر که هه مووی له خوا وه یه. ئیسلامه تیش ئەوه ته
 سەر دانه وێنی بو ئەو فرمانانهی که پیغه مبه ر هینا و نی له خوا وه. کرداری چاکه ش که
 بنچینه ییبه کانیان پینجن، یه که میان «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ» وتنه بو
 ئەوانه ی بتوانن بیلین و توانای وتیان ببی و، پینج فەرزه ی نوێژ و زەکات دان. حج کردن بو
 مالی که عبه بو ئەوانه ی ده سه لاتیان ببی و رۆژوو گرتن.

دارشتنی مه عنای ئەم دوو به یته به مجۆره له سەر بناغه ی ئەوه بوو که وشه ی «ئەساسی» له
 به یتی پیشوویاندا راست بی و ابی وهك له ده ستنوسه کانی به رده ستماندا و نووسراوه. به لام
 ئیمه لامان وایه راسته که ی «ئەساسی» نیه و «ئەساسن» ه. ئەگەر و ابی مه عنای هه رکام له دوو
 به یته که به جیا دئ و ره وان تریش ده بی.

(۱۰۹) ئەشاعیره: ئەوانه ی له سەر پێره ی ئیمامی ئەشعەری به رپۆه ده چن.

مه عنای ئەم به یته و دوو به یتی پاشه وه ی یکه وه دئ.

له نوسخه یه کی ده ستنوسه ی مه حوی خۆیدا نیوه ی دوو هه می ئەم به یته به م جۆره یش

نووسراوه:

جو مهوری «اشعریة» وه کوو قائلن به بوون

نه‌قسی به نه‌قسی تاعه‌ته، زیادی به دوو شته:
یا تاعه، یا ته‌جه‌للیه‌کی بی‌چلوون و چوون (۱۱۰)
به‌عزی ده‌لی زیاده‌ت و به‌س، نه‌قسی بو‌نیه
به‌عزی‌کی که موسی‌پر له‌سه‌ر هه‌ردوولا نه‌بوون (۱۱۱)
بشزانه هیچ و بی‌عه‌مه‌له وه‌ک هه‌با‌عه‌مه‌ل
بی‌نیه‌تیکی خالیس و ئیخلاسی ئه‌نده‌روون (۱۱۲)
ببیه‌ن به «إِنَّمَا» وه «الْإِخْلَاصِ بِالنِّيَّاتِ»
هه‌م نه‌سی ﴿مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ یا ئه‌خوون! (۱۱۳)

(۱۱۰) ته‌جه‌للی: ده‌رکه‌وتن. مه‌به‌ست له ده‌رکه‌وتنی نووری راستیه بو‌ئینسان به لوتفی خوا
خوی.

(۱۱۱) موسی‌پر: سوور.

واته: خیلاف هه‌یه له‌ناو زانایانی ئوسوولی دیندا. ئاخو ئیمان زیاد و که‌م ده‌کا یا نه؟
هه‌ندیکیان ده‌لین زیاد و که‌م نا‌کا. هه‌ندیکیشیان ده‌لین ته‌نها زیاد ده‌کا. ئه‌شع‌ریه‌کانیش ده‌لین
زیادیش و که‌میش ده‌کا. که‌م‌کردنی به‌که‌م‌کردنی فه‌رمانبه‌رداری خوا‌به و زیاد‌کردنی به‌دوو
شته: یا زور‌کردنی فه‌رمانبه‌رداری خوا، یا روون بو‌ونه‌وه‌ی دل به‌ره‌حمه‌تی خوا که ئی‌مه
شاره‌زای چۆنیه‌تییه‌که‌ی نین.

(۱۱۲) بی‌عه‌مه‌ل: بی‌که‌لک. هه‌با: پر‌پو‌و‌چ. ئه‌نده‌روون: ناودل.

واته: کرده‌وه‌ی بی‌نیازی پاک به‌هیچ دانانری.

ورده‌کارییه‌کی جوان له‌م به‌یت‌ده‌ها هه‌یه له وه‌سف‌کردنی «عه‌مه‌ل» دا به «بی‌عه‌مه‌ل».

(۱۱۳) ئه‌خوون: جه‌معی «اخ»، به‌مه‌عنا برا.

واته: براینه! بو‌ئیسپاتی قسه‌که‌مان ئایه‌تی: ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيُعْبَدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ و
حه‌دیسی «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ» بیسن که‌یه‌که‌میان واته فه‌رمانی ئه‌وه‌یان درابو‌یه که به
دل‌یکی پاک و خاو‌نه‌وه‌خوا بیهرستن و دوو‌هه‌میان واته پاداشی کرده‌وه به‌گویره‌ی نیازی دل‌ی
خاوه‌نه‌که‌یه‌تی.

ئىخلاس ئەگەر بىئى «فېھا»، گەر نەبىئى، دەبىئى
 كەسبى بگەى بە تەزكىيەى ئەخلاق و نەفسى دوون (۱۱۴)
 وابەستەى بە سوحبەتى كامىل ترى له خوئ
 زىكرى دەوام و تابىعى سوننەى سەنىيە بوون (۱۱۵)
 ھەر ئەم خىسالەى بە سەحابەى كىرامى پىئى...
 فائىز بە مەر تەبەى «رَضِيَ اللهُ» و «رَضُوا» ن (۱۱۶)
 ھەر بەم تەرىقە پىئى گەبىون، گەبىونە خودا
 ئەو زاتە عارىفانە كە داناو و تى گەبىون (۱۱۷)
 روو كەينە ئەم تەرىقە، بە ئازانە مەش برا
 تاكەى ئەسیرى مەغلە تەى ئەفسانە و فسوون! (۱۱۸)

(۱۱۴) «فېھا»: زۆر چاكە. دوون: سووك و پەست.

مەعنای ئەم بەیتە و بەیتى پاشەوہى پىكەوہ دى.

(۱۱۵) وابەستە: بەسراو. سوننە: سوننەت. سەنىيە: پىرۆز.

واتە: سەبىرى دلى خوئان بگەن، ئەگەر پاك و خاوتىن بوو زۆر چاكە. ئەگىنا پاكى بگەنەوہ و
 رەوشتى خوئان چاك بگەن، ئەوہش بە بىر كەردنەوہ لە خوا و بە شوئىن كەوتنى رەوشت و
 كەردەوہى پىغەمبەر و ھاوړپىيەتى پياوانى خواناس.

(۱۱۶) خىسال [خىصال]: جەمعى «خصلە» بە واتە رەوشت. فائىز: بەختەوہ.

واتە: بەم رەوشتانەى بە يارانى پىغەمبەر (د.خ) گەبىشتوونەتە ئەو پايەى بە كە خواى گەورە لە
 قورئاندا لە بارەىانەوہ بەفرموت: ﴿رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُمْ﴾، واتە: خوا رازىبە لىيان و
 ئەوانىش لە خوا رازىن.

(۱۱۷) عارىف: خواناس، وەلى.

واتە: ئەولىاي خوايش ھەر لەم رىگايەوہ پىنگەبىشتون.

(۱۱۸) ئازانە: ئازايانە. مەش: ئىمەيش. مەغلە تە: جىئى ھەلە كەردن. ئەفسانە: سەرگوزەشتە، زياتر
 بوو پىرۆبوجىش بە كاردى. فسوون: ساختە و جادووگەرى و شتى وا.

رینگه‌ی سه‌عاده‌تی شه‌بده‌ی تو له‌سه‌ر منه
بیده‌م نیشان و، دام و، له‌سه‌ر تو به‌رپوه‌چوون (۱۱۹)
ئهم نه‌خته نه‌زمه‌نوسخه‌یی ئیکسیری نه‌عزه‌مه
حیفزی بکه، دلی بده‌ری، بیکه شه‌زده‌هوون (۱۲۰)
بیکه‌یته به‌ر، ده‌که‌یته به‌ر ئیسته‌بره‌قی به‌هه‌شت
مه‌حزووز ئه‌بی به‌حیفزی له‌هه‌ولی عه‌زابی هوون (۱۲۱)

واته: براده‌رینه! تا‌که‌ی دیلی هه‌له و قسه‌ی پرپوچ بین؟ با ئیمه‌یش ئازایانه روو بکه‌ینه
ئهم رینگا راسته.
مه‌ش برا (ن): وه‌رنه‌وه.
(۱۱۹) واته: پیوسته له‌سه‌ر من رینگای راست پیشان بده‌م و، وا پیشانم دا و پیوسته له‌سه‌ر
تۆیش به‌گویره‌ی بجوولیتته‌وه.
(۱۲۰) ئیکسیری شه‌عزه‌م: به‌قسه‌ی پیشینان گوايه مادده‌یه که تیکه‌لی مس بکری ده‌یکا به‌زیریا
تیکه‌لی جیوه بکری ده‌یکا به‌زیو. شتی وا تا ئیستا به‌زانستدا نه‌دۆزراوه‌ته‌وه. ده‌هوون: ده‌هان،
ده‌م، وشه‌یه که له‌دیالکتی کوردی «لور» دا.
واته: ئهم چه‌ند شیعره‌ی من وه‌ك نوسخه‌یه کی ئیکسیر وانه، دلیان بده‌ری و له‌به‌ریان که و
بیانکه به‌ویردی سه‌ر زمانت.
(۱۲۱) ئیسته‌بره‌ق: جووره‌کووتالیکه تان و پۆی له‌تالی ئاوریشم و زیره. له‌قورئانیشدا هه‌یه که وا
ئه‌هلی به‌هه‌شت ئیسته‌بره‌ق له‌به‌ر ده‌که‌ن. مه‌حزووز [«محظوظ»]: به‌خته‌وه‌ر. هه‌ول: ترس.
هوون: سووکی و سه‌رشۆری.
واته: ئه‌گه‌ر ئهم شیعرا نه‌له‌به‌ر بکه‌ی، دیاره‌ بۆیه له‌به‌ریان ده‌که‌ی که به‌گویره‌یان
بجوولیتته‌وه. که به‌گویره‌یشیان جوولایتته‌وه، به‌هه‌شت جیت ده‌بی و پۆشاک ئیسته‌بره‌ق
له‌به‌رده‌که‌ی و به‌خته‌وه‌ر ده‌بی به‌وه که له‌ئاگری دۆزه‌خ ده‌پارتزری.
وشه‌ئاراییه‌کی جوان له‌کۆکردنه‌وه‌ی «بیکه‌یته‌به‌ر» و «ده‌که‌یته‌به‌ر» دا هه‌یه که هه‌ریه‌کی
مه‌عنايه‌کی جیا له‌هی ئه‌ویانیانی هه‌یه.

یا رەببى ئەو كەسانە كە ئەمپرۆ لە عىشقى «مىم»
لەم بەحرى «نئون» ەدا وە كوومن غەرقە دەبن و بوون (۱۲۲)

غەرقى موحىتى رەحمەتى عوزماتيان بكەى
ئىمەش لە گەل ئەوانە، سبەى «يَوْمَ يُحْشَرُونَ!» (۱۲۳)

«مەحوى!» خىتامى بىنە بە يانانە كەت بە مىسك
حەمدى «بِلا خِتام» و سەلاتى لە حەد فززون (۱۲۴)

(۱۲۲) لە دیوانە شیعەرە كۆنە كاندا ھەر كۆمەلە قەسیدە بەك كە دوا پتە كانیان یەك بوونایە، كۆدە كرانە وە سەرە تا یە كیان بۆ دادەنرا و دەیاننوسى «بەحرى ئەلف» یا «بەحرى بى».. تاد. ھەر و ھا بە ھەر كام لە ئاوازە جیاوازە كانى شیعەرى ھەرە بىش دەلین بەحرى فلان وەك «بەحرى رەجەز» و «بەحرى رەمەل» و... تاد. مىم: مەبەست «محمّد» ە واتە پىغەمبەر (د.خ). بەحرى نئون: ئەو قەسیدە یەى كە ئاخىرى ھەر بەیتىكى پىتى «نئون» بى وەك ئەم قەسیدە یە. ئىشارە تىشە بەو بەحرەى كە ماسى ھەزەرەتى یۆنسى تیا قووت دا، چونكە «نون» بە ھەزەبى بە ماسىش دەلین. غەرقە: نوقم.

مەعنای ئەم بەیتە و بەیتى پاشەو ھى پىكەو ە دى.

لە دەستونوسىكى مەحوى خۆیدا لە بەرابەرى «نۆنە دا»، «نۆرە دا» یش نوسراو ە.

(۱۲۳) موحىت «محیط»: دەریای گەورە. عوزما «عظمى»: گەورە.

واتە: خویا ئەو كەسانەى ئەمپرۆ وەك من لە عىشقى پىغەمبەردا لەم بەحرى «نئون» ەدا نوقم بوون یا دەبن، غەرقى دەریای رەحمەتى خۆتیا ن بكەى و سبەى لە رۆژى ھەشردا ئىمەش بەكەوینە تەكیان.

مەبەست لە «غەرق بوون لە بەحرى نئون» دا خەرىك بوونە بە نوسىن و بلاو كەردنەو ھى ئوسوولى دینەو ە وەك «مەحوى» لەم قەسیدە یە دا كەردو ەتە. (۱۲۴) فززون: زیاد.

واتە: مەحوى! ئەم قسانەت بە قسە یەكى وەك مىسك بۆنخۆش دواى پى بىنە. ئەو قسە وەك مىسك بۆنخۆشەش برىتى بى لە سوپاسى نەبراو ە دواى نەھاتو ھى خوا و سەلاوات دانى لە رادە بەدەر لە دیدارى پىغەمبەرى خوا دروودى خواى لى بى. بەراوردىكى جوان لە نىوان «خِتام» و «بِلا خِتام» دا ھە یە.

شوگری خودا که لوتفی خودا بوو به ره همنمون
 ئەم گەوهەرانیە مونتەزەمی نەزمی رشتە بوون (۱۲۵)

هەر گەوهەریکی مەهری کورورویکی حووری عین
 هەر گەوهەریکی سەد سەمەنی جەننەت و عویوون (۱۲۶)

نەزمیکی جانفزاو و سەفابەخشی دین و دل
 نەزمیکی تەرزى ئاوی حەیاتە رەوان و روون (۱۲۷)

لەم ئاوە هەر بخۆنەووە تا خوشک لەب نەبن
 رۆژی بوووە زوبانە کەشی «العطش» دەروون (۱۲۸)

(۱۲۵) ره همنمون: رینگا پيشان دەر. مونتەزەم: هۆنراوە. نەزم: هۆننەووە. رشتە: بەنى هۆننەووەی ملوانکە و شتی وا.

«مەحوی» لەم بەیتەووە دئ بە شان و بالی ئەم قەسیدە یەدا و تەعریفی دەکا و سوپاسی خوا دەکا کە وا یارمەتی دا بۆ تەواوکردنی.

(۱۲۶) مەهر: مارەیی. کوروروی: پینج سەد هەزار. حووری عین: حۆرییە سپیەکانی بەهەشت. سەمەن «ئەم»]: نرخ. عویوون «عیون»]: جەمعی «عین»ە بەمەعناکانی.

واتە: هەر بەکێ لە مەسەلەکانی ئەم باسە وەك گەوهەریك وایە و، هەر گەوهەریکیان مارەیی نیو ملیون حۆری جوانە لە حۆرییەکانی بەهەشت و نرخى سەد بەهەشت و کانیایى بەهەشتە. مەبەستى لەو یە بنیادەم بە شوێن کەوتنى رێ و شوێنى ئەم قەسیدە یە کە بریتى لە خواپەرستى، دەچیتە بەهەشت و لە کانیایى بەهەشت دەخواتەووە و دەبێ بە هاوڕێی حۆریە جوانەکان.

(۱۲۷) جانفزا: مایەى بەهێزکردنى گیان. تەرز: وەك.

(۱۲۸) خوشک لەب: لێو وشک. زوبانە کەش: زوبان دەرکێش.

واتە: ئەم شیعراوە وەك ئاوی حەیات وان، لێی بخۆنەووە تا لەو رۆژەدا کە دەروون لە تینوویە تیدا زوبان دەر دەکێشێ و هاوار دەکا، لێوتان وشک نەبیتەووە.

لەم عەینی نەزمە هەڵدەقوێ سەلسەبیلی دین
 وهك ئاگری حەسەد لە دەروونی حەسوودی دوون^(۱۲۹)

مەنزوومەییکی موختەسەر و پەر لە فائیدە
 زوبدەیی گەلی شورووح و خولاسەیی گەلی موتوون^(۱۳۰)

«نوریه» یە بە مەعنی و، «نونیه» یە بە لەفز
 خەتمی بە دل بە نوورە، ئەگەرچی بە دەم بە نوون^(۱۳۱)

بیکە بە دل بە ویردی هەموو دەم، کە هەر بەمە
 قوووی دل ئەو دەمە کە زوبانت دەبی زەبوون^(۱۳۲)

(۱۲۹) سەلسەبیل «سلسیل»: ئاوی رهوان و خوش قووت چوو. ناوی جوگایه کیشه له بههشتدا.

واته: جوگای ئاوی سازگاری بههشت له شیعراوه هەڵدەقوێ، وهك چۆن ئاگری کینه له دلی کینه کارانی نامەردەوه زوبانه دەکێشی.

(۱۳۰) زوبدە: پوخته. شورووح «شروح»: جەمعی «شرح» ه. موتوون «متون»: جەمعی «متن» ه. شیوهی زۆربەیی کتیبی جاران کە له حوجره کاندای خوێنران، وابوو کتیبیکی پوخته و کورت له باسیکدا دەنووسرا، بهوه دەوترا «مەتن». ئەنجا به کتیبیکی تر وشە بە وشەیی مەتەنە کەش لێک دەدرایه وه و بهوهش دەوترا «شەرح». وادهبوو سەرەرای ئەوه لەسەر مەتەنە کەش و شەرحە کەش دەنووسرا و بهوهش دەوترا «حاشیه».

(۱۳۱) «نوریه»: ئەوهی بدرتە پال «نور» واته روونای. «نونیه»: ئەوهی بدرتە پال «نون» واته قەسیدەیهك که دوا پیتی بهیته کانی «نون» بی.

واته: ناوه پۆکی ئەم قەسیدەیه «نوریه» یه، چونکه دل روون ده کاته وه و شیوه کەشی «نونیه» یه چونکه دوا وشەیی هەر بهیتهکی «نون» ه، دوا ییبه کەیی له دلدا روونای و له دەمدا پیتی نوونه.

(۱۳۲) ویرد: ئەو دوغایهیی بنیادەم هەمیشە بیخوێتی. دەم: کات.

واته: با هەمیشە مەعناي ئەم شیعراوت له دلدا بی و ئەگەر شتی هەبی هەمیشە بی به ویردی سەر زمانی دل، با ئەو شتە ئەم شیعراوت بی، چونکه له کاته دا که زمان لال دەبی و

وهك سوندوسی له‌به‌رکه، وه‌کوو رۆحی بگره‌دل
پیرایشی زوهووره، هه‌م ئارایشی بوتوون (۱۳۳)

هه‌رکه‌س به‌جان و دل له‌به‌ری بی، له‌به‌ریه‌تی
روحیکی واکه‌غه‌یی نه‌کاره‌یی سه‌د مه‌نوون (۱۳۴)

﴿﴾

بنیاده‌م ده‌که‌وتنه‌ حالی سه‌ره‌مه‌رگ و زمانی ناچه‌رخێ هه‌چ بلی و ناویکی خوا بیئی، ئا له‌و
کاته‌دا ئه‌م شیعرا نه‌ن ده‌بن به‌مایه‌ی هه‌زی دل و به‌فریای ده‌گه‌ن و ناهه‌یلن به‌بی باوه‌ر ئه‌م دنیایه
به‌جی بیئی.

له‌کۆکردنه‌وه‌ی «دل» و «ده‌م» و «ده‌م» و «زوبان» و «وێرد» و «ده‌م» دا ته‌ناسوب و، له
نیوان «زوبان» و «زه‌بوون» یشدا جوژه‌ جیناسیکی کوردی هه‌یه. له‌به‌کاره‌ینانی «ده‌م» ی
یه‌که‌میشدا به‌مه‌عنا «کات» له‌کاتی‌کا که‌ له‌گه‌ل وشه‌ی «وێرد» به‌کاره‌ینراوه‌ و مه‌عنا‌ی
مونا‌سب‌تری شو‌ئنه‌که‌ ده‌بوو «ده‌م» ی ئه‌ندامی له‌ش بی - ته‌وره‌یه‌ هه‌یه.

(۱۳۳) سوندوس: پارچه‌ی ئاوریشمی به‌تالی زێر ته‌نراو. پیرایش: ئارایش. رازانه‌وه. زوهوور
[«ظهور»]: جه‌معی «ظهر» ه‌ واته‌ پشت، یاخود هه‌ر به‌مه‌عنا ده‌رکه‌وتنه. بوتوون [«بطون»]:
جه‌معی «بطن» ه‌ به‌مه‌عنا سه‌ک، یاخود هه‌ر به‌مه‌عنا ناوه‌وه‌یه.

واته: وه‌ك سوندوس بیکه‌ره‌به‌رت و وه‌ك رۆح بیگره‌ره‌ دل، چونکه‌ مایه‌ی رازانه‌وه‌ی
ده‌ره‌وه‌ و ناوه‌وه‌یه، وه‌ك چۆن قوماشی سوندوس که‌ بنیاده‌م بیکاته‌به‌ری، پشتیشی و سکیشی
ده‌رازینتیه‌وه.

له‌به‌کاره‌ینانی «له‌به‌رکه» دا به‌مه‌عنا «یادداشت کردن له‌ دلدا»، که‌ ده‌بوو به‌هۆی یه‌ک‌خستنه‌وه
له‌گه‌ل «سوندوس» به‌مه‌عنا «پۆشین» بی، هونه‌ری «تۆریه» هه‌یه. له‌کۆکردنه‌وه‌ی «زوهوور» و
«بوتوون» یشدا تیباقیش و ته‌ناسوبیش هه‌یه. له‌به‌را به‌رکێ پێ کردنی «له‌به‌رکه» و «بگره‌ دل» و
«زوهوور» و «بوتوون» یشدا له‌ف و نه‌شری موره‌ته‌ب هه‌یه.

(۱۳۴) ره‌بی مه‌نوون: وه‌چه‌رخانی گه‌ردوون که‌ بیی به‌هۆی فه‌وتانی شتی.

واته: ئه‌وه‌ی به‌گیان و دل ئه‌م شیعرا نه‌ی له‌به‌ر بی، رۆحیکی به‌رزی واده‌کری به‌هه‌ریا سه‌د
گۆرانی چه‌رخێ زه‌مانه‌ له‌ناوی نه‌بات.

له‌ نیوان «له‌به‌ری بی» و «له‌به‌ریه‌تی» دا جوژه‌ جیناسیکی کوردی هه‌یه.

به و رۆحه وه م، خودا، ببه یه بهر حوزووری خۆت
هه م خۆم و هه م ئه وانه که خۆن و که نیک خون! (۱۳۵)
باقی له فه زلی خۆته وه سه ر رۆحی ئه حمه دی
نازل بکه ی سه لات و سه لامی له حه د فزوون! (۱۳۶)

(۱۳۵) خۆ «ی دووهه م»: خۆیی. نیک خو: ره وشت باش.

(۱۳۶) باقی: ئیتر. ئه حمه دی: پتغه مبه ر (د.خ). فزوون: زیاد و تیپه رکردوو.

ستايشی خودا

«سُبْحانَ» ئەو خودایه که عه‌قلی په‌یه‌مبه‌ران
ده‌رکی نیانه غه‌یری به‌به‌رده‌رکیا گه‌ران^(۱)

«سُبْحانَ» ئەو خودایه که داناتری زه‌مان
دیوانه‌یه و، له‌مه‌عریفه‌تی کونه‌یا نه‌زان^(۲)

«سُبْحانَ» ئەو خودایه که که‌رپر‌وبیانی عه‌رش
وه‌ک ناسی قور‌به‌سه‌ر به‌نه‌ناسینی موپته‌لان^(۳)

(۱) «سبحان»: پاکى و بئى گەردى. په‌یه‌مبه‌ر: پيغه‌مبه‌ر. ده‌رک «ئى يه‌که‌م»: تئگه‌يشتن. ده‌رک
«ئى دووه‌م»: ده‌رگا.

واته: پاکى و بئى عه‌یبى بۆ ئەو خودایه‌یه که ته‌نانه‌ت عه‌قلی پيغه‌مبه‌رانیش لئى تئى ناگه‌ا و
پيغه‌مبه‌ران چارنک شک نابهن له‌وه به‌ولاره که به‌به‌رده‌رگایا بسورپنه‌وه و هه‌ول بدهن
رنگایه‌ک بدۆزنه‌وه بۆ لئى حالى بوونى.

ده‌شکری مه‌عناى «ده‌رک» ئى يه‌که‌ميش هه‌ر «ده‌رگا» بئى و مه‌عناى به‌ته‌که‌ وای لئى بيته‌وه‌که: عه‌قلی
پيغه‌مبه‌رانیش ده‌رگایه‌ک شک نابا لئیه‌وه به‌چيته‌ ژوووه‌وه، واته‌ به‌ته‌واوى لئى حالى ببئى و تئى بگا
و ئەوانیش هه‌ر ئەوه‌یان بئى ده‌کرئى به‌ده‌وریا بسورپنه‌وه و هه‌ول بدهن شتيكى لئى تئى بگه‌ن.
به‌هه‌ردوو مه‌عناکه‌ له‌ نيوان مه‌عناى «په‌یه‌مبه‌ران» و «به‌به‌رده‌رکیا گه‌ران» دا ته‌ناسوب
هه‌یه. له‌ نيوان هه‌ردوو وشه‌ى «ده‌رک» يشدا جيناسى ته‌واو هه‌یه. رسته‌ى «به‌به‌رده‌رکیا
گه‌ران» يش کينايه‌یه له‌ ته‌قه‌لادان بۆ حالى بوون و تئگه‌يشتن.

(۲) داناتر: به‌وئىل و ماریفه‌ت‌ترین که‌س. دیوانه: شیت. کونه‌ه‌ بنجینه و راستى و گه‌وه‌ه‌رى
هه‌ر شتى.

واته: پاکى و بئى گەردى بۆ ئەو خوايه‌یه که به‌وئىل و ماریفه‌ت‌ترین که‌س له‌ تئگه‌يشتنى
حه‌قیقه‌تى ئەودا وه‌ک شیت وایه و هه‌چ نازانى.

(۳) که‌رپر‌وبی: تاقمه‌ فریشته‌یه‌کن له‌ خواوه‌ ژۆر نزیکن، هه‌میشه‌ به‌ ده‌ورى عه‌رشى خوادا
خه‌ریكى عیباده‌تن. ناس: خه‌لك. موپته‌لا: گه‌رۆده.

واته: پاکى و بئى عه‌یبى بۆ ئەو خودایه‌یه که ته‌نانه‌ت فریشته‌کانى ده‌ورى عه‌رشیش که

زهرپرئیکی چون ئیحاته چیه نیسه تی له گه ل
 روژئیکی بی نیهایه ت و بی چوون و بی چونان^(۴)
 تا بو قسیکی ده رخوری ته نزیهی ده م ده به م
 هر به و ده م نه و ده مه ده به م لیوی خو گه زان^(۵)
 زاتم نیه توخن به سیفاتی کهوم به عه قل
 روحم چوو ته سه ووری زات نه بکه م به جان^(۶)

ده بو به هوی نزیکیه وه لی زور باشی بناسن، وه كه خه لکی قوربه سه ر تووشی ده ردی
 نه ناسینی بوون.

له نیوان «ناس» و «نه ناسین» دا وشه ناراییه کی جوان هه یه.

(۴) زهرپرئیکی: زهرپه ییکی. ئیحاته: ده وره دان. مه به ست له تیگه یشتنی بابه ته له هه موو
 سه رنکه وه. چوون: وه كه. چونان: وه ها.

واته: عه قلی ئاده میزاد وه كه تو سقا لیک وایه و زاتی خوایش وه كه روژئیکی بی پایان که کهس
 به ده وره بریا ناگا و چه ندو چوونی نازانی. جا به راورد له نیوان نه م دوانه دا چوون ده کری و
 عه قلی ئاده میزاد چوون ده توانی له کونه ی زاتی خوا بگات!؟.

(۵) قسیکی: قسه ییکی. ده رخور: شایان. ته نزیه: به بی عه یب زانین. ده م «ی دوایی»: کات.
 گه ز: گازگر.

واته: که ده م به ده م قسه یه کی وا بکه م شایانی بی عه یبی نه و بی، گورج هر له و کاته دا به و
 ده م و ددانه ی خو م ده ست ده که م به گه ستنی لیوی خو م و به شیمان ده به مه وه، چونکه تیده گه م
 قسه ی وام بو نادو زرتیه وه.

له نیوان هر سه وشه ی «ده م» دا جیناسی تام و، له نیوان «ده به م» و «ده به م» دا جیناسی
 «مُحَرَف» و، له نیوان «ده م» و «لیو» دا ته ناسوب هه یه.

(۶) زات: جورته ت و ویران.

واته: ناوترم به بیر و خه یالی عه قلم توخنی لیکدانه وه ی سیفه ته کانی خوا بکهوم و، نه گه ر
 به گیان له باسی زاتی ورد بیه مه وه له ترسانا گیانم ده رده چی.

مه حوی له م به یته دا ورده کاریه کی جوانی به کاره یناوه، نه وه ته ده لی زاتی ئینسان که

دل بوو به دوودی مه‌حز و، جگهر بوو به عه‌ینی ئاو
ئا‌هم نیه ده‌وانه، سروشکم نیه ره‌وان؟ (۷)
تا‌هه‌بووه، تا‌ده‌بی موت‌نه‌فیس له‌سینه‌یه‌ک
بی‌ئیزی ئه‌و نه‌سیمی نه‌فیس که‌ی ده‌بی وه‌زان (۸)
مسقاله‌ زه‌رپه‌ چونه‌ له‌ به‌رده‌ستی قودره‌تی
هه‌ر وا‌ بزانه‌ وایه‌ کوره‌ی مولکی «کُن فکان» (۹)

سه‌رچاوه‌ی سیفاته و «قائم بالذات» مه‌یدانی نیه‌ توخنی باسی سیفاتی خوا‌بکه‌وئ و، نه‌گه‌ر
به‌گیان له‌ زاتی ئه‌و ورد بیمه‌وه‌ گیانم ده‌رده‌چی. چونکه‌ ئه‌و -واته‌ خوا- رۆ‌حی موت‌له‌ق و جانی
جانانه‌. دیاره‌ ئه‌م ورده‌ کاریه‌ له‌سه‌ر بناغی ئه‌وه‌ دامه‌زراوه‌ که «زات» و «ذات» له‌ کوردیدا
وه‌ک یه‌ک ده‌خوێننه‌وه‌ و «زات» یش به‌م پیه‌ هه‌ر به‌مه‌عنا «ذات» به‌کار بی. له‌ رووی
وشه‌نارایشه‌وه‌ کۆ‌کردنه‌وه‌ی «زات» و «سیفات» و «ذات» و. کۆ‌کردنه‌وه‌ی «رۆ‌ح» و «جان»
ناسکیه‌کی دیاری تیا‌یه‌.

(۷) دوود: دووکه‌ل. مه‌حز [محض]: روت. عه‌ین: کانی. یاخود وشه‌ی ته‌ئکیده‌ به‌مه‌عنا
«خۆی». ده‌وان: هه‌لاتوو. سروشک: فرمیسک. ره‌وان: جاری.

واته‌: ئه‌وه‌نده‌ هه‌ناسه‌م هه‌لکیشا دل‌م بوو به‌ دووکه‌لی روت و له‌ داخانی جگه‌رم بوو به
ئاو و توایه‌وه‌. نیشانه‌ی راستی ئه‌م قسه‌یه‌شم ئه‌وه‌ته‌ هه‌ر هه‌ناسه‌ هه‌لده‌کیشم و فرمیسک به
خو‌ر له‌ چاوانم ده‌پروا... هه‌ناسه‌ که‌ دل‌مه‌ بوو به‌ دووکه‌ل و سه‌رکه‌وتوو، فرمیسکی خوێنی
چاویشم جگه‌رمه‌ تواوته‌وه‌ و له‌ کانی‌وی چاومه‌وه‌ سه‌ری کردوو و دا‌په‌ریوه‌.
(۸) موت‌نه‌فیس: هه‌ناسه‌ده‌ر. ده‌شگونجی «موت‌نه‌فیس» بی‌واته‌: هه‌ناسه‌دان یا جی‌گای
هه‌ناسه‌دان. نه‌سیم: شنه‌ی با. وه‌زان: باکه‌ بو‌ه‌زی.

واته‌: له‌و کاتوه‌ هه‌ناسه‌ده‌ر په‌یدا‌بووه‌ و تا له‌ دنیا‌یشدا بمینی، شنه‌ی هه‌ناسه‌یه‌ک چیه‌،
بی‌ئیزن و رێ‌گادانی خوا له‌ سینه‌ی که‌سه‌وه‌ ناوه‌زی و که‌س بی‌ زه‌مه‌ندی ئه‌و ناتوانی
هه‌ناسه‌یه‌ک بدا.

(۹) مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه‌ له‌ به‌رده‌ستی توانای ئه‌و خوا‌یه‌دا که‌ ئه‌م جیهانه‌ی ته‌نها به‌ فه‌رموونی
«به‌» یه‌ک دروست کردوو، دروست‌کردنی شتیکی ئه‌وه‌نده‌ی مسقاله‌ زه‌رپه‌یه‌ک و هه‌موو
جیهان چوون یه‌که‌.

عیلمی به حه بیه یی که به سهد قه پنی که ده بیی
 وهک عیلمی به قوبیه یی شه مسی زیافشان (۱۰)
 نهو زه پرره یه که نهو وه لی زه پرراتی عالمه
 بو عیلمی چونه، زه پرره یی ئاخریه تی چونان (۱۱)
 ههرچی بیینریت و بلین و بییسترئ
 «ما هو» خودا، خودا به خودا «برتر است از آن» (۱۲)
 ته قریری چی بدهم، که زوبانن به کول زه بوون!
 ته حریری چی بکه م، خهت و مهت یه ک قه له م خه تان (۱۳)

- (۱۰) حه بیه: دانه. قه پن: سهد سال. قوبیه: گومه زی. زیا [«ضیا»] فشان: تیشک دهر وه.
 واته: ده نکى دانه و ئله یه که سهد سال له مه و یاش په یدا بیی و تویی روژی تیشک هاوئز له
 به رده می زانستی خودا چون یه کن و وهک یه ک پیمان ده زانی...
 (۱۱) چونان: ههروه ها.
 واته: وهک یه ک ناگاداره له یه که مین و دوا تو سقا لئکی ئه م جیهانه.
 (۱۲) «ما هو»: نهو نیه. برتر است از آن: رسته یه کی فارسیه واته له وه گه وره تر و له پیش تره.
 واته: نهو ی به چاو بیینرئ و به ده م بوترئ و به گوئ بییسترئ خودا نیه. به خودا قه سه م
 خودا له هه موو ئه وانه به رز تره.
 له نیوان هه ر سئ وشه ی «خودا» دا جیناسی تام هه یه.
 له ده ستنوسئکی مه حوی خویدا «ما هو» به «نبدو» ی فارسیش نووسراوه. به م پییه نیوه
 به یته که تیکرا ده بیی به فارسی و وای لی دئته وه:
 «نبدو خدا، خدا به خدا برتر است از آن»
 (۱۳) واته: چی بلیم له باسی زاتی خودا دا ماده م ههرچی زوبان هه یه هه موو له م مه یدانه دا
 زه بوون و کولن... چی له باره ی زاتی خواوه بنووسم ماده م ههرچی نووسین له م باره وه
 نووسراوه هه مووی شتیکی بی بایه خ و بی قایله ت و هه له یه.
 وشه ی «کول» ههرچه ند به مه عنا «گشت» ه، نهو هیشی لی وستراره که بو له تافه ت مه عنا ی
 «کول بوون» یش بگه یه نی.

شهممیکسی بادی سوبحدهمی لوتفیه به‌هار
زه‌پرپیکسی گهرد و بادی شهوی قه‌هریه خه‌زان^(۱۴)

دووری لهو، ئاگریکه به‌جه‌ننه‌ت ده‌کا‌جه‌حیم
ره‌وحی له‌قوربیا‌یه به‌دۆزه‌خ ده‌کا‌جینان^(۱۵)

دووری ئه‌گه‌ر به‌لایه، نزیکیشه ئیبتیلا
دوورن له‌حه‌سه‌رتان و نزیکن له‌حیره‌تان^(۱۶)

ته‌ئکید کردنه‌وه‌ی «خه‌ت» یش به‌وشه‌ی «مه‌ت» که شیوه‌ی ته‌ئکید‌ی کوردییه وه‌کوو «نان و مان» و «چیشته و میشته» و شتی وا، بۆ‌گه‌یانندن‌ی مه‌عنا‌ی سووکی و ناچیزی ته‌ئکید کراوه‌که‌یه. له‌کۆ‌کردنه‌وه‌ی «خه‌ت» و «قه‌له‌م» یشدا، له‌گه‌ل ئه‌وه‌یشدا که «قه‌له‌م» لیره‌دا به‌مه‌عنا‌ی قه‌له‌می بێ‌نووسین نیه، جۆره‌ته‌ناسویک هه‌یه. هه‌روه‌ها له‌نیوان «خه‌ت» و «خه‌تا» یشدا جیناسی ناقیس هه‌یه.

(۱۴) شه‌ممیکسی: شه‌مه‌یه‌کی، تۆسقالیکسی. باد: با. سوبحدهم: کاتی به‌یانی. زه‌پرپیکسی: زه‌پرپه‌یکسی. قه‌هر: قین. خه‌زان: پاییز.

واته: به‌هار به‌وه‌موو هه‌وای خۆش و سازگار و گۆل و گۆلزار و رۆژی درێژه‌یه‌وه‌که هه‌یه، تۆسقالیکه له‌بای به‌ره‌به‌یانی لوتفی خوا. پاییزیش به‌وه‌موو تۆز و با و گه‌ل‌پرتزان و شه‌وگاری درێژه‌یه‌وه‌که هه‌یه، نموونه‌یه‌که له‌شه‌وی قاره‌ه‌لگرتن و تووره‌بوونی ئه‌و.

(۱۵) جه‌حیم: دۆزه‌خ، جه‌ه‌نم. ره‌وح: خۆشی و کرانه‌وه‌ی دل. جینان: به‌هه‌شت. واته: دووری له‌خوا ئاگریکسی ئه‌وه‌نده‌به‌تین و تاوه، به‌هه‌شت به‌وه‌موو خۆشیه‌وه‌که هه‌یه. له‌ئاده‌میزادی ده‌کا‌به‌دۆزه‌خ. لێ نزیك بوونیشی ئه‌وه‌نده‌خۆشه‌به‌هه‌شت له‌چاویا ئه‌وه‌نده‌ناخۆشه‌ده‌لیی دۆزه‌خه.

(۱۶) ئیبتیلا: تاقی‌کردنه‌وه‌به‌به‌لا‌به‌سه‌رادان. حه‌سه‌رت: داخ. حیره‌ت: سه‌رسامی. واته: به‌لام عاشقی ئه‌و نه‌که‌دوور بێ‌ئیه‌وه‌بێ‌ده‌رد و مه‌ینه‌ت ده‌بێ‌و، نه‌که‌نزیك بێ‌ئیه‌وه... چونکه‌دووریه‌که‌ی ده‌بێ‌به‌مایه‌ی به‌لا‌بۆ‌گیانی و نزیکیه‌که‌شی ده‌بێ‌به‌هۆی نازاری تاقی‌کردنه‌وه، ناخۆسه‌ری لێ تیک ده‌چی و رینگای راست ون ده‌کا‌یا نه‌؟

هه ركهس به باره گاهى جه لال ئاشناتره
زياتر قسهى له وه حشهت و ده هشهت ده دا نیشان (۱۷)

گوئى كه پر ده بئى له غولغولى «سُبْحَانَ مَا عَرَفُوا
نَاكَ» هى عه نادىلى چه مه نستانى ئاسمان (۱۸)

«ئه حمده» كه ئه كمه لى به شه ره، له مه قامه دا
روتهى كه مالى عيجزى له «لَا أُحْصِي» به عه يان (۱۹)

پهس من كه كه مترىنى دوا ئوممه تى ئه وم
چيم و، چ قور بكه م به سه را، چى بكه م به يان (۲۰)

(۱۷) جه لال: گه وره بى خوا. وه حشهت: نامۆبى. ده هشهت: سه رسامى.

واته: ئه وهى ئاشناتر بئى به باره گای خودا، زياتر له دنيا دوور ده كه و پته وه و قسهى وا ده كا كه
نیشانهى نامۆبى و بئى ئاگابى بئى له دنيا و خه لك سه رسام بين لئى. بۆ به ش زياتر سو فیه جه زبه
لئى هاتووه كان قسهى وا ده كه ن له گه ل قسه و بىرو با وه پرى خه لكدا نه گونجى. مه حوى به م به يته
ئيشارهت بۆ ئه و پياوانهى خوا ده كا كه ده وترئى «فناء في الله» بوون واته له خوادا فه وتاون
ئه وه نده يان بىر لئى كردو وه ته وه.

(۱۸) غولغول: دهنگى قه ره با لئخ. دهنگى كۆمه لئى په له وه ره، قوله قولئى ئاوى هاتووه كۆل.
عه نادىل: جه معى «عندليب» ه واته بولبول. چه مه نستان: شوئى وه كه چيمه ن و گولزار وابئى.
واته: بولبوله كانى چه مه نستانى ئاسمان كه برى تين له مه لائىكه كان، هه موو به يه كه دهنگ
هاوار ده كه ن ده لئى «سُبْحَانَكَ، مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ» واته: خوايه پاكى و بئى عه بى بۆ تۆ به،
ئيمه وه ها كه شايان بئى تۆ مان نه ناسيوه. له دهنگه دهنگى ئه م مه لائىكه تانه گوئى گوئى دار كه پر
ده بئى.

(۱۹) عه يان: ئاشكرا و ديارى.

مه عناى ئه م به يته و به يتى پاشه وهى بئى كه وه دئى.

(۲۰) پهس: كه واته.

واته: بئغه مبه ر (د.خ) له هه موو ئاده ميزادىك بئى گه يشتووتره له مه يدانى خواناسين و
تئى گه يشتنى كو نهى ئه و دا، خزى به ده مى خۆى ده رى پر يوه كه وا له م مه يدانه دا به ته واوى

«مه حوی!» ئە دەب خه مۆشی و مه حوییه ته، له گه ل
نه سه روتنیکی، یه عنی به دەم دهرده وه گلان (۲۱)
گریه ی به کول، به دل له خه رافاتی خو خه جل
نالهی دلی شه وان و هه ناسه ی سه هرگه هان (۲۲)
هه ره وه هه ناسه یه که بدا فینکی به دل
به و تاقه ناله یه که بگا گه رمیی به گیان (۲۳)

﴿﴾

بئ ده سه لاته. ئە وه ته فه رموویه تی «لا اُخْصِي ثَنَاءً عَلَیْكَ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَی نَفْسِكَ» واته: خوایه
من ناتوانم وا که شایان بئ باسی تۆ بکه م و ته عریفه ت بکه م. تۆ وایت که خۆت ته عریفی
خۆت کردوه، که واته من که بئ بایه خ ترینی دوا وه چه ی ئوممه تی ئە و پیغه مبه ره م، چیم تا
بتوانم باسی خوا بکه م! من قورئ کورئ به سه ردا بکه م که وا له م مه یدانه دا هیچم بئ ناکرئ و،
باسی چی بکه م!؟

(۲۱) خه مۆشی: بئ ده نگی. مه حوییه ت: مه حوبوونه وه.

مه حوی له م به یته وه تا دوا بئ روی ده می ده کاته خۆی و قسه له گه ل خۆی ده کا.

مه عنای ئە م به یته و دوو به یته ی پاشه وه ی ینکه وه دئ.

(۲۲) خه جل: شه ره مزاری و رووزه ردی. سه هرگه ه: به ره به یان.

(۲۳) واته: مه حوی! ئە دەب بۆ تۆ له م مه یدانه دا ئە وه یه بئ ده نگ بی و له م جۆره باسانه نه دورتی
و ات لئ بئ وه ک نه بی، به لام نه ک به مه عنای ناگا نه بوون له خوا، به لکوو به و مه رجه که
نه سه رویت و به م دهرده وه بتلئیه وه و به کول بگریه ت و به دل خه جاله ت بی له کرده وه ی
هیچ و پووچی خۆت و شه وان ناله ی دلئ بیت و ده مه وه یانه کان هه ناسه ی به سۆز هه لکیشی...
ته نها به و هه ناسه به سۆزه فینکییه ک ده گا به دلئ و به و ناله ی شه وانه گیانت که میک به تیشکی
خواناسین تینیکی گه رمای بئ ده گا.

پارانه‌وه له خودا

خودایا! ئیراده‌ی مونا جاتمه

نیازی دوو سی عهرزی حاجاتمه^(۱)

به ده‌رباری هر فه‌زلته ئیلتیجام

به رحمت نیشانم ده ریگه‌ی نه‌جام^(۲)

به «والذاریات» ی هه‌ناسان و ئاه

که به‌ر با ده‌دهن کیوه‌کانی گونا^(۳)

مه حوی له‌م پارانه‌وه‌یه‌دا ده‌یه‌وئ هه‌ندئ له سووره‌ته‌کانی قورئان بکا به تکا کار لای خوا که‌والئی بیورئ و له‌گونا‌هه‌کانی خوش بی. له هه‌مان کاتیشدا مه‌عنای ناوی ئه‌و سووره‌تانه‌ی به‌کار هی‌ناوه بو ته‌واو کردنی مه‌عنای به‌یته‌کانی. وه‌ک پاشانیش ده‌رده‌که‌وئ پارانه‌وه‌که‌ی ته‌واو نه‌کردوه.

(۱) ئه‌م به‌یته‌یش. نیشانه‌یه‌کی تری ته‌واونه‌کردنی پارانه‌وه‌که، واته‌ناته‌واوی ئه‌م پارچه‌شیعره‌یه، ئه‌وه‌ته مه‌حوی خۆی ده‌لئ نیازم وایه دوو سی پئوستی خۆم له باره‌گای خوادا ده‌رپریم، که‌چی له‌یه‌ک پئوستی زیاتری ده‌رنه‌پریوه و ئه‌ویشی ته‌واو نه‌کردوه. خودایا (ن): ئیلاهی.

(۲) ده‌ربار: کۆشکی شاهانه. لیره‌دا مه‌به‌ست باره‌گای خوایه. ئیلتیجا: په‌نا. نه‌جام: نه‌جاتم. واته: ته‌نها په‌نا به‌ر کۆشکی شاهانه‌ی فه‌زل و گه‌وره‌یی تو ده‌به‌م که به‌رحمت ریگای رزگاریم پیشان بده‌ی.

(۳) «الذاریات»: ئه‌وانه‌ی شه‌ن ده‌که‌ن، شتی‌ک ده‌ده‌ن به‌ده‌م باوه، شتی‌ک پرژ و بلاو ده‌که‌نه‌وه. ناوی سووره‌تیکیشه له‌قورئان.

واته: سوئندت ده‌ده‌م به‌وانه‌ی هه‌ناسه‌ی ساردی په‌شیمانی هه‌لده‌کیشن و به‌و په‌شیمان بوونه‌وه‌یه تۆبه‌ده‌که‌ن له‌گونا‌هه‌و به‌و تۆبه‌کردنه‌کیوی گونا‌هه‌ی خۆیان ده‌که‌ن به‌تۆز و ده‌یده‌ن به‌ده‌م باوه، یا سوئندت ده‌ده‌م به‌سووره‌تی «الذاریات».

به «الطُّور» ی قه‌لبی ته‌جه‌للا قه‌رین

به «والنَّجْم» ی پر ورشه ورشی جه‌بین (۴)

به دوو «والسَّما»، یه‌عنی دوو مه‌رته‌به‌ت

یه‌کئی مه‌رته‌به‌ی عیشق و یه‌ک مه‌عریفه‌ت (۵)

به «والفَجْر» ی رووناکی بن‌چینی زولف

که فه‌جریکه سادیق، به‌بی‌کیزب و خولف (۶)

(۴) «الطُّور»: کیوی «تور» که روی تیشکی ته‌جه‌للائی خوی تی‌کرا و پی‌سوتا. ناوی سووره‌تیکیشه له‌قورئان. ته‌جه‌للا قه‌رین: هاوشانی به‌ره‌که‌ت. «النَّجْم»: ئه‌ستیره. ناوی سووره‌تیکیشه له‌قورئان. جه‌بین: ته‌وئل، ناوچاو.

واته: سوئندت ده‌دهم به‌کیوی تور که به‌ته‌جه‌للائی خوا سووتا، یا به‌دلی پیغه‌مبه‌ر درودی خوی لی‌بی‌که وه‌ک کیوی تور ته‌جه‌للائی نوری تو روی تی‌کردوو و همیشه به‌ره‌که‌تی توئی له‌گه‌له. یا به‌سووره‌تی «الطُّور». هه‌روه‌ها سوئندت ده‌دهم به‌ئه‌ستیره که نیشانه‌یه‌که له‌نیشانه‌کانی گه‌وره‌بی‌ت، یا به‌ناوچاوی وه‌ک ئه‌ستیره پرشنگذاری پیغه‌مبه‌ر (د.خ) که همیشه ورشه‌ی دئی، یا به‌سووره‌تی «النَّجْم».

(۵) «السَّما»: ئاسمان. ئیشاره‌تیشه بو دوو سووره‌تی قورئان که سه‌ره‌تای هه‌ردوکیان به «والسَّما» ده‌ست پی‌ده‌کا، یه‌که‌میان سووره‌تی «البروج» که سه‌ره‌تا‌که‌ی ﴿وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ﴾ یه‌و، دووه‌میان «الطَّارِقِ» که سه‌ره‌تا‌که‌ی ﴿وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ﴾ یه. مه‌رته‌به: پایه، پله. مه‌به‌ست له‌پله‌کانی خواناسیه.

واته: سوئندت ده‌دهم به‌دوو پایه‌ی به‌رزی خواناسی که یه‌که‌میان پایه‌ی عیشقی ئیلاهییه و ئه‌ویشیان پایه‌ی له‌خوا‌گه‌یشتنه که له‌ئه‌نجامی ده‌ستگیربوونی پایه‌ی یه‌که‌مه‌وه ده‌ستگیر ده‌بی. یا سوئندت ده‌دهم به‌دوو سووره‌تی قورئان که هه‌ردوکیان به‌رسته‌ی «وَالسَّمَاءِ» ده‌ست پی‌ده‌که‌ن. وه‌ک روونمان کرده‌وه.

(۶) «الفَجْر»: به‌ره‌به‌یان. ناوی سووره‌تیکئی قورئانیشه. فه‌جری سادیق: سه‌به‌یان دوو جار که‌ناری ئاسمان روئن ده‌بیته‌وه، جاریکیان بو ته‌نها ماویه‌کی که‌م روئن ده‌بیته‌وه و ئیتر دیسانه‌وه تاریک داییت. ئه‌وه پی‌ده‌لین «فه‌جری کازیب» واته به‌یانیه درۆزنه. ئه‌مه‌یان له‌و

به «والشمس» ی پر نووری روخساری یار
 به «واللیل» ی خال و خه تی موشکیار (۷)
 به «والتین» ی عوششاقی دل پر له خون
 که بی تین و زرد و زار و زه بون (۸)

کاته دایه که ته ستیره ی «کاروان کوژه» هه لدی و که میک که ناری ناسمانی پی روشن ده بیته وه و کاروانی ناشاره زا واده زانی روژ بووه ته وه، که چی هیشتا شه وه، چونکه که ته ستیره که بهرزبووه وه یتیر دیسانه وه که ناری ناسمان تاریک ده بیته وه. جاره که ی که شیان ناسمان به ته واری ده ست ده کا به روشن بوونه وه و تاریک داهاتنه وه ی به دواوه نیه. ته مه یان کاتی نوژی سبه یانه. خولف: پیچه وانه یی کردن له گهل راستی.

واته: سوئندت ده دم به به ره به یان. یا به گونای وه که به ره به یان رووناک ی پیغه مبه (د.خ) که ده که و ته بن چینی زولفی وه که شه و تاریکیه وه و له تاریکستانی ته و زولفه دا وه که فه جزی سادیق رووناک و روشنه درو و ناراستی تیا نیه، یا سوئندت ده دم به سووره تی «والفجر».

(۷) «الشمس»: خور، یا روژی رووی پیغه مبه (د.خ). ناوی سووره تیکیشه له قورئان. «اللیل»: شه و، یا شه وی «خهت و خالی» پیغه مبه. ناوی سووره تیکی قورئانیشه. موشکیار: ته وه ی ته وه نده بوئخوش بی وه که باری موشکی به کوله وه بی. موشک: یا موشگ که به عه ره بی پی ده لئین «مسک» مایه ییکی بوئخوشه لای ناوکی جوژه ناسکیکی تایبه تیه وه په یدا ده بی.

واته: سوئندت ده دم به خور یا به رووی وه که روژ رووناک ی پیغه مبه (د.خ). یا به سووره تی «الشمس». هه روه ها سوئندت ده دم به شه و یا به سووره تی «اللیل» یا به خهت و خالی وه که موشگ بوئخوش و وه که شه و ره شی پیغه مبه (د.خ).

(۸) «التین»: هه نجیر، مه به ست له زه ردی و فلیقانه وه یه. ناوی سووره تیکی قورئانیشه. واته: سوئندت ده دم به زه ردی سیمای دلداره دل پر له خوئنه کان که به هوی ده ردی دلداریه وه تینان تیا نه ماوه و زه رد و زار و زه بون هه لگه پاون. یا به سووره تی «والتین». شوبه اندنی دلداران به هه نجیر، وه که له به یته که وه دیاره، له وه وه یه که وه که هه نجیر به دیمه ن زه رد و، له ناوه وه وه که خوئن سوورن.

له نئوان «والتین» و «بی تین» دا جوژه جیناسیکی ناته و او و، له نئوان «والتین» و «زه رد» دا ته ناسوب هه یه.

به «والعادیات» ئه‌سپی هی‌ممه‌ت ده‌وان

به ری‌ی عیشقدای تا سه‌حهر شه‌ب‌ره‌وان^(۹)

به «والعصر» ی ئه‌و عه‌سره فه‌رپ‌روخ زه‌مه‌ن

که ناوی به عه‌سری سه‌عاده‌ت ده‌به‌ن^(۱۰)

(۹) «العادیات»: و‌لا‌خه غار‌که‌ره‌کان. ناوی سووره‌تیکی قورئانیسه. ده‌وان: ئه‌وه‌ی به غار
بر‌وا. شه‌ب‌ره‌وان: ئه‌وانه‌ی به شه‌و ری ده‌که‌ن.

واته: سوئندت ده‌ده‌م به شو‌ره سوارانه‌ی به ری عیشقدای شه‌و تا به‌یانی ئه‌سپی غیره‌ت
تاو ده‌ده‌ن، یا به سووره‌تی «العادیات».

(۱۰) «العصر»: چه‌رخ، زه‌مانه. ناوی سووره‌تیکی قورئانیسه. فه‌رپ‌روخ: پی‌روژ. زه‌مه‌ن: سه‌رده‌م.
عه‌سری سه‌عاده‌ت: چه‌رخ‌ی به‌خته‌وه‌ری، چه‌رخ‌ی پاش هاتنی نایینی ئیسلام. به‌رابه‌ره‌که‌ی
چه‌رخ‌ی نه‌زانی «جاهلیت» یه.

واته: سوئندت ده‌ده‌م به چه‌رخ‌ی پی‌روژی هاتنی پی‌غه‌مبه‌ر (دخ) که پی‌ی ده‌لین چه‌رخ‌ی
به‌خته‌وه‌ری، یا به سووره‌تی «والعصر».

وه‌ک له سه‌ره‌تاوه وتمان مه‌حوی ئه‌م پارچه شیعه‌ری ته‌واو نه‌کردووه. ئه‌وه‌ی به خه‌تی
خۆی یا به خه‌تی که سیکی تر لئی به‌جی مابن ته‌نها ئه‌م ده به‌یته‌یه. له‌وانه‌یشه ته‌واوی کردبئ و
فه‌وتابئ. هه‌رچۆن بی شاعیری پایه بلند حاجی «میرزا عبدالله» ی کۆبی که نازناوی «خادم» ه
به ناوی «مه‌حوی» خۆیه‌وه ئه‌م چه‌ند به‌یته‌ی خواره‌وه‌ی خستووه‌ته سه‌ر و پارچه‌که‌ی پی
ته‌واو کردووه:

بکه ری نه‌جات و زجام فه‌ت‌حی باب
به‌سه ره‌حمی تو بی سه‌به‌ب بو عیاد
له حالاتی نه‌زعا په‌ناهم به توو
له مه‌عشووقه بو عاشقی راهبه‌ر
موتعی ئه‌وامیر په‌یی کارزار
حه‌یاتی دو‌باره‌م به دل نه‌خسه، توو
بکه سه‌یقه‌لی دل له تووز و غوبار
له تاریکی جه‌هلام و به‌مه‌ینه‌ده‌ر

به «سبع المثنی» و «فتح الکتاب»
به ئه‌سراری «کاف‌ها» و «یا‌عه‌ین» و «صاد»
به «والنّازعات» نه‌زعی رو‌حی عه‌دوو
به «والمرسلات» په‌یکی خو‌ش نامه‌به‌ر
به «والصّافات» سه‌ف‌که‌شی ئیتتیزار
به ئه‌سراری «قل فاضربوه» له روو
به سپیری «ألّم تشرح» ی شه‌رحی یار
به داوی قه‌سه‌م «والضحی» ی شو‌عه‌له‌وه‌ر

﴿﴾

شهو ی وه سلّه عاشق که هه لسا له خه و
 که وه سفیکه بۆ عائله ی «لا فتی»
 ئیتاعه تمه هاترومه ده رگاهی توو
 که دووباره فه رموته «لا تیأسوا»
 بسووتینه خاشاکی که سره ت سه مه ر
 له خه و فی توؤ ناکه ن ئه به د ساتی خه و
 به ئاهی که ئه روا هه تا جیی ئه سه ر
 به جوز توؤ که بۆ من به سه و کافیه
 ته له ب کا به دایم له توؤ مه غفیره ت
 شه وان ئاه و ناله م له بۆ کئی به رم
 ته له بیه له توؤ «مه حوی» مه حوی گونا ه

به ئه سراری «أسری بعبده» له شه و
 به سپرپی «علی حبه» ی «هل أتى»
 به قه ولی «تعالوا» و هه م «سارعوا»
 ئومیدم هه یه من به «لا تقنطوا»
 به کلپه و گپی عیشقی وه حده ت ئه سه ر
 به ئاهی دلّی شه و نشینانی شه و
 به سۆزی دلّی عاشقان تا سه حه ر
 نه مینیی له دلّما به «لا» ی نافیه
 به خشه زوبانی له رووی مه کره مه ت
 له ده رگاهی توؤ دانه نیم گه ر سه رم
 به زاری و گریان و هاوار و ئاه

قه‌سیده‌ی به‌حری نوور

«وَصَلَّى اللّٰهَ عَلٰی» ٲه‌و به‌حری نووری عیلم و عیرفانه
که ده‌رکی غه‌وری نا‌کا «غَیْرُ عِلْمِ اللّٰهِ سَبْحَانَهُ» (۱)
«وَصَلَّى اللّٰهَ عَلٰی» ٲه‌و زاتی پاکی قودسی ئایاته
که ٲه‌خلاق‌ی ٲه‌سه‌ندیده‌ی جه‌نابی حه‌یی مه‌نانه (۲)
«وَصَلَّى اللّٰهَ عَلٰی» ٲه‌و حه‌زره‌ته‌ی ساحیب که‌مالاته
که ٲه‌علا موعجیزه‌ی، قوربانی بم من، نووری قورئانه (۳)

(۱) غه‌ور: قول‌ی.

واته: خوا ره‌حمت بر‌ٲژئی به‌سه‌ر ٲه‌و ده‌ریای نووری زانست و تیگه‌یشتنه‌دا که له‌خوا
خو‌ی به‌ولاهه‌که‌س نازانی چه‌ند قول‌ه. مه‌به‌ست ٲیغه‌مبه‌ره‌ دروودی خوای لی بی.
(۲) قودسی ئایات: ٲه‌وه‌ی نیشانه‌کانی ٲیرۆزن. ٲه‌سه‌ندیده: ٲه‌سه‌ندکراو. مه‌نانه: نیعمه‌ت
ده‌هنده‌ی بی‌ماندووکردن.

واته: خوا ره‌حمت بر‌ٲژئی به‌سه‌ر ٲه‌و زاته‌دا که نیشانه‌کانی ٲیغه‌مبه‌ر‌ٲتی ٲه‌و هه‌موو به‌رزو
ٲیرۆزن و ره‌وشتی لای خوای زیندووی به‌خشنده‌ ٲه‌سه‌نده. ٲه‌م رسته‌ی دواییه ئیشاره‌ته‌ ٲۆ
ئایه‌تی: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾.

له‌ده‌ستتووس‌ٲکی مه‌حوی خو‌یدا «زاتی یه‌زدانه» یش له‌ ٲال «حه‌یی مه‌نانه» دا نووسراوه.
(۳) موعجیزه: ٲه‌و کرداره له‌عاده‌ت به‌ده‌ره‌یه له‌که‌سه‌یکه‌وه رووده‌دا که ئیددیعیای ٲیغه‌مبه‌ر‌ٲتی
ده‌کا و که‌سی تر ناتوانی ٲیکا.

مه‌به‌ست ٲه‌وه‌یه قورئان به‌رزترین موعجیزه‌یه‌کی ٲیغه‌مبه‌ره (د.خ) چ له‌رووی ٲه‌وه‌وه‌که
که‌س ناتوانی ش‌ٲکی وابل‌ی و ٲه‌وه‌یش یه‌ک‌یکه له‌نیشانه‌کانی ٲه‌وه‌که قورئان که‌لامی خواجه و
ٲیغه‌مبه‌ر راست ده‌کا له‌ئیددیعیای ٲیغه‌مبه‌ر‌ٲیدا و، چ له‌رووی به‌رزنی ٲه‌و ٲه‌یره‌و و ری و
شو‌ٲنانه‌وه‌که قورئان دایان و ٲۆ موسولمانان.

له تاریکی شهوی کوفرا به یهك دم له معه یئکی دا
 ههزار و سیسه د و بیست و دووه، دنیا چرخانه^(۴)
 چرایهك نووری بیچوونی مومیددی بی، ده بی وای بی
 چرایهك دهستی قودرهت خوشی کا، بو تا شه د مانه^(۵)
 «تعالی الله» به دوو دهه بوو که ههردوو عالمی داگرت
 بنازم بهم که مالی عهزم و حهزم و شهوکهت و شان^(۶)

(۴) له معه: تیشك دانوه، بریقه. چرخان: کۆری شایی که چرای زۆری تیا هه لکرای. واته: له شهوی تاریکی خوانه ناسینی خه لکی بت به رستی عه ره بستاندا، پیغه مبه ر (د.خ) له پپر له مه ککه تیشکی دایه وه و کۆچی کرد بو مه دینه. له وکاتی کۆچ کردنه یه وه تا ئیستا نه وه ۱۳۲۲ ساله دنیا به نووری موسولمانه تی روشن بووه ته وه و وهك چرخانی لیهاتووه.

بو به سه ره تای نه م به چرخان بوونه ی دنیا مان به کۆچ کردنی پیغه مبه ر (د.خ) دانا له مه ککه وه بو مه دینه، چونکه نه گه ر مه به ست له دایک بوونه که ی بوایه وهك به یته که واده گه یه نی - ده بوو په نجا و دوو سالی تر بخرته سه ر ۱۳۲۲ وه که، له بهر نه وه که یه که م پیغه مبه ر له ته مهنی چل سالی دا بووه به پیغه مبه ر و دونزه سالی ش به پیغه مبه رتی له وی ماوه ته وه، نه نجا کۆچی کردوو بو مه دینه و، دووه مه ی ش له بهر نه وه که بلا بوونه وه ی راسته قینه ی ئایینی ئیسلام له کۆچ کردنی پیغه مبه ر وه (د.خ) ده ست پی ده کا بو مه دینه. بو یه ی ش وتمان ده بوو په نجا و دوو سالی تر بخرایه ته سه ر ۱۳۲۲ وه که، چونکه دیاره مه حوی له ۱۳۷۴ ی کۆچیدا نه م پارچه شیعه ی دانه ناوه و، وهك خۆی ده لی له ۱۳۲۲ ی. ك «۱۹۰۴-۱۹۰۵ ی. ز» دا و توویه تی.

(۵) بیچوونی: بی هاوتایی. مومیدد: یارمه تی ده ر. مان: مانه وه و نه کوژانه وه.

(۶) حهزم: توندی. شهوکهت: هیز و توندی. شان: پایه.

واته: ماشه لالا له گه وره یی خوا! پیغه مبه ر ته نها به بیست سال توانی ده سه لانی ئایینی و هوکمرانی خۆی بلا و کاته وه و ده ست به سه ر جیهانی ئایینی و هوکمداری دا بگری. بنازم به و نیازی به تین و به و توندی و هیز و پایه یه ی که نه و هه یبو و توانی نه م کاره گه وره یه ی پی به نه نجام بگه یه نی.

پیغه مبه ر دروودی خوی لی بی بیست و سی سال پیغه مبه رتی کردوو. به لام پاش هاتنی

له‌گه‌ل ئەم ئیحتیشامه زوه‌دی دنیایی ته‌ماشاکه
که یه‌ک له‌ت نانی جو‌بوو قووتی، یا خورما دووسی دانه^(۷)

فه‌له‌ک جاهی سه‌ری خه‌رمانی تا‌عه‌رش، ئەلبه‌ته‌ نایی
ته‌نه‌زول‌کا‌عولووی هیممه‌تی بو‌ده‌نکه‌ زیزانه^(۸)

موهیممی‌ غه‌یری زاتی‌ حه‌ی له‌ هیممه‌تیا‌نیه، ئیلا
له‌به‌ر ئەم ئوممه‌ته‌ بی‌ هیممه‌ته‌ دائیم به‌ ئەه‌زانه^(۹)

یه‌که‌مجاری وه‌حی بو‌ی تا‌سی‌ سالی‌ وه‌حی‌ تری‌ بو‌ نه‌هاتووه‌. بو‌یه‌ش مه‌حوی‌ لی‌ره‌دا‌ ته‌نها
بیست‌ سالی‌ که‌ی‌ ژمار‌دوو‌ه.

له‌ ده‌ست‌نووسی‌کی‌ مه‌حوی‌ خو‌یدا‌ رسته‌ی «دوو‌ ده‌» به‌ «دودی‌»‌یش‌ نووس‌راوه‌ که
ده‌گونجی‌ به‌ «دوو‌ دی‌»‌ی‌ بخو‌ئینه‌وه‌ که‌ مه‌به‌ست‌ له‌ «دوو‌ دی‌»‌ که‌ مه‌ککه‌ و مه‌دینه‌ بی‌. یا‌ به‌
«دوو‌دی‌»‌ به‌مه‌عنا‌ دوو‌که‌لی‌ک‌ واته‌ هه‌ناسه‌یه‌ک‌ و کینایه‌ بی‌ له‌ سه‌رده‌می‌کی‌ کورت.
(۷) ئیحتیشام: ده‌ست و پی‌وه‌ند زۆری. زوه‌د: خو‌گرته‌وه‌ له‌ هه‌رچی‌ نیشانه‌ی‌ دنیا‌به‌رسته‌ی
بی‌.

واته‌: له‌گه‌ل ئەم هه‌موو‌ شان و شکۆ‌به‌یشدا‌ که‌ بووی‌، سه‌یری‌ که‌ چۆن‌ خۆی‌ له‌ دنیا‌ دوور
ده‌گرت... خو‌راکی‌ رو‌ژانه‌ی‌ له‌ له‌تی‌ نانی‌ جو‌ و دوو‌ سی‌ ده‌نک‌ خورما‌ پتر‌ نه‌بوو.
له‌ ده‌سنووسی‌کی‌ مه‌حوی‌ خو‌یدا «ئیقتی‌داره‌»‌یش‌ به‌را‌به‌ر به‌ «ئیحتیشامه‌»‌ نووس‌راوه‌.
(۸) زیزانه: دانه‌یه‌کی‌ وردی‌ ره‌شه‌ له‌ناو‌ ده‌غلا‌ ده‌پو‌ی.

واته‌: زاتی‌کی‌ واکه‌ پایه‌ی‌ ئەوه‌نده‌ به‌رز‌ بی‌ لووتکه‌ی‌ خه‌رمانی‌ حورمه‌تی‌ بگاته‌ عه‌رش‌ی
خوا، دیاره‌ قه‌دری‌ به‌رز‌ی‌ خۆی‌ دانانه‌و‌پیتی‌ بو‌ دنیا‌ که‌ ئەوه‌نده‌ی‌ ده‌نکه‌ زیزانه‌ بی‌‌نرخه‌.
(۹) واته‌: ئەوه‌نده‌ خوا‌ه‌ن هیممه‌ته‌ له‌خوا‌ به‌ولاره‌ هه‌یج‌ شتی‌کی‌ لا‌گرنگ‌ نیه‌. داخ‌ و خه‌فه‌تی‌
دلی‌شی‌ له‌به‌ر ئەوه‌یه‌ که‌ بی‌ر له‌م ئوممه‌ته‌ بی‌ هیممه‌ته‌ی‌ خۆی‌ ده‌کاته‌وه‌ که‌ رو‌ژی‌ گه‌‌یشتووه‌ته‌
ئەم‌ رو‌ژه‌.

له‌وه‌ ده‌چی‌ ئەم‌ به‌یته‌ ره‌نگ‌دانه‌وه‌ی‌ باری‌ دوا‌که‌وتووی‌ جیهانی‌ ئیسلامی‌ ئەو‌پو‌ژه‌ بی‌ له‌ شیعری‌
«مه‌حوی‌»‌دا، که‌ ده‌وله‌ته‌ ئەم‌په‌ریالیستییه‌کان‌ له‌ هه‌موو‌ لایه‌ که‌وه‌ ده‌میان‌ تی‌ژه‌ندبوو. شتی‌ واه‌ له‌

چ مه دحیکت بکهم لائیق به تو «یا خَیْرَ خَلْقِ اللّٰهِ»
 منی بی خیری نالائیق که جیبریلت سه ناخوانه (۱۰)
 به یانی گه وره بی خولقی که سی نایه ت له شه تئی بی
 نه مه قدووری من و تویه، نه ئیشی «قَس» و «سَحَبان»ه (۱۱)

چهند شوئینکی که یاشدا له شیعی «مه حوی» دا خزی پیشان دا، وهك له و شوئانه یاشدا باسمان
 لی کردن. ئەم جوړه بیره له و سهرده مه دا له ناو کۆمه لئی له روئشنبیرانی ولاته موسولمانه کاندایا
 بوو.

(۱۰) واته: تویهك که فریشته یه کی وهك هزره تی جویره ئیل سه ناخوانت بی و ته عریفیت بکا و
 چاترینی نه و که سانه بی که خوا دروستی کردوون، ده بی منیکی ناچیز چ ته عریفیک بدۆز مه وه
 شایانی تو بی!

مه به ست له وه که «جیبریل سه ناخوانی پیغه مبه ره» نه وه ته که جیبریل نایه تی قورئان به سهر
 پیغه مبه ردا (د.خ) ده خوئینته وه و نایه تی قورئانیش هه ندیکیان سه نای پیغه مبه ریان تیا به وهك
 نایه تی: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾.

له نیوان «لائیق» و «نالائیق» و، «خیر خلق اللّٰه» و «بی خیر» دا تیا بق هه به.

(۱۱) قس: قیسس کوری ساعیده، له ده و روبه ری ۶۰۰ ی زاینیدا مردووه، خوئش گوفتاریکی
 سهرده می جاهیلییه ته. گاوری نه جران بووه، هاتووه ته ولاتی عه ره بستان. هه ندیکیش ده لئین
 به کیک بووه له قه شه گه وره کانی نه جران. هه موو جارئی له بازارپی عوکازه دا وتاری ده دا.
 له باره ی خوئش گوفتاری و وردی قسه وه ناوی به نموونه ده هیننه وه. سه حبان: سه حبانی وائیل،
 خوئش گوفتاریکی ده و دوو ره وانی تری عه ره به، بووه به نموونه له میژووی نه ده بی عه ره بدا،
 له ۶۷۴ ی زاینیدا مردووه.

ئهم به یته وهك درتزه پیدانی به یتی پیشوو وایه. واته: که سیك خوا له قورئاندا باسی کرد بی
 و پی و تبی: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ که واته تو به راستی ره و شتیکی به رزت هه به، نه من و نه
 تو و نه قیسس کوری ساعید و نه سه حبانی وائیل ناتوان باسی گه وره بی نه و بکه ن.

له ئادهم تا مەسیحا، ئەنبیایا یەك یەك بە قەومی خوئی
خەبەر داوه: له پاش ئیمه كه دی ئه و فەخری ئه كوانه (۱۲)

نوعووتی خوئی و نهعتی ئال و سهحبی وهك گوهر ده رجه
له دورجا، یه عنی كوتبی مونزه له ی ئه و ئەنبیایانه (۱۳)

چه ها روهبان و كاهین، هاتیفی غهیی به یه كتریان...
ده دا موژده، كه جهننهت دیته دنیا به م نزیكانه (۱۴)

✓ كه ته شریفی قودوومی هاته دنیا، بارشیککی فهیز
له ههوری مهرحمهت باری، كه ئاساری نومایانه (۱۵)

(۱۲) مەسیحا: مەسیح، حەزەرەتی عیسا. ئە کوان: جەمعی «کون» بە مەعنا گیتی.
واتە: پێغەمبەرەکان، لە ئادەمەوه بیگره تا مەسیح، هه موو خه بهریان به پهیره وانی خوێان داوه
کهوا پێغەمبەریکی وا دیت و داوایان لێ کردوون که ئە گەر له سهردهمی ئەواندا هات باوهری
پێ بکهن و شوێنی بکهون.

(۱۳) نوعووت «نعوت»: جەمعی «نعت» بە مەعنا سیفەت. ئال: موسوڵمانانی بەنی هاشم و
بەنی موتهلیب. سهحب: جەمعی ساحیبه به مەعنا هاوڕێ، بهو که سانه ده لێن به موسوڵمانهتی
پێغەمبەرەکان دیبێ و به موسوڵمانهتی مردبن. گوهر: گهوهەر. ده رج: نووسراوه. دورج:
سندووق، مەبهست لهو کتیبانهیه خوا ناردوونی بۆ پێغەمبەرەکان، وهك له بهیته کهدا روون
کراوه تهوه. مونزه له: نێراو له خواوه.

(۱۴) روهبان: جەمعی «راهب» ه، بهو پیاوه ئایینییه مەسیحییانه ده لێن کهوا به نیازی خوا په رستی
که نار ده گرن له خه لک. کاهین: ئەو پیاوه ئایینییهی که ئیددیعای زانیی غهیب ده کا. هاتیفی
غهیی: ئەو دهنگه ی کهس سه رچاوه که ی نازانی.

واته: ئەوانه هه موو موژده یان ده دا به یه کتر کهوا به ونزیکانه پێغەمبەر (د.خ) سه ره لده دا و
تاریکستانی دنیا ده کا به به هه شت. مەبهستی له وهیه ئەمانه ده یانزانی کهوا پێغەمبەر په یدا
ده بی، چونکه له کتیبه ئایینییه کانی خوێاندا نووسرا بوو، یا له غه یبه وه ده یانزانی.

(۱۵) قودووم: هاتن: بارش: بارینیکی باران. فهیز: به ره کهت. نومایان: ئاشکرا و دیاری.
واته: که له دا یك بوو «مه بهستی پێغەمبەر» (د.خ)، له ههوری مهرحمهتی خواوه بارانیکی

رشینه‌ی، ئاگری به‌ردایه عومری ئاگری «زهرده‌شت»
به به‌رقی بوو که شق بوو تاقی «کیسرا»، بوو به ویرانه^(۱۶)

به‌به‌ره‌که‌تی وا باری، ئیستاش نیشانه‌که‌ی هر دیاره. له به‌یته داهاتوو‌ه کاندای باسی ئه‌و نیشانانه ده‌کا.

که «ی به‌که‌م» (ن): به. به‌لام مه‌عنا نادا به‌ده‌سته‌وه.

(۱۶) رشینه: پرژ. زهرده‌شت: پیغه‌مبه‌رێکی ئیرانی بووه له ده‌ورو به‌ری سه‌ده‌ی چه‌وته‌می به‌ر له هاتنه‌ دنیای مه‌سیحدا په‌یدا بووه و خه‌لکی بانگ‌کردوو به‌ خواپه‌رستی. له‌م ئایینه‌دا سه‌رچاوه‌ی کاری چاک به «ئه‌هورا مه‌زدا» و سه‌رچاوه‌ی کاری خراب به «ئه‌هریمه‌ن» ده‌ناسرێ. زهرده‌شتیه‌کان ئاو و خاک و ئاگر و بایان زۆر لایه‌ پرژ بووه و له‌ به‌ر ئه‌و هه‌موو قه‌در و حورمه‌ته‌ی هی ئاگریان گرتوووه و ئاته‌شگایان بۆ کردوووه‌وه، به‌ ئاگر په‌رست ناوبانگیان ده‌رکردوووه. ناوی کتێبه‌ ئایینییه‌که‌یان «ئاوئستا» به. ئه‌م ئایینه له دوا‌دوایی سه‌رده‌می هه‌خامه‌نوشیه‌کاندا په‌یدا بووه و له سه‌رده‌می ساسانییه‌کاندا بووه به‌ ئایینی ده‌وله‌تی ئیران. پاش هاتنی ئایینی ئیسلام و بلا‌بوونه‌وه‌ی به‌ ئیران و کوردستاندا رووی کردوووه‌ته‌ کزی و ئیستا له هه‌ندێ شوئنی ئیران و هیند و پاکستاندا چه‌رده‌یه‌کی ماوه. به‌رق: تیشکی هه‌وره‌ برووسکه. تاقی کیسرا: کۆشکه‌که‌ی ئه‌نوشیره‌وان له ته‌یسه‌فون که ئیستا پێی ده‌لێن سه‌لمان پاك. کیسرا: له‌قه‌بی ئه‌نوشیره‌وان و خوسره‌وی په‌روژ بووه که دواتن له پادشاهانی بنه‌مائه‌ی ساسانی، یه‌که‌میان له ۵۳۱ی زه‌وه تا ۵۷۹ و دووه‌میان له ۵۹۰ و تا ۶۲۸ فه‌رمانه‌وایی کردوووه.

واته: پرژی ئه‌و بارانه ئاگری به‌ردایه عومری ئاگره‌که‌ی زهرده‌شت که ساله‌ها بوو له ئیرانا ده‌سووتا و کوزانده‌یه‌وه. برووسکه‌ی ئه‌و هه‌ور و بارانه‌یش دای له تاقی کیسرا و درزێکی گه‌وره‌ی تێ کرد. له کتێبه‌کانی سیره‌تی پیغه‌مبه‌ردا نووسراوه که‌وا له شه‌وی له‌دایک بوونیا ئاگری ئاته‌شگای فارس کوزاوه‌ته‌وه و تاقی کیسرا درزی تێ بووه.

له‌م به‌یته‌دا دوو «استعاره»ی مه‌کینیه هه‌یه ئه‌وه‌ته ته‌شبههی «ئاگر» کراوه به «باران» و مولائیمی «باران» که «رشینه» به‌ ناوی هینراوه. «ئاگری زهرده‌شت» بش شو به‌هینراوه به «ئاده‌میزاد» و مولائیمی «ئاده‌میزاد» که «عومر» به‌ ناوی هینراوه. ورده‌کارییه‌کی جوانیش له‌وه‌دا هه‌یه که «به‌رق» رووناکی ده‌دا و رووناکیش به عاده‌ت نیشانه‌ی ئاوه‌دانیه‌یه. که‌چی لیره‌دا تاقی کیسرای کردوووه به «ویرانه» و ویرانه‌یش تاریکه.

دلی سووتا به زردهشت و به کسری کیسره وی گریا
 نه وهنده به حری «ساوا» نم له چاویدا بووه تانه (۱۷)
 نه توش نهی نه فسی به د تینه، به بی جی دل مه سووتینه
 له بهر کسر و کهمی دنیا، به سه هم شین و گریانه (۱۸)
 هممو کارت به حیل خزمه تی فیکری عه زازیله
 عهزا وهک پیره ژن مه گره، دیاره کاری مهردانه (۱۹)
 به زیکر و فیکری شیمه ی موسته فا وهقتت موسه ففا که
 که باسی نهو سه فابه خسه، تهره ب خیره، دورته فشانه (۲۰)

(۱۷) که سر: شکان. کیسره وی: کیسرای. به حری ساوا: دهریاچه که بووه له فه له ستین. له کتیبه کانی سیره تدا نووسراوه کهوا له شهوی له دایک بوونی پیغه مبهردا وشک بووه. واته: ناوی ساوه نه وهنده دلی بزکوژرانه وهی ناگره که ی زردهشت و درز تی بوونی تاقی کیسرا سووتا و به سهریانا گریا، تهرایی له چاویا برآ و بووه قوره ره شه وهک تانه ی سهرچاو. له م به یته یشدا ئیستیعاره یه کی «مکنیه» هه به. نه وه ته «به حری ساوا» شو به یتراوه به «بنیادهم» و مولانیمه که ی که «دل سووتان» و «گریان» و «چاو» و «تانه» به ناویان هیتراوه. (۱۸) تینه، «طین»: قور. مه به ست نهو مایه یه نه فسی لی دروست کراوه. که سر: ناته واوی. مه عنای نه م به یته و دوو به یتی پاشه وهی ینکه وه دی. نه م به یته له ده سنوو سیکی مه حوی خویدا به مجوره یش نووسراوه ته وه: به جی غم مه خو، غم نه تخوا نهی نه فسی بی جا کار

له بهر کسر و کهمی دنیا چیه هم شین و نه فغانه؟!
 له بهر (ن): له سر. (۱۹) عه زازیل: شه یتان. عهزا: پرسه. ته عزیه.
 (۲۰) شیمه: ره وشت. موسه ففا: پالفته کراو و پاک کراوه. تهره ب خیره: نه وه ی خو شی و شادمانی لی بهرز بیته وه. دورته فشان: نه وه ی دور به جیهاندا بلاوبکاته وه.
 مه حوی له م سی به یته دا رووده کاته نه فسی خو ی و پی ده لی: هه ی به دره گهز، بهس له خوړپایی خه فته بخو و بوکه م و کورتی دنیات بگری. بهس فروفیل بکه و که م خزمه تی شه یتان بکه. وهک پیره ژن دوژ دامه مینه. کاری مهردانه دیاره. نه وه ته میزووی خو ت خاوین

«محمد» ئیبنی «عبدالله» ی «عبدالمطلب»، «هاشم»
 سه فاوهی ولدی «اسماعیل» و سه فوهی ولدی «عدنان»ه (۲۱)
 نه وه هادی سو بول، ته نیا نه وه مه بعووسه بو سهر کول
 به وه خه تمی روسول، خاتمه نه وه، تاجی ره سوولانه (۲۲)
 شه فیعی روژی ره ستاخیزه، بو هه موانه ده ستاویز
 نه وه نه وه روژه وه ک خو، «ما بقی صمّا و عُمّیانه» (۲۳)

﴿﴾

که یته وه و دهس بکه ی به بیر کردنه وه له ره وشتی پیغه مبه ره، چونکه هه ره به وه دل خو ش و
 ده روون خاوین ده بیته وه.

مه حوی له پاش ئه م به یته وه دیته سه ره باسی پیغه مبه ره دروودی خوی لی بی.

(۲۱) سه فاره: سه فوه، بوخته. «وُلد»: جه معی «وُلد» ه به مه عنا رو له و نه وه.

(۲۲) هادی سو بول: ریگا پیشانده ره. سو بول «سُبُل»: جه معی «سَبیل» ه به مه عنا زنگه.

مه بعووس «مبعوث»: نیراو. کول: هه موان. خه تم: دوایی. خاتمه: دوایی پی هینراو.

له نوسخه یه کی تر دا له جیاتی «مه بعووسه بو سهر کول» نووسراوه «مه بعووسه ته سه ره
 کول». دیاره ئه مه هه له یه چونکه نه و «ته» یه هیچ مه عنا یه ک نابه خشی. له نوسخه یه کی تریشدا
 نووسراوه «مه بعووس بو سهر کول». به پی ئه م نوسخه یه نیوه به یته که له نگییه کی تیا ده بی و بو
 راست کردنه وه ی نه و له نگییه پیویست ده بی توژی له سه ره «ث» ی «مبعوث» ه که به بوستین. ئیمه
 لامان وایه مه بهستی «مه حوی» هه ره «مه بعووسه» بووی له سه ره شیوه ی نووسینی فارسی
 نامیزی نه و سا «هی» ی سه ره «ث» که ی دانه نابی و ته نها به زیره کی خوینده واران خو یان پشت
 نه ستور بووی.

تاجی (ن): فه خری.

(۲۳) شه فیعی: تکاکار. ره ستاخیز: راست بوونه وه. مه بهست روژی قیامه ته که هه موو مردوو
 زیندوو ده بنه وه. ده ستاویز: نه وه ی دهستی پیوه گیر بکری.

واته: هه ره نه وه تکاکاری روژی قیامه ت و خه لک ته نیا دهسته و داوینی نه و ده بن له و روژه دا
 و هه ره نه و له سه ره حالی خو ی ده مینی و سه ری لی ناشیوی. له و به ولاره هه رچی هه یه له به ره
 سامی نه و روژه که ره و کویر ده بن.

﴿﴾

له زیكری ئەو دەجۆشێ رهئفەت و، رهحمەت دەبارێ هم
 «رءووف» هم «رحیم» وهسفی ئەو وهك وهسفی رهحمانه(۲۴)
 خودا لهو زیكرو و فیکرهه قهت نهكا غافل زوبان و دل
 ههتا غونچه دل و، سۆسهن زوبانی باغ و بوستانه(۲۵)
 له گهڵ مهحزی خه یالی، دل به جارێ بوته کیوی توور
 له کن وهسفی جه مالی، لیوی واسیف گول به دامانه(۲۶)

حهسکرکردنی تکاکاری له رۆژی قیامهتدا له پیغه مبهردا (د.خ)، به مه بهستی باسکردنی
 بایهخی پایه و شوینی پیغه مبهره، ئه گینا به پیتی ئه وهی له کتیه کانی ئایندا نووسراوه
 پیغه مبهرانی تر و به لکوو پیاوچا کانی له رۆژی قیامهتدا تکا بوگونا هباران ده کهن.
 (۲۴) رهئفەت: به زه یی.

واته: رهحم و به زه یی دهبارێ له هینانی ناوی پیغه مبهر (د.خ)، ئه مه ییش شتیکی سه یر نه،
 چونکه خوا له قورئاندا به «رءووف» و «رحیم» ی ناوبردوو، وهك خویشی و ناوبردوو، ئه وه ته
 فه رموویه تی: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ
 رَحِيمٌ﴾ واته: ئه ی دهسته ی ئاده میزاد، پیغه مبهر ئکتان له خوێتان بو هاتوو، ئا په حه تی ئیوه ی لا
 گرانه و، سووره له سه رتان، به زه یی به موسولماناندا دپته وه و به ره حمه.
 (۲۵) واته: تا له باغی ژباندا دل وهك خونچه وایه و زوبان وهك گولی سۆسه نه، خوا هه رگیز
 زوبان و دل له باسکردنی پیغه مبهر و بیر لێ کردنه وه ی بی ناگا نه کا.

مه حوی ئه م به یته ی زۆر جوان دا رشتوو که دلی تیا شو به اندوو به خونچه و زوبانی تیا
 شو به اندوو به گولی سۆسه ن، چونکه شیوه یان له یه ک ده چی.
 (۲۶) توور: کیوی که له سینا له فه له ستین، نووری خوا لێ دا بو ئه وه ی حه زره تی موسا بیسینی،
 به ده رکه وتنی ئه و نووره کیوه که سووتا. واسیف: ئه و که سه ی وهسفی شتی ده کا. دامان: داوین.
 واته: به ته نها بیر کردنه وه له پیغه مبهر، دل له سۆزدا وهك کیوی توور ده سووتی و به ته نها
 باسکردنی جوانی ئه و لیو ئه وه نده بوئی خو ش ده بی وهك گولی بیا داهیلرابی.

جه لال و شهوکه تی: ئەستۆ شکینی سەرکه شانی عەسر
جه مال و تەلەتی: جه وهه رگودازی زولمه تستانه (۲۷)

تەماشاکردنیکی: رۆح به خشی عالەمی مردوو
نیگاہیکی به توندی: رهستخیزی عالەمی جانە (۲۸)

کاله رۆژی حەرب و زەربا روعب و سامی رۆح ئەکا سەرسام
ئەگەر شییری ژبانی رووبه پروو بی، چاری نەژبانە (۲۹)

(۲۷) جه لال: شکۆ. سەرکه ش: یاخی، ئەوهی سەر بۆ کهس دانانه وێتی. گوداز: سووتین.
زولمه تستان: تاریکستانی.

واته: شان و شکۆی پیغه مبه ر (د.خ) ئەستۆی هاوچەر خه سەرکێشه کانی خۆبی شکاند و
جوانی و دیمه نی مایه ی تاریکستانی سووتاند.

مه حوی ئەم به یته ی زۆر هونەر مه ندانه هیناوه ته وه که له کاتیکدا ئەسپی سەرکێش ئەستۆی
سوار ده شکینتی، دایناوه شان و شکۆی پیغه مبه ر ئەستۆی ناوداره سەرکێشه کانی سەر ده می
خۆبی شکاندوو وه، له کاتیکدا که تاریکی تیکرا ئەنجامی سووتان و رهش بوونه وه یه، ئەو
دایناوه جوانی سیمای پیغه مبه ر (د.خ) ئاگر به ر ده داته مایه و ناو کورۆکی تاریکی.

(۲۸) نیگاہ: لا کردنه وه. رهستخیز: رهستاخیز، راست بوونه وه. جان: گیان.

واته: به تەماشاکردنیک گیان ده کاته وه به بهری جیهانی مردودا و، به لا کردنه وه یه کی توند
هه موو جیهانی گیانی بی ئاگا هۆشیار ده کاته وه و ده یان خاته سەر رینگای راست.

(۲۹) زەرب: لێدان، شەڕە شییر. روعب: ترس. شییری ژبان: شییری توورە و رقاوی.

مه عنای ئەم به یته و به یتی پاشه وه ی په یوه ندیان به یه که وه یه و پیکه وه دین.

ئەم به یته له ده ستنوو سیکی مه حوی خۆیدا به مجز ره یش نوو سراوه ته وه:

له رۆژی حەرب و زەربا کێیه راوه ستی له بهر حەمله ی!؟

ئەگەر شییری ژبانە، هەر فیرارە، چاری نەژبانە

رۆح (ن): عەقل.

✓ که وه‌قتی ئال و یارانسی له خدمه‌تیا ده‌بن وه‌ك رۆح
حه‌یاته، نووری چاوه، ئونسی جانه، مه‌حزی ئیحسانه (۳۰)
گه‌هی دانیشتنی، کیۆنکی ته‌مکینت له به‌رچاوه
له وه‌قتی رۆینیدا، هه‌ر ده‌لئی سه‌روه خه‌رامانه (۳۱)
له روخساری له‌تییی: گۆل، له جه‌عدی عه‌به‌رینی دل
ده‌جوشتی و ده‌باری، ئه‌و گولستان، ئه‌م دلستانه (۳۲)

(۳۰) ئونس: هۆی ئولفەت پیوه‌گرتن.

واته: له رۆژی شه‌ر و هه‌للا و بگردا ئه‌وه‌نده به‌سامه گیان لئی سه‌رسام ده‌بی، ته‌نانه‌ت
ئه‌گه‌ر شییری رق هه‌ستاو و تووره‌یش رووبه‌پرووی بی چاری هه‌ر ئه‌وه‌یه نه‌ژی و بکوژری.
له کاتیکیشدا که هاوړی و خزمه موسولمانه‌کانی له ده‌وری خر ده‌بنه‌وه، وه‌ك گیان له‌ناو له‌شدا
ده‌بی به‌مایه‌ی ژبان بۆیان و ده‌بی به‌نووری چاو و هۆی ئولفەت پیوه‌گرتنی دل و چاکه‌ی
رووتی دوور له هه‌موو مه‌به‌ست و نیازیک بۆیان.

«مه‌حوی» له‌م دوو به‌یه‌دا: ئیشاره‌تی به‌و ئایه‌ته‌که‌وه‌که ده‌فه‌رمویت: «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ
وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» واته: موحه‌مه‌د فروستاده‌ی خوايه و ئه‌وانه‌ی
له‌گه‌لینی سه‌خت‌گیرن له‌گه‌ل کافره‌کان، به‌لام له‌ناو خۆیاندا زۆر به‌رپه‌حم و به‌زه‌بین.
(۳۱) گه‌ه: کات. ته‌مکین: حورمه‌ت و خۆ به‌قورس‌گرتن. خه‌رامان: ئه‌وه‌ی به‌نازه‌وه به‌رێدا
بپوا.

گه‌هی دانیشتنی (ن): له دانیشتییه‌دا. سه‌روه(ن): سه‌روی.

(۳۲) جه‌عد: مووی لوول. دلستان: ولاتی دلان.

واته: گۆل له روخساری ده‌جوشتی و له مووی لوولی بۆنخۆشیه‌وه دل ده‌باری. بۆیه رووی
بووه به‌گولزار و مووی لوولی بووه به‌هیلانه‌ی دلان. مه‌به‌ستی له‌وه‌یه وه‌ك چۆن بولبول
به‌سه‌ر لقی دار گوله‌وه ده‌نیشیته‌وه سه‌یری گۆل ده‌کا، دلی عاشقانی‌ش به‌سه‌ر گیسووی ئه‌وه‌وه
هیلانه‌یان کردووه و، هه‌ر تاوێ بایه‌ك ته‌لی گیسووی به‌رئینیه‌وه، دلی دلدارانی لێ داده‌وه‌رته
خواره‌وه.

له بسی رۆحی ره وان و، نیو چهوانی رۆژی لی ده تکئی
 زوبانی تا شه که رپریره، ده هانی گه وه هر ئه فشانه (۳۳)
 مه لاحت مه حوی دیداری، حه لاهوت وه قفی گوفتاری
 ته راوت نه زری گولزاری، که ره شکي باغی ریزوانه (۳۴)
 ووه کوو یاقووت و به ردی تر، جه نابی ئه حمه دی مورسه ل
 که تیفکری له ئینسانه، به لی، ما نه ک وه ک ئینسانه (۳۵)

(۳۳) واته: قسه ی ئه وه نده خوش و به تامه گیان له لیوی ده تکئی و، ناوچاوانی ئه وه نده جوانه
 رۆژی لی ده بارئ و تا قسه بکا و زمانی شه کری لی دابووه ری، ده می هه ر گه وه هر
 بلاوده کاته وه، واته ددانه کانی ده رده که ون.

(۳۴) مه لاحت: به خوئی، کینا به یه له جوانی. حه لاهوت: شیرینی. ته راوت: ته ری و پارای.
 ره شک: خه فته، به خیلی بردن. ریزوان [«رضوان»]: به هه شت.

واته: به هۆی دیداری ئه وه وه که له جوانیدا گه ییوه ته ئه وپه ر، جوانی هه مووی مه حو
 بووه ته وه و، شیرین گوفتاریش هه موو وه قف بووه له سه ر گوفتار و قسه ی ئه و و له چاو ته ری و
 پارای گولزاری رووی ئه ودا هه رچی گولزاری تره هه مووی وه ک وشک و سیس بوو وایه و
 ته نانه ت ئه وه بووه به هۆی خه فته تباری باخی به هه شت و به خیلی بردنیشی یتي.
 وه قفی «ن»: وه قفی.

نیوه ی دووه می ئه م به یته له ده ستنوسینکی مه حوی خۆیدا به مجۆره یش نووسراوه ته وه.
 ته راوت نه زری گولزاری، ئه سه ف بو ئه هلی حیرمانه
 (۳۵) ما: ئه م ما، به لام.

واته: ئه گه ر ورد بیته وه ده زانی یتغه مبه ر دروودی خوای له سه ر بی هه رچه ند یه کیکه له
 جینسی ئاده میزاد، زۆری جیا به له خه لکی تر، وه ک گه وه هر که له ره گه زدا له جینسی به رده،
 که چی ئه وه نده به نر خه هه رگیز له گه ل به ردی تر به راورد ناکرئ.
 مورسه ل (ن): موختار.

✓ وجودی ئه‌و له‌گه‌ڵ باقی وجودان ئه‌ر نیه‌ فه‌رقی
به‌ قه‌د رۆح و جه‌سه‌د، بی‌سیبه‌ری خاریج له‌ ئیمکانه‌ (۳۶)

✓ مه‌گه‌ر ئه‌و سیبه‌رانه‌ی خه‌زنه‌ مه‌نده‌ کردووه‌ بۆ چه‌شر
چ د‌ل‌سۆزه‌ که‌ له‌و گه‌رمایه‌شا سایه‌ی له‌سه‌رمانه‌ (۳۷)

✓ له‌گه‌ڵ بی‌سایه‌یی، سایه‌ی خه‌یالی که‌وته‌ سه‌ر هه‌رکه‌س
چ که‌سدار و چ بی‌که‌س، سه‌ییده‌، سه‌رداره‌، سو‌لتانه‌ (۳۸)

✓ ئه‌وی ساتی له‌به‌ر پی‌یا سه‌ری ته‌سلیمی دانابی
ئه‌به‌د مالیک ریقابی گه‌ردنی ته‌سلیمی شاهانه‌ (۳۹)

(۳۶) واته‌: ئه‌گه‌ر مادده‌ی له‌شی پی‌غه‌مبه‌ر، ئه‌وه‌نده‌ی جیاوازی گیان و له‌ش له‌ مادده‌ی له‌شی
خه‌لکی تر جیا نه‌بوایه‌، مومکین نه‌ده‌بوو له‌شی سیبه‌ری نه‌بی. خۆ دیاریشه‌ له‌شی پی‌غه‌مبه‌ر
سیبه‌ری نه‌بووه‌. که‌واته‌ ده‌بی مادده‌ی له‌شی ئه‌و و خه‌لکی تر له‌ هی به‌کتر جیا بن.
له‌ کتیبه‌کانی سیره‌تدا نووسراوه‌ که‌وا پی‌غه‌مبه‌ر - دروودی خوای لی‌بی - سیبه‌ری نه‌بووه‌...
(۳۷) خه‌ز مه‌نده‌: له‌گه‌نجینه‌دا هی‌ئراوه‌ و هه‌ل‌گیراو.

واته‌: وادیاره‌ پی‌غه‌مبه‌ر، دروودی خوای لی‌بی، ئه‌و هه‌موو سیبه‌ره‌ی له‌شی خۆی که‌ ده‌بوو
هه‌موو تاو‌ن‌ک سیبه‌ری بک‌ردایه‌، هه‌ل‌گرتوه‌ بۆ رۆژی چه‌شر تا له‌و گه‌رما به‌تینه‌ی رۆژی
قیامه‌تدا ئۆمه‌ته‌که‌ی له‌به‌ریا به‌سه‌ینه‌وه‌. که‌واته‌ ئای له‌م پی‌غه‌مبه‌ره‌ چه‌ند د‌ل‌سۆزه‌ بۆ
می‌لله‌ته‌که‌ی!

له‌ رۆژی چه‌شریشدا سایه‌ی له‌سه‌رمان ناب‌ری.

له‌م به‌یته‌دا حوسنی ته‌علیل هه‌یه‌ بۆ به‌یتی پ‌یشوو.

(۳۸) واته‌: پی‌غه‌مبه‌ر، هه‌رچه‌ند، له‌شی سیبه‌ری نه‌بووه‌ تا ب‌دا به‌سه‌ر خه‌ل‌ک‌دا. به‌لام ده‌وله‌مه‌ند
و هه‌زار هه‌رکه‌س که‌وتیته‌ به‌ر سیبه‌ری خه‌یالی ئه‌و. بووه‌ به‌گه‌وره‌ و سه‌ردار.

(۳۹) ساتی: سه‌عاتی. مالیک ریقاب: خاوه‌نی گه‌ردن، خاوه‌نی کۆیله‌.

واته‌: پی‌غه‌مبه‌ر زاتیکی ئه‌وه‌نده‌ پایه‌ بل‌ند و به‌به‌ره‌که‌ته‌ هه‌رکه‌سی ته‌نها سه‌عاتی سه‌ری
ته‌سلیم بوون و خۆیه‌ده‌سته‌وه‌دانی له‌به‌ر پی‌یدا دانابی، گه‌ردنی شاهان هه‌موو بۆ هه‌میشه‌ و تا
دنیا دنیا به‌ده‌سته‌وه‌ستی ئه‌و و ده‌بن به‌کۆیله‌ی.

قول و بهنده و غولام و خادیم و دهربانی بهردهرگای:

«نه جاشی» و «توبه ع» و «هیر قه ل»، «عه زیزی میسر» و «خاقان» (۴۰)

✓ که سی جی ه لئروشکائیکی له و بهرقاپیه دهس کهوت

به عاری دی بلین ئەم جیگه وهك تهختی سوله یمانه (۴۱)

✓ خودا پیداوه کانی فائیزی ئیکسیری سوچهت بوون

چ من، چی تو، مه لائیک، ئەنبیا خوژگه ی به خویمان (۴۲)

عولووی مه رته به ی گهر شه ممه یکت تی گه یینم من

ده ترسم بهرده بارانم بکه ن ئەم تی نه گه یوانه (۴۳)

(۴۰) قول: بهنده ی رهش. دهربان: دەرگاوان. نه جاشی: له قه بی پادشاهانی حه به شه بووه. لیره دا مه به ست ئەو نه جاشیییه که له سهرده می ئەودا ئەسحابه کانی پیغه مبه ر له مه ککه وه کۆچیان کرد بۆلای بۆ حه به شه و ئەویش ریزی لی گرتن و پاشانیش پیغه مبه ر نامه یه کی بۆ نووسی بانگی کرد بۆ موسولمان بوون. توبه ع: له قه بی پادشاهانی کۆنی یه مهن بووه. هیر قه ل: راسته که ی «هیره قل» ه که ئەسله که ی «هیرا کلیروس» ه، ناوی دوانه له ئەمه راتوره بیزه نتیه کان، باوک و کوپر بوون. یه که میان له ۶۱۰ تا ۶۴۰ ی ز. و دووه میان چهند مانگی فرمانره وایی کردووه. عه زیزی میسر: وه زبری ئەو فیرعه ونه ی میسر بووه که حه زره تی یوسف له سهرده می ئەودا له فه له ستینه وه گه یشتوو ته میسر. خاقان: له قه بی پادشاهانی چین بووه.

(۴۱) واته: ئەوه ی جی ه لئروشکائیکی له بهردهرگای پیغه مبه ردا دهسگیر بی، ئەوه نده سهری بهرز ده بی به شووره بی ده زانی به راوردی ئەو جیگایه ی بکه ن له گه ل تهخته که ی حه زره تی سوله یماندا.

(۴۲) فائیز: به خته وه ر. ئیکسیر: به زمانی کیمیاگه ره کان مایه ییکه چیه تی مایه ییک ده گۆرئ به مایه یه کی تر وهك ئەوه که جیوه بکا به زئو و مس بکا به زئو.

واته: من و تو و فریشته و پیغه مبه ران هه موو خوژگه به وکه سانه ده خوازین که ئیکسیری هاوړپیه تی پیغه مبه ریان دهس که وتوووه و گۆربونی و کردوونی به بنیاده میکی تر. (۴۳) عولوو: به رزی. شه ممه: که م.

واته: پیغه مبه ر ئەوه نده پایه به رزه ئەگه ر باسی که میك له و پایه به رزه ی بکه م بۆت، ئەم

✓ نه‌زهر ده‌رکی عولووی هی‌مه‌تی نا‌کا یه‌قین ئە‌مما
له‌گه‌ل باقی روسولدا تی‌بگه‌ی، بۆ‌فه‌رقی ب‌روانه: (۴۴)

✓ شه‌فاعه‌ی نووحه بۆ‌که‌نعان و، ئی‌براهیمه بۆ‌نا‌زهر
«رسول الله»ه شافیع بی‌چ بۆ‌خ‌زم و چ بی‌گانه (۴۵)

به‌قوربانی رجایه‌ک بم‌که‌راجی بی‌موحابا بی‌
رجا‌قوربانی یه‌ئسه، بی‌ته‌سه‌ر خو‌مانه خو‌مانه (۴۶)

خه‌لکه‌تینه‌گه‌یشتووانه‌ئوه‌نده‌سه‌رسام‌ده‌بن‌له‌وانه‌یه‌به‌شیتیم‌بزائن‌و‌به‌رده‌بارانم‌بکه‌ن.
نیوه‌ی‌دوو‌هه‌می‌ئهم‌به‌یته‌له‌ده‌سنوو‌سیکی‌مه‌حوی‌خۆیدا‌به‌مجۆزه‌یش‌نوو‌سراوه‌ته‌وه:
ده‌ترسم‌سه‌نگه‌سارم‌که‌ن‌به‌رۆژ‌ئهم‌تی‌نه‌گه‌یوانه

(۴۴) مه‌عنای‌ئهم‌به‌یته‌و‌به‌یتی‌پاشه‌وه‌ی‌پیکه‌وه‌دی.

(۴۵) که‌نعان: کوره‌خوانه‌په‌رسته‌که‌ی‌حه‌زهره‌تی‌نوو‌ح.‌نا‌زهر: باوکی‌حه‌زهره‌تی‌ئی‌براهیم.
شافیع: تکاکار.

واته: بیرى‌ئاده‌میزاد‌ناگاته‌ئوه‌تی‌بگا‌پایه‌ی‌پینگه‌مبه‌ر‌چه‌ند‌به‌رزه،‌به‌لام‌بۆ‌ئوه‌ی
شتیکی‌لی‌تی‌بگه‌ین،‌به‌راوردی‌ده‌که‌ین‌له‌گه‌ل‌پینگه‌مبه‌ره‌کانی‌تر‌و‌ده‌لین:‌له‌رۆژی‌قیامه‌تدا
حه‌زهره‌تی‌نوو‌ح‌تکای‌رزگاربوونی‌که‌نعانی‌کۆری‌و،‌حه‌زهره‌تی‌ئی‌براهیم‌تکای‌رزگاربوونی
نا‌زهری‌باوکی‌ده‌کا.‌به‌لام‌که‌سه‌ره‌ی‌تکاکردن‌هاته‌سه‌ر‌پینگه‌مبه‌ر‌(دخ)،‌تکا‌بۆ‌هه‌موو
موسولمانان‌ده‌کا‌چ‌خ‌زم‌و‌چ‌بی‌گانه.

(۴۶) راجی: تکاکار. موحابا: موحابات، هه‌لا‌وێردن.

واته: به‌قوربانی‌تکایه‌ک‌بم‌که‌تکاکه‌ره‌که‌ی‌که‌سی‌تیا‌هه‌لنه‌و‌ترۆ‌به‌سه‌ر‌که‌سدا‌وه‌ک‌ئوه
تکایه‌ی‌که‌پینگه‌مبه‌ر‌دروودی‌خوای‌لی‌بی‌ده‌یکا‌بۆ‌هه‌موو‌موسولمانان.‌ئه‌گینا‌ئه‌گه‌ر‌تکا
ده‌ره‌تانی‌ئوه‌نده‌ته‌سک‌بی‌له‌سنووری‌خ‌زم‌و‌که‌س‌و‌کاری‌تکاکار‌ده‌رنه‌چۆ،‌ده‌بی‌به
قوربانی‌ناو‌می‌دی‌و‌له‌ناو‌می‌دی‌به‌ولاوه‌ئه‌نجامیکی‌تری‌لی‌ناوه‌شیته‌وه.

که لیم «أرني» که فرمود هر جوابی «لن تراني» ی دی
 موشه پرده بوو موحه ممد بی ته لب به و مهر ته به و شانه (۴۷)

عور و جی عیسه وی تا ئاسمان و شه می عالم بوو
 عور و جی نه حمده ی تا «لامکان» و شه می جانانه (۴۸)

له زهرفی یه كه نه فهدا شه و هزار نه ندهر هزاران سال
 زیاتر به لکی ری ته ی کات و ری جمعته کا هر نه و ئانه (۴۹)

(۴۷) که لیم: چه زهرفی موسا. بویه وای بی ده لین چونکه خوا قسه ی له گه ل کردوه. شان:
 شه ئن، پایه.

واته: چه زهرفی موسا که داوای له خوا کرد خوی پیشان بدا. وای وه لام دایه وه که وا
 نایینی. که چی چه زهرفی موحه ممد بی نه ویش داوای چاویکه وتنی خوای کرد بی، خوا
 خوی پیشان دا.

ثم به یته ئیشاره ته بو ئایه تی: ﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ،
 قَالَ لَنْ نَرَاكَ وَاته: که موسا هات بو نه و جیگه به ی بومان دیاری کرد بوو، وتی خوابه خۆتم
 پیشان ده بوئ پروانم، خوابش فرمودی هر گیز نامینی.
 دی (ن): بوو.

(۴۸) عور و ج: سه رکه وتن. عیسه وی: نیسه ته بو عیسا.

واته: خوا چه زهرفی عیسا تا ئاسمان و تا لای نه و خوره سه رخست که دنیا روشن
 ده کاته وه، به لام پیغه مبر (د.خ) له شوئنی بی شوئنیسه سه رکه وت و گه یشته لای خوا که روژی
 رووناك که ره وه ی دلانه.

مه به ست له سه رکه وتنی چه زهرفی عیسا نه وه به که جووله که کان وستیان بیکوژن، خوا
 به کیکیانی خسته پیستی نه و و نه می به رز کرده وه بو ئاسمان، وه کوو له کتیبه نایینیه کاند
 به در ئژی باسی کراوه.

(۴۹) نه فهدا: هه ناسه. نه ندهر: له. ری جمعته: گه رانه وه. ئان: کات. ثم به یته نه و «عور و ج» ه
 روون ده کاته وه که له به یتی پیشوودا باسی لی کرا و ئیشاره ته بو مه سه له ی میعراج. هه ره ها
 به یته کانی پاشه وه یشی هر باسی میعراج ده کهن.

واته: سه رکه وتنیکی وا بوو له ماوه ی هه ناسه به کدا به شه و رنگای هزاران هزار سالی
 بری و هر له و کاته یشدا گه رایه وه بو جی خوی...

چ ریئه‌ک؟ به‌ه‌موو شابال‌ه‌وه جیبریلی «ذی قُوَّة»
 به‌جی مابوو له‌ری، ده‌یوت: خزم مه‌یدانی سووتانه (۵۰)
 که‌گه‌یییه زاتی باری، نووری بیچوونی له‌سه‌ر باری
 که‌هه‌لگیرسا، به‌ده‌وری شه‌مع‌ی خو‌یا بوو به‌په‌روانه (۵۱)
 قوبوولی لی کرا‌هه‌رچی رجا بوو، پی‌ی درا‌هه‌رچی
 عه‌تا بوو، هاته‌جی هه‌رچی سزای ئیکرامی میهمانه (۵۲)
 له‌گه‌ل هه‌ر خه‌توه‌یه‌ک ته‌حسیلی عیلمیکی «لُدنی» ی کرد
 له‌هی ئه‌و سه‌ر ده‌پرسی رُو‌حی حیکمه‌ت نووری عیرفانه (۵۳)

(۵۰) واته: ئه‌و ریگا دوور و درژه‌یش که‌له‌ماوه‌ی هه‌ناسه‌یه‌کدا بری و ریگایه‌کی ئه‌وه‌نده
 سه‌خت بوو، حه‌ززه‌تی جوهره‌ئیل به‌ه‌موو هیژ و تواناوه‌که‌هه‌یه‌تی په‌کی تیا‌که‌وتبوو،
 نه‌یده‌توانی بر‌وا، ده‌یوت ئه‌گه‌ر تۆزیک‌تری سه‌رکه‌وم ناگرم تی‌به‌رده‌بی.

ناوبردنی جوهره‌ئیل به‌«ذی قُوَّة» واته: به‌هیژ، له‌سه‌ر ئه‌وه‌یه‌که‌هه‌ندی له‌وانه‌ی مه‌عنا‌ی
 قورئانیان لی داوه‌ته‌وه‌وتوویانه‌مه‌به‌ست له‌«ذی قُوَّة» له‌و ئایه‌ته‌دا که‌ده‌لی: «ذی قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي
 الْعَرْشِ مَكِينٍ» واته: به‌هیژ و پایه‌داره‌لای خ‌وای خ‌اوه‌ن عه‌رش، حه‌ززه‌تی جوهره‌ئیله.

نیوه‌ی دووه‌می ئه‌م به‌یته‌له‌ده‌سنوو‌سیکی مه‌حوی خۆیدا به‌مجۆره‌یش نووسراوه‌ته‌وه:
 به‌جی ماب‌ی بل‌ی: ئه‌مجاره‌ریگه‌ی عیشق و سووتانه

(۵۱) «باری» ی‌یه‌که‌م: خوا. بیچوون: بی‌هاوتا. یا‌مه‌به‌ست له‌خ‌وایه‌یا‌سیفه‌تی نووره.
 «باری» ی‌دووه‌م: فیعلی بارینه.

واته: که‌پیغه‌مبه‌ر‌گه‌یسته‌حوزووری خوا‌نووری خ‌وای به‌سه‌ردا‌باری. که‌نووری خ‌وایش
 له‌به‌رده‌میا‌ده‌رکه‌وت، بۆی بوو به‌مۆم و ئه‌میش به‌ده‌وری ئه‌و مۆمه‌دا بوو به‌په‌روانه.
 له‌نیوان هه‌ردوو «باری» دا‌جیناسی ته‌واو هه‌یه.
 (۵۲) سزا: شایان.

واته: هه‌ر تکایه‌کی کرد هه‌مووی بۆ‌جی به‌جی کراو، هه‌ر به‌خششی هه‌بوو هه‌مووی درایه
 و هه‌رچی شایانی قه‌درگرتنی میوان بی‌له‌گه‌لی کرا.
 (۵۳) خه‌توه «خطوة»: هه‌نگاو. «لُدنی»: نیسه‌ته‌بۆ «لُدن» به‌مه‌عنا‌لا.

به «مافیها» یه وه هه رچی هه یه عیلمی کوره ی نو چه رخ
به قه ترئکی بزانه، دیده کهم، لهو به حری عه ممانه (۵۴)

✓ له بهر نوقسانی ته شبیهه په شیمانیشم و ده شلیم
که روئی، به دری کامیل، هاته وه خورشیدی په خشانه (۵۵)

✓ به ئاوابوونی نووری ون ده بی خورشید و ئهم شه مسه
له ئاوابوونیا نوور و ئیزانه ی سه د دووچه ندانه (۵۶)

واته: له م سه ره وه که روئی بو ئاسمان له هه ره هه نگار ئکیا زانستیکی تایه تی له لایه ن خواوه
وه رگرت. ئه گه ر له خه لاتی ئه وسه ریشی ده پرسى، بوخته و خو لاسه ی تی گه یشتن و خواناسی
له گه ل خو ی هیئایه وه.

له ده ستنووسیکی مه حوی خویدا به رابه ره به «ته حسیلی عیلمیکی له دونی کرد» نووسراویشه:
«ته حسیلی سه د عیلمی غه ربه ی کرد».

(۵۴) نو چه رخ: جهوت ئاسمان و عه رش و کورسى. قه ترئکی: قه تره یئکی، دلۆپئکی. به حری
عه ممان: مه به ست له که نداوی عوممانه له تیوان ئیران و عومماندا له پیئشه می که نداوی
عه ره به وه. کینایه یه له پیئغه مه ر دروودی خوی لی بی.

واته: هه رچی زانستی ناو ئاسمان و عه رش و کورسى هه یه و هه رچی زانست له باره ی
خویشیان وه هه یه، هه مووی له چاو ئه و زانسته دا که پیئغه مه ر بوو به تی وه ک دلۆپئک ئاو وایه له
چاو ده ریای عومماندا...

له م به یته دا ئیستیعاره یه کی مه کنیه هه یه ئه وه ته زانستی پیئغه مه ر شو به یئراوه به ده ریای
عوممان و مولائیمی پی شو به یئراوه که یش وشه ی «قه ترئکی» یه.

(۵۵) واته: هه رچه ند له بهر ناته واوی ته شبیهه کهم په شیمانم له م جوژه شو به اندنه، به لام
چونکه هه چی ترم به خه یالدا نایه ت ناچارم ده ئیم که وا پیئغه مه ر که ته شریفی برد بو میعراج
وه ک مانگی چوارده و ابوو، که گه رایه وه بوو بوو به روژی رووناک.

(۵۶) شه مس: روژ. ئیزانه [«اضائه»]: روون کردنه وه. دووچه ندان: دوو قات.

واته: به لام ئهم جیاوازیه کی زو ریشی هه یه له گه ل روژ، چونکه روژ که ئاوابوو رو شنایی
نامینى، که چی ئهم پاش وه فاتیشی زیاتر له سه رده می ژبانى، تیشک ده داته وه، چونکه
ثایینه که ی له وسا زیاتر بلاو بوو ته وه.

ئه‌وه‌نده‌ی لئی ده‌زانم به‌م نه‌زانی خوومه‌وه «مه‌حوی»
به‌چاوی سه‌ر خودابینه، به‌چاوی دلّ خودازانه^(۵۷)

چ‌چاوی؟ کوحلی «ما زاعَ البصر» سورمه‌ی سه‌وادی بی
مونه‌وه‌ر بی به‌نووری روئیه‌تی بی چون و چه‌ندانه^(۵۸)

چ‌دلّ؟ قه‌تریکه، ئه‌مما عه‌رشی ره‌حمانی تیا ده‌رجه
چ‌دلّ؟ نوقتیکه، ئه‌مما مه‌رکه‌زی په‌رگاری ئیمکانه^(۵۹)

(۵۷) واته: هه‌ر ئه‌وه‌نده‌م پئی ده‌کری له‌بابه‌تی میعراجه‌وه بلیم له‌و سه‌فه‌رده‌دا به‌چاوی سه‌ر
خوای دی و به‌چاوی دلّ ناسی.

(۵۸) کوحل: کله. سه‌واد: ره‌شی. روئیه‌ت: بینین.

واته: بۆیه‌ توانی به‌چاوی سه‌ر خودا بیننی چونکه‌ چاوی به‌کله‌ی «ما زاعَ البصر و ما
طغی» ریزراوه و به‌نووری دبتنی خوا روشن بووه‌ته‌وه.

مه‌عنای ئه‌م ئایه‌ته‌ ئه‌وه‌یه‌ چاوی له‌ دبتنی ئه‌و هه‌موو شته‌ سه‌رسام‌که‌رانه‌ی ناو ئاسمانه‌کان
نه‌شیوا و ره‌شکه و پیشکه‌ی نه‌کرد. گه‌لێک له‌وانه‌ی مه‌عنای قورئانیان لی داوه‌ته‌وه و توویانه
ئه‌م ئایه‌ته‌ باسی پیغه‌مبه‌ر ده‌کا له‌ شه‌وی میعراجدا.

(۵۹) قه‌تریک: قه‌تره‌یلێک. ده‌رج: نووسراو. نوقتیک: نوقتیه‌یک. په‌رگار: ئامی‌ریکی دوو لقه‌ له
ئامی‌ره‌کانی ئه‌ندازاری، دائیره و نیودائیره‌ی پئی ده‌کیشن و ئه‌ندازه‌ی خه‌تی راستی پئی ده‌زانن.

واته: کام دلّه ئه‌و دلّه‌ی که پیغه‌مبه‌ر خودای به‌چاوی ئه‌و ناسیوه؟ ئه‌و دلّه‌یه‌ که هه‌رچه‌ند
خۆی به‌نیسه‌ت ئه‌م گیتییه‌وه ئه‌وه‌نده‌ی دلّیه‌ ئاوێکه، به‌لام عه‌رشی خودای تیا، وه‌ک له
حه‌دیسدا و تراوه: «قَلْبُ الْمُؤْمِنِ عَرُشُ الرَّحْمَنِ» واته: دلّی موسولمان عه‌رشی خودایه، به‌م
مه‌عنا ئینسان تا موسولمان تر بی باشتر خوا له‌دلّیا جیگیر ده‌بی. ئه‌و دلّه‌یه‌ که هه‌رچه‌ند خۆی
ئه‌وه‌نده‌ی نوخته‌یه‌که، به‌لام نوخته‌یه‌کی ئه‌وه‌نده‌ گرنکه‌ نووکی په‌رگاری عالهمی مومکینات
له‌ویادا جیگیر بووه. ئه‌مه‌ ئیشاره‌ته‌ بو حه‌دبسی قودسی: «لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْاَفْلاك» که
خوا به‌ پیغه‌مبه‌ری فه‌رموه و واته: ئه‌گه‌ر تو نه‌بووتایه ئه‌م گیتییه‌م دروست نه‌ده‌کرد.

ده‌شگونجی وشه‌ی «قه‌تریکه» به‌ «قوتریکه» بخوینرته‌وه. قوتر له‌ زاراوه‌ی ئه‌ندازاریدا
خه‌تیکی راسته‌ له‌ سه‌رێکی دائیره‌وه ده‌ست پئی ده‌کا و به‌ مه‌رکه‌زی دائیره‌که‌دا تی ده‌په‌رئ و
ده‌گاته ئه‌وسه‌ری دائیره‌که و موحیتی دائیره‌که ده‌کا به‌ دوو به‌شی چوون‌یه‌که‌وه.
مه‌عنای به‌یته‌که له‌سه‌ر بناغه‌ی شوپه‌اندن، به‌م پییه‌ش، دی.

فهفت چاوی حسوود و قهلبی مونکیر کویر و بی ده رکه
 لهم ئیدراکاته، بهر هی هه ر عه زابی یه ئس و حیرمانه (۶۰)
 ده بی چاو و دلکی پاک و بی غه ش میسلی ئاوینه
 ببی ئه و سوورته و مه عنایه بنوینئ «کما کان» (۶۱)
 خودا ئهم ئاینه ی لائیق به بووبه کر و عومهر دیوه
 که ئه ووهل سانی و، سانی شه ره فیابه به «لو کان» (۶۲)
 له به عدی ئه و دووه عوسمانی «ذی النورین»ه «ذوالانوار»
 عه لی شاهی و بیلایهت، بابی عیلم و شیر ی یه زدانه (۶۳)

(۶۰) واته: دلئ پیغه مبه ر ئه و دل به یه که باسمان کرد، به لام له گه ل ئینسانی کینه دار ده لئیی چی که
 چاوی له ئاستی ئهم راستیانه کویره. چی ده که ی له ئینسانی گوئ نارایه ل که دلئ ئه وه نده
 تی نه گه یشتووه، ئاگای لهم راستیانه نه. ئه مانه له بهر ئهم وه زعیان هه ر به ده ختی و نا ئومیدیان
 بۆ ده مینتته وه و به به ره هی تیگه یشتنی راستی ناگه ن.

(۶۱) واته: هه موو چاو و دلک له وانه نین ئهم راستیبه بینن و لئیی حالی بین... چاو و دلکی
 وه ک ئاوینه پیوسته بۆ ئه مه. ئه و سوورته و مه عنای پیغه مبه ره وه ک خوی چۆنه وایشانی بدا.
 (۶۲) واته: خوا دلئ و وه ک ئاوینه بی گه ردی به ئه بووبه کر و عومهر ره وای بیئیه که یه که میان
 دووه می ئه و دوو که سه بوو له شه وی کۆچ کردنی پیغه مبه ردا له مه که وه بۆ مه دینه، چوونه
 ئه شکه وتی سه ور، که ئه ویان پیغه مبه ر خوی بوو. دووه میشیان ئه و که سه بوو پیغه مبه ر پی
 فه رموو: «لُوْكَانَ بَعْدِي نَبِيٌّ لَكَانَ عَمْرًا» واته: ئه گه ر پیغه مبه ر ئکی تر پاش خۆم بوایه، عومهر
 ده بوو.

مه سه له که ی ئه بووبه کر ئیشاره ته بۆ ئایه تی: «ثَانِي اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ» واته: دووه می
 دوو که س بوو له کاتیکه که له ناو ئه شکه وته که دا بوون. مه به ست لهم دووه مه لیره دا پیغه مبه ره،
 که چی له به یته که دا مه به ست لئیی ئه بووبه کر بوو. بۆ چاری ئهم ناکۆکیه ی ئیوان به یته که و
 ئایه ته که ده لئین راسته که ی که سیان نه یه که مه و نه دووه م و هه ر کامیان به ش به حالی ئه ویان
 دووه مه و ئه وی تریان یه که م.

(۶۳) و بیلایهت: له «موا لاة» وه هاتووه که ئه وه ته ئه وسا له ناو عه ره بدا باو بووه که سیك هۆزی

به‌سه‌ریانا، به‌سه‌ر باقی سه‌حابه و ئال و یارانانا
ببارینئی خودا هر ئان و وه‌قت و ساعه «رِضْوَانَه» (۶۴)

✓ به‌نووری عه‌کسی پیغه‌مبه‌ر نه‌وه‌نده مونه‌کیس بووبوون
غه‌ریبی تازه هاتوو ده‌یوت: ئهم پیغه‌مبه‌رستانه (۶۵)

✓ خودا هر موعجیزه‌ی لائیق به‌هر پیغه‌مبه‌ری دیوه
هموو ئه‌و موعجیزاته‌ی داوه به‌م سه‌رداری هموانه (۶۶)

نه‌بووبین چووته پال هۆزئیک و هموو ئه‌و مافانه‌ی ده‌سگیر بووه که نه‌ندامانی ئه‌و هۆزه
بوویانه وه‌کوو له‌سه‌ر کردنه‌وه و له‌سه‌ر هاتنه‌ده‌نگ و هموو ئه‌و ئه‌رکانه‌شی که وتووته ئه‌ستۆ
که له ئه‌ستۆی نه‌ندامانی هۆزه که‌دا بوون. باب: ده‌رگا.

بۆیه به‌عوسمانی کوری عه‌ففان و تراوه «ذی النورین» چونکه دوو کچی پیغه‌مبه‌ری
ماره‌کردوو. بۆیه به‌عه‌لی کوری نه‌بووتالیبیش و تراوه «شاهی و بلایه‌ت» چونکه پیغه‌مبه‌ر
له‌باره‌یه‌وه فه‌رموویه‌تی: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاً فَعَلَيْ مَوْلَاً» واته: نه‌وه‌ی من دۆستی بم، عه‌لش
دۆسته‌تی. بۆیه‌ش پیی و تراوه «بابی عیلم» چونکه پیغه‌مبه‌ر فه‌رموویه‌تی: «أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ
عَلَيْهَا بَائِبُهَا» واته: من شاری زانستم و عه‌لی ده‌رگا که‌یه‌تی. بۆیه‌ش به‌«شیری یه‌زدان» ناوی براوه
چونکه له‌غه‌زادا به‌«أَسَدُ اللَّهِ» ناویانگی ده‌رکردوو.

ئهم به‌یته له‌ده‌سنووسه‌که‌ی مه‌حوی خۆیدا نیه، به‌لام له‌ده‌سنووسه‌که‌ی شیخ عومه‌ری
کوردیدا هه‌یه.

(۶۴) ئان: کات. ساعه: سه‌عات. «رضوانه»: ره‌زامه‌ندی خۆی.

(۶۵) مونه‌کیس: وینه‌وه‌رگرتوو.

واته: ئهم خه‌لیفه و نه‌سه‌حابه‌ی پیغه‌مبه‌ر نه‌وه‌نده‌یان له‌نوور و به‌ره‌که‌تی ئه‌و وه‌رگرتوو،
هر ناشاره‌زایه‌ک رووی بکردایه‌ته‌مه‌دینه‌له‌وه‌زعیان سه‌رسام ده‌بوو و مه‌دینه‌ی به
پیغه‌مبه‌رستان ده‌زانی.

(۶۶) واته: پیغه‌مبه‌ری ئیسلام هموو ئه‌و موعجیزانه‌ی بووه که هه‌رکام له‌پیغه‌مبه‌ره‌کان
بوویانه. ئهم موعجیزانه‌له‌به‌یته‌کانی پاشه‌وه‌دا باس ده‌کرین.

یهدی بهیزا چیه، ههر تاقه نهنگوشتیکی چهند ئیعجا-
زى لى زاهير بووه، ههر يهك وه كوو ماهى كه تابانه^(۶۷)

ئيشارهى يهك سه ره نهنگوشتى، مههى لهو دوروه وه شوق كرد
ههر ئه وه نهنگوشته بوو دهتوت فوارهى ئاوى حه يوانه^(۶۸)

(۶۷) يهدى بهيزا [«يد بيضاء»]: دهستى سبى. موعجيزه يهكى حه زره تى موسا يه، نه وه ته دهستى ده كرد به باخه ليدا و دهر دى ده هينا وهك چرا ده گرا. له قور ئايشدا به ئايه تى: ﴿وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بِيْضَاءٌ لِلنَّاطِرِ﴾ وه چهند ئايه تىكى تر ئيشاره تى بۆكراوه. ئايه ته كه واته: كه دهستى له باخه لى دهر هينا، ههر كه س بۆى بپروانىيايه وا ده هاته پيش جاوى كه سبى بى. نه نگوشت: په نجه. تابان: تيشكدار.

واته: موعجيزه ي دهستى سبى كه موعجيزه ي حه زره تى موسا بووه، له چاو موعجيزه كانى پيغه مبهردا نه هميه تىكى نه وتۆى نيه، چونكه ههر كام له په نجه كانى نه م چهند موعجيزه ي وهك موعجيزه ي دهستى سبى موساى لى ديارى داوه، مه بهستى له وه يه ههر په نجه يهكى پيغه مبهردا بگرى چهند نه وه نده ي دهستى موسا موعجيزه ي لى وه شاوه ته وه. ههر كاميان وهك مانگى تابان له دنيا دا ديارى بووه.

دهتوانى رسته ي «وه كوو ماهى كه تابانه» به مجۆره يش بخوئىر ته وه: «وه كوو ماهى كه تابانه».

(۶۸) ئاوى حه يوان: ئاوى حه يات. له نه فسانه ي كۆندا هه يه كه وا كانى ئاوى كه له تارىكا ييه كدا ههر كه س لى بخوا ته وه ههر گيز نامرى.

واته: به ئيشاره تىكى سه ره نهجه ي مانگى له ت كرد. ههر ئه وه سه ره نهجه يه يش بوو كه مانگى پى له ت كرد، جار ئىكيان ئاوى پاك و پيرو زى وهك ئاوى حه ياتى ليهات.

به نيسبه ت موعجيزه ي يه كه مه وه له كتيبه كانى سيره تدا هه يه كه وا جار ئىكيان پيغه مبهردا دروودى خواى لى بى بۆ به ره رچ دانه وه ي كافره كان به په نجه ئيشاره تى بۆ مانگ كردوه و كردوويه به دوو له ته وه. ته نانه ت هه ندئى له زانايانى ئايين ده لىن ئايه تى: ﴿اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَأَ الْقَمَرُ﴾ يش كه واته قيامه ت نزيك بووه ته وه و مانگ له ت بوو، ئيشاره ته به م رووداوه. به نيسبه ت موعجيزه ي دووه ميشه وه هه روا له كتيبه كانى سيره تدا هه يه كه وا جار ئىكيان له غه زايه كدا نه سحابه كان ته نها كاسه يهك ئاوان لا بوو، دياره به شى هه موويانى نه ده كرد، پيغه مبهردا په نجه ي

سهری کرد ئاو ئه وه نده، له شکرێکی سیسه دی دا ئاو
له گه‌ڵ ئاوی وزوو، به خوا ئه و ئاوه ئابروومانه (٦٩)
هه‌ر ئه و ئاوه بووه تۆفانی داغستانی کوفر و شیرک
هه‌ر ئه و ئاوه ته‌راوه‌ت به‌خشی باغستانی ئیمان (٧٠)
شه‌وی هه‌جره‌ت که ئه‌عدا زۆری هه‌ینا، مشتته‌خاکێ بوو
پیا چه‌ندن، ده‌به‌نگ و کوپر و که‌رمان ئه و له‌عینانه (٧١)

﴿﴾

خسته ناو کاسه ئاوه که، ئاو له‌نیوان په‌نجه‌کانیه‌وه هه‌لقوڵی به‌جۆرێ که له‌شکرێکی سیسه‌د
که‌سی ئاویان لێ خواره‌وه و ده‌ستتوێژیان پێ گرت، وه‌ک له‌ سێ به‌یتی داها‌توودا باسی لێ
ده‌کا...

شه‌ق (ن): له‌ت.

(٦٩) وزوو [«وضو»]: ده‌ستتوێژ.

(٧٠) داغستان: ولاتی ره‌قن و شاخاوی. ناوی یه‌کێ له‌ ولاته‌کانی قه‌فازیشه. ته‌راوه‌ت به‌خش:
ئه‌وه‌ی ته‌ری و شینی بکاته‌وه به‌گیانی دره‌ختدا. باغستان: ولاتی باخاوی.
وا به‌خه‌یالاً دێ ئه‌م هه‌ینانی ناوی «داغستان» ه‌ له‌ گه‌ڵ وشه‌ی «کوفر» و «شیرک» دا
په‌یوه‌ندیکی به‌ داگیرکردنی داغستانه‌وه بپێ له‌لایه‌ن سوپای روسیای قه‌یسه‌ریه‌وه.
ئه‌م به‌یته له‌ ده‌سنووسیکی مه‌حوی خۆیدا به‌مجۆره‌یش نووسراوه‌ته‌وه:

هه‌ر ئه و ئاوه بیناغه‌ی مه‌حکه‌می کوفری به‌ ئاودا دا

هه‌ر ئه و ئاوه ته‌راوه‌ت به‌خشی باغی دین و ئیمان

(٧١) ئه‌عدا: «اعداء»، جه‌معی «عدو» ه‌ به‌مه‌عنا دوژمن. له‌عین: مه‌لعوون، له‌ ره‌حمه‌تی خوا
دوو.

مه‌عنای ئه‌م به‌یته و به‌یتی پاشه‌وه‌ی پێکه‌وه دێ.

ئه‌م به‌یته له‌ ده‌ستتووسیکی مه‌حوی خۆیدا به‌مجۆره‌یش نووسراوه‌ته‌وه:

وه‌کوو ئه و مشتته‌خاکه و ئه و هه‌موو «أعدی عدو» ی دینه

که‌ تیی گرتن، ده‌به‌نگ و کوپر و که‌رمان ئه و له‌عینانه

لەناو ئەو گورگ و ورج و سەگ گەلە دەرچوو «بِإِذْنِ اللَّهِ»
 بە یاری غارەو، یاری لە باری، رێ لە بەریانە (۷۲)
 وەکوو خورشید و مەھ پێی سەریان لێ هەلبێری تا غار
 لە غارا سەیری کرد ئەعدا کە وەك سیبەر لە دوویانە (۷۳)
 بە یەك دوو عەنکەبووت و کۆتری بێ فام و بەستەزمان
 شوعوور و فەھمی گۆری لەو سەگ و ئیبلیس و دیوانە (۷۴)

(۷۲) یاری غار: مەبەست لە حەزەرەتی ئەبووبەکرە. یاری: یارمەتی. باری: خوا.
 واتە: ئەو شەو کە لە مەكکەو کۆچی کرد بۆ مەدینە و لە گەڵ حەزەرەتی ئەبووبەکرە بەرەو
 ئەشکەوتی «سەور» کەوتەری، کافرەکان پێیان زانین، ئەویش لەوە زیاتری لە گەڵ نەکردن کە
 مشتێ خۆلی کرد بە روواندا، بەو مشتە خۆلە کۆتر و کەر و دەبەنگی کردن و ئەمانیش رێیان
 بۆ چۆل بوو توانیان لە چنگی ئەو کافرە وەك سەگ و گورگەنە دەرباز بین و بە یارمەتی خوارێ
 بگرنەبەر.

نیوێ دووھەمی ئەم بەیتە لە دەسنووسێکی مەحوی خۆیدا بەمجۆرەیش نووسراوەتەو:
 بە یاری غارەو پێی نایە ئەو چۆل و بیابانە
 لە نێوان «یاری» و «یاری» دا جیناسی تەواو، لە نێوان ئەوان و «باری» دا جیناسی ناتەواو
 ھەیە.

(۷۳) سەیری «ی» یە کەم: روشتن.

مەعناي ئەم بەیتەیش لە گەڵ بەیتی پاشەویدا دی.

نیوێ دووھەمی ئەم بەیتە لە دەسنووسێکی مەحوی خۆیدا بەمجۆرەیش نووسراوە:
 لە غارا تیگەیین ئەو جەمە مەلعوونە لە دوویانە

(۷۴) عەنکەبووت: جالجالۆکە. ئیبلیس: شەیتان.

واتە: پێغەمبەر و ئەبووبەکرە وەك مانگ و رۆژ سەرکەوتن بۆ ئەشکەوتی «سەور». کافرەکان
 پێیان زانیبون، وەك سیبەر دوايان کەوتن بیانگرنەو. خوايش چەند جالجالۆکە و کۆترێکی
 نارد، جالجالۆکەکان دەرگای ئەشکەوتە کەیان تەنی و کۆترە کەیش ھیلانەیی تیا کرد. کە
 کافرەکان دییان دەرگای ئەشکەوتە کە تەنراو و کۆتریش ھیلانەیی تیا کردووە، وتیان دیارە
 کەسی تیا نیە. بەوجۆرە ئەوان سەریان لێ شیوا و گەرانیو و ئەمانیش رزگار بوون.

به‌هشتی داخلی «یه‌سریب» ده‌بی، «طوبی» له‌بو‌ئه‌ن‌سار
 به‌کوففارانسی مه‌ککه تا‌ئه‌به‌د «یا وِیْلنا» مانه (۷۵)
 نه‌گه‌ر ئه‌م هیجره‌ته نه‌بوایه، دین ئه‌م شه‌وکه‌ته‌ی که‌ی بوو
 که‌ه‌رکه‌س تی‌بگا به‌م دینه نه‌سخی جومله ئه‌دیانه (۷۶)
 به‌هیجره‌ت، غیره‌تی دینی موهاجیر، خدمه‌تی ئه‌ن‌سار
 له‌قووه‌هاته فیعل و بوو له‌عالمدا به‌ده‌ستانه (۷۷)

له‌ده‌سنووسیککی مه‌حوی خویدا به‌راه‌به‌ر به «له‌و سه‌گ و ئیلبیس و دیوانه»، «له‌و هه‌موو
 ئیلبیسی ده‌وران» یش نووسراوه.

(۷۵) یه‌سریب «یثرب»: ناوی شاری مه‌دینه بووه پش ئیسلام. ئه‌ن‌سار «انصار»: موسولمانانی
 مه‌دینه که یارمه‌تی پیغه‌مبه‌ر و ئه‌سحابه‌ کۆچ‌کردوووه‌کانی مه‌ککه‌یان دا.

واته: به‌پی‌ی فەرمووده‌ی پیغه‌مبه‌ر (د.خ) ئه‌وه‌ی به‌هه‌شتی نه‌بی ناچیته مه‌دینه و کافر نه‌گه‌ر
 تیشی بچی تیا نامینیته‌وه. که‌واته ئه‌سحابه‌ کۆچ‌کردوووه‌کان هه‌موو به‌هه‌شتین. خوژگه‌یش به‌و
 مه‌دینه‌یی‌یانه که یارمه‌تی پیغه‌مبه‌ریان دا و بانگیان کرد بۆلای خو‌یان. کافر مه‌ککه‌ییبه‌کانیش
 هه‌ر هاواریان بۆ ده‌میینیته‌وه و ده‌بی هه‌ر بلین هه‌ی قور به‌سه‌ر خو‌مان!

وشه‌ی «طوبی» ئیشاره‌ته بۆ ئایه‌تی: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ﴾
 واته: ئه‌وانه‌ی باوه‌ریان به‌خوا بووه و کاری چاکیان کردوووه، خوژگه‌یان پی‌ی ده‌خو‌ازری و
 ئه‌نجامیککی باشیان ده‌بی. رسته‌ی «یا وِیْلنا» یش ئیشاره‌ته بۆ ئایه‌تی: ﴿يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ﴾
 واته: قورمان به‌سه‌ر چاکمان نه‌کرد به‌خو‌مان. یاخود ئیشاره‌ته بۆ یه‌کیکی تر له‌ئایه‌ته‌کانی له‌م
 چه‌شته.

(۷۶) نه‌سخ: هه‌له‌وشاندنه‌وه. جومله: هه‌موو.

واته: ئه‌گه‌ر پیغه‌مبه‌ر هه‌ر له‌مه‌ککه‌بما‌بایه‌ته‌وه و کۆچی نه‌کردایه بۆ مه‌دینه، نایینی ئیسلام
 پایه‌ی ئه‌وه‌نده به‌رز نه‌ده‌بووه‌وه بگاته راده‌یه‌ک هه‌مووکه‌س تی‌بگا بۆ ئه‌وه هاتوووه هه‌موو
 نایینیککی پی‌ی هه‌له‌وشیته‌وه.

(۷۷) قووه: «قوه»، ئه‌وه‌ی نه‌هاتینته‌دی، به‌لام بگونجی بیته‌دی. فیعل، «فعل»: ئه‌وه‌ی هاتینته‌
 دی و بووبی به‌راست. ده‌ستانه: داستان، راز و داستان و ئه‌فسانه.

له فهیزی هیجره ته ئه سحابی «به در» ئه مشه و هیلالی بوون
 سبهی ههریه که بووه به دریکی کامیل ئه و هیلالانه (۷۸)
 چ هیجره ت؟ شه هدی وه سل، ئارامی جانه بو هه و اخواهان
 چ هیجره ت؟ بو عه دوو ته عزیزیی رۆح و زه هری هیجرانه (۷۹)

﴿﴾

واته: له سایه ی کۆچ کردنه وه بوو، غیره تی ئه سحابه کۆچ کردوه کانی مه ککه و خزمه تی
 ئه سحابه گه تی یارمه تی دهره کانی مه دینه دهرکه وت و له توانای هاته دینه وه بوو به راست و
 هاته دی و له عالمدا بوو به راز و قسه ی سه ر زاری خه لکی.

(۷۸) به در: مانگی چوارده. دینیکه له باشووری رۆژاوی مه دینه وه شه پێکی قورسی له نێوان
 هاو پێکانی پێغه مبه ر و بت په رسته کانی مه ککه دا تیاروودا، شه په که به سه رکه وتی موسولمانه کان
 دوایی هات و ده سه لاتنی پێغه مبه ری پێ جیگیر بوو. ئه سحابی به در: ئه و هاو پێکانه ی پێغه مبه ر
 که له م شه په دا به شدار بوون. ئه مانه پله یه کی به رزیان له ئیسلامدا هه یه. هیلالی: وه که مانگی
 یه کشه وه.

واته: ئه سحابه ی پێغه مبه ر که وه که مانگی چوارده ته واو و رووناکه. یا ئه و ئه سحابانه که
 پاشان غه زای به دریان کرد، له شه وی کۆچ کردندا وه که مانگی یه کشه وه لاواز و بێ هێز بوون.
 که چی له سایه ی کۆچ کردنه وه، سبه ینێ که گه یشته مه دینه، یا پاش غه زای به در، ئه وه نده
 به هێز بوون ههریه کی بوون به مانگیکی چوارده.

ده گونجی «هیلالی» به «هیلالی» یش بخوینرێته وه و به وجۆره یش مه عنای به یته که دێ.
 له وشه ی «به در» دا له تافه ت و، له نێوان «به در» و «هیلال» دا ته ناسوب هه یه.
 ئه م به یته یش له ده سنووسه که ی مه حوی خویدا نیه.

(۷۹) شه هد: شیله ی هه نگرین. هه و اخواه: لایه نگر. هیجران: دووری.

مه به ست له وه که ئه م کۆچ کردنه ی پێغه مبه ر (د.خ) مایه ی عه زابی رۆح و دهردی دووریه
 بو دوژمنان، ئه وه ته که وا پێغه مبه ر و یارانی پاش کۆچ کردنیان له ژێر ده سه لاتنی دوژمنانه مان و
 بوون به مایه ی دل ناره حه تی بو کافره کانی مه ککه.
 جانه (ن): جانا، به لام مه عنا نادا به ده سته وه.

هه‌واخواهی «عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ وَالرَّضْوَانُ» یان بۆ ما
 ئه‌عادیسی «عَلَيْهِ اللَّغْنَةُ» به‌هشیان و به‌سیانه^(۸۰)

که‌سی نایه‌ی «عَفَا اللَّهُ عَنْكَ» مه‌حزی دلنه‌وایی بی
 «مَعَاذَ اللَّهِ» دلی ئه‌و ره‌نجه‌کردن عه‌ینی خوسرانه^(۸۱)

که‌سی بی‌نیته‌ نوتق ئاسک، به‌عیر و سووسه‌مار و گورگ
 به‌تسه‌دیقی موقیرر بن یه‌ک به‌یه‌ک ئه‌م بی‌زوبانانه^(۸۲)

(۸۰) ئه‌عادی: جه‌معی «اعداء» ی جه‌معی «عدو» وه. مه‌به‌ست له‌م دوو جار جه‌مع‌کردنه‌وه‌یه
 گه‌یانندی مه‌عنای توندی دوژمنایه‌تییه‌که‌یه.

واته: لایه‌نگرانی پیغه‌مبه‌ر ره‌حمه‌ت و ره‌زامه‌ندی خویان بۆ ما. دوژمنه‌کانیشی له‌عه‌نتی
 خوا بوو به‌هشیان و به‌سیشیانه و شایانی له‌وه‌پتر نین.

(۸۱) مه‌حز «محض»: روت، ته‌نها بۆ. ره‌نجه‌کردن: ئازاردان. خوسران: زهره‌رکردن.
 له‌غه‌زای خه‌نده‌قدا هه‌ندئ له‌ دوو‌پوو به‌ دیمه‌ن موسولمان و به‌ دل کافره‌کان هاتنه‌ لای
 پیغه‌مبه‌ر و پیمان وت: ناتوانین بیین بۆ غه‌زا و داویان لی کرد ریگیان بدا به‌شدار نه‌بن، ئه‌ویش
 ریگیان دان. تا خوا نایه‌تی نارد بۆ پیغه‌مبه‌ر که‌وا: «عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذْنَتْ لَهُمْ حَتَّىٰ يَتَّبِعَنَّ لَكَ الَّذِينَ
 صَدَقُوا وَ تَعْلَمُ الْكَافِرِينَ» واته: خوالیت خۆش بی، بۆچی ریگات دان؟ ده‌بوو ریگات نه‌دانایه‌ تا
 درکه‌وتایه‌ کامیان به‌پراستی ئیشی هه‌یه و ناتوانی بیته‌ بۆ غه‌زا و کامیان درۆ ده‌کا، چونکه‌ ئه‌ گه‌ر
 ریگاشت نه‌دانایه‌ هه‌ر نه‌ده‌هاتن و ده‌تزان درۆزن.

جا مه‌حویش ئیشاره‌ت بۆ ئه‌م رووداوه‌ ده‌کا و ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ئک خوا له‌ شوونی وادا
 به‌مجۆره‌ دلی بداته‌وه، په‌نا به‌خوا هه‌رکه‌س دلی ئازار بدا له‌ زیان به‌ولاوه‌ هه‌چی نایه‌ته‌ ری.
 نیوه‌ی دووه‌می ئه‌م به‌یته‌ له‌ ده‌ستنووسیکی مه‌حوی خۆیدا به‌مجۆره‌یش نووسراوه‌ته‌وه:

ئهو‌ی ئینکاری جاهی ئه‌و بکا بووجه‌هل و شه‌یتانه

(۸۲) نوتق: قسه‌کردن. به‌عیر: حوشر. موقیرر «مُقِرَّ»: ئه‌وه‌ی دان به‌شتیکدا بنی.

وه‌لامی ئه‌م به‌یته‌ و به‌یتی پاشه‌وه‌ی له‌ به‌یتی پاشه‌وه‌تر دایه‌.

به ئه مری یا ئیشاره‌ی بهس دره‌ختی ریشه دابه‌ستوو
 له ره‌گ ده‌ربیت و بیته‌ خدمه‌تی ره‌قسانه ره‌قسانه (۸۳)
 به ته‌کزیبی که‌سی وا، ناکه‌سی جورئه‌ت بکا «لا شک»...
 سه‌گی هاره، به‌رازه، مولجیده، بووجه‌هله، شه‌یتانه (۸۴)
 سه‌بیر «اهبط» ئیفاده‌ی بوو، حیرا «ایت‌ الی» ی‌ع‌رز
 نه‌وه‌ک ئه‌و وه‌حشیانه پر ده‌نه ئه‌و رو‌حی ئینسانه (۸۵)
 له ده‌ستیدا که به‌رده ورده ده‌ستی کرده ته‌سییحات
 چووه سی‌ ده‌ستی که‌و هه‌ر جو‌شی بوو «سُبْحَانَ سُبْحَانَ» (۸۶)

(۸۳) ره‌قسانه ره‌قسانه: به سه‌ماکردنه‌وه.

نیوه‌ی یه‌که‌می ئه‌م به‌یته له ده‌ستوو سی‌کی مه‌حوی خویدا به‌مجۆره‌یش نووسراوه‌ته‌وه:

له‌سه‌ر ئه‌مرو ئیراده‌ی بهس دره‌ختی ریشه رو‌بردووم

(۸۴) بووجه‌هل: عه‌مری کو‌ری هیشامی سه‌رکرده‌ی بنه‌ماله‌ی به‌نی مه‌خزووم که یه‌کیکه له
 بنه‌ماله‌ کانی قوره‌یش. له دوژمنه سه‌ر سه‌خته کانی پیغه‌مبه‌ر و ئایینی ئیسلام بوو، سالی ۶۲۳ی ز،
 له شه‌ری به‌دردا کوژرا. بووه به‌کینایه له که‌سی که له راده‌به‌ده‌ر دوژمنی موسولمانه‌تی بی.

ئه‌م به‌یته وه‌لامی دوو به‌یته‌که‌ی پیشه‌وه‌ی بوو.

(۸۵) سه‌بیر [«تبییر»]: شاخی موزده‌لیفه له نزیکه‌ی مه‌ککه. حیرا: ئه‌و ئه‌شکه‌وته‌ی پیغه‌مبه‌ر
 خه‌لوه‌ی تیا ده‌گرت و یه‌که‌مجار وه‌حی تیا بو‌هات.

واته: کاتیک که پیغه‌مبه‌ر له تاو ده‌س درێژی کافره‌کان مه‌ککه‌ی به‌جی‌هیشته، شاخی
 «سه‌بیر» بانگی لی‌ده‌کرد: داپه‌ره نه‌وه‌ک کافره‌کان به‌سه‌ر منه‌وه بتکوژن. ئه‌شکه‌وته‌ی حیرایش
 هاواری لی‌ده‌کرد: وه‌ره لام خو‌ت له مندا بشاره‌وه نه‌وه‌ک ئه‌و دروندانه ده‌ست درێژیت بکه‌نه
 سه‌ر.

(۸۶) ته‌سییحات: «سُبْحَانَ اللَّهِ» کردن.

جارێکیان پیغه‌مبه‌ر مشتێ ورده به‌ردی کرده ناو ده‌ستی. ئه‌و ورده به‌ردانه له ده‌ستیا
 که‌وته «سُبْحَانَ اللَّهِ» کردن. پاشان به سه‌ره‌کردنیه مشتێ ئه‌بووبه‌کر و عومه‌ر و عوسمانیش، له
 مشتێ ئه‌وانیشدا هه‌روا «سُبْحَانَ اللَّهِ» یان ده‌کرد... ئه‌م به‌یته‌ی «مه‌حوی» باسی ئه‌و مو‌عجیزه‌یه
 ده‌کا.

له روژی ئه‌ربه‌عادا بوو که ساتی چه‌پسی روژی کرد
له سه‌هبادا تولووعی پی‌ده‌کا دووباره له و شانه^(۸۷)

چتیری بوو و مه‌نی جو روژی خه‌نده‌ق قووتی ده‌ه‌سه‌د که‌س
به‌ته‌کمیلی، به‌رووخووشی عه‌تا فه‌رموو که‌ریمان^(۸۸)

(۸۷) ئه‌ربه‌عا «اربعاء»: چوارشه‌مه‌مه. سه‌هبا، «صه‌باء»: شوئینیکه له‌نزیکی خه‌یه‌ره‌وه.
ئهم به‌یته‌یش باسی دوو موعجیزه‌ی تری پی‌غه‌مبه‌ر (د.خ) ده‌کا. یه‌که‌میان ئه‌وه‌که له‌میعراج
گه‌رپایه‌وه و باسی بو کافره‌کان کرد، باوه‌ریان پی‌نه‌کرد و وتیان ئه‌گه‌ر راست ده‌که‌ی چووی بو
ئاسمان، له‌کوئی تووشی کاروانه‌که‌ی ئیمه‌ بووی که‌ چووه بو قودس؟ ناو و نیشانیمان بو
هه‌لده... ئه‌ویش فه‌رمووی له‌فلانه شوین تووشی بووم و روژی چوارشه‌مه‌یش ده‌گه‌رپته‌وه.
روژی چوارشه‌مه‌مه تا نزیکی خوراوا چاوه‌روانی کاروانه‌که‌ بوون بگه‌رپته‌وه، دیار نه‌بوو.
پی‌غه‌مبه‌ر له‌دواکه‌وتنی دل‌گران بوو و له‌خوا پاراپه‌وه که‌وا ئاوابوونی خور دوابخا تا کاروانه‌که
ده‌گاته به‌ره‌وه. خوایش دواکه‌ی گیراکرد و ئاوابوونی روژی بو ماوه‌ی سه‌عاتیک دواخست تا
کاروانه‌که پیش شیوان گه‌یشته به‌ره‌وه...

دوو هه‌می‌شان ئه‌وه‌یه جارنکیان له‌سه‌هبادا پی‌غه‌مبه‌ر سه‌ری له‌سه‌ر رانی چه‌زهره‌تی عه‌لی
دانابوو و خه‌وی لی که‌وتبوو. که‌خه‌به‌ری بووه‌وه خور ئاوا بوو بوو. له‌عه‌لی پرسی ئاخو
نوژی عه‌سری کردوو یا نه؟ ئه‌ویش وتی نه‌مکردوو. پی‌غه‌مبه‌ر له‌خوا پاراپه‌وه وتی: عه‌لی
به‌هزی منه‌وه نوژه‌که‌ی دواکه‌وتوو، به‌لکو روژ بگه‌رپته‌ دواوه تا نوژه‌که‌ی بکات. کورتوو پ
له‌و شوینه‌دا خور هه‌لانه‌وه و عه‌لی نوژه‌که‌ی کرد.

(۸۸) چتیر: بزنی یه‌ک ساله‌ی پی له‌دوو. خه‌نده‌ق: شه‌ری بووه قوره‌یشیه‌کان و هاوکاره‌کانیان
گه‌ماروی مه‌دینه‌یان تیا‌دا. پی‌غه‌مبه‌ریش به‌پی‌ی راویژی سه‌لمانی فارسی فه‌رمانی دا خه‌نده‌کی
به‌ده‌وری شاره‌که‌دا هه‌لبکه‌نن کافره‌کان نه‌توانن لی بی‌ه‌رنه‌وه. وایش بوو، کافره‌کان ناچار بوون
بی‌ئه‌نجام بگه‌رپته‌وه. ته‌نها چه‌ند که‌سیکیان ویستیان له‌خه‌نده‌که‌که‌ بکه‌نه‌ئه‌وه‌ر، ئه‌وانه‌یش
زوربه‌یان کوژران. ئهم شه‌ره له‌سالی پی‌نجه‌می کۆچی «۶۲۷ی.ز» دا رووی دا. ته‌کمیل: ته‌واو.
واته: له‌غه‌زای خه‌نده‌قدا ئه‌سحابه‌کان هه‌زار که‌س بوون، له‌چتیرنک و مه‌نی جو به‌ولاوه
هیچیان نه‌بوو. که‌چی پی‌غه‌مبه‌ر له‌و چتیر و مه‌نه‌ جو‌یه نانی هه‌موو ئه‌و ئه‌سحابانه‌ی دا و تیری
کردن.

له هەر ریهك ده پۆی، بۆ سهلام و سوجده بهر بردن
 چ جۆشی بوو ده كه وته دار و بهردی ئه و مه كانانه! (۸۹)
 به هه وری تی مه گهن، ئیلا مه لایك شه هه پری خۆیان
 هه موو ده م یهك ده دا بۆ سایه بانێ ئه و سوله یمانه (۹۰)
 دو عا فه رموونی بۆ عاهات و ده ردی بی ده و ا سه یره
 له دلیایه كه ئاساری ئیجابیهی مه ره مهی جانه (۹۱)

له ده ست نوو سیکی مه حوی خۆیدا له به را به ری «چتیری بوو و» وه وه نوو سراویشه: «له گیسکیك و».

(۸۹) واته: چ جۆشی بوو ده كه وته دار و بهردی هه ر جیگایهك پیغه مبه ری پیا دا برۆشتایه، هه موو راست ده بوو نه وه سه لامی لی بکه ن و سوجده ی بۆ به رن.

ئه م مو عجیزه یه، وهك له كتیبه كانی سیره تدا نوو سراوه، له سه ره تای پیغه مبه ری تیدا بووه.

(۹۰) شه هه پر: شاه پ، شابل، په ره گه وه كانی په له وه. سایه بانێ: سییه ر به سه ردا كرن.

پیغه مبه ر (دخ) پش ئه وه ی بی به پیغه مبه ر یهك دوو جار له جیاتێ خه دیجه ی خیزانی بۆ بازرگانی چوو ه بۆ شام. هاورێكانی گپراویانه ته وه كه له پندا پارچه هه وریك سییه ری به سه ر سه ری وه ده كرد تا خۆر نه دا به سه ریا. جا مه حوی له م به ته دا باسی ئه و روودا وه ده كا كه له دیندا پی ده وتری «ارهاص» واته نیشانه ی پیغه مبه رتی به ر له بوون به پیغه مبه ر. مه حوی ده لی: ئه و په له هه وری سییه ری به سه ر سه ری پیغه مبه ره وه ده كرد، به هه وری تی مه گهن، فریشته بووه هاتوو له شیوه ی هه وردا چه تری به سه ر سه ری ئه و چه زره تی سوله یمانه وه دروست كرده وه.

(۹۱) عاهات: جه معی «عاهه» یه به مه عنا ده ردی وا بیی به مایه ی سووکی بۆ ئه و كه سه ی تووشی بووه، وهك گولی و كه چه لی و شتی وا. ئیجابیه: قوبول كرنی دو عا. مه ره م: مه له م.

واته: دو عا كرنی پیغه مبه ر (دخ) بۆ ده رده داره بی ده رمانه كان شتیکی سه یره، چونكه گه لی ده ردی قورس به دو عای ئه و چاك بووه ته وه و ئه م دو عایانه ی به دل كرده وه، بۆیه نیشانه ی قوبول بوونیان ئه وه نده دیاریه، بووه به مه له مهی گیان.

چیه ئییرا، وهره سهر موعجیزه‌ی ئیحیا به‌هه‌ددیکه
له‌ئه‌نفاسی «نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي» نومایانه (۹۲)
ئه‌وه‌نده‌ چاوی پر بئی نووری پر نوور و مونه‌وهر کرد
که نه‌رگس چاوه‌چاوی نووریه‌ له‌و نووری چاوانه (۹۳)
خه‌به‌ردانی له‌ موسته‌قبل قسه‌ی چی لئی بکه‌م تا‌ه‌شر
هه‌موو به‌ر تیبیقی فه‌رمووده‌ی ئه‌وه‌ ئه‌م واقیعاتانه (۹۴)

(۹۲) ئییرا: «ابراء»، چا‌ک‌کردنه‌وه‌، ئیحیا: زیندوو‌کردنه‌وه‌، هه‌د: راده‌، ئه‌نفاس: هه‌ناسه‌، نومایان: ئاشکرا.

واته‌: چا‌ک‌کردنه‌وه‌ی ده‌رده‌دار قیمة‌تی چیه‌ که موعجیزه‌ی هه‌زهره‌تی عیسا بووه‌، وهره‌ سه‌یری زیندوو‌کردنه‌وه‌ی مردوو‌ بکه‌، که له‌سهر ده‌ستی پیغه‌مبه‌ردا رووی داوه‌، نیشانه‌ی دروست‌کردنی ئینسانی پئوه‌یه‌ که ئایه‌تی: ﴿وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي﴾ ده‌یگه‌یی، واته‌: له‌ گیانی خۆم کرد به‌ به‌ردا.

ئه‌م به‌یته‌ ئیشاره‌ته‌ بو‌ ئه‌وه‌ که جار ئکیان ژنه‌ جووله‌ که یه‌ک و یستبووی پیغه‌مبه‌ر ده‌رمانخوارد بکا، زه‌هری بو‌ کردبوو به‌ گۆشته‌وه‌، که چی گۆشته‌ که خۆی به‌ کولاری هاتبووه‌ ده‌نگ و به‌ پیغه‌مبه‌ری وتبوو نه‌که‌ی بمخۆی، زه‌هرم پئوه‌ کراوه‌...

(۹۳) واته‌: ئه‌وه‌نده‌ چاوی پر له‌ نایینایی روون‌کرده‌وه‌، نه‌رگس‌ش به‌ بئی گیانی خۆی چاوه‌چاوه‌تی به‌ لک‌وو له‌ نووری هه‌زهره‌تی پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ چاوی بینا بئی. ئه‌م به‌یته‌ش باسی یه‌کیکی تره‌ له‌ موعجیزه‌کانی پیغه‌مبه‌ر که چا‌ک‌کردنه‌وه‌ی چاوی کو‌تره‌.

(۹۴) موسته‌قبل: دوا‌پۆژ. تیبیق «طبیق»: ده‌ق. واقیعات: رووداو.

واته‌: پیغه‌مبه‌ر باسی روودانی گه‌لئی شتی کردووه‌ که له‌وه‌ویاش رووده‌ده‌ن تا روژی قیامه‌ت و، ئه‌و رووداوانه‌ هه‌موو به‌وجۆره‌ که ئه‌و باسی کردوون هاترونه‌ته‌ دی. ئه‌و شتانه‌یش وه‌ک شه‌هیدبوونی هه‌زهره‌تی عومه‌ر و عوسمان و ئاشت‌کردنه‌وه‌ی موسولمانان له‌سهر ده‌ستی هه‌زهره‌تی هه‌سه‌ن‌دا و مردنی «ام‌ملحان» له‌ غه‌زای رو‌مدا و روودانی ئازاوه‌ له‌ نیوان موسولماناندا و ئه‌و کاره‌ساتانه‌ی پیش روژی قیامه‌ت رووده‌ده‌ن وه‌ک به‌درژی له‌ کتیبه‌کانی سیره‌تدا باسیان لئی کراوه‌.

له‌ ده‌ست‌نووسیکی مه‌جوی خۆیدا له‌ به‌راهه‌ری «هه‌موو به‌رتیبیقی» یه‌وه‌ نووسراویشه‌: «ئه‌بینی تیبیقی».

به یانی شهش حه و ئیعجازی له جوملهی سه د هه زار ئیعجاز
 ئهوی ده یکا په شیمان، ئهوی نه یکا په شیمان^(۹۵)
 نه گهر بی موعجزاتی سه د یه کیکی بینمه ته حریر
 ده بی هه ر تاقه به یتیکم ببیته سه د کو تو بخانه^(۹۶)
 چ قابیل من به سه د به یتیکی کوردی، سه د هه زار ئه سرار
 بدهم شه رح و به یانی کهم له گه ل ئه م عه قلی نو قسانه!^(۹۷)
 که هه ر سپرینکی عه قلی کول تیا کول مایه وه «بالکل»
 که هه ر سپرینکی سه د عاریف تیا مه دهوش و حه یرانه^(۹۸)

(۹۵) حه و: حه وت.

واته: له ناو سه د هه زار موعجزه دا ئه گه ر ئینسان باسی شهش حه و یتیکان بکا په شیمان
 ده بیته وه له بهر که می. ئه گه ر باسیشی نه کا هه ر په شیمان ده بیته وه چونکه نابی هه مووی بخریته
 پشت گوئی.

(۹۶) ته حریر: نووسینه وه.

واته: ئه گه ر به موهی سه د یه کیکی موعجزه کانی باس بکه م، ده بی له جیاتی هه ر به یتیکی
 ئیستم ئه وه نده بنووسم سه د کتیبخانه پر بکا.
 (۹۷) مه عنای ئه م به یته به سراوه به دوو به یتی پاشه وه یه وه.

نیوهی دوو هه می ئه م به یته له ده ستنووسینکی «مه حوی» خۆیدا به مجۆره یش نووسراوه ته وه:

به «ایضاح» و به یانی په ی به رم به م عه قلی نو قسانه

(۹۸) عه قلی کول: «العقل الكل» یا «العقل الفعال العاشر» له ئیستیلاحی فه لسه فییه کاند،
 ده هه می ئه وه عه قله بی مادده یه یه که کاروباری گیتی به پرتوه ده بن، عه قلی هه موان. عاریف:
 خواناس.

له نیوان هه ردوو وشه ی «کول» دا جیناسی ته واو و له نیوان ئه وان و «بالکل» دا جۆره
 جیناسینکی ناقیس هه یه.

فه‌قت‌نابی‌که‌ده‌رکی‌کول‌نه‌بوو‌یه‌کباره‌ته‌رکی‌کول
به‌باغی‌که‌له‌کن‌بولبول‌گولئی‌له‌و‌باغ‌و‌بوستانه^(۹۹)
له‌«همزیته» و‌له‌«بُرده»م‌چونکه‌که‌م‌دی‌نیستیفاده‌ی‌کورد
منیش‌ئهم‌کوردیه‌م‌دانا‌له‌ریزی‌ئهو‌قه‌سیدانه^(۱۰۰)

(۹۹) یه‌کباره: به‌یه‌کجاری.

واته: من‌به‌م‌عه‌قلی‌ناته‌واوه‌مه‌وه‌چۆن‌ده‌توانم‌به‌سه‌د‌شیرنکی‌کوردی‌سه‌د‌ه‌زار
شتی‌نه‌ینی‌روون‌بکه‌مه‌وه‌که‌ه‌ر‌کامیان‌بگری‌«عه‌قلی‌گشتی» به‌ته‌واوی‌تیا‌کول‌بووه‌و
سه‌د‌پیاوی‌زانا‌و‌تیگه‌یشترو‌سه‌رسام‌بوون‌تیا‌یا. به‌لام‌له‌گه‌ل‌ئه‌وه‌شدا‌نابی‌ماده‌م‌ه‌موو
شتیکم‌بو‌باس‌نا‌کری‌ته‌واو‌بیده‌نگ‌بیم‌و‌هیچ‌نه‌لیم، چونکه‌وه‌ک‌ده‌لین: «ما‌لا‌یدرک‌کله‌لا
یترک‌کله» واته: ئه‌وه‌ی‌ه‌مووی‌ده‌سگیر‌نه‌کری، له‌ه‌موویشی‌ده‌ست‌ه‌لنا‌گیری، له‌به‌ر
ئه‌وه‌که‌لای‌بولبولی‌دلئی‌دلداران‌تاقه‌گولئی‌که‌له‌باغچه‌ی‌موعجیزه‌کانی‌پیغه‌مبه‌ر‌به
باخچه‌یه‌کی‌ته‌واو‌ده‌روا.

له‌م‌به‌یته‌یشدا‌له‌نیوان‌ه‌ردوو‌«کول»دا‌جیناسی‌ته‌واو‌ه‌یه. ه‌روا‌له‌نیوان‌«بولبول» و
«گول» و‌«باغ» و‌«بوستان»یشدا‌ته‌ناسوب‌ه‌یه.

(۱۰۰) «همزیته»: کتیبه‌که‌به‌شیرعی‌عه‌ره‌بی‌له‌ته‌عریف‌کردن‌و‌پیا‌ه‌لدانی‌پیغه‌مبه‌ردا،
دروودی‌خوای‌لی‌بی، شیخ‌«شرف‌الدین‌ابو‌عبدالله» محمدی‌کوری‌سعیدی‌بوسیری‌دایناوه
که‌له‌٦٩٤م‌ک (١٢٩٤-١٢٩٥م‌ز)دا‌مردوو، پیشی‌ده‌لین‌«أم‌القری»، گه‌لی‌شه‌رحی‌له‌سه‌ر
نووسراوه. «برده»: یاخود‌«بُرديه»، ئه‌میش‌قه‌سیده‌یه‌کی‌تره‌له‌ته‌عریف‌کردنی‌پیغه‌مبه‌ر‌و
باسی‌رازی‌ده‌روون‌و‌باسی‌قورئان‌و، پارانه‌وه‌له‌خوادا، ه‌ر‌خاوه‌نی‌«همزیته» دایناوه. ئه‌م
قه‌سیده‌ی‌دوو‌ه‌مه‌له‌کوردستاندا‌زۆر‌بلاوه‌و‌جاران‌فه‌تیکان‌به‌شه‌وانی‌سی‌شه‌مه‌و
جومعه‌دا‌به‌کۆمه‌ل‌به‌ئاوازی‌کی‌تابه‌تی‌بو‌به‌ره‌که‌ت‌ده‌یانخوئنده‌وه‌و‌زۆر‌له‌مه‌لا‌شاعیره
کورده‌کان‌قه‌سیده‌ی‌کوردییان‌له‌سه‌ر‌ئاوازی‌داناوه‌یا‌خۆییان‌کردوو‌به‌کوردی.

واته: له‌به‌ر‌ئه‌وه‌ی‌که‌کورده‌کان‌له‌به‌ر‌عه‌ره‌بی‌نه‌زانین‌که‌لکی‌کی‌که‌میان‌له‌قه‌سیده‌ی
«همزیته» و‌«برديه» و‌هرده‌گرت، هاتم‌ئهم‌قه‌سیده‌کوردیه‌م‌دانا‌تا‌بجیته‌ریزی‌ئه‌وانه‌و‌خه‌لک
وه‌ک‌ئه‌وان‌بو‌به‌ره‌که‌ت‌بیخوئنده‌وه. مه‌حوی‌ده‌یه‌وئی‌بلئی‌ئهم‌قه‌سیده‌یه‌یش‌بو‌هاوئاوازی
«همزیته» و‌«برديه» ناوی‌قه‌سیده‌ی‌«کردیه»یه.

زوبانی عیشقبازی خوۆشه گەر کوردی وه گەر تازی
 قسهی بی سۆزی عیشق ئه رگه وه ره، مه حبووبی بی ئانه^(۱۰۱)
 ئە لا ئە ی فه خری عالهم «رحمة للعالمین» ی تو
 له دهرحق ناکهس و کهس رهحم و لوتفی ئیوه یه کسانه^(۱۰۲)
 بده ئیزن، ئەم قه سیده ی کوردیهش بیته مه قامی عهرز
 ئە گەرچی وهك شوعوورم شیعره کانیشم په ریشانه^(۱۰۳)

(۱۰۱) تازی: عهره بی. ئه ر: ئه گەر. بی ئان: ناوه خت.

لەم بەیتەدا «مەحوی» وەک بۆی وەلامی کەسێک بەداتەو کە بۆی چۆن ئەبێ تەعریفی
 پیغمبەر بە غەیری عەرەبی بکری، دەبێ مەسەلە مەسەلە ی زمان نیە، مەسەلە ی سۆزی
 عیشقە. کە سۆزی عیشق هەبوو زوبان عەرەبی بی یا کوردی بی خوۆشه. کە سۆزی عیشقی
 نەبوو، قسە گەوهەریش بی دەبی بە دلداری ناوه خت کە هیچ کەلک و سوودێکی لی وەرناگیری.
 ئەم بەیتە «حوسنی تەعلیل» ه بۆ بەیتی پیشوو.

لە دەستنووسیکی مەحوی خویدا بەرابەر بە «بی سۆزی» نووسراویشە «بی شووری».
 لە نوسخە ی پاکنوس نە کراوی «مەحوی» خویدا، پاش ئەم بەیتە بەیتیکی تر هە بە وادیارە
 پاشان دەستی لی هە لگرتی چونکە دوا پرگە ی خراوه تە بەیتی داها توه وه. بەیتە کە ئەمە یه:
 بەمەعنا عاشقە ئەم پادشە ی مەعنی پە ناھانە

کە عیشقی تیکه لی مەعنا نە بوو مەحبووبی بی ئانه

هەر لەم نوسخە پاکنوس نە کراوه دا بەرابەر «پە ناھانە» نووسراویشە «شوناسانە».

(۱۰۲) ئەم بەیتە سەرە تابه و ری خوۆش کردن بۆ پارانه وه له پیغمبەر کە ئەم قه سیده یه لی وەر
 بگری و پەسەندی بکا.

(۱۰۳) مە قامی عهرز: مەیدانی خوێندنه وه یا مەیدانی پیشاندان. شوعوور: هەست.

نیوه ی دووهه می ئەم بەیتە له دەسنووسیکی مەحوی خویدا بەمجۆره ییش نووسراوه تە وه:

ئە گەرچی شیعره کانیشم وه کوو فیکرم په ریشانه

موکه‌پرپر بوو قه‌سیده‌ی بورده نه‌شته‌ی عالمی پر کرد
 بفرموو بهم قه‌سیده‌ی کورده نۆبه‌ی نه‌شته پیوانه (۱۰۴)
 نه‌گه‌ر بورده، نه‌گه‌ر کورده، نه‌گه‌ر سافه، نه‌گه‌ر دورده
 قوبوولی تۆکه بوو له‌بریزی نه‌شته‌ی ره‌وح و ره‌یحانه (۱۰۵)
 قوبوولی تۆ نه‌بوو، سه‌د با‌عه‌ره‌ب بی، هه‌ر نه‌بووجه‌هله
 قوبوولی تۆ نه‌گه‌ر بوو، فورسی دووسه‌د سا‌له‌ سه‌لمانه (۱۰۶)

(۱۰۴) واته: قه‌سیده‌ی بوردییه‌ی نه‌وه‌نده‌ی خوینراوه‌ته‌وه‌ی عالمی سه‌رخۆش کردوو. نه‌نجا نۆبه‌ی نه‌وه‌ته‌ی بفرموی دواگلاسی پر بخورته‌وه‌ی و نه‌م قه‌سیده‌ی کوردییه‌ی من بکری به‌و دواگلاسه و نۆش بکری.

له‌ نوسخه‌ی پاکنوس نه‌کراوی مه‌حوی خۆیدا به‌رابه‌ر به‌ «نه‌شته‌ی عالمی پر کرد»، «نه‌شته‌ی گه‌ییبه‌ عیله‌یین» یش نووسراوه.

(۱۰۵) دورده: خلتی بنی پیاله‌ی مه‌ی. له‌پریز: سه‌ر کردوو. ره‌وح: سه‌سانه‌وه.

واته: مه‌ی نه‌گه‌ر مه‌یی قه‌سیده‌ی بوردییه‌ی بی یا هی قه‌سیده‌ی کوردی بی... نه‌گه‌ر پوخته بی یا خلتی بنی پیاله‌ی بی، هه‌ر نه‌وه‌ مه‌به‌سته‌ی که‌وا په‌سه‌ندی تۆبی، چونکه‌ که‌ تۆ په‌سه‌ندت کرد وه‌ک پیاله‌ی شه‌راییکی وای لی دئی سه‌سانه‌وه‌ی و بۆنی خۆشی لیوه‌ سه‌ر بکا.
 له‌م به‌یته‌دا ئیشاره‌ت کراوه‌ بۆ ئایه‌تی: ﴿فَرُوحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٌ﴾ له‌ باسی ژبانی ئه‌هلی به‌هه‌شتدا، که‌ واته: ئیتر هه‌ر سه‌سانه‌وه‌ی و بۆنی خۆش و به‌هه‌شتی پر له‌ ناز و نیعمه‌ته.

(۱۰۶) فورس: فارس. سه‌لمان: سه‌لمانی فارسی، په‌کیکه‌ له‌ ئه‌سحابه‌کانی پیغه‌مبه‌ر، خه‌لکی ئیران بووه، ناوی پیشووی «روزیبه» بووه. پیغه‌مبه‌ر له‌ جووله‌که‌یه‌کی کپییه‌وه‌ و نازادی کرد. چهند سه‌دیستیک له‌ باره‌ی پایه‌ی و شایه‌وه‌ گپ‌راوه‌ته‌وه‌ی. ئه‌و بوو له‌ غه‌زای خه‌نده‌قدا به‌ پیغه‌مبه‌ری وت خه‌نده‌کیک به‌ ده‌وری مه‌دینه‌دا هه‌لکه‌ن تا کافره‌کان نه‌توانن بینه‌ ناو شاره‌وه‌ی. «مه‌حوی» له‌م به‌یته‌دا دیسانه‌وه‌ ده‌گه‌رته‌وه‌ سه‌ر بابه‌تی ته‌عریف‌کردنی پیغه‌مبه‌ر به‌ غه‌یری زمانی عه‌ره‌بی و ده‌لی: وه‌نه‌بی به‌ره‌که‌تی قه‌سیده‌ی پیا‌هه‌لدانی پیغه‌مبه‌ر به‌سه‌راپی به‌وه‌وه‌ که‌ زمانه‌که‌ی عه‌ره‌بی بی یا زمانیکی تر بی، به‌وه‌وه‌ به‌سه‌راوه‌ که‌ لای پیغه‌مبه‌ر په‌سه‌نده‌ یا نه‌. ئه‌بووجه‌هل سه‌رداریکی عه‌ره‌ب بوو، که‌چی له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا که‌ عه‌ره‌ب بوو، له‌به‌ر

منم وهك ئەو زه عیغه، ئەم قه سیده، ئەو گله ده زوه
 ئەمن كریاری ماهی «لامكان»، ئەو ماهی كه نعانە (۱۰۷)
 منم مووری زه عیغ و ئەم قه سیده لاقه كوللهی من
 فه قەت من هه دیه كه م خدمت سوله یمانی سوله یمانە (۱۰۸)
 به چاوی مه رحه مهت بپروانه هه دیه و ساحیپی هه دیه
 به زوری رابویره ئەم كه مه له م كه مترینانه (۱۰۹)

ئەو كه پینغه مبه ر له بهر كافرێ چه زی لێ نه بوو، نه بوو چه هل بوو. سه لمانی فارسیش كه بن و
 بنه چهی فارس بوون، چونكه موسولمانی چاك بوو، بوو به و پیاوه گه وریه كه پینغه مبه ر
 له باره یه وه فه رمووی: «سَلْمَانُ مِنَّا أَهْلُ الْبَيْتِ» واته: سه لمان له خۆمانه، له كه س و كاری پینغه مبه ره.
 (۱۰۷) زه عیغه: ئافره تی بێ ده سه لات. گله ده زوو: گولۆله ده زوو لول كراو. ماه: مانگ.
 كه نعان: ناو چهی مائی باوكی چه زره تی یوسف.

ئەم به یته ئیشاره ته بۆ ئەو رازه ی ده یگێر نه وه گوايه كه چه زره تی یوسف له بازاری میسر دا
 خرایه مه زات بۆ فرۆشتن، پیره ژنیكیش گولۆله یه ك ده زوو ی هه لگرت و چوو بۆ مه زاتخانه.
 له وئ لێیان پرسى تۆ كه ده سمایه ت ته نها ئەم گولۆله ده زوو یه، چۆن به ته مای كرینی
 شوخیكى وهك ئەم كوریه ی؟ ئەویش وتی: به س نیه خه لك ده لێن هاتوو ه یوسف بكری!
 واته: من وهك ئەو ئافره ته بێ ده سه لاته وام كه هات چه زره تی یوسف بكری و، ئەم
 قه سیده یه ش وهك گولۆله ده زوو كه ی ده ستیه تی. ئەوه نده مان جیا یه ئەو یوسفی كه نعانى
 وهك مانگی جوانی ده كری و منیش ره زامه ندی ئەو مانگه ده كرم كه تاییه ت نیه به چیگایه كه وه
 و هه موو لایه كی روون كرده وه ته وه.
 (۱۰۸) موور: میرووله. فه قەت: ئەوه نده هه یه.

ئەم به یته ئیشاره ته بۆ ئەو كه ده گێر نه وه جار نیکیان میرووله یه ك لاقه كولله یه كی به دیاری
 برد بۆ چه زره تی سوله یمان و عه رزی كرد دیاری به یپی پایه ی خاوه نه كه یه تی.
 مه به ست له «سوله یمانی سوله یمان» ئەوه یه پینغه مبه ر به نیسه ت چه زره تی سوله یمانه وه
 وهك چه زره تی سوله یمان وایه به نیسه ت خه لكی تره وه.
 (۱۰۹) هه دیه: دیاری. رابویره: تیپه رته.

قوبوولی کهم له کهم کردن، وه‌ها واتئ بگا زوره
به تو زوری بزاتم، کهمتری شیمه‌ی که‌ریمانہ (۱۱۰)

ئەدەب وایه که له‌م گوستاخیانەش تو به‌ه‌ی «مه‌حوی»
خه‌یالی خاوه‌ه‌نقا ناکه‌وئته‌ داوی ئەفسانە (۱۱۱)

دەبی هەر موو زوبانی، هەر زوبانی داستانئ بی
بکه‌م نه‌ختئ به‌یانی ناکه‌سی خو به‌و زوبانانە (۱۱۲)

ئەوه‌نده‌ی زاتی ئیوه‌ مه‌خزه‌نی فەزل و که‌مالاته
له‌ مندا به‌و حه‌ده‌ نه‌قس و ره‌زائیل ده‌رج و په‌نه‌انه‌ (۱۱۳)

(۱۱۰) شیمه: ره‌وشت.

واته: ئە‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! من چۆن له‌ تو‌ی به‌ زۆر بزاتم ئە‌م دیاریه‌ که‌مه‌ له‌ منی که‌م و
ناچیز وه‌ربگری، به‌جۆرئ که‌ من واتئ بگه‌م دیاریه‌ که‌م گه‌لئ زۆر و به‌نرخه‌، له‌ کاتی‌کا که‌ ئە‌مه
بجووکتین ره‌وشتی به‌رزی بیوانی مه‌رده‌ و تو‌یش له‌ هه‌موو مه‌ردئ مه‌ردتری.

(۱۱۱) گوستاخئ: پرکیشئ کردن و رووه‌ه‌لمالراوی و بی شه‌رمئ. عه‌نقا: بالدارئکی ئە‌فسانه‌ییه
به‌ کوردی پئی ده‌لین سیمورغ.

«مه‌حوی» له‌م به‌یته‌دا رووی ده‌می ده‌ کاته‌ خوئ و ده‌لئ: باشتر ئە‌وه‌یه‌ ده‌س به‌رداری ئە‌م
قسانه‌ت بی که‌ نیشانه‌ی بی شه‌رمئ و رووه‌ه‌لمالراوین له‌ حوزووری پیغه‌مبه‌ردا، چونکه‌
ناتوانئ به‌م قسانه‌ت کارئک بکه‌ی پیغه‌مبه‌ر له‌ خوئ رازی بکه‌ی و ده‌سمایه‌که‌ی ده‌ستت
ئە‌وه‌ نیه‌ بۆ حوزووری ئە‌و بشئ.

(۱۱۲) واته: من ئە‌وه‌نده‌ گوناها‌ر و شه‌رمه‌زارم ده‌بی هەر موویه‌کی له‌ شم بی به‌ زمانئک و هەر
زمانئکم ئە‌وه‌نده‌ بدوئ داستانئک بخوئئته‌وه‌، ئە‌وجا ده‌توانم به‌و هه‌موو زوبانه‌ زۆر بلئانه‌وه‌
که‌مئک له‌ باسی خرابئ و ناکه‌سی خو‌م بگئرمه‌وه‌.

داستانئ (ن): قیسسه‌خوانئ.

(۱۱۳) حه‌د: راده. ره‌زائیل: جه‌معئ «رذیل»‌یه‌ واته‌ سووکی و په‌ستی. ده‌رج: دانراو و
نووسراوه‌.

دہ خیلی ئو سہ گی بہرقاپہم جاری بہ یہ گجاری
 سہرئہ فرزم بکہ، فہرموو: سہ گی بہردہرکی خوّمانہ (۱۱۴)
 وہ کوو «جامی» دہ لئی، دہم وشک ہہ لاتوو من سہ گیککی گہر
 جگہر تینووم و دہ خوازم نمّ لو بہ حری ئیحسانہ (۱۱۵)
 بہ یہک دوو قہ ترہ تیّر ناوی حہ یاتی کہ وہ کوو قیتمیر
 لہ کہ ہفی خو تیا ریّ دہ، سہ گی ئہ سحابی خو تانہ (۱۱۶)

(۱۱۴) فہرموو: فہرموو.

واتہ: دہ سم بہ دامنئی سہ گی بہردہرگاتان، ئہی پتغہ مہبری گہورہ، کہ پرتیک بؤ ہہ میشہ
 سہر بہ رزم بکہ و فہرموو فلانہ کہ س سہ گی بہردہرگای خوّمانہ...

(۱۱۵) جامی: «نورالدین عبدالرحمان» ی جامی «۱۴۱۴-۱۴۹۲ ی ز» یہ کیکہ لہ شاعیرہ
 عیر فانیہ بہ ناویانگہ کانی ئیران، خواہنی «ہفت اورنگ» ہ.

واتہ: ہہر وہک مہولانای جامی لہ بہ پتیکیدا دہ لئی، من سہ گیککی گہری جگہر تینووم و لہ
 تینوانا دہم وشک ہہ لاتووہ، داوای دلؤ پتیک ئاو دہ کہم لہ دہریای چاکہ ی تؤ، لیومی پئی تہر
 کہم و جوّشی جگہر می پئی دابمرینمہ وہ.

(۱۱۶) قیتمیر [«قطمیر»]: دہ لئین ناوی سہ گہ کہی «اصحاب الکہف» بووہ. کہ ہف: ئہ شکہ وت.

«مہجوی» بہم بہیتہ ئیشارہت بؤ ئہ وہ دہ کا کہ مہ شہورہ سہ گہ کہی ئہ سحابی کہ ہف کہ
 پاسی دہرگای ئہ شکہ وتہ کہی بؤ دہ کردن دہ چیتہ بہ ہہشت. جا دہ لئی: تڑش من لہ ئہ شکہ وتی
 خو تارئی بکہرہ وہ و بہ سہ گی ئہ سحابہ کانی خو تم بہ سہ ند بکہ، بہ لکوو بہ ہؤی ئہ وانہ وہ خوا
 رہ حمم پئی بکا.

ئہم و تہ یہ لہ شیعری گہ لئی شاعیری تریشدا ہہ یہ. شیخ رہزای تالہ بانئی دہ لئی:

یا رسول اللہ چہ باشد چون سگ اصحاب کہف

داخل جنت شوم در زم رہی اصحاب تو

او بہ جنت میرود، من بہ جہنم کی رواست

او سگ اصحاب کہف و من سگ اصحاب تو!؟

لہ دہ سنوو سیکی تر دا لہ جیاتی «ریّ دہ» نوو سراوہ «جئی دہ».

ده کهم عهرزی نیاز، ئەرچی له تۆ نایابه مه خفی راز
به جان و دل، دل و جانم، خودا خواهانه، خواهانه (۱۱۷)

له تۆ حویبی خودا بۆ خۆم و بۆ ئه ولاد و ئه حبابم
که حویبی ماسیوا ده رکا له دل وهك بت له بتخانه (۱۱۸)

خودایا ههم له تۆ حویبی ره سوول و ئیتتیاعی ئه و
که ئیکسیری ماسی ماهیه تی مه غشووشی ئینسانه (۱۱۹)

بباری، یارپه بی ههر له حزه سه د لهك بارشی ره حمه ت
له سه ره ئه و، ههم له سه ره ئه و جه معی ئال و سه حب و یارانه (۱۲۰)

(۱۱۷) خودا خواهانه: وهك ئه وانه ی که خویان ده وئ. خواهان: داوا کر. نایاب: ناوازه، ده ست نه که وتوو.

مه عنای ئه م به یته و به یتی پاشه وه ی بیکه وه دی.

(۱۱۸) واته: ههر چه ند هیچ له تۆ په نهان نیه، به لام ده مه وئ عهرزت بکه م که گیان و دل م به دل و به گیان وهك پیاوه خوا خواهه کان ئه و یان له تۆ ده وئ بی به هۆی خۆشه وستی خوا له دلی خۆم و نه وه و دۆستاندا، به جۆر ئک وهك چۆن بت له بتخانه ی ده رکری ئه ویش خۆشه وستی که سی تری تیدا نه هیلری.

مه حوی له م به یته دا خۆشه وستی غه یری خوی به جۆر ئک له شه ریک بۆ خوا دانان داناوه، وهك چۆن بت په رستی شه ریک دانا نه بۆی.

ئه حبابم (ن): ئه تباعم.

(۱۱۹) ئیتتیاع: شوین که وتن. ماهیه ت: جیه تی. مه غشووش: خلته دار، ناپاک.

واته: خوی به داوای ئه ویش له تۆ ده که م که خۆشه وستی پئغه مبه ر و شوین که وتنی ئه و له دلما جیگیر بکه ی، چونکه ئه م خۆش وستن و شوین که وتنه بۆ ده روونی ناپوختی ئاده میزاد وهك ئیکسیر وایه که مس ده کا به زپر، ئه ویش ده روون له گه ردی گونا ه پاک ده کاته وه.

حویبی (ن): عیشقی.

(۱۲۰) له حزه: چاوترووکاندن. لهك: سه د هه زار. وشه یه کی هیندییه. بارش: بارین.

مه عنای ئه م به یته به سه راوه به به یتی پاشه وه یه وه.

هه تا ئاگر گپړنسی شوړشی تهبع و خوروشی دل
 کزه و سۆزه نه سیمی سوچ و ئیواری به هارانه (۱۲۱)
 سه با، تالیوی غونچه ی گول ده کا ته علیمی شه ککه رخه ند
 نه سیمی سو بده م تا په رچه می سونبول ده کا شانه (۱۲۲)
 هه تا هه وری به هاری غازه کاری گولشه نه ئیشی
 هه تا بولبول له سهر گول نه غمه خوان و ناله سه نجاننه (۱۲۳)
 بلین ئینس و مه له ک پر بهم زه مین و ئاسمانانه:
 «و صلی الله علی» شه و به حری نووری عیلم و عیرفانه
 که ده رکسی غه وری نا کا «غیر علم الله سبحانه» (۱۲۴)

(۱۲۱) واته: خرابه هه میشه سه د هه زار بارانی ره حمهت به سهر هاوړپیان و خزمانی موسولمانی
 پیغه مبهردا بیاری، به درنژایی شه که کزه ی ئیواران و سۆزه ی نه سیمی به یانیانی به هار ناگری
 شوړشی سروشت و خوروشی دل تاو بدا و گپی پی بسینی.
 (۱۲۲) شه ککه رخه ند: شه و ی پیکه نینتکی وه که شه کر شیرینی بی.
 مه عنای شه به یته و به یته کانی پاشه وه ی پیکه وه دی.

له نوسخه یه کی ده ستنوسی مه حوی خویدا به رابه ر به «ده کا ته علیمی» نووسراویشه:
 «ده کاتن فیری».

(۱۲۳) غازه کاری: ره نگاوپه ننگ کردن وه که گول. وشه یه کی فارسییه. گولشه ن: گولزار، باخی
 گولی زوری تیا بی. سه نجان: رنکخه ر.

له نوسخه یه کی ده ستنوسی مه حوی خویدا به رابه ر به «نه غمه خوان و ناله سه نجاننه»
 نووسراویشه: «نه غمه په رداز و نه وا خوانه».
 (۱۲۴) ئینس: بنیاده م. غه ور: قوولی.

واته: تا سه بیان لیوی غونچه ی گول فیری زه رده خه نه ی شیرین ده که ن و ده پیشکوئن و،
 تا نه سیمی ده می به بیان شانه ی زولفی سونبول ده کا و، تا هه وری به هار گولزار به گولی نوی
 ره نگاوپه ننگ ده کا و، تا بولبول له سهر چلی گول به ئاوازی خوش و گونجاو ده خوئنسی،
 به درنژایی هه موو شه کاته با ئاده میزادی سه رزه وی و فریشته ی ئاسمان، ئاسمان و زه وی پر
 بکه ن له ره حمهت ناردن بؤ پیغه مبه ر (د.خ)، که مه گه ر هه ر خوا خوئی بزانی زاتیکی چه ند
 گه وره و پایه به رز و قووله...

ستایشی حه‌زره‌تی مولانا خالیدی نه‌قشبه‌ندی

دلم نه‌مشه‌و نه‌خۆشی نیسه‌تی چاویکی بیماره
جگهر غه‌لتانی خوینی حه‌سره‌تی لیویکی خونخواره^(۱)
سه‌رم شیواوی شیوه‌ی فیتنه‌هه‌لگیرسینی شوخیکه
حه‌واسم تفره‌قه‌ی عیشوه‌ی دل‌ناشووبیکی عه‌یاره^(۲)

ئهم پارچه‌ شیعره له چاپه پیشووه‌که‌ی دیوانی مه‌حوبدا نیه.

(۱) نیسه‌ت: پئوه‌ند. بیمار: نه‌خۆش، مه‌به‌ست لیره‌دا له نهرمه. غه‌لتان: تپوه‌گلاو. حه‌سره‌ت: داخ. مه‌به‌ستی له‌وه‌یه‌ ئه‌و هه‌موو دهردی دل‌ه‌ی که هه‌یه‌تی له‌وه‌وه‌یه‌ دل‌ی رووی کردووه‌ته چاوی بیماری یارنک و له بیماری ئه‌و چاوه‌وه‌ دل‌ی تووشی دهرد بووه. جگهریشی که یه‌ك پارچه‌ بووه به‌ خوین هی ئه‌وه‌یه‌ داخی لیویکی سووری یاریکی خوین خۆری دل‌داران ده‌خوا، خوینی ئه‌و لیویه‌ جگهری یه‌ك‌پارچه‌ کردووه به‌ خوین...

ناسکی به‌یته‌که‌ له‌وه‌وه‌ ده‌ست پیده‌کا که چاوی نهرم به‌ چاویکی جوان داده‌ترئ و ههر یاریکی جوانیش ده‌بی چاوی نهرم بی و، لیویش ههر له‌ خۆیدا سوور ده‌کاته‌وه‌ وه‌ك بلایی خوینی دل‌دارانی مژیوه.

(۲) حه‌واس: «حواس»، جه‌مع‌ی «حاسه» یه‌ به‌و پینج هه‌سته‌ ده‌لین له‌ ئاده‌میزادا هه‌ن که بریتین له‌ هه‌ستی بینین و بیستن و بو‌ن‌کردن و چه‌شتن و لی‌که‌وتن. تفره‌قه: پرژوبلاو. عیشوه: ناز. عه‌یار: زۆرزان.

ناسکی ئهم به‌یته‌ له‌وه‌وه‌ دئ که‌وا فیتنه‌ له‌ ههر شوپنیکدا به‌رپا بیئ ئه‌و شوپنه‌ ده‌شیوی و تیک‌ده‌چی. له‌ لایه‌کی که‌شه‌وه «فتنه» واته‌ له‌ خشته‌ بردن. شیوه‌ی یاریش ئه‌وه‌نده‌ جوانه‌ بنیاده‌م له‌ خشته‌ ده‌با و عه‌قل و تیگه‌یشتنی تیک‌ده‌دا و ده‌شیوینئ. حه‌واسیش که‌ ده‌بی له‌ ههر ئاده‌میزادیکی ته‌واو له‌سه‌ر خۆدا کۆمه‌ل و له‌جیی خۆیاندا بن، به‌هۆی یاریکی زۆرزانئ ناشووب‌خهره‌ ناو ده‌له‌وه‌ په‌رت و بلاو بوون و له‌ جیی خۆیاندا نه‌ماون.

خه یالی زولفی دهرناچی له دل تا دهرنه چی رۆحم
 سپیراوه خه زینه ی به ختی ئیمه به و سیا ماره^(۳)
 له شینی فیرقه تی نهودا نهوهنده نهشکی سوورم ریت
 به دهوری جیگه ما تا بر ده کاتن دیده، گولزاره^(۴)
 له بو سهیرانی باغ و سه بزه ته کلیم مکه ن یاران
 که سه بزه و گول له چاومدا به بی نه و هر خهس و خاره^(۵)
 نه مامی قامه تی په روه رده ی ئاوی دیده که ی من بوو
 که چی گولچینی باغی وه سلّی نه و ئیستا که نه غیاره^(۶)

(۳) مه بهستی نهوه یه: زولفی یار که مه ندیکی نهوه نده کاربگه ره بۆ راکیشان و گیرۆده کردنی دلی دلداران، ته نانهت خه یاله که شی له دلیان دهرناچی تا گیانیان له گه لّ خۆی به کیش نه کاته دهره وه و، گه نجینه ی به ختی دلداران که له دلّیانایه سپیراوه به ره شماوی زولفی یار و نهو په پکه ی به سه ره وه کردوه و یا هر له سه ری هه لّناسی یا که هه ستا له گه لّ خۆیدا ده ییا...
 نیوه به یتی دووهم ئیشاره ته به و نه فسانه یه که ده لّی له هر شو ئنیکدا گه نجینه یه کی شارراوه هه بی، ره شمار ده چی له ویادا په پکه ده کا...

به کارهینانی وشه ی «سپیراوه» له جیاتی «سپیراوه» که نه سلّه که ی «سپیراوه» بووه نیشانه ی نهوه یه که وا له م جوّره فیعله مه بنی بۆ مه جهوولانه دا که پیتیکی ریشه یی بان تیا دووباره ده بیته وه، دروسته یه کیکیان چه زف بکری.
 (۴) نه شک: فرمیسک. ریت: رشت.

مه بهستی نهوه یه بلّی تا چاو بر کا، له تاو دووری یار، چوار دهوری خۆی به فرمیسکی خوئین ره نگین کردوه و کردوه به گولاله سووره.
 له کوّکردنه وه ی «شین» و «سوور» دا ته ناسوینیکی جوان هه یه.

له یه کی له ده ستنوو سه کانی به رده ستمانا وشه ی «ریت» به مجۆره نووسراوه: «ریت».
 (۵) سه بزه: سه وزایی. خهس: پل و پووش. خار: درک. مه بهستی له وه یه ماده م یارم له گه لّ نه بی دنیا پووشی ناهینی لام.
 (۶) گولچین: نهوه ی گول ده کاته وه. نه غیار: بیگانه.

به دهردی خوّمه‌وه گهر گوّشه‌یه‌ك ده‌گرم به بی‌ده‌نگی
به لاما دیّ به خه‌شم و رق، ده‌لئ: خوّنه‌قشی دیواره (۷)
که دیم ئیزهاری شوّ و شینی دلّ کهم، به‌لکی ره‌حمی کا
به خهنده دیّ، ده‌لئ: خوّلی به‌سهردا بیژن ئه‌م هاره (۸)
وتم با به‌س وجودی بیّ وجودم باری خاتر بیّ
له‌گه‌لّ دلّ گوّشه‌یی‌کم گرت، ئه‌وم به‌ردا به‌یه‌کباره (۹)
له‌کونجی بی‌که‌سیدا مودده‌یی‌کم برده‌سهر، ئاخهر
شه‌ویّ دلّ که‌وته به‌حسی بیّ‌وه‌فایی ئه‌و سته‌مکاره (۱۰)

واته: نه‌مامی بالای یار به فرمیسکی چاوی من په‌روه‌رده بوو و پی‌نگه‌یشت، که‌چی ئیستا
پی‌نگانه‌گولّی باغی وه‌سلّی ئه‌و له‌نه‌مامی بالای ده‌کاته‌وه. مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه‌ بلّی: کرده‌ی من بوو
و برده‌ی خه‌لک...

(۷) مه‌عنای ئه‌م به‌یته به‌سراوه به‌به‌یتی پاشه‌وه‌یه‌وه.

(۸) شوّز: هاوار و فوغان. بیژن: بیژن.

واته: به‌ده‌ست یاره‌وه داماوم و گیرم خواردووه، نازانم چوّن له‌گه‌لی هه‌لسووپیم. که‌به
ده‌ردی خوّمه‌وه داده‌که‌وم و ده‌مه‌ویّ بی‌ده‌نگ بیم و گوّشه‌یه‌ك بۆ خوّم بگرم، لیم تووره‌ده‌بی و
ده‌لئ: ده‌لّی وئنه‌ی به‌دیوارا کوتراره‌وه ده‌نگی لئوه‌ نایه‌ت. که‌ده‌شمه‌ویّ هاوار و دادئک به‌رمه
لای به‌لکوو به‌زه‌بییه‌کی پی‌مدا بیته‌وه و ره‌حمی بکا به‌حالم، ده‌لئ ئه‌م کابرا هار بووه‌ خوّلی
به‌سهردا بکه‌ن به‌لکوو بمرئ. مه‌شه‌ووره هار ئه‌گهر خوّلی به‌سهردا بکرئ، ده‌مرئ.

«بیژن» یش وه‌ك «سپتراره» نیشانه‌ی دروستی حه‌زف‌کردنی پیتی دووباره‌کراوه‌یه‌له
فیعلدا، له‌زمانی کوردیدا.

(۹) وجود: بوون. بیّ وجود: بیّ‌کاره و بیّ‌سوود که‌وه‌ك نه‌بوو وایی. خاتر: دلّ. یه‌کباره: یه‌کجاری.

واته: وتم ئیتر با به‌س گیانی ناچیزم بیّ به‌باری سهر دلّی یار. هاتم له‌گه‌لّ دلّ‌ه‌ی گرفتاری
خوّمدا گوّشه‌یه‌کمان گرت و به‌یه‌کجاری ده‌سبه‌رداری ئه‌و بووم.

(۱۰) واته: به‌لام دلّ نه‌یتوانی ئه‌و گوّشه‌گیریه‌ تا سهر راگرئ، شه‌وئکیان که‌وته باسی بیّ‌وه‌فایی
ئو یاره‌سته‌مکاره.

وتم: ئەى دَل له دولبەر شه کوه کردن چه یفه، دَل ده یوت:
 ئەمه بوّ دولبهریکی دلنه وازه، ئەو دَل ئازاره (۱۱)
 وتم: خوْشه به ئوممیدی وه فا جهور و جه فا، ده یوت:
 به سه رچوو عومرم و نه مدی وه فاییک لهو جه فاکاره (۱۲)
 وتم: په نهانییه ده رحه ق به عاشق لوتفی مه عشووقان
 وتی: ئەو زاهیر و باتین له زورمپره ی ئیمه بیزاره (۱۳)
 وه گهرنا، ده فعه یه که له م به ینه بوّ ده فعی گله ده یوت
 هه وایکی پیرسن، چۆنه ئەو مه زلوومی بیچاره (۱۴)
 له پر باییک له گه ل بۆی ئاشنا هات و وتی: «مه حوی»!
 به شاره ت بی که ئیقبالت موباره ک، تالیعت یاره (۱۵)
 که هاتم، شوْخه که ی غاره تگه ری دین و دَلت ده یوت:
 بپرسه حالی ئەو سه ودازه ده ی به ده ختی ئاواره (۱۶)

- (۱۱) شه کوه: شکات و گله یی و گازنده. دلنه واز: ئەوه ی دَلی خه لک بداته وه و بلاوئیتته وه. دَل ئازار: ئەوه ی دَلی خه لک ئازار بدا، پیچه وانه ی دَل نه وازه.
- مه حوی له م به یته و سی به یتی پاشه وه دا گفتوگۆی به ینی خوْی و دَلی ده گپرتته وه له باره ی بی وه فایی یاره وه.
- (۱۲) واته: وتم به دَل له وه ناره حه ت مه به که یار ئازارت ده دا، چونکه ئازاری یار به هیوای وه فای پاشه وه ی شتیکی خوْش و به تامه. دلّیش له وه لامدا وتی: تا ئیستا وه فام لی نه دیوه... نازانم ده بی ئەم وه فایه که ی بی و که ی ئەم جهور و جه فایه دوایی بی.
- (۱۳) زومره: ده سته، تا قم.
- (۱۴) وه گهرنا: وه ئە گهر نا، ئە گینا، ئە گهر وا نیه. گله: گله یی.
- هه وایکی (ن): هه وار تکی.
- (۱۵) بۆی ئاشنا: بۆنی یار که لی شاره زام و ده ینا سمه وه. ئیقبال: به خت روو تی کردن. تالیع: به خت.
- مه عنای ئەم به یته به مه عنای دوو به یتی پاشه وه یه وه به ستراره.
- (۱۶) غاره تگه ر: تالان کهر. سه ودازه ده: خه یال له که لله داو.

دهبئی بیئ ئافتابی روومەت و سوبحی جه‌بینی من
چ فەرقیکی بیئ روژی له شه‌و، سوبحی له ئیوارە! (۱۷)
وتم: وا سەرفەرازت کردم، ئەمجا سا دەخیلت بـم
له‌باتی من، سەبا، تو دەچیەووە عەرزێ که ئەمجارە: (۱۸)
ئەگەرچی موددەییکی من له زولماتی سیابەختی
ونە زەرپەری و جووودم، روژی رووناکم شه‌وی تارە (۱۹)
له فەیزی ناوی «مولانا ضیاء‌الدین» ه‌ووە ئیستە
هەموو روژه شه‌وم، قەترەیی و جووودم به‌حری ئەنوارە (۲۰)
هەتا ئەو ناوە پاکەم کردە زیکر و فیکری روژ و شه‌و
هەناسەم بوونی میسکی گرتوو، لیوم شه‌که‌ربارە (۲۱)

(۱۷) واتە: لەم گله‌یی و بناشته‌دا بووم له‌گه‌ڵ دڵ، له‌په‌ر شنه‌ی بایئک بوونی به‌ یاد ئاشنای یاری دا
به‌ لووتما و پیتی و تم: مه‌حوی! موژده‌ت بده‌می که‌وا به‌ختت یاره، من که‌هاتم له‌ رێدا تووشی
یاره‌که‌ت بووم که‌ دین و دلتی به‌تالان بردوو، پیتی و تم: هه‌والتیکت بیرسم و وتی بوچی خه‌م
دلی داگرتوو، دووری و نزیکیی من بو‌ئهو چون‌یه‌که‌، دیاریش نه‌بم هه‌روه‌ک دیار بـم وایه،
روژی روومەت و سبه‌بیتی ناوچاوانم فەرقی شه‌و و روژ و به‌یانی و ئیوارەیان بو‌نیه.
(۱۸) سەبا: بای به‌یانی. له‌ ئەده‌بی کۆندا به‌ په‌یامبه‌ری ئیوان یازان و دلداران دانراوه.
مه‌عنای ئەم به‌یتە و دوو به‌یتی پاشه‌وه‌ی به‌سراون به‌به‌که‌وه.

(۱۹) زولمات: تاریکایی. سیابەختی: چاره‌په‌شی. تار: تاریک.

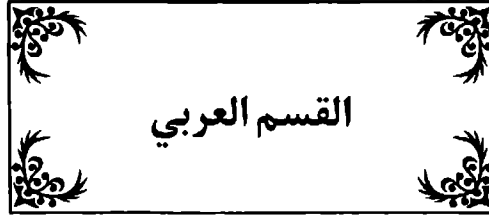
(۲۰) فه‌یز: به‌ره‌که‌ت. «مولانا ضیاء‌الدین»: له‌قه‌بی مه‌ولانا خالیدی نه‌قشه‌ندییه.

واته: به‌ بای سەبام وت: خو‌ش موژده‌ بی‌ وا سەرفەرازت کردم و ئەم موژده‌ی یاره‌ت
پیی‌گه‌یاندم. به‌لام تو که‌ ده‌گه‌رپیته‌وه‌ له‌جیاتی من عەرزێ بکه‌ که‌وا هه‌رچه‌ند ماوه‌ییکی من له
چاره‌په‌شی خو‌م هه‌موو زەرپراتی و جووودم و نه‌و روژی رووناکم بووه‌ به‌ تاریکه‌ شه‌و، به‌لام
ئیستا له‌سایه‌ی به‌ره‌که‌تی ناوی پیروزی مه‌ولانا خالیده‌وه‌ شه‌وم هه‌موو بووه‌ به‌ روژ و گیانی
هه‌ک دلوپ ناچیزم هه‌ک ده‌ریای نووری لی‌هاتوو.

(۲۱) شه‌که‌ربار: بار تو‌ئۆزیکیی تام تاله‌ به‌سه‌ر لیوی گرانه‌تاداره‌وه‌ په‌یدا ده‌بی، شه‌که‌ربار
پیچه‌وانه‌ی ئەوه‌، واته‌ بارئیکی سه‌ر لیو که‌ هه‌ک شه‌کر شیرین بی.

به یومنی ئەو، به هاره پاییز و زستان و هاوینم
 که هەر گاهێ بکەم به حسی له ده ورم گۆل به خەرواره (۲۲)
 به ئیخلاسی ئەوم ئاوینه که ی دڵ وا جه لا داوه
 که چیهه ی شاهیدی مه قسوودی تیدا نمووداره (۲۳)
 جه مالی رابیته ی، وا دلبه ره، به ختی خه والووشم
 به ئومیدی ته ماشایه ک هه میسه چاوی بیداره (۲۴)

(۲۲) یومن: به ره که ت. گاه: کات. خەروار: باری و لاخ، کینایه یه له زۆری.
 واته: به به ره که تی مه ولاناوه هەر چوار وهرزی سألّم هه موو هەر به هاره، ئەوه ته هه رکاتی
 ناوی ئەو به رم بۆنی خۆش به ده ورمدا بلاو ده یته وه وه ک چوار ده ورم گۆل بی، که دیاره
 گۆلش هەر له به هارا هه یه.
 (۲۳) جه لادار: پاک و روشن. چیهه: روو. شاهید: دلبر. نمودار: ناشکرا.
 واته: ئاویته ی دلی خۆم به چه سنی، به دلسۆزی بۆ ئەو، روشن کردووه ته وه، دیمه نی
 ئەوی هه میسه تیا دیاره که یار و مه به ستمه.
 (۲۴) رابیته: له عورفی ئەهلی ته سه ووفدا ئەوه ته سۆفیه کان به ته رتیبکی تایه تی داده نیشن و
 چاو ده تین به یه کدا و سووره تی مورشیده که یان ده هیننه به رچاو و به دڵ به ره که تی لێ
 وهرده گرن.
 واته: جوانی هینانه به رچاوی دۆست به چۆری دڵ راده کیشی، ته نانه ت به ختی
 چاوبه خه ویشم به هیوای ئەوه ی سوودیکی لێ وهر بگری هه میسه بیداره و خه و ناچیته چاوی.

-۱-

سَامِعُ عَزْلِهِ عَلَيْنَهُمْ اغْتَرَضُ
دُعَاءَ نَضْبِهِ عَلَيْنَهُمْ افْتَرَضُ
وَمَا اِزْتَضَى بِعَزْلِهِ مَعَ فَضْلِهِ
إِلَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضُ (۱)

يَا لَأَيْمِي رِفْقاً بِحَالِي بَعْدَهُ
يَوْمِي عَدَاً هُزْواً لِيَالِي بَعْدَهُ
يَا عَيْنُ جُودِي بِاللَّالِكِي بَعْدَهُ
يَا دَهْرُ بَعْ رُبَّبِ الْمَعَالِي بَعْدَهُ
بَيْعُ الْهَوَانِ رَيْحَتْ أَوْ لَمْ تَرْيَحْ (۲)

-۱-

نیو به‌یتی یه‌که‌م و چواره‌می‌ثم چوارخشته‌کییه‌هی موفتی زه‌هاوییه، مه‌حوی له‌سه‌ری زیادکردووه. شیخ موحه‌مه‌دی خال ده‌لی به‌بونه‌ی فنیشرکردنی ده‌فته‌رداری به‌غداوه و توبه‌تی که‌پیاوئکی باش بووه و خه‌لک خو‌شیان و بستووه. (*)
(۱) واته: ئه‌وه‌ی باسی فنیشرکردنی ئه‌وه‌ی بیستی، ره‌خنه‌ی له‌فنیشرکه‌ره‌کانی گرتووه. دو‌عای دانانه‌وه‌ی له‌سه‌رکار پیوست بووه له‌سه‌ر خه‌لک. ماده‌م ئه‌و هم‌وو پیاوه‌تییه‌ی به‌سه‌ر خه‌لکه‌وه‌هه‌یه، که‌س به‌فنیشرکردنی رازی نیه‌ئه‌وانه‌نهی که‌دل‌یان نه‌خوش و ده‌روونیان بیس و چلکنه.

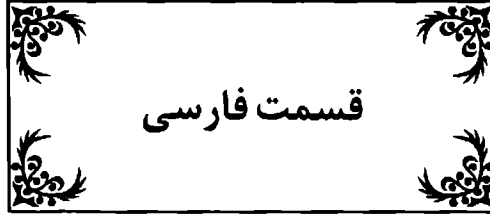
(۲) واته: ئه‌ی ئه‌و که‌سه‌ی که‌لزمه‌م ده‌که‌ی، به‌زه‌بیته‌ی به‌حالمدا بیته‌وه‌پاش رو‌یشتنی ئه‌و. من پاش ئه‌و روژم بووه به‌جنگای گالته‌پن کردنی شه‌و. ئه‌ی چاو! پاش ئه‌و فرمیسکی وه‌ک ده‌نکه‌مرواری به‌خور داوه‌رتنه. ئه‌ی گه‌ردوون! تو‌یش پاش ئه‌و هه‌رچی پایه‌ی بلند هه‌یه هه‌مووی به‌نرخیککی هه‌رزان بفروشه. گوی مه‌ده‌به‌وه‌قازانجی لی‌ده‌که‌ی یا نایکه‌ی.

(*) محمدی خال، موفتی زه‌هاوی، ل ۷۲، به‌غدا، ۱۹۵۳.

مِنْ بَعْدِهِ كُنْ فِي هَوَاكَ مُخَيَّرًا
وَإِحْكَمَ عَلَى النَّاسِ بِمَا فِيهِمْ تَرَى
فَضَّلَ عَلَى الْبَازِي كَمَا شِئْتَ الْكَرَى
قَدَّمَ وَ أَخَّرَ مَنْ أَرَدْتَ مِنَ الْوَرَى
مَاتَ الَّذِي قَدْ كُنْتَ مِنْهُ تَسْتَحِي (۳)

(۳) واته: نهی گهردوون! پاش نهو به نارزه زووی خۆت بجوولیره وه له کاروباری دنیا دا. خه لکت چۆن دپته پیش چاو، به وجۆره حوکمیان به سه ردا بده. چه ز ده که ی، تاق تاق که رت لا با شتر بن له باز. کیت نارزه زوولیه پیشی خه یا پاشی خه. تازه نهو که سه مرد که تو شه رمت لی ده کرد.

(آ)

-۱-

ای خنده، ز زیر لب جانانه برون آ
ای نشئه فزا باده، ز پیمانہ برون آ
زان دیده تو ای غمزه‌ی مستانه، برون آ
ای مغبچه، با ناز ز میخانه برون آ
ای جلوه‌ی دلدار، پریوار ز پرده
یک لحظه به کام دل دیوانه برون آ
ای غمزه‌ی مخمور، از این دیده‌ی پرفن
چون مغبچه از میکده، مستانه برون آ
تیر مژه افتاده ز پیکار چو بیکار
ای باز نگه باز تو از لانه برون آ
غلطی به شکر در دهن یار تو عمری است
ای حرف فرومانده به شکرانه برون آ
مدهوش خماریم فتاده به در دیر
بر کف قدح ای شوخ ز میخانه برون آ
«محوی» ز تب شوق تو بگداخت خود ای شمع
امشب به عزاخوانی پروانه برون آ

-۲-

به عشق از ماسوا خالی نمودم سینه‌ی خود را
به آتش من جلا دادم رخ آینه‌ی خود را^(۱)
دو صد بار از غمت امشب بمردم، زنده گشتم باز
چنین احیا نمودم من شب آدینه‌ی خود را
نبخشیدی دوا، دردی فرست از چشم بیمارت
یکی یادآوری کن خسته‌ی دیرینه‌ی خود را
تم بی‌جامه‌ی درد و سرم بی‌تاج فقر افتد
اگر بدهم بقاقم خرقره‌ی پشمینه‌ی خود را
نچیدم جز گل زخم بلا از گلبن تیغش
ز باغ درد چیند بلبل من چینه‌ی خود را
چرا - پرسیدمش - بر عاشق ایثار رقیبت، گفت
فضیلت میدهم بر شیر، من بوزینه‌ی خود را
به چشم کم تو «محو» ننگری آثار درد عشق
نشان فخر بشمر داغ‌های سینه‌ی خود را

-۳-

کرد او گذر به خاک من خفته در بلا
شاه آمد از برای زیارت به کربلا
با آن‌که جز بلاش ز بالا ندید باز
خواهد دل از خداهش حمایت ز هر بلا
جان از بلای غمزه به لب داد خویش برد
داد از لب، نداد جوابش مگر به لا

-۲-

(۱) از ماسوا خالی (ن): از نقشها صافی.

حرف زبان حال تو بشنو بگوش هوش
 گوید همیشه شمع بود تاج سر بلا
 گردِ رُخش بدید مُنجم چو خال و خط
 گفت (الحذر) غنوده به دور قمر بلا
 این دل رباید آن هدف ناوکش کند
 چشمش دگر بلا، مژه‌ی او دگر بلا
 پا با حذر گذار درین ره تو «محویا»
 راه محبت است بلا خفته بر بلا

-۴-

ای شکوه باغ حسن از سرو موزون شما
 جان و دل‌ها مست عشق از لعل میگون شما
 چون گدا شه گشته محتاج گدای کوی تو
 صد فلاتون است سر در راه مجنون شما
 گر برانی عدل باشد، ور بخوانی محض فضل
 رانده و خواننده بهر حالیم ممنون شما
 گل‌رخانش سجده گه سازند ای گل تا ابد
 هر کجا یابند نقش پای گلگون شما
 چون بیاد آن مه‌رو از دلش سر می‌کشد
 ماه شد آرامگاه آه محزون شما
 قمریان باغ قدس از شوق کوکو می‌زنند
 تا سوی محشر خرامد سرو موزون شما
 باز خواهم زنده گردیدن پی عذر آوری
 «محویا» بر دامن قاتل بزد خون شما

-۵-

ای صفای نور دل‌ها پرتو روی شما
جان ما در پیچ و تاب از پیچش موی شما
غنچه دلخونین و سنبل درهم و اندوه‌گین
تا به گلشن جلوه گر شد لعل گیسوی شما
سرفراز بسی نیازی از صفا و مروه گشت
هرکه گردد جبهه‌سای کعبه‌ی کوی شما
نور حسنت ماه را شق، آفتاب از پا فگند
آفرین ایزدی بر دست و بازوی شما (۱)
کی مشامش سر فرود آرد به ریحان بهشت
هرکه بویی یابد از خط سمن بوی شما
هر طرف تا بنگری حیران خود بینی به چشم
نرگستانی بود صحرای آهوی شما
غمزه‌ای خونریز اگر ره بدهد از فوج ملک
سجده‌ها ریزد به پیش طاق ابروی شما
آبرو را سوختن خواهیم که خواهیم قرب تو
می‌درخشد نور و نار از گرمی خوی شما
زنده مرده، مرده زنده ساختن با يك نگه
در بغل بس سحر دارد چشم جادوی شما
دید شیرینت باین شیرینی رخسار و خال
من کنیزم گفت لیلی باد هندوی شما
من پر کاه ضعیفم، زور عشقت کهرباست
«محوی» از بی‌اختیاری میدود سوی شما

-۵-

(۱) نور حسنت... (ن): دست نازت را بنام پای هور از سیر بست.

-۶-

«أَلَا يَا أَيُّهَا السَّاقِي أَدِرُّ كَأْسًا وَنَاوِلُهَا»
 به نور می تو باز افروز شمع کشته‌ی دل‌ها
 بیا بگشا به يك لب وانمودن عقده‌های دل
 بیا ای زیر لب خندیدن تو حل مشکل‌ها
 تو بحر نور حسنی خوش بود گاهی به شکرانه
 به موج جلوه بنوازی تو لب خشکان ساحل‌ها
 جگر خون گشتن و از خود گذشتن، خویشتن کشتن
 ره عشق است، دارد این مقامات و منازل‌ها
 توانگر تا توان داری بکوش و گوش کن این پند
 به شکر چشم بینا گوشه‌ی چشمی به سائل‌ها(۱)
 به مردن کم نشد بی‌تابی عشاق چون مجنون
 که خاکش در لباس گرد گردد محمل‌ها
 خماری رنج دنیا را ز «محو» دفعش ار خواهی
 «أَلَا يَا أَيُّهَا السَّاقِي أَدِرُّ كَأْسًا وَنَاوِلُهَا»

-۷-

نه ثنا خوان تو منم تنها
 صد هزارت بود به گلشن‌ها
 متکلم بود ولی با غیر
 ماح تو همیشه با منها
 طاعت هم تکلمی بودش
 لیک همواره «وحده» تنها(۱)

-۶-

(۱) توان داری (ن): به هوش مستی.

-۷-

(۱) بودش (ن): بوده.

کشته‌ی رخ فرشته بر نعش
می‌پباشند گل به دامن‌ها
گل، تنت را ز چاک جامه بدید
چاک خواهیم جامه بر تنها
سر به پای بت خودت بگذار
کم مباش ای دل از برهن‌ها
دست شاید به دامنی رسد
دست زن «محویا» به دامن‌ها^(۱)

-۸-

بر سر این مرده ای روح حیات‌افزا بیا
در رکابت شور حشر، ای فتنه‌ی برپا بیا
دلستانی‌ها نمودی، یاد کن هم دل همی
ای فدای نقش هر پایت دو صد دل‌ها، بیا
جلوه‌ی خود را کماهی دیدنت گر آروزست
ای تو نور چشم ما، یکدم به چشم ما بیا
چون تو ابر رحمتی بر خاکساران نیاز
ای خرامت موج خیز ناز و استغنا، بیا
وعد فردا کشتن ای قاتل ز فرداها گذشت
انتظار کشتنم کشت، آخر این فردا بیا
کشته گشته سوخته بهتر ز بی تو زیستن
سوختن یا کشتنم را امر فرما یا بیا
حرف رد از بارگاه کشتنم نشنید کس
گر بیایی ور نیایی، اوست گوید ها بیا

(۱) شاید (ن): آخر.

«دور باش» غمزه راند گرچه مجنون را به دشت
 جلوه‌اش گوید به سوی خیمه‌ی لیلی بیا
 مرد میدان محبت دید چون منصور را
 عشق با تعظیم گفتش شاه من بالا بیا
 گفت در هر مو بود پیوسته با من چند دل
 «محو» بیدل بمن گوید شبی تنها بیا
 بر لب و دندان جانان این غزل باری گذشت
 خود به من گوید به سیر لولو لا بیا

(ب)

-۱-

تا به رگم من گشودی بر رخ احباب باب
 امش‌بم زین در ربودی از دل بی‌تاب تاب
 رفت جانانم چو جان از تن نگرده باز پس
 باز می‌ناید به جوی گوهر بی‌آب آب
 جان آگاهی تواند یار را در خواب دید
 این شرف خواهی چو خوابی با دل بی‌خواب خواب
 سوختن آموزی از پروانه پس عاشق شدن
 یادگیر اول ز دانایی فن آداب داب
 خود شب ما را نخواهی روز روشن ساختن
 بر سیه بختان خود باری تو چون مهتاب تاب
 خنده‌ی دندان نمای یار خواهی گریه کن
 غوطه زن در بحر اشک این گوهر نایاب یاب
 چون خلیل از آرزو گل خارپرور دیده‌ای
 نقص شماری تو «محو» بر «اولی الالباب» باب

-۲-

چو شمع از آتش دل باشدم تابی به سر امشب
که نبود از گداز پیکر خویشم خبر امشب
به عالم دیگری را در هوای سرو بالایت
جز آن کاکل نمی‌بینم ز خود سرگشته تر امشب
بیاد روی او خواهم به پای آفتاب افتم
از آنم آرزومند نسیمت ای سحر امشب
شد از نور خیال جلوه‌اش چشم دلم روشن
ز ظلمات شبم گر بسته شد راه نظر امشب
در سلطان و شه را روزها بیهوده کویدم
دگر در کوی شاه خود کنم خاکی به سر امشب
به بوی زلف مشکین دلارامی دل مسکین
ز سینه چون نسیم صبحدم شد در بدر امشب
سرشک از چشمم امشب جوش آمد آمدی دارد
به قصد دل‌دهی دلدار می‌آید مگر امشب
نفس در سینه‌ها، جان‌ها ز تن پا در رکابستند
چو مه سیری به خاطر دارد او عزم سفر امشب (۱)
به سر درد محبت گر بود باشد ترا «محو»
خلاص از کشمکش فردا، نجات از درد سر امشب

-۳-

ز ما سرگشتگان شوق گم شد کعبه‌ی مطلب
ز رحمت آیتی بنما به ما و «اهدنا یا رب»

-۲-

(۱) چو (نسخه‌ی اصلی): چه.

به یاد جلوه‌ی خورشید سیمایی بود امشب
 که می‌بارم ز دیده می‌شمارم تا سحر کوکب
 ز لعل یار گفتم حرف شکوه بر زبان رانم
 به لب واگردنم سر کرد موج خون دل از لب
 به گرد چهره‌اش خط اختراع تازه از حسن است
 به روی مهر عالم تاب زلف عنبرین شب
 خجل بنمود عشق از روی زردم زرّ سارا را
 کند حسن تو سیم ناب را شرمنده از غبغب
 حنایی گشته بینم پای اسبت شهسوار من
 مگر نزدیک قبر کشتگان تاختی مرکب
 عجب نبود که برگردد ز دین از بهر دنیا هم
 کند تبدیل هرکس «محویا» بهر ذهب مذهب

-۴-

نقاب از چهره بردار ای جبینت ماه شهر آشوب
 ز جا بر یکدم از یک برق جلوه صبر صد ایوب
 سپاه زلف و خال و غمزه بر هر دل هجوم آرد
 حصار آهنین از عقل گرد دارد شود مغلوب
 جفایش را صفا دانم، بلایش مرهم جانم
 ز محبوب دل و جان آنچه می‌آید بود محبوب
 گل رخسار یوسف لاله‌گون از ناز استغنا
 چه پروا دارد از چشم سفید از حسرت یعقوب
 به خوبی جمالت دیو و دد زنه‌ار نفرینند
 که من بس دیده باشم دیو خوبی‌ها ز روی خوب
 بگفتم چشم می‌گونت پر است از شورش امشب، گفت:
 خرابات من آباد است از این خونریزی و آشوب

چو روزش روشن ار خواهی تو چشم تیره‌ی دل را
به جاروب مژه رو چند روزی آستانش روب
نه من از جذبه‌ی عشقش چنین آشفته حال هستم
که این لیلی هزاران چو مجنونش بود مجذوب
خوشم آید از این بیهوده‌گویی‌های خود «محو»
به هر کس آن‌چه باید داد از وهاب شد موهوب

(ت)

-۱-

دلم ز روز ازل طالب ستم شده است
مصاحب غم و همصحبیت الم شده است
به پیش من بنشین تا دمی رخت بینم
که قامتم ز غم دوری تو خم شده است
قد تو عمر دراز است وه که پیش رقیب
نشسته‌ای و مرا نیم عمر کم شده است
مرا که بی‌دهنت میروم به ملک وجود
خط لب تو نشان ره عدم شده است
متاب سر زدم تیغ تیزای «محو»
که در زمانه به خون ریختن علم شده است (۱)

-۲-

بر سینه‌ی عاشق اثر کینه حرام است
در کیش صفا لکه‌ی آینه حرام است

-۱-

(۱) این قصیده در نسخه‌های خطی کتابخانه‌ی شاعر و خانواده‌اش نیست. از ملا جلال حیدری گرفته شده، و حاجی میرزا عبدالله کوی متخلص به «خادم» هم آن را تخمیس کرده است.

در مذهب ما گر همه انوار علوم است
 يك نقطه بجز داغ تو در سینه حرام است
 با یاد لب تُست اگر فتوی عشق است
 جز باده‌کشی در شب آدینه حرام است
 یارب تو مرا با تن پر زخم بمیران
 بر ژنده ببر، خرقه‌ی بی‌پینه حرام است
 باری گل از آن باغ نجیدیم تو‌گویی
 بر بلبل ما همچو ملك چینه حرام است
 برداشتن روزی امروز بود شرك
 با صد شرفش باده‌ی دیرینه حرام است
 نان تو همان است که امروز بخوان است
 یاد طرب و عشرت دوشینه حرام است
 گفتمی که حلال است مرا آینه دیدن
 گفتم چو تو در چشم من آیی نه حرام است
 «محو» می‌پسند آینه از رنگ سیه رو
 بر سینه‌ی مرد این اثر کینه حرام است

-۳-

ای دل مگو رقیب بر احوال من گریست
 می‌گو به حال آدم ما اهریمن گریست
 هر بت پرست دید ترا و ترا پرست
 بر کسر شأن و خسر بت برهن گریست
 رنگ بهار را بجز آمد شدی ندید
 ابر بهاری آمده شد بر چمن گریست
 از زنده‌دل سخن شنوی زنده‌دل کسی است
 خود را شمرده مرده و بر خویشتن گریست

دشنام می دهد به من و لب به دیگران
 زین جور کافری چو رقیبش به من گریست
 عشق التجا به بارگه حسن برد تاك
 شیرین اجازه داد که بر کوهکن گریست
 هر خاکسار کوی تو جنت مقام شد
 باز او دران مقام به یاد وطن گریست
 شب در خیال حال تو خوابم ربوده بود
 امروز چشم من همه مشک ختن گریست
 شد ز آب دیده چار سوش باغ و لاله زار
 «محوى» ز بس که بر در «بیت الحزن» گریست

- ۴ -

هرکه پر زد سوی بود آمد به دنیا مرد و رفت
 چون شرر بالی گشود آمد به دنیا مرد و رفت
 هرزه گرد از عالم آسودگی یعنی عدم
 پای سعی خود بسود آمد به دنیا مرد و رفت
 آفتاب و کرم شب تابند هر دو رفته
 ازدها دیدم چو دود آمد به دنیا مرد و رفت
 زنده نام از موسویّت شو که در هر ماه و سال
 صد چو فرعون عنود آمد به دنیا مرد و رفت
 این گروهان به هم گرد آمده از این و آن
 چه بودا عاد و ثمود آمد به دنیا مرد و رفت
 در دل و دستش چو عدل و بذل نبود هرکه بود
 چون بشد گو يك يهود آمد به دنیا مرد و رفت
 آه کان گل بعد مرگم قدر من دانست و گفت
 عندلیبی خوش سرود آمد به دنیا مرد و رفت

نام مجنون است زنده تا ابد ز اعجاز عشق
 این همه عاقل که بود آمد به دنیا مرد و رفت
 «محویا» گوید به رمز «السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»
 زنده‌بخت آن کس که زود آمد به دنیا مرد و رفت

-۵-

در شهر نتابد ز جبینی مه‌الفت
 چون قیس کنم روی به سوی مه‌وحشت
 جوییش تو از جغد به ویرانه‌ی دنیا؟
 امروز که هم لانه‌ی عنقا است مروت
 غمخواری و غم پروریم دید به من داد
 گردون شهی ملک غم‌آباد محبت
 اشک است سپاه، آه علمدار شه عشق
 دود جگرش خیمه، ز هی شوکت و حشمت
 بد مستی ما ناله و گریان و فغان است
 ما باده‌کشانیم ز میخانه‌ی محنت
 مشکل بود از دولت کونین شود مست
 هرکس که یکی باده کشید از خم همت
 ماتم زده وش می‌پرد و می‌چکد امشب
 ز آهم همه نومییدی و ز اشکم همه حسرت
 فردا اگر ت جبهه‌ی بینم بود افگار
 امروز بجا آر عرق ریزی خجلت
 «محو» می وحدت جز از آن جا نتوان یافت
 عشرتکده‌ی خویش نما گوشه‌ی عزلت

(ث)

-۱-

آه کز طور تو بس آه کشیدیم عبث
داد ازین جور بسی جامه دریدیم عبث
چون مه از سیر خودش یار درنگی ننمود
این قدر دامن آن ماه کشیدیم عبث
دامنش را غضب آلوده کشید از کف و رفت
این همه ناله‌ی جان‌گناه کشیدیم عبث
مطلب نشئه‌ی عیش از می میخانه‌ی دهر
جام‌ها ما هم از آن باده چشیدیم عبث
آهوی وحشی ما هیچ به ما رام نشد
ما همه بهر وی از خلق رمیدیم عبث
خود نگفت او سر خود در ره من باخته است
بسمل آسا به سر راه طپیدیم عبث
جلوه ناید به نظر در اثرش نیست خبر
هرچه دیدیم عبث وانچه شنیدیم عبث
به فنا راهبر است این همه از ما حرکات
آه چون اشک به هر سو بدویدیم عبث
ساده صحراست به دیوانه بسازد «محو»
رخت غربت به سوی شهر کشیدیم عبث

(ج)

-۱-

ز مار گیسوت دیدم چها رنج
 نشد بر من ز رویت رونما گنج
 شه حسنت خراج و باج بگرفت
 رخت ز افرنج و خط و خالت از زنج
 دمی لعل لسی بگشای تا کی
 لبالب داری این غنچه تو از غنج
 به دور لعل می‌گوش خط سبز
 به مستانش دهد هم باده هم بنج
 شعور و هوش و آرام و دل و دین
 به يك عشوه به یغما برد هر پنج
 به راه آ، عشق اکسیر وجود است
 کشی تا کی به راه کیمیا رنج
 به وصف لعل و دندانش دمی زد
 مگر «مه‌حوی» که خواندش گهرسنج

-۲-

به تعظیم جمالت کج کلاهاند گردن کج
 به اجلال جلال پادشاهاند گردن کج
 اگر داند در گردن کجی چه بود سرافرازی
 سرافرازان عالم جمله گردانند گردن کج
 کمند پر خم گیسوی مشکین ترا نازم
 که در هر يك خمش صدها دلیراند گردن کج

گر ایمایی به سربازی بود ز ابروی شمشیرت
سران و سرورانش بنده فرمانند و گردن کج
بود بر فرقشان پایی گذارد خواجه‌ی کونین
فلك تا بوده هر نه چون غلامانند گردن کج
گدای کمترینش را بود شأنی که در پیشش
چو پیش شه گدا استاده شاهانند گردن کج
بنفشه با خطش لافی زد از شرمندگی سر را
به پیش افکنده آخر جرم کارانند گردن کج
ز سیر گلشنم حیرت دمید و وحشتم افزود
چو دیدم بلبل و گل دیده گریانند و گردن کج
تو ای قاتل کرم کن نیم بسمل ساز «محو» را
میان سرکشانش شایدش خوانند گردن کج

(چ)

-۱-

حذر ز دام بلاکن، به زلف یار میبچ
نبوده تاب کمندت به کارزار میبچ
به دشت یأس دل آسوده گرد چون مجنون
چو کوهکن به سر کوه انتظار میبچ
ز نارسائیت از چشم جوی خون رانی
در این چمن به سهی سرو جو بیار میبچ
ز جامه‌ی خشت بوی عشق نی زاهد
چو خار پشت خودت در لباس خار میبچ
دهن بسبند بلاجویی است حق‌گویی
بدار دست ز منصوریت، به دار میبچ

خطش سپاه بلا، دام صد قضا زلفش
 ز جوش دور حذر صد حذر به مار میپچ
 مخور فریب به این عنکوبت نفس خسیس
 تو باز دست شهی چون مگس به تار میپچ
 شکست طرز به جا مانده تیرگی خیز است
 چو باد گرد زجا بر خاکسار میپچ
 مباح منتظر جلوه‌ی رخس «محو»
 تو مشت خار به این برق شعله‌بار میپچ

-۲-

هیچ است میان و دهن دلبر ما هیچ
 برپا شده آشوب دو عالم ز دو تا هیچ
 با خویش چو مردیم همین درد تو بردیم
 هیچیم چو رفتیم ز ما مانده بجا هیچ
 بر مرده‌دلان رحمت حق گفته بود ظلم
 در نزد بزرگان نبری نام خدا هیچ
 گفتا تو کی هستی ز کجا تا به کجایی
 گفتم که منم هیچ ز هیچ آمده تا هیچ
 دنیا همه هیچ است ولی هیچ تراز وی
 ماییم که در باخته‌ایم این همه با هیچ
 یارب تو نخواهی چه زدست عدم آید
 ناید به جز از شیمه‌ی تقصیر ز ما هیچ
 بگشا دهند گفت که «محو» تو به هوش آ
 تکلیف محالست تو گویی بگشا هیچ

-۳-

باز از من شدی آزرده، ز من دیدی هیچ
این همه گریه ز من دیده نخندیدی هیچ
این چه حال است ز هر هیچ کسی می‌پرسی
حال سودازدهی خویش نپرسیدی هیچ
رفتی و ناله و افغان خلاق در پی
محشری کرد به پا باز نگر دیدی هیچ
دهنت دیدم و گفتم به نظر هیچ نماند
گفت باور نکنم هیچ تو چون دیدی هیچ
قدر خون گشتن دل هیچ ندانی زاهد
تو که در عمر خودت عشق نورزیدی هیچ
هرگزت دیده شرفیاب تماشا نشود
تو که از اشک به خونابه نغلطیدی هیچ
به نشان خط او پی به دهانش بردم
گفت ای «محو» ازین نقطه تو فهمیدی هیچ

(ح)

-۱-

زان لب خوش آیدم سخن ار به، وگر قبیح
آری ملیح هرچه بگوید بود ملیح
ابنای دهر جمله به کردار دهریند
بی شک که از قبیح نزیاید مگر قبیح
گفتم چو گفت دیده نگاهی سوی تو داشت
چون است خود سقیم و چنین رای او صحیح
بی تابی دل ز بهر یکی زخم دیگر است
برکش تو تیغ و بسمل ما ساز مستریح

کوکو زن است قمری گلشن درین خزان
 باغ و بهار رفت کجا گویدت صریح
 ای ماه من بیان کماهیة مشکل است
 کرده به محض دیدن تو لال هر فصیح
 نامش دهن زلعل تو گویی پیاله‌ایست
 از نشئی می‌ش به هوا می‌فتد مسیح
 از کوی یار آید اگر ریح عاصف است
 راحت به روح ما برسد زان هبوب ریح
 «مجوی» بسوز و خود بکش و غوطه‌زن به خون
 میدان امتحان محبت بود فسیح

(خ)

-۱-

به ماهی ماه من بردار يك ساعت نقاب از رخ
 منور ساز عالم را به سان آفتاب از رخ
 خدا بردار نبود این همه جور ای بهشتی رو
 دمی بردار ز اهل دوزخ هجرت عذاب از رخ
 چه کم گردد ز انوار جمالت ای بت مهوش
 اگر يك شب، شب ما را نمایی ماهتاب از رخ
 دل عشاق تاب بحر آتش نبودش زنه‌ار
 برافگن ای رخت آرام دل کم‌کم نقاب از رخ
 خوشا حال مسلمانان و صدها وای بر گبران
 به جنات و به دوزخ گر ببخشی آب و تاب از رخ
 رخی بنما و خود بی‌تابی دل‌ها تماشا کن
 چو خورشید آر دریا را به موج اضطراب از رخ

اگر تو يك چمن گل نیستی ای «محویت» بلبل
چرا گاهی عرق ریزی تو چون گل این گلاب از رخ

(۵)

-۱-

به آه و دادکردن دادم آخر رخت خود بر باد
سلیمانم به ملك عشق و رانم تخت خود بر باد
ز بعد مرگ بر سر خاکپاشی تا ابد زین غم
که از رنج و غم دنیای دونت عمر شد بر باد
مبادا سایه‌ی پیر مغانم یارب از سر دور
سر خود را که بیند زود بردار آن‌که خود سر باد
غنا را بنده‌ی سلطان فقر او کرد ایجادش
الهی بی حد و بی مرز درودت بر پیمبر باد^(۱)
مگر کرده گذر بر خاک کوی حضرت جانان
که تشریف آرد امشب با نسیم روح پرور باد
کجا آسوده یابم جا بروی بستر رنگین
مگر بر بسمل من تیغ نازش سایه گستر باد
اگر «محو» سریر سلطنت را بر سر کوی
تو گر یابد گزیند خاک نومیدیش بر سر باد

-۲-

خانه‌ی عاشق نوازی‌ها پیش آباد باد
یار دادی شوخی و بی‌رحمی و بیداد داد

(۱) [له چاپه پیشووه که دا نووسرابوو: الهی بی حد و مرمر درودت بر پیمبر باد، که به هه‌له‌ی چاپیمان زانی بۆیه بهم جووره مان نووسیه‌وه. «ع.ح»].

زلف را تا شانه زد دل‌ها برآشفته این چه کرد
 کرد صد دل را حزین و یک دل شمشاد شاد
 چشم بر تیغند اسیر دامش ای طالع مدد
 کایدش از صید خویش این بوالهوس صیاد یاد
 هرچه از حد بگذرد گردد بلای دین و دل
 آه من شاید کند از دست استعداد داد
 عمرها شد ما پرستار بت نفس خودیم
 این چنین عمر تو چون زلف بتان بر باد
 صورتش را هرکه دید او نقش بر دیوار گشت
 یارب این تصویر از کلک چه به «بهزاد» زاد
 علم عشق از حضرت پروانه «محوی» یاد گیر
 بر مدار اصلا مگر از سفره‌ی آزاد زاد

-۳-

از فغان خویشتن، شب بلبلم آمد به یاد
 چون سحرگه جلوه‌اش دیدم گلم آمد به یاد
 از نگاه دیده و نور جبین و پیچ زلف
 نرگس و سرین و باغ و سنبلم آمد به یاد
 بر رخ عشاق افگندی ز دور آب دهن
 بر حریفان نشئه‌بخشی ملم آمد به یاد
 در قفا افتادگانت درهم و آشفته حال
 چون بدیدم شیوه‌ی آن کاکلم آمد به یاد
 سیر تمکین یک از دیوانگان عشق تو
 کردم، استغنا‌ی صد عقل کلم آمد به یاد
 عشق از زاری رمیده می‌دمد زاری ز عشق
 بلبل از غلغل، ز غلغل بلبلم آمد به یاد

آنقدر از ابروان ساقیم مشتاق قتل
 اقتل... اقتل... از صدای قلقلم آمد به یاد^(۱)
 نیم وا کرده دهن در صبح دیدم غنچه را
 زیر لب خندیدن آن نو گلم آمد به یاد
 هرکه بیند این غزل بی دل بود گوید بدل
 طالب از «محو» از این شهر آلم آمد به یاد

- ۴ -

دیده از بس نابجایی دیدنم آمد به درد
 نقش زشت از آینه فرش صفا را در نور
 یادگار از گرم و سرد راه عشقم همزه است
 جوش اشک آتشین از چشم و بر لب آه سرد
 خاکساران آتش پوشیده در خاکسترند
 ای دمت صرصر تو ای واعظ به گرد ما مگرد
 تا به زیر چرخ باشی زیر بار محنتی
 سایه اش باشد گران این کهنه کاخ لاجورد
 بی نی و می بزم عیش ما ز عشق آماده است
 ناله های پر حزن و جام های درد درد
 زندگی صید نزارم را به زاری می کشد
 ای نگه باز اجل رحم آر بر ما باز گرد
 بیشه ی عشق است شیری چون زلیخا را سزد
 نیست هر رویاه مردی مرد میدان نبرد
 رهروان عشق را هر یک ره آوردی به کف
 من به کویت آمدم در کف همین یک روی زرد

- ۳ -

(۱) آنقدر... (ن): آنقدر ز ابروی ساقی مانده ام مشتاق قتل.

«محویا» گر خالدی مشرب شدن خواهد دلت
خالد آسا شو تو هم دیوانه‌ی صحرا نورد

-۵-

برون شد یار ما از بزم و شمع از انجمن گم شد
ز مینا می، ز باده نشئه، جان ما ز تن گم شد
نه دل در سینه آهی می‌شنیدم دیر شد زان هم
نمی‌یابم سراغی ناله در بیت‌الجزن گم شد
بیابان هلاک و کوه غم در راه دارد عشق
که در وی چندها مجنون و صدها کوهکن گم شد
زبان آتش گرفت از نام تو بردن نیامیزد
که از نام تو نام تو هم در دهن گم شد
دگر یعقوب از غم زاده باشد شکوهش کز چاه
برآمد یوسف از وی دل در آن چاه ذقن گم شد
بجا باشد در این جا هم مرا با خاک بسپارند
درین کو دل ز من صبر از دل و روح از بدن گم شد
فگند از لرزش یکتار زلفش لرزه بر جان‌ها
دو عالم را به شور آورد و بس خود تارزن گم شد
رهایی یافت دل از چین گیسو محو شد در رخ
ز دام آزاد شد بلبل به گلگشت چمن گم شد
ندید از شب‌نم چون تاب خورشید جمالش گفت
من از «محو» نخواهم گم شدن «محو» ز من گم شد

-۶-

به بالین دل از روی تفقد
بیامد یار لیک آمد چو دل شد

گدایی همچو من چون همنشینی
کند با آن شه تخت تفرد
گذشت آه او مرا بگذاشت با صد
توحش در بسیابان توحده
کنم پیش سلیمان حال خود عرض
ببندم ناله را با بال هدهد^(۱)
مدار از «إِهْدِنَا» چشم اجابت
چو داری غش تو در «إِيَّاكَ نَعْبُدُ»
به راهش سر گذار و پای او بوس
نجوشد «وَاقْتَرِبْ» الا ز «وَأَسْجُدْ»
فرشته گل کند از باغ تسلیم
چو دیو و دد ز کهسار تمرد
پریده روح «محو» از بشارت
به قتلش تا تو بنمودی تعهد

-۷-

نگار امشب سوی خونین دلان داغدار آمد
تو گویی تازه گلزاری به سیر لاله زار آمد
تو هم ای دیده بردار آستین از گوهر شهوار
نثار قاصدی کاورد^(۱) این مژده که یار آمد
بیرون آمد گل از خارم ز فیض گریه‌ی زارم
ز آب ابر رحمت نخل امیدم به بار آمد

-۶-

(۱) ببندم ناله را (ن): نویسم ناله‌ام.

-۷-

(۱) کاورد = که آورد.

عرق افتاده بر رخ چون درون آمد ز در گفتم
 که بر کشت امیدم ابر رحمت قطره بار آمد
 به صد نازم برد برمی‌نهد پای نگارین را
 خوشا وقت خزان من که مهمانش بهار آمد
 حیات تازه‌ای پرتو فگن شد بر دل و جانم
 تو می‌گویی که امشب جان جانم در کنار آمد
 شدم مستغنی از کحل الجواهر تا ابد «محو»
 که گردی زان کف پایم به چشم انتظار آمد

-۸-

گل‌رخان از جلوه‌ی ناز آتشی افروختند
 لاله رخساران باغ از داغ حسرت سوختند
 جا بجز محراب کو چشمان شوخت را بگو
 آخر این سحرآفرینی از کجا آموختند
 مفلسان عشق از سودای خالت سیم ناب
 ریختند از دیده وز دل نقد داغ اندوختند
 جان و دل در فکر یک نقطه دهن درباختیم
 گوهر خود را به هیچ این بی‌دلان بفروختند
 تازه شد آئین زردستی به عالم «محو»
 گل‌رخان از جلوه‌ی ناز آتشی افروختند

-۹-

روحانیان اگر گل‌کوی تو بو کنند
 کی نشئه‌ای عبیر بهشت آرزو کنند^(۱)

-۹-

(۱) کوی (ن): روی.

خورشید ماه روز شود مه به شب هلال
با ما هم آفتاب و مه را روبرو کنند
از کحل نور سر مه کش چشم دل شوند
آنان که خاک آن سر کو رفت و رو کنند
«طوبی له» از زبان ملایک رسد به گوش
در خلد اگر ز کشته‌ی تو گفتگو کنند
نتوان بشست گرد غم از خاکسار عشق
او را به آب کوثر اگر شستشو کنند
در سر هوای سجده بر آن در روا بود
آن قوم را که دل آب وضو کنند
دیدند یک نظر بت ما این برهمنان
تا حشر بر رخ بت و بتگر تفو کنند
رانند خون اشک به رخ هر دم آن گروه
خواهند پاس پرورش آبرو کنند
خاموشی است دأب محبت که می‌کشان
از خامی است «محوی» اگر ها و هو کنند

- ۱۰ -

گر همه تلخی و زهر و کین بود
هرچه آن خسرو کند شیرین بود
دل به آن موگان مبنده، این عندلیب
کی حریف پنجه‌ی شاهین بود
ابر لطف از تیغ قهرش می‌چکد
نیش این شکر لبان نوشین بود
سینه‌ی ریشم چو دید آهسته گفت
زین گلستان تیغ ما گلچین بود

عاشق بیچاره گر شاهنشاه است
 چون اسیر عشق شد مسکین بود
 نرگس و نسرين و گل با يك نهال
 گلشن صنع خدایی این بود
 عشق را از دختر رز کم‌مدان
 عقل و هوش این هر دو را کاپین بود
 این قیامت از چه حسن نیمه‌رنگ
 تا قیامت بیستون رنگین بود
 «محویا» پروانه پیر کاملی است
 سوختن هر سالکی را دین بود

- ۱۱ -

چو من بلبل گلی را چون تو رنگین جلوه می‌شاید
 چو تو گل بلبلی را همچو من خوش لهجه می‌باید
 به دل گفت او نهال قامتش را دید چون رضوان
 چنین سرو سهی شاید که صد جنت بیاراید
 به چشم پر خمارش نسبتی دارد عجب نبود
 که هر دم دختر رز اینقدرها فتنه می‌زاید
 ز خط است آن چه بینی بر گل عارض نمایانش
 سر زلفش گهی بر عارض گل مشک می‌ساید
 تبسم غنچه‌واری آن دهن را صبحدم بگشود
 خدا هر روز خواهد کارهای بسته بگشاید
 تو دانی چشم دل را توتیا نوری نمی‌بخشد
 مگر گردی ز خاک آن سر کویش بکار آید

شهادت انتظارانیم «محوی» جمله جان بر کف
به راهش ایستاده تا دم تیغش چه فرماید (۱)

(ذ)

-۱-

آن بلای دین و دل شد جلوه گر باز، العیاذ
صبر و هوش از ما ربود از جلوه‌ی ناز، العیاذ
باز بر دست آن نگار دیده باز از بهر صید
رفت و باز آمد یکی باز قضا باز، العیاذ
خنده‌ی زیر لبش جان بخش و چشمش دلستان
دستگاهش رفت بالاتر ز اعجاز، العیاذ
رخ ز می کرد آتشین و خلق را پروانه ساخت
ترك من زردستی‌ای را کرد آغاز، العیاذ
در نظر دارد مگر صید ملایک رو به چرخ
دیده‌اش تیر نگه را داد پرواز، العیاذ
چرخ کج رو کاسه‌ی طنبور را ماند به چشم
گوش بر ناسازی آهنگ این ساز، العیاذ
از رقیب احوال «محوی» را بپرسید آن پری
می‌کند با دیو بحث از «گلشن راز»، العیاذ

(ر)

-۱-

سبزه‌ی نو رسته گلزار حسن انکارگر
خط سبز یار بر زد از گل رخسار سر

-۱۱-

(۱) جان بر کف (ن): گردن کج.

با گذشت از می نیاسودم ز حرف زشت شیخ
 عندلیب از گل گذشت و نگذرد از خار خر
 امشب لیلی به سیر سوختن آمد ز دور
 کار آخر گشت تا شد آه مجنون کارگر
 نونهایش را به صد خون جگر پرورد دل
 خود نجیدم يك رطب زان نخل شیرین باربر
 آن که سائل از درش یابد عطا با آبرو
 عرض حاجت را به پیش آن در و دربار بر
 غیر را در دل مده ره خانهای آینه را
 و امکان الا بروی جلوه‌ی دلدار در
 تا ثناخوان لب شیرین او گردیده است
 کس نمی‌خوانند از «محوی» شکر گفتارتر

۲

به جانم آتشی افگند و رفت آن بت، جفا بنگر
 غبارم تا دهد بر باد باز آمد، وفا بنگر
 بدور افگندن جانم ز تن از درد دوری‌ها
 فلک دادم خلاصی درد را بنگر، دوا بنگر
 زباده رخ برافروزد که با يك جلوه‌ام سوزد
 نگهدارش خدا دلسوزی دلدار ما بنگر
 شهادت را تو خواهی، کشته‌ی ابروی شوخی شو
 دم تیغ فنا جو، جلوه‌ی آب بقا بنگر
 بیاد سرو بالای جوانی ناله‌ام عمری است
 ببالا سر کشد بر پا تو پیر بی‌عصا بنگر
 زلف پُر خمش ای مرغ دل دام بلا دیدی
 پری زن هم ز چشم پُر فنش باز قضا بنگر

شه عشقش برون آورد منصور از بن زندان
برو بر دار گفتش عالم سیر و صفا بنگر
ز چشمش ناز شاهی گر کند دعوا، روا باشد
تو شمشیر از مژه ز ابرو بسربال هما بنگر
به عشق ار پی بری از جمله گمراهی رهی «محو»
در این صحرای بی‌ره گم شو و راه هدا بنگر

(ز)

-۱-

رحم بر عاشق دل خسته نیاری هرگز
نه مروت به تو پیوسته نه یاری هرگز
ابر رحمت تو و ما خرمن دل سوختگان
در ره عشق تو بر ما تو نباری هرگز
کوه الماس ندارد ز شرر هیچ هراس
نکندت در دل اثر ناله و زاری هرگز
هر سگ کوی تو دارند شکوه قطمیر
تو رقیب سگ از آن‌ها نشماری هرگز
نهی پای تو بر سینه پر سوزی وای
مرهمی بر سر داغی نگذاری هرگز
زنی آتش به دل بلبل نالان ای گل
گوش بر ناله‌ی جانکاه نداری هرگز
آشیانم به گلستان خزان آباد است
نگذرد بر سر ما باد بهاری هرگز
ناید از ناخن این خلق به جز جان کندن
شم شیر است به کس پشت نخاری هرگز

«محوی» از غمزه‌اش ار بار گرفتی دل را
 پس به شهباز کبوتر نسیاری هرگز

(س)

-۱-

نپرسد حال زارم را نه اغیار و نه یارم کس
 غم و دردم مگر یاری کند ورنه ندارم کس
 نه از دل تنگیم پرسد گلم، نز سینه‌ی پرداغ
 نمی‌آید به سیر غنچه‌زار و لاله‌زارم کس
 دچار صیدم آید مربره باز قضا ورنه
 نتازد توسن ناز خود از بهر شکارم کس
 گدا از تخت شه کی بهره یابد گفت منصورم
 نگرده فیض یاب رتبه‌ی معراج دارم کس
 بلای ناکسی از بس تعمم کرده در عالم
 که با این ناکسی امروز من خود را شمارم کس
 مریض آن لبم جز آن مسیحای به چارم چرخ
 مگر چاری کند دیگر نخواهد کرد چارم کس
 چو خور دین نبی از چار کس شد جلوه‌گر «محوی»
 به این چار آینه رو کرد کس، ناکس بچارم کس

(ش)

-۱-

ز سرخ و زردها شد اشک وین رخسار ما را بخش
 خداوندا به این اشک و رخ کهوار ما را بخش
 اگرچه رو سیه از معصیت هستم تو غفاری
 باین جسم نزار و ناله‌های زار ما را بخش

بگفتا چون سوی دارالبقا شد حضرت منصور
نبود از دار دنیا جز همین يك دار ما را بخش
دل شیرین را پرسخت دید و کوهکن رو کرد
به سوی بیستون و گفت شد کهسار ما را بخش
اگر بخشنده بر عشاق این شوخ ستمکار است
نباشد جز دل پر خار زین گلزار ما را بخش
نمودی سعیها در قتل ای قاتل «جزاك الله»
ترا من زود بخشیدم، تو ای خونخوار ما را بخش
بود عرض رشا سوء ادب پیش کرمکاران
مگو «محوي» خداوندا به استغفار ما را بخش
بضاعت نبودم جز خامکاری و گنهباری
تو یارب پس بجاه احمد مختار ما را بخش

(ص)

-۱-

دل ز دام زلف دلگیرت نمی خواهد خلاص
شیر ما از قید زنجیرت نمی خواهد خلاص
در شرف خواهد زید کس هم بمیرد در شرف
هم جوان از عشق هم پیرت نمی خواهد خلاص
تاب نارد در غمت بیند بجای خود کسی
جان من زان غصه از غیرت نمی خواهد خلاص
گر ز راه آبروریزی دهندش ره به خلد
هیچ از دوزخ حیا سیرت نمی خواهد خلاص
جلوهی دلدار چون با چشم حیران آشناست
آینه از ورطه‌ی حیرت نمی خواهد خلاص

دل به سر ریزد غبار درگهت هر دم چو مس
 غرقه خواهد شد در اکسیرت نمی‌خواهد خلاص
 موج خیز هر بلا می‌بینمت ای بحر عشق
 «محو» ما بین ز تشویرت نمی‌خواهد خلاص

(ض)

-۱-

ای سوخته جگر پی دنیا تو آب محض
 پنداشتیش دیدیش آخر سراب محض
 گلزار حسن غنچه‌ی او بود خم مل
 از خنده‌ی لب تو تراود شراب محض
 یکباره دیده‌ام گل روی تو را بخواب
 بارد همیشه‌ام ز دو دیده گلاب محض
 بر دل به گرمی رسد از غمزه‌ی تو تیر
 ناکشته صید صید تو گشته کباب محض
 خوبان مه جبین اگرند آفتاب وش
 ای نورپاش حسن تویی آفتاب محض
 در عشق انقلاب حقیقت بیا ببین
 دل گشت خون صافی و خون آب محض
 خواهم دمی که وصف خطش درکشم به خط
 جو شد ز نافه‌ی قلم مشک ناب محض
 درج گهر بود ز صدف محض استخوان
 درّ ترا صدف شده لعل مذاب محض
 دلبر نمود چون دل «محو» مطالعه
 در سرّ عشق گفت بین یک کتاب محض

-۲-

آهم به عكس اشك به اشكم شده نقيض
او سوي اوج مي دود و اين سوي حضيض
آن موي رويت آفت و آشوب زنج و روم
در زير حكم شاه جمال تو سود و بيض
مردی که خون خود پی دنیای دون پریخت
در کیش ما بود دم او همدم محیض
ای چشم یار گر کنیم چشمداری
زیبا بود به تو که تو بیمار و من مریض
شکر خدا مرا زدم تیغ ناز کرد
سیراب قتل جان و دلم گشت مستفیض
عشقم جگر بسوخت به يك نار بی لهب
آتش به خرمم بزد این برق بی ومیض
«محوي» دل گداخته اش سر کند ز چشم
«حسّی مّتی لفرقتکم اذمعی تفیض»

(ط)

-۱-

بر مهر چهره‌ی مه من چون دمید خط
بر روی مهر و مه شب ماتم کشید خط
چون هندوی به باغ بهشتش دهند راه
تا قصرگونه بر رخ دلبر دوید خط
نبود عجب سفید شود گر بزودی
نور این قدر ز روی چو ماهش مکید خط
بالش مگر ز شهر طاووس بوده است
تا روضه‌ی بهشت به يك پر پرید خط

گرد لبش خطی بود از پادشاه حسن
 أمر آمده به نزد مسیحا برید خط
 ای دیده بر رخم تو دگر خط مکش به خون
 اینک زیرا رفته به غربت رسید خط
 هر شعر را به وصف بنا گوش او نوشت
 «محوی» ز نور معنیش آمد سفید خط

(ظ)

-۱-

دلم بگرفت از گفتار پر بی‌مایه‌ی واعظ
 بخوان ای بذله‌خوان اشعار ساقی‌نامه‌ی حافظ
 شده دیوان او تا حشر يك میخانه‌ی نشئه
 مگر می‌جوش زد جای مداد از خامه‌ی حافظ
 زبان مردم چشمش نفهمد جز دل دانا
 که در يك لحظه در عین خموشی بینیش لافظ
 طربناك است آن شوخ غضبناك ار بریزد خون
 که غیظ از می‌کشیدن رفته بیرون از دل غایظ
 اسیر عشق ترکی ناخدا ترسم ز زلف و رخ
 کند هم کفر و هم اسلام را یغما خدا حافظ
 بیا ای ساقیا ای مایه‌ی صد خوشدلی در جام
 دلم بگرفت از گفتار پر بی‌مایه‌ی واعظ
 بود محظوظ دارین آن‌که شد ملحوظ او «محوی»
 مگر اکسیر اعظم سرمه دارد لحظ این لاحظ

(ع)

-۱-

از لعل تو هرکس به مسیحا شده قانع
از روح مقدس بأطبّا شده قانع
خاکسترکی را دهد او فضل بر اکسیر
از درد تو هر کو به مداوا شده قانع
محروم ز عشق از پی انگور بهشت است
زاهد بمویز از خم صهبا شده قانع
چون جام ز بزم نکشیدیم می وصل
چون آیینهام دل به تماشا شده قانع
داده است به خر مهره چها بحر گهر را
از دولت دین آن که به دنیا شده قانع
رم می کند از خلق چو آن آهوی وحشی
مجنون من از شهر به صحرا شده قانع
ما محض خیالیم دگر هر چه که هست اوست
نادیده حقیقت به من و ما شده قانع
دشنام تو هر کو به ثنای دیگران داد
بهر خزف او از در یکتا شده قانع
یار آمد و جان و دل خود کرد نثارش
«محوی» ز دل و جان به دلارا شده قانع

(غ)

-۱-

از دل گم گشته از من من نمی یابم سراغ
چون سیه بختم من از مخزن نمی یابم سراغ

بلبلم را از قفس روزی نمود آزاد چرخ
 نی زبوی گل نه از گلشن نمی‌یابم سراغ
 در هوای آن بت وحشی به راه انتظار
 خاک گشتم باز از دامن نمی‌یابم سراغ
 دیده‌ام در گریه رفت و شد مشام از درد سر
 نی ز یوسف نی ز پیراهن نمی‌یابم سراغ
 گرچه هر عندی «من عندی» نشانی می‌دهند
 از دهان بی‌نشانش من نمی‌یابم سراغ
 بود تنهایی گزین عشق پیش از ما بسی
 زان همه تنها من از يك تن نمی‌یابم سراغ
 هر که را دیدم به سحری مبتلا گشته جز این
 «محویا» زان دیده‌ی پر فن نمی‌یابم سراغ

-۲-

از خراب عشق درد اصلا نمیداری دریغ
 چون چنین گنجی ازین ویرانه می‌داری دریغ (۱)
 کی به شب این مهوشان بر رخ نقاب افکنده‌اند
 شمع را امشب تو از پروانه می‌داری دریغ
 ره ندادی این دل ما را به زلف مشک‌بار
 از چه این زنجیر ازین دیوانه می‌داری دریغ
 از محبت خویش را بس دورگیری زاهدان
 مشت خاشاکی ز آتشخانه می‌داری دریغ
 درهمش خواهی مها حال سیه‌بختان عشق
 چند روزی شد ز گیسو شانه می‌داری دریغ (۲)

-۲-

(۲) سیه‌بختان (ن): سیه‌روزان.

(۱) عشق درد (ن): درد عشق.

طائر گلزار قدسم دل به خالت مبتلا است
چون تو از مرغ الهی دانه می‌داری دریغ
زندگی کردن به آن جان هر نفس صد مردن است
«محویا» گر جان تو از جانانه می‌داری دریغ

(ف)

-۱-

رحم بر بنده‌ی بیچاره نیاوردی حیف
آبروی شرف چاره‌گری بردی حیف
خشمگیری به هوس دادگری را نسزد
دل محزون مرا بی‌گنه آزردی حیف
راز مستور شد از سرخی تو فاش ای اشک
ماجراها به رخ زرد من آوردی حیف
پیشرو کحل بچشمند ز گرد محمل
پای همت تو درین راه نیفشردی حیف
صافی عمر نمودی همه صرف سفهات
پس ازین دم همه دم درد کشی دردی حیف (۱)
تو که مرد آمدی ای وای به صد نامردی
رفتی و همچو زن فاحشه‌ای مردی حیف
فخر هرکس به زبان خودش است ای «محو»
پارسی را تو که بگزیده‌ای بر کردی حیف

-۱-

(۱) پس از این... (ن): دور گشت از تو صفا درد کشی دوری حیف.

(ق)

-۱-

کس چه داند از چه شد دریا در آب دیده غرق
یا زمین این خاک را بهر چه می‌باشد به فرق
از چه برق جلوه آتش در گرفته جانسان
رعد نالان، ابر گریانست و، سوزانست برق^(۱)
وای بر عالم ز خورشید رخس و اشد نقاب
محشری برپا شده تا غرب را بنمود شرق
تیر غمزه سوی چرخ افگند بر رغم حکیم
بهر صید مهر و مه چشمش فلک را ساخت خرق
چون مریدان دامنش را بوسه زد دیو مرید
دید چون پوشید صوفی خرده‌ی سالوس و زرق
بهر وصلت جان دهم در هجر می‌سوزم چو شمع
ای جبینت صبح ما، آیی، نیایی چیست فرق
گوهر نایاب مقصودت نمی‌آید به کف
تا نگردی «محویا» در موج بحر گریه غرق

(ك)

-۱-

دانی که روز هجر تو چون است هولناک
چند آیتی بخوان اوائل ز «هَلْ أَتَاكَ»
«روحی فداک» آنقدرت گفته‌ایم ما
امروز مخلص است ترا «روحنا فداک»

-۱-

(۱) رعد نالان... (ن): ابر گرید، رعد می‌نالد، نفس سوز است برق.

چون غنچه دل گرفت ازین وضع گلشنم
 نرگس چرا به حیرت و گل گشته سینه چاک
 جان در پریدن است چون آهم سوی سما
 تن در چکیدن است چو اشک آه سوی خاک
 زاهد ز طاعت است غرورش، مرا ز می
 او باده کش زچوب اراک است ما ز تاک
 جان باختن به راه تو صد جان گرفتن است
 صد بار هر دمم بکشی پس مرا چه باک
 نقاش نقش من کشد آمد، ز زاریم
 دلتنگ شد کشید یکی آه دردناک
 بیجا بود چو از لب او سر زند بجا است
 نباید بجز حیات فزایی ز جان پاک
 از بس پر است دیده‌ی «محو» ز عکس تو
 خورشید را اگر نگریم «لا آری سواک»

(گ)

-۱-

صبا بویی برد زان روی گل رنگ
 به گلشن تا پرد از روی گل رنگ
 بود دست نیاز از دامنش دور
 مقامش اوج ناز و پای ما لنگ
 بشد مژگان چشمش باز در هم
 که این باز قضا دارد چه در چنگ
 معلم چون رخس را زد به سیلی
 بگفتم آفتاب آمد به خرچنگ

تماشا دارد این افکار، گفتم
 فرنگم، گفت کی پرسم ز فرهنگ
 دل مـجنون ما يك عنصر آب
 دل لیلی بود يك کشور سنگ
 ز قتلیم بازگشت، از ناله‌ام گفت
 بماند خوشتر این مرغ خوش آهنگ
 به عشق از نقش‌ها دل صاف گردد
 به آتش ده جلا آینه از زنگ
 نه حرف از وی برآید، نه ازین آه
 دهانش چون دل «محو» بود تنگ

-۲-

پیام عشق چون خوانند بر سنگ
 اگر طور است شد زیر و زبر سنگ
 ز عشقش داده بود آب این‌که بینی
 اثر از تیشه‌ی فرهاد در سنگ
 نگار امشب دلش بر گریه‌ام سوخت
 ز عشق است از نمی بگرفت اثر سنگ
 دریغا سرفدای خاک راهش
 نشد، سر می‌زنم اکنون بهر سنگ
 مکن حال خود ای دل بر دلش عرض
 مزن مینای خود بیهوده بر سنگ
 به حرف زشت لب مگشا که در لعل
 نبوده سنگ، باشد لعل در سنگ
 قرار از دل، دل از من ساختی دور
 به يك عشوه به صدها میل و فرسنگ

بـحمدالله كه بـی نام و نشانم
كه بار نام بردارد مگر سنگ
نگاهش دار «محوى» شیشه‌ی دل
تو نازك طبع و عالم سربه سر سنگ

(J)

-۱-

گشتم به یاد موی میانت ز ناله نال
گشته زبان ناله کش از ملال، لال
حیف آیدم به رخ رسد دست هر عبیر
از مشك زلف غالیه را بر جمال مال
ماه اینقدر دگر نکشد خجلت از کلف
بر روی ماه من چو نشست از زغال خال
بر من تو رحمت آر که من سالهاستم
در گوشه‌ی جحیم فراق ای وصال صال
آخر کشد بخیر و شبم روز می شود
گر پرسیم بتا تو شب ارتحال حال
از جوش شوق کوه چو که در هوا پرد
ز اعجاز عشق رسته شود از جبال بال
گردیده پور زال به میدان امتحان
آمد قضا چو از احد لایزال زال
يك را کمال داده و مالش نمی دهد
يك را بداده اند بجای کمال مال
مال و ولد بفتنه خدا نام برده است
«محوى» ز کس منال ز مال و منال نال

می‌خواره باش «محو» از آلودگی مترس
امداد اگر کنند ترا در مال آل^(۱)

(م)

-۱-

با صد قصور باز به دربارت آمدم
بارم گنه به حضرت غفارت آمدم
از رشته‌های عمر به دستم کلاف‌ها
ای یوسف خجسته خریدارت آمدم
چشم سفید بر رخ زرد اشک سرخ‌بار
با جنس رنگ رنگ به بازاریت آمدم
آب حیات بخش گلوها است تیغ تو
من هم به سوی رحمت بسیاریت آمدم
دانم که گلخن است مرا جا، مرنج اگر
ره را غلط نموده به گلزارت آمدم
بیمار را چو میل به قربانی است بیش
من هم به پیش دیده‌ی بیماریت آمدم
زان سو اگر به تیرنگه رانیم ز شهر
زین سو به مصر لعل شکربارت آمدم
اعراف به چو خلد نباشد رقیب کرد
رو از درم به سایه‌ی دیوارت آمدم
آمد ز تلخی غم شیرین خود به جان
دل کوه‌کن، نه هرزه به کهسارت آمدم

-۱-

(۱) این بیت تنها در يك نسخه موجود است.

ای سیم تن صنم تو چو از خود پرستیم
کردی رها به شکر پرستارت آمدم
پرواز ناز صید پر صید دام تست
آزادم آنقدر که گرفتارت آمدم
محو قصورم ار تو چو هستی قصوربخش
با هر قصور باز طلبکارت آمدم
«محو» هوای سیر حقیقت به سر چو داشت
منصوروار من به سر دارت آمدم

- ۲ -

خاک ره گشته شدم بلکه به پایی برسم
به صبا داده غبارم که به جایی برسم
از گدایی در عشق مرا چشم شهی است
بود از سایه‌ی زلفی به همایی برسم
غنچه‌وار است دلم ای سحر بخت امداد
به نسیم نفس عقده‌گشایی برسم
بینوایی به سرم آنچه نشاید آورد
شاید از ساز محبت به نوایی برسم
عمر شد در محنم لطف کن از يك دم تیغ
به سلم ساز دو روزی به صفایی برسم
از خرام تو شد آرام حرام از دل و جان
هر نظر زان قد و بالا به بالایی برسم
«محویا» عشق غیور است به دردش تو بساز
از شفاخانه‌اش آخر به دوایی برسم

-۳-

می می‌چکد از لعل لب‌ت گاه تبسم
 شهد از دهنت جوش زند حین تکلم
 لطفی کن و آبی تو بر این آتش دل‌ها
 يك دم ز تکلم زن و يك دم ز تبسم
 با سرخوشی ناز به گلشن شد و پر شد
 هر دانه‌ی انگور وی از باده یکی خم
 جویان دلم دید در آن کوی خوشم گفت
 این بیشه‌ی عشق است شود شیر درو گم
 از بلبل و پروانه بیا عشق بیاموز
 برتر بود این علم ز تعلیم و تعلم
 عیسی چو لب یار مرا دید به دل گفت
 کی لب بود این روح نموده است تجسم
 خوناب دل و تخت جگر داشته هر کس
 در شهر محبت بود ارباب تنعم
 خورشید جمالش ز نظر گم شد و برخاست
 صد محشر و بارد ز دو چشم همه انجم
 «محو» چو بدید این غزل از طبع تو سر زد
 گفتا که منم بحر برآرم به تلاطم

-۴-

چون نیم پروانه بلبل وار آهی می‌کنم
 طاعتم از دست چون ناید گناهی می‌کنم
 خود به کام دل به راهش هیچ سر نتوان نهاد
 پس به کام خود به سر بر، خاک راهی می‌کنم

نالہ و زاری ز درد عشق کار مرد نیست
 زین تب آهی گر کنم کارِ تباهی می‌کنم
 سیل خونم بر رخ اشک از ندامت گل کند
 بی‌رخت گر بر گلی گاهی نگاهی می‌کنم^(۱)
 یار نازک طبع تاب زاری ما نبودش
 گاه‌گاهی زیر لب بس آه آهی می‌کنم
 گر به پای هر گدای کویش افتم عیب نیست
 عار کو؟ تعظیم شأن پادشاهی می‌کنم
 ای که سوی کلبه‌ی فقر آیی از قصر شهی
 گو ز بوم بوم قصد بارگاہی می‌کنم^(۲)
 در جوار میکده شاید به شیخ می‌کشان
 نام یابم من بنای خانقاهی می‌کنم
 راه شاه ما بود امروز «محو» شاهراه
 خاکشم، بر تاج شاهی ناز شاهی می‌کنم

- ۵ -

ندهد چو رهم، بر در و دیوار بگیریم
 با ابر روم بر گل و گلزار بگیریم
 دل آب و جگر خون شده این دم به امیدم
 یک لحظه به کام دل خود زار بگیریم
 منصور یکی خنده‌ی مردانه زد و رفت
 می‌گفت نیم زن، به سردار بگیریم

- ۴ -

(۱) سیل خونم... (ن): سیل خونم بر رخ از اشک ندامت گل کند؛ در دم از اشک ندامت لاله‌زارم بر رخ است.
 (۲) قصد (ن): نقل.

با نيك و بد خلق خدا جمله به مهم
 ابر چمنم بر گل و بر خار بگريم
 يك ناله ز مجنون و ز فرهاد بيادم
 بگذشت به هامون و به كهسار بگريم
 چون شيشه پر از می كه نگوئش بنمايند
 همواره من از بخت نگونسار بگريم
 بنواخت به تیری همه كس را به جز از من
 شايد كه ز بی مهربی دلدار بگريم
 گل گل كند از هر مژه‌ی چشم چو گلبن
 گاهی كه بياد آن گل رخسار بگريم
 بیماری چشمان تو بيمارترم كرد
 بيمارم و بر حالت بيمار بگريم
 گردون بودش در پی هر نوش چها نيش
 يك بار كنم خنده دو صد بار بگريم
 خوناب دلم موج برون می‌زند امشب
 خواهم كه نگریم من و ناچار بگريم
 یاد لب و دندان تو در گريهام افزود
 هم لعل و گهر، هم یم زخار بگريم
 ابرم مدد از بحر كرم می‌طلبد باز
 بر روضه‌گه احمد مختار بگريم
 «محوي» ز صفا موج زند آينه است دل
 گر يك طپش آن جا طپم و زار بگريم
 گردی ز طپیدن اگر افتاد به چشم
 تا حشر سزد گوهر شهوار بگريم

(ن)

-۱-

نقاب از رخ برافگن، محشری از جلوه برپا کن
جهانی صبر و هوش و عقل از يك عشوه یغما کن
به سوی در قفا افتادگانت يك نگه بنگر
به چشم مست خود شور قیامت را تماشا کن
پری وار از شکنج زلف شبرنگت رخی بنما
به يك دم اهل عالم جمله را مفتون و شیدا کن
ز صحرا گردی بیهوده اش کاری نمی آید
بگو مجنون ما را رو به سوی حی لیلی کن
اگر انس است اگر جن، جملگی بی دام اسیر استند
دگر حور و ملك را بسته ی زلف چلیپا کن
پس از کوری ترا دل سیر دیدن آرزو دارد
برا از دل به جای مردمك در دیده ام جا کن
هوای «جنة المأوی» اگر داری به سر ای دل
به راهش خاک شو در جنت کویش تو مأوا کن
بمیر از عشق لعلش، خاک گرد و در لباسی گرد
به بالا رو سوی گردون و نازی بر مسیحا کن
همیشه «محویا» ترك تو دارد در نظر دنیا
تو پیش از وی بیا، گر پیشینی، ترك دنیا کن

-۲-

کس نشد در عشق، گفتم، این چنین شیدا که من
گفت دیدی هیچ معشوقی چنین رعنا که من
گفت قیس از کم دل آید پی به آن حسنی برد
بس کسی دیده است لیلی را نه آن لیلی که من

تا قیامت همچو من نرگس فروش حیرت است
 يك نگه هرکس بدید آن نرگس شهلا که من
 بر لبم طوفان آه و دیده‌ام دریای خون
 کس میناد ای خدا این ماجراها را که من
 آب بر رخ، تاب در دل تا به محشر باشدش
 هرکه دیده است آب و تاب آن رخ زیبا که من
 نیم نازش کرد یغما دین و دل یارب مباد
 کس بدین‌گونه اسیر عشق این ترسا که من
 بر سر میدان به کف شمشیر ناز آمد بگفت
 عاشق سرباز خواهم «محو» ش گفتا که من

-۲-

در فنون ترک‌تازی، ترک ما ماهر چنین
 بود کرد از يك نگه تاراج عقل و صبر و دین
 عیب همدم را چو آینه بجز در خود مبین
 باش گر صافی دلی بینا و نایبنا چنین
 سوختی از بهر دنیا هم ترا دنیا بسوخت
 آتش بال و پر پروانه بود از انگبین
 روز روشن را به چشم عاشقان شب ساختی
 تا برآشتی بر این رخسار زلف عنبرین
 بی‌حجاب کفش تا بوسید زیر پای تو
 دعوی سر بر فلک سودن به سر دارد زمین
 آفتاب صبح محشر کرد از مشرق طلوع
 یا تو دستی را برون آورده‌ی از آستین
 یار با شمشیر نازم کشت و بگذشت و گذاشت
 بسمل ما را بدیده يك نگاه واپسین

خط مشکینش بگرد روی گلناری نگر
استیلای لشکر زنگی تو بر افرنگ بین
سرفراز سجده گشتن تاج فرق ما نگشت
نقش و نام آستانش را نوشتم بر جبین
برکش ای دل همچو بلبل ناله‌ی «وا حسرتا!»
شد چو گل دلدار و همچون لاله داغش دلنشین
سرنگونی آنقدر بر حال من کرد استیلا
«محویا» گردید نام من نگون اندر نگین

(و)

-۱-

به من روزی نماید سر و سیم اندام مهر و رو
که جانم در سراغ تن چو قمری بر زند کوکو
ز سیر سرو جوی باغ بس کن ای تذرو جان
برخ از اشك يك جوی كش و يك سرو دل جو جو
نسیم این صبحدم باشد حیات افزا تو می‌گویی
ز زلف عنبرینی هست با این بار خوشبو بو^(۱)
بدین ما بهشت اصل نبود جز بهشت وصل
بدل حاشا بخوایم حور و جنت خواهم از تو تو
بگوش هوش این «قوا أنفس» از مرغ سحر بشنو
خروس عرش بر فوج ملك هم می‌زند قوقو
نگردی تا چو قطره محو در دریای عشق دوست
محال است اتحادت تا ابد يك يك بود دو دو

-۱-

(۱) باشد (ن): آید.

به يك جلوه نمودی واله و دیوانه «محوى» را
روا باشد نمایی گربوى بازای پری رو، رو

(۵)

-۱-

.....
(۱)

چه شد خیمه زد دود آهم به چرخ
شه عشقم و بایدم بارگاه
سرافکنده باشم گر از بیم سر
به جز سایه‌ی تیغت آرم پناه
لبالب شد از غم درونم چنانک
نمی‌یابد از دل به لب ناله راه
مرا کرد روزرد اظهار درد
که بادا رخ اشک سرخم سیاه
جدا زوزیم این گنه پیش دوست
تو ای شومی بخت عذرم بخواه
زخود وارهدن محال ای دریغ
که شد عمر در بت پرستی تباه
طلاکن مس قلب اگر مردمی
چنینم دهد پند مردم گیاه
درا در دل تنگ «محوى» دمی
چو تو یوسفی باید افتی به چاه

-۱-

(۱) جای این يك بیت در نسخه اصلی خالی گذاشته شده است.

-۲-

از دور بر جنازه‌ام افگن یکی نگاه
پاکم نما بیک نظر پاکت از گناه
ای دل بروی زرد همه اشک سرخ ریز
خواهی گرت سفید شود نامه‌ی سیاه
امروز جبهه س‌ای به خاک شکستگی
فردا به اوج فخر برا برشکن کلاه
باشد ملازم تب عشق آه دردناک
احوال عاشقان تو باشد چنین تباه
فریاد ازین جفا که دو بالا است حور تو
بیداد می‌کنی و برنجی ز دادخواه
یک آهنین حصار زهی آفت است عشق
از مرگ هم ببارگش می‌برم پناه
یار آمد و ز ناله‌ام آزرده گشت و رفت
تأثیر را ز ناله همین دیده‌ایم آه
«مجوی» چه سود، زر نمودی مس وجود
حیف آیدم تو مردم و مردم گیا، گیاه
بس دست زن به دامن شاهی که بنده‌اش
بس بنده را بنیم نظر کرده‌اند شاه
خاک رهش به پاش بسر تاج شاهی است
راهش به سوی کعبه‌ی مقصود شاهراه
بر روح و بر ضریح وی از بارگاه قدس
پیوسته دار نور فیوضات یا اله!

-۳-

به عالم گر نمودی ناروا خود را «لوجه الله»
 روا باشد که خوانند آن دمت شیدا «لوجه الله»
 گذشتن از دو عالم کار پای همت است و بس
 ز دنیا بهر عقبی گذر از عقبی «لوجه الله»
 مبادا زنده گردم باز از مرگم نپرسیدی
 پس از مردن، گذری بر مزار ما «لوجه الله»
 شهان را عار ناید از نوازش بینوایان را
 چو خور بر ما بتاب از اوج استغنا «لوجه الله»
 نمودی گریه‌ها ای شیخ از بهر رضای خلق
 بر احوال خودت هم خنده‌ای فرما «لوجه الله»
 از این پس می‌پرستی پیش گیر، این خودپرستی بس
 دو روزی مانده زاهد بگذر از دنیا «لوجه الله»
 بما ظلمت گرفتاران هجر ای آفتاب حسن
 برون آ از حجاب و طلعتی بنما «لوجه الله»
 ز هر زخمت گشود از هر دلی يك چشمه‌ی خونی
 ز رحمت هم تو چشمی سوی ما بگشا «لوجه الله»
 بهر يك بسملی عیدانه دادی جامه‌ی رنگین
 به «محوی» هم ز تیغت خلعتی بخشا «لوجه الله»

-۴-

کتانم داد و بیدادش بجایی کی رسد با مه
 ز صد جا گرچه بر تن چاك چاك امشب کند جامه
 به پیش آن شه خوبان اگر از ماجرای شوق
 نویسم سرگذشتی نامه‌ام ماند به شهنامه

به آتش در نمی‌تازد سمندروار هر مرغی
ز تحریر شکایت نامه‌ام رم می‌کند خامه
نگاهت دلربا و جلوه دلبر، کاکلت دلکش
بنازم در فنون دلبری گشتی تو علامه
قیامت را به پا کرد از قیامت قامت رعنا
نهی گامی بره برپا کنی صد گونه هنگامه
تن سیمینت ار یکبار بیند بس عجب نبود
ز خجلت باز پس گردد به کام کرم بادامه
ثبات از دهر کم جو چون وفا از روسپی «محو»
شده شب یار تو، فردا به دیگر خانه مادامه

(ی)

-۱-

گم شود نامت شنیدستم که نام پاک من
از سر ناپاکی دل بر زبان آورده‌ای
هی بهوش آخوشتن گم کرده‌ای روباه پیر
حمله زین رو بر سر شیر ژیان آورده‌ای
در شگفتم من از این سودا که تو یک مشت خس
با چه رو رو بر گه آتش فشان آورده‌ای (۱)

-۲-

کس نمی‌پرسد ز لاله، داغدار کیستی
یا ز نرگس خیره چشم، انتظار کیستی

-۱-

(۱) از این قصیده فقط این سه بیت به دست افتاده است.

از صبا يك پرسشی کن کین همه شام و سحر
 بی‌قرار از بوی زلف مشکبار کیستی
 عالمی دل خسته بیمار تواند ای چشم یار
 از تو حیرانیم ما بیماروار کیستی
 در هوایت شد روان از هر کناری جوی خون
 ای زعالم برکنار اندر کنار کیستی
 در تمنایت بسیم آواره از یار و دیار
 آخر ای از جملگی بیگانه، یار کیستی
 عالمی بهر نثار خاکپایت جان و دل
 بر کف استاده تو خواهان نثار کیستی
 آب‌داده تیغ می‌آیی سوی خونین‌دلان
 از ترحم آبیار غنچه‌زار کیستی
 از دم تیغ حسد بسمل بود عنقا بقاف
 گر خبر گیرد تو ای «محو» شکار کیستی
 بعد مردن از «غبارت» می‌دمد «بوی عبیر»
 آن زمان دانسته گردد خاکسار کیستی (۱)

- ۳ -

محبت يك قلم باشد نیاز و محنت و دردی
 نباشد مرد میدان بلا هر نازپروردی
 به آه سرد بی‌تاثیر خویشم دل همی سوزد
 به شهر ما درآ خود تا ببینی آتش سردی

- ۲ -

(۱) محوی این غزل را به مناسبت وفات مرحوم علامه شیخ عبدالقادر سنندجی شارح «تهذیب‌الکلام» فرموده‌اند که تاریخ وفاتش سال ۱۳۰۳ هجری قمری است و ماده تاریخش را در کلمه‌ی «غبارت» که به حساب ابعاد ۱۶۰۳ می‌شود منهای جمله‌ی «بوی عبیر» که آن هم به حساب مذکور ۱۳۰۰ است، می‌توان یافت.

نثار خاکِ راحت را بجز يك ذره جانم نیست
 جز این پایِ ملخ زین مور می‌ناید ره آوردی
 شرفیاب نظر از چشم مستش کم کسی باشد
 مگر آن‌کس که دارد اشکِ سرخی بر رخ زردی
 ندارد حور تاب تاب آتش نگذاری زنهار
 به خاک کشتگان شوق و بر پایت فتد گردی
 میان نامه‌ام محض تهی ناپودن نامه
 فرستادی برای سینه داغی، بهر دل دردی
 چو مشاطه به بالای دو چشمش آن دو مصرع دید
 بگفت از دفتر «محوی» مگر دزدیده‌ی فردی

- ۴ -

نگارم تیغ ابرو داده آب از سرمه‌ی نازی
 که با این صد دهن زخم از دلم برناید آوازی
 مگر آهم مددکاری نماید ورنه گرد من
 کجا تا گرد سر گردیدنی سروی سرافرازی
 ز حسرت تا جدا از بزم وصل افتاده‌ام چون نی
 به کنج نامرادی نبودم جز ناله دمسازی
 ز گریه آب پاشم بر سر کویش که می‌ترسم
 ز گردم سر زند زان کو به بال باد پروازی
 به سیر خاطر خونینم آمد آن نگار و گفت
 نمی‌بینم در این جا دل مگر يك گلشن رازی
 چو روزی غمزه‌ی خونریز او رو بر دلی آرد
 قضا گوید که مهمان کبوتر می‌شود بازی
 نیاز سوختن در انتظارم داشته عمری است
 کی امدادی نماید پرتوی از جلوه‌ی نازی

ز طنز شیخ و طعن ناصحم آگه نگرده هوش
چنانم واله بنموده است عشق شوخ طنازی
به مشتاقان زخم دلنشینش مزده ده «محو»
نگارم تیغ ابرو داده آب از سرمه‌ی نازی

- ۵ -

خلیل از بت شکستن در نظر می‌داشت اشکالی
اگر آذر تراشیدی به شکل یار تمثالی
جگر خط دم تیغش بود پیرایه دل را داغ
ز حسنش کم ندانی عشق هم دارد خط و خالی
بر اقلیم بیابان غم لیلا که یابد دست؟
مگر شاهنشاه عشقی، چو مجنون صاحب اقبالی
نشسته تا پرش هر تیر در دل دید چون، گفتا
به صحرای فنا پر زن تو چون داری پر و بالی
همین از سوختن وز زاری آبادست دیر عشق
به بلبل گفت پروانه، ز من خالی زتوقالی
به کنج بی‌کسی از خاطر هرکس فراموشم
مگر دردی، بلایی، گاه گاهم پرسد احوالی
ندارم هیچ از خود چشم سر برداشتن تا حشر
منم «محو» چو نقش پا به پای عجز پامالی

- ۶ -

دهن نمای شرفیاب گوهرافشانی
نفس‌گشای به وصف امام ربانی
علو مرتبه‌اش زین دقیقه دریابید
که نامور شده شخصش به نام ربانی

بود مجدد الف او، ستایمش من هم
هزار بار به عالی مقام ربانی
نبرده پی به خدا هیچ «عارف بالله»
چو او به کشف رموز کلام ربانی
فرود آمده گفت آن که دید عرفانش
همیشه بر دل این شه پیام ربانی
به بال «سیر الی الله» مخلصش پر زن
مپرس حال گرفتار دام ربانی
بر احمد عربی یارد و بر این احمد
ز ابر فضل همیشه سلام ربانی
به نسبتش بگزا «محو» ار به سرداری
هوای باده کشیدن ز جام ربانی
به فیضها بررسی گر شوی زیاری بخت
تو فیض یاب ز لطف امام ربانی

تقریظ شرح مثنوی

تألیف والی عابدین

«جامی» آن از جام عشق دوست مست
«مثنوی» را این چنین بستوده است
آن فریدون جهان معنوی
بس بود برهان ذاتش مثنوی
من چه گویم وصف آن عالی جناب
نیست پیغمبر ولی دارد کتاب
وصف مولانا و وصف مثنوی
هم ز جامی هم ز عامی بشنوی

لیک ای یاران ز «م‌حوی» بشنوید
 شمه‌ای از وصف این شرح جدید
 اندکی وصافی این شرح نو
 بر کتاب مثنوی از من شنو
 شرح والی عابدین پاشای راد
 آن مدار حکمت و فضل و رشاد
 «جاء شرحاً موضحاً مُستکشفاً»
 «فیه للمرضی مِنَ الجَهِلِ الشَّفَا»
 وافی حل عبارات متون
 کاشف سر اشارات بطون
 سر توحید وجود از وی جلی
 آشکار از وی مقام هر ولی
 کشف هر اسرار و احوالی در او
 حل هر اغلاق و اشکالی در او
 پرده از روی تعینهای پنچ
 بر گرفته چون طلسم از روی گنج
 مثنوی را گرچه باشد بس شروع
 لیک آن‌ها را شیخ دان، اینش روح
 شارحان پیش ازین گر پیش ازین
 یک نظر دیدندی این شرح گزین
 شرح خود را پس تر افگندند یا
 رو باین شرح پسین کردند یا
 از محقی وز خوش استعدادیش
 حقی اول حق به جانب دادیش
 کاشفی «احسنت» یا کشاف خوان
 لب گشادی در ثنا و وصف آن

شمعی از وی شمع فهم افروختی
سودی از وی سودها اندوختی
هر که دید این شرح زیبا و شگفت
آفرین بر شارح و بر شرح گفت
هر که جوید علم فتح‌الباب دین
گو بجو یابی ز شرح عابدین
ای خدا این شارح والا تبار
از همه گونه عوارض دور دار

قطعه‌ها

-۱-

ای بسته کمر به قصد قتل سر ما
امر تو بود مطاع و حکم تو روا
آورده‌ام اینک سر خود ماه رخا
آخر تو بفرما و بکش تیغ و بیا^(۱)

-۲-

فرستادی ز روی التفاتم سر و را یک سیب
که از بویش تو گویی عنبر و مشکم بود در جیب
مگر سیب بهشتی بود کز بوی دل‌اوزش
دل و جانم رهایی یافتند از محنت و آسیب

-۱-

(۱) سه حرف اخیر هر کدام از مصرع‌های این قطعه، از پس به پیش، سه حرف اول مصرع بعدی را از پیس به پس تشکیل می‌دهند.

-۲-

رزق را روزی رسان پر می دهد
بی مگس هرگز نباشد عنکبوت
بی توکل آن که حيله می تند
عنکبوت آسا برای جلب قوت

-۳-

شهنشاهی غلام و بندگی کردن بکرد ایجاد
ز ایزد آفرین بی حد و مرز بر پیمبر باد
اگر بر باد رانی تخت چون جم روزها، يك روز
ز يك گردش فلک چون گرد تختت می دهد بر باد

-۴-

ز نور عشق تا هوشم بدل، جوشم به سر باشد
رجا از بارگاه ذوالجلالم این قدر باشد
که این سالار دولت شه مظفر زاده همواره
سپه سالار حشمت قرّة العین ظفر باشد (۱)

-۵-

«عالمی خواهم ازین عالم بدر»
عنصر وی خاک باشد سر به سر

-۶-

(۱) گمان می رود که محوی این قطعه را در ستودن محمدعلی شاه قاجار سروده است.

وز بن هر مویی دستی رویدم
«تا به کام خود کنم خاکی به سر»^(۱)

-۷-

«برگ درختان سبز در نظر هوشیار»
از چمن فهم رمز بار گل آرد ببار
هر گل ازان يك کتیب بار ورقها به جیب
«هر ورقی دفترست معرفت کردگار»^(۱)

-۸-

تاسر و دست است بکار ای جوان
بندگی وجود و عطا پیش گیر
سر چو سجودش نبود سفچه خوان
کف چو جودش نبود کفچه گیر

-۹-

چون شجاع الملك دیدم با جنابت در نزاع
می شنیدم دولت و ملکش که می گفت «الوداع»
گر شجاع الملك از قهرت بیازارد چه غم
کز سر لطف و کرم بنوازدت شاه شجاع

-۶-

(۱) مصرع اول و چهارم از مولانا خالد نقشبندی است.

-۷-

(۱) مصرع اول و چهارم از سعدی شیرازی است.

- ۱۰ -

«بین‌الدول» چو رو سیه رو زرد شد به جنگ
 شخص قضا به گوش قدر گفت بی‌درنگ:
 اعجاز سرخ رویی دین محمدی است
 بعد از سیاهی این که دگرگونه است رنگ (۱)

- ۱۱ -

از افق دیدم برآمد بدر در شکل هلال
 خوش جوابی داد چون کردم ز احوالش سؤال
 آفتاب روی رحمت عکس را چون وا گرفت
 کیست گوید کاملم یا کی به کار آید کمال

- ۱۲ -

با صد قصور باز طلبکارت آمدم
 کم مایه‌ام به رحمت بسیار آمدم
 از غافر و غفور گذشته‌ست کار من
 بارم گنه به حضرت غفارت آمدم (۱)

- ۱۰ -

(۱) محوی رباعی بالا را به طور زیر هم گفته است:
 «بین‌الدول» چو روسیه روزرد شد ز جنگ
 شخص قضا به گوش قدر داد این نوید
 اعجاز سرخ رویی دین محمدی است
 بعد از سیاهی این که دگر رنگ شد پدید

- ۱۲ -

(۱) این رباعی با کمی تغییر در قصیده‌ی یکم حرف (م) هم هست.

- ۱۳ -

در قافله‌ای که اوست دانم نرسم
بر شهد وصالش ننشیند مگسم
با این همه از سعی نشاید آسود
این بس که رسد زدور بانگ جرسم

- ۱۴ -

جایی که بود جلوه‌گهی نیر اعظم
انجم ز شب افروزی خویشش چه زند دم
تو مهر جهان تابی و من هم چو سها، چون
من لاف زنم با چو تویی نور مجسم

- ۱۵ -

دو بیتی را نمودم بهر این شهزاده من تنظیم
ندیدم در جواب او نه یک هدیه نه یک تعظیم
مگر این است تا حال این سپه‌سالار محبوبان
به پیشش بیشتر از شعر گشته هدیه‌ها تقدیم

- ۱۶ -

آفریده تا جهان اندوه و شادی آفرین
مار با هر گنج بوده، خار با هر گل قرین
نخوت سادات و استکبار ابنای عرب
مار و خار و گنج اسلام و گل دین مبین

- ۱۷ -

در خرمن کائنات کردیم نگاه
چندان که به خوشه خوشه‌اش بردم راه
دیدیم به گُنه کار چون پی بردیم
يك دانه محبت است و باقی همه گاه^(۱)

- ۱۸ -

يك پند بی‌مناسبه و پرمناسبه
از من ببر به خدمت اهل محاسبه
امروز می‌کنید بغش آن چه می‌کنید
فردا چه می‌کنید ز هول محاسبه

- ۱۹ -

ای دل عرفا جمله نجوم‌اند، بود مه
«شیخ احمد سرهند» که حق قدس سره
دریا دل او خوانی و زنه‌ار نخوانی
سردفتر ارباب معانی بجز آن شه^(۱)

- ۱۷ -

(۱) محوی قطعه‌ی بالا را به طور زیر هم تضمین نموده است:
در کسب نظر عمر نمودیم تباه
در خرمن کائنات کردیم نگاه
چون نيك نظر نموده شد فهمیدیم
يك دانه محبت است و باقی همه گاه

- ۱۹ -

(۱) این رباعی معما است به اسم «امام ربانی».

- ۲۰ -

در جنت سرای لطف بر عالم چو بگشادی
به «محوی» تحفه‌ی خوش رنگ و بو سیبی فرستادی
ز رنگش دیده شد روشن، ز بویش جان و دل گلشن
«جزاك اللّٰه خيراً» قوت چشم و جان و دل دادی

تخمیس دو بیت مثنوی

دوری از این شهر و این قوم عنود
خواستم لیکن قضا با صد قیود
در «سلیمانیه» پیوندم نمود
«احمدم در مانده در دست جهود»
«صالحم افتاده در حبس ثمود»

پس همان به هر دم آری «محویا»
رو به سوی بارگاه کبریا
با دو صد زاری از این شه خواهیا
«ای کرامت بخش جان اولیا»
«یا بکش، یا باز خوانم، گو: بیا»

تخمیس دو بیت سعدی شیرازی

ای مبرّا وجودت از همه ریب
در کمال ظهور ذات تو غیب

پاك كن بنده را ز نقص و ز عيب
«ای کریمی که از خزانه‌ی غیب»
«گبر و ترسا وظیفه‌خور داری»

شد محمد ز رحمت معلوم
گشت «لا تقنطوا» ازو مفهوم
شده نامم به نام او موسوم
«دوستان را کجا کنی محروم»
«تو که با دشمنان نظر داری»

فردها

-۱-

حاجت چو روا می‌نشود ز اهل کرامات
من بعد ز رندان طلبم طی مقامات^(۱)

-۲-

تا آن بت مه پاره زرخ پرده برانداخت
خجلت عرق از چهره‌ی خورشید روان ساخت^(۱)

-۱-

(۱) محوی این فرد را برای یکی از دوستان خودش نوشته، کتاب «مقامات حریری» را از او خواسته.

-۲-

(۱) این فرد معما است به اسم «رشید».

- ۳ -

ز چشم اشکبارم هر طرف در خون دل باید
در آن میدان که نام سرخ پوشم در میان آید^(۱)

- ۴ -

چو نقش پا به حال چشم پر امید من بنگر
تو بگزار ای صنم این نخوت و يك ره برو بگذر^(۱)

- ۵ -

چرا سربسته ماند قصه‌ی دل
کنم آغاز و انجامش چو بلبل^(۱)

- ۶ -

ای بیرون از وهم و قیل و قال من
خاک بر فرق من و امثال من^(۱)

- ۳ -

(۱) این فرد معما است به اسم «محمد».

- ۴ -

(۱) این فرد معما است به اسم «محمد امین».

- ۵ -

(۱) این فرد معما است به اسم «سید حسن».

- ۶ -

(۱) این فرد تحریف يك بیت مثنوی است. بیت مثنوی این است:
ای بیرون از وهم و قال و قیل من
خاک بر فرق من و تمثیل من

-۷-

هر دم آرم لب ساقی به خیال
بر لبم باده بود می‌گویی^(۱)

-۷-

(۱) این فرد معما است به اسم «سلیم».

پاشبه‌ند

- ۱ -

پاش لی بوونه‌وه له چاپی به‌شی کوردی ئەم دیوانه، له نیوان په‌ره‌کانی لیکۆینه‌وه
پاکنووس نه‌کراوه‌که‌ی باوکمدا له‌سه‌ر ئەم دیوانه پارچه‌ قاقه‌زیکم دی یه‌کیک بو‌ی
ناردبوو ئەم سێ به‌یتە‌ی تیا نووسرا‌بووه‌وه:

که‌ دولبه‌ر لیوی له‌عل و ماهی روخساری هووه‌یدا بی
ده‌بی سه‌رگه‌شته‌ بی بولبول، مه‌سیحا ره‌نگی سه‌ودا بی

ئه‌وا گۆل وه‌ختی رو‌ینیه، ده‌بی شیوه‌ن بکا بولبول
ئه‌مه سه‌رمه‌شقه، هه‌ر عه‌یشی سه‌ره‌نجامی ده‌بی وا بی

نه‌وه‌ك بشکی به‌ ده‌م بیگانه‌وه، «مه‌حوی» سه‌د ئامانت

که‌ ناوی ئاشنا هه‌ر گه‌وه‌ه‌ری دورجی موعه‌مما بی
نووسرا‌بوویش که‌ ئەم سێ به‌یتە به‌یتی یه‌که‌م و شه‌شه‌م و حه‌وته‌می پارچه
شیرینکن. که‌ له‌م‌باره‌وه له‌ باوکم پرس‌ی وتی هیچم له‌یاد نیه. نامه‌یه‌کم بو‌ مامۆستا
شیخ موحه‌مه‌دی مه‌حوی نووسی و داوام لی کرد چی له‌ باب‌ه‌تی ئەم سێ به‌یتە‌وه
ده‌زانی بو‌م بنووسی. ئه‌ویش نوسخه‌یه‌کی تری ئه‌و سێ به‌یتە‌ی به‌خه‌تی خوا
لی خو‌ش‌بوو مامۆستا مه‌لا ئه‌سه‌دی مه‌حوی بو‌ ناردم له‌ پال به‌یتی یه‌که‌مدا تیا
نووسرا‌بوو: موعه‌مما به‌ ئیسمی «الله» و له‌ پال به‌یتی شه‌شه‌مدا نووسرا‌بوو: موعه‌مما به
ئیسمی «علی» و له‌ پال به‌یتی حه‌وته‌مدا نووسرا‌بوو موعه‌مما به‌ ئیسمی «یاری» واته

یاری مه‌حوی... خویشی. واته مامۆستا شیخ موحه‌مه‌د. نامه‌یه‌کی بۆ نووسیم تیا نووسیوو: «رۆژی چوومه خانه‌قای خۆمان بۆ دیده‌نی حاجی مه‌لاه‌سه‌ده‌ی نامۆزام له‌کاتی قسه‌کردنا پارچه‌یه‌ک قاقه‌ز که‌ئه‌و سێ به‌یته‌ی لێ نووسرابوو دایه‌ده‌ستم و وتی ئەم به‌یتانەم له‌مه‌رحوومی حاجی مه‌لاه‌عزیزی بالیکده‌ری بیستوو و به‌یته‌کانیش هه‌وتن. ئەنجا من خۆم له‌بیرم نه‌ماوه‌ حاجی مه‌لاه‌سه‌ده‌ له‌باره‌ی چوار به‌یته‌که‌ی که‌ نه‌ینووسیونه‌وه‌ چی وت. یان وتی هه‌ر ئه‌و سێ به‌یته‌م له‌حاجی مه‌لاه‌عزیز بیستوو، یان وتی خۆم له‌بیرم نه‌ماوه‌... هه‌روه‌ها وتی ئەم پارچه‌شعره‌ موعه‌ممايه‌، به‌یتی یه‌که‌م به‌ناوی «الله»، دووه‌م به‌ناوی «محمد»، سێ و چوار و پینج و شه‌ش به‌ناوی خوله‌قای راشیدین «ابوبکر و عمر و عثمان و علی». به‌یتی هه‌وته‌میش به‌ناوی یاریه‌وه‌یه‌، یه‌عنی یه‌کیک له‌خۆشه‌ویستانی مه‌حوی خۆی. ئەنجا ئه‌و خۆشه‌ویسته‌ی کۆ بووه‌ و چی بووه‌؟ نایزانین». هه‌روه‌ها نووسیوو: «من ئه‌و غه‌زه‌له‌م نه‌ له‌ ده‌ستنوسه‌کانی مه‌حوی خۆی و نه‌ له‌ ده‌ستنوسه‌کانی باوکمه‌دا نه‌دیوه‌ و له‌هیچ که‌سیکیشم نه‌بیستوو. به‌لام ئه‌وه‌نده‌ هه‌یه‌ که‌ مه‌حوی زۆر شیعی هه‌یه‌ که‌ له‌لای ئیمه‌ نیه‌ و له‌ ده‌ستنوسی لای ئەم و ئەودا دیومه‌ و ئەوانه‌م له‌ ده‌ستنوسه‌که‌ی خۆمه‌دا نووسیوه‌ته‌وه‌».

لینکدانه‌وه‌ی به‌یتی یه‌که‌م که‌ موعه‌ممايه‌ به‌ناوی «الله» وه‌ به‌مجۆره‌یه‌:

«لیو» واته‌ «قه‌راخ». قه‌راخی «له‌عل» یش هه‌ردوو «لام = ل» ه‌که‌یه‌تی. «ماهی روخسار» یش «هێ = ه» یه‌ چونکه‌ «ه» خپه‌ وه‌ک مانگ. سه‌رلی شێوانی «بولبول» یش ئه‌وه‌یه‌ بێ به‌ «هوزار» و، «هوزار» و «هه‌زار» یش به‌ رینووسی فارسی نامیزی کۆن وه‌ک یه‌ک ده‌نووسرین. «هزار = هه‌زار» یش واته‌ «ئه‌لف» که‌ له‌گه‌ل پیتی «ئه‌لف = ا» دا وه‌ک یه‌ک ده‌نووسرین. «مه‌سیحا» یش که‌ ره‌نگی «سه‌ودا» بگرێ، واته‌ «زه‌رد» ده‌بێ. زه‌ردیش نیشانه‌ی «لاوازی» یشه‌. لاوازیش «ئه‌لف» ه‌ واته‌ باریکیه‌ وه‌ک «ئه‌لف». وا به‌مجۆره‌ پیتی «ئه‌لف» دووجار و پیتی «لام» دووجار و پیتی «هێ» مان جاری ده‌سگیر بوو و ئەم تێپانه‌ش تێکرا و شه‌ی «الله» یان لێ پێک دێ.

ده‌شگونجی وشه که به‌مجوره بدوزینه‌وه:

«سه‌رگه‌شته» به‌عه‌ره‌بی پیی ده‌لین «آله = ئالیه» که «ئه‌لف = ا» و «لام = ل» و «هی = ه» ی تیدا‌یه. «بولبول» یش واته «هوزار» که له‌گه‌ل «هزار» وه‌ک یه‌ک ده‌نوسران. «هزار = ۱۰۰۰» یش به‌عه‌ره‌بی «ئه‌لف = الف» ه و «الف» ی ژماره‌ش له‌گه‌ل «الف» ی تیپ واته «ا» وه‌ک یه‌ک ده‌وترین. سه‌رگه‌شته بوونی ئه‌م «بولبول» یش که له‌ئه‌نجامدا بوو به «ا» ئه‌وه‌ته که جیگای خوی لی گۆراوه و که وتوو‌ته نیوان تیپه‌کانی «آله» وه‌وه به‌مجوره «ئه‌لف = ا» و «لام = ل» و «ئه‌لف = ا» و «هی = ه» مان ده‌سگیر ده‌بی. له‌مجوره لیکنده‌وانه‌یشدا پیی ده‌غم‌کراو و ده‌غم‌نه‌کراو هر به‌یه‌ک تیپ داده‌نرین، که‌واته‌وا «الاه» بوو به «الله».

لیکنده‌وه‌ی به‌یتی شه‌شه‌میش که موعه‌مما‌یه به‌ناوی «علی» یه‌وه به‌مجوره‌یه:
 «رؤیشتنی گول» دوا‌یی هاتنیه‌تی. «دوا‌یی هاتنیشی» وه‌رگرتنی دوا پیته‌تی که «لام = ل» ه‌که‌یه‌تی. ئه‌مه‌یش که «سه‌ره‌نجامی هه‌موو [عه‌یش = عیش] یکیش هر وایه»، ئه‌وه‌ته‌که‌هه‌مو «عیش» یکن دوا‌یی دی، واته دوا‌یییه‌که‌ی که «شین = ش» ه‌که‌یه‌تی نامینی و «عه‌ین = ع» و «یی = ی» ه‌که‌ی ده‌مینته‌وه. وا به‌مجوره له «لام = ل» و «عه‌ین = ع» و «یی = ی» وشه‌ی «علی» مان پینک هینا.

به‌ش به‌حالی موعه‌مما‌ی به‌یتی حه‌وته‌میش که موعه‌مما‌یه به‌ناوی یاره‌که‌ی مه‌حو‌یه‌وه، له‌به‌رئه‌وه که ناوی یاره‌که‌مان لا دیار نیه و مه‌حوی خویشی ویستویه زیاتری بشاریته‌وه، له‌وانه‌یه لیکنده‌وه‌ی به‌مجوره بی:

«یار» به‌حیسابی حوروونی ئه‌بجهد ده‌کاته «۲۱۱». «گه‌وه‌هر» یش به‌شیوه‌ی فارسی‌نامه‌زی نویسنی جاران «واته [گوهر]» ده‌کاته «۲۳۱». ئه‌گه‌ر ناوی «گه‌وه‌هر» ده‌رکه‌وی و بکه‌ویته ده‌می بیگانه، یه‌که‌مجار که دانی پیا ده‌نین «گاف = گ» ه‌که‌ی ده‌شکی و «وهر» ه‌که‌ی ده‌مینته‌وه که ئه‌ویش وه‌ک «یار» به‌حیسابی حوروونی ئه‌بجهد ده‌کاته «۲۱۱»، وا ده‌رده‌که‌وی که «یار» ی مه‌حوی «گه‌وه‌هر» ی ناو بووه.

- ۲ -

هه روا پاش لی بوونه وه له چاپی به شی کوردی ئەم دیوانه، نامه به کم له مامۆستا شیخ
 موحه ممه دی مه حوییه وه بو هات تیا نووسیوو ئەم به یتهی خواره وهی له م روژانه دا له
 مه لا ره سوول ناویك بیست و ئەویش وتی له مه لا حوسه ینی مه رگه یی بیستوو که
 گوایه هی مه حوییه:

من له یه کدا یه ک ده بینم، چل له دوودا، ده ه له سی

مه نه جی عیشقی حه قیقی «نون» ه په نجای جی به جی
 ئەم به یته یش موعه ممایه به ناوی «ئه مین = امین» وه و، لیکدانه وه که یشی
 به مجۆره یه: له سه ره تا و له پله ی یه که مدا «یه ک» ده بینم که «ا» ی ژماره وه ک پیتی
 «ئه لف = ا» وایه. له پله ی دووه میشدا «چل» ده بینم که ژماره ی «۴۰» به حسابی
 حوروفی ئەبجهد ده کاته پیتی «میم = م». له پله ی سێهه میشدا «ده» ده بینم که ژماره ی
 «۱۰» یش به حسابی حوروفی ئەبجهد ده کاته پیتی «یی = ی». ریازی عیشقی
 راسته قینه یش چه مینه وه یه له ریگای خو شه ویستیدا وه ک پیتی «نون = ن» که به
 حسابی حوروفی ئەبجهد ده کاته «۵۰» و ده بیته وه به «ن». ئا به مجۆره وشه ی «امین»
 له «ا» و «م» و «ی» و «ن» پیک دی.

موحه ممه دی مه لا که ریم

له باره ی «مه حوی» یه وه نووسیویانه

تا ئیستا گه لی له شاعیر و نووسهر و ره خنه گرانی کورد، که م یا زۆر، له باره ی
 مه حوییه وه نووسیویانه. ئیمه، وه ک له دیوانه که ی «نالی» دا کردمان، وای به باش ده زانین
 لێره یشدا باشتیرینی ئەو شاعر و نووسینانه ی له باره ی مه حوییه وه نووسراون، کۆیان
 بکه ینه وه و بیانخه ینه پال ئەم دیوانه، بو ئەوه ی هه رکه س که دیوانه که ده خو ئینتیه ون، له
 هه مان کاتدا بیشتوانی قه دری مه حوی لای ئەدیانی کورد و باری سه رنجی

ره‌خه‌گرانی ئەدەب و جوۆری هەلسەنگاندنیان بو ئەم شاعیره‌ خاوەن بەهره‌یه‌مان
شارەزا و ناگادار بێی. (۱)

سەرەتای ئەم بابەتە لە شاعیری پایه‌بلند «ئەوڕەحمان بەگی سالم» هەو دەست
پێدەکەین کە بە «سالمی ساحیبقران» ناوبانگی دەرکردوو. ئەم شاعیره‌ خاوەن
بەهره‌یه‌ لە پارچە شیعریکیدا بە شانازییه‌وه‌ ناوی مەحوی هێناوه‌ کە ئەو کاتە هێشتا
نازناوی شیعری «مەشوی» (۲) بووه‌. ئەمە تیکستی پارچە شیعره‌که‌ی سالمه‌:

لە عەرسه‌ی ئەوجی عیشتت بازی دڵ هەلسا لە دەوران
بە بەرقی پورته‌وی حوسنت پەری سووتا لە ته‌یرانا
لە روژی ئیمتیحانا دیم بەرaber روئیه‌تی مەعشوق
کە مەره‌سته‌ی هونەر هاتن بە پیتی عیشقبازانا
لە لای «نالی» و «مەشوی»، لە لای «سالم» و «کوردی»
لە هەنگامه‌ی هونەرگه‌رمی تکاجۆ بوون لە «مەولانا»
لە مەیدانی بەلاغه‌تدا سواری مەرکه‌بی مەزموون
بە کوردی هەر یه‌که‌تازی سواری بوو لە «بابان»

(۱) بەشیکێ زۆری که‌ره‌سته‌ی ئەم باسه‌ مامۆستا شیخ موحەممەدی مەحوی خسته‌
بەرده‌ستمان.

شایانی وتنه‌ ئیمه‌ له‌باره‌ی شیوه‌ی رێنووسه‌وه‌، نه‌بێ، هیچ جوۆره‌ ده‌سکاریه‌کی تیکستی
هیچکام لهم‌ بابەتانه‌مان نه‌کردوو. هەر به‌جوۆره‌مان نووسینه‌ته‌وه‌ که‌ لە سه‌رچاوه‌
بنجیه‌ کانیاندا نووسرا بوونه‌وه‌.

(۲) نووسه‌رانی میژووی ئەده‌بی کورد و ره‌خه‌گرانی ئەدەب لە زمانی کوردیدا تا ئیستا
که‌سیان نه‌یانوتوو «مەشوی» و «مەحوی» دوو شاعیری جیان. ئەوه‌ی باوه‌ ئەوه‌ته‌ «مەشوی»
نازناوی پیشووی شیعری مەحوی بووه‌. له‌گه‌ل ئەوه‌شدا ئیمه‌ پارچه‌ شیعریکی مەحیمان نه‌
بە ده‌سنووس «و دیاره‌ نه‌ به‌ چاپیش» نه‌دیوه‌ له‌جیاتی «مەحوی» تیا نووسرابێ «مەشوی». وادیاره‌ مەحوی خۆی که‌ وازی له‌ ناوی «مەشوی» هێناوه‌، هەر پارچه‌ شیعریکیشی به‌ ناوه‌وه‌
بووبێ گۆربێتیه‌ سه‌ر «مەحوی».

که «نالی» تهوسه نی تهبعی به ته رزی گه رمی جوسته ن بوو
 به چه وگانی خیره د گوی دانشی ده رکرد له مهیدانا
 که ره خشی تهبعی رامی هاته سهر میقرازه کهی ته علیم
 ریکابی پای بوسن «سالم» و «مه شوی» له ده ورانا

«مه لا موحه ممدی خاکسی» یش که شاعیریکی تری سهدهی نوژده هه مه، له
 قه سیده یه کی دریزیدا که ستایشی پیغه مبهری پی کردووه «سه لامی خوی لی بی» و
 شوین پی «مه حوی» ی تیا هه لگر تووه له قه سیده ی «به حری نوور» دا، به چند به یتیک
 به شان و بالی «مه حوی» دا هه لداوه و ده لی:

له جار و خه رمه نی فه زل و که مالی «مه حوی» یا «خاکسی»
 خه ریکی خاکه پرویه، گول ده چینی دانه مؤرانه
 نوعوتی نه حمه دی فهرموو، نه مامی سه رمه دی هه لناشت
 منی «خاکسی» که ریم دایم له ده وری باغه وانانه
 سوروشک ئاو و، موژه په رژین، ئومیدی دل چ غونچه ی گول
 به چاو، چاودیری وه ک بولبول بکه م ئه م ته رزه باغانه
 «تعالی الله» چ دیهقانه، جهزای غوفران و ریزوانه
 سه مهر خور بین، خودا، ئیمهش له سایه ی ئه م نه مامانه

شاعیری روشنبیری کورد «حاجی قادری کوئی» یش له پارچه شیعیر یکیدا که
 شانازی به شاعیره هه لکه وتووه کانی کورده وه تیا ده کا، ناوی مه حوی هیئاوه که
 له وده مه دا هیشتا نازناوی شیعیری هه ر «مه شوی» بووه. حاجی قادر ده لی:

«سالم» و «مه شوی»، «شیخ رهزا» و «خهسته»

شاعیرن، هه ر چواری به رجهسته

شاعیری پایه بلند «مه‌لاکاکه حه‌مه‌ی ناری» یش که به «مه‌لاکاکه حه‌مه‌ی بیلوو» یش به‌ناوبانگه، پارچه شیعریکی له‌سه‌ر کیش و قافییه ئه‌و دوو پارچه شیعری مه‌حوی و تووه که سه‌ره‌تاکانیان ئه‌مه‌یه: «له‌رۆژی هه‌لدرا ئه‌م کۆنه خه‌یمه‌ی تان و پۆشینه» و «له‌سه‌یری خه‌سته‌خانه‌ی عیشق، ئه‌وی سه‌وزه‌ی که‌وا شینه». ناری له‌م پارچه شیعره‌ نایاب و سواره‌یدا شیوه‌نی کۆچی دوایی مه‌حوی ده‌کات. له‌دوا به‌یتیشیه‌وه‌ وادیاره‌ که‌وا له‌و سه‌رده‌مه‌دا به‌نه‌خۆشی له‌سلیمانی بووه. ئه‌مه‌ش تیکستی ته‌واوی پارچه شیعره‌که‌ی ناری:

له‌به‌ر تیری موژه‌ی بی مروه‌تی ئه‌و شوخه‌نه‌خشینه
 له‌هه‌رجی ده‌نگی یا ته‌لقینه، یا یاسینه، یا شینه
 له‌داخی خاره‌هه‌رده‌م شیوه‌نی بولبول به‌سه‌رگولدا
 له‌سه‌ر ئه‌و وه‌جه‌یه‌ شینم که‌رووی موحتاجی تاشینه
 برۆ زاهید که‌دل ناده‌م به‌وه‌عزی پووج و ئه‌فسانه
 نیشانه‌ی سه‌فه‌تی دل که‌ی به‌ریش و خه‌رقه‌پۆشینه‌!
 له‌هه‌ر وه‌قتی به‌موژده‌ی مه‌ی، خرۆشی به‌ر به‌ت و نه‌ی بی
 به‌ئهمری پیری مه‌یخانه‌زه‌مانی باده‌نۆشینه
 نه‌هه‌ر مل لایقه‌ده‌ستی به‌سه‌ر به‌ستی له‌گه‌رده‌ن که‌ی
 نه‌هه‌ر سه‌ر واجبی ده‌سته‌ی گول و سه‌رپۆش و پووشینه
 یه‌کی و اچاکه‌سه‌ر بو ئه‌فسه‌ری شاهانه‌یی که‌چ کا
 یه‌کی موسته‌وجیبی به‌رگی په‌لاس و کۆنه‌پۆشینه
 بوزورگی که‌ی به‌فیکر و دانش و ئاداب و ئیدراکه‌!
 مه‌عیشه‌ت که‌ی به‌سه‌عی و ئیه‌تیمام و که‌سب و کۆشینه‌!
 به‌شوینی مه‌حویا نه‌زم سه‌راسه‌ر شینه‌بو مه‌رگی
 له‌ئه‌شعارم ته‌ماشاکه‌ن سه‌راپا ئاخری شینه

به رووخوئی که فرموویه ئه بئ «ناری» عه یادهت کهم
ئهوا مردم له خوئیدا، له خوئی ئه م نه خوئینه...

سه یید ئه حمه دی نه قیبی زانا و شاعیری پایه به رزیش، به بۆنه ی کۆچی دوایی
مه حوییه وه ئه م پارچه شیعره ی له لاواندنه وه یا وتوو^(۱):
ئهوا یاران هه موو روئین، به بئ جئ من به جئ ماوم
دلم رهش، رهنگ و روو زهرد و، سپی بوو، دیده کهم، چاوم
شه رابی که ئسی دنیا وا ده ماغ و که لله می پر کرد
له بهر مهستی و سستی من هه میسه کاس و تاساوم
عه جب ماوم کهوا ماوم له بهر سۆز و بلئسه ی دل
له سایه ی ئاوی چاوی خوومه وه هیشتا نه سووتاوم
به ناری حیرسی دنیا خه رمه نی ئه عمالی من سووتا
له بهر کوئری به سیره ت خووم نه دیوه چه نده شیواوم
له باتی بیته عه رشی حه قق و جیگه ی سیرری سوبحانی
دلم بتخانه یی ئه غیاره بو دنیا که برژاوم
مه تاعی ئابرووم هیند سه وقی سووقی نامورادی کرد
له دووکانی زه ره ردا ده سسته ئه ژنۆلات و داماوم
به دهس شه ی تانه وه حه یران و بووم مه لعه به ی سویان
له به حری قه سه و تا که شتی شکاو و غه رق و خنکاوم
به روژم تی ئه گن جه معی، ئه سه فمه چونکی نازانن
له بهر حه یلووله تی ئه رزی مه عاسی مانگی گیراوم
به خو بادانی بیهووده م ئهوا مه علوومه نادانم
نه فه مم که توژی توژم و چه ند قه تره یی ئاوم

(۱) ده ستنوسی ئه م پارچه شیعره، به خه تی شاعیر خوئی، ئیستاش ماوه ولای شیخ
ره ئووفی کوپری سه یید نووری نه قیبه.

بنازم بەم ھەموو حیلمی خودایە و لوتفی پیغەمبەر
 کە بەم زۆری گوناھە من بە روو وەك ئادەمی ماوم
 ئەمیش نەوعە ریاپیکە دەم و دل یەك نەبێ «ئەحمەد»
 لە دیوانی ئەدەبدا بۆیە وا مەحوە قسە و ناوم

«شیخ ئەحمەدی شیخ غەنی» یەش کە نازناوی شیعری «فەوزی» بوو، بەبۆنە
 دەرچوونی دیوانە کە «حەمدی» یەو، چەند بەیتکی و توو بە شان و بآلی
 مەحویشیدا تیا ھەلداو. شایانی و تەنە فەوزی ھەمیشە ئاواتەخواری ئەو بوو
 دیوانە کە مەحوی بەشیوہیەکی جوان و بێ ھەلە لە چاپ بدری و پارچە شیعریکی
 ستایشی بۆ دابنێ. بەلام بەداخوہ نەژیا ئەو ئاواتە ی بە چاوی خوێ بینی بێتە دی و
 لەگەڵ خویدا بردیە گۆر. ئەمەش تیکستی ئەو چەند بەیتە ی فەوزی:

گەرچی «نالی» و «کوردی» و «سالم» لە دەوری «ماضی» یا
 خاوەنی دیوانی عالی بوون لە شیعری کوردیا
 گۆبی سەبەقەت ھەر لەناو ماوو «مەحوی» پی گەشت
 خستێوہ مەیدان بە جیتی ھیشتن لە عەسری «ثانی» یا
 دایە بەر چەوگانێ تەشبیہ و بەلاغەت، رای فران
 ئەو بەیان و ئیستیعارە ی وا لە شیعری «حەمدی» یا

«عەلی کەمال باپیر ئاغای شاعیریش ئەم دوو پارچە شیعری بۆ مەحوی و تووہ:
 پارچە ی یە کەم:

گەھنی مەخموور و سەرخۆشم بە نەشئە ی دیدە کە ی مەستی
 گەھنی دل لەت ئەکا شمشیری ئەبروی تیژی پە یوہستی
 لە کاتی پیرییا گەر حەز لە بالای یار بکەم حەقمە
 کە چونکە پیاوی پیر دايم عەسا پیویستە بۆ دەستی

له گۆری پاكتا سەر دەرپهینه حەزرەتی «مەحوی»!
 بزانه چی بە سەرھات کوردەواری و شیعەر و ھەلبەستی
 لەناو باغچەیی ئەدەبدا تا ئەبەد نابینی تۆ یەك گۆل
 كە لایق بێ بە دەستی یار و بیدەیتێ بە سەربەستی
 تەوافی كەعبەیی بەردەرکی یار ناکرێ بە مانگ و سأل
 ئەبێ دەستەو نەزەر تا ماوی تۆ ئازانە راوەستی

پارچەیی دووھەم كە چوار خشتە کییە كە:
 چونکە بەندەیی حەزرەتی «مەحوی» م و شاگردی ئەوم
 وائەزانم «واریسی» تەختی شەھی كە یخوسرەوم
 داخەكەم ئەولادەکانی دەرھەقی من بێ وەفان
 وائەزانن بەندە مردووم یاخۆ سەرمەستی خەوم

«ئەحمەد بەگی فەتاح بەگی ساحیبقەرەن» یش كە نازناوی شیعری «حەمدی» بوو
 لەم چوار خشتە کییەیدا بە شان و بالی مەحویدا ھەلداو:
 خەرمانی لەفزی کوردی، «کوردی» كە کردی پێوان
 «نالی» كە نالی كاسەییکی دابەویش لێوان
 تاراجی کرد كە «مەحوی ئەفەندی» بە لوتفی خۆی
 عوشریشی دا بە «حەمدی» وتی بیبەرە دیوان^(۱)

(۱) ئەم چوار خشتە کییەمان لە نوسخە لەچاپ دراوھەکی «دیوانی حەمدی» وەرگرتووھە كە
 لە ۱۹۵۷دا لەلایەن «کتیبخانەیی گەلاوێژ» ی سلێمانییەوھە لەچاپ دراوھە و د، مەعرووف
 خەزەنەدار پێشەکی بۆ نووسبووھە. لەنگی چوارخشتە کییەكە ئاشکرایە. بەداخەوھە لەبەر نەبوونی
 نوسخەییەکی تر لەبەردەستماندا بۆمان راست نەکرایوھە.

«گۆران»ی نەمریش لە پارچە شیعرى «بە رینگادا... بەرە و کۆنفرانس»، کە لە یە کۆی لە شە و نیشینیە کانی کۆنگرەى دوو هەمى مامۆستایانى کورددا لە شە قلاوێ خویندبەوێ لە هاونى ۱۹۶۰دا، بەمجۆرە ناوى مەحوى هیناوه:

ئەگەر دوینى مامۆستاگان	یەك سولتانیان پى ئەگەیان
ئەمڕۆ ئەبى مامۆستای کورد	دانیشى و بە راویژى ورد
رینگای پینگەیاندى دانى:	بۆ ملیۆنان، نەك سولتانى!
لە بيشكەى بن هەر سیبەرى	سبەى ئەگەر بیتە دەرى:
خانزادى، سەلاحەددینى،	كاکە مەمى، خاتو زینى...
ئەوسا بەستەى بى خەمیمان	چ هى پینووس، چ دەمیمان
بە تاقە یەك زارى شیرین	شاخ پەر ئەکا لە پیکەنین!
ئەوسا: «خانى»، خانى سەردەم	بە زمانىك ئەنووسى «مەم»
کە پى ئەدون «نالى» و «مەحوى»	وێك «قوبادى»، وێك «مەولەوى»!

مامۆستا گۆران، لە یە کۆی لە موحازەرە کانی شیدا لە بەردەمى قوتاییانى بەشى کوردی کۆلیژى ئەدەبى زانکۆى بەغدادا، لە مەیدانى هەلسەنگاندنى خاسیەتە هونەرییە کانی شاعیرانى غەزەلدا، لەبارەى مەحویەوێ دەلى:

«بوژىك بووێ لە ژيانى خویدا دلتهنگ بوو. دەلىن هونراوێ کانی لەسەر رىچکەى هیندى وتوو. لە قوولى بێردا، لە وردى واتادا، لە رىکوپىكى وشەکاندا زۆر هونەرى نواندوو. مەحوى زۆر بەتەنگ ئەوێ بووێ هونراوێ کانی کورت بن، قسەکانى لەژىر پەردەوێ بکا».

مامۆستا «نجم الدین مەلا»یش، لە هەلسەنگاندنى مەحوى و دیوانى مەحویدا لە ژىر ناو و نیشانى «چەند وشە یەك»دا نووسیویە (۱) دەلى:

(۱) شیخ موحەممەدى مەحوى لە سەرەتای سالى ۱۹۵۸دا دەسنووسە کانی دیوانى مەحوى داوێتە لای مامۆستا نەجمەددین مەلا تا نوسخە یەكى پاکنووس کراویان لەبەر بنووسیتەوێ بۆ لە چاپدان. ناوبراوە لە گەل نووسینەوێ نوسخە کەدا ئەم وتارەشى نووسیویە تا لە گەل دیوانە کەدا لە چاپ بدرى.

چهند وشه يه ك

خوينده وارانی خوښه ويست!

به ستایشی نالیم، راست و دروست ئەم چەند وشه يه م خسته پيش چاوتان:
 له خویندنه وه و سەرنج دانی ئەم دیوانه به نرخه دا بۆم دەرکوت که خاوه نی دیوان،
 پيشه وا و مامۆستای مەزن خوالی خوش بوو «مه حوی»، وهك له پایه ی شيعر و ئەده بدا
 شابازه، له خواپەرس تیشدا جیبی نیازه. هەرکەسێ واته و ئەشعاری ئەم زاته بخوینتە وه
 چاو و دلێ روون ئەبیتە وه. ئەگەر بیینه سەر باری راستی و به چاویکی ژیری
 شيعره کانی ورد بکه ينه وه و ههلبهستی «ته وحيد» و «ته نزيه» ی سەرنج بده ين، ئەبينين
 مه حوی له «عه قیده - باوهر» دا له «جامی» و «مه ولانای رۆم» که متر نیه. خو ئەگەر
 ته ماشایه کی ههلبهستی «به حری نوور» ی بکه ين که ۱۲۴ شيعره که ئەمه يش ره وشت و
 خووی جوان و به رزی پیغه مبه ره خوښه ويسته که مان دروودی خوای له سەر بی،
 پيشان ئەدا. مه حوی چووه ته جهنگی حەسسانی کورپی «ثابت» وه که شاعیری
 تايه تی پیغه مبه ره بووه. خو ئەگەر له شيعری فهلسه فه و عیشق و زه وقی بکوڵینه وه،
 مه حوی شان به شانی «حافظ» و «سه عدی» ی شیرازی رویشتووه. ههروه ها مه حوی
 نيشتمان په روه ر و دلسۆزی قه ومه که ی بووه. ئەم شيعره ی به لگه يه که ئەلێ:

له «همزیه» و له «بُرده» م چونکه که م دی نیستیفاده ی کورد

منیش ئەم کوردییه م دانا له ریزی ئەو قه سيدانه
 لیره دا شاعیر دلێ به قه ومه که ی سو و تا وه که ههلبهستی «همزیه» و «برده» عه ره بييه که
 ره قه و که م دا بیژیک [که م تا بیژیک] خه لک تیی ئەگا، ها تو وه ههلبهستی «به حری
 نوور» ی به کوردی ریک خستو وه بۆ ئە وه ی خوښه ويستی پیغه مبه ره ﷺ له دلایا چەسپ
 بی و له مه زایای جوانی تی بگهن. له سه ریکی تره وه مه حوی له فهلسه فه ی ژیان و
 کۆمه لایه تیدا رابه ریکی بی وینه بووه. تو خوا له شاعیراندا کی فهلسه فه ی وا جوانی
 و تو وه که ئەلێ:

برا، فیکری چرا، کبیریتی فرسەت تا له دەستایە

شەوی یەلدا لە پێشە، روژی عومرت وەختە ئاوا بێ

لەم شیعەرەدا بو دین و بو دنیا مروّف هان ئەدا که تیکۆشی و بەرە و پێشکە و تن بپروا و

لە کوّشش سارد نەبیتە وە.

ئێتر خوّم بە بەختیار ئەزانم که ئەم چەند وشە یەم نووسی و پێشکەشی

خویندەوارانی بەرپۆزم کرد.

سولە یمانی

مامۆستا نجم الدّین مەلا

۱۹۵۸/۹/۱۹

ئەمەش ئەو بە بالاپرینە ی که پایه بلند حاجی «میرزا عبدالله» ی کوّی، که نازناوی

شیعری «خادیم» بوو، بو «دیوانی مەحوی» ی نووسیو:*

شوکر و سوپاس و ستایشی بێ ژمارە و حەمد و سەنای فراوانی زیاتر لە ژمارە ی

ستارە، شایانی خوداییکە که بێ شەرک و بێ موشیر و بێ وەزیرە، وە لە ئومووراتی

کاری خوّی و بەرپۆ بەردنی جیهان موحتاجی موعین نیە، وە بێ جینگە و مەکانە، وە

راوەستانی بە مەکان و زەمان نیە، بە لکی مەکان و زەمان راوەستانی بە قودرەتی زاتی

پاکی ئەو وەو یە. سەلات و سەلام لە سەر ئەو پێغەممەرە ی «موحەممەد» ی ناوە که

نیراوی ئەو وە بو ئیسلاحی مەخلووقاتی ئینس و جین. وە ئەو «موحەممەد» ی لە

نووری مەحز خەلق کرد و شەرابی عیشقی لە مەیخانە ی ئەزەل پێ نوشانە، وە مەستی

جیلووی ئەبەدی تەجەللای خوّی کرد، وە پاشماووی ئەم شەرابی مەحەبە تە مایە وە بو

خاسان و تابعانی ئوممە تە کە ی. هەرکە سێ جورعە ییکی لەم شەرابە نۆش کرد لە حالی

بە شەریەت «ئاو و گل» کە و تە حالی مەلە کبیەت، وە کە و تە زەمزە مە و «اضطراب» وە،

(*) حاجی میرزا «عبدالله» یش، هەر وە ک مامۆستا «نجم الدّین» مەلا، ئەم بە بالاپرینە ی بو ئەو

دیوانە ی مەحوی نووسیو که شیخ موحەممەدی مەحوی خەریکی ئامادە کردنی بوو بو چاپ.

وه زه مزه مه و شووری عشق له بن هه موویه کی ئەندامی په یدابوو، ههروه کوو
مه شهووره ئەلین: گۆزه چی تیایی ئەوه ئەده لئینی. له جومله ی ئەم خاسانه جه نابی
«مه حوی» که سه رچاوه ی عیلم و عیرفان و قاتیعی بورهان بوو له م شه رابه ی نوش کرد
له مه یخانه ی حه قیقه ت:

چ مه یخانه، مه یخانه یی به زمی یار چ مه یخانه، سه د جو شی جیلوه ی به هار
چ مه یخانه، فیرده وسی گه وه ره نه ژاد چ مه یخانه، جو شی به هاری موراد
چ مه یخانه، ئایینه داری هه ره م چ مه یخانه، نه پره نگی به زمی قیده م
وه قووه ی جازیه ی شووری عیشق خسته سه ر ئەشعار و دانانی ئەم دیوانه که
گه نجیکی نیهانییه پر له دوپر و گه وه ره، چونکی ئەم تائیفه هه ریه ک به نه وعی مهستی و
مه جزووی روویان تی ئەکا. به عزی نه عره ی سو بحانی ئەخاته دنیاوه، وه هیندی بو
سه ری دار بو سه رداری هه ول ئەدات، وه ئەوه ی تر به شیعر و زه مزه رووی زه وی پر
ئەکا:

هه موو سه رخو شی باده یی وه حده تن موبه پرا له چوون و چرا و که سه ره تن
وه کووره نگی گو لشن هه موو مه ی په رست وه کوو به رگی گو ل جومله ساغیر به ده ست
هه موو مه حوی جیلوه ی ته جه لایی یار له عه شقا جگه رخوین وه کوو لاله زار
وه له وه سفی جه نابی عاشقی دلسوز «مه حوی ئەفه ندی» چه ند هه لبه ستیک
ئەخویننه وه:

دلی مه یخانه یی ئەسه راره «مه حوی»

که لامی گه وه ره ی شه هواره «مه حوی»

چ مه حوی؟ مه حوی باده ی دهستی ساقی

چ مه حوی؟ مه حوی چاوی مهستی ساقی

چ ساقی؟ ساقی مه یخانه ی عشق

چ عشقی؟ عشقی سه وداخانه یی عشق

ئەوئەندەى گوت «هو الحق» تا زوبانى...
بە ئەسرارى «أنا الحق» بوو بە يانى
خىرەد حەيرانە بو ئەفكارى بىكرى
لە سافى تىنە تا ئىلھامە شىعرى
لە جوۆشى خودپەستى دوورە مەحوى
بە مەستى ھەم لە ھەستى دوورە مەحوى
لە ھەر لە فزىكى ئەيىنى مەجازە
لە مەعنیدا حەقىقەت سىرپر و رازە
بە بەرقى شىرك سۆزى عەشقى وەحدەت
ھەمووى سووتاند خەس و خاشاكى كەسەت
لە ساقى عەشقە وە گەر جامى وە رگرت
بە وەسلى دولبەرى ئارامى وە رگرت
لە فەيزى نەشەيى ئەم بادە دوو جام
لەوا مەغموورە كوفر و مەستە ئىسلام
خەتى ئەم ساغىرە شەرحى يەقین بوو
لەوا «علم اليقين»، «عين اليقين» بوو
عومرى عەزىز و ئەوقاتى شەرىفى خۆى لە شەو و رۆژا سەرفى ئەو مەحەببەتە
حەقىقىيە كرد. ھەر شەوئى بە يادى كۆى يارەو ە سەربە ئەژنۆ لە ئەسرارى وجودەو ە
سەفەرى ئە كرد. كە جوۆشى عىشقە كە زۆرى بو ئەھيئا. زمانى بە شىعر ئە كرايەو ە.
و ە لە وەسفى دىوانە كەشى چەند ھەلبەستىكى تر ئە خوئىنەو ە:
ئەى دل وەرە بنوارە، تو مەحرەمى پەنھانى
ئەسرارى دلى مەحوى لەم سەفحەيى دىوانى
قىبەلى ئەدەب و عىشقە، ھەم فارسى و كوردى
باغىكى سەفابەخشە، ئەوراقى گولستانى

ئەلفاز و مەعانی ئەو، وەك سەبزه و گولزاره
 گولچین بە ئەدەب ئەی دڵ هەرچەندە كە بتوانی
 ئەم گولشەنە خەندانە پەر لاله و رەیحانە
 مورغانی مەعانی ئەو مەشغوولی غەزەل خوانی
 سروەی سەحەری مەعنا، خەندەی دەهەنی غونچە
 ئەسراری نومایان كەرد بۆ عالەمی جیسمانی
 سەد جەننەتی جاویدان پەیدایە لە یەك ئەیوان
 هەر مەتلەعی ئەشعاری «رزوانە» بە دەربانی
 ئەلفازی سەدەف واری پەر گەوهەری مەعنا
 غەو و واسی مەعانی بوو بۆ سەفحەیی دیوانی
 سەد كەوسەری جان پەرورە، پەیدایە لە یەك دەفتەر
 سەرچەشمەیی هەر كەوسەر پەر لوتلوئی عوممانی
 یەك گۆشە گولستانە، پەر لاله و رەیحانە
 یەك گۆشە شەبستانە، پەر ماھی شەبستانی
 ئەوراقی گولی مەعنی مەحفووتی خەزان ماو
 بۆ هەدیەیی یارانە گول دەستەیی عیرفانی
 گەرمی سوخەن ئارایی، دنیایی و عوقبایی
 ئەسراری بە زیایی تا حیکمەتی یۆنانی
 ئەم گولشەنی دیوانە، رازی دلی پەنھانە
 ئەسراری دڵ و جانە بۆ مەستی و حەیرانی
 شور و شەغەفیککی وا، عشق و تەرەبیککی وا
 قییلەیی ئەدەب و غەوغا، بازاری سوخەندان
 رازی دلە ئەشعاری، مەیلی گولە گوفتاری
 گولچینە لە گولزاری، بولبول بە سوخەنرانی

من «خادیم»ی دەرگاہم، شەو تا بە سەحەر ئاھم
بۆ زامی جگەرگاہم تۆ مەرھەم و دەرمانی

لە مەیدانی لیکۆلینەوہی دوور و درێژیشدا لە شیعری مەحوی، دوو وتاری
مامۆستا «علاءالدین سجدی»ی و مامۆستا «کاکەیی فەللاحمان» لە بەردەستدایە، وا
لێرەدا دووبارە بۆ لایان دەکەینەوہ. مامۆستا «علاءالدین» لە «میژوی ئەدەبی
کوردی» یە کەیدا وای لە بارەیی مەحویەوہ نووسیوہ:

مەحوی

۱۸۳۰ - ۱۹۰۴

شاگردی مەیخانەیی مەی فرۆشانی مەعرفەت لە سۆزدا، خەلفەیی کۆری چلە کیشی
ئەشکەوتان لە خورۆشدا، شیخی سەر بەرمالی دۆ رووناکان بەو چاوی پرفرمیسکی
خوینینەوہ، پیری دیواخانای پالەوانان بەو باوہری قایمی ئاسننەوہ، شەیدا بە کشتی
قسەیی نەستەق لەباری ئایینی، والەھ بە زوشتی لە گەڵ نەفسی پیسی رابەری بۆ دینی.
ئاشنا بووہ عەشقی تەنہا بە باسی کردوہ بۆ روژی دوایی، نەیداوہ خەرمەنی فیکری بە
دەس خەیلی شەن و بای دنیایی. دانا بووہ بە فەلسەفەیی ئەو ریگەییە کە ریی تەریقەتە،
زانا بووہ بە وردەکاری ئەو باوہرە کە پیری شەریعەتە. قسەیی ئاوینەیی دلێ. شیعری
تیکلای گلیە. نەفسیەتی سوئی بووہ، پیری تیژ و قوولی بووہ...

شاعیری بەرزی ئەم داستانە ناوی «موحەممەد» و کۆری مەلا وەسمانی بالخیە
بەلخ دئیە کە لە ناوچەیی ماوہت لە لیوای سولەیمانی - لە سالی ۱۸۳۰ ی میلادی لە
شاری سولەیمانی هاتووە تە دنیاوہ. لە تەمەنی حەوت سالیدا خراوہ تە بەر خویندن، لە
کتیبە وردە لە کان بووہ تەوہ و سەرەتای خویندنی عولومی ئیسلامی لای باوکی دەست
پێ کردوہ، لە پاشا بە فەقیەتی چووہ بۆ سابلان بۆلای مەلا «عبدالله»ی پیرەباب، سنی
سالیکی لەوێ ماوہ تەوہ، گەرپاوە تەوہ بۆ سولەیمانی، لەو ناوہدا و لەلای مەلا چاکەکانی
ئەو دەورەدا گەلی دەرزی وەرگرتوہ، ئینجا چووہ بۆ بەغدا بۆ لای موفتی زەھاوی.

ماوه یهك له لای زه هاوی ماوه ته وه و ئیجازه ی مه لایه تی پێ داوه و له ۱۸۵۹ دا کردووه به مامۆستای مزگه وتی ئیمام ئه عزمه. له ۱۸۶۲ دا به غدای به جێ هێستوو و چووه ته وه بو سوله یمانی. له سوله یمانی بووه به ئه ندامی مه حکه مه. له ۱۸۶۸ دا که باوکی ئه مری، خووی له ئیسی حوکومه ت ئه کیشیته وه و ده ست ئه کا به ده رز و تنه وه به فه قییان. مه لا وه سمانی باوکی خه لیفه ی شیخ «سراج الدین» ی ته ویلله بووه. خویشی هه ر له وه بنه ماله یه دا خه لیفه یه تی شیخی «بهاء الدین» وه ره ئه گری. له دوو لاوه به دوو لا دا مه ردوم فیروی عیلم و ته سه ووف ئه کا...

له ۱۸۸۳ دا بارگه ئه پێچیته وه ئه چێ بو حه ج. هه ر که له حه جه که ی ئه بیته وه له ویوه ئه چێ بو ئه سه موول. پیاوه کورده کان ئه یگه یه نن به سوڵتان «عبدالحمید». سوڵتان شیخ موحه ممه دی به عیلم و ته سه ووفه وه ئه چیته دلّه وه، نه وازشیکی زوری له گه لا ئه کا و فه رمان ئه دا له سوله یمانی خانه قاییکی بو دروست ئه که ن - که به ناوی خانه قای مه حویه وه ناوبانگ ئه سینێ و ئیسته ش ئه و خانه قایه ماوه - که ئه گه رپته وه بو سوله یمانی ئیتر ده ست ئه کا به ده رز و تنه وه ی عیلم و رابه ری کردنی مه ردوم له باری ته سه ووفدا، تا له ۱۹۰۴ ی میلادی له ته مه نی ۷۳ سالی دا شه ربه تی مردن ئه خواته وه و له خانه قا که ی خویدا ئه نیژریت.

شیخ موحه ممه د پیاویکی بالابه رز و که له گه ت، سوور و سپی و چاو گه و ره و ریشیکی درێژی پێوه بوو، به نه رمی و له سه رخو قسه ی کردووه. میزه ری سپی کوردانه ی له سه ر ناوه و که وا و سه لته و جو به ی له به ر کردووه. له ده وری ئاخردا ژووریکی له خانه قا که ی خووی بو خووی ته رخان کردووه له ویدا وه ختی کردووه به سی به شه وه؛ به شیکی بو ده رز و تنه وه، به شیکی بو دانیشن له گه ل مه ردوما و ئامۆژگاری کردنیان له باری شیخایه تی، به شیکیشی بو نوێژ و زیکر و فیکر. له سه ره تای ژیانیشیه وه زۆرتر حه زی به گو شه گیری و تیکلا و نه بوون کردووه و لای وا بووه که سووسه ی نه سیمی مه عنه و بیات له م سووچه وه ده ست ئه که وی. که ماوه یهك ماوه ته وه و بونی هیچی نه کردووه، که وتوو ته سه ر ئه و باوه ره که تا جوش و خوروشیکی نه بی ناگاته رووی ئازیزان، به خووی ئه لی:

سەر که جوښیکى نه‌بى، من زرکه تالم بوچیه!

دل که هوښیکى نه‌بى، شیشه‌ی به‌تالم بوچیه!

پى ئه‌لین ئه‌م جوښ و خوړوښه ئه‌تکیشى بولای ئه‌و مه‌یدانه که مه‌یدانى عیشق و عاشقانه و مه‌یدانیکى ترسینه‌ره؛ مه‌یدانیکه که سهرچاوه‌ی ئیلهاماتى شيعر و ئه‌ده‌به. بازارى شيعریش گه‌لى لقی لى ئه‌بیته‌وه. ئه‌لى:

ئەزانم بادیه‌ی عیشقه خه‌ته‌رناک

که چى هەر چووم، ئه‌گه‌ر ماوم، ئه‌گه‌ر چووم

که ئه‌که‌ویته ئه‌و مه‌یدانه‌وه، به‌بى ئیختیار شه‌رابى عیشقى شاعیران ئه‌خواته‌وه و

«مه‌حوى» ئه‌کا به‌ناوى شيعرى..

که‌وابوو مه‌حوى له‌و که‌سانه‌ بوو که ته‌نھا سوزى مه‌عنه‌ویات قاپى شيعرى بو
خسته سهرگازى پشت به‌بى ئه‌وه دلى کردبى به‌هیلانه‌ی خه‌یالى رومه‌ت گولان بو
گه‌یشتن به‌م ئامانجه. به‌لى مه‌حوى به‌مجوره‌ خو‌ی هاو‌یشته‌ کو‌رى شاعیرانه‌وه، به‌لام
نایا هه‌ستى به‌وه کرد که په‌رده‌ی خه‌یالى شاعیر په‌رده‌ییکى نازكى کامیرایه،
رووبه‌رووى ههر شتيكى کرده‌وه وینه‌که‌ی وه‌رته‌گریت و بو‌پاشه‌روژ ئه‌یه‌لیته‌وه؟ یا
ههر ده‌نگى ئاوازی شيعرى له‌ به‌ینى چوار سنورى عیشقى حه‌قیقیدا مایه‌وه و هيج
جموجوولیکى نه‌کرد؟ من لام وایه ئه‌مه‌ی دوایى یانه. مه‌گه‌ر جارجاریکى زور که‌م
نه‌بى که سهریکى له‌سهر دیوارى سنوره‌که‌وه کیشایته‌وه به‌م دیوا بو‌نه‌وه بزانی چى
هه‌یه و چى نیه!

ئو ماله‌ که مه‌حوى تیا‌یا گه‌وره بووبوو ناچارى کردبوو به‌وه که سهر به‌ریته
مووزه‌خانه‌ی ئه‌هلى ته‌سه‌ووف و به‌راوردیکى بیروباوه‌ره‌کانیان له‌گه‌ل دلى خویدا
بکا، که‌وابوو دیسان ههر ته‌سه‌ووف مه‌حوى کرد به‌شاعیریکى ته‌سه‌ووفى و کردى
به‌وه که ده‌ستورى میتافیزیکیه‌کان، له‌ پشت په‌رده‌ی ته‌بیعه‌ته‌وه شت بلیت، وه‌کوو
بلیت فه‌لسه‌فه و ته‌سه‌ووفى له‌ سوینه‌یه‌کدا شینلاوه، به‌م بو‌نه‌وه گوايه به‌دریژایى ژيانى
له‌گه‌ل شه‌یتان و نه‌فسدا ده‌سته‌ویه‌خه‌ بوون!

به لئی مه حوی شاعیریکی ورده کاریش بووه. ورده کار بووه نه وهك گالته! بویه هندی قه سیده ی له مانگیکه وه تا سالیك دریژه ی کیشاوه. به لام ئه م ورده کارییه ی ئه گهر تیكلاو به فلهسه فه ی ته سه ووفه وه نه کردایه نه یته توانی بستنی به ولاره بچی. ههروه ها شاعیریکی قسه نهسته ق و جیناس پهروه ریش بووه. دیسان ئه ویش تا به ته سه ووف ئاوی نه دایه هه ر بوی نه هاتووه. که وابوو مه حوی چون خوی شاعیریکی سووفی بووه شیعره کانیشی گران و قول و زور به شوینیا نا گه راوه و خوی تووشی عه زیه ت کردوه تا دایانی ناوه. ئینجا ئه توانین لی ره دا بیینه سه ر باس کردن له هندی له شیعریه وه بۆ ئه وه ئه و پایه یه مان بۆ ده رکه وئی که مه حوی له شیعر دا گرتوویه تی... باسیکی خوی و نه فس و دنیا ئه گیر یته وه ئه لئی:

له ناکه س کارییا، خاکم به سه ر، رۆبی به با عومرم
خودا، سا بمژیننی تا له بهر قایی که سنی ده مر م
به زا یع چوو له «ما لا یعنی» یا وه قتم هه موو، یه عنی
ده بی و هختی له «بوالوقت» ی بخوازم تا تیا بمرم
ئه جهل ده ورم ده دا حازر به وه عده ی ده ور و ته سلیمه
منی غه فله ت زه ده هیشتا خه ریکی مه سته له ی ده ورم!
خه یالی پووچی دنیا وا ده ماغ و دل می پیچاوه
قیامت هه ر مه گه ر رۆزی قیامت بیته وه فیکرم
له پی که وتووم و نه فسم بۆ هه وا ده شننی وه کوو مندال
له بهر پیری سه رم خوی ناگریت و تازه پی ده گرم
چییه سووچ و گونا هم، بۆچی ده مکاته جه زاخانه
له قه بر هه لکه ن هه تا رۆزی جه زا ده عوا چییه قه برم
سبه ینی «یوحشر المرء» ه، برا گه ل، فرسه ته ئیمپرو
ته بهر را بن له من، با که س نه بی حه شری له گه ل حه شرم

له من نازانم ئیتر نه فسی به دخۆ چی دهوی «مه حوی»
 که به دکردار و، به دره فتار و، به دئه فکار و، به دته ورم
 مه گهر بهر مه وجی به حری ره حمه تم خا وه سفی سه تتاری
 وه گهر نه زه حمه ته پابوونه وه م، نامومکینه حه شرم
 مه حوی حاله تیکی ته سه ووف و دهرویشی به بیریکی وردی فله سفی ده ره نه بری،
 ئیجگار له بهر نه وه خوی به سوو چداریکی ته واو نه بینی. ده رده دلکی به سۆز نه کا و
 نه لی:

داخی گرانم من که لکی ژیانم نیه؛ نه و ژیا نه که نه لین باخچه ی ئاخیره ته و تۆوی
 تیدا نه چیترئ بو نه وه بهری پر خیر و بیرری رۆژی دوا ی بدا به ده سته وه، چونکه ته ماشا
 نه که م - هه ش به سه رم - هه موو عومرم رۆیی و هیچم نه کرد، که وا بوو خواجه نه وه نده
 بمژینه تا خۆم نه که به نمه بهر قاپی که سیککی وه ها که ژیا ن بو نه و باشه و نه و نه زانی
 چۆن له و زه وی و زاره دا کشت و کال بکا؟ بو دروونه وه ی خه رمانی نه و دنیا، به لکوو
 به هوی پاشه رۆکی نه و خه رمانه وه منیش شتیکم ده ست که وی. من فیکر نه که مه وه نه م
 ژیا نه خو شه ویسته - که گه لی له ئالتوون به نرخ تره - به جوریک دۆراندوومه ته نانه ت
 به شی تاقه هه ناسه یه کی خا وینیشم بو نه ما وه ته وه که بتوانم به رو سووری تیا یا بمرم.
 به نا چاری نه بی بو نه وه ش هه ر په نا به رمه بهر یه کیکی وه ها که لا په ره ی ژیا نی - له باری
 چاکه و چاکه کردندا - وه کوو ئا وینه ی بی گه رد وایی و تو زیکی لی بسینم بو نه وه له و
 وه خته دا رۆحم بده م به ده سته وه.

نه و من نه وه حاله مه، که چی مردنیش وه کوو شملی شه رگل و خولیه تی به ده ورم
 نه لی: وه ره مه یدان چیت وه رگرتووه بیده ره دوا وه؟! به لی من شتم وه رگرتووه - که گیان
 و شو عووره - رۆح و هه ست بو نه وه وه ره ئه گیریت که خوا ی پی بناسریت و
 فه رمانبهرداری خوا ی پی بکریت، به لام من له بهر نه وه که نه و مه به ستم پیک نه هینا وه
 وه کوو هیچم وه رنه گرتبی وایه. ئیسته نه واکه و توومه ته سه ر نه وه هۆشم ها تووه ته وه
 به خو ما که ژیا ن نه بی بو فه رمانبهری خوا خه رج بکریت و ئیسته به ته مای نه وه م که پی

بهاویژمه تهو مهیدانهوه!... که واپوو مردن! من هیشتا له دهوری تهوه لدام تو چون ته لیت
 بیته بیده ره دواوه؟!... چیم پهیدا کردوه تا بتده می؟. منی خه یالی پروپوچی دنیا وای
 خه و لی خستیتیم که مه گهر روژی قیامت خه بهرم بیته وه و بزائم ته مه قیامت، نیر تو
 چون نیسته ته لیتی بیته حسابی خوت بده ره دواوه؟! منی که به ناو ته وه نده پیر بووم
 له پی که و تووم و سهرم ته له رزی، که چی نه فسم وه کوو منالیکي ساوا چون پی بگریت و
 به شنهن به پیر شته وه بجیت، به وجوره تازه خه ریکه ته که ویته گروگال و پی ته گریت
 و ته چی به ثاره زووی شه هوانیه ته وه! من که نه فسکی وام بیی ته ی مردن! تو چون
 ته لیت بیته چیت وه رگرتووه و پهیدات کردوه بده ری؟!...

نایا من که هاتمه دنیا وه بوئه وه هاتم که فرمانبهری خوا بکه م، یا لیتی هه لته کینم؟!
 دیاره هیئانه که م بو فرمانبهری بووه، که چی نه فسه که م تهو که تنه ی گپرا، ماوه ی
 ژیانه که می به و دهرده برد که بردی نه بهیشت ئیشکی چاکه ی تیدا بکه م. من که
 به مجوره گیر و ده ی زنجیری نه فس بوو بیتیم، نیر نازائم ته بی چ سووچ و گونا حیکم بیی
 و ته بی بوچی بخریمه تهو به ندیخانه یه وه و ته شکه نجه و نازار بدریم؟ ته بی بوچی
 له بهر ته وه که ته وه نده خراپ بم گوره که م تا روژی قیامت مو حاکه مه ی گور
 هه لکه نه که م بکا و پی بلتی: من خاوینم و ته مهش له من دروست کراوه، نیسته بوچی
 به م پیسیه هیئاوته و پیت داومه ته وه!...

تهوا من به و دهرده چووم. که واپوو کورینه هه ل له ده ست به رمه ده ن؛ توخنم مه که ون
 با ئیوهش وه کوو منتان لی نه یی، هه تا زوه ئیمرو خوتانم لی دوور خه نه وه، با سبه ی
 روژ که حساب و کیتابی عالم ته کیشریته وه حه شرتان له گه ل من نه کری، نه وه ک
 ئیوهش پیوه بین، تهوا چاوتان پیکهوت که نه فسی پیسم به مجوره که مری دوژمنایه تی
 له گه لما به ستووه و وای لی کردووم که کرده وه و قسه و هوش و بیر و خو و ره و شتی
 به جاری تیکداوم، که چی له سهر ته مهش هه ر وازم لی نایه نی. که واپوو مه گهر خوا به
 میهره بانی خو ی بمخاته بهر شه پولی ره حمه تی خو ی و بمشاریته وه و بمشواته وه،
 ته گینه زور گرانه به شتیکی تر پاک بیمه وه و دالده بدریم!!

ته ماشا ته که ی لیړه دا مه حوی به بیر یکی زور زور ورد له م فلهسه فه ی ژیان و نه فسه ورد ته بیته وه؛ له لایه که وه خوی زور به خراب ته زانی، له لایه کی تره وه ته لی من خراب نیم ته گهر نه فسم له گه ل نه بوايه. له تاخري کاریشا ئیشی خوی به ره و پرووی خوی خوی ته کاته وه. که و ابو مه حوی ریڼگه یه کی گرتووه که فلهسه فه چیه کانی ده وری ناوه پراست له عالمی نه روا حد ا گر توویانه.

ديسان مه حوی دیني به جیناس و ورده کاری و ریڅخستنې عیباره تی گران هر له باری ته سه و وفدا پی نه خاته قاپیه کی تره وه و ته لی:

له سه یری خهسته خانه ی عیشقی نه و سه وزه ی که و شینه
له سر هر خهسته دی یا خویندنی یاسینه یا شینه
شهیدی غمزیه به عزی، سه قیمی عیشویه جه معی
دیاره سه رنویشتی نه هلی دل یا شینه یا سینه
له به نگ نه م به نگیاننه چی ده بینن؟ خو له خو گوران
له دنیا دا مه داری عیش و خوشی خو نه ناسینه
به سر دلدا له قاپی فه یزه وه دی نه شته په ی ده رپه ی
چ غمزیه دیده مه خمووریکه نه مشه و، ژان نه کا سینه ا
هه ناسه م دا به ناله عه رزی حاله کم که تاساوه
له خویناوا دل و جه رگم، ده روونم که یله تا سینه
له عالمه علامه ی سوبحی حه شر نه مشه و به یانی دا
خوا عالم له چاکی نه و به روکه ده رده خا سینه
مه لا ته لقینی «مه حوی» دانه دا، «حبل المتین» ی نه و
له جیڅگه ی زه لله زه یلی ره ئفه تی «طاها» و «یاسین» ه
نازانم مه حوی چی ناچاری کردووه ته سر نه وه که به مجوره نه زیه تی خوی بدا
بوئه وه شاعر دابنی ا نایا شاعر ده نگیکی نهینی نیه که ته لی عاتیفه نه بزوینی؟ نایا شاعر

ده وارینکی ئاوریشم نیه که له لاله زاری گیتی دا هه لئه درئی بو ئه وه پیاو له سیبه ریا خوی له گه رما و سه رما حه شار بدات و له پیناویا دل و دیده ی به بون و دیمه نی گولاله ی رهنگا وره نگ بگه شینیه وه؟.. به لئی شاعر ئه مانه یه، به لام وه ختی ئه مانه یه که به جورئی بوتری پیاو لئی تی بگا، به جورئی بوتری که ئه وه مه به سه وه کوو ئاوی گه وارا بکری به گه پرودا، نه وه ک شاعیر بینی ته نها بو کامه رانییه کی رۆحی خوی شاعره کانی بخاته پله پله یه که وه که بیجگه له خوی که سی تر دهستی نه یگاتی! به لام لومه ش ناکری چونکه ویستوو یه تی بیی به شاعیرینکی ئیبتیداعی.

ئه وا من لیره دا مه به سه تی ئه م شاعرانه له باتی مه حوی ده رئه برم بو ئه وه له گوڤه که دا سه ر راست کاته وه بلئی: به راستی له عالمی شاعری ته سه ووف و نوکته زانیدا منت پیشانی مه ردوم دا.

ئه وا کۆشکیکه سه ری بر دۆته ئاسمان، ژووره کانی له پاش گه چ کاری به بویه ی رهنگا وره نگ بویه کراوه، گولۆپه کانی ش رووناکی بلاو ئه که نه وه، کورسی و قه ره وینله و نوینیان تیا دائراوه، ماسپر و برین پیچه کان به به رگی ئاوه لدامه نی تر سینه ره وه تیا یانا وه ستاون، پزیشکه کان له ته نیش جانتا کانیانه وه به عه یته که کانی به رچاویانه وه موژده ی خوشی بلاو ئه که نه وه، مه لایه کی نوورانیش به ریشه جوانه که یه وه له بهر هه یوانه که له سه ر به رمالیک دانیشتوو ه جامی ئاوی حه وسوون کراوی له ته نیش خویه وه داناوه، جز میکیشی له به رده مایه، به نه وایینکی لاهووتی دهنگی خویندنی «یاسین» ی به رز کردوو ه ته وه.. به رامبه ر به م کۆشکه «کانی و سه راویکه». داری عه رعه ر و سه وه بهر چوو به ئاسمانا، سه رچاوه ی ئاوه که ئه وه نده جوانه ورده به رده کانی بووه به مرواری! نه وه مامیک که دهستی کردگار نه خسه ی ئه ندامی کیشاوه به وه له ش و لار و گه ردنی وه ک مینایه وه، به و روومه تی گه نم رهنگی دلر و بایه وه که وایینکی شینی ئاسمانی له بهر کردوو ه و له سه ر کانییه که دانیشتوو ه یاری به ئاوه که ئه کا له گه ل فریشته کان...

شیخ ئه مانه ی به رچا و ئه که وی ئه لئی: ئای! ته ماشای ئه و کۆشکه که، که خه سه خانه ی عیشقه، خه سه خانه ی ئه و که سانه یه که نیگاری ئه و سه وه زی که وا

شینهی سەرئاوه که کاری تۆ کردوون و به دەردهوه گیلاندوونی. ئەو، بۆیه لهوێ دانیشتووه که بێی به رییازی مەفتوونانی بازاری عیشق، هەرکەس که چاوی پێی کهوت گرفتاری داوی به لای بێی و بیهنه ئەو خەسته خانە یهوه، چونکه پێی خۆشه بلین ئەم کۆشکه خەسته خانە ی ئەو که سانه یه که گرفتاری داوی تۆ بوون، ئەیهوێ بیجگه له جوانییه که شی به مجۆره ناوبانگیکی تر بو خۆی دەرکا! ئینجا نه خۆشه کانیش یا ئەمه ته به هۆی دهنگی خویندنی ثایاتی «یاسین» ی مه لا نورانییه که وه - که بۆنی موژده ی لا کردنه وه و دل نهرم بوونی یاری لی دی -؛ بۆنی دل نهرم بوونی یاری لی دی، چونکه که ئەو شوخه گوپی له دهنگی ئەم یاسینه بوو سهریک بهرز ئە کاته وه و روویهك ئە کاته دهنگه که و ئەزانی ئەمه بۆچیه، دلی نهرم ئە بێ و روویه کیش ئە کاته نه خۆشه کان. که رووی تیکردن بای شیفا له لای قیبله وه هه لئه کا و رزگاریان ئە بێ. یا ئەمه ته به هیجا راناگەن، به داخه وه ئەمرن و دهنگی گریان و زاری ماسپره کان بهرز ئە بیته وه!

شیخ به روومه تی سهوزه و کهوای شین جیناسیکی له گەل سووره ی «یاسین» و دهنگی شین و گریان پیک هیناوه. له پاشا ئەلی ئەوانه ی برینداری عیشقن و لهو خهسته خانە یه دا که وتوون، هه ندیکیان شه هیدن به دهست نازی یاره وه، زۆریشیان نه خوشی دهستی عیشوه یین. دیاره ئەوانه ی که ئەهلی دل و مەفتوونی حه قیقه تن حه رفی هه وه لی سه ره نجامی ئیشه که یان یا شینه یا سینه، یانی یا شه هیدن یا سه قیمن. که له نیوه شیعره که دا ئەلی «شه هیدی غه مزه و سه قیمی عیشوه». به م شین و سینه «له ف و نه شر» یکی له گەل ئەودا پیک هیناوه و جیناسیکیشی له گەل ئاخری نیوه شیعی دووه می شیعی یه که مدا دروست کردوه.

له پاشا ئەلی: ئەو که سه ی دیته دنیاوه ئە گەر به ته مای ئەوه بێ که بگا به ژیا نیکی کامه رانی به هه شت، ئە بێ به هه موو جوړ تیکۆشی و له دنیا لاریی بێ؛ تیکۆشی بو قیامهت به جوړیکی وه ها که خۆی له دنیا دا ون کا و وه کوو «مه نسوور» خۆی بو نه ناسریته وه! ئایا ئەم به نگ کیشانه له به نگ کیشانه که یان چیا ن دهست ئە که وی؟.. خوشی؟ کام خوشی ئەو خوشییه که خویانیان لی ئە گوژی! که وابوو نوخته ی خوشی

دنيا ئەو ەيە كە پياو خۆى لى بگۆرى. دەى دنيايەك كە ئەمە خۆشبيە كەى بى ئەبى بە چ رووبە كەو ە پياو رووى تى كا؟!...

تەماشائە كەم لە قايبيە كى نەينىيەو ە لەسەر يەك لەسەر يەك باينكى رەحمەت ئەدا بەسەر دلما. ئاخۆ ئەم بايە كارى چ چاومەستىك بىت كەوا ەواكە ئەبرى و تەوژمى ئەو ەوايە ئەم كارەساتە لە سينەمدا پەيدا ئە كا؟!... ويستم ەناسە يەك ەل كىشم كە بەهۆى نالەى ئەو ەو ە دەردەدلى خۆم ئاشكرا بكەم، سەيرم كرد بەهۆى قولپى خوينەو ە تاساو ە و دل و جەرگ و دەروونم تاگە يشتو ە تە سەر سينگم ەمووى لە خوينا كەيل بوو ە. ئيتەر نەمتوانى ەناسە كەش ەلنمەو ە!... نيا ەيچ ئاگات لىيە كە ئيمشەو لەم كەونەدا نيشانەى بەيانى حەشر چۆن دەركەوت؟!.. خوا عالمة لەبەر ئەو ە كە ئەو شوخە لەبەر بەرۆكيەو ە سينگى دەرخست، ئەو ەبوو كە بوو بەهۆى سپيدەى رووناكى حەشر لە بەر بە ياند!!!...

مەحوى لەبەر ئەو ە كە زۆر گوناھبارە مەلا نەھاتە سەر گۆرە كەى تەلقينى بخوينى، بەلام دەستگيرى قايمى ئەو لەباتى ەموو خراپە يەك - كە كردوويەتى - ميبەرەبانى «تاھا» و «ياسين» ە كە موھەممەد ﷺ، وەيا دوو ئايەتى: ﴿قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصُّرَاطِ السَّوِيِّ وَ مَنِ اهْتَدَى﴾ وە: ﴿فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾، كە ئاخىرى سوورەى تاھا و ياسين و موژدەى خۆشى ئەدەن. كەوابوو مەحوى با خراپە كەريش بى ەر ياس نابى لە رەحمەتى خوا.

مەحوى راستە بە فەلسەفە پەرستى و دەرويشى و عيبارەت رىكخستەو ە خەريك بوو، بەلام لە بن دەست ئەمەشەو ە لايەنى قسەى نەستەق و حيكەمىياتى بەرنەداو ە، بەلكوو لەم بابەتەو ە گەلى بالاتر و قسەكانى بۆ دانسقە ئەشين... لەبابەت ئەو ەو ە كە ەروا وەكوو نقوم بووى سەر پارچە تەختە ماو ەتەو ە، ئەلى:

چ بكەم نە ئەو كەسەم كە كەسم بى لەلا بە كەس

خۆيشم نە گەيمە ئەو كەسەى من بكا بە كەس

دياره پارسه ننگي ڪۆمه لايه تي چاك چاك هه لسه نگان دووه، بۆيه ئه لئى:

نامه رد ئه وهنده موعته بهرن له م زه مانه دا

مهرد ئيعتباري كه م بووه، مهردى خوا خوسوس!

ديسان ئه لئى:

له هه موو جي لى له چ كه س بيئى مرووت نايه

كه ره م و سيدق و وهفا ئيسته له عالهم بووه قات!

ئاي چه ند جوانه ئه و شيعره ي كه ئه لئى:

زه مانه ي پر ته عه ب ده تكاته تيرۆك له تى نانت ئه داتى دوو به شى نوک

له بارى زوه ددا ئه لئى به لام به جيناسه وه:

دنيا تيا ترۆيه مه وهسته تيا، برۆ كى مايه وه تيا، كه نه بووبى تيا ترۆا؟

به دوو به يت فه لسه فه ي دوو رى گر ده رته خا. هه رچه نده فيكره كه گه لئى پيش

مه حوى كه وتوو، چونكه «مه عه رپى» و «خه ييام» يش قسه يان ليوه كردوو، به لام

نرخى مه حوى له مه دا به وه ده رته كه وئى كه به شوين بيروباوه رى فه لسه فه چيه كانى

پيشوودا گه لئى سووراوه ته وه و، ويستويه تى ئه ده بياتى كورديش له و جوړه شتانه

بى به ش نه بى، بۆيه هاتوو به و دوو به يته جوانه ي ئه و قسه يه ئه كا كه ئه لئى:

شيخى هه مه وه نديكى ئه دا وه عز و نه سيحت

ئه و قوربه سه ره ي دابوو به ر فه حش و فه زيحته

خوش هاته جواب و وتى: تو حه قته فه قته من

قوتاعى ته ريقم، نه كوو قوتاعى ته ريقته

مه حوى پره شيعر يكى هه يه له ژير ناوى «قه سيده ي به حرى نوور» كه عيباره ته له

۱۲۳ شيعر، سه ره تاي ئه كاته وه ئه لئى:

«و صلى الله على» ئه و به حرى نوري عيلم و عيرفانه

كه ده ركى غه ورى ناكا غه يرى «علم الله سبحانه»

له شيعرى چواره مدا ئه لئى:

له زولماتی شهوی کوفرا به یه کدهم له معه یئکی دا
 هه زار و سیسه د و بیست و دووه، دنیا چراخانه
 به راستی چاکتر شیعره گه لیکن که له وه سفی باره گای موحه ممه د و عیشقی
 موحه ممه ددا و تراپی:

به لئی مه حوی شاعیریکی ته سه ووفنی بووه، به لام نه و بره شیعرانهی که دایناون و
 ناوی ناونه ته «قه سیده» من لام وایه له هه ر قه سیده یه کدا تاقه شیعیکیکی بو نه وه نه شی
 که سه ره خو بکری به باسی قه سیده یه ک، چونکه شاعیر که ویستی ئامانجیکی تایه تی
 خوئی بخاته قه سیده یه که وه، ئیتر نابئی لایدا، نه بی سه روبنی نه و قه سیده یه وه کوو
 زنجیر پیکه وه به سترابیتن، له قه سائیدی مه حویدا که متر نه وه ت به رچاو نه که وی.
 مه حوی وه کوو چون له کوردیدا شاعیر بووه، له فارسی و تورکی و عه ره بیشدا هه
 به و جو ره ئاماده بووه. دیوانه کوردیه که ی بو جاری یه که م له لایه ن «عه لی که مال با پیره» وه
 له سالی ۱۹۲۲ ی میلادی له چاپخانه ی حوکوومه ت له سوله یمانی له چاپ دراوه...

کا که ی فه لاهی نه دیب و شاعیریش و تاریکی له باره ی مه حوییه وه له ژیر شاد پری
 «چه ند سرنجینک ده رباره ی شیعه ره کانی مه حوی» دا له ژماره «۶» و «۷» و «۹» ی سالی
 «۱» ی خولی دووه می گو فاری «برایی» دا بلا و کردووه ته وه، نه مه تی کستی ته واوی نه و
 وتاره یه:

چه ند سرنجینک ده رباره ی شیعه ره کانی مه حوی

ئاشکرایه که «مه حوی» یه کیکه له شاعیره به رز و نه مره کانی کورد له سه ده ی
 نۆزده هه ما. نه گه ر شوینی شایان و پی شیواوی خوئی له ریزی پیشه وه ی «نالی» و «سالم»
 و «کوردی» و شاعیرانی تری ها و چه رخیه وه نه بی، نه وا بی گومان له شان به شانی نه و
 شاعیره بلیمه ت و هه لکه و تووانه ی کورده وه نه روات. جا له بهر نه وه ی که نه م شاعیره تا

ئیسته به گشتی نرخ و بایه‌خی خۆی نه‌دراوه‌تی و به چاویکی ورد و سه‌رنجیکی تیژه‌وه شاعر و هونه‌ری به‌رزی شاعیره‌تی ته‌ماشانه‌کراوه، به‌لکوو به‌پێچه‌وانه‌وه هه‌رکه ناوی «مه‌حوی» و شاعیره‌کانی براوه، زۆر جار خۆی به شاعیریکی «که‌سبی» و شاعیره‌کانی به ره‌ق و ته‌ق و چه‌ند پارچه‌ مسیکی ژیر زه‌بری چه‌کوشکاری دراونه‌ته قه‌له‌م، که هۆی ئەم جووره‌ حوکه‌مه‌ناره‌وايانه‌ش، به‌پیی بیر و را و بو‌چوونی ئیمه، ئەوه‌یه که شاعیره‌کانی له‌را‌ده‌یه‌کی، ئەتوانم بلیم نزیك له‌ئەندازه‌به‌ده‌ر، له‌نگه‌ری بایه‌خ و پئی لی داگرتنی له‌سه‌ر مانا و بیر لی کردنه‌یه‌وه‌کی ته‌واو قوول راگر‌تووه، به‌هونه‌ری ره‌نگینی شاعیری کلاسیکیه‌وه، به‌وه‌هیز و پێزه‌وه‌که له‌ده‌سته‌لات و توانای ئەو وه‌شاوه‌ته‌وه، به‌زمانیکی ته‌ر و پاراوی کوردی و کوردیه‌کی روون و ره‌وانی شاره‌زاو لی‌زانه‌وه... یان به‌ناره‌وا و دراوه‌ته‌قه‌له‌م که گوايه «مه‌حوی» ته‌نیا شاعیره‌کانی له‌سه‌ر کاروباری ئایینی و باس و خواستی ته‌سه‌ووف ته‌رخان کردووه. جا بو‌ روون‌کردنه‌وه‌ی چه‌ند که‌ل و قوژبنیکی تاریک و شارراوه‌ی ئەم باب‌ه‌تانه و دیاری کردنی پله‌ی شاعیره‌یه‌ت و جووری فه‌لسه‌فه و شیوه‌ی بیرکردنه‌وه و چۆنیتی دارشتنی شاعیره‌کانی له‌قالب و چوارچیوه‌ی هونه‌ری شاعیری کلاسیکی و ناسکی هه‌ست و توانای ده‌رپرین و به‌کاره‌ینانی که‌ره‌سه‌ی لی‌هاتووی زمانی کوردی له‌لایه‌ن شاعیره‌وه، به‌پێوستم زانی که ئەم چه‌ند سه‌رنجه‌ی لای خواره‌وه بگرم:

یه‌که‌م - شانازی کردنی «مه‌حوی» به‌نه‌ته‌وه‌ی کورد و زمانی شیرینی کوردیه‌وه:
 یه‌کیك له‌و شتانه‌ی سه‌رنجی خوینته‌ری دیوانه‌که‌ی «مه‌حوی» رائه‌کیشی، له‌گه‌ل ئەوه‌شا که پیاویکی ئایینی و زانایه‌کی سو‌فی مه‌شره‌ب و نه‌قشبه‌ندی بووه، گیانی به‌هیزی شانازی کردن و ده‌رپرینی هه‌ستی پیرۆزی بووه به‌رامبه‌ر نه‌ته‌وه‌ی کورد و زمانی شیرینی کوردی. ئەم راستیه‌یه‌وه ده‌رئه‌خات که ئەم شاعیره له‌کانگای دل و ناخی ده‌روونیه‌وه، هونه‌رمه‌ندیکی دلسۆز و شاعیریکی دلسووتاو بووه به‌رامبه‌ر به‌ نه‌ته‌وه‌ی کورد و زمانه‌که‌ی، له‌و سه‌رده‌مه‌دا که ئەم یه‌کیکی ده‌رکه‌وتوو بووه له‌ناو ئەو ده‌سته‌ شاعیره‌ی سه‌ده‌ی نو‌زده‌مه‌دا که به‌راستی به‌ردی بناغه‌ی شاعر و تن به‌کوردی

و شیرین‌کردنی زمانی کوردییان به شیوه‌ی کرمانجی خواری و گرت ته ئه‌ستۆی خۆیان. له سه‌رده‌می‌کا که شاعر پی و تنی فارسی و تورکی له بره‌و و باوا بووه و به‌کاره‌ینانی نیشانه‌ی هه‌ره‌ه‌ر له‌لای پله‌ی شاره‌زایی و خۆینده‌واری شاعیران بووه.

به‌وینه‌ی چهند شاعرێك ئه‌هه‌ینینه‌وه‌ بو‌ ده‌رخستنی راستی ئه‌م قسه‌یه‌مان. «مه‌حوی» ده‌رگای سه‌ره‌تا و پێشه‌کی دیوانه‌که‌ی به‌م چوارینه‌ ئه‌کاته‌وه‌ و ئه‌لیت:

بنووسه، پیری دلم ئه‌مری کرد، ئیتاعه‌م کرد

له ئییتیداوه‌ که به‌یتێ مونا‌سیبی دیوان

گه‌دا‌یه‌کی وه‌کوو «مه‌حوی»، قه‌له‌نده‌ریکی کورد

میسالی پادشه‌هی فورسه‌ ساحیبی دیوان

واته: پیری دلم فه‌رمانی پی کردم له سه‌ره‌تاوه‌ شاعرێکی وا بنووسم بو‌ پێشه‌کی دیوانه‌که‌م که هه‌لبگریت. منیش ملم که‌چ کرد و ئاواته‌ که‌یم هه‌نا‌یه‌دی. گه‌دا‌یه‌کی وه‌کوو «مه‌حوی» که قه‌له‌نده‌ر و دیوانه‌یه‌کی کورده‌ خۆی به‌ پاشایه‌کی فورس ئه‌زانی به‌وه‌ی که‌ خاوه‌نی دیوانیکی کوردیه‌.

ئه‌م جو‌ره‌ تێ‌بینی و بیرکردنه‌وه‌یه‌ گیانی شانازی‌کردن به‌ کورد و زمانی کوردیه‌وه‌ ئه‌نوینێ، به‌وه‌ی که هه‌رچهند شاعیر له‌ پله‌ی ژيانا خۆی به‌ هه‌زار و دیوانه‌ داناوه‌، له‌ گه‌ل ئه‌وه‌شا مادام کورده‌ و دیوانی به‌ کوردی هه‌یه‌، خۆی له‌ پاشایه‌ک هه‌چ به‌ که‌متر نازانیت.

یان له‌ قه‌سیده‌ی «به‌حری نوور» دا که ئه‌لیت:

له «همزیه» و له «برده» م چونکه‌ که‌م دی ئیستیفاده‌ی کورد

منیش ئه‌م «کورديه» م دانا له‌ ریزی ئه‌و قه‌سیدانه

زوبانی عیشقبازی خۆشه‌ گه‌ر کوردی وه‌گه‌ر تازی

قسه‌ی بی‌سۆزی عیشق ئه‌ر گه‌وه‌ره‌ مه‌حبووبی بی‌ئانه

موکه‌په‌ر بوو قه‌سیده‌ی بورده، نه‌شته‌ی عالمی په‌ر کرد

بفه‌رموا به‌م قه‌سیده‌ی کورده‌ نۆبه‌ی نه‌شته‌ پێوانه

واته: له‌به‌رئه‌وه‌ی که له «همزیه» و له «برده» که دوو قه‌سیده‌ی عه‌ره‌بی زۆر به‌ناوبانگن له ستایشی پیغه‌مه‌ردا (د.خ)، که‌لکی کوردم که‌م دی چونکه به‌عه‌ره‌بین، منیش هاتم ئەم قه‌سیده‌ کوردییه‌م دانا له ریزی ئەوانا. زوبانی عیشقبازی و خوشه‌ویستی ئە‌گەر به‌ کوردی بی‌یان عه‌ره‌بی، خوشه. به‌لام قسه‌بیک که سۆزی عیشق و خوشه‌ویستی تیا نه‌بی، گه‌وه‌ریش بی‌ شتیکی وه‌ختی و بی‌به‌هایه. قه‌سیده‌ی «بورده» زۆر جار دووپات کراوه‌ته‌وه و به‌ نه‌شئه‌ی خۆی دنیای پر کردووه، ئیتر با به‌م قه‌سیده‌ کوردییه‌ که به‌که‌مجاره، نۆره‌ی نه‌شئه‌ پیوان بی‌ت.

ئەم قه‌سیده‌یه‌ هه‌رچه‌ند له مه‌قامی ستایشیکی وادا و تراوه، به‌لام شاعیر ئە‌وه لایه‌نه‌ی فه‌رامۆش نه‌کردووه که پر به‌ دل‌ شانازی بکا به‌ زمانی کوردییه‌وه و له ریزی قه‌سیده‌ به‌ناوبانگه‌ عه‌ره‌بییه‌ کانی دابنیت و جۆش و خرۆش و نه‌شئه‌ و سۆزی عه‌شق و خوشه‌ویستی بی‌ پیوی‌ت.

له‌ غه‌زه‌لیکی ترا ئە‌لیت:

کوردی زوبانی ئە‌سڵمه، گه‌ر ته‌رکی که‌م به‌ کول

بو‌ فارسی، به‌ کوللی ئە‌من ده‌بمه‌ بی‌وه‌فا

واته: کوردی زمانی نه‌ته‌وایه‌تی خۆمه، ئە‌گه‌ر بی‌تو به‌ته‌واپی وازی لی‌ بینم و سه‌ر بکه‌مه سه‌ر فارسی - وه‌ک ئە‌م و ئە‌وه‌که‌ پشتی فه‌رامۆشیان کرده‌ زمانه‌که‌ی خۆیان - ئە‌وا به‌ ته‌واوی ئە‌بم به‌ پیاویکی بی‌وه‌فا و سپه‌ی نه‌ته‌وه‌که‌ی خۆم.

له‌ شوینیکی ترا، له‌ غه‌زه‌لیکی فارسیا ئە‌م جۆره‌ شانازی‌کردنه‌ روون‌تر و ناشکر‌تر ده‌رئه‌خات که ئە‌لیت:

فخر هرکس به زبان خودش است ای «محو»

فارسی را که تو برگزیده‌ای بر کردی، حیف

واته: ئە‌ی «مه‌حو»! شانازی هه‌مووه‌که‌ سی‌ک به‌ زمانه‌که‌ی خۆیه‌وه‌یه‌تی. ئە‌گه‌ر تۆش چاکه‌ی فارسی به‌سه‌ر کوردییا، به‌راستی جینگه‌ی داخ و خه‌فه‌ته‌.

ئە‌مه‌ هه‌رچه‌ند له‌ پر ئە‌وه‌ ئە‌گه‌یه‌نی که «مه‌حو» سی‌به‌ری چاکه‌ی فارسی کیشابی به‌سه‌ر کوردییا، به‌لام له‌ راستیا ئە‌گه‌ر وردی‌که‌ینه‌وه، وانیه. چونکه‌ شاعیر له‌ کاتی‌کا که

جله‌وی خه یال و دهسه‌لاتی بو غه‌زه‌لیکی فارسی شل کردووه، له‌پر، وه‌ك یه‌كیك له خه‌ویکی زور ناخوش و کاریگه‌ر رابچه‌نیت، ئه‌سله‌میته‌وه و په‌شیمان ئه‌بیته‌وه که بوچی هه‌ر به‌ زمانه‌ قه‌شه‌نگه‌که‌ی خوی که کوردییه، هونه‌ری شاعیریته و توانای به‌هره‌ی خوی به‌خت نه‌کات و دانه‌ریژیت. بویه‌هاوار ئه‌کات: «شانازی هه‌رکه‌س به‌ زمانی خویه‌وه‌یه‌تی». واته: ئه‌گه‌ر هه‌لی‌گی‌ینه‌وه، هیچ کوردیک مافی شانازی کردنی نیه به‌ زمانه‌کانی تری غه‌یری کوردییه‌وه که به‌ره‌می پی‌نووسیون.

دووه‌م - هه‌لوێستی شاعیر به‌رامبه‌ر زۆردار و سته‌مکاران:
 له‌م باره‌یه‌وه «مه‌حوی» پلار و توانجی سه‌خت و تیژی گرتووه‌ته‌سه‌ر دلی سته‌مکار و زۆرداره‌کانی سه‌رده‌می خوی، ته‌نانه‌ت به‌م هویه‌شه‌وه دوچار ی ئازار و ئه‌شکه‌نجه‌یه‌کی زور هاتووه. به‌لام ئه‌م جوهره‌سزا و چه‌رمه‌سه‌ریانه هیچ کاریکی تی نه‌کردووه ئه‌وه‌نه‌بی که له‌سه‌ر بیرو باوه‌ری راستی خوی سوورتر بیت.
 به‌وینه‌سه‌رنجیکی وردی ئه‌م چوارینه‌به‌رزهی بده‌ن که چون زۆرداری له‌گه‌ل به‌ردی ره‌ق و درکی تیژا به‌راورد و جووت کردووه، ئه‌لیت:

زالمی دل ره‌قی رووگرژی موسولمان ئازار

هه‌ر به‌ ئی‌زایه‌که‌ ره‌نگی بگه‌رپته‌روخسار

به‌رد ئه‌گه‌ر سه‌ر نه‌شکینی به‌چی روو ره‌نگین کا!

که‌له‌پی‌هه‌لچه‌قی ئه‌وسا روخی گولناریه‌خار

واته: سته‌مکاری دل‌ره‌قی رووگرژی ئه‌م و ئه‌و ئازاردەر، هه‌ر به‌سزا و ئه‌شکه‌نجه‌دانی خه‌لکی له‌خوشییانا ره‌نگی سوور هه‌له‌گه‌رپ و خوینی پی‌خوش‌بوون و دل‌نیایی ئه‌زیته‌ده‌م و چاوی، وه‌ك به‌رد، که ئه‌گه‌ر سه‌ری ئه‌م و ئه‌و نه‌شکینی و خوینی بی‌تاوانی خه‌لکی به‌سه‌رانه‌رژئی، ئه‌ی به‌چی رووی خوی سوور بکات؟ یان وه‌کوو درکیک که له‌ پی‌هه‌لچه‌قی ئه‌وسا رووی گه‌ش و ئاله‌به‌و خوینه‌ی که پیا ئه‌رژئی.

که‌واته‌زور شتیکی راست و به‌جییه‌که «مه‌حوی» دلی ره‌ق و بی‌به‌زه‌یی زۆردار به‌ به‌رد و درکی تیژ بداته‌قه‌له‌م و، زۆردار به‌پی‌سروشتی جانه‌وه‌رانه‌ی خوی له

چه وسانه وه و نازاردانی هه ژار و لی قه و ماوان خوڤشی و له ززه ت بیننی بو ژیانی خوئی و لووتی شانازی و خوڤادان بکاته ئاسمان و پی دهسته لات و گه وره بی سته مکارانه بنی به سه ره زری هه وا و ناره زووی رهش و تاریکی خوڤیا.

یان له شوینیکی ترا ئه لیت:

ره شی، بو کوشتنی یه ک رووره شی، به دهسته وه بوو

به دزیه وه وتی: فتوا ده، روخسه تم فهرموو

وتم: که ده ره که وی زوو، که ئه م غه زا که ره توئی

به دهستی سه وز و سپی بوونه وه ی جه مال و روو

واته: پیاوینکی ره شتاله ئه یویست سته مکارینکی تاوانبار و رووره ش بکوژیت، هات

بو لام، به دزیه وه داوای فتوای لی کردم که رینگای بدهم. منیش بیم وت: ئه گه ر بیکوژی

زوو ده ره که وی که ئه م غه زایه تو کردووته، به وه دا که ده ست به جی ده ست سه وز ئه بی

و ده م و چاویشت سپی ئه بیته وه. واته: هه رکه ئه و تاوانباره بکوژی دهستی سه وز و

رووی سپی ئه بیت. که واته برۆ بیکوژه.

به م پره نگه شاعیر تیری نووک تیژی رق و داخی خه ست و خوئی په نگ خوار دووی

دلی خوئی، له که وانی هه لبه ستا، بی په روایانه ئاراسته ی چاوی سته مکار و خوین ریژی

تاوانبار ئه کات و پشتی هه ژار و که ساس و لی قه و ماوان ئه گریت، که به وه و پی رق و

قینه راست و پیروزه گوڤ بین و تو له ی جوڤ خوار دووی ته واوی خوڤیان له

زۆرداران بسینن...

له لایه کی تره وه شاعیر رووی ده می ئه کاته زۆرداریک، له به رگی شیخی کدا و،

به م پره نگه په نجه ی بو رائه کی شیت و ئه لیت:

شیخی هه مه وه ندیکی ده دا په ند و نه سیحه ت

ئه و قوربه سه ره ی دابووه به ره فحش و فه زیحه ت

خوڤ هاته جواب و وتی: تو حه قته، وه لی من

قوتاعی ته ریقم، نه کوو قوتاعی ته ریقته...

واته: شیخیک بهسر هممه و نندیکا تهات و نهو قوربه سهری هینابووه گیر وگاز و
 حه یابردن. نهویش بهراستی جوان هاته دهست و وتی: هرچی نهلیی بهجیه، نهویش
 بزانه که من تهنهارئ گر و جهردهم. بهلام توری گر و چته هی ریگای تهریقته تی.
 نه م چوارینه هرچند واده رته که وی که په یوهندی بهسر بهشی خواره وی
 نووسینه که مانه وه هه بی که ده رباره ی بازرگانانی نایینه، بهلام به رای نیمه،
 په یوهندیه که تنها شتیکی سهرزازه کییه. له راستیا په یوهندی راسته و خوئی بهسر نه م
 به شهویه، نه گهرچی وادیاره نهو زورداره له ژیر ناوی نایینه جو و لاوه ته وه.
 له سهریکی تره وه «مهجوی» له گه ل زورداری پاره په رستا بهم شیویه هی لای
 خواره وه نه دویت:

نه م پاره په رستانه له خویمان که ده چن زو
 ده خلی نه پهل دیوه، نه بای بالی پهری بو
 عاقلن و فقهت فی له گه لی دیتنی پاره ن

ماهی نهوی نه م قومه هیلالی «قه مری» بو
 واته: خوین مژه پاره په رسته کان که خویمان شیت نه کن و کف نه چینن، له بهر نه وه
 نیه که پهل دیو یان بای بالی پهری خوئی لی داون، به لکوو ژیرن، به لام نه وه نده
 پاره په رستن که هر چاویان به گوشه ی پاره نه که وی دهست به جی فی نه یانگری،
 چونکه مانگی نویی نه م پاره په رستانه که ناری قه مریه - که جو ره دراویک بووه -
 به لی پاره په رستی خوین مژ، له خوشی سه رمایه و روتاندنه وهی نه م و نهو ناگا و
 هوئی له سه را نامینی و نه گاته راده ی شیت بوون و فی لی هاتن، هه زکه چاوی به
 گوشه ی مانگی په کسه وهی جه ژنی خوش به ختی و شادمانی خوئی نه که وی که نهویش
 که ناری قه مریه که نه لی مانگی په کسه وهی هات و به ختی - به حیسابی خوئی - تا
 سه ر خواردووی به بالاً براوی خوئی تی.

له لایه کی تریشه وه زوردار به فیرعه ون نه داته قه لم و بهم رهنگه نه یینته وه به نیشان:
 دهنی تهبعی وها غالب بووه، فیرعه ونی نه م عه سره

نه وهك موسا، له کن جوو پاره بوو نیمانی پی دینی

واته: نامه‌ردی و نه‌فس نزمی و هها په‌ره‌ی سه‌ندووه‌ی ئه‌بینی فیرعه‌ونی ئه‌م چه‌رخه، نه‌ك هه‌ر به‌موسا، به‌لكوو به‌جووله‌كه‌یه‌كیش ئیمان ئه‌هینئ، به‌مه‌رجینك پاره‌ی پی شك به‌ریت.

ئاشکرایه‌كه‌ فیرعه‌ون له‌ زه‌مانی خویا نه‌ك هه‌ر ملی بو موسا كه‌چ نه‌کرد، به‌لكوو ئه‌وه‌نده‌ لووت‌به‌رز و بایی بوو داوای خوایه‌تیشی ئه‌کرد، كه‌چی فیرعه‌ونی زه‌مانی «مه‌حوی» كه‌ زۆردار و خوین‌مژینکی بی‌هاوتا بووه، نه‌ك هه‌ر مل بو موسای پیغه‌مبه‌ری جووله‌كه‌كان كه‌چ ئه‌كات، به‌لكوو جووله‌كه‌یه‌کی پاره‌داریشی ده‌ست بکه‌وتایه، به‌ دل ئیمانی پی‌ئه‌هینا و به‌کرده‌وه‌ش دوای ئه‌كه‌وت.

سێیه‌م - به‌گژاچوونی زاهید و واعیز و وشکه‌ سوڤی كه‌ بازرگانی به‌سه‌ر ئایینه‌وه‌ ئه‌كه‌ن: شاعیر له‌ زۆر گۆشه و قوژبنی دیوانه‌كه‌یه‌وه‌ هیرشی ره‌وای بردووه‌ته‌ سه‌ر ئه‌و كه‌سانه‌ی كه‌ له‌ژێر په‌رده‌ی خواپه‌رستی و ئایندا هه‌زاران ئاین و ئۆینیان له‌ژێر سه‌ردایه، بی‌به‌زه‌یی یانه‌ په‌نجه‌ی تیژی سه‌رزه‌نشست و توانج ئه‌كا به‌ چاویانا و ئه‌یانخاته‌ روو.

به‌ وینه:

له‌رم دی زاهید ئه‌م زستانه، زانیم كلک نادا به‌ زپونگی به‌هه‌ارا
واته: ئه‌م زستانه‌ زاهیدم له‌ر و لاواز هاته‌ به‌رچاو، به‌وه‌دا زانیم كه‌ ناگاته‌ به‌هه‌ار و
كلک ناکیشی به‌ زپونگی به‌هه‌ارا و کورد و ته‌نی: به‌ گیای به‌هه‌ارا ناتووړینئ.
ئه‌م جووره‌ سه‌رزه‌نشست و ته‌وس و پلار تێ‌گرتن و به‌ سووک روانینه‌ی شاعیر
به‌رامبه‌ر زاهید له‌و پر وایه‌وه‌ هه‌لقولاه‌وه‌ كه‌ زۆر بی‌گومان بووه‌ له‌وه‌ی كه‌ ئه‌و جووره‌
كه‌سانه‌ تاچ راده‌یه‌ك درۆزن و رواله‌ت‌باز و چاوبرسی و به‌ ئۆین بوون، بو‌یه
«مه‌حوی»، به‌ كوڵ و دل، ئه‌یان‌زپړینئ و ئاوات به‌ مردنیان ئه‌خوایئ بوئه‌وه‌ی كۆمه‌ل له‌
ژه‌هری ده‌م و ئازاری ده‌ستیان رزگار بی‌ت.

له‌ غه‌زه‌لیکی‌ ترا:

واعیزم پرسى، یه كئى شوخانه جوابى دامه وه
 وه عزی چى؟! سەر لنگه ده ستاپئ كپه ی ده ستاپى هات
 شیخ و تورپه ی میزه ر و نه قل و نوقولى هیچ و پوچ
 من به تورپه ی یار ئه سیرم، ئه و به كۆلى تورپه هات
 واته: هه والى واعیزم له یه كئىك پرسى كه له چىیايه؟ ئه ویش زۆر جوانى وه لام
 دامه وه: بئى قه زا بى واعیزى چى؟! سەر لنگه ده ستاپئكم دى كه هه ر كپه ی ده ستاپى
 ئه هات، به و قسانه ی كه مایه ی سه ریه شان و ناره حه تی خه لكى بوو. شیخیش، بئى به لا
 بئى، به پیچى میزه ر و قسه و باسى هیچ و پووچه وه، من به پیچ و لوولى تورپه ی یار
 دیلم، ئه ویش به كۆلى شتى تورپه هات و بئى مانا وه.
 ئه م شه پۆلى هیرش و لافاوى په لاماردانه، جگه له وه ی كه نیشانه ی بر وایه كى قایم و
 دلئىكى پته و و ده روونئىكى دامه زراوه، ئه وه ش ئه گه یه نئى كه شاعیر وه ك پیاوئىكى ئاینى
 راسته قینه، ئازا و به جه رگ و چاونه ترس بووه، كه توانیویه تی له و سه رده مه دا، ئاوزه نگی
 ته قین، هه لكوتئته سه ر ته خت و به ختى ئه و جوړه بازارگانه ریاكار و رواله ت بازاره.
 له شوینئىكى ترا ئه لئیت:

لالغاوه ی واعیزم ئه مپۆ مه وچ ئه دا دم پر له كه ف
 ریشى قیروسىا، كئیبى وه عزه كه ی بوو به رته ره ف
 زاھید و سۆفى به شه ر هاتن له سه ر ته زویر و شه ید

خیرى رهندانه، خواكا به رته ره ف بئى هه ر ته ره ف
 واته: لالغاوه ی واعیزم شه پۆل ئه دا له كه فى پر له ده مى. ریشى قیروسىا كه به جارئ
 خووسایه وه. به لام داخى گرانم بۆ كئیبه كه یه تی كه ته وا و فه وتا و له كیس چوو. زاھید و
 سۆفى به شه ر هاتن له سه ر فیل و ریا و ته له كه بازى، هه ر لایه كیان له ناو بچن خیر و
 قازانجى مه ردانى خوايه.

وینه گرتنى دیمه نى لالغاوه ی واعیزم و شه پۆلى كه ف و خووسانه وه ی ریش و
 خه فه ت خواردنى شاعیر بۆ له كیس چوونى كئیبه كه ی و به شه ر هاتنى زاھید و سۆفى

له‌سه‌ر فیئل و حیلە و حەوآله و رواله‌ت په‌رستی و له‌ناو‌چوونی هه‌ر لایه‌کیان که مایه‌ی خێر و خوۆشی پیاو‌چا‌کانه. به‌راستی رق و قینیکی خه‌ست و خوۆل و پیرۆز ده‌رئه‌خات که له‌کووره‌ی ده‌روونی شاعیرا به‌م چه‌شنه‌ جۆشی خواردبێ به‌رامبه‌ر به‌و جۆره‌ که‌سانه. یان:

ریشیکی پان و تووکی بناگویی درێژ و لوول

سوۆی له‌ دینی لاده به‌ دیمه‌ن له‌ جوو ده‌کا

ئه‌شکه‌وتی بایه‌که‌ ده‌می واعیز که‌ دێته‌ وه‌عز

وه‌ختی سکووتی، نه‌قشی سمیلی له‌ قوو ده‌کا

به‌م شیوه‌یه‌ شاعیر بۆمان ده‌رئه‌خات که‌ راستی و ئایین په‌روه‌ری بێ‌رواله‌ت به‌ دیمه‌نی ریش و پرچی درێژ و لوول و ئالۆز نابێ و ده‌می واعیزیش وه‌ك ئه‌شکه‌وتی بایه‌ك وایه، ئه‌و قسانه‌ی که‌ له‌ ده‌می دێنه‌ ده‌روه‌ هه‌موویان وه‌ك «با» وان. خوۆ ئه‌گه‌ر ده‌می ئه‌و ئه‌شکه‌وته‌ش بێته‌وه‌ یه‌ك و تاوێك بێده‌نگ بێ، ئه‌وا نه‌قش و نیگاری سمیلی هه‌ر له‌ په‌ری قوو ئه‌کات.

چواره‌م - له‌ رووی فه‌لسه‌فه و راستی په‌رستیه‌وه‌:

شاعیر، وه‌کوو له‌ ئاوینه‌ی دیوانه‌ که‌ یا ده‌رئه‌که‌وی، زۆر مه‌راقی ورده‌کاری فه‌لسه‌فه و راستی په‌رستی و یه‌ك‌ره‌نگی بووه‌ و زۆر خوۆی به‌م بابه‌ته‌ ره‌نگینه‌وه‌ خه‌ریک کردووه. گه‌وه‌ر و مرواری نایاب نایابی کردووه‌ ته‌ گه‌ردنی دیوانه‌که‌ی و ئه‌لیت:

له‌ کێ پرسم: دلێ بۆ پر له‌ خوینی حه‌سه‌ره‌ته‌ یاقووت

عه‌زاپۆشی چیه‌ و کێیه‌، جلی پیرۆزه‌ بۆ شینه‌؟!

واته‌: پرسیار له‌ کێ بکه‌م که‌ بۆچی یاقووت دلێ پر له‌ خوینی حه‌سه‌ره‌ت و ئاخ و داخ و پیرۆزه‌ش پرسه‌ی بۆ کێ گرتووه‌ و شین پۆشی چیه‌؟ یاقووت و پیرۆزه‌ که‌ دوو گه‌وه‌ری جوان و نایابن، ئه‌ویان ئال و ئه‌میان شینه‌ و شاعیرانی تر بۆ بابه‌تی جوانی و شوخ و شه‌نگی به‌ کاریان هێناوه‌، یاقووت نه‌بێ جاروبار به‌ فرمیسکی خوینین ناویان

بردووه. به لّام «مه حوی»، به پینچه وانهی ئه وانه وه، روهی ده می پرسیار ئه کاته وه و سه ری له وه سور ماوه که بۆچی دلّ و ناو جه رگی یاقووت شه پۆل ئه دا له خوینی حه سه رهت و نا ئومیدیا و پیروژه ش سه رتا پای به رگی خوئی شین کردووه، ئاخۆ ئه م پرسه ی هه تا هه تایه ی بۆکی و له بهرچی گرتووه؟ به لّام وه لامی راسته قینه ی ئه م پرسیاره ی وادیاره هه رگیز ده ست ناکه وی تا ئه م دوو گه وه ره ره پیروژه ناویان له فه ره نگه ی ژیا نا بمینی. و ایزانم جیی خو یه تی که بلیم له ماموستا «گوران» ی شاعیری بلیمهت و هه لکه وتووی کوردم بیستووه که ئه م به یته ی لای سه ره وه شابه یته «دیوانی مه حوی» یه، به لای ئه وه وه.

یان که میك له م فه لسه فه یه ورد بنه وه که له دوو توئی ئه م به یته دا ئه دره وشیته وه:
گه ر ئیشی روحته که نه بوو «که س» به ده سه ته وه

ده ست هه لگه ره له روّح و مه به ئیلتیجا به «که س»
واته: با ژیا نیشت له سه ر پیوستیه ک وه ستایی، ئه گه ر خو که سیکه ی دلّ سوژت
ده ست نه که وت بۆت جی به جی بکا، راست تر ئه وه یه ده ست به رداره ی ژیا ن بی و په نا
بۆ هه موو که سیك نه به ی.

ئه م فه لسه فه یه ئه وه مان تی ئه گه یه نی که ته نها ئیش و کاری پیوستی ژیا نی خو مان به
که سانی دلّ سوژ و راست و دوستی بی هاوتای راسته قینه ی خو مان بسپیرین و پشت
به وانه بیه ستین که دوستی ته نگانه ن، نه ک ئاشنا و رو شنای پار و گلینی سه ر سفره و
خوانی ناز و نیعمه تی روا له ت.

له شوینیکی ترا ئه لیت:

به ئاوی تیگه یشتین ئیمه دنیا، هه ر سه رایی بوو

هه موو ئه شچن به خنکان و له وشکیشه مه له ی مه خلوق

واته: ئیمه ی کاروانی تینوو و ماندوو و تیگه یشتین که دنیا ئاویکه و تینو یتیمان لئی
ئه شککی، که چی به پینچه وانهی نیازی ئیمه وه، ته نها ته م و مژیکه ی ئه وتو بوو که له
دووره وه هه ر به ره نگ له ئا و ئه چوو، جا له بهر ئه وه ی که دنیا ئا و نه بوو و هه موو

گیان‌له‌به‌ران له تینوانا ئه‌خنکین و ئه‌رۆن، هه‌رچی هه‌لپه‌ هه‌لپ و چه‌پ و گوپیکیشیان هه‌یه‌ وه‌ك وشکه‌ مه‌له‌ وایه‌ و له‌ هه‌وادا په‌ل ئه‌کو‌تن تا به‌ ته‌واوی پرزه‌ی خو‌یان ئه‌به‌رن. ئه‌م بیره‌، ئه‌گه‌ر له‌ رووی فه‌لسه‌فه‌وه‌ سه‌رنجی بدریتی، ئه‌بینین هه‌موو که‌سیک چۆن، چاو برسیانه‌، باوه‌شی کردووه‌ به‌ دنیا‌دا و ئه‌و ته‌ماعه‌ شیرینه‌ی که‌ له‌ ژيانا هه‌یه‌ به‌ وینه‌ی ئاوێک هه‌موو یه‌کیکی تینووی هه‌ناو سووتاو چۆن به‌ په‌رۆشه‌وه‌ خو‌ی بو‌ ئه‌کو‌تیت، که‌چی ئه‌و ته‌ماع و نیازه‌ تا دی زیاتر دوور ئه‌که‌و‌یته‌وه‌ وه‌ك ته‌م و مژگی ره‌نگ شینی ئاوی که‌ هه‌رگیز نایگاتی، تا ئه‌و رۆژه‌ی به‌ کزی و ئاومیدیه‌وه‌ سه‌ر ئه‌نیته‌وه‌ به‌ هه‌زاران خو‌لیا و ئاواتی جوانه‌مه‌رگه‌وه‌. ئه‌م شه‌ر و شو‌ر و به‌گ‌زاچوون و هه‌لپه‌ و فرکان فرکانه‌ش له‌نیوان خه‌لکیا وه‌ك وشکه‌ مه‌له‌یه‌ك وایه‌ که‌ ئه‌نجامی خنکان و رو‌یشتنه‌.

له‌ کونجیکی که‌ی دیوانه‌ که‌یه‌وه‌ شاعیر ئه‌لیت:

هه‌ر گه‌فتوگۆمه‌، که‌چی هه‌ر ئه‌لیم و تی‌ناگه‌م

هه‌ر جو‌ست و جو‌مه‌، که‌چی هه‌ر ئه‌رۆم و بی‌ناگه‌م

چاو‌م روا و گو‌شه‌ی ئه‌و ئه‌برووه‌ نه‌دی

دل بو‌و به‌ به‌حری عولووم و له‌ ئه‌لف و بی‌ناگه‌م

واته‌: شه‌و و رۆژ هه‌ر گه‌فتوگۆمه‌ که‌چی ناگه‌مه‌ مه‌به‌ستی خو‌م، هه‌میشه‌ به‌رپۆه‌م

که‌چی هه‌ر ناگه‌مه‌ قۆناغی نیازم. چاو‌م وه‌کوو نه‌مام روا له‌ ته‌ماشاکردن و سه‌رنجی

چاو‌ه‌روانییا که‌چی گو‌شه‌یه‌کی ئه‌برۆی ئاواتم نه‌دی. دل بو‌و به‌ ده‌ریای هه‌موو جو‌ره

زانیاریه‌ك که‌چی له‌ ئه‌لف و بی‌ناگه‌م.

ئه‌م جو‌ره‌ بیرکردنه‌وه‌ و قوول ته‌ماشاکردنه‌ ئه‌وه‌ ئه‌گه‌یه‌نی که‌ «مه‌حوی» له‌به‌ر

ئه‌وه‌ی زۆر شتی زانیوه‌، به‌هو‌ی ئه‌وه‌وه‌ هه‌ستی زیاتر به‌ ناته‌واوی خو‌ی کردووه‌. په‌نجه

بو‌ ئه‌وه‌ رانه‌ کیشیت که‌ نه‌ینیه‌ کانی ده‌ریای بوون و نه‌بوون و له‌نگه‌ری که‌ون و کائینات

و کردگار و زۆر شتی ناو ئه‌م جیهانه‌ گه‌وره‌ و فراوان و سه‌رسووریه‌نه‌ره‌ به‌ چۆره

زانییکی ئه‌و ساغ نابیته‌وه‌ و ناگاته‌ سه‌ر بناوانی راستی و پته‌وی، چونکه‌ ئه‌و زانییه‌ی

ئەو وەك ئەلین قەترە بە دەریاش نیە. بۆیە ناچار هاواری لێ هەلەستێ و دەستی بێ دەستەلاتی و تەسلیم بوون بەرز ئەكاتەو و ئەلێت: «دڵ بوو بەحرى عولوم و لە ئەلف و بێ ناگەم» ئەم بیرە فەلسەفییە رامان ئەكێشی بۆ ئەو راستییەى كه ئەلێ تازیاتر شت بزانی، زیاتر هەست بە ئەزانی خۆت ئەكەى، ئەك بەنەیسەت ئەم و ئەو، بەلكوو بەنەیسەت ئەو هەموو شتە زۆر و قوول و پر لە نەهینییانەو كه ئەتەوی بیانزانی و ناتوانی. بەپێچەوانەى ئەو خۆ هەلكێش و باى بوانەو كه ئەگەر ئەلف و بێیەكى عادەتییان ناسی وائەزانن تاكه مەلەوانی بێ هاوتای ناو دەریای بێ پایان و بێ سنووری هەموو جوړە زانیاریه كن.

یان لە لایەكى ترەو ئەلێت:

بۆ پارە حەیفە خۆ ئەكەیه پەوولی ناره واج

بۆ پاروینكى نان ئەسەفە روو ئەكەى بە ساج

واتە: حەیفە بە ئیشیکى ناره وای ئەوتۆ هەلسیت لە پیناوی پارەدا كه خۆت بێ نرخ

بكهى. ره وانیه له ریگای پاروه نانیكدا رووی خۆت بكهى بە ساجی رهش.

«مه حوی» وەك شاعیرینكى نەفس بەرز و زانیەكى هیممەت بلند ئەو دەره خا كه

ژیان تەنھا بریتی نیە لە پارە و پاروه نانیك، بەلكوو لەوانه گرنگتر دەروونی خاوين و

هەستی بەرز و ناسك و كەرامەتى پیرۆزى مروّفه كه هەرگیز نابێ لە پیناوی پارە و پاروه

نانا سووك و بێ نرخ بكرین.

لەبارەى راستى پەرسى و یەك رەنگیشەو «مه حوی» زۆرجار هەست و نەستى

بێ گەردى خۆى بە هەلبەستى بەسۆز دەربەرپوه كه لە زۆر لاوه ئەم بابەتەى تى هەلكێشى

شيعره كانی کردوو و ئەلێت:

له حەق بیژی بووه بەحرى «انا الحق» هەر قەسیدیکم

لەباتى جائیزه واجب گەرا قەتلم بکەن واجب

واتە: هەر قەسیدەیه کم لە راست بیژیا بۆتە دەریایەكى «من حەقم». جا لەباتى

ئەوێ خەلاتم بکەن پێویستە بکوژریم.

بەم شیعەرە «مەحوی» بەسەرھاتە کەسێ مەنسوور دینیتەو ە یاد کە لە رینگای بیروباوەری تەسەووف و خواپەرستیدا گەیشتە پلە یەك کە یەك پارچە وابزانێ لە زاتی خوادا تەواو تەووە و بەشیک بێ لەو. بۆیە ھاوار ئەکا: من حەقم، واتە من خوام. لەسەر ئەووە فتوای کوشتنی درا لەلایەن پیاوانی سەر دەمی ئایینەووە. بەم پێیە «مەحوی» ییش ئەلێ ئەووەندە بازاری پیاوی چەوت و دەردی ناپراستی لەبەرەودایە ئەبینن «هەر قەسیدە یەکم لە راست بێژیا مەنسووریکە بۆ خۆی» بەبێ ئەووەی دەربەستی ئەووەش بێ کە لە پیناوی راستی و دروستیا سەری خۆی دابنیت.

بۆیە ئەلێت:

هەتا حەق ناسرە، هەر حەقمە مەنزوور وە کوو مەنسوور ئەگەر بمرکەن بە دارا
واتە: هەتا خوا پشتیوان بێ هەر راستیم مەبەستە، ئەگەر وە کوو مەنسووریش
هەلمواسن بە سێدارەدا هیچ باکم نیە.

پینجەم - لە رووی عەشق و خۆشەویستی و جوانییەو:

ئەتوانم بلیم بەشی زۆری دیوانە کەسێ «مەحوی» بۆ ئەم بابەتە تەرخان کراوە و شیعری گەرم و گۆری بەسۆزی لەم بارە یەووە داناوە.

تەماشای ئەم جۆش و خروۆش و خۆشەویستی و جوانییە ی کە لە گیانی ئەم شیعەرەدا خۆی ئەنوینێ.

لە کەن پشکووتنی خونچە ی دەمی، وەك گۆل سەراسەر گویم

گۆلی روخساری دەرخوا، نیرگس ئاسا سەربەسەر چاوم

واتە: لەو شوینە ی کە خونچە ی تەر و ناسک و سووری دەم و لیوی خۆشەویستە کەم ئەپشکووت و ئەکریتەووە، من سەرانسەری گیانم وەك گۆلەباخ ئەبێ بە گۆی تا بزانی ئەلێ چی؟ خۆ ئەگەر بێت و گۆلی روخساری بەتەواوی دەرکەوێت، من بەجاری سەرتاپای گیانم، وەك نیرگسە جار ئەبێ بە چاوی بۆ تەماشاکردنی.

ئەم بەیتە، بێجگە لە هونەری وردە کاری و جۆش دانی ئەو هەموو پە یووەندیانە ی هەن لەنیوان خونچە و پشکووتن و دەم و گۆل و گۆی و روخسار و نیرگس و چاوا، لە

رووی مەعنا و ناوەرپۆکیشەوێ عەجەب و ینەیه کی جوانی و تەلیسمینیکی خۆشەویستی
و گیانیکی هەرگیز نەمردووی سەیری کردوو بەبەر ئەم هەلۆیستەیا.
ئەمە لەنزیك خۆشەویستە کە یەوێ. بەلام کە دوور ئە کە و یتەوێ ئە ئێت:

بەبێ بەزمی حوزووری تۆ حەرمام کردووێ باده

نەوێک بشکی بە نەشەیی مەیی خوماری دەردی بێ تویی

واتە: لەبەر ئەوێ لە بەزمی نزیکی تۆ بێ بەش و دوورم، بادهم لە خۆم حەرمام
کردووێ تا بە نەشەیی مەیی خوماری دەردی بێ تویی لەسەری منا نەشکی.

ئەم جۆرە هەست و بیرکردنەوێ یە ئەو پەری خۆشەویستی ئەگە یەنێ، چونکە
«مەحوی» ئەو نەندە پەریشان و سووتاوی دوور کەوتنەوێ خۆشەویستە کە یە تی و شەو
و رۆژ هەر بیری لێ ئە کاتەوێ، گە یشتووێ تە ئەو پلە یە ی کە لە زەت لە دووری یار بێنێ.
جا بۆ ئەوێ ئەو نەشەیی خەیاڵ و لە زەتیی بیرکردنەوێ یە لە دوور کەوتنەوێ
خۆشەویستە کە یا کە مەستی کردووێ و پێوێ خوماری بوو، نەشکی و دل و دەروونی
بە هیچ شتیکی ترەوێ خەریک نەبێ، لە خۆشەویستە کە ی بەولاوێ، ئەوا نایەوێ باده
بخواتەوێ نە ک بەو خواردنەوێ یە ئەو نەشە و خومارە ی لە کەللەدا بشکی.

هەر لە ژێر زەبر و زەنگی ئەم جۆرە بیر و باوێرە گەرمەدا، بەم شیوێ یە ی لای
خوارەوێ بە قەد و بالایی خۆشەویستیدا هەلئەدات و ئە ئێت:
ئە ی مەحەبەت ئاگریکی هیندە خۆش و دلنشین

ئەو کە سە ی سووتووێ تە هەر ئەو هەول ئەدا بۆ سووبە سووت
واتە: ئە ی خۆشەویستی! تۆ ئەو نەندە ئاگریکی خۆش و دلگیری، ئەو کە سە ی
سووتووێ تۆ یە رووبەر ووێ تۆ دیتەوێ بۆ سووتانی تر. لێرەدا مەحوی دەرسی
خۆشەویستی راستی دا ئەدا، کە لە پیناویا ئە بێ قوربانی بەسەر بدری و لە شیعرە کە یا
پەنجە ی نەهینی بۆ بەسەر هاتی عیشق و خۆشەویستی پەروانە و چرا رانە کیشی کە
لە پیناوی رووناکیی پەروانە خۆی بەخت ئە کات.

لە شیعرێکی ترا ئە ئێت:

ده ترسم گهردی خوینی من له شیشهی گهردنت نیشی

وه گهرنا غهم نیه بمرم له حسرهت لیوی مه یگوانت

واته: نه گهر بمرم له حسرهت لیوی ئالی مه پرهنگی تو هیچ باکم نیه، به لام بویه

نامهوی بمرم، نه وهك گهردی خوینی من له شووشه ی گهردنی تو بنیشی.

خه م خوری و به هانه دۆزینه وه بو خوشه ویست هه روا نه بی، که «مه حوی» له ترسی

نه وهی نه وهك گهردی خوینی له شووشه ی گهردنی یار بنیشی و راستی نه وه بلین که

«مه حوی» کوژراوی لیوی ئالی ئه م خوشه ویسته یه و به بکوژی شاعیر نه دریته قه له م و

سزا نه دری له سه ره نه، بویه نایه وی بمری، نه گینا زور شادمانه و ناواته خوازی نه وه یه

که کوژراوی لیوی ئالی خوشه ویسته که ی بیت.

جا هه ر بوئه وهی که راستی و وه فا و گیانی خو به خت کردنی خو ی له پیناوی

خوشه ویستا به ریته سه ر، به کو ل و دل نه لیت:

مردنیکی له به ره نه و قایبه دا مه ردانه به خودا چاتره لای من له گلاراوی حه یات

ئه ی ئه م خه یاله ورده ی که له م شیعره دا سه رنج رانه کیشی و نه لیت:

که ی به له عل و گه وه ره نه و لیو و ددانی دا نیشان

نه و ره هه نده ی شاخه، ئه م خوشاره وه ی ژووری سه ده ف

واته: که ی خوشه ویسته که م لیو و دانی خو ی نیشان دا وه به له عل و گه وه ره، و له عل

ئاواره ی شاخه کانه و گه وه ره ییش خو ی له تو یکل ی سه ده فا له ده ریا کانا شار دو وه ته وه.

ئه م مه عنا و خه یاله نه گه ر ورد تر بکریته وه نه وه نه گه یه نی که له و رۆژه وه له عل چاوی

به لیوی ئالی خوشه ویست که و تو وه، له تا و جوانی نه و شیت و سه رگه ردان بو وه و شاخ

و کیوه کانی گرتو وه ته به ره، گه وه ره ی ها و ده ردیش له و سایه وه دانی خوشه ویسته که ی

دیوه له شه رم و شووره یی یا خو ی له جه رگی ده ریا کانا شار دو وه ته وه، هه رچه ند نه کا

رووی نایه سه ره له داته وه و بیته ناو ناوان.

یان که له باخا «مه حوی» گولی سه وه سن و نیرگس و سونبول نه بینی، تاسینکی

سه رسامی نه بیاته وه و نه لیت:

زوبانی لاله، بو حهیرانه، حالی بو پەڕیشانه؟!

له سهوسه ن دهفكرم «مه حوی» له وه زعی نیرگس و سونبول واته: كه ته ماشای سهوسه ن و نیرگس و سونبول نه كه م، نازانم بو زمانی سهوسه ن لاله؟ نیرگس بوچی سه رسامه؟ سونبول بو پەڕیشانه؟ به م شیوه یه نه گه ر بیتو قوولتر بكریته وه نه وا رمان ته كیشی بو ده ریا یه کی بی سنوور و بی پایانی نه هینییه كانی سروشت كه هه ریه كه یان كه م تا زۆر، چهنه د پرسیاریکی بی وه لامیان له سه ر نووسراوه. له هه لۆیستیکی ترا كه شاعیر نه یه وی باسی جوانی پڕ به پیستی روخسار و چه ناكه ی خو شه ویست بكا، نه پرسی:

له باخی سیو و بهیدا باسی روخسار و چه نه ی كی بوو

خه جل ما سیو و، به ی ترسا، كه وا نه و سووره، نه م زه رده؟

واته: ناخۆ له باخی سیو و بهیدا باسی جوانی روخسار و چه ناكه ی كی كراوه وا سیو له شه رمه زاریا سوور هه لگه راوه و به هییش له ترسانا رهنگی زه رد بووه؟ خه یالی ورد و كار تی كردنی جوانی گه یشتووه ته پله یه ك له شاعیرا كه ته نها به ناوهینانی جوانی روخسار و چه ناكه ی خو شه ویسته كه ی سیو له شه رمانا سوور هه لگه پری و به هییش له ترسی شكانی بازاری جوانی خوی زه رد داگه پری، نه گینا، به لای شاعیره وه، پیش نه و ناوهینانه، سیو و به هی هه ریه كه یان رهنگی كی تری تاییه تییا ن بووه، نه ك نه م رهنگه ی ئیستایان.

پاش نه م گه شت و گه ران و نه خشه كیشانی دیمه ن و وینه ی جوانی و نازداری خو شه ویست و سروشته له لایه ن شاعیره وه، نه كه ویته به راورد كردن و سه رنج دانی ژیا نی خوی و به ده م هه ناسه یه کی قوولی ناگرینه وه نه لیت:

به هاری بوو جوانی، بوو به سوخره ی پایزی پیری

به سه رچوو باخ و باقی ماوه وه ی مشتت چل و چپوه

واته: ته مه نی جوانی و لاوی به هاریك بوو كه وته به ر پلاری گه مه و گالته ی پایزی

پیری، باخ به سه رچوو. نه وه ی كه ماوه مشتت چل و چپوه.

به‌راستی سه‌رنجی‌کی به‌جی و بیرکردنه‌وه‌یه‌کی قووله. ژیان ژیانی مروّف که به‌شیکه له سروشت و ژیانی سروشتیش به‌تیکرایی له ژیر زه‌بر و فره‌مانی یه‌ک یاسا و به‌رنامه‌ی نه‌گورپ‌اویه که نه‌ویش یاسا و به‌رنامه‌ی هاتن و روینه. ته‌مه‌نی جوانی و لاویتی مروّفیش، وه‌ک سروشت، به‌هاریکی ته‌ر و پاراو و یه‌کجار دلگیر و خوّشه که به‌ه‌زاران گولی ناوات و هیوای ره‌نگین رازاوه‌ته‌وه. ته‌مه‌نی پیریش پاییزیکی په‌ست و خه‌فه‌تاوی نه‌وتویه که یه‌ک‌به‌یه‌ک په‌ره‌ی گول و گه‌لای سه‌وز و سووری دره‌ختی نه‌و باخی جوانیه زه‌رد نه‌کات و نه‌وه‌رینی و به‌ته‌نها چهن چل و چیتویکی رووت و قووت نه‌مینته‌وه که نه‌ویش چهن ره‌گ و ده‌مار و ئیسقانیکه.

شه‌شم - ته‌سه‌ووف له شیعری «مه‌حوی» دا:

وه‌ک له سه‌ره‌تای باسه‌که‌وه و تمان، شاعیر زانایه‌کی موته‌سه‌وويف بووه. ته‌سه‌ووف که له بناغه‌دا بیروباوه‌رپکی ئایینییه و ئامانجی شکاندن و کوشتنی نه‌فس و ئاره‌زووی مروّف و پاک‌کردنه‌وه‌ی گیانی ئاده‌میزاده له چلک و په‌له‌ی دنیا په‌رستی و پووله‌کیتی و به‌و چاوه سه‌یری ژیان و سروشت نه‌کات که «یه‌کیتی بوون» هه‌موولایه‌کی گرتووه‌ته‌وه و جیهانیکی پر له خوّشه‌ویستی راسته‌قینه و ریباریزیکی گیانی به‌گیانی دوور له ماده‌په‌رستی به‌دهوری خو‌یا دروست کردووه که پر بی له که‌لکه‌له و خه‌یالی ناسک و هه‌ستی پیروز که دلسوزی و راستگویی و جگه‌رسوزی لی هه‌لقولیت.

به‌م پییه، شاعیر له زور لای دیوانه‌که‌یه‌وه نه‌م بیروباوه‌ری ته‌سه‌ووفه‌ی ده‌برپویه و بی‌بایه‌خی دنیای خستوووه‌ته به‌رچاو و خوّشه‌ویستییه‌کی بی‌هاوتای په‌روه‌ده‌کردووه له دل و ده‌روونی خو‌یا و هه‌میشه له نه‌فسی خو‌ی داوه. به‌وینه:

حه‌قفی ئیخلاسه به‌جی هیئانی ئادابی خولووس

پی بزانی، یا نه‌زانی، من به‌دل یادی ده‌که‌م

ئاوی تیغی وه‌قفی هه‌ر توشنه له‌بیکه، من نه‌بم

کاریگه‌ر بی، یا نه‌بی، له‌م مه‌زله‌مه دادی ده‌که‌م

واته: پیویستی سهرشانی دلسوزیه که ره وشت و ئادابی ته و او به جی بیئیم. ئیتر خوشه ویسته که م پی بزانی یا نه زانی من دهر به ست نیم، چونکه من بوئه وهی ناکه م که و ا نه و پی بزانی، به لکوو ته نها ئه مه وی به دل یادیکی بکه م. ئاوی تیغه که ی ته رخانه بو هه موو لیو وشک و تینوویه ک، به ته نها من لیی بی به شم. له بهر نه وه له م جهور و سزای بی به ش کردنه م هاوار و داد نه که م.

ئه م جوړه هه ست و نهسته ته نها له دنیای گیان و ته سه و وفدا ئه م پله ی به رزی خوشه ویستی و بی باکیه نه گریت که شاعیر دلسوزی خو ی به و شیوه یه دهر نه بریت به بی نه وه ی چاوه پروانی پاداشی پی زانینی خوشه ویسته که ی بکات. له مه ش زیاتر پی دانه گریت و هاوار و سکا لای گه رمی له ده ست نه وه یه که خوشه ویسته که ی له سه ری هه زاران عاشقی داوه. که چی ئه م له شه ره فی ئه و کوشتنه بی به ش و ره نجه رو ئه کات. یان له شوینیکی ترا:

له ئاوی تیغی هه ر زامی بو ئاوا برینی من نه بی هه ر وایه ویران
واته: به ئاوی تیغی دوله ر هه موو برینیک ئاوه دان بووه وه، ته نها برینی من نه بی که له بهر نه وه ی نه و ئاوه ی بهر نه که و تووه هه روا به ویرانی ماوه ته وه.

شاعیر لی ره دا ئاوات بوئه وه نه خوازی که برینی ویرانی دلی به ئاوی تیغی خوشه ویسته که ی ئاوه دان بکاته وه و له ریگه ی نه و خوشه ویستی به دا سه ری خو ی دابنیت و شهید بگریت. ویرانی برین له لای شاعیر نه وه یه که نه وه نده کاریگه ر نیه بیکوژی ت. ئاوه دان کردنه وه ی برینیش یه عنی کولاندنه وه و دووباره کردنه وه ی، که نه بیته هو ی به خت کردنی ژیا نی شاعیر له و ری هه دا.
یان:

که روحم تیگه یی تو چه ز له دهر چوونی ده که ی، دهر چوو
ده بی عاشق که دی بیزاره یاری، بی برۆ پروا
واته: گیانم که بو ی دهر که وت تو چه ز به دهر چوونی نه که ی دهر چوو، چونکه عاشق که زانی یار لیی بیزار و پهسته نه بی بی نه وه ی پی بلین برۆ، خو ی له خو یه وه پروات.

له رووی بئ نرخی دنیا و کوشتنی گیانی ته ماع و چاوچنووکى مرؤفه وه نه لئیت:

تا سهر نه بؤته گو، ده له دنیا ده تو شه قئى ههر نه وشه قه به کاره که واهه لدرئى له هيچ واته: تانه مردوویت و سهرت نه بووه ته توپى بئى بو شه قه قئینى زه مانه، تو دنیا بکه به توپ و تئى هه لده، چونکه ههر نه وشه قه ی تو جئى نه گرى که هه لدرئى له دنیا که هيچه. ثم جوره تئى بئینى و فلهسه فه یه، ههرچه نده به گیانیکی تاریک بئینى «تشاءوم» ئاودراوه و دنیا له بهرچاوی مرؤف نه خات و به شتیکی زور هيچ و پووچى ناو نه بات، به لام به پئى بیروباوهرى ته سه ووفى ئایینى شاعیر جوره یاخى بوون و هه لگه رانه وه یه که که به ره لستی نه فس و ئاره زووی چاوبرسیانه ی مرؤف نه کات. ههروه ها جوره بیزارى و هاواریکى گهرمه به رامبه ر به و دهسته لاتداره دنیا په رستانه ی که له پئیناوی مه به ست و ئاره زووی چاوچنوؤکی خوئان پف له دو ناکه ن و به هه موو دنیا دانا که ون. بویه له لایه کی تره وه ثم ژیان و دنیا به به م شیوه یه ی لای خواره وه نه داته قه لم و نه لئیت:

له مانمدا نه دیوه حاسلئى، غه یرى ته وه ححوش من

خودا پئداو نه وانه له م وحووشستانه زوو روئین

واته: به رو بووی مانه وم ته نها غه ربئى و وه حشه ته. خوا پئداویش نه وانه ن که له م

وحووشستانه ده رچوون و مردن.

لیره دا تو بلئى شاعیر نه وه نده خوئى به ده م هیزی تاریک بئینییه وه شل کردبئى به جاریک ژیان و دنیا ی له بهرچاو که وتبئى و پر به دل ئاره زووی مردن بکات؟ نه، به لکوو ته نها وسته ویه تی له رئى ثم جوره ده برپئینى بیزارى و په ستیه وه ناره زاییه کی به کول ده برپئیت به رامبه ر به و دهسته لاتدارانه ی که له بهرچاوی شاعیر به جانه وهر خوئان پئشان داوه، نه گینا ههر «مه حوی» یه که نه لئیت:

پیرى نه مامى باغى جوانیمی کرده پووش تازه دره ختى تولى نه مه ل ده رده کا چرو

واته: ههرچه نده پاییزی پیرى باخى جوانیمی زه رد کرد وه کوو پووش، که چى تازه

دره ختى ئاوات و هیواى دوور و درئیم چرو ده رته کات.

ئەم فەلسەفە یە جوانترین و راستترین شیوێ دەربڕینی مەبەست و ئارەزووی غەریزی مرۆڤە لە ژيانا، کە هەرچەندە بەرەو پیری و مردن پروات پتر پاشماوێ دواچۆری ژيانی لە لا شیرین تر و خوشەویست تر ئەبێت، وە لە تافی لاویا ئەوەندە بە تەنگ ژيانی خۆیە و نیه و ئەو چا و چنۆکی و ژيان پەرسێیە کە لە دواسالەکانی تەمەن و ژيانا هەبێت لە گەنجیا زۆر کە مەترە، وە ک پاره دارێکی نابوت روژ لە دوای روژ زیاتر بە تەنگ ئەو قەرز و قۆلە و پاره کە مەوێه کە ماوێه تی، کە چی لە لووتکە ی بوون و دەوڵە مەندییا دەربەستی زۆر شت نەبوو.

هەر لە ژێر تەم و مژی ئەو ناره حەتی و بیزارییە کە شاعیری تیا ژیاو و لە بەر دوو کە لی ئەو ناتەواوی و ئەشکەنجە و سزایانە ی کە دیوێه تی لە دەست دنیا پەرستانی زەمانە و لە ژێر زەبری هەست ناسکی و باوهری نەفس کوشتنا، پەنای بردووێه تە بەر پیش خواردنە و و خەفە تیکێ خەست و خۆل و ئەلیت:

بئی مەنت رزقیکە غەم، بمرم لە برسا ئەو دەخۆم

تەفرە ناخۆم و تەلەب ناکەم لە دنیا قووتی روچ

واتە: خەم و خەفەت زەخیرە ی بئی مەنتی خۆمە. ئەگەر لە برسانا خەریک بوو بمرم

وا خەم ئەخۆم. هەرگیز تەفرە ناخۆم و دەستی داوا بو خۆراکی گیان لەم دنیا یە پان ناکە مەو.

ئەم هەلۆیستە ی شاعیر ئەو ئەگە یە نئی کە ژيان ئەو ناهینئی لە سەر رینگای «بو ئامانج

هەموو هۆیکە دروستە» بڕۆین. ئامانجی بەرز و پیرۆز ئەبئی بە هۆی پیرۆزە وە بێت.

ئەگەر زەخیرە ی تر لە رینگای راست و دروستە وە دەستگیر نەبوو، ئەوا زەخیرە ی

بئی مەنتی هەل کردن و خەم و نەفس بەرزی هە یە قنیاتی بئی بکری و تەفرە کەس تەفرە ت

نەدات.

یان لە لایە کی ترە وە ئەلیت:

«تاک» ی رواوی ئاوی چ مەینەت زەدە بوو

پشکووتووێه لە بەزمی مە ی ئەمشە و هەر «انقباض»

واته: داری میوی ئه و شه‌رابه‌ی که من له به‌زمی ئه‌مشه‌ودا ئه‌یخۆمه‌وه، ئاخۆ رواوی
 ئاوی ده‌ستی چ کلۆل و ناشاد و مه‌ینه‌ت پیکراویکه‌ واته‌م هه‌موو دلته‌نگی و سه‌غله‌ته‌م
 پێ ئه‌به‌خشی!

ئه‌مه‌بوو ئه‌و چهن سه‌رنجه‌ی، به‌کورتی، که به‌ پێویستم زانی ده‌رباره‌ی شیعره‌کانی
 «مه‌حوی» بیگرم و پێشکه‌شی بکه‌م.

له‌ئه‌نجاما، له‌وانه‌یه‌ به‌جی پێ، ئه‌گه‌ر بلیم دیوانی «مه‌حوی» بۆ یه‌که‌مجار له‌لایهن
 شاعیری ناودار و به‌ریز مامۆستا «عه‌لی که‌مال باپیر ئاغا» وه‌ له‌ سالی ۱۹۲۲ی زاینیدا
 له‌ چاپخانه‌ی شاره‌وانی «حکوومه‌ت» له‌ سلیمانی چاپ کراو ب‌لاوکرایه‌وه. له
 ساله‌کانی ۹۶۰ و ۶۱یشدا بۆ ماوه‌ی چهند مانگیك شاعیری گه‌وره‌ی کورد مامۆستا
 گۆران و مامۆستا شیخ موحه‌مه‌دی مه‌حوی کوره‌زای شاعیری ناوبراو و من
 خه‌ریکی راست‌کردنه‌وه و شی‌کردنه‌وه و ریکخسته‌وه‌ی دیوانه‌که‌ی بووین، که له‌م
 رووه‌وه به‌ره‌مه‌یکی دیاربووی هه‌نگاوه‌ سه‌رکه‌وتوو که‌مان به‌ده‌سته‌وه‌یه. هه‌روه‌ها
 زانای ناسراو مامۆستا مه‌لا «عبدالکریم مدرّس» و مامۆستا موحه‌مه‌دی مه‌لا
 «عبدالکریم» بۆ ماوه‌یه‌کی باش ته‌واو خۆیان ماندوو کرد و رهنج و ته‌قه‌لایه‌کی
 پیروزیان دا بۆ شی‌کردنه‌وه و لێدانه‌وه‌ی شیعره‌کان و ریکخسته‌وه‌ی دیوانه‌که‌ی به
 شیوه‌یه‌کی تیر و ته‌سه‌ل که ئاماده‌کراوه بۆ چاپ.

هه‌ندی که‌سی تریش وتاریان له‌باره‌ی «مه‌حوی» یه‌وه له‌ گۆفار و رۆژنامه‌کاندا ب‌لاو
 کردوو ته‌وه. به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه‌ که ناوه‌پۆکی وتاره‌کانیان له‌ سنووری ئه‌م ئه‌ندازه‌یه
 ده‌رنه‌ده‌چوو که ئیمه‌ لێره‌دا نووسیمانه‌ته‌وه، به‌ پێویستمان نه‌زانی دووباره‌ ب‌لاویان
 بکه‌ینه‌وه و له‌م ئاسته‌دا راوه‌ستاین.

له‌باره‌ی میژوویشه‌وه، میژوونووسی کورد موحه‌مه‌د ئه‌مین زه‌کی چ له‌کتیبی «خۆلاسه‌یه‌کی ته‌ئریخی کورد و کوردستان» و چ له‌کتیبی «ناودارانی کورد» و چ له‌کتیبی «ته‌ئریخی سوله‌یمانی و ولاتی» دا‌باسی مه‌حوی کردووه. * له‌وانه‌یه‌ که‌سی تریش باسیان کردبێ و ئیمه‌ ئاگامان لی نه‌بێ.

(*) بروانه‌ره: محمد امین زکی، «خلاصة تاریخ الكرد و كردستان من اقدم العصور التاریخیة حتّی الآن»، ترجمه محمد علی عونی، القاهرة، ۱۹۳۶، ص ۳۶۴ - ۳۶۵، هه‌روه‌ها: «مشاهیر الكرد و كردستان فی الدّور الإسلامی»، ترجمه کریمته، الجزء الثانی، القاهرة ۱۳۶۶، ۱۹۴۷، ص ۱۶۲ - ۱۶۳، هه‌روه‌ها: «تأریخ سلیمانی و ولاتی»، بغداد، ۱۳۵۸، ۱۹۳۹، ل ۲۳۰ - ۲۳۱.

پېړستی پارچه شيعره کانی ديوانی مه حوی

□ پیتی «ئه لف»

- (۱) له م به حری فیتنه به لکی نه جاتت بدا خودا. ۳۶
- (۲) بۆ گوم بووانی چۆلی مه حه بیه تیه تی، خودا. ۳۸
- (۳) به جی نایی، ده بی روو که یه سارا، ۴۰
- (۴) «یار از وفا گذشت بر این کشته ی جفا» ۴۳
- (۵) ئه ری دَل بی شه رابی له علی گول ره نگت له گول چیکا؟ ۴۶
- (۶) تی گه یو شیوه نیه ئه مرۆ، دا سبه ی شایی بکا ۴۸
- (۷) مزدیکی چه نده خو شه ره قیسی ملی شکا. ۵۲
- (۸) گه ردی ری هه ستاوه جی داوا ده کا ۵۵
- (۹) وهك بولبول ئه و دله به گولیی روو که روو ده کا، ۵۷
- (۱۰) ده وری هه ر چاوتکی ئه مرۆ داوه سه د فه وجی به لا. ۶۰
- (۱۱) ده م و زاری تیا مایته وه ره نگاری ریق ئه ماما، ۶۲
- (۱۲) بوومه خاکی سه ری ری، پشه کی تا پیمان ۶۵
- (۱۳) که دَل ده توپته وه بو تو، ده که ی ئه و رۆزه تو پروا ۶۷
- (۱۴) که ی له کن ئه حمه ق ده بی حاجه تی دانا ره وا؟! ۶۹
- (۱۵) ئه ی جه مالت نووری دیده ی ئه نییا ۷۱
- (۱۶) که ئه مری فه رمو ئه و شاهه به (اقرأ) ۷۲

□ پیتی «بی»

- (۱) بۆ شه وی هیجر ئه و مه هه وهك ئافتاب. ۷۶
- (۲) ماهی من رۆزی له روو لادا نیقاب. ۷۸
- (۳) زلله ی موعه لیم، ئه و گولیی روومه تیه خسته ته ب ۷۹

- ۸۲ (۴) بە يادى ئەو لە بە، ئەى شۆخى روومەت رۆژى مەھ غەبغەب
- ۸۴ (۵) كە تۆ غايىب لە بەرچاوم دەبى، چىم بىن لە تۆ غايىب
- ۸۵ (۶) دەپرسى: بۇچى من دەر كە وتم و، دل بوو لە تۆ غايىب؟

□ پىتى «تى»

- ۹۰ (۱) دل لە سەر خۇ چوونى پەى دەرىپەى دەلىلى يارە هات
- ۹۵ (۲) كەم بو وەك ئەو دەمە، سىدق ئەم دەمە ھەم كەم بوو قات
- ۹۸ (۳) خزر ئەگەر چاوى حەياتى بېرىپە ئاوى حەيات
- ۱۰۰ (۴) خەلاسى بوونى قەت ناوى ئەسىرى زولفى زنجىرت
- ۱۰۲ (۵) جگر ز زخم تو معمور و دل ز غم شاد است
- ۱۰۶ (۶) نەوەك ھەر چاوى مەستە، خۇشى ھەر مەست
- ۱۰۷ (۷) خەرامى ناز ئەگەر ھىنايە لەنجە سەروى مەوزوونت
- ۱۰۹ (۸) بە دەم مەوجى خوئى ئەشكەو م، پروانە چۆنم بو
- ۱۱۱ (۹) ئىتتىفاقى، ئافتاب ئانى موقايىل بوو بە رووت
- ۱۱۳ (۱۰) دەمت چى؟ پر لە دوپ، دورجىكى ياقووت
- ۱۱۵ (۱۱) دلدۆزە تىرى ئاھى فەقىرانى رووت و قووت
- ۱۱۸ (۱۲) خودا بىدا، لە ھىلىكى دەدا، سەبرى ھەيە رىكەوت
- ۱۲۰ (۱۳) وە كوو رۆژ ئەو مەھە لەو دوورە دەر كەوت
- ۱۲۲ (۱۴) بە كەس نابى بى من ئاشنا قەت

□ پىتى «جىم»

- ۱۲۶ (۱) بۇ پارە حەيفە خۇ دە كەيە پولى نازەواج

□ پىتى «چىم»

- ۱۳۰ (۱) تۆ نەبىنن، نوورى ئەم چاوانە بۇچ!
- ۱۳۳ (۲) ئەم عەسرە عەسر و وەقتە لە بۇ فاجىرى لە ھىچ

□ پیتی «حی»

- (۱) ساقی، ئەی مایه‌ی تهره‌ب له‌ب، په‌رچه‌مت ره‌یحانی روح ۱۳۶
 (۲) که تیغت دل ده‌کا دوو قه‌د، ده‌دا ته‌بشیری «قَدَّ أَفْلَحُ» ۱۳۸

□ پیتی «خی»

- (۱) به سورمه بویه دولبه‌ر خه‌نجه‌ری موژگانی دا په‌رداخ ۱۴۲

□ پیتی «دال»

- (۱) دلی سووتا به حالی زاری تیفلی دلم و چاری کرد ۱۴۶
 (۲) چ خه‌یالیکه ليقا بئ به‌فه‌ناچوونی جه‌سه‌د ۱۴۹

□ پیتی «ری»

- (۱) له ئولکه‌ی عیشه‌دا بی چوونه‌سه‌ر دار ۱۵۴
 (۲) ئەی ئەوکه‌سه‌که مه‌ستی غورووری به‌هاتی کار! ۱۵۵
 (۳) ئەگه‌ر توو به‌خالیکی له «له‌یلا» شوخ و زیباتر، ۱۵۹
 (۴) موحه‌ققه‌ه‌رکه‌سه‌ی مه‌سه‌له‌کیه‌ حه‌قق و حه‌ققیه‌ مه‌نزووور ۱۶۲
 (۵) ئەوه‌نده‌ی ئەه‌لی دنیان ئەه‌لی دنیا، تاقه‌ روژی گه‌ر ۱۶۴

□ پیتی «زی»

- (۱) ئەو عیشه‌بازه‌ ده‌رحه‌قی من چاره‌گرزه‌ باز ۱۹۸
 (۲) تو نه‌بی مه‌لجه‌ئی من بی، «أبدًا» نیمه‌مه‌لاز ۱۷۲
 (۳) بۆته‌ موئیس، بۆته‌ مه‌ئوا، قه‌وم و شارئ ئەله‌ه‌یاز ۱۷۲
 (۴) به‌ داوه‌ وه‌عزی و، خووشی به‌ تاوه‌ یا‌حافیز! ۱۷۴

□ پیتی «ژی»

- (۱) رووتی دی، له‌و روژه‌وه‌، گه‌ر روژه‌سه‌رگه‌ردانه‌ روژ ۱۷۸
 (۲) پرسرا حالم، که من که‌وتم له‌به‌ر پینا درئو ۱۸۳

□ پیتی «سین»

- (۱) بېرسه حالّم، ئیهمالی وه فا بهس ۱۸۶
- (۲) چبکه م، نه ئه و که سه م که که سم بی له لا به که س ۱۸۷
- (۳) بی میهر و بی مرووه تیی توهر عه له لخورسوس ۱۹۰
- (۴) زه مزه م چیه، به زه مزه مه ی ئایات و سه د حه دیس ۱۹۲

□ پیتی «شین»

- (۱) بهس بکه، نه ی ئه شکی خوئینیم، به غه ممازی ته لاش ۱۹۶
- (۲) له من من ئه سلّی نیه و نه بووه عه یشی ته نها خوْش ۱۹۷

□ پیتی «ضاد»

- (۱) واعیز له رهندي مه یکه ده ده گری که «اعتراض» ۲۰۲

□ پیتی «عین»

- (۱) شه تی ئاوی که زاهید بو وزوووه ک کردوووه زايع ۲۰۶
- (۲) که لامیکه له حکمه ت که یل و جامع: ۲۰۷

□ پیتی «غین»

- (۱) دۆزه خ له عیشه خالی و جه ننه ت له دهر د و داغ ۲۱۲

□ پیتی «فی»

- (۱) لالغاوه ی واعیز ئه مرپۆ مه وچ ئه دا، ده م پر له که ف ۲۱۶

□ پیتی «قاف»

- (۱) ئه و ده مه روْحم له سه ر له ب بوو له بهر دهر دی فیراق ۲۲۰
- (۲) ئه وی ئه مرپۆ به ده وری ته ختیایه هه له هه ی مه خلوق ۲۲۱
- (۳) وه ک بلبیل ئه ی تو تازه گوئم، پر به دلّمه شه وق ۲۲۴

□ پیتی «کاف»

- (۱) چ خاکي کەم بە سەرما، مامەوہ تاك ۲۲۸
- (۲) مەئلووفە زەوقی زاھید ئەوہندە بە تامی نيسك ۲۳۰
- (۳) زەمانەى پرتەعەب دەتکاتە تيرۆك ۲۳۲
- (۴) ئەو سەروى نازە تەوسەنى ھيئاىە تاز و تەك ۲۳۴
- (۵) ئاشتى تۆ، تۆرى من، بۆبى سەباتى ھەردو يەك ۲۳۵

□ پیتی «گاف»

- (۱) وتى: بۆجى وە ھا بى تين و بى رەنگ؟ ۲۴۰

□ پیتی «لام»

- (۱) كە شىخ و واعيز و سۆفى بە جەننەت بەن گەد و گيال ۲۴۴
- (۲) شنەى بادى بە ھارى ھاتەوہ، خۆشى لە تۆ بولبول! ۲۴۷
- (۳) پەروانە يەك بە بلبلى وا وت كە «بوالفضول» ۲۴۸
- (۴) ھەياتم سەرفى عيشقت كرد بە ئوممىدى «فَمَنْ يَعْمَلْ» ۲۵۱

□ پیتی «ميم»

- (۱) نالەم لە سينە، ھەم لە دلم دەرد و غەم ھەرام ۲۵۴
- (۲) پڕوانە سووتنم، وەرە، پڕوا كە من نەمام ۲۵۶
- (۳) بنازم من بە كوفرى زولفى تۆ ئەى ئافەتى ئىسلام ۲۵۸
- (۴) ديارم دەيرى عيشقە، جى بە سووتن بى لەوى دەگرم ۲۶۰
- (۵) لە ناكەس كارييا، خاكم بە سەر، رۆبى بە با عومرم ۲۶۲
- (۶) ئەوى دلدار و دولبەرمە ئەوا دەروا لە بەرچاوم ۲۶۵
- (۷) بە پير ئەو ماھەوہ چووم و بە سەر چووم ۲۶۷
- (۸) لە باسى مەينەت و دەردى دەروونى بۆيە دەم نادەم ۲۶۹
- (۹) ئەسىر و سەيدى قەيدى كەيد و شەيدى نەفسى ئەممارەم ۲۷۱
- (۱۰) بە نوورى بادە كەشفى زولمەتى تەقوانە كەم، چبەكەم! ۲۷۳

- ۲۷۶ (۱۱) بیسی، یا نه بیسی، من داد و بی دادی ده که م
 ۲۷۸ (۱۲) تهره ب که ن، شوکر زوری هیئاوه غم
 ۲۸۰ (۱۳) غونچه دل بوونم له حسره ت لئوی تویه، غونچه ده!

□ پیتی «نوون»

- (۱) وهك گول هه موو ده مه دهره وه م سهر به سهر زویان ۲۸۲
 (۲) به هاری عومر ئه وا گه بییه حوزه یران ۲۸۳
 (۳) هه موو عالهمته پابه ند و له دامان ۲۸۴
 (۴) نیسه ت بدری حور و به ری گه ر به له تو چوون ۲۸۶
 (۵) شه خسیکی ساحیب ئه حوالا پرسى: که ئه ی ئه فلاتوون! ۲۸۸
 (۶) له مه یخانه، خودا! گه ر ئیمه دهر چین ۲۹۱
 (۷) خودا که ی! به س که بو دنیا ئه مه نده ئاین و ئوین ۲۹۲

□ پیتی «واو»

- (۱) دنیا تیا ترویه، مه وه سته تیا پرؤ ۲۹۶
 (۲) له پر به ردی ئه جهل بو شیشه ی عومرم نه وا بی زوو ۲۹۸
 (۳) شه و که سى پرسى له خو دهر خستنی په روانه شه و ۲۹۹
 (۴) که لئوی خو ئنمی نوشی، شه وی خه ت گرتی ده وری ئه و ۳۰۳
 (۵) له دنیا دا دل ئارامیک و ئارامی دلنکم بوو ۳۰۵

□ پیتی «هی»

- (۱) له چاوی به د خودا حیفری بکا ئه و شوخه سهر مه سته ۳۰۸
 (۲) که دیم ئالوزه چاوی، زوو وتم: ئه م فیتنه هه لبه سته ۳۰۹
 (۳) له رنگه ی مه هله که ی عیشق ئه ر به لاجو نی، برا، لاده ۳۱۱
 (۴) عه جیبم دئ له عه قلئى ئه و که سه و اتی ده گا مه رده ۳۱۳
 (۵) دیده عه ینی جاریه، دل پر له نارى موقه ده ۳۱۶
 (۶) «حقا» له ره قیب ئه و بهر و دهر گانه حه رامه ۳۱۸

- (۷) به ئەفسوون و دوعا تەسخیری ئەو شوخه چ ئیمکانه ۳۲۰
- (۸) شمشاده ئەمه، یا قەده، یا سەروی رەوانه ۳۲۳
- (۹) لە رۆژی هەلدا ئەم کۆنە خەیمە ی تان و پۆشینە ۳۲۴
- (۱۰) لە سەیری خەستەخانە ی عیشق ئەوی سەوزە ی کەوا شینە ۳۲۶
- (۱۱) غائب لە دیدە، چاوی سەرم، دلمە پیتەو! ۳۲۸
- (۱۲) دەوای ئەم نەفسە مەلعونەت دەوئ، هەر دەردە وەك جیوه ۳۳۰
- (۱۳) کە بئ لئوی لە سەر لیوم بنئ، رۆحم لە سەر لیوه ۳۳۳
- (۱۴) سەرکە جۆشیککی نەبئ، من زرکە تالم بۆ چیە! ۳۳۴

□ پیتی «ی»

- (۱) نەلئ مەردم کە دنیا بشتی لەو، ئەو روو لە دنیا بئ ۳۴۰
- (۲) دلم دەرھات و تۆ هەر دەر نەھاتی! ۳۴۲
- (۳) لە تاو ئە عدا عەدوو بەر نیوہ دوژمن ئیلتیجا بارئ ۳۴۴
- (۴) سەروی رەوانه قامەتی لاوی رەواندزی ۳۴۵
- (۵) بە نۆشی جانی وەردە گرم بیالە ی زەھری هەر نیشئ ۳۴۷
- (۶) حەقی بوو دل لە کۆیا ما بە سینە ی ئیمە نارازی ۳۴۹
- (۷) پیری نوفووزی کردە بە دەن، بە سیه تەنبەلی ۳۵۱
- (۸) «لا عاش سوی ذکرک قلبی و لسانی» ۳۵۳
- (۹) دەبئ دل و بسعەتیککی وەك فەلەك زیاتر وە کەف بیئئ ۳۵۴
- (۱۰) لە سایە ی دەوری چەرخ ی سوفلە پەر وەر لەك بە لەك دەدوئ ۳۵۶
- (۱۱) دلئ بردم بە شوخی دولبەرئکی تازە، سەر لە نوئ ۳۵۹
- (۱۲) تئ دە گا هەرکەس بکا فەھمی رومووزی مەعنەوی ۳۶۰
- (۱۳) گوم کە بوو راھی هودا، شاھرە هە گومراھی ۳۶۳
- (۱۴) دل فریبی دل بەری دلدار، هە ی! ۳۶۵
- (۱۵) خەتتی دەوری لیوی ئالت ئە ی مەسیحا لام و بئ ۳۶۶
- چوار خشتەکیه کان ۳۶۹
- ناکە کان ۴۰۴

□ عقد العقائد

مه سئولمه ئیعانه له وهههابی موسته عان..... ۴۱۲

□ ستایشی خودا

(سُبْحَانَ) ئه و خودایه که عه قلی په یه مبه ران ۴۵۰

□ پارانه وه له خودا

خودایا! ئیراده ی مونا جاتمه ۴۵۷

□ قه سیده ی به حری نوور

(وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيَّ) ئه و به حری نووری علیم و عیرفانه ۴۶۲

□ ستایشی چه زره تی مه ولانا خالیدی نه قشبه ندی

دلّم ئه مشه و نه خۆشی نیسه تی چا و ئکی بیماره ۵۰۲

القسم العربی

(۱) سامِعْ عَزَلِهِ عَلَيْهِمْ اَعْتَرَضُ ۵۰۹

قسمت فارسی

□ (۱)

(۱) ای خنده، ز زیر لب جانانه بیرون آ..... ۵۱۴

(۲) به عشق از ماسوی خالی نمودم سینه ی خود را..... ۵۱۵

(۳) کرد او گذر بخاک من خفته در بلا..... ۵۱۵

(۴) ای شکوه باغ حسن از سرو موزون شما..... ۵۱۶

(۵) ای صفای نور دلها پرتو روی شما..... ۵۱۷

(۶) ألا یا ایها الساقی أدر کأسا و ناولها ۵۱۸

- ۵۱۸ (۷) نه ثناخوان تو منم تنها
۵۱۹ (۸) بر سر این مرده ای روح حیات افزا بیا

□ (ب)

- ۵۲۰ (۱) تا برغم من گشودی بر رخ احباب باب
۵۲۱ (۲) چو شمع از آتش دل باشدم تابی بسر امشب
۵۲۱ (۳) ز ما سرگشتگان شوق گم شد کعبه‌ی مطلب
۵۲۲ (۴) نقاب از چهره بردار ای جینت ماه شهر آشوب

□ (ت)

- ۵۲۳ (۱) دلم ز روز از ل طالب ستم شده است
۵۲۳ (۲) بر سینه عاشق اثر کینه حرام است
۵۲۴ (۳) ای دل مگو رقیب بر احوال من گریست
۵۲۵ (۴) هرکه پر زد سوی بود آمد به دنیا مرد و رفت
۵۲۶ (۵) در شهر نتابد ز جبینی مه الفت

□ (ث)

- ۵۲۷ (۱) آه کز طور تو بس آه کشیدیم عبث

□ (ج)

- ۵۲۸ (۱) ز مار گیسوت دیدم چها رنج
۵۲۹ (۲) به تعظیم جمالت کج کلاهانند گردن کج

□ (چ)

- ۵۲۹ (۱) حذر ز دام بلاکن، به زلف یار مپیچ
۵۳۰ (۲) هیچ است میان و دهن دلبر ما هیچ
۵۳۱ (۳) باز از من شدی آزرده، ز من دیدی هیچ

□ (ح)

۵۳۱ (۱) زان لب خوش آیدم سخن را به وگر قبیح.

□ (خ)

۵۳۲ (۱) به ماهی ماه من بردار يك ساعت نقاب از رخ.

□ (د)

۵۳۳ (۱) به آه و دادکردن دادم آخر رخت خود برباد.

۵۳۳ (۲) خانه‌ی عاشق نوازیها پیش آباد باد.

۵۳۴ (۳) از فغان خویشتن، شب بلبلم آمد بیاد.

۵۳۵ (۴) دیده از بس نابجایی دیدنم آمد بدرد.

۵۳۶ (۵) برون شد یار ما از بزم و شمع از انجمن گم شد.

۵۳۶ (۶) به بالین دل از روی تفقد.

۵۳۷ (۷) نگار امشب سوی خونین دلان دغدار آمد.

۵۳۸ (۸) گلرخان از جلوه‌ی ناز آتشی افروختند.

۵۳۸ (۹) روحانیان اگر گل کوی تو بو کنند.

۵۳۹ (۱۰) گر همه تلخی و زهر و کین بود.

۵۴۰ (۱۱) چو من بلبل گلی را چون تو رنگین جلوه می شاید.

□ (ذ)

۵۴۱ (۱) آن بلای دین و دل شد جلوه‌گر باز، ألعیاذ.

□ (ر)

۵۴۱ (۱) سبزه‌ی نورسته‌ی گلزار حسن انکارگر.

۵۴۲ (۲) به جانم آتشی افگند و رفت آن بت، جفا بنگر.

□ (ز)

۵۴۳ (۱) رحم بر عاشق دل خسته نیازی هرگز.

□ (س)

۵۴۴ (۱) نپرسد حال زارم را نه اغیار و نه یارم کس

□ (ش)

۵۴۴ (۱) ز سرخ و زردها شد اشك وین رخسار ما را بخش

□ (ص)

۵۴۵ (۱) دلم زدام زلف دلگیرت نمی خواهد خلاص

□ (ض)

۵۴۶ (۱) ای سوخته جگر پی دنیا تو آب محض

۵۴۷ (۲) آهم بعکس اشك به اشکم شده نقیض

□ (ط)

۵۴۷ (۱) بر مهر چهره‌ی مه من چون دمید خط

□ (ظ)

۵۴۸ (۱) دلم بگرفت از گفتار پر بی مایه‌ی واعظ

□ (ع)

۵۴۹ (۱) از لعل تو هرکس به مسیحا شده قانع

□ (غ)

۵۴۹ (۱) از دل گم گشته از من من نمی یابم سراغ

۵۵۰ (۲) از خراب عشق درد اصلا نمیداری دریغ

□ (ف)

۵۵۱ (۱) رحم بر بنده بیچاره نیاوردی حیف

□ (ق)

۵۵۲ (۱) کس چه داند از چه شد دریا در آب دیده عرق

□ (ك)

۵۵۲ (۱) دانی که روز هجر تو چون است هولناك

□ (گ)

۵۵۴ (۱) صبا بویی برد زان روی گل رنگ

۵۵۴ (۲) پیام عشق چون خوانند بر سنگ

□ (ل)

۵۵۵ (۱) گشتم به یاد موی میانت ز ناله نال

□ (م)

۵۵۶ (۱) با صد قصور باز بدربارت آمدم

۵۵۷ (۲) خاك ره گشته شدم بلکه بیایی برسم

۵۵۸ (۳) می می چکد از لعل لبث گاه تبسم

۵۵۸ (۴) چون نیم پروانه بلبل وار آهی می‌کنم

۵۵۹ (۵) ندهد چو رحم، بر در و دیوار بگریم

□ (ن)

۵۶۱ (۱) نقاب از رخ برافکن، محشری از جلوه بریاکن

۵۶۱ (۲) کس نشد در عشق، گفتم این چنین شیدا که من

۵۶۲ (۳) در فنون ترکنازی، ترك ما ماهر چنین

□ (و)

۵۶۳ (۱) به من روزی نماید سرو سیم اندام مهرور و

□ (ه)

- ۵۶۴ (۱) چ شد خیمه زد دود آهم به چرخ
۵۶۵ (۲) از دور بر جنازه‌ام افگن یکی نگاه
۵۶۶ (۳) به عالم گر نمودی ناروا خود را «لوجه الله»
۵۶۶ (۴) کتانم داد و بیدادش به جایی کی رسد با مه

□ (ی)

- ۵۶۷ (۱) گم شود نامت شنیدستم که نام پاك من
۵۶۷ (۲) کس نمی پرسد ز لاله داغدار کیستی
۵۶۸ (۳) محبت يك قلم باشد نیاز و محنت و دردی
۵۶۹ (۴) نگارم تیغ ابرو داده آب از سرمه‌ی نازی
۵۷۰ (۵) خلیل از بت شکستن در نظر می داشت اشکالی
۵۷۰ (۶) دهن نمای شرفیاب گوهر افشانی

۵۷۱ تقریظ شرح مثنوی تألیف والی عابدین
۵۷۳ قطعه‌ها
۵۷۹ تخمیس دو بیت مثنوی
۵۷۹ تخمیس دو بیت سعدی شیرازی
۵۸۰ فردها

THE COLLECTION OF MAHWEE´S POETRY
«MALA MUHAMMAD I MALA UTHMAN I BALKHI»

COLLATED AND EXPLAINED
BY
MALA ABDULKAREEM I MUDARRIS
AND
MUHAMMAD I MALA KAREEM

کتابخانه‌ی دیجیتال
www.rabari.org